

שבוע פרשת ממות-מסעי

(16 – 22 July 17)

כ"ב – כ"ח תמוז תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודד וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁתְּחַזְרֶנָּה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֹאצְאֵינוּ,
וְצֹאצְאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבַרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם, עַל לֵבְבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ
לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהֶאֱדַמָּה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לְחַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצַת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצַת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אֲחֵרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ, וְחַן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לד'י") כציווף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניהם בחרוד, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרוד כולו ייהפך "לחרד ובית של צדקה".

תהלים

קמז.

שבחים גדולים להקדוש-ברוך-הוא וחיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִטָּה אֹזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצָּאוּנִי צָרָה וַיִּגְזַן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דָּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹבֵי נַפְשִׁי לְמִנְחֹתֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי כִּלְהָאֲדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְהֶזָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֵה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי־עֲבַדְךָ בְּנֵי־אֲמַתְךָ פִּתְחֵת לְמוֹסְרֵי:
יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדְהֶזָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחִצְרוֹת |
כִּי יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם תְּלֻוּיָה:

קיו.

מוזמר משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א תְּלַלּוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֶמְת־יְהוָה לְעוֹלָם תְּלֻוּיָה:

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, ה'תשס"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ וכו' מוהר"י שי

שלום וברכה!

קבלתי הזמנה מהישיבה להשתתף ב"מעסעדזש" בקשר עם יובל הארבעים לקיום ישיבת מאנשסטור.

באשר הזמנה באנגלית, ומן הסתם הרעפארט או החוברת ג"כ תהי' באנגלית, כתבתי המכתב המוסג"פ באנגלית. ואל בינתו אשען, אם ימסור המכתב להנהלת הישיבה ואם גם לפרסמו באופן אחר המתאים.

מוסג"פ הר"ד שאמרתי לתלמידי ישיבתנו כו' שהתנדבו להקדיש ימי החופש שלהם בתעמולה להחזקת התורה והחינוך הכשר במרחבי המדינה.

ותמורת בז' באב נכנסו כו' אחתום בברכה לראות ב"ב ממש בבנין ביהמ"ק ע"י מ"צ בנין ביד"ש.

מ. שניאורסאהן

ברמב"ם ה' מלכים ספ"א "ובנה מקדש". ועיין זח"א כח, אז. זח"ב קח, א. זח"ג רכא, א. דברי רש"י ותוסי' ידועים.

מפתח כללי

<p>(א) מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף ב עד דף ו קצד</p> <p style="text-align: center;">מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:</p> <p>(ב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן ריד</p> <p>(ג) שולחן ערוך הלכות פסח לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ריד</p> <p>(ד) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן ריז</p> <p>(ה) שערי תשובה אדמו"ר האמצעי רכ</p> <p>(ו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" רכא</p> <p>(ז) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש רכב</p> <p>(ח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב רכב</p> <p>(ט) ספר המאמרים ש"ת אדמו"ר מוהרי"צ רכד</p> <p>(ל) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק אדמו"ר מוהרי"צ רכה</p> <p>(לא) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ רכז</p> <p>(לב) רמב"ם – הלכות בית הבחירה רכח</p> <p>(לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ב רל</p> <p>(לד) חומש לקריאה בציבור רלא</p> <p>(לה) קריאת התורה למנחת שבת קודש רמה</p> <p>(לו) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי רמו</p> <p>(לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רמז</p>	<p>(א) סדר הנחת תפילין ב</p> <p>(ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ג</p> <p>(ג) מאמר ד"ה וידבר משה אל ראשי המטות שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החדש מנחם-אב, היתשכ"ו ... ה</p> <p>(ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החדש מנחם-אב, היתשכ"ו יג</p> <p>(ה) משיחות ש"פ מטות-מסעי, מבה"ח מנחם-אב היתש"נ יט</p> <p>(ו) לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יח כז</p> <p>(ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל רי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לא</p> <p>(ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות-מסעי לב</p> <p>(ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת מטות-מסעי לג</p> <p>(י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות-מסעי עג</p> <p>(יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת מטות-מסעי עד</p> <p>(יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות-מסעי פג</p> <p>(יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פה</p> <p style="text-align: center;">שיעורי רמב"ם</p> <p>(יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי פח</p> <p>(טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי קנט</p> <p>(טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת מטות-מסעי קעג</p> <p>(יז) נביאים וכתובים ישעיה פרק מד, איוב פרק כח קעה</p> <p>(יח) משניות – מסכת פסחים ביאור קהתי קעז</p> <p>(יט) עין יעקב מסכת תענית קפה</p> <p>(כ) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף קעה עד דף קעו קפו</p>
---	--

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

44 האמור בפרשה זו לנשיאים תחילה. אף עדין צריך להבין אם אכן
45 הדבר נכון לגבי כל דיני התורה מדוע משמיע הפתוב ענין זה
46 (שחלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה) בפרשת נדרים
47 דוקא? ובפירוש רש"י יש התייחסות לשאלה הזו, ומה ראה

48 לאמרה כאן, למד שהפרת

49 נדרים ביחיד מומחה וכו'.

50 כלומר, הכתוב מפרט שהדברים נמסרו

51 תחילה לראשי המטות דווקא בפרשת

52 נדרים כדי ללמד שדיין מומחה יכול

53 להפר (לבטל, להחיר) נדרים גם כדיין

54 יחיד (ואם אין מומחה, יש צורך

55 בשלושה שאינם מומחים). וצריך

56 להבין מהו הענין בזה לפי

57 המשמעות הפנימית של הדברים?

58 גם צריך להבין מה שכתב

59 הבבלי בפירושו לפרשה זו

60 שנסמכה פרשת נדרים בה

61 פותחת פרשת מטות לפרשת

62 מועדות שבה מדובר בפרשת פינחס

63 הסמוכה לפרשת מטות, לפי

64 שפסיוס פרשת מועדות לאחר

65 פירוט הקרבנות שיש להביא בכל חג

66 ומועד נאמר⁶ בתורה אלה תעשו

67 לה' במועדיכם לבד

68 מנדריכם ונדבותיכם וגו'

69 כלומר, אלה הם קרבנות החובה

70 שצריך להקריב בחגים בנוסף לקרבנות

71 הבאים בגלל נדר או נדבה.

72 ולכאורה אינו מוכן, מדוע

73 הדבר הוא נתינת טעם לסמיכות בין

74 פרשת הקרבנות לפרשת הנדרים

75 שהרי כללות ענין המועדים

76 אינו נעשה על-ידי נדר של

77 האדם אלא זו מצווה מאת הקדוש

78 ברוך הוא. ואדרבה, בסיום ענין

79 המועדים נאמר "לבד

80 מנדריכם" גו' והפסוק עצמו

81 מדגיש שכל האמור בענין קרבנות

82 החגים הוא דבר נבדל ונפרד מהנדריים

83 והנדבות, ואם-כן מהו הקשר

84 והשכיכות שבין נדרים

85 למועדות ומה המשמעות של דברי

86 רבנו בחיי על סמיכות הפרשיות זו לזו?

נאמר בפסוק הפותח את פרשת מטות:

1 וידבר משה אל ראשי המטות נשיאי השבטים לבני ישראל

2 לאמר זה הדבר אשר צוה ה', איש פי ידור נדר וגו'¹

3 והתורה הולכת ומפרטת את פרטי דיני הנדרים.

4 וצריך להבין² מהו כללות

5 ענין הנדרים שאדם נדר ואוסר

6 על עצמו ליהנות מדברים כאלה

7 ואחרים, והרי איתא מובא

8 בירושלמי³ בתלמוד ירושלמי

9 במסכת נדרים לא דיך במה

10 שאסרה תורה כו' (בתמיהה)

11 וכי לא די לך במה שהתורה אסרה

12 עליך שאתה מוסיף על עצמך עוד

13 איסורים, ולמה לאדם לאסור

14 על עצמו דבר המותר? ואם

15 כן כל ענין הנדרים הוא תמוה ולא

16 מובן.

17 גם צריך להבין עוד דבר תמוה

18 למה נאמרה פרשה זו פרשת

19 הנדרים לראשי המטות נשיאי

20 השבטים דוקא, ולא ככל שאר

21 הפרשיות שנאמרו על-ידי ה'

22 למשה רבנו על-מנת למסור את

23 הדברים לכל ישראל. ורש"י

24 פירש ונתן טעם לכך שהפרשה

25 נאמרה לראשי המטות, חלק כבוד

26 לנשיאים ללמדם תחילה,

27 ואחר-כך לכל בני ישראל.

28 ומוסיף רש"י ומפרש עוד, ומנין

29 מהיכן אנו למדים שאף שאר

30 הנדרות כן, שלמעשה גם שאר

31 הדברים שנאמרו מה' אל משה נמסרו

32 כך שתחילה נאמרו לראשי המטות

33 ורק אחר כך לכל בני ישראל תלמוד

34 לומר במקום אחר (בפרשת כ"י

35 תשא) וישבו אליו אל משה,

36 אהרן הכהן וכל הנשיאים

37 בעדה, וידבר משה אליהם,

38 ואחריו כן נגשו כל בני

39 ישראל⁴ ופסוקים אלה מדברים על

40 הסדר הקבוע שבו מסר משה לעם את

41 דברי ה', הרי שתמיד הנשיאים שמעו

42 לפני שאר העם. ולפי זה אין להתפלא על כך שהכתוב אומר למסור את

בס"ד. שבת פרשת מטות-מסעי,

מברכים החדש מנחם-אב,

ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

1 וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל

2 לאמר זה הדבר אשר צוה ה', איש פי

3 ידור נדר וגו'¹. וצריך להבין² מהו כללות ענין

4 הנדרים, והרי איתא בירושלמי³ לא דיך במה

5 שאסרה תורה כו' (בתמיהה), ולמה לאדם

6 לאסור על עצמו דבר המותר. גם צריך להבין

7 למה נאמרה פרשה זו לראשי המטות דוקא,

8 ולא ככל שאר הפרשיות שנאמרו לכל ישראל.

9 ורש"י פירש, חלק כבוד לנשיאים ללמדם

10 תחילה, ואחר-כך לכל בני ישראל. ומוסיף,

11 ומנין שאף שאר הנדרות כן, תלמוד לומר

12 וישבו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה, וידבר

13 משה אליהם, ואחריו כן נגשו כל בני ישראל⁴.

14 אף עדין צריך להבין מדוע משמיע הפתוב ענין

15 זה (שחלק כבוד לנשיאים ללמדם תחילה)

16 בפרשת נדרים דוקא. ובפירוש רש"י, ומה ראה

17 לאמרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה

18 וכו'. וצריך להבין מהו הענין בזה. גם צריך

19 להבין מה שכתב הבבלי⁵ שנסמכה פרשת נדרים

20 לפרשת מועדות, לפי שפסיוס פרשת מועדות

21 נאמר⁶ אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם

22 ונדבותיכם וגו'. ולכאורה אינו מוכן, שהרי

23 כללות ענין המועדים אינו נעשה על-ידי נדר.

24 ואדרבה, בסיום ענין המועדים נאמר "לבד

25 מנדריכם" גו', ואם-כן מהו הקשר והשכיכות

26 שבין נדרים למועדות.

(1) ריש פרשתנו (מטות ל, ב-ג). (2) בהבא לקמן - ראה רד"ה וידבר גו' המטות העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'סט).

(3) נדרים פ"ט ה"א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 107 ואילך (מהתוועדות זו). (4) תשא לד, לא-לב. (5) פרשתנו (מטות ל, ב). (6) ס"פ

וידבר משה אל ראשי המטות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הנכון והרצוי בעבודת ה' אינו באופן של שבירת החמירות 43
 וביטולה באמצעות סיגופים ופרישות מענייני העולם הזה מתוך כוונה 'לשבור' 44
 את החומרות, אלא אדרבה, הסדר הנכון והרצוי בעבודת ה' הוא עזוב 45
 תעזוב עמו, לעזור לגוף לבצע את המוטל עליו היינו שהעבודה 46
 עבודת ה' כראוי צריכה להיות לא 47
 מתוך התנגדות לגוף ו'שבירת' הגוף 48
 אלא יחד עם הגוף ונפש 49
 הבהמית, לבררם להפריד בין 50
 הטוב והרע המעורבים בהם ולזככם 51
 לזכך ולערוך את הגוף הגשמי ואת 52
 הנפש הבהמית, שגם הם יתעלו 53
 במדרגת האלקות. ולכן בגלל 54
 שעבודת ה' הנכונה היא תוך שיתוף 55
 פעולה וסיוע לגוף אמרה תורה 56
 כדברי התלמוד הירושלמי האמורים 57
 לעיל ד"ק די ומספיק לך במה 58
 שאסרתך תורה, ואין לאדם 59
 לידור נדרים לאסור על עצמו 60
 דברים המותרים, פינן 61
 שתכלית הפונה של כללות בריאת 62
 העולם היא בענין הביורורים 63
 וכיוון שכך צריך להבין לשם מה נועד 64
 כל עניני הנדרים? 65
 אלא הביאור: 66
 אמןם¹¹, כל זה המבואר לעיל על 67
 כך שלאמתו של דבר לא רצוי לפרוש 68
 מענייני העולם אלא יש לעבוד את ה' 69
 עם הגוף ולזככו ועם הגשמיות 70
 ולהעלותה לקדושה הוא באדם 71
 אשר הולך¹², והינו שהולך 72
 בדרך הישרה כו', והנהגתו 73
 ומעשיו הם לפי הוראות התורה אבל 74
 מי שחטא ופגם כמבואר 75
 במקומות רבים כי החטא יוצר פגם בנפש האדם וכן למעלה כביכול (ובלשון 76
 רבנו הזקן באגרת התשובה' שבספר התיא פרק א': "העובר על מצות 77
 לא-תעשה, על-ידי שנדבק הרע בנפשו עושה פגם למעלה ברשעה ומקור 78
 חוצבה" של הנפש) ועבר את הדרך ועבר על דרכי התורה, ורואה 79
 מכיר ויודע בנפשו שאי-אפשר לו שאין לו את היכולת לברר את 80
 הדרך והוא יודע בעצמו שאם ירבה להיות שקוע בענייני העולם, הדבר יפגע 81
 במצבו הרוחני, איזי העצה לאותו אדם היא שפורש עצמו ונודר 82
 הנאה ומקבל על עצמו איסור גם מדרך המותר, וקדברי כ"ק 83
 מו"ח מורי וחמי אדמו"ר הרבי הרי"צ (רבי יוסף יצחק מליובאוויטש, 84

(ב) והענין לפי התוכן הפנימי של הדברים הוא, דהנה ידוע מאמר 1
 חמנינו ז"ל במדרש שנתאנה הקב"ה הקדוש ברוך הוא להיות לו 2
 דירה בתחונים⁷, והיינו, שהפונה המטרה של בריאת העולם 3
 היא שתהיה הדירה מקום משכן לאלוקות שבו תהיה גילוי והשראת 4
 השכינה למטה בעולם הזה התחתון 5
 דוקא, שלכן צריכים בני 6
 ישראל לעסוק בענייני המטה 7
 ולבוא במגע עם דברים גשמיים 8
 והומיים כדי לבררם להפריד בין 9
 הטוב והרע המעורבים בהם יחד 10
 ולהעלות את הטוב ולזככם לעשות 11
 את הדברים הגשמיים מזוככים 12
 ומעודנים יותר. ומזה מוכן, מאחר 13
 שעל האדם להתעסק עם דברים 14
 גשמיים כדי לזככם ולהעלות אותם, 15
 מוכן שלא צריך להיות ענין 16
 הנדרים שאדם אוסר על עצמו 17
 דברים שונים בעולם הזה, שהוא 18
 ענין הפרישות והתרחקות 19
 מגשמיות העולם, כמאמר רבותינו 20
 ז"ל⁸ נדרים סיג לפרישות, פי 21
 באשר פורש מדברים 22
 המותרים ולא מתעסק בהם ונהנה 23
 מהם, הרי אינו מבררם 24
 ומזככם זאת בניגוד למטרת 25
 הבריאה שהאדם כן יבוא במגע עם 26
 הגשמיות ויהפוך את התחונים/ 27
 דווקא להיות 'דירה' ומשכן לה'. 28
 וכידוע תורת הבעל-שם- 29
 טוב⁹ על הפסוק¹⁰ פי תראה 30
 חמור שונאך וגו' רובץ תחת 31
 משאו וחדלת מעוזו לו ויעלה ברעתך 32
 שלא לסייע לו בפריקת המשא מעל 33
 החמור, אומרת לך התורה עזוב תעזוב עמו וכן חסייע לו, ופירש 34
 הבעל-שם-טוב (להלן, מתוך "היום יום...", כ"ח שבט: כי תראה חמור - 35
 כאשר תסתכל בעיניו טוב בהחומר שלך שהוא הגוף, תראה - שונאך - שהוא 36
 שונא את הנשמה המתנגעת לאלקות ורוחניות, ועוד תראה שהוא - רובץ 37
 תחת משאו - שנתן הקדוש ברוך הוא להגוף שיודבק על ידי תורה ומצוות 38
 והגוף מתעצל בקיומם. ואולי יעלה בלבבך - וחדלת מעוזו לו - שיוכל לקיים 39
 שליחותו, כי אם תחילת בסיגופים לשבור את החומרות, הנה לא כוז הדרך 40
 ישכון אור התורה, כי אם - עזוב תעזוב עמו - לברר את הגוף ולזככו ולא 41
 לשבור בסיגופים. ומדברי הבעל-שם-טוב מוכן שסדר העבודה שהסדר 42

פינחס (כט, לט). (7) ראה תחומא נשא טז. בחוקתי ג. ב"ר ספ"ג. במדבר"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (8) אבות פ"ג מי"ג. (9) אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שכה. הועתק ב"היום יום" כח שבט. כתר שם טוב בהוספות סימן כא. וש"נ. (10) משפטים כג, ה. (11) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1076 ואילך. (12) ע"פ לשון הכתוב - קהלת ז, כט.

ביאור בדרך אפשר

1 חתנו של הרבי) שִׁישְׁנוּ הַפְתָּגָם הַיְדוּעַ בין חסידים: וְאוֹס מ'טָאָר
 2 נִיט, טָאָר מְעַן נִיט, אוֹן וְאוֹס מ'מְעַג, דָּאָרְף מְעַן נִיט¹³,
 3 מה שאסור – אסור, ומה שמתור – מותר, וְהִינְנוּ הפרישות מענייני העולם
 4 וההימנעות גם מדברים המתירים היא התנהגות נכונה וראוייה באנשים
 5 מסוימים לְפִי שְׁנַמְצָא אותו אדם
 6 שסטה מהדרך הישרה ו"עבר את
 7 הדרך" נמצא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
 8 שְׂכֹוֹל לְהִיּוֹת שְׁלֹא זֹו בְּלָבָד
 9 שְׁהוּא לֹא יִבְרַר אֶת הַמַּאֲכָל
 10 ויעלה אותו לקדושה, אֶלָּא
 11 אֲדַרְבָּה, שְׁהַמַּאֲכָל יִמְשִׁיף
 12 וְיֹוֹרֵד אוֹתוֹ לְמַטָּה כֹּו' ולמרות
 13 שהמאכל מותר באכילה מן הדין, כיוון
 14 שמדובר באדם ששקוע בגשמיות
 15 וחומריות, האכילה תגרום לו
 16 הידרדרות נוספת (וזה לשון רבנו הזקן
 17 בתניא פרק ז: "אך מי שהוא בווללי
 18 בשר וסובאי יין למלאת תאוות גופו
 19 ונפשו הבהמית... על-ידיה יורד חיות
 20 הבשר והיין שבקרו ונכלל לפי שעה
 21 ברע גמור שבשלוש קליפות הטמאות
 22 וגופו נעשה הן לבוש ומרכבה לפי
 23 שעה עד אשר ישוב האדם ויחזור
 24 לעבודת ה' ולתורתו..."), וְלִכֵּן צְרִיף
 25 אדם זה לְפָרֵשׁ מִמְּנוֹ וְלֶאֱסֹוֹר
 26 עַל עֲצָמוֹ גם דברים המתירים מצד
 27 עצמם.
 28 ג) וְעַנְיָן ב' אוֹפְנִים הַנִּלְ
 29 בעבודת האדם, האחד – שהאדם כן
 30 עוסק בענייני העולם ומברר אותם
 31 ומעלה אותם לקדושה, והשני שהאדם נודר נדרים ופורש מענייני העולם, כפי
 32 שהוא משתקף ובא לידי ביטוי בְּכִלְלוֹת הָעוֹלָמוֹת הוא החילוק
 33 ההבדל שִׁבִּין עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות
 34 הרוחניים הכללית וְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה הרוחניים שלמטה
 35 מעולם האצילות. דְּהֵנָּה, עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הוא עוֹלָם מְבוֹרָר
 36 ומזוכך שמלכתחילה אין בו רע והיפך הקדושה, דְּכִתִּיב בִּיהָ¹⁴ שכתוב בו
 37 לֹא יִגּוֹרְף רַע, וְנִקְרָא עוֹלָם הָאֲחֻדוֹת¹⁵ העולם שבו הכול בטל
 38 אלוקות בצורה מוחלטת ואין שום מציאות שנראית כדבר נפרד מאלוקות,
 39 לְפִי שְׁשָׁם בעולם האצילות הרי כלשון הוזהר לֹא רַק אִיהוּ וְחִוְיָהּ
 40 חָד, הוא והחיות שלו אחד, אֶלָּא גַם אִיהוּ וְגַרְמוּהִי חָד הוא
 41 וה"כלים" שלו, כביכול, אחד¹⁶ וכמבואר בחסידות הכוונה היא שעשר

ביאור בדרך אפשר

42 הספירות העליונות מתגלות ומאירות בדרך של התלבשות "אורות" ב"כלים"
 43 ובעולם האצילות לא רק ה"אורות" (חיהו) מאוחדים לחלוטין באלוקות ואין
 44 להם מציאות נפרדת אלא גם ה"כלים" (גרמוהו) שבעצם נועדו לגרום לאור
 45 הגדרה מסוימת ו'ציר' מסוים, גם הם בטלים לאלוקות לגמרי (ראה תניא,
 46 'אגרת הקודש' סימן כ: "איהו וחיהו
 47 חד איהו וגרמוהי חד בהון (פירוש:
 48 עשר ספירות דאצילות, חיהו הן
 49 האורות וגרמוהי הן הכלים שכולן
 50 אלוקות מה-שאין-כן בבריאה-יצירה-
 51 עשייה"), זאת למרות שהכלים "הן
 52 בבחינת גבול" – עיין שם באריכות).
 53 מה-שְׂאִי־בֵּן בְּעוֹלָמוֹת
 54 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָה, שם אין
 55 ביטול לאלוקות באותה דרגה כמו
 56 בעולם האצילות שְׁעַל-זֶה על
 57 מעדרם של הספירות והנבראים
 58 הרוחניים (כמלאכים עליונים) בעולמות
 59 אלו נֶאֱמָר¹⁷ וּמִשָּׁם יִפְרָד,
 60 שְׁשָׁם מִתְחִיל עַנְיָן הַפְּרוּד, כי
 61 הביטול לאלוקות אינו מוחלט כמו
 62 באצילות וְעַד שבדרגות יותר נמוכות
 63 יש נתינת מקום לְמַצִּיאוֹת שֶׁל רַע
 64 כֹּו', היפך הקדושה, שְׁהָרִי אֶפִּילוֹ
 65 בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שהוא עולם
 66 רוחני נעלה מאד וְשׁ עַל-כֵּל-פְּנִים
 67 מֵיעוֹט רַע¹⁸ על ארבעת העולמות
 68 אצילות-בריאה-יצירה-עשייה נאמר
 69 בכתבי הארז"ל שבעולם האצילות
 70 כולו טוב ("לא יגורף רע"), בעולם
 71 הבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, בעולם
 72 היצירה חציו טוב וחציו רע, ובעולם העשייה רובו רע (ולכן נאמר בספר
 73 התניא, פרק ו, שהעולם הזה, עולם העשייה הגשמי, נקרא "עולם הקליפות",
 74 ו"כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו").
 75 וּמִזֶּה מוֹבָן, שְׁעַנְיָן הַנְּדָרִים שנועדו למנוע מהאדם להיות שקוע
 76 בגשמיות יתר על המידה שִׁיף רַק בְּמִדְרֵיגַת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
 77 יְצִירָה-עֲשִׂיָה, שהם, כאמור, עולמות שבהם יש מציאות של פיורוד
 78 מהקדושה ואי ביטול לאלוקות ויש צורך בהתרחקות ופרישות מדברים מסוג
 79 זה מֵה-שְׂאִי־בֵּן מִצַּד מְדְרֵיגַת עוֹלָם הָאֲצִילוֹת שבו אין כל
 80 נתינת מקום לדברים בלתי רצויים אִין צוֹרְף כָּלָל בְּעַנְיָן הַנְּדָרִים.
 81 וּבְעַנְיָן הַסְּפִירוֹת כפי ששני האופנים האמורים משתקפים בספירות
 82 העליונות הָרִי זֶה הַחִילוֹק ההבדל בִּין סְפִירַת הַפִּינָה שבה יש

13) ספר השיחות תש"ה ע' 72. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' עד (הועתק ב"היום יום" כה אדר שני). 14) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג ואילך. 15) ראה עבודת הקודש ח"א פ"ב. לקוטי הש"ס להארז"ל מסכת שבת. ובכ"מ. 16) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). 17) בראשית ב, י. וראה תו"א בראשית ג, א. וארא נז, א. ובכ"מ. 18) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. 19) ראה לקו"ת פרשתנו פה, סע"א. אוה"ת שם ע' א'ש"ט ואילך. ד"ה וידבר גו' המטות עטר"ת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מקום ליישות ומציאות עצמית ולכן יש מקום לגדרים ופרישות **לְסִפִּירַת**
- 2 **הַחֲכֵמָה**¹⁹ עניינה הוא ביטול מוחלט ובה אין צורך בגדרים ופרישות, כפי
- 3 שהולך ומבאר, **דִּהְיֶה סִפִּירַת הַבִּינָה** שעניינה הוא התפשטות הרעיון
- 4 השכלי שבחכמה הוא כנקודה בלבד **היא מְקוֹר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת**, האור
- 5 האלוקי היורד להוות ולקיים את
- 6 העולמות בא מלמעלה למטה בצורה
- 7 הדרגתית ויורד מדרגה לדרגה לפי
- 8 'סדר השתלשלות' כך שכל דרגה
- 9 קשורה בחברתה כמו חוליות של
- 10 שרשרת האחויות זו בזו, והמקור
- 11 שממנו מתחילה ירידת והמשכת האור
- 12 בדרך זו הוא ספירת הבינה (כי ספירת
- 13 החכמה היא אמנם הראשונה מבין
- 14 עשר הספירות שדרכן בא האור והגילוי
- 15 אבל היא כנקודה בלבד שאין לה
- 16 התפשטות וגילוי) **וְהִינּוּ שְׁעַם**
- 17 **הַיּוֹתָה לְמַעְלָה מִשְׁבַּעַת יְמֵי**
- 18 **הַבְּנִינּוּ**, ספירת הבינה היא חלק
- 19 מהמוחין (הנחלקים לחכמה בינה
- 20 ודעת) שלמעלה משבע המידות
- 21 הנקראות "שבעת ימי הבניין" כי בהן
- 22 נבדא העולם (כמו שכתוב "עולם חסד
- 23 יבנה") **מְקַלֵּ-מְקוֹם** למרות שהבינה
- 24 היא למעלה מהמידות (כמו שבאדם
- 25 המידות הן האופן שהוא מתגלה
- 26 ומשפיע חוץ ממנו אל זולתו, ואילו
- 27 המוחין הם בעיקר לעצמו) בכל זאת
- 28 **יֵשׁ לָהּ שְׂיִכּוֹת אֲלֵיהֶם, שְׁהִיא**
- 29 **מְקוֹרָם כּוֹ',** ויש קשר ויחס בין
- 30 המוחין למידות כך הבינה היא המקור למידות (ועל שום כך היא נקראת "אם
- 31 הבנים") **וְלִכְן שִׁיף שָׁם** בספירת הבינה **עֲנִינּוּ הַנְּדָרִים** כי למרות
- 32 מעלתה, ספירת הבינה קשורה ל'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי יורד
- 33 מדרגה לדרגה עד לעולמות ונבדאים תחתונים שזקוקים לביורו.
- 34 **מֵה־שְׂאֵי-בֶן בְּחִינַת הַחֲכֵמָה** העליונה, ספירת החכמה **היא**
- 35 **לְמַעְלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת**, ואין לה ערך ויחס ל'השתלשלות' של ירידת
- 36 האור האלוקי למטה **וְכִידוּעַ שְׁבַחְכֵמָה** העליונה **מְאִיר אור אֵין-**
- 37 **סוּף** האור האלוקי הבליגבול שלמעלה מהתלבשות בעולמות מוגבלים,
- 38 **וְהִינּוּ לְפִי שְׁנַרְגָּשׁ** בספירת החכמה **הַעֲנִינּוּ שְׁהוּא לְבָדוּ הוּא**
- 39 **וְאֵין זולָתוּ כּוֹ'**²⁰ שמלבד הקדוש-ברוך-הוא בעצמו לא קיימת שום
- 40 מציאות אמיתית, **וּמִבְּחִינַת הַחֲכֵמָה לֹא שִׁיף** לא ייתכן שִׁתְּהִי
- 41 **יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים**, שהשפעה והארה מהאור האלוקי תרד להשפיע
- 42 לקליפות וסטר־אחרא הנקראים 'חיצונים' בהיותם מחוץ לגבול הקדושה
- 43 **וּכְמוֹ שְׁכַתּוֹב**²¹ **יְמוֹתוֹ וְלֹא בְּחֲכֵמָה**, כלומר, במקום שאין חכמה
- 44 ואין התגלות של האור אין-סוף אין חיות, כי חיות נובעת מדבקות באלוקות,
- 45 מקור החיים האמיתיים **וְלִכְן לֹא**
- 46 **שִׁיף שָׁם** בספירת החכמה **עֲנִינּוּ**
- 47 **הַנְּדָרִים** כי מאחר שאין שום נתינת
- 48 מקום להיפך הטוב, אין צורך בגדרים
- 49 ופרישות מדברים בלתי רצויים.
- 50 **ד) וְהִנֵּה כָּשֶׁם שִׁישְׁנוּ חִילוּק**
- 51 **הַהִבְדֵּל הַנַּ"ל** בין שני אופני
- 52 העבודה, האחד שבו אין צורך
- 53 בפרישות והשני שבו הפרישות נחוצה
- 54 **בְּמְקוֹם** בתחום רוחני מוגדר בדומה
- 55 להגדרת המקום **(בְּעוֹלָמוֹת**
- 56 **וּבְסִפִּירוֹת** כמבואר לעיל שיש הבדל
- 57 בין עולם האצילות לעולמות בריאה-
- 58 יצירה-עשייה ויש הבדל בין ספירת
- 59 החכמה לספירת הבינה), **כְּמוֹ בֶן**
- 60 **יִשְׁנֹו חִילוּק** הבדל זֶה בין שני
- 61 האופנים האמורים **גַּם בְּזִמְנָה, שְׁזָהוּ**
- 62 שני אופנים אלו הוא **פְּלָלוֹת**
- 63 **הַחִילוּק** ההבדל **שְׁבִינּוּ יְמוֹת**
- 64 **הַחוּל**²², **יְמֵים-טוֹבִים יוֹם**
- 65 **הַשְּׁפָת** כפי שהולך ומבאר.
- 66 **וְהַעֲנִינּוּ בְּזָה, דִּהְיֶה נִתְבָּאָר**
- 67 **לְעִיל**²³ במאמר דיבור-המתחיל "מי
- 68 מנה עפר יעקב" שנאמר ב"ב תמוז
- 69 שנה זו, תשכ"ו (ויצא לאור עם ביאור
- 70 בדרך אפשר ב'דבר מלכות' לשבוע פרשת חוקת השנה. יעויין שם באריכות)
- 71 **בְּעֲנִינּוּ הַבִּירוּרִים** של הדברים הגשמיים, היינו ההבדלה בין הטוב והרע
- 72 המעורבים בהם והעלאתם לקדושה, **שִׁישׁ בִּירוּר בְּשִׂיכּוֹת לְפָסְלוֹת**,
- 73 בירור שנועד מלכתחילה לברר ולהעלות דברים שמעורב בהם רע (קליפות
- 74 וסטר־אחרא) שביחס לטוב (קדושה, אלוקות) הוא כפסולת ביחס לאוכל
- 75 ובוהו עצמו הביורו הוא בשני אופנים **אִם בְּאֹפֶן דְּבִירוּר** הפרדה והוצאה
- 76 של הפְּסוּלוֹת מִתּוֹף הָאוֹכֵל, או **בְּאֹפֶן דְּבִירוּר** הפרדה והוצאה
- 77 של הָאוֹכֵל מִתּוֹף הַפְּסוּלוֹת²⁴. **וּבְעֲנִינּוּ זֶה** של בירור הפסולת **היא**
- 78 **פְּלָלוֹת הַעֲבוּדָה** של "עבודת הביורורים" **דִּימוֹת הַחוּל. אֲמָנָם, גַּם**
- 79 **בְּיָמֵים-טוֹבִים** אף שהם במעלה ומדריגה יותר גבוהה ונעלית מימות החול
- 80 בכל זאת **יִשְׁנֹו** בימים טובים **עֲנִינּוּ הַבִּירוּר בְּשִׂיכּוֹת לְפָסְלוֹת**,

(סה"מ עטר"ת ע' תקמג ואילך). סד"ה הנ"ל העת"ר (המשך תער"ב שם ע' א'עו). (20) ראה תניא פל"ה בהגהה. (21) איוב ד, כא. וראה תו"א לך יב, ד. ובכ"מ. (22) ראה אוה"ת שם ע' א'שח ואילך. ד"ה הנ"ל תר"ל. עטר"ת (סה"מ תר"ע ע' רכ. עטר"ת ע' תקמד ואילך). (23) ד"ה מי מנה די"ב תמוז פ"ד ואילך (סה"מ תשכ"ו ע' רנט ואילך). (24) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע א"מה ואילך. ע' א'נח ואילך. (25) מלאכי ב, ג. וראה זח"ב פח, ב. תו"א ר"פ חיי שרה. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 שְׂמַחָהּ, בְּחִינַת בִּינָה, הִרִי שֵׁשׁ קָשֶׁר מִיּוֹחַד בֵּין סְפִירַת הַבֵּינָה
 43 (שְׁבִחֵיהֶּהּ הַמְקוֹר לַמִּידוֹת נִקְרָא "אֵם הַבְּנִים") לַעֲנִינֵי הַשְּׂמֵחָה שְׂזוּהִי
 44 בְּחִינַת בֵּינָה מְדַרְיָגַת עוֹלָם הַבְּרִיאָה, כְּמֵאֲמַר³² הַזֹּהָרָה אֵימָא
 45 עֵילְאָה מְקַנְנָא בְּכוּרְסִיאָה הָאֵם הַעֲלִינָה (שְׂחִיא סְפִירַת הַבֵּינָה, בְּשׁוּנֵה
 46 מ'אימא תתאה", הָאֵם הַתְּחִינָה,
 47 סְפִירַת הַמְלָכוֹת) 'מְקַנְנָת' (הֵינִי שֵׁם
 48 נִמְצָא הַמְדוּרָה וְהַקֵּן (שְׁלֵה) בְּכוּרְסָה,
 49 עוֹלָם הַבְּרִיאָה הַנִּקְרָא עוֹלָם הַכְּסָא (כְּמוֹ
 50 שְׂכּוּתָה בִישְׂעִיָה "וְאִרְאָה אֶת ה' יוֹשֵׁב
 51 עַל כְּסֵא"). וְכִינּוּן שְׂבִינָהּ הִיא
 52 מְקוֹר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת (כְּנ"ל
 53 סְעִיף ג). לְכֵן שֵׁיף שֵׁם עֲנִינֵן
 54 שְׂל יְנִיקָה כו', וּמֵאַחַר שְׂחִינָה
 55 אִפְשָׁרוֹת שֶׁל יְנִיקָה לְחִיצוֹנִים שֶׁהֵם
 56 הַיִּפְךְ הַקְדוּשָׁה, יֵשׁ צוֹרֵךְ בּוֹהִירוֹת
 57 מִיּוֹחַדָּת כְּדֵי שֶׁהַדְּבָר לֹא יִקְרָה. וְנִמְצָא
 58 שְׁגַם בִּימִים טוֹבִים יֵשׁ צוֹרֵךְ בּוֹהִירוֹת
 59 מֵעֵין יְמוֹת הַחֹל, וּמִמִּילָא יֵשׁ מְקוֹם
 60 לְפִרְשׁוֹת וְנִדְרִים כְּמִבּוּאָר לַעֲלִיל.
 61 וְלִמְעַלָּה מְזָה לַמַּעְלָה לֹא רַק
 62 מִיְמוֹת הַחֹל אֲלָא גַם מֵהַחֲגִים הוּא
 63 יוֹם הַשְּׂבָתָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת
 64 מוֹחִינֵן דְּאֲבָא²⁹, כְּאִמּוֹר חֲכָמָה
 65 וּבֵינָה נִמְשָׁלוּ ל'אב' ר'אם' בְּגַלֵּל
 66 פְּעוּלָתָה ב'הוֹלְדַת' הַמִּידוֹת (כֵּךְ
 67 שֶׁהַחֲכָמָה הִיא נְקוּדַת הָרַעֲיוֹן, וְהַבֵּינָה
 68 הִיא הַהֲרַחֲבָה וְהַהֲתַפְתְּחוֹת שֶׁלוֹ)
 69 בְּחִינָה שְׂלִמְעַלָּה
 70 מֵהַשְּׂתַלְשְׁלוֹת, כְּמִבּוּאָר לַעֲלִיל
 71 שְׁבַסְפִירַת הַחֲכָמָה מֵאִיר הָאוּר הָאֱלוּקִי
 72 הַאֵין-סוּף וּבְלִי גְבוּל שֶׁלַּמַּעְלָה מ'סוּר
 73 הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת' שְׁכוּ הָאוּר הָאֱלוּקִי מֵאִיר
 74 בְּגְבוּל וְצִמְצוּם שְׂבִינָה בְּסְפִירַת
 75 הַחֲכָמָה שֶׁלַּמַּעְלָה מֵהַעוֹלָמוֹת לֹא שֵׁיף עֲנִינֵן הַפְּסוּלָת מְלַכְתְּחִילָה,
 76 שְׂזוּהִי מֵה שְׂפָתַיב בַּפְּסוּק הַנּוֹכַח לַעֲלִיל פְּרָשׁ פְּסוּלַת חֲגִיכֵם דּוּקָא,
 77 וְלֹא פְּרָשׁ שְׂבַתְכֵם³³ כִּי לִשְׁבַת בְּחִינָה לַמַּעְלָה מֵהַעוֹלָמוֹת וּמֵהַגְּבוּל אֵין
 78 פְּרָשׁ' וּפְסוּלַת, וְלָכֵן שְׂבַת אֵינוֹ זְמַן לְפִרְשׁוֹת מַעֲנִינֵי עוֹלָם אֲלָא לְהִפְךְ
 79 מְצוּהָ לַעֲנִינֵן בְּאֲכִילָה וְשְׂבִינָה³⁴, וְעַד שְׂאֲפִילוֹ שִׁינָה שְׂחִיא
 80 דְּבַר יוֹתֵר גְּשָׁמִי וְחוּמֵי אֵפִילוֹ מֵאֲכִילָה וְשְׂחִינָה שְׂחִינָה בְּעַת הַשִּׁינָה חֲחִיטֵי שֶׁל
 81 הָאֵדָם מִסְתַּלְקַת מִבִּידָה מִסּוּיִימַת שְׂבַתְתָּה³⁵, כִּינּוּן שְׂאֲי־אֲפִשֶׁר
 82 שְׂתַּהֲיָה יְנִיקָה כו' כִּינּוּן שֶׁהַשְּׂבַת הִיא לַמַּעְלָה מֵהַעוֹלָמוֹת מִגּוֹבְלִים אֵין

1 וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב²⁵ לַגְּבִי הַמוֹעֲדִים פְּרָשׁ פְּסוּלַת חֲגִיכֵם, וְלָכֵן גַּם בִּימִים
 2 טוֹבִים יֵשׁ צוֹרֵךְ, כְּדוֹגְמַת יְמוֹת הַחֹל, בְּזוּהִירוֹת שְׂלֵא תַּהֲיָה יְנִיקָה
 3 לְחִיצוֹנִים כו', עַל-דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר לַעֲלִיל לַגְּבִי סְפִירַת הַבֵּינָה שְׂכֵאשֶׁר יִשְׁנֵה
 4 הַתְּפִשּׁוֹת וְהַתְּגִלוֹת, יֵשׁ צוֹרֵךְ בּוֹהִירוֹת מִיּוֹחַדָּת שֶׁהַשְּׂפַע יִגִיעַ לְמַקּוֹם הָרְאוּי
 5 וְלֹא תַּהֲיָה כְּבִדּוּךְ אֲגַב גַּם יְנִיקָה
 6 וְהַשְּׂפַע לְחִיצוֹנִים' שֶׁלֹּא בְּעַד
 7 הַקְדוּשָׁה, וְכֵן גַּם בִּימִים טוֹבִים שִׁישְׁנֵה
 8 בְּהֵם הָאֵרָה וְהַתְּגִלוֹת מִלְּמַעְלָה וְיֵשׁ
 9 צוֹרֵךְ בּוֹהִירוֹת שֶׁהַשְּׂפַע לֹא יִרַד לְמַקּוֹם
 10 לֹא רְצוּי וְכַפְּשׁוֹת הַדִּין כְּמוֹ
 11 שְׂמֻצֵינוּ בְּהַלְכָה כְּפִשּׁוּטָה שְׂשֻׁמְחַת
 12 יוֹם-טוֹב שְׂבִיעִיקָה נּוֹבַעַת מְתוּקָה
 13 הַגְּלוּי הָאֱלוּקִי שְׂמֵאִיר בִּימִים אֵלֶּה
 14 דּוֹרְשַׁת זְחִירוֹת מִיּוֹחַדָּת, וְלָכֵן הִיא
 15 צְרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאֹפֶן שְׂחִינָה
 16 לְהֵאֲכִיל לְסַפֵּק אוֹכֵל לְגַר לְתוֹם
 17 וְלֵאֲלַמְנָה עִם שְׂאֵר הָעֲנִינִים
 18 כו', כְּמוֹ שְׂפָתוֹב²⁶ כְּתוּרָה לַגְּבִי
 19 מְצוֹת הַשְּׂמֵחָה בִּימִים טוֹבִים וְשְׂמֵחָת
 20 בְּחִינָה, אֵתְהָה וְגו' וְהִגְר
 21 וְהִתְתוֹם וְהֵאֲלַמְנָה אֲשֶׁר
 22 בְּשְׂעִירָה, וְלִוְלִי זֹאת, כְּאִשֶׁר
 23 הָאֵדָם שְׂמַח בְּחַג רַק לַעֲצֻמוֹ וְלֵהֲנַתוֹ
 24 וְאֵינוֹ מְשַׁתֵּף בְּשִׂמְחָה גַם נּוֹקֵימֵי הַנְּהָה
 25 עַל-זֶה נִאָּמַר שְׂשֻׁמְחָה זֹו אֵינֵה
 26 רְצוּיָה וּמְקוּבַלַת לְפָנֵי ה' אֲלָא ה' אוֹמֵר
 27 בְּעַקְבוֹת שְׂמֵחָה שְׂכוּ וְזִרְיָתִי אִפּוֹר
 28 פְּרָשׁ עַל פְּנִיכֵם פְּרָשׁ
 29 חֲגִיכֵם²⁷. וְעוֹד מְצִינוּ שְׂכִיּוֹם טוֹב
 30 נְחוּצָה וְזִירוֹת מִיּוֹחַדָּת שֶׁהַשְּׂמֵחָה תַּהֲיָה
 31 כְּדַבְעֵי וְלֹא בְּצוּרָה לֹא רְאוּיָה וְעַד
 32 כְּדֵי כֵךְ שְׂחִינָה בֵּית-דִּין
 33 לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בְּרַגְלֵים
 34 חֲגִים וְיָמִים טוֹבִים שְׂחִינָה מְסַבְבִּין וְמַחְפְּשִׁין כו' בְּגִנּוֹת וּבְפִרְסִין
 35 שֶׁהֵעַם נּוֹהֲגִים כְּרֵאוּי לְקְרוּשַׁת הַחַג וּבְצִנְעוּתָה. כְּדֵי שְׂשֻׁמְחַת יוֹם-טוֹב
 36 תַּהֲיָה פְּהוּגָן²⁸. וְכֵל זֶה הַדְּבָרִים הַמּוֹכִיחִים עַל הַצּוֹרֵךְ בּוֹהִירוֹת וְשִׁמְרִיה
 37 וְסִיגִים בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב הוּא לְפִי שְׂחִינָה מוֹחִינֵן
 38 דְּאֵימָא²⁹, הַמוֹחִינֵן שֶׁהֵם הַמְקוֹר ל'הוֹלְדַת' הַמִּידוֹת נִמְשָׁלוּ ל'אב וְאם' מוֹחִין
 39 ד'אבא' - חֲכָמָה וְמוֹחִין ד'אימא' - בֵּינָה. וְכִמּוֹ שְׂנַתְבָּאָר לַעֲלִיל כֵּל עֲנִינֵן הַזְחִירוֹת
 40 וְהַפְּרִישׁוֹת (נְדָרִים) נְדַרְשׁ בְּמַדְרִיגַת הַבֵּינָה וְלֹא בְּמַדְרִיגַת הַחֲכָמָה כִּי
 41 יָמִים-טוֹבִים הֵם מוֹעֲדִים לְשְׂמֵחָה³⁰, וְכֵתִיב³¹ אֵם הַבְּנִים

(26) פ' ראה טז, יד. (27) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. (28) שם הכ"א. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ג. (29) ראה פרי עין חיים שער מקראי קדש פ"א. לקו"ת צו יא, ד. ד"ה הנ"ל העת"ר (ע' א'עג). (30) נוסח תפלת (וקידוש) דיו"ט. (31) תהלים קיג, ט. זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פח, ד. ובכ"מ. (32) תקוני זהר ת"ו (כג, א). (33) ראה זח"ב ותו"א שבעה ערה 25. (34) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב. (35) ראה ילקוט

וידבר משה אל ראשי המטות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 אור-אין-סוף, וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְיָרָה-עֲשֵׂיהָ דִּקְאָ שְׁהָם
 45 בְּאוֹפֵן שֶׁל פִּירוּד מֵהַלּוֹקוֹת וְכוּ', וְלֹא בְּעוֹלַם הַאֲצִילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם
 46 הַאֲחָדוֹת וְכֵן בְּעֵבֹדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲנָנָן הַנְּדָרִים הוּא רֵק
 47 בְּאֲשֶׁר רוּאָה בְּנִפְשׁוֹ שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לוֹ לְבַרֵּר אֶת הַדְּבָר כּו'.
 48 והעדר היכולת לעסוק בעבודת
 49 הברורים היא בגלל מעמדו ומצבו
 50 הנחות של האדם (כמבואר לעיל
 51 שבאדם במצב רוחני ירוד יש חשש
 52 שהעיסוק בדברים גשמיים יגרום לו
 53 הידרדרות רוחנית נוספת). וּמִזָּה
 54 מוֹבֵן, שֶׁעֲנָנָן הַנְּדָרִים שֶׁנָּךְ
 55 יוֹתֵר לְאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים,
 56 שֶׁמְצַד פְּחִיתוֹת מְדַרְיָגָתָם
 57 הרוחנית צריך להיות אֶצְלָם
 58 עֲנָנָן שֶׁל פְּרִישׁוֹת כּו'. מֵעֲנִינֵי
 59 העולם הגשמי והחומרי.

60 וְאִם-כֵּן נִשְׁאַלֵת הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ
 61 נֶאֱמָרָה פְּרָשָׁה זוֹ לְרֹאשֵׁי
 62 הַמְּטוֹת, נִשְׂאֵי הַשְּׂבִיטִים, שְׁהָם
 63 בְּמַדְרָגָה נְעֻלָּית, וְכִמּוֹ הַזְּקֵנִים
 64 שְׂבִיעִים הַזְּקֵנִים עֲלֵיהֶם מְסוּפָּר בְּתוֹרָה
 65 (בְּפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ) שֶׁהֵיוּ בְּמַדְרָגָה
 66 נְעֻלָּית בִּיּוֹתֵר עַד כִּי כִךְ שֶׁהוּ
 67 בְּמַדְרָגָתָ מִשָּׁה, כִּמּוֹ
 68 שֶׁכְּתוּב³⁷ בְּתוֹרָה לְגַבֵּי שְׂבִיעִים
 69 הַזְּקֵנִים וְאֶצְלָתִי וּהַפְּרִשְׁתִּי מִן
 70 הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ עַל מִשֶׁה רִבִּינוּ
 71 וְשִׁמְתִי עֲלֵיהֶם, וּמֵאַחַר שֶׁהַזְּקֵנִים
 72 קִבְּלוּ מְרוּחוֹ שֶׁל מִשֶׁה הָרִי הֵם
 73 בְּמַדְרָגָתָ מִשֶׁה וְהָרִי בְּמַדְרָגָתָ
 74 מִשָּׁה, בְּחִינַת הַחֲכֵמָה, לֹא
 75 שֶׁנָּךְ עֲנָנָן הַנְּדָרִים (כִּנְ"ל
 76 סְעִיף ג) וְלִמָּה אִם כֵּן נִאֲמָרָה פְּרִשָׁה
 77 זוֹ לְרֹאשֵׁי הַמְּטוֹת?
 78 אֲךָ הָעֲנָנָן הוּא, שֶׁעֵיֶקֶר
 79 הַכְּפֻנָה בְּפְרָשָׁה זוֹ הוּא (לֹא
 80 לְעֲנָנָן הַנְּדָרִים, הֵינּוּ עֲנִינֵי הַאִסוּר
 81 שְׂנוּצָר עַל יַד הַנֹּדֵר אֶלָּא אֲדַרְבָּה)
 82 לְעֲנָנָן הַתְּרַת נְדָרִים¹⁹, כְּמוֹבֵא
 83 בְּחִילַת הַמֵּאֲמָר מִפִּירוּשׁ רִש"י שֶׁהַפְּרָשָׁה נִאֲמָרָה לְרֹאשֵׁי הַמְּטוֹת לְהוֹרֹת
 84 הַלֵּכָה בְּעִנְיֵי הַתְּרַת נְדָרִים (שְׂמוּמָחָה יִכּוֹל לְהַתִּיר נְדָרִים בִּיחִיד) וְכִנְ"ל
 85 (סְעִיף ב) שֶׁעַל-פִּי תוֹרָה לֹא צָרִיךְ לְהִיּוֹת עֲנָנָן הַנְּדָרִים וְהֵם
 86 נִוְעָדוּ רֵק לְמַצַּב לֹא רְצוּי.

1 חֲשַׁשׁ שֶׁמֵּהָאֹר וְהַשְּׂפַע הַמֵּאִיר בַּה תַּחִּי 'נִיגָה' לְחִיצוּנִים שְׂאִינִם רֵאוּיִם
 2 לְקַבֵּל אֶת הַשְּׂפַע, וְקַלְלוֹת הָעֵבֹדָה שֶׁל הָאָדָם אֶת ה' בְּשִׁבְתָּ אֵינָה
 3 עֲנָנָן הַבִּירוּרִים שֶׁשֶׁנָּךְ בָּהֶם פְּסוּלָת אֵלָּא שְׂבִיּוּר עֲצֻמוֹ יֵשׁ בּוֹרֵר
 4 אוֹכֵל מִתּוֹךְ פְּסוּלָת וִישׁ בּוֹרֵר אוֹכֵל מִתּוֹךְ פְּסוּלָת, שֶׁהָרִי בְּשִׁבְתָּ בּוֹרֵר
 5 אֶסוּר' וְהַבּוֹרֵר בְּפִשְׁטוֹת (שֶׁל הַחִיטָה
 6 מִהַמְּרִץ) הוּא אַחַת מִל"ט הַמְּלֵאכּוֹת
 7 הָאֲסוּרוֹת בְּשִׁבְתָּ וְגַם הַבִּירוּר'
 8 בְּרוּחָנוּת בְּמוֹבְנֵי הַרְגִּיל וְהַפְּשׁוּט שֶׁל
 9 הַפְּרָדָה וְהַבְּדִלָה בֵּין טוֹב לְרַע אֵין לוֹ
 10 מְקוֹם בְּשִׁבְתָּ, אֶלָּא הָעֵבֹדָה
 11 בְּשִׁבְתָּ הִיא עַל-דֶּרֶךְ מָה
 12 שֶׁכְּתוּב³⁶ וְאֶכְלֶתֶם אֹכוֹל גּו',
 13 וְכַפֵּל הַלְשׁוֹן מִלְּמַד שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק
 14 בְּאוֹכֵל בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא עֲנָנָן פִּירוּר
 15 אוֹכֵל מִתּוֹךְ הָאוֹכֵל, לֹא כֹל
 16 מִגַּע וְלֹא כֹל שִׁיכוֹת עִם פְּסוּלָת
 17 כִּנְ"ל בְּמֵאֲמָר דִּיבּוּר-הַמַּתְחִיל "מִי
 18 מִנָּה עִפְר יַעֲקֹב" בְּאֲרוּכָה.
 19 וְכִּזָּה יוֹבֵן גַּם שִׁיכוֹת עֲנָנָן
 20 הַמּוֹעֵדוֹת לְעֲנָנָן הַנְּדָרִים¹⁹,
 21 כְּפִירוּשׁ רַבְּנוּ בַּחֵי הַנוֹכַר לְעִיל לְעִנְיִן
 22 הַסְּמִיכוֹת שֶׁל פְּרִשַׁת פִּנְחָס בַּה מְדוּבָר
 23 עַל הַמּוֹעֵדִים לְפִרְשַׁת מְטוֹת בַּה מְדוּבָר
 24 עַל הַנְּדָרִים כִּי בְּכַחֲשֵׁת בִּינָה
 25 (שֶׁשֶׁם הִיא מְדַרְיָגָתָ
 26 הַמּוֹעֵדוֹת) שֶׁנָּךְ גַּם עֲנָנָן
 27 הַנְּדָרִים (כִּנְ"ל סְעִיף ג) וְיֵק
 28 בְּשִׁבְתָּ, בְּחִינַת הַחֲכֵמָה, אֵין כֹּל צוּרֵךְ
 29 בּוֹה, כְּמוֹבֵא לְעִיל בְּהַרְחַבָּה.
 30 (ה) אֲךָ עַל-פִּיזָה לְאוֹר הַמְּבּוֹאֵר
 31 שְׂעִינֵי הַנְּדָרִים וְהַצּוּרֵךְ בְּפִרְשׁוֹת
 32 מֵעֲנִינֵי הָעוֹלָם שִׁיךְ בְּדַרְגוֹת נְמוּכוֹת
 33 וְלֹא בְּדַרְגוֹת גְּבוּהוֹת שְׂבָהם 'עֲבוּרָתָ
 34 הַבִּירוּרִים' הִיא בְּאוֹפֵן אַחַר צָרִיךְ
 35 לְהִבִּין מָה שֶׁכְּתוּב בְּפִסְטוֹק
 36 הַפּוֹתַח אֶת הַמֵּאֲמָר וַיְדַבֵּר מִשָּׁה
 37 אֶל רֹאשֵׁי הַמְּטוֹת גּו' אִישׁ
 38 כִּי יְדוּר נְדָר וְגו', הֵינּוּ שְׂפִרְשַׁת
 39 הַנְּדָרִים נִאֲמָרָה לְרֹאשֵׁי הַמְּטוֹת,
 40 דְּלִכְאוּרָה, עַל-פִּי הַמְּבּוֹאֵר לְעִיל הָרִי עֲנָנָן הַנְּדָרִים שֶׁנָּךְ
 41 בְּמַדְרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דִּקְאָ, וְהוֹלֵךְ וּמְפִרֵט לְאִיּוֹ 'מְדוּרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת'
 42 הַכּוּוּנָה, כְּפִי שְׂנַתְּבָא לְאוּרֵךְ הַמֵּאֲמָר, בְּכַחֲשֵׁת בִּינָה דִּקְאָ שֶׁהִיא
 43 מְקוֹר לְהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, שֶׁהִיא דְּרָגָה נְמוּכָה לְעוֹמֵת הַחֲכֵמָה שְׂבָה מֵאִיר

ראובני ואתחנן ד, יט. סידור האריז"ל (קול יעקב) אחרי סעודת שבת. של"ה מסכת שבת קלד, ב. שו"ע אדה"ז או"ח רסרפ"א. סרצ"ב ס"ב. 36) יואל ב, כו. וראה המשך תער"ב שם (ע' א'נח ואילך). 37) בהעלותך יא, יז.

ביאור בדרך אפשר

1 וְהָיוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכַךְ שֶׁפָּרְשָׁה זֹאת נֶאֱמָרָה לְרֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת, כְּדִי
 2 שֶׁהֵם יַפְעִלוּ הַתֵּרַת נְדָרִים, כִּי עֲנִין הַתֵּרַת נְדָרִים נַעֲשֶׂה
 3 עַל-יְדֵי חֶכֶם דּוֹקָא, בְּגַלּל מַעֲלָתוֹ (בְּשׁוּנָה מֵעֲנִין הַנְּדָרִים בְּתוֹר פְּרִישׁוֹת
 4 וְאִסוּר שִׁייד דּוּקָא לְמִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה נִמְכָּה, כַּמְבֹאֵר לְעִיל) וּבְאֹפֶן
 5 שֶׁעוֹקֵר אֶת הַנְּדָר מֵעִיקָרָא³⁸,
 6 כְּמִבְּאֵר לְגַבֵּי דִינֵי נְדָרִים שֶׁכֹּאשֶׁר חֶכֶם
 7 מִפְּרֵי אֶת הַנְּדָר הָרִי זֶה עִקְרָה מִחֲלֻטָּה
 8 כְּאִילוּ לֹא הָיָה נְדָר מִלְּכַתְּחִילָה (וּבִלְשׁוֹן
 9 הַגְּמָרָא: "מִה בֵּין חֶכֶם לְרֹפֵא, חֶכֶם
 10 עוֹקֵר אֶת הַנְּדָר מֵעִיקָרָו, וְרֹפֵא אִינוּ
 11 מִרְפָּא אִלָּא מִכָּאן וְלִהָבֵא") וְהֵינּוּ
 12 שֶׁיַּפְעִלוּ רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת אֶצְל כָּל
 13 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ בְּמַעֲמַד
 14 וּמַצְבָּב נַעֲלָה יוֹתֵר שְׁלֹא
 15 יִצְטָרְכוּ לְעֲנִין הַנְּדָרִים.
 16 וּבְכָלֵת הַעֲנִין שֶׁחֶכֶם מִתִּיר
 17 אֶת הַנְּדָר, דְּהֵינּוּ שֶׁהִדְבָּר שֶׁהִדְבָּר
 18 הָאִסוּר כָּל זְמַן שֶׁהַנְּדָר הָיָה בְּתוֹקָא,
 19 נִתְפָּךְ נַעֲשֶׂה מוֹתֵר, הוּא מַצְד
 20 בְּחִינַת אֹר אֵין-סוּף
 21 שֶׁבְּחֻמְקָה, וְהוּא בְּחִינַת
 22 גְּבוּרָה דְעֵתִיקָא, מְבֹאֵר בְּכַלְה
 23 וְחֲסִידוֹת שֶׁבְּחִינַת 'כְּתֵר עֲלִיּוֹן'
 24 (שֶׁלְּמַעֲלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת, כֶּשֶׁם
 25 שֶׁהַכְּתֵר הוּא מַעַל הָרֵאשׁ) יֵשׁ בְּחִינַת
 26 'עֵתִיק יוֹמִין' (שֶׁנֶּעֱתַק וְנִבְדַּל מִ'יוֹמִין'
 27 וְגִילּוֹ) וְגַם לְבַחֲנֵינָא 'עֵתִיק יוֹמִין' (אֵף
 28 שֶׁמַּצְד עֲצֻמָּה הִיא לְמַעֲלָה מֵהַסְּפִירוֹת)
 29 יֵשׁ 'פְּרוּצוֹף' (דְּמוּת, מִנְכָּה) שֶׁל עֵשֶׂר
 30 סְפִירוֹת אִלָּא שֶׁבְּחִינַת 'עֵתִיק' יֵשׁ
 31 לְסְפִירוֹת מִשְׁמַעוֹת שׁוֹנָה מֵאִשֶׁר לְאַחַר
 32 הַגִּילּוֹי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְבַעֲדֵי שֶׁבְּעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֵשִׂיָּה
 33 הַגְּבוּרָה הִיא מִידַת הַדִּין, הָרִי 'גְּבוּרָה דְעֵתִיק' הִיא 'גְּבוּרוֹת מִמוֹתְקוֹת' (רֵאָה)
 34 לְקוּטֵי תוֹרָה לְרַבְּנָה זְקוּן, שְׁמִינֵי עֲצֻרָת: "... הַמִּשְׁכַּת י"ג מִיְדוֹת הָרַחֲמִים נִקְרָא
 35 וְזוֹקְתֵי עֲלֵיכֶם מִיָּם טְהוּרִים ... גְּבוּרָה דְעֵתִיק יוֹמִין הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּמוֹחַ סְתִימָא
 36 'עַל-דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר כֵּאֵן שֶׁגְּבוּרָה דְעֵתִיק הִיא אֹר-אֵין-סוּף שֶׁבְּחֻמְקָה] ... וְנִקְרָא
 37 מִיָּם טְהוּרִים לְפִי שֶׁבָּהֶם וְעַל יְדֵם נִמְשַׁךְ הַטְּהָרָה כְּדַכְתִּיב מִי יֵת טְהוּר מִטְּמָא
 38 כּוּ'... הָרִי שֶׁהַמִּשְׁכָּה עֲלִיוֹנָה זֶה נִקְרָא גַם כֵּן לְשׁוֹן טְהָרָה [עַל דֶּרֶךְ הָאִמּוֹר כֵּאֵן
 39 שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינָה זֶה מֵהַפְּכִים אִסוּר לְמוֹתֵר]... הַטְּהָרָה הִיא הָעִיקָר בְּסוּד
 40 הַגְּבוּרָה. אֵךְ אֵין זֶה בְּגְבוּרָה סְתָם דְּאֲצִילוֹת כִּי אִם הַמִּשְׁכַּת גְּבוּרָה דְעֵתִיק כְּנִ"ל
 41 מִקּוֹר הַטְּהָרָה... גְּבוּרָה דְעֵתִיק שֶׁהֵם גְּבוּרוֹת הַמִּמּוֹתְקוֹת בְּתַכְלִית (... שֶׁלְּכֵן
 42 בִּיכְלָתוֹ שֶׁל הַחֶכֶם לְהִתִּיר כִּיּוֹן שֶׁמֵאִיר בּו אֹר-אֵין-סוּף.
 43 וְיֵשׁ גַּם אֹפֶן הַתֵּרַת נְדָרִים בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת כְּמִבְּאֵר גַּם בְּהַמְשַׁךְ

ביאור בדרך אפשר

פִּירוּשׁ רִש"י עַל כְּתוּב זֶה שֶׁבְּנוֹסֵף לְאַפְשָׁרוֹת לְהִתִּיר נָדָר עַל יְדֵי מוֹמַחָה יַחִיד
 ("רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת") אִפְשָׁר לְהִתִּיר נָדָר גַּם עַל יְדֵי שְׁלוּשָׁה 'הַדְּיוֹטוֹת', הֵינּוּ
 אֲנָשִׁים פְּשוּטִים שְׁאִינִם מוֹמַחִים. [הַעֲנִין בְּזָה, לְפִי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים,
 דְּהֵנָּה מְבֹאֵר בְּסִידוּר³⁹ "סִידוּר עַם דַּא"ח (דְּבָרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים)" וְכוּ
 מֵאִמְרֵי חֲסִידוֹת מְתוּרָת רַבְּנָה זְקוּן
 שֶׁנִּכְתְּבוּ עַל יְדֵי אֲדַמוּ"ר הָאִמְצַעִי
 הַעֲנִין שֶׁבְּשִׁלְשָׁה אֹמְרֵי נְבָרָה,
 כֹּאשֶׁר שְׁלוּשָׁה שְׁאֲכָלוּ כֹּאחַד (יַחַד)
 מְבָרְכִים בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן בְּזִימּוֹן, הַמְּבֹרָךְ
 אֹמֵר "נְבָרָךְ" שֶׁהֵן לְפִי פְּנִימִיּוֹת
 הַעֲנִינִים הַמוֹשָׁג "שְׁלוּשָׁה שְׁאֲכָלוּ
 כֹּאחַד" הָאִמּוֹר כֵּאֵן הֵינּוּ בְּחִינַת
 שְׁלוּשַׁת הַסְּפִירוֹת שֶׁל הַמִּידוֹת
 הַעֲלִיּוֹנוֹת חֶסֶד-גְּבוּרָה-תְּפָאֲרָה
 כְּשֶׁמְּתַפְּלָלִים יַחַד, כֹּאשֶׁר לֹא זֶה
 בְּלִבְדֵי שֵׁשׁ הַתְּכַלְלוֹת (הַתְּחַבְּרוֹת
 וְהַתְּאָחָדוֹת) שֶׁל הַסְּפִירוֹת זֶה כּוּן חֶסֶד
 שֶׁבְּגְבוּרָה, גְּבוּרָה שֶׁבְּחֶסֶד וְכוּ') אִלָּא
 יֵשׁ הַתְּכַלְלוֹת שֶׁל שְׁלוֹשׁ סְפִירוֹת יַחַד
 (זֶה כּוּן וְשִׁתִּינָה יַחַד בְּשִׁלְשֵׁית) וְאֵז
 הִיא הַשְּׁפַעָה שֶׁל הַבְּרָכָה לְרַבִּים
 וְהַדְּבָר נִרְמָז בְּהַלְכָה שֶׁדּוּקָא שְׁלוּשָׁה
 שְׁאֲכָלוּ כֹּאחַד מְבָרְכִים בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן
 בְּאֹפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר מֵאִשֶׁר אַחַד שְׁאֲכָל
 לְבַד אוּ אִפִּילוּ שְׁנַיִם שְׁאֲכָלוּ יַחַד
 שֶׁנִּמְשַׁכֵּת הַבְּרָכָה לְרַבִּים מִבְּחִינַת
 כְּתֵר-חֻמְקָה-בִּינָה שְׁגַם זֶה
 הַתְּכַלְלוֹת שֶׁל שְׁלוֹשׁ בְּחִינּוֹת שׁוֹנוֹת
 בִּיחַד, דְּבַר שֶׁמְבִיא בְּרַכָּה וְהַשְּׁפַעָה
 מִיַּחַדָּת.
 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יֵשׁ לֹמֵר בְּעֲנִין
 ג' הַדְּיוֹטוֹת, שֶׁאִמְנֵם הֵם 'הַדְּיוֹטוֹת' פְּשוּטִים וְלֹא 'רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת' אֲבָל
 כְּכֹחַ הֵיחָם שְׁלוּשָׁה יֵשׁ לָהֶם כּוֹחַ מִיַּחַד שֶׁמְּמַשְׁכֵּת מִבְּחִינַת הַכְּתֵר,
 כְּמוֹ "רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת" שֶׁמֵאִיר בְּהֵם אֹר מִבְּחִינַת הַכְּתֵר ('גְּבוּרָה דְעֵתִיק'),
 כְּמִבְּאֵר לְעִיל וְלָכֵן בִּיכְלָתֵם לְהִתִּיר אֶת הַנְּדָר כְּמוֹ הַנְּשִׂאִים
 הַנְּעִלִים.
 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבִיאֹר הַסְּמִיכוֹת דְּפִרְשַׁת מוֹעֲדוֹת
 שֶׁבְּפִרְשַׁת פְּנַחֵשׁ לְפָרְשַׁת נְדָרִים שֶׁבְּפִרְשַׁתנוּ פְּרַשְׁתָּנוּ מַטּוֹת, שֶׁבְּפִסּוּק
 אֵלָּה תַעֲשׂוּ לָהֶ' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מְנַדְּרֵיכֶם וְנִדְבּוֹתֵיכֶם גּו',
 אֵין חֲכוּנָה לְהַבְדִּיל וְלְהַפְרִיד בֵּין עֲנִינֵי הַחֻבּוּבָה שֶׁבְּמוֹעֲדֵים לְעֲנִינֵי הַנְּדָרִים
 וְהַנְּדָבוֹת (כְּפִי שֶׁהֵייתָה סְבָרָה בְּשִׁאֲלוֹת שֶׁבְּתַחֲלִיל הַמֵּאֵמֵר) אִלָּא כְּפִירוּשׁ רַבְּנָה
 בְּחַיֵּי שֶׁהַפִּסּוּק מְלַמֵּד עַל הַקֶּשֶׁר בֵּינֵיהֶם, וְבוֹה מְרִוּמָז הַקֶּשֶׁר וְהַשְּׁמִיכוֹת
 שֶׁבֵּין מוֹעֲדוֹת לְנְדָרִים, וְלְפִי הָאִמּוֹר מוֹכֵן מִהַמְּשׁוֹתֵף בֵּינֵיהֶם

(38 כתובות ער, ריש ע"ב. 39) עם דא"ח - שער ברכת המזון (קב, א ואילך. קד, א ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפנימיות הדברים שָׁזָהוּ לְפִי שְׁשִׁנְיָהֶם הֵם מִבְּחִינַת בֵּינָה, שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַבֵּינָה ובה, בבחינת החכמה, אין צורך ואין
2 שְׁמֵשֶׁם יְכוּלָה לְהִיּוֹת יְנִיקָה מקום לנדרים. וְכִמּוֹ עֲנִין הַשֶּׁבֶת
3 כּוֹ, כמבואר לעיל באריכות וְלִכְּן 1 שְׁשִׁנְיָהֶם הֵם מִבְּחִינַת בֵּינָה, שְׁמֵשֶׁם יְכוּלָה
4 יֵשׁ צוּרְךָ בְּעֲנִין הַפְּרִישוֹת 2 לְהִיּוֹת יְנִיקָה כּוֹ, וְלִכְּן יֵשׁ צוּרְךָ בְּעֲנִין הַפְּרִישוֹת
5 כּוֹ. וְלֹא־חֲרִי־זָה 3 וְלֹא־חֲרִי־זָה בָּאָה פְּרִשְׁת נְדָרִים, שְׁעִיקְרָה
6 הנזכר בפרשת פנחס שבו המועדות 4 הוּא עֲנִין הַתָּרַת נְדָרִים, שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת
7 והנדרים הם בדוגמה שמחייבת זהירות 5 הַחֲכָמָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת הַבֵּינָה. וְכִמּוֹ עֲנִין
8 ופרישות, כמבואר לעיל, בָּאָה 6 הַשֶּׁבֶת שְׁלֹמֶעֱלָה מִיּוֹם־טוֹב⁴⁰, וְעַד שְׁבָאִים
9 פְּרִשְׁת נְדָרִים, שְׁעִיקְרָה הוּא 7 לְתַקְלִית הָעֵלְוִי דְיָוִם הַשֶּׁבֶת, לְיוֹם שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת
10 עֲנִין הַתָּרַת הַפֶּתַח נְדָרִים, 8 וְכִמּוֹ עֲנִין 41 שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת וְכִמּוֹ עֲנִין 41 שְׁכּוּלוֹ שֶׁבֶת
11 שְׁזָהוּ מִצַּד בְּחִינַת הַחֲכָמָה 8 וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים⁴¹.

(40) חסר קצת (המו"ל). (41) תמיד בסופה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תמוז, תשי"א

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר אלקנה שי

שלום וברכה!

עיי הרה"ג והרה"ח הווי"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור באמונה וכו' מהו"ר שלמה זלמן שי העכט, קבלתי הפני"ג שלו, ולכשאחי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבי"מ זי"ע, אקראהו, ובטח יעורר ר"ר עליו שיתברך הוא וזוגי תחי' בכל המצטרך להם וימלא משאלות לבבם לטובה בכלל ובפרט... כן מזכיר הרה"ג וכו' העכט שי שיש לו עתה איזה דרך לכנוס לעסק, יהי רצון שיהי בהצלחה ויקוים בו מה שהגיד כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשו"ע, דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות און אידן מאכן פון גשמיות רוחניות. והנני מסיים מענינא דיומא דפי' מטות, אף כי בקצור כי אין הזמן גרמא להאריך ולדכוותי יספיק וכו'.

ידוע דענין הנדרים מחולק משאר הציווים שבתורה, בזה שמתחילים במופלא סמוך לאיש, היינו בן י"ב שנה ולא ביי"ג כשאר ציוויי התורה, ולדעת כמה ראשונים זהו מדאורייתא, והמוסר השכל שבוה הוא, שהרי כל ענין הנדרים הם בגדר סייג, וכמרוז"ל נדרים סיג לפרישות, היינו שנודר בעצמו כדי שלא יכשל בקיום התומ"צ, ואף שארז"ל ירושלמי נדרים ספ"ט, דיך במה שאסרתו תורה, ובמילא הרי אפשר לומר שאין זה אלא בגדר יוהרא, ולא עוד אלא שגם חשש איסור יש בדבר, משום לא תגרע ולא תוסיף, ולכן באה התורה ומורה באצבע שבהיפך הוא, כי בקיום התומ"צ לבדם, הרי - כמאמר הרמב"ן ר"פ קדושים - אפשר שיהי נבל ברשות התורה, ומוכרח הדבר שיעשה משמרת למשמרתי, ובאה התורה במצות נדרים לרמוז שבאיזה אופן יש לחייב את האדם לכשיהי בן י"ג שנה למצות, הוא עיי ההכנה שמוסיף גדר ופרישות על מה שאסרה תורה, וזהו ענין הנדרים שמתחילים בתור הקדמה לקיום התומ"צ, היינו במופלא סמוך לאיש, ומובן מעצמו שאין זה דבר השוה לכל נפש, כי אינו דומה במה שצריך פלוני להפרש ואין מקום לחשש לאיש אחר, ולדוגמא מרוז"ל עם הארץ אסור לאכול בשר משא"כ ת"ח שהוא להיפך וכמרוז"ל באתר דעייל ירקא לעול בשרא, ולכן דוקא פ' נדרים נאמרה לראשי המטות, היינו במעלת הנשיאים, שהפרת הנדרים וקיומם הרי זה תלוי בנשיאי המטות, היינו במה לנודר ובמה שהוא טוב שלא תדור - כיון שאינו דבר השוה לכל נפש - צ"ל זה עיי הנשיא שיכול לומר זה הדבר, באספקלריא המאירה. וד"ל.

בברכה לבריאות הנכונה וכ"ט.

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות מסעי, מברכים החודש מנחם-אב, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. הפרשיות מטות ומסעי הן לעולם בג' השבועות ד"בין המצרים"¹.
- 2 - פרשת פינחס, יש שנים שהיא לפני ג' השבועות, וגם בשנים שהיא בתוך ג' השבועות, הרי זה רק
3 בהתחלת ג' השבועות. ולעומת זאת, פרשת דברים היא לעולם בתשעת הימים. ואילו הפרשיות מטות
4 ומסעי הם לעולם בתוך ג' השבועות, ויתירה מזה בנוגע לפרשת מסעי - שלפעמים היא בתשעת הימים.
5 ויש לבאר השייכות דפרשת מטות לג' השבועות²:
- 6 בהתחלת פרשת מטות מדובר אודות ענין הנדרים. ומבואר בזה³, שמי שנמצא במדריגת צדיק, והולך
7 בדרך התורה כו' - עליו אמרו חז"ל⁴ "דייך מה שאסרה לך התורה"; ורק כיון ש"אדם אין צדיק בארץ
8 אשר יעשה טוב ולא יחטא"⁵, אזי יש צורך בענין הנדרים שהם "סייג לפרישות"⁶, כדי שלא יבוא לידי
9 חטא כו'.
- 10 וזוהי גם השייכות דפרשת נדרים לג' השבועות ד"בין המצרים" - כי כללות הענין ד"בין המצרים"
11 שקאי על מיצר הגלות הוא מצד החסרון בהנהגה על-פי התורה, שהרי כאשר ההנהגה היא על-פי התורה
12 אזי לא שייך ענין הגלות, כמאמר רז"ל⁷ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד-תורה", ונמצא,
13 שמיצר הגלות ("בין המצרים") הוא רק כאשר חסר בהנהגה על-פי התורה; ובמצב כזה יש צורך גם
14 בענין הנדרים, כנזכר לעיל.
- 15 ומזה מובן גם בנוגע לפרשת פינחס, שכיון שלפעמים היא לפני ג' השבועות (אף שלפעמים היא
16 בתוך ג' השבועות), הרי היא הכנה והקדמה לג' השבועות⁸.
- 17 [ובדוגמת פרשת נצבים ש"קורין לעולם קודם ראש-השנה, ומרומז במלת היום דקאי על ראש-
18 השנה⁹, "שהוא יום הדין, וכמו שכתוב¹⁰ ויהי היום גו', ותרגם והוה יום דינא רבא"¹¹, והיינו, שאף
19 שיש בה כבר הענין דראש-השנה, שהרי נאמר בה "היום" דקאי על ראש-השנה, מכל-מקום, קורין אותה
20 קודם ראש-השנה, בתור הכנה והקדמה לראש-השנה].
- 21 ב. והענין בזה:
- 22 אמרו רז"ל¹² "פינחס זה אליהו".
- 23 ובנוגע לאליהו - הרי אף שהיו אצלו כמה וכמה ענינים, הנה ענינו העיקרי הוא "מבשר טוב"¹³, שבא
24 לבשר על הגאולה¹⁴ (בכדי שיתכוננו לזה, ככל עניני קדושה שצריכים לבוא על-ידי עבודה ויגיעה, ולא
25 באופן של "נהמא דכיסופא"¹⁵).

(10) איוב ב, א.
 (11) ראה כתר שם טוב בהוספות סמ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כה אלול).
 (12) תיב"ע וארא ו, יח. פרדר"א פמ"ז. זהר ח"ב קצ, סע"א.
 ח"ג (רע"מ פינחס) רטו, א. יל"ש ר"פ פינחס. פרש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). רלב"ג מלכים-א יז, א.
 (13) ישעי' נב, ז.
 (14) ראה עירובין מג, ב ובתוד"ה דלא אתא. תיב"ע ויל"ש שבהערה 12. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב. פרש"י בחוקותי כו, מב.
 (15) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(1) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, ב' מנ"א תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חל"א ע' 161 ואילך). וש"נ.
 (2) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א תשט"ו בסופה (תורת מנחם - התוועדויות חי"ד ע' 229 ואילך).
 (3) ראה שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנ"א תשכ"ב בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 196 ואילך). וש"נ.
 (4) ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.
 (5) קהלת ז, כ.
 (6) אבות פ"ג מי"ג.
 (7) שם פ"ו מ"ב.
 (8) ראה גם שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנ"א תשח"י ס"ח (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ג ס"ע 197 ואילך).
 (9) לקו"ת ר"פ נצבים.

1 ולהעיר, שכיון שענינו של אליהו הוא ענין הגאולה, לכן מצינו שאמר לבני־ישראל "עד מתי אתם
2 פוסחים על שתי הסעיפים אם ה' האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו"¹⁶ (דבר שלא מצינו בשאר
3 נביאים) - דלכאורה אינו מובן¹⁷: היתכן לומר "אם הבעל לכו אחריו", שזהו טוב יותר מאשר "פוסחים
4 על שתי הסעיפים"?! - כן, ענין הגאולה בא דוקא על־ידי עבודת הבירורים, שמבררים הפסולת מתוך
5 האוכל כו', כך, שכל דבר עומד בפני עצמו כו', ולכן אמר "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים",
6 כיון שיש צורך בבירור וליבון המעמד ומצב כו'.

7 וכיון ש"פינחס זה אליהו", הרי מובן, שגם ענינו העיקרי של פינחס הוא ענין הגאולה.
8 וכמובן גם מדברי הגמרא¹⁸ "הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו", וכמו שנתבאר לעיל¹⁹ שאין זה
9 בגלל שהשם פינחס מתחיל באות פ', אלא כפירוש רש"י "כמו שנעשה לפינחס, כדאמרינן בסנהדרין"²⁰,
10 שמזה מובן, שאף שהיו אצלו כמה וכמה ענינים (כמו ענין השלום - "הנני נותן לו את בריתי שלום"²¹,
11 וכיוצא בזה), הנה ענינו העיקרי הוא ש"פלא נעשה לו". והרי גם כללות ענין הגאולה הוא ענין של
12 "פלא".

13 ועל־פי־זה מובן ענינה של פרשת פינחס בתור הכנה והקדמה לג' השבועות ד"בין המצרים" - שלפני
14 שמתחיל "בין המצרים" שקשור עם מיצר הגלות, מקדים הקדוש־ברוך־הוא רפואה למכה (כמובא גם
15 בפירוש רש"י²² מדברי הגמרא²³) על־ידי "פינחס זה אליהו", מבשר הגאולה.

16 ג. ויש להוסיף בזה:

17 בנוגע לפינחס ואליהו - הרי כיון שאליהו היה לאחרי פינחס, מתאים יותר לומר "אליהו זה פינחס",
18 ואף־על־פי־כן, אומרים "פינחס זה אליהו", שזהו בודאי בדיוק, כידוע שגם הסדר בתורה הוא תורה²⁴.
19 ומבואר בזה²⁵ - על־פי מה שכתוב ב'זהר'²⁶ שאליהו היה כבר "מקדמת דנא", קודם בריאת העולם,
20 ולכן אומרים ש"פינחס (שהי' לאחרי כן) זה אליהו" (שהיה עוד מקודם לכן).

21 וכן הוא בנוגע לענין הגאולה - ענינם של אליהו ופינחס - כדאייתא במדרש²⁷ על הפסוק²⁸ "ורוח
22 אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח", והיינו, שעוד קודם בריאת העולם, ואפילו
23 קודם המאמר "יהי אור"²⁹, היה כבר ענין הגאולה - "רוחו של מלך המשיח".

24 והענין בזה:

25 תכלית כוונת הבריאה היא שעל־ידי־זה יגיעו למדרגה נעלית יותר מכמו שהיה קודם בריאת העולם
26 (שזהו כללות הענין דירידה צורך עליה, היינו, שתהיה עליה לדרגה נעלית יותר מכמו שהיה קודם
27 הירידה, דאם לא כן, הרי זה ללא תועלת, ובודאי שהקדוש־ברוך־הוא אינו עושה דבר בחנם), כי קודם
28 הבריאה היו נשמות ישראל במדרגת צדיקים, כמאמר רז"ל³⁰ "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים", ואילו
29 על־ידי בריאת העולם ניתוסף העילוי דעבודת התשובה³¹, שלמעלה מעבודת הצדיקים³².

30 וזהו שקודם בריאת העולם היתה כבר "רוחו של מלך המשיח" - בבחינת הקדמת רפואה למכה -
31 שהרי ענינו של משיח הוא ענין התשובה, כמאמר³³ "משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא".

בתחלתו (תב, ב).

(25) ראה תורת מנחם - התוועדויות חכ"ו ע' 79. וש"נ.

(26) ח"א מו, ב.

(27) ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א.

(28) בראשית א, ב.

(29) שם, ג.

(30) שם פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(31) ראה לקו"ת בלק עג, א. ובכ"מ.

(32) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(33) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.

(16) מלכים א יח, כא.

(17) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ט ע' 101 ואילך.

וש"נ.

(18) ברכות נו, סע"ב.

(19) שיחת ש"פ פינחס, כ"א תמוז ס"ב (תורת מנחם -

התוועדויות חמ"ד ע' 227). וש"נ.

(20) פב, ב.

(21) פינחס כה, יב.

(22) אסתר ג, א. וראה גם ואתחנן ד, כה.

(23) מגילה יג, ב.

(24) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות

1 כלומר: נוסף לכך שבסופו של דבר "לא ידח ממנו נדח"³⁴, הנה כבר מלכתחילה ישנו ענין התשובה
 2 מצד "רוחו של מלך המשיח".
 3 ובזה מודגש יותר שענינו של אליהו - ענין הגאולה - הוא מקדמת דנא (שלכן אתי שפיר הלשון
 4 "פינחס זה אליהו"), שזהו ענין "רוחו של מלך המשיח" שהיתה כבר קודם הבריאה.
 5 ד. וענין זה נוגע גם לעבודת האדם:
 6 כיון שענין הגאולה ישנו כבר מקדמת דנא, והיינו, שעוד לפני התחלת הגלות היה כבר ענין הגאולה,
 7 כאמור שהקדוש־ברוך־הוא מקדים רפואה למכה, "אקדימא טעניתא"³⁵ - הרי מובן, שכללות ענין הגלות
 8 והמניעות והעיכובים שבו כו', אינם מציאות אמיתית.
 9 כלומר: לא זו בלבד שכללות ענין הגלות הוא בדוגמת "נהרות המכזבין", שכיון שפוסקת נביעתם,
 10 הרי זו הוכחה שגם מלכתחילה אינם בבחי' "מים חיים"³⁶ - שענין זה נעשה רק לאחרי שפוסקת נביעתם,
 11 אלא יתירה מזה - שכבר מלכתחילה ישנו ענין הגאולה שמבטל את ענין הגלות, וכיון שכן, הרי כל
 12 מציאות הגלות אינה אלא כדי שיבטלו אותה (ועל־דרך שמצינו בנגלה דתורה לגבי נדרים, שיש נדרים
 13 שכל קיום מציאותם אינו אלא כדי שיבטלו אותם³⁷).
 14 וכאשר יודעים שכל ענין הגלות והמניעות והעיכובים כו' אינם מציאות אמיתית, וכל מציאותם אינה
 15 אלא כדי שיבטלו אותם על־ידי העבודה, ובידו לבטל אותם כו' (כיון שבידו ה"מפתח" לפעול זאת) -
 16 אזי נעשית העבודה שבזמן הגלות בנקל יותר ומתוך שמחה וטוב לבב.
 17 ועד שעל־ידי־זה פועלים את ענין הגאולה, החל מהגאולה הפרטית של כל אחד מישראל, ומזה באים
 18 לגאולה הכללית של כל בני־ישראל, באופן ש"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"³⁸, בביאת משיח
 19 צדקנו, בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

* * *

20 ה. על־פי האמור לעיל שפרשת פינחס באה כהכנה והקדמה לג' השבועות בבחינת הקדמת רפואה
 21 למכה, מובן, שענין זה צריך להתבטא גם בעבודת האדם, שבזמן זה צריכה להיות עבודת כל אחד ואחד
 22 מישראל באופן העבודה של פינחס.
 23 ובהקדמה - שענין זה שגם עכשיו ישנה הפעולה של פינחס, מצינו גם בנגלה דתורה (ככל הענינים
 24 שישנם גם בנגלה, בגלוי או על־כל־פנים ברמז)³⁹, כדאיתא ב'ספרי'⁴⁰ על הפסוק⁴¹ "ויכפר על בני
 25 ישראל", "לכפר על בני־ישראל לא נאמר כאן, אלא ויכפר על בני־ישראל, שעד עכשיו לא זו, אלא עומד
 26 ומכפר עד שיחיו המתים".
 27 ו. והענין בזה:
 28 בנוגע לפינחס נאמר בכתוב⁴² ש"השיב את חמתי מעל בני ישראל .. לכן .. הנני נתן לו את בריתי
 29 שלום".
 30 ולכאורה אינו מובן⁴³: הרי גם בנוגע למשה רבינו מצינו כמה פעמים שהשיב את חמתו של
 31 הקדוש־ברוך־הוא מעל בני־ישראל⁴⁴, ולמה דוקא בנוגע לפינחס נאמר "הנני נתן לו את בריתי שלום"?
 32 והביאור בזה:
 33 בנוגע למשה רבינו - כיון שכל ענינו הוא היותו רועה ישראל, הרי חובתו היא להתעניין ולעשות כל

(39) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ז ע' 183. וש"נ.
 (40) ס"פ בלק. וראה סנהדרין שם.
 (41) פינחס כה, יג.
 (42) שם, יא"ב.
 (43) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 344 ואילך. וש"נ.
 (44) ראה פרש"י קרח טז, ד.

(34) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
 תניא ספ"ט.
 (35) לשון חז"ל - זח"א קעט, א"ב.
 (36) פרה פ"ח מ"ט.
 (37) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"י ע' 202. חכ"ט
 ע' 7. ע' 35.
 (38) ברכות ח, רע"א.

1 התלוי בו לטובתם של ישראל, ובנדון-דידן, להשיב את חמת הקדוש-ברוך-הוא מעליהם; מה-שאינ-כן
 2 פינחס, שלא היה מחוייב לקנא כו' (שזוהי הפעולה שעל ידה השיב את חמת הקדוש-ברוך-הוא מעל
 3 בני-ישראל), ואילו היה בא לשאול על זה, לא היו מורין לו לעשות זאת (שהרי על-פי תורה "הבא לימלך
 4 אין מורין לו"⁴⁵), ואף-על-פי-כן עשה זאת מתוך מסירות-נפש בפועל שלמעלה מהבנה והשגה (כדאיתא
 5 במדרשי רז"ל⁴⁶ ששבט שמעון רצו להרגו, ואף-על-פי-כן לא התפעל מזה, אף שאין סומכין על הנס
 6 כו').

7 ונקודת הענין - שפעולתו של פינחס היתה בכח עצמו, ואפילו לא מצד בחינת משה שבנפשו,
 8 - כמבואר בתניא⁴⁷ בפירוש "מה שכתוב בגמרא⁴⁸ על פסוק⁴⁹ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך
 9 כי אם ליראה את ה' אלקיך, אטו יראה מילתא זוטרתא היא, אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו',
 10 דלכאורה אינו מובן התירוץ, דהא שואל מעמך כתיב, אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש מבית ישראל
 11 יש בה מבחינת משה רבינו עליו-השלום וכו'" -

12 שהרי בנוגע למשה רבינו עצמו - "נתעלמה ממנו הלכה"⁵⁰, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לניצוץ משה.
 13 ואף שפינחס "אמר לו למשה מקובלני מןך"⁵¹ - הרי זה רק ענין של נתינת כח, ואילו עצם הענין
 14 היה באופן ש"ראה מעשה ונזכר הלכה"⁵¹, בכח עצמו דוקא.

15 וכיון שפעולתו של פינחס היתה בכח עצמו, לכן זכה לענין ד"הנני נותן לו את בריתי שלום".
 16 ז. ובפרטיות יותר:

17 החילוק שבין משה לפינחס הוא⁵² - שענינו של משה הוא מלמעלה למטה, שזהו ענין התורה, עליה
 18 נאמר⁵³ "דברי אשר שמתי בפיך", "דברי" (דהקדוש-ברוך-הוא), שלכן אמרו רז"ל⁵⁴ "מה להלן באימה
 19 וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו'", "כי גם עסק התורה שבכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר
 20 למשה מיסיני"⁵⁵; ואילו ענינו של פינחס הוא מלמטה למעלה, שזהו ענין התפילה, שהיא "סולם מוצב
 21 ארצה וראשו מגיע השמימה"⁵⁶.

22 וזהו מה שכתוב⁵⁷ "ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה", "ויפלל" מלשון תפלה⁵⁸ - דלכאורה: מצינו
 23 שאהרן עצר המגפה על-ידי הקטורת, כמו שכתוב⁵⁹ "ויתן את הקטורת גו' ויעמוד בין המתים ובין החיים
 24 ותעצר המגפה"; אבל היכן מצינו שפינחס עצר המגפה על-ידי תפילה? - אך הענין הוא, שכללות ענינו
 25 של פינחס הוא מלמטה למעלה, שזהו ענין התפילה.

26 ועל-פי-זה יובן גם בנוגע לענין הנבואה של פינחס⁶⁰, שאף שהאריך ימים הרבה מאד (כמו שכתב
 27 הרלב"ג⁶¹ בנוגע לענינים שבהם משתווים פינחס ואליהו) - שהרי מצינו שכבר בימי המילואים היה ראוי
 28 לשמש בכהונה⁶², ומצינו שחי בימי יהושע, וגם בימי יפתח כו' - מכל-מקום, לא נמצאו נבואות שלו
 29 אלא במקומות ספורים בלבד, וטעם הדבר⁶³, לפי שעיקר ענינו היה ענין התפילה (מלמטה למעלה), ולא
 30 ענין הנבואה.

31 אמנם, אף שענינו של פינחס הוא העלאה מלמטה למעלה, מכל-מקום לא היה זה באופן של 'רצוא'

(45) סנהדרין פב, א. (56) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו,

ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

(57) תהלים קו, ל.

(58) ראה ברכות ו, ב. וש"נ.

(59) קרח יז, יב-יג.

(60) ראה ויק"ר בתחלתו ובפי' מהר"ו.

(61) ס' שופטים ה, לא. ו, ח. מלכים-א יז, א. וראה רד"ק דברי

הימים-א ט, כ. וראה גם תורת מנחם מנחם ציון ח"ב ע' 384.

וש"נ.

(62) ראה זבחים קא, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. רמב"ם הל'

ביאת המקדש פ"ה הי"ג.

(63) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' א'סת.

(46) ראה תנחומא ובמדב"ר ס"פ בלק.

(47) רפמ"ב.

(48) ברכות לג, ב.

(49) עקב יו"ד, יב.

(50) פרש"י בלק כה, ו - מסנהדרין שם.

(51) פרש"י שם, ז - מסנהדרין שם.

(52) ראה גם שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנ"א תשכ"א

בתחלתה (תורת מנחם - התועודיות חל"א ע' 150). וש"נ.

(53) ישע"י נט, כא.

(54) ברכות כב, א. וש"נ.

(55) תו"א יתרו סז, ב.

1 ללא 'שוב' (כפי שהיה אצל נדב ואביהוא), אלא היה אצלו גם ענין ה'שוב' (ועד שעל ידו נתכפר החטא
2 של נדב ואביהוא⁶⁴) - כמודגש בכך שעל ידו נעצרה המגפה, היינו, שישארו בחיים למטה דוקא, היפך
3 הענין ד'רצוא' ללא 'שוב', וכן מצינו שהיה משוח מלחמה⁶⁵ (וגם להדעות שלא היה משוח מלחמה⁶⁶,
4 הרי מפורש להדיא בקרא שהשתתף בעצמו במלחמה⁶⁷), והרי כללות ענין המלחמה הוא תנועה של 'שוב',
5 שהוא ענין ההמשכה למטה דוקא.

6 ח. וההוראה מזה - בנוגע למעלת העבודה בכח עצמו:

7 ידוע⁶⁸ שכל החידוש ("אויפטו") של חסידות חב"ד הוא - שצריכה להיות עבודה בכח עצמו דוקא,
8 ולא לסמוך על מישהו אחר כו', כמו השיטה שהעיקר היא עבודתו של הצדיק, ו"צדיק באמונתו יחיה"⁶⁹,
9 "אל תקרי יְחִיָּה אלא יְחִיָּה", כך, שיכולים לסמוך על הרבי... אלא בהכרח שתהיה העבודה בכח עצמו,
10 מלמטה למעלה.

11 בודאי יש צורך וישנה נתינת כח של רבותינו נשיאינו בנוגע לכל הענינים, אבל יחד עם זה, צריכה
12 להיות העבודה בכח עצמו דוקא, "אללין טאָן", "אללין האַרעווען", אלא שכדי לידע שאכן הולכים בדרך
13 הנכונה, צריכים לילך בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו כו'.

14 ועל־ידי העבודה בכח עצמו דוקא, בדוגמת עבודתו של פינחס, פועלים הענין דתחיית המתים (היפך
15 ענין המגפה רחמנא־ליצלן), החל מענין התחיה בנוגע ל"מאן דנפיל מדרגי" (ד) איקרי מית⁷⁰, ועד לענין
16 דתחיית המתים כפשוטו, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו כו', בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

* * *

17 ט. מאמר דיבור־המתחיל וידבר משה אל ראשי המטות גו'.

* * *

18 י. הביאור במה שכתוב בסיום פרשת נדרים⁷¹: "אלה החוקים גו' בין איש לאשתו בין אב לבתו",
19 ורש"י אינו מבאר למה לא נזכר עיקר הענין, שחובת הנודר לקיים נדרו - כיון שזהו דבר שהשכל הפשוט
20 מחייבו, וכפי שמצינו גם לפני מתן־תורה; ואילו החידוש שבפרשה הוא בנוגע להפרת נדרי בת ואשה
21 על־ידי האב והבעל. ומזה מובן שגם הרמז באמירת הפרשה "אל ראשי המטות" הוא בנוגע לדין הפרת
22 נדרים על־ידי יחיד מומחה; הפרת נדרים על־ידי ראשי המטות בפנימיות הענינים - שפועלים עליו אצל
23 בני־ישראל, שלא יצטרכו לפרוש מהדברים הגשמיים, אלא יוכלו לבררם. ולכן נאמרה פרשה זו סמוך
24 לכניסה לארץ⁷², להתעסק בדברים גשמיים. ועבודה זו צריכה להיות באופן ד"לא יחל דברו", "שלא
25 יעשה דבריו חולין"⁷³, אלא להמשיך בהם קדושה. וענין זה הוא ביכולת כל אחד ואחד מישראל⁷⁴, להיותו
26 בת ואשה להקדוש־ברוך־הוא - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות'
27 חלק י"ג עמוד 105 ואילך.

אף ש"הבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו'".
ואף שהכניסה לארץ היתה ע"י יהושע, הרי הנתנית־כח על זה
היתה צריכה להיות ע"י משה, ולכן גם פרטי הענינים דחלוקת
הארץ נאמרו ע"י משה, כיון שכל הענינים צריכים להיות ע"י
משה דוקא. וזהו הטעם שאלדד ומידד נתחייבו מיתה בגלל
שאמרו "משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ" (פרש"י
בהעלותך יא, כח), כי אע"פ שמושה לא נכנס לארץ, מ"מ נעשו
כל הענינים על ידו כו'.
73 פרשתנו שם, ג ובפרש"י.

74 אף שלכאורה יכול לטעון: בשלמא בנוגע להקב"ה מובן
שאינן מקום לענין של חולין - "חלילה לך", "חולין הוא לך"
(וירא יח, כה ובפרש"י); אבל בנוגע לאיש ישראל - מה החסרון
בענין של חולין (שהרי אין זה ענין של טומאה וכיו"ב).

64 ראה זח"ג ריז, א. הובא ונת' בסה"מ תרכ"ט ע' עדר.
המשך תער"ב ח"א ע' שי. ח"ב שם.

65 סוטה מג, רע"א. פרש"י פרשתנו (מטות) לא, ו.
66 ראה מהרש"א סוטה שם. משל"מ לרמב"ם הל' איסור"ב פי"ז
הט"ז. ועוד.

67 פרשתנו שם.

68 ראה לקו"ד ח"א קמא, ב. סה"ש תש"ד ע' 133. ועוד.

69 חבקוק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג.

70 ראה זח"ג קלה, ב. הנסמן באג"ק ח"ב ס"ע ד.

71 פרשתנו (מטות) ל, יז.

72 וע"ד מ"ש רבינו הזקן בתניא (ספכ"ה) בביאור הטעם
ש"צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות
ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש",

* * *

1 יא. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁷⁵ "זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'", "לפי שהרבה מצות נוהגות
2 בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, הוצרך לכתוב מצרני גבולי ורוחותיה סביב, לומר לך מן הגבולים הללו
3 ולפנים המצות נוהגות", "תפול לכם", "על שם שנתחלקה בגורל נקראת חלוקה לשון נפילה. ומדרש
4 אגדה אומר, על-ידי שהפיל הקדוש-ברוך-הוא שריהם של שבעה⁷⁶ אומות מן השמים וכפתן לפני משה,
5 אמר לו, ראה אין בהם עוד כח",
6 - שמשמעות הכתוב "זאת הארץ אשר תפול לכם" (שלכאורה מיותר) שנעשה שינוי בארץ עצמה,
7 ולכן צריך לומר שהמדובר הוא בנוגע ל"מצוות (ש)נוהגות בארץ"⁷⁷. אך על-פי-זה אינו מובן מדוע נאמר
8 הלשון "תפול", ולא בלשון קימה ועליה? ולכן מפרש שהלשון "תפול" הוא בגלל החלוקה בגורל. אבל,
9 על-פי-זה הוה-ליה-למימר הלשון "תפול" בפסוק⁷⁸ "אך בגורל יחלק", ולא כאן? ולכן מביא הפירוש
10 ש"הפיל הקדוש-ברוך-הוא שריהם כו'", אבל רק מ"מדרש אגדה", שרחוק יותר מפשוטו של מקרא,
11 שמדובר אודות הארץ, ולא אודות השרים.
12 והביאור בפנימיות הענינים - בנוגע לירידת הנשמה למטה, שהאבה ויראה היא בבחינת נפילה לגבי
13 קודם הירידה, אבל דוקא על-ידי-זה מגיעה לעבודה שלמעלה מטעם ודעת שמצד בחינת הגורל. ועוד
14 זאת, שהקדוש-ברוך-הוא מפיל וכופת⁷⁹ לפני בחינת משה שבו את כל המונעים והמעכבים כו' -
15 הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁸⁰ ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 122 ואילך.
16 יב. ויש לקשר זה גם עם פרשת דברים שמתחילים לקרוא בתפילת מנחה:
17 כיון שספר דברים, משנה-תורה, אמרו משה מפי עצמו⁸¹ - הרי זה ירידה לכאורה לגבי ד' הספרים
18 שלפני-זה.
19 אבל לאידך גיסא, הרי זה נקרא "משנה תורה", שיש בזה העילוי ד"כפלים לתושיה"⁸², ועל-דרך
20 מעלת דברי סופרים שערבים וכו' יותר מדברי תורה⁸³.
21 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א סיים בברכה שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה, בביאת משיח צדקנו.

(79) ורש"י מוסיף: "אמר לו, ראה אין בהם עוד כח" - כי גם
עבד כפות יש לו עדיין כח, ויכול להשתחרר מהכפיתה כו', ולכן
מוסיף ש"אין בהם עוד כח", שהם כמו דומם (ולא כמו צומח חי
ומדבר), אף שעדיין קיימת מציאותם ולא נתבטלה (שאז אין מה
לברר כו'). וענין זה הוא מצד בחינתו של משה, שמעלתו היא
מעלת הראי' (ראה לקו"ת ואתחנן ב, סע"ד ואילך. ובכ"מ), וזהו
הדיוק "ראה כו'" (מש"א כ מצד יהושע כו').
(80) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ תשל.
(81) מגילה לא, ב.
(82) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.
(83) ראה סנהדרין פח, ב (במשנה). ע"ז לה, א ובפרש"י.

(75) פרשתנו (מסעי) לד, ב.
(76) ויש ליישב גם גירסת הדפוסים: "ע"י" (שבעים) - כיון
שכיבוש ארץ ישראל (ארץ שבעה עמים) נוגע גם לכל שבעים
אומות העולם, שהבירור שלהם נעשה ע"י שבאים לא"י כו', כפי
שמצינו בזמן שלמה המלך - כאשר "קיימא סיהרא באשלמותא",
והבירור ה' בדרך מנוחה - שמלכת שבא באה אליו מעצמה כו'
(ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 96. וש"נ).
(77) וע"ד מ"ש בנוגע לבנ"י: "ונפלינו אני ועמך מכל העם
אשר על פני האדמה" (תשא לג, טז), והיינו, שגדלה מעלת בני"
בגלל המצוות שנצטוו בהם, כמ"ש "צו את בני ישראל", "דבר
אל בני ישראל".
(78) פינחס כו, נה.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמ' ב

5 עמד בדין. מתרצת הגמרא: הָתָם, מדובר באופן הַיְתָבִי הַיְיָנִי אַפּוּמָא
6 דְּבִיבְרָא - שישבו הדיינים על פי הבור, וקודם שמת, הַיְיָבוּהוּ לשלם
7 את דמי השור לבעליו.

1 העמידוהו בדין. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲבָא בְּרַ אֲהֵבָה, מדובר
2 בבדייתא שָׂרָק עֲשָׂאֵהּ הַשּׁוֹר מְרַפָּה, והעמידוהו בדין, ואחר כך מת.
3 מקשה הגמרא: וְהָאֵמָר רַב תְּנִי תְנָא - שנה התנא ברייתא
4 זו באופן שְׂמַת הַחוּפְרָא, וְקִבְרֵי הַשּׁוֹר תַּחְתּוֹ בְּקִרְקַעִית הַבוֹר, וכיצד

בס"ד. משיחות ש"פ מטות מסעי, מבה"ח מנחם-אב ה'תש"נ.

— תרגום מאידית —

29 (לפני הירידה), עד להעלי' דגאולה האמיתית
30 והשלימה, גאולה שאין אחרי' גלות², והבית
31 המקדש השלישי, בית נצחי (שנעלה יותר מהמצב
32 (קודם הירידה) בבית ראשון ושני שנחרבו והי'
33 אחריהם גלות)¹⁰.

34 ועפ"ז לכאורה אפשר לומר, ש"שלשה
35 שבועות" אלו מרמזים על העלי' דשלשה (ובפרט
36 — ביהמ"ק השלישי) שנעשה על-ידי הירידה בזמן
37 ד"בין המצרים".

38 אמנם כשמעיינים בדבר, רואים שביאור זה
39 (דירידה צורך עלי') מחזק את הקושיא הנ"ל מדוע
40 זה נקבע במספר שלשה: ירידה צורך עלי' פירושו,
41 שאין הירידה תכלית לעצמה ח"ו, אלא היא צורך
42 (דבר נוסף —) להעלי' שנעשית ע"י הירידה. ז.א.
43 שהכוונה היא שהירידה תתבטל ותהי' רק העלי'
44 שבאה מזה.

45 לפי"ז מתחזקת הקושיא — איך יתכן שהירידה
46 ד"בין המצרים" נקבעה לזמן של שלשה (שבועות)
47 המורה על קביעות וחזקה, כשכל התכלית דהירידה
48 (פורענותא) בשלושת השבועות אינה בה ח"ו, אלא
49 בשביל (הביטול שבהירידה ובשביל) העלי' שבאה
50 לאחרי זה¹¹?

51 ג. ואדרבה: בסדר הבריאה (וכמו"כ — בסדר
52 דקדושה) מתבטאת מעלת השלשה דוקא לאחר
53 (ועל-ידי) הירידה, שמרומזת במספר אחר (מספר
54 שנים).

1 א. בנוגע לזה שימי "בין המצרים"¹ צוינו
2 ונקבעו בשם "שלושת השבועות"², "תלתא
3 דפורענותא"³ (משבעה עשר בתמוז שאז "הובקעה
4 העיר"⁴ עד תשעה באב כש"חרב הבית"⁴) —
5 דבוראי ה"ז בהשגחה פרטית (ככל הענינים —
6 ובפרט ענין הכי חשוב ונעלה כזה) — צריך ביאור:
7 "שלשה" זה מספר שמציין ומורה על שלמות
8 ומעלה — שלשה אבות⁵, שלש רגלים, וכיו"ב. וכפי
9 שמצינו בסוגיא דמתן תורה⁶, "ברוך רחמנא דיהב
10 אוריגן תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי ביום
11 תליתאי בירחא תליתאי" (ומפרשים על אתר
12 מביאים עוד ענינים דשלשה בקשר עם מתן תורה).

13 יתירה מזה: שלשה מורה על ענין הקביעות
14 והנצחיות (שקיים דוקא בדבר שבקדושה) —
15 כמ"ש⁷ "והחוט המשולש לא במהרה ינתק",
16 וכהכלל בהלכה⁸ — בתלתא זימני הוה חזקה.

17 ועפ"ז אינו מובן כלל: איך יתכן שהזמן ד"בין
18 המצרים", של חורבן (פורענותא) ופורענות,
19 ההיפך לגמרי מקדושה וקביעות, דבר שקשור עם
20 הפסק וניתוק (ולעתיד-לבוא ה"ז יבטל לגמרי) —
21 יקבע דוקא במספר שלשה (שלשה שבועות),
22 שמורה על קביעות וחזקה!?

23 ב. בהשקפה ראשונה ניתן הי' לכאורה לבאר
24 זאת ע"פ הידוע והמדובר כמ"פ בנוגע ל"בין
25 המצרים", דהגם שימים אלו ה"ה קשורים בגלוי
26 עם ירידה הכי גדולה, הרי, כוונת הירידה היא —
27 צורך עלי', בכדי להתעלות ולהגיע למקום ודרגא
28 נעלית יותר ביחס למעמד ומצב שהי' לכתחילה

(9) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב.

(10) זח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(11) וגם לפי הביאור שהירידה היא לא רק צורך ובשביל עלי' (ע"ד כל דעביד רחמנא לטב עביד — ברכות ס, ב), אלא שהירידה עצמה היא בפנימיות טוב, ובלשון חז"ל (תענית כא, א. וש"ס) "גם זו (גופא) לטובה" (ראה לקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך. שה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 540. ועוד) — הרי זה בפועל בהעלם, ובפנימיות (לעת עתה), ובגלוי נראה רק תלתא דפורענותא, הירידה והחורבן שבג' שבועות אלה, כפי שנראה בהגבלות שצ"ל ע"פ הלכה בימים אלו (שמזה מובן שהירידה היא ירידה ולא דמיון בלבד), ואיך יתכן ענין של שלשה (המורה על קיום וקביעות הדבר) על מצב של ירידה וחורבן, ככפנים!?

(1) לשון הכתוב — איכה א, ג. וראה איכ"ר עה"פ פ"א, כט. פרש"י שם.

(2) וכן נקרא בהלכה — "שלשה שבועות" (ראה ט"ז או"ח סתכ"ח סק"ז. ועוד).

(3) ראה תוד"ה ראש — ר"ה לא, ב. טואו"ח סו"ס תכח.

(4) משנה תענית כו, סע"א ואילך. גמרא שם כח, ב ואילך.

(5) ולהעיר ממרוז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז, ב).

(6) שבת פח, א.

(7) קהלת ד, יב.

(8) ב"מ קו, ריש ע"ב.

[מחלוקת מצ"ע, אפילו לשם שמים דשמאי והלל, 34
קשורה היא עם ירידה (ירידת הדורות), כמובן 35
מכמה מאחז"ל בנוגע לזה, התוצאות ממחלוקת 36
שמאי והלל, אשר אצלם התחילה המחלוקת בתורה 37
שבאה בגלל הירידה בגילוי חכמת התורה²⁰], אלא 38
כדי שע"י השקו"ט דסברות לכאן (קו החסד) 39
ולכאן (קו הגבורה) יסיקו (ענין השלישי –) את 40
בירור האמת, בירור ההלכה, ועי"ז נעשה שלום 41
ואחדות²¹ בין שתי²² הדעות²³, 42

(20) ראה סוטה מז, א. וראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שעג

ואילך.

(21) ויש לומר שזהו הרמז בחיבת "משה" ("משה קיבל תורה
מסיני כו" בתחלת פרקי אבות, וכיו"ב) – משה ר"ת "מחלוקת
שמאי הלל" * (מגלה עמוקות אופן עד), דלכאורה מהי השייכות
דמחלוקת שמאי והלל למשה שהי' איש אחד (שלא שייך בו
מחלוקת)? אלא הכוונה דמחלוקת שמאי הלל (מחלוקת לשם
שמים) היא (לא מחלוקת ופירוד חו"י, אלא) – האחדות והשלום
בניהם הבאה ע"י הכרעת התורה, נוסף על זה שגם קודם ההלכה
דברי שניהם אמת (אלו ואלו דא"ח) בהיותם שני קוים דחסד
וגבורה. ואחדות זו (במחלוקת שמאי והלל) נרמזת בחיבת
"משה", קו האמצעי (המאחד שמאי והלל)*, שמאל וימין, שהי'
יחיד ומיוחד שקיבל תורה מסיני (הכולל כל מה שתלמיד ותיק
עתיד לחדש, הן דברי שמאי והן דברי הלל ששניהם אמת),
וכהמשך במג"ע שם בר"ת "משה" – "מחלוקת שמאי הלל הכל
שמענו מסיני".

(22) ע"ד מאחז"ל (כרייתא ד"ג מדות – תו"כ בתחלתה) "שני
כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע
ביניהם": החידוש ב"כתוב השלישי" המכריע הוא, לא שמכריע
כפי כתוב אחד ושולל כתוב השני, אלא ששני הכתובים
(המכחישים זה את זה) מתאימים זל"ז (ביניהם) ע"פ ה"הכרעה"
של כתוב השלישי. וזהו הטעם – ההלכה כדברי המכריע" (שבת
לט, סע"ב), כי ההכרעה דרעה השלישית אינו עי"ז ש"מסכים
לאחת מב' הדיעות", אלא עי"ז שהיא "כולל ב' הדיעות ושניהם
מסכימים לדעת המכריע" (סה"מ תרכ"ז ע' רפב"ג. המשך תרס"ו
ע' תלד"ה. סה"מ עת"ר ע' קכ ואילך). ועד"ז הוא בנוגע לכל פסק
הלכה בתורה (אפילו במקום שבגלוי אי"ז באופן של הכרעה,
אלא באופן ששולל סברא אחת), ובכללות – הפסק הלכה
במחלוקת הלל ושמאי שהלכה כבית הלל (ולא כב"ש) – שלאחרי
שנפסקה ההלכה גם הדיעות חלוקות מסכימים להלכה (לא רק
במעשה אלא גם בשכל), ונעשה שלום אמיתי בין כל הדיעות
(לקו"ש חכ"א ע' 112. וש"נ). ועצ"ע.

(23) וזהו הטעם שכל מחלוקת לשם שמים "סופה להתקיים",
דלכאורה: (א) מחלוקת אינו דבר רצוי, היפך ענין הקיום? (ב)

(* ואולי י"ל באופן אחר ש"משה" ר"ת משה שמאי הלל. ועפ"ז יומתק,
ששמאי והלל הם הב' קוין דשמאל וימין. ומשה הוא קו האמצעי
המאחד ימין ושמאל.

(* ומקדימים (בתיבת "משה") שמאי (ש') לפני הלל (ה'). כפי הסדר
ברוב המקומות בש"ס שמקדימים ב"ש לב"ה – כי בית הלל היו
מקדימין דברי ב"ש לדבריהם. ולכן ההלכה כב"ה (עירובין ג, ב). וי"א
טעם – כי בית מדרשו של שמאי נתייסדה שנים הרבה קודם ב"ה (ספר
תולדות תנאים ואמוראים ערך הלל). אבל בכ"מ (אבות פ"א מ"ב
ועוד) מקדימין (בית) הלל (בית) שמאי – כי הלכה כבית הלל.

1 וכפי שנקבע בששת ימי בראשית: תחילה הי'
2 יום ראשון שנק' (בתורה) "יום אחד"¹², כי אז הי'
3 "הקב"ה יחיד בעולמו"¹³. אח"כ בא יום שני, "שבו
4 נבראת מחלוקת" (ההבדלה בין מים עליונים ומים
5 תחתונים), ולכן לא כתוב בו "כי טוב", כי על
6 מחלוקת (אפילו מחלוקת "לתקונו של עולם") לא
7 שייך לומר "טוב"¹⁴.

8 ואח"כ ביום השלישי "הוכפל בו כי טוב", כי
9 הוא מתקן המחלוקת דיום שני, עי"ז שעושה שלום
10 ומאחד את ה"שנים". ע"ד שבספירות מדת
11 התפארת (כנגד יום השלישי) מאחדת חסד (יום
12 ראשון) וגבורה (יום שני)¹⁵. ולכן "הוכפל בו כי
13 טוב", כולל – הוכפל באיכות, ולא רק פעמיים
14 ככה, אלא – עד שלא בערך (ע"ד – כפליים
15 לתושי"ו¹⁶), מצד העילוי דשלישי שעושה שלום
16 במקום ההתחלקות, אשר עי"ז נעשה עילוי
17 באחדות, אפילו לגבי האחדות ד"יום אחד" (ולכן
18 הוכפל בו כי טוב): מצד "יום אחד" לבד, הגם
19 שאז הי' אחדות, ה"ז אחדות שקיימת עוד לפני
20 שישנה מציאות נוספת, במילא אין זה עדיין
21 אחדות בשלימות, כיון שלא ידוע עדיין תמונת
22 המצב שתהי' לאחר שתיווצר מציאות; שלישי
23 פועל, שגם במקום של התחלקות (- שנבראה ביום
24 שני) – נעשה אחדות, שאז רואים שזו אחדות
25 אמיתית.

26 ועד"ז גם בסדר דקדושה – כפי שרואים
27 במחלוקת בתורה, מחלוקת לשם שמים, מחלוקת
28 הלל ושמאי¹⁷ (שהשרש לזה הוא ויבדל בין מים
29 למים ביום שני דמעשה בראשית)¹⁸ – שמחלוקתם
30 מבטאת את כללות ענין המחלוקת בתורה, שנוצרת
31 מצד ההבדלה בין ימין ושמאל (הלל ושמאי)¹⁹:

32 הכוונה של מחלוקת (לשם שמים) בתורה (בחי'
33 שני, התחלקות דשתי דעות) אינה מחלוקת ח"ו

(12) בראשית א, ה.

(13) ב"ר פ"ג, ח.

(14) ב"ר פ"ד, ו. זח"א יז, א ואילך.

(15) זח"א שם. וראה ביאורי הזוהר להצ"ע ע' תשמב ואילך.

ס' הליקוטים-ד"א ח להצ"ע ערך יום סל"ו-ז (ע' שפו ואילך),
וש"נ.

(16) שמו"ר פמ"ו, א.

(17) אבות פ"ה מ"ז.

(18) זח"א שם, ב. תקו"ז תי"ט.

(19) ראה זח"ג רמה, א. אגה"ק סי"ג. וראה הקדמה לס'

התניא.

15 ידיך, כנגד קן האמצעי (תפארת), שהוא יכלול
16 בתוכו את ב' המעלות דבית ראשון ושני.
17 עפ"ז מתחזקת יותר הקושיא הנ"ל, מדוע זמן
18 האבילות שמציין את הירידה דחורבן ביהמ"ק
19 והגלות, נקבע בשלושה (שבועות) – מספר שמורה
20 על חזקה וקביעות?!

21 ד. ויש לומר הביאור בזה: בירידה צורך עלי'
22 ישנם שני אופנים: (א) כפי שזה (נקבע מלכתחילה)
23 בסדר הבריאה, שהירידה דשני (התחלוקת) מביאה
24 להעלי' דשלישי (שלום ואחדות), (ב) כפי שזה
25 למעלה – והיפך – מסדר הבריאה, שאפילו ירידה
26 בדרגת שלשה (שלשה שבועות), שזהו כאילו
27 כקביעות וחזקה, מביאה לעלי' שלא בערך לגמרי.
28 ויובן זה בהקדים הביאור בכללות הענין דירידה
29 צורך עלי':

30 סדר העבודה ע"ד הרגיל בכל עניני קדושה הוא
31 – "מעלין בקודש"²⁶, וכמ"ש²⁷ "ילכו מחיל אל
32 חיל יראה אל אלקים בציון".

33 עפ"ז מובן, שהפירוש בהכלל ד"ירידה צורך
34 עלי'" הוא, שהירידה מביא לעלי' (בקדושה) שלא
35 ע"ד הרגיל, למעלה מהעלי' שנעשה ע"י "מעלין
36 בקודש" בכלל. דאם לא כן, אינו מובן – לשם מה
37 צריכים להירידה, בהבשעה שהקדושה מצ"ע
38 (אפילו בלי ירידה) ה"ה "מעלין"? אלא, בכדי
39 שתהי' עלי' באופן נעלה יותר, שלא ע"ד הרגיל,
40 עשה הקב"ה שיהי' ענין חדש – ענין של ירידה
41 (לפי שעה), שתכליתה בודאי (במכל-שכן מסתם
42 ענינים) – טוב, כדי שע"ז תהי' התעלות למעלה
43 מהרגיל.

44 וכמובן בפשטות: כאשר עולים בקודש (מעלין
45 בקודש) ע"ד הרגיל, ה"ז כסדר והדרגה; אך
46 כשישנה ירידה (לפי שעה) – מניעה ועיכוב, העלם
47 והסתר, שמונע את העלי', אזי מתגלים כחות יותר
48 גדולים המביאים לעלי' – עד קפיצה²⁸ – למעלה
49 מהעלי' ע"ד הרגיל.

50 ה. ויש לומר, ע"ד שישנה מעלה בהעלי' שבאה
51 על-ידי הירידה לגבי העלי' ד"מעלין בקודש", הנה

1 נמצא, שסדר הדברים הוא, הן בבריאה והן
2 בתורה, שענין הירידה (התחלוקת, מחלוקת) קשור
3 עם מספר שנים. העלי' שבאה על-ידי ואחרי הירידה
4 (התאחדות והתכללות שע"י ולאחרי ההתחלוקת)
5 קשורה עם מספר שלשה. אבל הירידה עצמה אינה
6 ענין של שלשה.

7 ועד"ז הוא גם בסדר של בתי המקדשות²⁴:
8 בזמן בית ראשון (כנגד אברהם אבינו) הי' בעיקר
9 זמן של חסד (בדוגמת יום אחד), אז הי' מציאות
10 של וישב שלמה על כסא ה', שלום ושלוה בארץ;
11 בזמן בית שני (כנגד יצחק) הי' ענין הגבורה –
12 חסרו בו ה' דברים וכו'²⁵; הבית השלישי (כנגד
13 יעקב) – שבא לאחרי ירידת הגלות השני' – הי'
14 בתכלית השלימות, בית נצחי, מקדש אדני' כוננו

לאחרי שנפסקה ההלכה כבית הלל, איך אפ"ל שדברי ב"ש סופן
להתקיים?

והביאור בזה (ראה עוד ביאורים בזה – במדרש שמואל
במקומו): מכיון שזוהי מחלוקת לשם שמים, כלומר שהכוונה בזה
אינה מחלוקת ופירוד ח"ו (שני דיעות), אלא האחדות וההתכללות
הבאה עי"ז (שלישי), לכן "סופה להתקיים": (א) נוסף שהסברא
בשכל (של ב' הדיעות) "סופה להתקיים", כי שניהם אמת, אלו
ואלו דברי אלקים חיים, כי כוונתם לשם שמים ואחדות (דברי
ב"ש – בעולם הגבורה, ודברי ב"ה – בעולם החסד)*, וכן הוא
לאחרי שנפסקה ההלכה** (ובפרט שההלכה מכריעה בין שתי
הדיעות כנ"ל בהערה הקודמת), הרי (ב) ב' הדיעות "סופה
להתקיים" גם במסקנא והלכה בפועל, כי בזמן הזה הלכה כבית
הלל, ולעתיד לבוא הלכה כבית שמאי (ראה במדרש שמואל
אבות. ובנד"ד – לקו"ת קרח נד, רע"ג. אוה"ת שם ע' תשה).
וי"ל: כיון שלימוד התורה לע"ל הוא בכח "תלמודו בידו" בזמן
הזה (ראה פסחים ג, א. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה
19), הרי גם בהלכה כב"ש לע"ל כלול ובאה ע"י לימוד התורה
והלכה כבית הלל בזמן הזה, ולכן נמצא, ש"סופה להתקיים"
(לע"ל) ב' הדיעות*** (אלא שבמעשה בפועל לעת"ל תהי'
ההנהגה כדעת ב"ש).

24 בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.
25 יומא כא, ב.

(* ראה סד"ה חל מצולקת אנת"ר, עתר"ב ובכ"מ. שמחלוקת לש"ש
דשמואי והלל היא התחלוקת שריא טיבת ההתכללות דעולם התיקון
כו', היינו שבכל ספירה (חסד דהלל, וגבורה דשמואי) מאירה אחדותו
ית', שהיא שלימותא דכולא כו').

ועפ"ז מובן, במחלוקת (סברת) שמואי והלל (לפני האחדות ביניהם
שנעשה ע"י הכרעת ההלכה) הכוונה היא לא בענין המחלוקת ופירוד
ח"ו עצמו (בחי' שני), אלא בענין האחדות (בחי' שלשה).

** ראה מדרש שמואל שם (הובא באוה"ת קרח ע' תרצז). שע"י ב'
הדיעות במחלוקת לש"ש נתברר האמת, ולכן אף שהלכה כב"ה מ"מ
ע"י שב"ש חולקים עליו גורמים להוסיף חכמה בב"ה בכדי לסתור
דברי ב"ש. ולכן גם היא סופה להתקיים (אבל באוה"ת שם מטיים
י"ח דוחק").

*** ראה אוה"ת שם ומקומות שבשוה"ג הא'; ש"סופה להתקיים"
בשניהם הוא ע"ד שלע"ל יהי' "ושמתי כדכד". להוי כדן וכדון. עיי"ש.

26 ברכות כח, א. וש"נ.

27 תהלים פד, ח.

28 קפיצה בשני רגלים, בבת אחת (אהלות פ"ח מ"ה.
ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב. וראה לקו"ת שה"ש טו, סע"ב).

22 עי"ז שהרב יורד והוא מלביש את שכלו לפי ערך
23 שכל התלמיד, נעשה עילוי³² בשכל הרב³³. ועוד
24 כיו"ב.

25 והיות שכ"ז ירידה צורך עלי' כפי שהוקבעה
26 בסדר הבריאה, מובן א"כ, דכשם שהירידה
27 בהגבלה, כך גם העלי' הבאה לאח"ז שאף היא
28 בהגבלה.

29 כדי להגיע לעלי' שלא בערך – ה"ז דוקא ע"י
30 ירידה שלא בערך שהיא אינה בסדר הבריאה – כמו
31 הירידה שנפעלת ע"י חטא האדם (למטה מהירידה
32 בסדר הבריאה – יום שני), שבחטא עצמו לא
33 מורגשת העלי' דתשובה הבאה לאח"ז.

34 ועד"ז מובן גם בירידה שע"י החטא גופא,
35 שכאשר הירידה שע"י החטא קשורה עם מספר של
36 שלשה³⁴, שיש בו תוקף וקביעות (ואינו רק כסתם
37 ירידה (שע"י החטא) בדרך עראי) – הרי העלי'
38 שנפעלת עי"ז נעלית יותר, עד שלא בערך לגמרי.

39 ובסגנון אחר: מהאי טעמא גופא שירידה צורך
40 עלי' ה"ז בסדר הבריאה, כיון שע"י הירידה במקום
41 ההתחלקות (שני) באים לשלימות ואחדות, שנעשה
42 שלום גם במקום (בסברא) שלכאורה הוא בסתירה
43 לאחדות – הרי מובן, שכל זמן שבה"ס תירה",
44 הסברא שני', נרגש בה איך שתכליתה היא (לא
45 לעצמה, אלא) להביא לידי הכרעה ואחדות
46 (שלישי), הנה כיון שכך זה נקבע ע"י הקב"ה, אין
47 זה עדיין שלימות האחדות; בכדי שתהי' עלי' הכי
48 גדולה והכי נעלית בהאחדות, צ"ל מציאות של
49 ירידה, "סברא", שיש לה תוקף וקביעות (דשלשה),
50 שלא נרגש בה כלל (בגלוי) שמביאה לידי עלי',

1 עד"ז גם בהעלי' (שע"י הירידה) גופא, דכאשר
2 הירידה היא בהגבלה, כפי שנקבע בסדר הבריאה
3 (ע"י הקב"ה) אזי גם העלי' בהגבלה (- היא לפי
4 ערך הירידה שגורמת את העלי'). דוקא כשהירידה
5 היא שלא בהדרגה, לא כפי שנקבע בהבריאה,
6 נפעלת עי"ז עלי' שאף היא שלא בהדרגה. דוגמא
7 לדבר – החילוק שבין העלי' הבאה ע"י הירידה
8 בבריאת המחלוקת ביום השני, לעומת העלי'
9 שנפעלת כתוצאה מהירידה שע"י חטא האדם²⁹:

10 הירידה דבריאת המחלוקת (הבדלה בין מים
11 למים) ביום השני (ירידה בערך להמצב ביום אחד)
12 קבעה הקב"ה מלכתחילה בסדר הבריאה, כדי
13 שאח"ז תהי' העלי' ביום השלישי שהוכפל בו כי
14 טוב, שלום ואחדות גם במקום התחלקות, שאז ה"ז
15 אחדות עמוקה יותר (כנ"ל). ועד"ז הוא הסדר
16 (בטבע ה)שכל בכלל, ובלימוד התורה במיוחד –
17 שע"י שקו"ט של סברות לכאן ולכאן, עד
18 למחלוקת לשם שמים (בחי' שני), נעשה הדבר
19 ברור יותר, עד כדי הכרעה אמיתית – הפס"ד
20 להלכה (בחי' שלשה)³⁰. ועד"ז גם בהשפעת השכל
21 מרב לתלמיד – ש"מתלמידי יותר מכולם"³¹, דוקא

(29) שלכן במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם, דפירוש הפשוט בבעלי תשובה הוא – תשובה על החטא.

(30) ועוד ענין בהשייכות דפס"ד הלכה לשלשה: קודם הפס"ד למעשה צ"ל הפסק והתבוננות מיוחדת, וכנרמז בזה שענין המעשה, כנגד קו השלישי (קו השמאלי) באות ה', צ"ל נפסק ממחשבה ודיבור ועיון עוה"פ. ודוקא ע"י הפסק זה נעשה העילוי של פס"ד הלכה לפועל במעשה.

וכמו"כ הוא בנוגע למעלת פס"ד הלכה בכלל – שזה שייך דוקא למטה בעולם העשי', עולם השלישי, שהוא ירידה מעולמות עליונים, ושם שייך ויש מקום לספיקות ומחלוקת כו' (משא"כ בגן עדן ובעולמות עליונים), אבל דוקא שם ניתן כח הפס"ד להלכה (לא בשמים היא (נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב), עד שהקב"ה אמר למלאכי השרת אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו' (דבר"פ"ב, יד. ועוד)).

ויש לומר שענין זה נרמז במאחז"ל "בה' נברא העולם הזה", וכמבואר בכ"מ שאות ה' יש בו ג' קוין, כנגד מחשבה דיבור ומעשה, ומעשה צ"ל נפסק ממחשבה ודיבור, "אף עשיתיו", וכח הפס"ד הלכה הוא דוקא בעולם השלישי, עולם העשי', ודוקא לאחרי הפסק (כדי שלא יטעה בהפס"ד ע"פ סברא עקומה כו' השייכת דוקא בעוה"ז), משא"כ "בי' נברא העולם הבא", שאות י' היא נקודה אחת* (לא כמו הג' קוין דאות ה'), ולא שייך בו ענין של ירידה ומחלוקת.

(31) תענית ז, א.

(32) ועפ"ז יש לבאר הדיוק שלרבי יוחנן בן זכאי היו חמשה תלמידים (אבות פ"ב – הפרק דשבת זה), כי תלמיד הוא בחי' מקבל, והוא ירידה מדרגת הרב (וגם הענין ד"מתלמידי יותר מכולם" העילוי הוא בהרב ולא בהתלמיד), שזה מורה על הירידה מעולמות עליונים בעולם הזה (עולם העשי'), בחי' מקבל מעולמות עליונים. ודרגת המקבל (עולם הזה) נרמז בחמשה, כמאחז"ל בה' נברא העולם הזה, שיש בו ג' קוין, כנ"ל הערה 30. (33) וראה סידור (עם דא"ח) צו, ג, הטעם שבסדר השתלשלות הטבע דנעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן, כדי שהמשפיע ירד להמקבל להשפיע אליו.

(34) ולהעיר שהמדרגה התחתונה בקליפות היא שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל (תניא ספ"ו). וראה מכתב כ' כסלו תש"ח (נדפס בליקוט פירושים כו' לתניא שם), ש"ל שהם כנגד הג' קוין, קו הימין שבכחות הנפש – מים, השמאל – אש, והאמצעי – רוח.

(* וב' ענינים שנקודה זו: (א) נקודה הכוללת וחודרת כל המציאות כולה (של אורך רוחב ועומק). (ב) נקודה מפני הרגשת הביטול והעדר תפיסת מקום (שלילה דאורך רוחב ועומק) לגבי מקור.

עלי⁴¹, מובן, שפנימיות הירידה ד"תלתא³⁴
 דפורענותא" היא – העלי' הכי גדולה במספר³⁵
 שלשה שתתגלה לעתיד לבוא – הגילוי⁴² דג' מוחין,
 באופן של "פורענותא" מלשון "אתפרעו³⁷
 ואתגלין מיני' כל נהורין"⁴³. ובפשטות – הגילוי³⁸
 דבית המקדש השלישי.³⁹

עפ"ז יובן גם העילוי שיהי' בביהמ"ק השלישי:⁴⁰
 נוסף על העילוי בתור ביהמ"ק השלישי שבא לאחר⁴¹
 בית ראשון ובית שני, ע"ד העילוי דיום שלישי⁴²
 בסדר הבריאה שבא אחרי יום ראשון ויום שני⁴³
 (כנ"ל סו"ס ג), יהי' בו עוד עילוי ושלא בערך,⁴⁴
 בבואו לאחרי הירידה דשלשה (שבועות), גלות⁴⁵
 אחרונה זו, שהיא כאילו כקבוע ח"ו, שזה פועל⁴⁶
 עילוי שלא בערך בהשלימות דביהמ"ק השלישי⁴⁴,
 כולל – שלימות הנצחיות⁴⁵ דביהמ"ק השלישי.⁴⁸

ז. ע"פ הנ"ל אפשר לבאר גם השייכות⁴⁹
 ד"שלושת השבועות" עם שבת זה – שבת חזק⁵⁰
 דספר במדבר, שקביעותו חל תמיד בשבוע⁵¹
 האמצעי דשלושת השבועות.⁵²

שלאורה הם ב' ענינים הפכיים: שבת חזק⁵³
 מורה על חיזוק בעניני התורה, שלכן מכריזים בני'⁵⁴
 "חזק חזק ונתחזק"⁴⁶. ובפרט שבת חזק דספר⁵⁵
 הרביעי מחמשה חומשי תורה, שבכמה ענינים ה"ז⁵⁶
 הסיום דכל התורה (כי ספר חמישי הוא "משנה⁵⁷

1 וזה יביא לעלי' – שאז ה"ז עלי' ואחדות
 2 בתכלית השלימות.

3 ו. עפ"ז מובנת קביעות "בין המצרים" בשלשה
 4 שבועות:

5 שלושת השבועות ד"תלתא דפורענותא",
 6 שבאים "מפני חטאינו", מורים על ירידה הכי גדולה
 7 (למטה מהירידה בסדר הבריאה מצ"ע), ירידה שיש
 8 בה מעין ענין של קביעות וחזקה (שלשה), נחותה
 9 שלא בערך מהירידה (דשני –) בסדר הבריאה.

10 כפי שרואים זאת בגלות זה האחרון,
 11 שמלכתחילה לא נקבע לזמן מסויים (שלא כגלות
 12 כבל אשר נקבעה לכתחלה לשבעים שנה), כדאיתא
 13 בגמרא³⁵, "ראשונים שנתגלה עוונם נתגלה קצם,
 14 אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם".
 15 ויתירה מזו – בלשון המדרש³⁶: "הראה הקב"ה
 16 ליעקב שרה של בבל עולה ע' עוקים ושל מדי נ"ב
 17 ושל יון ק"פ ושל אדום עולה ולא יודע כמה,
 18 באותה שעה נתיירא יעקב, אמר אפשר שאין לזה
 19 ירידה כו".

20 ויתירה מזה: גם לאחרי שהגיע קץ הגלות, וכבר
 21 "כלו כל הקצין"³⁷, נמשכת הגלות יותר ויותר (עד
 22 יותר מ-1900 שנה), ובגלות עצמה לא רואים בגלוי
 23 איך היא מביאה לידי הגאולה³⁸, כמו דבר קבוע
 24 ח"ו³⁹.

25 אבל הכוונה בהירידה גדולה (דשלשה) היא –
 26 שע"ז תהי' עלי' הכי גדולה, עד שלא בערך לגמרי
 27 להעליות שלפני זה, גם עליות בבחי' שלשה
 28 דקדושה, כהמשך דברי המדרש הנ"ל³⁶: "א"ל
 29 הקב"ה (ליעקב) אל תירא עבדי יעקב אפילו הוא
 30 עולה אצלי אני מורידו⁴⁰ שנאמר אם תגביהי כנשר
 31 כו' משם אורידך נאום ה'".

32 יתירה מזו: היות שהפנימיות דכל הירידה היא
 33 העלי' שנפעלת מזה (נוסף לכך שירידה צורך

(41) כנ"ל הערה 11.
 (42) ראה קונטרס משיחות י"ז תמוז וש"פ פינחס סו"ס ד.
 וש"נ.

(43) זח"א רי, א.
 (44) ויתגלו בו החמשה דברים שנגזו בזמן בית שני, שמה
 גופא שנגזו ע"פ תורה (ולא רק חסרים) מובן, שלא הי' ביכולת
 האדם לגלותם, מפני ההעלם והסתר בזמן בית שני (ועאכו"כ
 לאחרי חורבן בית שני); ודוקא ע"י הירידה גדולה בבחי' שלשה
 (המורה על קביעות וחזקה), נעשה העלי' גדולה שיתגלו גם
 החמשה דברים גנוזים, שהם למעלה מגדר גילוי מצ"ע.
 וע"ד החידוש דמתן תורה (הקשור עם ענין תליאתי, כנ"ל
 בפנים): איתא בגמרא שהמלאכים טענו שהקב"ה לא יתן
 ה"חמדה גנוזה" שלו למטה (ומכיון שטענה זו נעשית חלק
 מתושבע"פ, מובן, שיש מקום להטענה), וי"ל הפירוש בטענתם,
 שבחי' "חמדה גנוזה" שבתורה לא שייך לגלות למטה (משא"כ
 התורה שנתגלתה לפני מ"ת (אצל אדה"ר והאבות כו') לא הי'
 בחי' "חמדה גנוזה", ולכן לא הי' בזה טענת המלאכים). והחידוש
 דמתן תורה הוא – שאז נתגלה למטה ה"חמדה גנוזה" שבתורה.
 (45) כי דוקא ע"י העלי' הבאה לאחרי הירידה בבחי' שלשה
 (שיש בה קביעות), נעשה שלימות ענין הנצחיות, שגם (ירידה)
 קבוע בבחי' שלשה כו' "מסכים" לזה.

(46) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 474. וש"נ.

(35) יומא ט, ב.
 (36) ויק"ר פכ"ט, ב.
 (37) סנהדרין צז, ב.
 (38) ולכן נאמר שמשיה בא "בהיסח הדעת" (שם, סע"א).
 (39) ולהעיר מהלשון – "למה אלקים זנחת לנצח גו' עד מתי
 גו' לנצח" (תהלים עד, א; י). "עד מה ה' תסתר לנצח" (שם פט,
 מז). ועוד.
 (40) הדיוק בלשון זה ("אני מורידו") אולי י"ל ע"פ המבואר
 בפנים, שירידת גלות זו יש בה ענין של קביעות כו', ודוקא בכחו
 של הקב"ה עצמו ("אני") להביא קץ הגלות.

מורה על מקל שהוא קשה וחזק, שאי-אפשר
לכופפו, כיון שזה ענף שכבר נכרת מהעץ והתייבש
ולא נשאר בו לחלוות מניקת האילן (שלא
כ"שבת" שכולל גם ענף רך, כי יש בו עדיין משהו
מיניקת האילן).

בעבודת האדם ה"ז מורה על הירידה דנשמה
בגוף, עד להירידה בגלות, כאשר לא ניכר בגלוי
הקשר של ה"מטה" עם מקורו ב"אילנא דלעילא",
עד שזה מביא למצב של "מטות" לגריעותא, תוקף
בהעלם והסתר דהגלות (שבהירידה לא ניכרת
העלי' שתהי' מזה אח"כ); אמנם על-ידיזה נפעל
בבני' ענין ה"מטות" למעליותא – חיזוק ותוקף
דחש בעבודת האדם בכל עניני תומ"צ, ולא
מתפעלים מכל ההעלמות והסתרים בזמן הגלות,
בדוגמת "מטה" שהוא חזק וקשה ואין בו שינויים.

"מסעי" רומז על הירידה בגלות, (מ"ב)
המסעות במדבר רומזים על המסעות ב"מדבר
העמים" במשך זמן הגלות⁵²; אבל הכוונה בכל
המסעות – "אלה מסעי" לשון רבים – היא:
"לצאת ממצרים", מלשון מיצר וגבול. ולכן
נקראים כולם "אשר יצאו מארץ מצרים", כי
היציאה מכל המצרים וגבולים מסתיימת דוקא עם
החני' בירדן יריחו, שמרמזת על הגאולה שע"י
משיח (יריחו – מורח⁵³ ודאין)⁵⁴.

ולכן ה"ז פועל בבני' תוקף וחיזוק בקיום
התורה והמצוות – כסיום פ' מסעי וספר במדבר
וכל הד' ספרים הראשונים – "אלה המצוות
והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל
בערבות מואב על ירדן יריחו", שעוד בעמדנו בסוף
זמן הגלות (ערבות מלשון ערב וחושך הגלות),
"על ירדן יריחו", מוכנים תיכף להיכנס לארץ
ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, מתחזקים
ב"אלה המצוות גו".

ט. הוראה שכאו"א יכול ללמוד מזה:

שלושת השבועות מחזקים ומעוררים כל יהודי,
שאריות הגלות צריכה להביא, לא לידי יאוש ח"ו,
כי-אם אדרבה – להכרה בעלי' הנפלאה

1 תורה" שאמרו משה מפי עצמו⁴⁷). משא"כ שלושת
2 השבועות ה"ה קשורים עם חלישות ר"ל בבני',
3 הזמן שבו נחרב בית המקדש והתחילה הגלות
4 המרה. ובפרט שבשלושת השבועות גופא תמיד חל
5 שבת חזק בשבוע האמצעי – בעיצומו של "בין
6 המצרים", כידוע שענין האמצעי בכמה ענינים הוא
7 עיקר ענין שלפניו וענין שלאחריו⁴⁸, כולל את כל
8 הדבר.

9 אמנם ע"פ הנ"ל מובן: דוקא ע"י הירידה
10 גדולה דשלושת השבועות (ירידה במספר שלשה,
11 שמורה על קביעות) – שזה מודגש בתוקף הכי
12 גדול בשבוע האמצעי של שלושת השבועות –
13 נעשה החיזוק הכי גדול בתורה, עד לחיזוק משולש,
14 "חזק חזק ונתחזק" – כפי שבני' מכריזים בקול דם,
15 קול שלא ע"ד הרגיל, למעלה אפילו מהקול גדול
16 בלימוד תורה וקריאת התורה (שהוא גם באופן
17 ד"מעלין בקודש"), ועאכו"כ למעלה מקול הרגיל
18 בדיבור רגיל.

19 ולכן דוקא בשבוע האמצעי – בעיצומו – של
20 שלושת השבועות – מסיימים ספר רביעי, שהוא
21 כולל הסיום של כל ארבעת הספרים – כל התורה
22 (כנ"ל), עם חיזוק גדול ד"חזק חזק ונתחזק",
23 בתלתא זימני הוי חזקה (חזקה בחזק גופא).

24 ולהוסיף, שבקביעות שנה זו באה ההכרזה
25 ד"חזק חזק ונתחזק" לאחר קריאה של פרשה
26 ארוכה (יותר מע"ד הרגיל) – פ' מטות מסעי
27 מחוברות בתור סדרה אחת (- שבעה קרואים),
28 ארוכה בכמות, וארוכה באיכות (ובמיוחד הרי
29 בתורה כמות קשורה עם איכות, ובפרט תושב"כ
30 שכוללת כל תושבע"פ כולה (ה"ה פירושה
31 דתושב"כ⁴⁹), וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא⁵⁰).
32 שזה מדגיש עוד יותר את העלי' גדולה ביותר
33 (שלא ע"ד הרגיל) שנפעלת ע"י שלושת השבועות.

34 ת. ענין הנ"ל – הירידה גדולה בגלות והעלי'
35 גדולה שבאה מזה – מרומז גם בתוכן השמות דפ'
36 מטות-מסעי:

37 בנ"י⁵¹ מצויינין בפרשתנו בשם "מטות", כי זה

(47) מגילה לא, ב. וראה לקו"ש ח"ט ע' 9 ואילך. וש"נ.

(48) עירובין מה, ב. רמב"ם הל' עירובין פ"ד הכ"ג.

(49) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

(50) ראה תענית ט, א.

(51) בהבא לקמן – ראה לקו"ש חכ"ח ע' 281 ואילך. וש"נ.

(52) ראה לקו"ת פרשתנו ד"ה אלה מסעי וביאורם.

(53) סנהדרין צג, ב.

(54) לקו"ת שם.

33 הספיקות ומחלוקות בתורה (שנוצרים "מסטרא
34 דרע"59), ועי"ז – סיום הגלות כפשוטה.
35 [ולהוסיף, שענין זה מרומז בתחלת וסיום
36 הש"ס: "מאימתי קורין את שמע בערבין",
37 שבה"עריבין" דגלות ישנה (הקריאה) הגילוי
38 דקריאת שמע, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, וזה
39 נפעל ע"י "מאימתי" מלשון אימה ויראה (כפירוש
40 רב אברהם המלאך⁶⁰). ומזה באים לסיום הש"ס –
41 "כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן
42 עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, א"ת הליכות
43 אלא הלכות", שע"י לימוד התורה (הלכות) נעשים
44 בעה"ב על העולם, עד שמביאים – בהיותו לומד
45 הלכות כפשוטו, יהודי בריא בגשמיות – עולמן
46 תראה בחייד⁶¹ דוקא "עולם הבא" בפועל (כולל –
47 גילוי עולם התחי'), בגאולה האמיתית והשלימה.
48 ולהוסיף: תוס' על אתר מפרש "אית ספרים
49 דלא גרסינן ל', מיהו בפירוש רש"י איתא, ור"ת
50 הגיהו⁶² בספרו וכן נראה דאידי דאיירי לעיל
51 בהלכתא, מייתי לה לסיים בדבר טוב כו', שכן
52 מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהן בדברי
53 שבח ותנחומין". שמזה רואים את ענין השלום
54 בתורה בין רש"י ותוספות (הגם שברוב המקומות
55 יש חילוק ביניהם עד שבכמה מקומות מחלוקת
56 ביניהם)⁶³, ז.א. שנעשה שלום במקום של מחלוקת.
57 וזה גם מתאים ומרומז בסיום דברי התוס' –
58 "לסיים בדבר טוב כו' בדברי שבח ותנחומין",
59 שנחמה מורה על המעלה דאתהפכא.
י. ועוד והוא העיקר: לאחרי כל הדיבורים
60 והסברים וכו' – בני' מוכנים לה"רכוש גדול" שבא
61 על-ידי אריכות הגלות⁶⁴, למעלה מ-1900 שנה, הרי
62 בודאי כבר הגיע הזמן, שמתקיים בפשוטות – שזהו
63 תוכן כל הלכה – הפס"ד הלכה העיקרית (של "כל
64 השונה הלכות") – שהגאולה באה תיכף ומיד ממש,
65

1 ("געוואלדיקער (געוואלד למעליותא) עלי")
2 שתהי' כתוצאה מהגלות⁵⁵.
3 וההכרה בזה צריכה להתבטאות בפועל בתוספת
4 חיזוק אצל כאו"א בכל עניני תורה ומצוות (אלה
5 המצוות גר'), והוספה שלא ע"ד הרגיל (לעומת
6 הירידה שלא ע"ד הרגיל של שלושת השבועות ושל
7 גלות זו הארוכה), בידיעה כי אין מה להתפעל
8 מחושך הגלות, ואדרבה – ע"י ההוספה בתומ"צ
9 יבטלו לגמרי את הגלות, ויביאו את הגאולה
10 האמיתית והשלימה.
11 והיות שאין אתנו יודע עד מה⁵⁶ (בהגלות),
12 הדבר שידוע כן – שצריך להתווסף ענין מסויים
13 בתומ"צ שעד-עתה לא נעשה עדיין, ולכן צריך
14 להשתדל להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות
15 בהידור בכל אופן האפשרי, אולי תהי' השתדלות זו
16 הדבר שיכריע את קו המשקל לכף זכות ויביא
17 תשובה והצלה לו ולכל העולם כולו (כפס"ד
18 הרמב"ם הידוע⁵⁷).
19 כולל ובמיוחד – הפעולות ב"יפוצו מעיינותיך
20 חוצה", גילוי המעיינות גם במקום שהוא חוץ
21 ממקום המעיינות, מקום שע"פ טבע אין למקום
22 (מצ"ע) שום שייכות עם מעיינות, להביא גם לשם
23 את המעיינות עצמן באופן דיפוצו; שע"ז אתי מר
24 דא מלכא משיחא⁵⁸.
25 מבין הענינים שהזמן גרמא שיכולים וצריכים
26 להוסיף בימים אלה (כמדובר כמ"פ): בתשעת
27 הימים (מראש חודש מנחם אב עד תשעה באב,
28 ועד בכלל) יעשו סיומים במסכתות הש"ס. וכדאי
29 לפרסם זאת בכל מקום האפשרי.
30 אשר, על-ידי עשיית "סיום" בתורה, נעשה
31 "סיום" מכל הענינים בעולם, כולל גם ובעיקר –
32 סיום הגלות, מתחיל מסיום על "גלות" שבתורה,

59) לשון הרעיא מהימנא (זח"ג קכד, ב). הובא באגה"ק סכ"ו.

60) ראה סה"ש תש"ד ע' 66.

61) ברכות יז, א. וראה תניא פ"ד.

62) וי"ל, כי ר"ת הי' נכדו של רש"י, ונאמר "עטרת זקנים בני בנים", ולכן "בכחו" להג"י דברי רש"י.

63) ולהעיר מהר"ת בכ"מ גפ"ת, גמרא פירוש רש"י* תוספות, היינו שתוס' הוא פירוש ובפ"ע מפרש"י.

64) ראה ברכות ט, ריש ע"ב.

55) וכמרומז גם בשבת מברכים מנחם-אב, שנקרא "מנחם אב" (ולא אב מנחם), אף שהשם בתורה הוא "אב" (ו"מנחם" הוספה לאחרי זה) – כי העיקר הוא מנחם, הנחמה על הגלות, והמנחם הוא ע"י אב, אב (מקור) הרחמים. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 214 ואילך.

56) תהלים עד, ט.

57) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

58) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בס' כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

* ו"ל שרש"י נרמז באות פ' (ר"ת פירוש) ולא ר' (ר"ת רש"י) וכו"ב. כי ענינו של פרש"י הוא פירוש סתם (הפשוט) בגמרא.

11 ע"ד לאתבא צדיקיא בתיובתא, שגם הילד האחד
 12 והשלם יש בו ב' המעלות של עבודת הצדיק
 13 ועבודת התשובה, ועוד וגם זה עיקר – שע"י
 14 הטענה יוצא-לאור הפס"ד ובירור ש"תנו לה הילוד
 15 החי גו' היא אמו", שכל בני" – טף נשים ואנשים
 16 – בנים אתם להוי' אלקיכם⁶⁷, להקב"ה,
 17 וכל בני"י, בשלימות, נשמות בגופים, יוצאים
 18 מהגלות, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
 19 צדקנו, ותיכף ומיד ממש, ויוצאים מהגלות בריקוד
 20 – מתוך שמחה וטוב לבב.

1 ולפני זה מתגלה איך שמטרת ענין הגלות הוא
 2 רק בכדי להוסיף שלימות בבני"י, ע"ד הפס"ד של
 3 שלמה המלך⁶⁵ בנוגע לב' נשים שכל אחת מהן
 4 טענה כי הילד שייך לה – שהילד, "נער ישראל
 5 ואוהבהו"⁶⁶, צריך להישאר שלם, כל אחד ואחת
 6 ממש ממש, וכל הנתינת-מקום לטענה, אפילו
 7 קא-סלקא-דעתך בעלמא בזה, שצ"ל ח"ו גזירה על
 8 יהודי אחד ויחיד בקצה הארץ ובקצה הגלות, ע"י
 9 ענין הגלות, אינה אלא בכדי להוסיף בהילד את
 10 המעלה דאתהפכא מגולה לגאולה שנפעלת עי"ז –

(65) מלכים-א ג, טז ואילך.

(66) הושע יא, א.

(67) ראה יד, א.

המשך מעמוד לב

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מטות מסעי

ואם כן כל זאת הפרשה הבטחה גדולה לנו, ויש בה רמזים גדולים ודברים עתיקים, בענין שלא לחנם אמר ויכתוב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי ה', אלא להורות כי פי ה' ורוחו הולכת עמנו באלו הגליות והמסעות, כמו שהי' עם אבותינו בצאתם ממצרים. וזהו חיותנו וקיומנו ועל פיו אנו חיים, ולא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה', וזהו ויכתוב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי ה'.

צדור המור

ג. אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם ביד משה ואהרן. ויכתוב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי ה' ואלה מסעייהם למוצאייהם. ויש לפרש דמרכז בזה לאמץ לבות בני ישראל על גאולה העתידה על פי המדרש דראשי-תיבות "אלה" מסעי בני ישראל הוא ד' גליות אדם מדי בבל יון, ועל ידי שהי' גאולת מצרים יהי' מופת לישראל על תקות הגאולה השלימה, ועל ידי שהי' גאולת מצרים על ידי בני אדם לכך יש אחרי' עוד גלות, אבל גאולה העתידה כיון דהשי"ת השכינ שכינתו בתוך ישראל כל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם הוא מופת על הגאולה שתהי' על ידי השי"ת ותהי' שלימה שאין אחרי' עוד גליות.

זה פירוש אלה מסעי בני ישראל, היינו ד' גליות על ידי שיצאו בני ישראל ביד משה ואהרן היינו בני אדם. ומטעם זה ויכתוב משה את מוצאייהם ממצרים כדי לחקות בלבבות בני ישראל. למסעייהם על פי ה' היינו שהשכינ שכינתו עם בני ישראל הנקרא פי ה', ועל ידי זה ואלה מסעייהם שהיא בצירוף שכינתו עמנו הוא מופת על הגאולה למוצאייהם שתהי' על ידו יתברך גאולה שלימה במהרה בימינו וז"ב.

באר שבע

נכתבו בתורה כאומרו אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו על ידי משה ואהרן. ולא די זה אלא שכתב ויכתוב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי ה', והזכיר כל המסעות בפרט ויסעו מרעמסס וכו', וכל המסעות היו שנים וארבעים מסעות שהלכו בארבעים שנה, והתורה כתבה כמתמה, מזה ראו דבר גדול אלה מסעי בני ישראל, וכן ראו דבר גדול כי הנם כתובים על ספר הישר על פי ה' להצטער בצרתם. ואם כן כשיבא אותו עת הרמוז בדברי הנביאים באחרית הימים, ויקשב ה' וישמע התלאות והמסעות והמאורעות הכתובות בספר זכרון לפניו, מיום אשר גלינו מארצנו עד היום הזה שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה, יעלו המסעות לאין מספר כשתוציא אלף וחמש מאות שנה לארבעים ארבעים שנה, ובכל ארבעים שנה ארבעים ושנים מסעות, וכל-שכן וכל-שכן שאם נמנה המסעות שהלכנו מעת שגלינו מספרד' עד היום שהם שמונה שנים, תמצא שהם יותר מאלף מסעות בים וביבשה.

בענין שראוי שכל אלו המסעות יהיו כתובים בספר זכרון על פי השם ויזכור תלאותינו ומהומותינו, ויראה עניינו ועמלינו ולחצינו ודחקינו, כמו שראה עוני אבותינו במצרים ובמסעות המדבר, וישלח לנו שני המשיחים להושיענו כיד ה' הטובה עליהם כמו ששלח למשה ולאהרן להושיעם ממצרים, וכמה וכמה טובה כפולה מכוללת למקום עלינו לפי רוב הצרות והתלאות רוב המסעות. זהו הנראה בענין אלו המסעות, מלבד הדברים העתיקים אשר נמסרו לחכמים. ומלבד הנראה גלוי ומפורסם לכל העמים, כי תמצא שהזכיר באלו המסעות רמזיה מטובות ישראל שהיו להם כשהיו טובים, והרעות שהיו להם בסבת עונותם.

(1) הכוונה לגירוש ספרד בשנת ה'רנ"ב. וכנראה המחבר כתב פירוש זה בשנת ה'ר"ס.

לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

25 (א) בדברי בלעם "אפילו אתם מכניסים כל המונות
26 שבעולם אין אתם יכולים להם" כי "שמא מרובים אתם
27 מן המצרים", אין הראיה ממין הנידון. אמנם, "אתם"
28 בלבד אינכם "מרובים מן המצרים", אך ביחד עם "כל
29 המונות שבעולם" הם בודאי מרובים מן המצרים, כי
30 המצרים הם אומה אחת בלבד, וככל שיהיה "המונה"
31 מרובה⁹, בכל־זאת זה פחות מ"כל המונות שבעולם"?
32 יותר מכך: כבר נאמר לפני כן¹⁰, שמשא רבינו אמר
33 לקדוש־ברוך־הוא "ואמרו הגויים... מבלי יכולת ה'
34 להביא...>", ו"אינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים"
35 – ופשוט, שהוא "אינו דומה" ל"כל המונות שבעולם".
36 (ב) מצד שני: אם רש"י רוצה לתאר את כמותם
37 וגבורתם של המצרים, מדוע הוא אומר רק "שהיו שש
38 מאות רכב בחור", ואינו מזכיר גם את סוף הפסוק "וכל
39 רכב מצרים ושלישים על כולו"? כפי שמוכן גם
40 בפשטות, שרק כמות גדולה ביותר של "רכב מצרים"
41 יכלה לרדוף ולגרום למורא גדול כל־כך – "וייראו
42 מאד"¹¹ – אצל "שש מאות אלף... הגברים... וגם ערב
43 רב..."¹².

44 לכאורה ניתן לומר, שבמילים "שש מאות רכב
45 בחור" אין רש"י רוצה להדגיש רק את המספר העצום
46 כשלעצמו, אלא את עובדת היותם "רכב בחור", שמזה
47 מובן מה גדול היה מספר כל חיל ורכב מצרים, אך
48 בכל זאת אין זה "חלק", כי אם כך, צריך היה רש"י
49 לרמוז לזה על־ידי הוספת המילה "וגו", או לפחות,
50 לא היה צריך להשתמש בביטוי "שהיו שש מאות..."
51 המאפשר מחשבה שזהו כל החיל, אלא בביטוי אחר,
52 בדומה לספרי¹³, שממנו ניתן להבין שמדובר במספר
53 גדול יותר מן המוזכר?

54 (ג) מהי כוונת הביטוי "באו ואשיאכם עצה"?

א.

פירוש רש"י על "בדבר בלעם", והשאלות על
כך

1 מן הפסוק¹ "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם
2 למסר מעל בה'..."², מצטט רש"י את המילים "בדבר
3 בלעם", ומפרש: "אמר להם: ואפילו אתם מכניסים כל
4 המונות² שבעולם אין אתם יכולים להם, שמא מרובים
5 אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור³, בואו
6 אשיאכם עצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא...
7 כדאיתא בחלק⁴ ובספרי..."⁵.

8 מובן, שרש"י צריך לפרש כאן בכלל שזו היתה
9 עצת בלעם, למרות שהוא כבר פירש זאת בפרשת
10 בלק⁶ על דברי בלעם "לכה איעצך" (וכן על הפסוק⁷
11 "ויחל העם לזנות אל בנות מואב⁸"), כי פסוקנו הוא
12 המקור שממנו למדים זאת, כפי שאומר רש"י על
13 הפסוק "לכה איעצך": "תדע שבלעם השיא עצה זו
14 להכשילם בזימה, שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל
15 בדבר בלעם.

16 אך צריך להבין לשם מה הוא מאריך ואומר "אמר
17 להם אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם.. רכב
18 בחור":

19 (א) מדוע חשובים פרטים אלו להבנת הפסוק?
20 (ב) אם רוצה רש"י, מסיבה כל שהיא, להביא את
21 החלק מדברי בלעם, הרי מתאים יותר להביא זאת
22 במקום שהוא מפרש את הענין בפעם הראשונה – על
23 "לכה איעצך"?

ב.

הדיוקים בדברי רש"י

24 כן יש להבין מספר דיוקים בדברי רש"י:

זה – כי כבר פירש שבלק ה' מנסיכי מדין וגם מלך למואב (בלק כב,
ד).
9) וגם לדעת המכילתא (בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יוד) "שהי'
פרעה שולט מסוף העולם ועד סופו" הרי נאמר בפסוק (שם, ז) שהי' "כל
רכב מצרים" ולא של כל העולם.
10) שלח יד, ט"ז ובפרש"י.
11) בשלח יד, יוד.
12) בא יב, לז"ח.
13) עה"פ, שמביא ל' הכתוב "ויקח (שש מאות גו)" שאפ"ל שכוונתו
לכל הכתוב, משא"כ בפרש"י.

1) פרשתנו לא, טז.
2) בהדפוסים דפרש"י הובא בחצו"ג "ס"א האומות". אבל בדפוס
ראשון ושני וכו"כ כת"י רש"י איתא "המונות", וכ"ה בהדפוסים דספרי.
3) בשלח יד, ז.
4) סנהדרין קו, א.
5) עה"פ.
6) כד, יד.
7) כה, א.
8) להעיר אשר לאח"ז ממשיך "את המדינית" (כה, ו) "המדינים גו'
בנכליהם גו'" (כה, יז) נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים (פרשתנו
לא, ב. וראה פרש"י) ואומר עליהן "הן הנה היו גו'" ואין רש"י מתרין

31 כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם...", שהביא
32 לעצת בלעם: "אלקיהם של אלו שונא זמה...".

33 ההסבר לכך הוא: טענת משה "החיייתם כל נקבה
34 הן הנה היו לבני ישראל... על דבר פעור ותהי המגפה
35 בעדת ה'" לא היתה רק על כך שבטעור הן הכשילו את
36 ישראל וגרמו למגפה¹⁷. הטענה היתה בקשר למלחמה
37 שהתנהלה עתה נגד מדין, ולכן "ויקצוף משה על פקודי
38 החייל... הבאים מצבא המלחמה". כלומר, המדינים
39 שלחו את "בנותיהם לזנות" כדרך להלחם בישראל
40 ולהכחידם¹⁸ ר"ל, עשו זאת ב"דבר בלעם": במלחמה
41 גשמית אי אפשר לנצח את ישראל, כי "אפילו אתם
42 מכניסים כל המונות שבעולם...", ולכן "בואו ואשיאכם
43 עצה אלקיהם של אלו שונא זמה", יוצא, שבנות מדין
44 ניהלו בפועל את מלחמת מדין כנגד ישראל.

45 ולכן חשוב כאן גם "דבר בלעם", ולא רק עצת
46 בלעם בלבד.

ד.

בלעם שלל בדבריו גם גבורה רוחנית נגד ישראל

47 לפי זה מובן מדוע מביא רש"י את פרטי דברי
48 בלעם:

49 אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם
50 אין אתם יכולים להם – ועל כך לא היה צריך להביא
51 להם שום הוכחה, כי בלק כבר ראה, שאפילו את סיחון
52 ועוג, המלכים החזקים ביותר שאין כל אדם יכול
53 לכבשם¹⁹, ואשר אותם שכרו²⁰ כדי להגן מפני בני-
54 ישראל – גם אותם ניצחו ישראל באופן נפלא ביותר,
55 כך שכל גבורת סיחון ועוג לא היה לה כל ערך²¹,
56 יודעים הם, איפוא, שגבורה גשמית, הן ריבוי בכמות
57 והן עוצמה באיכות, לא תועיל להם להתגבר על
58 ישראל.

59 אך בלק ומדין סברו שניתן יהיה לנצח את ישראל
60 במלחמה רוחנית: כלומר, כשם ששכרו את בלעם

1 (ד) רש"י מוסיף ואומר "וכו") כדאיתא בחלק
2 ובספרי". בפשטות, מוסב המקור למילה "וכו" –
3 לפרטים המאוחרים יותר המפורטים בפרק חלק ובספרי
4 – ולא מובן: מדוע חשובים הפרטים המובאים בפרק
5 חלק, ואין די להפנות להמשך הכתוב בספרי¹⁴?

6 (ה) אף אם רוצה רש"י לציין גם את המקור מפרק
7 "חלק", הוא היה צריך להקדים את המקור מ"ספרי",
8 כי: (א) שם מדובר על המשך הביאור של פסוקנו; (ב)
9 משם נלקחו כל דברי רש"י וגם תחילתם "אמר להם
10 אפילו אתם מכניסים...", בעוד אשר ב"חלק" הפרטים
11 הם רק בהמשך ל"אלקיהם של אלו שונא זמה הוא".

12 מזה מובן, שכאשר אומר רש"י "בספרי" אין הוא
13 מתכוין לציין את המקור להתחלת פירושו "אמר להם
14 אפילו אתם...", כי זה מובן מהפסוק עצמו בפשוטו של
15 מקרא, ואף לא לפרטי הדברים בהמשך ל"אלקיהם של
16 אלו שונא זמה הוא" (שפרטי עצת בלעם נמצאים
17 ב"חלק"), אלא לענין בספרי שקשור למדובר ב"חלק",
18 דהיינו כלל הענין ל"אלקיהם של אלו שונא זמה הוא".

ג.

בפסוקנו - גם "דבר בלעם" ולא רק "עצת בלעם"

19 ההסבר לכך הוא: ההבדל בפשטות בין הפסוק
20 בפרשתנו לבין הפסוק בפרשת בלק הוא: בפרשת בלק
21 נאמר "לכה איעצך", ולכן מפרש רש"י רק "ומה היא
22 העצה – אלקיהם של אלו שונא זמה...". לעומת זאת
23 בפסוק שבפרשתנו לא כתוב "בעצת בלעם", אלא
24 "בדבר בלעם", ומובן שיחד עם העצה נאמר גם
25 "דבר", דיבור של בלעם¹⁵ הקשור לעצה¹⁶.

26 ומזה שהפסוק אמור בקשר לטענת משה מדוע לא
27 הרגו במלחמה גם את הנשים, מובן, ש"דבר בלעם"
28 קשור דוקא לכאן.

29 ולכן אין רש"י מפרש רק את עצת בלעם, אלא גם
30 את "דבר בלעם" – "אמר להם אפילו אתם מכניסים

17 והיינו שבסיבתם היתה המלחמה (ראה אברבנאל ומלבי"ם כאן)
דאז ה' מספיק שיאמר רק עצת בלעם "אלקיהם של אלו שונא זמה כו".
18 אף שבלק אמר מתחלה רק "ואגרשנו מן הארץ" (בלק כב, ו
ובפרש"י שם, יא) הרי כוונת בלעם ומדין בכלל ה' "וגרשתי מן העולם"
(פרש"י שם). ובפרש"י שם כג, יט: ואתה (בלק) סבור להמויותם במדבר.
וראה פרש"י פרשתנו לא, ב.

19 ראה פרש"י חקת כא, כג.

20 ראה פרש"י בלק כב, ה.

21 ראה פרש"י ס"פ חקת.

14 זה שברש"י בלק (כד, יד) כ' "כדאיתא בחלק" ולא הביא הספרי
דשם (כה, א) – י"ל בפשטות כי ב"חלק" הוא בהמשך להכתוב "לכה
איעצך" ומפורש עצת בלעם בכו. משא"כ בספרי שליתא שם שה' ע"י
עצת בלעם. וגם בפסוק כה, א צריך לפרש שה' ע"י עצת בלעם, שעפ"י
מובן ההמשך להכתובים שלפנ"ו. וראה לקמן הערה 27.

15 ראה ספרי כאן: "מה ה' דבר בלעם כו".

16 להעיר שבת"א כאן "בעצת בלעם". ועד"ז בתיב"ע "בעיצת
דבלעם". ובפ' בלק שם כתב דרשת רז"ל ע"ז. וגם בת"א פ"י "אמלכין
מה דתעבד". ואכ"מ.

לפיכך אומר רש"י "כדאיתא בחלק", ששם מפורש 30
 כיצד רימו את ישראל באמצעות "צרצורי של יין" עד 31
 שהם נכשלו בזנות ובעבודה-זרה. ומובן, שאילו ידעו 32
 ישראל את עצת בלעם, הם היו נזהרים מכך. לכן הוא 33
 אמר זאת בסוד – "בואו", כדי שתחבולה ערמומית זו 34
 לא תיודע לישראל²⁷. 35

ו.

הכוונה בציון המקור "בספרי"

אך עדיין לא הכל "חלק": מסופר שם בגמרא כיצד 36
 בצעו את עצת בלעם – "עשה להן קלעים מהר שלג 37
 עד בית הישימות והושיב בהן זונות, זקינה מבחזין 38
 וילדה מבפנים, ובשעה שישראל אוכלין ושותין 39
 ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה...". 40
 ושוב אפשר לשאול: כיצד התנהגו ישראל באופן של 41
 "אוכלין... ושמחין ויוצאין לטייל בשוק" בין האהלים 42
 של נשי ובנות מדין? ובמיוחד כאשר היה זה לאחר 43
 הניסים הגדולים שראו ישראל זה עתה ב"אשד 44
 הנחלים"²⁸ ובמלחמת עוג, ש"עקר טורא"²⁹ וכו', 45
 והתוצאה היתה צריכה להיות הפוכה – התנהגות טובה 46
 ביותר של ישראל. 47

לכן מפנה רש"י גם למקור "בספרי", ומתכוין 48
 ל"ספרי" הקשור לענין שמדובר עליו ב"חלק": 49
 ב"ספרי" בפרשת בלק נאמר, ש"משנתמלאו ישראל מן 50
 הביזה (של מלחמת סיחון ועוג) התחילו מבזים את 51
 הביזה מקרעים כסות ומשליכים ומקרעים בהמה 52
 ומשליכים לפי שלא היו מבקשים אלא כלי כסף וכלי 53
 זהב...". כלומר, הביזה הרבה של המלחמה גרמה 54
 לישראל למצב של "וישמן ישורון", והתוצאה היא – 55
 "ויבעט", הדבר גרם בסופו של דבר להתנהגות לא 56
 נאותה ולכשולן החטא³⁰. 57

לגרש את ישראל: "לכה נא ארה לי את העם הזה"²² 1
 בכח הרוחני שהיה לו, בהיותו נביא, "יודע דעת עליון" 2
 – כך הם חשבו לאחר מכן (כאשר בלעם לא יכול היה 3
 להועיל), לחפש אנשים אחרים עם כוחות רוחניים 4
 חזקים יותר כדי להתגבר על ישראל. 5

על כך ענה להם בלעם "שמא מרובים אתם מן 6
 המצרים שהיו שש מאות רכב בחור", בכך הוא לא 7
 התכוין להדגיש את הכמות של שש מאות, את הגבורה 8
 הגשמית והכמות הרבה של חיל מצרים, אלא את 9
 גבורתם הרוחנית – כפי שמפרש רש"י²³ שבהמות הרכב 10
 היו מ"הירא את דבר ה'" – ולמרות זאת לא הועיל הדבר 11
 וכאשר התחילו עם בני-ישראל היה סופם מר. 12

וממילא מובן, שאין טעם לחפש אנשים בעלי 13
 מעלה רוחנית ולהתגבר באמצעותם על ישראל, כי 14
 בענין זה אין הם "מרובים מן המצרים", אשר היו "ירא 15
 את דבר ה'", ולא יכלו לעשות דבר נגד ישראל²⁴. 16

לגבי הדבר שיכול להועיל אמר להם בלעם "בואו 17
 ואשיאכם עצה" – קירבו אלי ואייעץ לכם בחשא 18
 "אלקיהם של אלו שונא זמה...". ועל-ידי-זה תשיגו את 19
 מבוקשכם. 20

ה.

ההסבר לדברי רש"י "כדאיתא בחלק"

אך ה'בן חמש למקרא' יכול לשאול: במשך כל 21
 ארבעים השנים במדבר אין מוצאים שישראל עברו 22
 עבירות כאלו, יותר מכך: על שלומית בת דברי אומר 23
 רש"י²⁵ "שבחן של ישראל... לומר שהיא לבדה היתה 24
 זונה" – ומזה מובן גם לגבי האנשים, וכיצד ייתכן, 25
 אפוא, שכל-כך הרבה יהודים נכשלו בכך, עד אשר 26
 "ויהי המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף"²⁶? 27

וגם: מהי הכוונה באמירת עצה זו בחשאיות – 28
 "בואו"? 29

(22) בלק כב, ו ובפרש"י. וראה פרש"י שם, ד.

(23) בשלח יד, ז. ואף שכל הבהמות, גם של "כל רכב מצרים", היו מהירא את דבר ה' (פרש"י שם) הרי – (עיקר) הק"ו הוא מאלה שהיו "בחור – נבחרים" בכל (גם ב"רא את דבר ה').

וראה פרש"י ורא ט, יו"ד: "והירא את דבר ה' הניס את מקנהו... וכן שנוי' במכילתא אצל יקח שש מאות רכב בחור". וראה לקו"ש חט"ז (המתורגם) ע' 158 ואילך.

(24) ואולי י"ל שגם תחלת דיבורו של בלעם "אפילו אתם מכניסים כל המונות שבעולם אין אתם יכולים להם" אין כוונתו רק לשלול נצחון ע"י הכמות אלא גם שב"כל המונות שבעולם" בודאי יש בהם הרבה ירא ה' שבכותם ינצלו (וע"ד מש"נ בסדום ועמורה (וירא יח, כג ואילך) שבכות צדיקים כו') ולא יאבדו במלחמה עם בניי. וע"ז אמר "שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור" מספר מסויים מפורש – שלא בערך למספר הצדיקים שה' דיו להציל גם את סדום וכו'

– וכשרצו להלחם בבניי לא נשאר מהם אף אחד.

(25) אמור כד, יא. וראה פרש"י שמות ב, יא.

(26) ס"פ בלק.

(27) להעיר מרשב"ם בלק כד, יד. ועפ"ז י"ל בפשטות שגם בפי בלק

כוונת רש"י ב"כדאיתא בחלק" לתרץ איך נכשלו ישראל בזנות. וראה

שפ"ח בלק כה, א.

(28) חקת כא, טו.

(29) שהובא בפרש"י ס"פ חקת.

(30) ומה שלא הביא רש"י הספרי גם בפי בלק (כד, יד. כה, א) לתרץ קושיא הנ"ל, י"ל כיון שגם במלחמת מדין נאמר "ויקחו את כל השלל ואת כל המלקוח גוי" (פרשתנו לא, יא. ראה פרש"י שם יג) ולכן דוקא כאן הזכיר להם משה שלא ינהגו בזה כמו במלחמת סיחון ועוג שזה גרם שיכשלו כו'.

18 שונא זימה... – וכנגד זאת באה "נקמת ה".

19 ולפיכך: הקדוש-ברוך-הוא המדקדק בכבודן של
20 ישראל, מדגיש מתוך השניים את "נקמת בני ישראל",
21 את כוונתם להכניע את ישראל. ואילו משה רבינו,
22 המדקדק על כבודו של הקדוש-ברוך-הוא, מדגיש
23 "נקמת ה" – שגם הכשלתם את ישראל היתה
24 באמצעות פעולה נגד "אלקיהם של אלוי", אשר "שונא
25 זמה הוא..." – עד הכשלתם בעבודה-זרה – בבעל פעור.
26 לפי זה מובן גם פירושו של רש"י על "נקמת ה"
27 – "שהעומד כנגד ישראל כאילו עומד כנגד הקדוש-
28 ברוך-הוא"³⁴, שהתורה אומרת זאת דוקא במלחמת
29 מדין, כי בה ראו שמלחמתם "נגד ישראל" היתה גם
30 עמידה "נגד ה"³⁵ – בהכשילם את ישראל בזימה,
31 ועל-ידי-זוה בעבודה-זרה –
32 לכן אומרת התורה דוקא כאן בפרשת מטות "בדבר
33 בלעם", ולא רק בעצת בלעם, כי על-ידי-זוה מובנת
34 כוונת מלחמת מדין, שהיא נקמת ה' ונקמת בני ישראל.
(משיחת ש"פ מטו"מ תשל"ה)

ז.

מ"יינה של תורה"

1 מ"יינה של תורה" שבפירוש רש"י:
2 במלחמת מדין אמר הקדוש-ברוך-הוא³¹ "נקום
3 נקמת בני ישראל מאת המדינים", ואילו כאשר מסר
4 משה רבינו את הציווי הוא אמר³² "לתת נקמת ה'
5 במדין", ולא "נקמת בני ישראל", אבי מורי³³ מפרש
6 שהסיבה לשינוי זה היא שהקדוש-ברוך-הוא מדקדק
7 על כבודן של ישראל ומשה רבינו מדקדק על כבודו
8 של הקדוש-ברוך-הוא (ובדומה לכך הוא מפרש את
9 העובדה שהקדוש-ברוך-הוא הקדים בציווי בפרשת
10 תרומה את הכרובים לארון, ואילו בפרשת נשא מוזכר
11 הארון לפני הכרובים), אך צריך להבין, מדוע מוצאים
12 שינוי זה ושני ענינים אלו דוקא במלחמת מדין ולא
13 בכל הציויים האחרים?
14 לפי הביאור שלעיל על דברי רש"י מובן: מלחמת
15 מדין נגד ישראל היתה בשני אופנים: א) הם רצו
16 להילחם ולהכניע את ישראל, ובהתאם לכך באה
17 "נקמת בני ישראל", ב) עצת בלעם "אלקיהם של אלו

(34) שבפשוטו בא לתרץ הסתירה (ראה שפ"ח שם).

(35) להעיר מתחומא ובמדב"ר שם: אמר משה, רבון העולם אם היינו
ערלים כו' לא היו שונאים אותו כו' אלא בשביל תורה (מצוות) שנתת
לנו.

(31) פרשתנו לא, ב.

(32) לא, ג.

(33) לקולו"צ לזהר פ' שלח ע' שזו. ולהעיר מתחומא ובמדב"ר
עה"פ.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

20 וצדק כפי שלבכם נוטה, ומי שעושה כן אינו נענש. וכן אמרו, אין
21 לו לדין אלא מה שיעניו רואות, ויתכוין להוציא משפט אמת וצדק,
22 ושוב לא יענש.
23 הגמרא מבארת את דעת תנא קמא השנויה לעיל ובתחילת
24 העמוד|ן שסבר 'נגמר הדין, אין אתה רשאי לבצוע'. מבררת
25 הגמרא: הויב דמי גמר דין, שאחריו שוב אסור לדיין לעשות
26 ביניהם פשרה. מבארת הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, כגון
27 שהדיין כבר אמר, איש פלוני אתה חיב, איש פלוני אתה זכאי.
28 הגמרא מביאה את דעתו של רב להלכה: אמר רב, הלכה כרבי
29 יהושע בן קרחה שמצוה על הדיין לעשות פשרה.
30 מקשה הגמרא: איני – האם כך הוא, שרב סובר שמצוה לעשות
31 פשרה, והא רב הונא, תלמידיה דרב הוה – תלמידו של רב היה, ומן
32 הסתם נהג כפי דעתו, וכי הוה אתו לקמיה דרב הונא – וכאשר היו
33 באים לפני רב הונא לדון, אמר להו, אי דינא בעיתו – אם רצונכם
34 בדין תורה, אדון אתכם, אי פשרה בעיתו – ואם רצונכם בפשרה,
35 אפשר ביניכם. ואם דעת רב שמצוה לעשות פשרה, מדוע הציב
36 להם רב הונא לעשות דין. משיבה הגמרא: מאי מצוה נמי דקאמר
37 רבי יהושע בן קרחה,

1 כלומר שהקדוש ברוך הוא עצמו עתיד להענישם אם ישקרו, שכן
2 הם מעידים לפני הקדוש ברוך הוא, שפאמר (דברים יט ז) 'ועמדו שני
3 האנשים אשר להם הריב לפני ה', ושני האנשים' הכוונה לשני
4 העדים, ואשר להם הריב/ הכוונה לבעלי הדין.
5 ויהו הדיין יודעין את מי הן דנין – כלומר שאם עיוותו את הדין
6 אין זה נוגע רק לבעל דין שהפסידוהו שלא כדין, אלא גם לקדוש
7 ברוך הוא, שמחמת שעיוותו את הדין יצטרך לטרוח להשיב את
8 הממון לבעליו, ולפני מי הן דנין, ומי עתיד ליפגע מהן, כלומר
9 שהקב"ה עצמו עתיד להענישם אם יטו את הדין, שכן הם דנים
10 לפני הקב"ה, שפאמר (תהילים פב א) 'אלהים נצב בעדת אל בקרב
11 אלהים ישפט', והכוונה שהקב"ה שופט יחד עם הדיינים הנקראים
12 'אלהים', וכן ביהושפט הוא אומר (דברי הימים ב' יט ז) 'ויאמר אל
13 השופטים, ראו מה אתם עושים, כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה'.
14 שפאמר יאמר הדין, כיון שכה המור הוא עונש הטועה בדין, מה לי
15 בצער הוה להענש אם אטעה, הרי כמה שאתאמץ לדון דין צדק,
16 שמא לבטוח אטעה, תלמוד לומר – על כן ממשיך הפסוק ואומר
17 'עמכם בקרב משפט', כלומר כפי שעלתה על דעתכם בשעה
18 ששמעתם את הטענות, כך שיפטו במשפט, שכן אין רצון הקב"ה
19 שתמנעו מלדון אלא שתכוונו את ליבכם להוציא משפט אמת

וכן מצה פירושו מריבה ומדון בחי' ירגיז אדם¹¹ יצר טוב על יצר הרע, הרגזה הוא בחי' גבורות. ואם שיש ג' מצות שנקראים כהן לוי ישראל בחי' חג"ת, הנה עיקר מצות אכילת מצה¹² הוא במצה האמצעית שלנגד לוי בחי' גבורות, שאותה אוכלין בתחלה החלק הקטן, שעלי' קאי ברכת על אכילת מצה, ואותה אוכלין לבסוף החלק הגדול המצה דאפיקומן, והמצה דלוי דוקא שוברין אותה הוא, ע"ד כמו¹³ השברים דתקיעת שופר שהוא לנגד יצחק גבורה.

(וכמ"ש בס"ד ברשימה¹⁴ דתקיעת שופר ורדיית הפת¹⁵, שמצה בפסח ותקיעת שופר בראש השנה שייכים זה לזה, והג' קולות דשופר תקיעה שברים תרועה הם לנגד הג' מצות כהן לוי ישראל).

וכן מרור שבפסח. מובן שמרור, מרירות, הוא גבורות.

וכן הכוסות יין שבפסח, יין הוא בחי' גבורות, וכן כוס הוא מספר שם אלקים בחי' גבורות, ויין הוא מספר נקודותיו¹⁶ ג"כ בחי' גבורות, ומצה מן המובחר יין אדום¹⁷, מראה אדום ביחוד רומז על גבורות.

הרי שכל ענין פסח, הן הפסח עצמו והמצה והמרור והכוסות כ"ז הוא בחי' גבורות.

והר"ת פסח מצה מרור כוסות, הוא ק"פ, מנין שני חי' יצחק בחי' גבורות, כי יצחק נולד בפסח.

אך הם גבורות ממותקות שנמתקו בחסדים, זהו שיום טוב דפסח הוא בחי' חסד¹⁸.

לקוטי לוי יצחק הערות לזהר שמו"ד דברים עמוד רעט

המשך בעמוד רמה

(11) ברכות ה.

(12) שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות פסח סימן תעג סעיף לה. תעה סעיפים ג-ה.

(13) ראה זהר חלק ג' (רעיא מהימנא) דף רל, ע"ב. צט, ע"ב. תיקון נה דף פח, ע"ב. פ"ח שער השופר פרק ד'. וראה ילקוט לוי יצחק ח"א סימן פב.

(14) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רעט ואילך.

(15) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ה ח"ה משיחות ש"פ נצבים סעיפים כז, כח.

(16) פירוש: יין בגי' 70, וכן הנקודות דשם "אלקים" הוא ג"כ 70, וכידוע כל נקודה הוא במספר עשר, "אלקים", דיש שבע נקודות בגי' 70.

(17) שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות פסח סימן תעב הלכה כו.

(18) "וזהו דפסח הוא לנגד אברהם בחי' חסד, שאמר לוי ועשי עוגות שהוא העוגות מצות* דפסח" (לקוטי לוי יצחק כאן).

(* בראשית רבה פרשה מח, יב.

בראשית לה, כח: וַיְהִי יְמֵי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וְשָׁמְנִים שָׁנָה:

פז

ביאור הקשר דיצחק (בחי' גבורות) לחג הפסח - דנולד בו (רי"ה יא.), ר"ת "פסח מצה מרור כוסות" בגי' ק"פ, מנין שני חי' יצחק וכו' - גבורות ממותקות

יצחק בחי'¹ גבורות נולד בפסח כדאיתא בראש השנה דף י"א ע"ש, ואמרו רז"ל בברכות דף נ"ח ע"א והגבורה² זו יציאת מצרים וכן דרשו שם והגבורות זו מכת בכורות שהי' זה ביציאת מצרים.

והברכות שברך יצחק מטל השמים³ הי' זה בפסח שאז אוצרות טל נפתחין, וביצחק מצינו שאכל אז את הפסח והוא הב' גדיי עזים⁴ לפסח ולחגיגה, והם גדיי עזים בחי'⁵ גבורות, ורבקה נתנה גם לחם אשר עשתה⁶ הוא הלחם דמצות, ויעקב הביא גם יין⁷ הוא היין דהר' כוסות, ויצחק בחי' גבורות אכל ושתה כל זה.

מובן מזה שכל אלו פסח מצה וכוסות שייכים לבחי' גבורות, והרי השלשה דברים שבפסח הדיינו פס"ח מצ"ה מרו"ר⁸ מספרם קר"ע שט"ן שהוא השם שבגבורה⁹.

ובאמת אופן עשיית הפסח הוא בבחי' גבורות דוקא, כי הרי הי' צריך להיות צלי אש¹⁰ דוקא, שצלי אש הוא בחי' גבורות וכו'.

(1) ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, וש"נ.

(2) דברי הימים-א כט, יא.

(3) בראשית כז, כח.

(4) וזהו חלק א' דף קמב, ע"ב. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן רכט ובהנסמן שם.

(5) כידוע מאמר חז"ל (שבת עז:): "מאי טעמא עיזי מסגי ברישא והדר אימרא, ברישא חשובא (בחינת גבורות) והדר נהורא". ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד נו "עזים" לשון "עז" בחי' גבורה. לקוטי תורה פרשת בלק עז, ד. אור התורה פ' תרומה עמוד א'תקיב. מאמרי אדמו"ר המהר"ש - תורת שמואל - תרכ"ט סוף עמוד קיח ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח.

(6) בראשית כז, יז.

(7) ראה לקמן בסוף הסימן הערה 23. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן רלג.

(8) פס"ח (בגי' 148), + מצ"ה (135), + מרו"ר (446) = 729, וכן קר"ע (370), + שט"ן (359) = 729.

(9) ראה עץ חיים, שער שבירת הכלים (שער ט') פרק ב', דהז' שורות דתפלת אנא בכח הוא כנגד הו' מדות חסד גבורה וכו', והשורה שני' "קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא" הוא ר"ת קר"ע שט"ן כנגד גבורה ע"ש. ראה לקמן סימן קל הערה 3. 4. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן סה הערה 7.

(10) שמות יב, ח.

וזהו סוד הפסוק אישה יקימנו ואישה יפרנו שהקדוש ברוך הוא הקים היצר הרע והוא יבטלו, כענין שנאמר (מיכה ד, ו) ואשר הרעותי שהקדוש ברוך הוא אומר אני גרמתי הכל שבראתי היצר הרע לפיכך אני מפירו לעתיד על־דרך הפר עצת אויבינו.

עיר גיבורים

לג, ב – ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם

ב. נראה שנכתבו בכאן אלו המסעות בשם ה', להשרישנו שרש ובטחון גדול בגאולה העתידה ובענין הצרות העוברות עלינו ולחזק ידיים רפות, לפי שהשם צופה ומביט עד סוף כל הדורות וראה הגלויות שיעברו עלינו, ובפרט הגלות הרביעי החזק. וכתב אלו המסעות להבטיחנו בטחון גדול וחזק, כי אף על פי שנעבור צרות רבות ורעות, השם יחינו ויוציאנו מגלותינו, כמו שעשה ביציאת מצרים שהיו מעונים זה כמה שנים בעבודת פרך, והשם שלח להם מושיעים להצילם מצרותם.

ולכן התחיל ואמר אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, וכי עד עכשיו לא ידענו שמשה ואהרן עשו את כל המופתים לפני פרעה להוציא את בני ישראל ממצרים, שכתב בכולן שיצאו ביד משה ואהרן. אבל הרמז בזה כי כמו שישראל אף על פי שלא היו ראויים לצאת ממצרים לפי מעשיהם, נגאלו ביד משה ואהרן בזכותם. כן יהי' בגאולות העתידות שישלח להם מושיע ורב להושיעם, ובפרט בגאולה הרביעית יגאל על ידי שני משיחים משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

ולפי שיש באלו השנים וארבעים מסעות דבר גדול בסוד גאולתנו, אמר ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי השם, להורות שנכתבו על פי השם, ושם ה' במרמז בהם, שהוציאם מצרה לרוחה, ואפילו שעברו רעות רבות וצרות ויצאו מרעה אל רעה, לא עשה בהם כלה בסוד השם הרמז באלו המסעות.

וזה להבטיחנו כי כן יעשה השם בגאולה העתידה, שאף על פי שנהי' נעים ונדים מהר לגבעה וממלכות למלכות ומגירוש לגירוש, מארץ ישראל לחוצה לארץ ומצרפת לספרד ומספרד למלכות ישמעאל וענינו, ויושב קדם סלה ישמרנו, כי בעוונותינו גלות ירושלם אשר בספרד כבר נתגרשו כולם ולא נשאר איש בכל המלכיות, זולתי הנשארים אשר נשארו מן השבי ומן המלקוח ומן הדבר והרעב, נסים ופלאים מחרב אדום למלכות פרס ולמלכות ישמעאל, והנם כל המון ישראל מכל גלות ספרד במלכות פא"ס, עד שנתקיים בנו בעוונותינו (דברים ד, כז) ונשאתם מתי מספר תחת אשר הייתם ככוכבי השמים הרוב, ואנו בטוחים בה' שיוציאנו מגלותינו ומדלותינו כמו שהוציא לאבותינו ממצרים, אף על פי שלא נהי' ראויים וכל זה מצד רחמי.

ויש לנו להבין ולחקור באלו המסעות, שלא לחנם

המשך בעמוד כו

ל, יג – ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו כל מוצא שפתיה לנזריה ולאיסר נפשה לא יקום אישה הפרם וה' יסלח לה

א. ואשה כי תדור נדר וגו'. הזכיר כאן ג' דינים בנדרים: א' אשה אצל בעלה, ב' נדר אלמנה וגרושה, ג' נדר אשה בבית אבי'.

ויש להתבונן כי בנדר אשה בבית אבי' אמר ואם הניא אבי' אותה, ובנדר אשה בבית בעלה אמר ואם הפר יפר אותה אישה.

ונראה לפרש כי ידוע שכנסת ישראל נקראו אשה שנאמר (ישעי' נד, ה) כי בועליך עושייך וכתוב (הושע ב, יח) והי' ביום ההוא תקראי אישי וגומר, וזהו דווקא לעתיד שאז יהי' לנו קירוב עם הקדוש ברוך הוא כקירוב אשה לבעל, אבל בזמן שבית המקדש הראשון קיים לא הי' הדביקות עמנו חזק כל כך, ואז הי' נקרא הקדוש ברוך הוא אב לישראל שנאמר (ירמ' לא, ח) כי הייתי לישראל לאב, וידוע שדביקות איש עם אשה גדול מדביקות האב עם בתו, על דרך שנאמר (בראשית ב, כד) על כן יעזוב איש את אביו וגו' לפיכך בבית ראשון ושני נמשל להם לאב, ולעתיד שאז יהי' לנו דביקות גמור עם הקדוש ברוך הוא ואז נמשל לנו לאיש, ובזמן החורבן נמשלו ישראל לאלמנה שנאמר (איכה א, א) היתה כאלמנה וכגרושה שנתגרשה מעל שלחן אבי'.

וכבר הזכרנו שהנודר נקרא חוטא לפי שאוסר עצמו במאסר של היצר הרע, ובבית ראשון אף על פי שהיו ישראל חוטאין, מכל־מקום שלח להם הקדוש ברוך הוא נביאים להנחותם הדרך הישר, והניא להם אביהם נדרם רצה לומר שהניא להם על ידי נביאיו שישוּבו.

אבל בזמן החורבן שאז ישראל קרוין אלמנה וגרושה, ונעדרו כל מראות הנבואה, אין מעורר ומוכיח איש הישר בעיניו יעשה, לכך אמר ונדר אלמנה כל אשר אסרה על נפשה יקום שאין מי שיניא לה וכבר יצאו מרשות המוכיחים אין שומע ואין פונה להם ואז היצר הרע גובר ומעכב ביאת משיחנו, ולכך הוא אומר באשה בית אבי' שהוא רמז לישראל בבית ראשון שעשו כמה תועבות, לכך אמר והחריש לה אבי' על דרך שנאמר (תהלים נ, כא) אלה עשית והחרשתי וגומר ועל דרך שנאמר (ישעי' מב, כד) אחריש אתאפק, לפיכך וקמו כל נדרי' היינו שהיצר הרע יקום להתגבר עליהם.

אמנם אבי' שבשמים הניא אותם שלא ילכו בעצת יצרם ושיחדלו לנדור ואז לא יקום יצרם עליהם, אבל בהיותם אלמנה וגרושה אז כל אשר אסרה יקום כי אין מי שיניא אותם ולמוכיחים אין מקשיב ואין עונה.

אמנם לעתיד שיהיו ישראל בבית אישה שנאמר (הושע ב, יח) והי' ביום ההוא תקראי אישי, ואז הפר יפר הקדוש ברוך־הוא היצר הרע לגמרי שלא ישוב ויתגרה בבריות, כאמרם ז"ל שהקדוש־ברוך־הוא מדיחו אל ארץ צי' ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגררות שם.

♦ יום ראשון כ"ב תמוז ♦

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

”זֶה הַדְּבָר”, מה להלן נִאמְרָה לְאַהֲרֹן וּלְבְנָיו וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאמַר: ”דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְגו’” אף זו נִאמְרָה לְכָלֵךְ. זֶה הַדְּבָר • (ספרי) מֹשֶׁה נִתְנַבֵּא (שמות יא) ב”כֹּה אָמַר ה’ בְּחֻצוֹת הַלַּיְלָה”. וְהַנְּבִיאִים נִתְנַבְּאוּ ב”כֹּה אָמַר ה’”, מוֹסֵף עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּלִשׁוֹן ”זֶה הַדְּבָר” (ספרי. נדרים עז). דַּבֵּר אַחַר: זֶה הַדְּבָר - מַעוֹט הוּא, לומר שֶׁהַחֵכֶם בְּלִשׁוֹן ”הַתְּרָה”, וּבַעַל (וְאָב) בְּלִשׁוֹן ”הַפְּרָה” כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב כָּאן, וְאִם חֲלָפוּ - אֵין מִתָּר וְאֵין מוֹפֵר.

”זֶה רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת • חֶלֶק כְּבוֹד לְנִשְׂאִים לְלַמְדֵם תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי־כֵן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִנֵּיין שְׁאֵף שְׁאָר הַדְּבָרוֹת כֵּן? תִּלְמוּד לומר (שמות לד): ”וַיֵּשְׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בַּעֲדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם: וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל”. וְמָה רָאָה לְאִמְרָה כָּאן? לַמַּד, שֶׁהַפֶּרֶת נְדָרִים בִּיחִיד מִמַּחֲה, וְאִם אֵין יְחִיד מִמַּחֲה - מִפֵּר בְּשִׁלְשָׁה הַדְּיוֹטוֹת. (ב”ב קכ) אוּ כֹּחַ שְׁלֹא אָמַר מֹשֶׁה פְּרֹשֶׁה זֶה אֶלָּא לְנִשְׂאִים בְּלִבָּד? וְנֶאמַר כָּאן ”זֶה הַדְּבָר”, וְנֶאמַר בְּשַׁחֲטֵי חוּץ (ויקרא יז)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרד ב עמ' 693)

שׁוֹה לְכָל נֶפֶשׁ, אֶלָּא הוּא תְלוּי בְּמַצְבוֹ הָאִשִּׁי הַמְדַּקֵּק שֶׁל כָּל יְחִיד וְיְחִיד, מוֹבֵן שֶׁהַחֲלָטָה הַסּוּפִית צְרִיכָה לְבֹא מִנְּשִׂאִים; רַק הוּא בְּכוּחֹ לְקַבֵּעַ בְּבִירוֹ אִם עֲבוּדָה זֹ מִתְאִימָה לְאָדָם מְסִיִּם זֶה, אִם לֹא.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת (ל, ב) הַהַכְרָעָה בְּמָה לְנַדֵּר וּבְמָה טוֹב שְׁלֹא לְנַדֵּר, חֲנִיבֵת לְבֹא דוֹקָא מִנְּשִׂאִים - ”רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת”. הַנּוֹדֵר נְדָרוֹ וּמִפְרִישׁ אֶת עַצְמוֹ מִדְּבַר מְסִיִּם, עוֹשֶׂה כֵן בְּגִלְל חֶשֶׁשׁ שֶׁהַהֲתַעֲסָקוֹת בְּאוֹתוֹ דְּבַר עֲלוּלָה לְהוֹרִידוֹ מִדּוֹגְתּוֹ. וּמִכֵּיין שֶׁעֲנִין זֶה אֵינוֹ

ג גָּבַר אֲרֵי יֵדֵר נִדְרֵי קָדָם יי או יקנים קנים
למסר אסר על נפשה לא יבטל פתגמה
ככל דיפוק מפומה יעבד:

(ג) אִישׁ כִּי־יִדַּר נֶדֶר לַיהוָה אִוְ־הִשְׁבַּע שְׁבַעַה לְאַסֹּר אִסֹּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֵּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה:

תִּלְמוּד לומר ”לְאַסֹּר אִסֹּר” - לְאַסֹּר אֶת הַמִּתָּר, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאִסוּר. לֹא יַחַל דְּבָרוֹ • כִּמוֹ ”לֹא יַחַלֵּל דְּבָרוֹ”, לֹא יַעֲשֶׂה דְּבָרָיו חֲלִין.

”זֶה נֶדֶר • הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קוֹנֵם, שְׁלֹא אוֹכַל אוּ שְׁלֹא אַעֲשֶׂה דְּבַר פְּלוּנִי. כֹּחַ אֶפְלוּ נִשְׁבַּע שְׂאִיכַל נְבִלוֹת, אֲנִי קוֹרֵא עָלָיו ”כְּכָל־הַיֵּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה”?

כלי יקר - עזו והדר

(א) אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לַיהוָה. שְׁנֵי מִינֵי נְדָרִים הֵם, כִּי הַנּוֹדֵר בְּכַעֲסוֹ לְאַסֹּר עַל עַצְמוֹ אִיוֹ דְּבַר נֶדֶר, זֶה אֵינוֹ לַיהוָה, וְדוֹקָא אִישׁ כִּי יִדַּר, כְּשֶׁהוּא ’אִישׁ’ מְשֻׁב בְּדַעְתּוֹ, קָרִינֵן בֵּיהַ ”הָאָדָם בְּשַׁבְּעוֹ” (ויקרא ה ה, ראה שבושת ב,ו), וְהוּא הַנּוֹדֵר לַיהוָה, אֶבֶל הַנּוֹדֵר בְּכַעֲסוֹ, מֵאַחַר שֶׁ”כַּעֲס בְּחִיק בְּסִילִים יִנּוּחַ” (קהלת ז ט), אִם כֵּן אֵינוֹ ’אִישׁ’ וְנִמְשַׁל בְּבַהֲמָה: וְרִבּוֹתֵינוּ ו’ל (נדרים כב) סִפְרוּ בִּגְנוּת הַנּוֹדֵר, וְאָמְרוּ ’שֶׁהַנּוֹדֵר כְּאֵלוֹ בְּנֶה בְּמָה, וְהִמְקִימוֹ כְּאֵלוֹ הַקְּרִיב עֲלֵיהֶי. וְכַדְמוֹת רְאִיָּה לְדַבְרֵיהֶם, כִּי רִשׁ”י פִּרְשׁ (פסוק א) נֶאמַר כָּאן זֶה הַדְּבָר וְנֶאמַר בְּשַׁחֲטֵי חוּץ ”זֶה הַדְּבָר” (ויקרא

ל (ב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת. מֵה דְּבַר אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת, לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, דְּבַר אֶל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת שִׂיאֲמָרוּ אִיוֹ דְּבַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא פִרַשׁ עֲדִין מָה יִאֲמָרוּ רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהִגִּיד לָהֶם פְּרֹשֶׁת נְדָרִים, שֶׁחִיב רֹאשׁ הַמַּטֵּה לֵאמֹר אֶל הַנּוֹדֵר מִתָּר לָהּ, וְזוֹ הִיא הָאֲמִירָה שֶׁצִּוָּה לְרִאִשֵׁי הַמַּטּוֹת שִׂיאֲמָרוּ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעֲלִיהֶ אָמַר (פסוק א) לֹא יַחַל דְּבָרוֹ הוּא עַצְמוֹ לֹא יַחַל אֶבֶל אַחֲרֵים מִחֻלִּין אֶת דְּבָרוֹ (חיגיגה י), וְעַל זֶה אָמַר (שם) כְּכָל הַיֵּצֵא מִפִּיו שֶׁל הַחֵכֶם הַמִּתִּיר לוֹ, כֵּן יַעֲשֶׂה, אִם לְקִנֵּם אוּ לְהַתִּיר: תורה ג

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת מטות כרך יג)

זו, נאמרה להם פְּרַשְׁת הַפָּרָת נְדָרִים, שְׁגַם תּוֹכְנָה הַיָּא
הַעֲבֹדָה עִם הַעֲנֻנִים הַגְּשָׁמִיִּים פִּנ"ל.

אֲמַנָּם מִפִּינָן שֶׁבְּפֹעַל פְּתוּב גַּם בְּפִרְשָׁה זֶה עֲצָם הַדִּין שֶׁל
נְדָרִים - וְגַם זֶה נֶאֱמַר לָהֶם סְמוּךְ לְכַנְיֹסְתָם לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל
וְלִהְתַּעַסְקוֹתָם בְּעֲנֻנֵים הַגְּשָׁמִיִּים - מוּגֵן שְׁגַם בְּזֶה יֵשׁ
הוֹרָאָה בְּאוֹפֵן הַעֲבֹדָה הַלְּזוֹ:

נְקוּדַת עֲנָן נְדָרִים הוּא "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" - הֵינּוּ שֶׁ"לֹא יַעֲשֶׂה
דְּבָרָיו חוּלִין" - וְזֶהוּ אוֹפֵן הַעֲבֹדָה בְּעֲנֻנֵים הַגְּשָׁמִיִּים,
לְפֹעַל שְׁגַם "דְּבָרָיו" הַגְּשָׁמִיִּים לֹא יֵהִיוּ "חוּלִין", אֲלֵא

הַהִפְרָשׁ (הַעִיקָרִי) שְׁבִין עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר
לְעֲבֹדְתָם בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּזֶה, שֶׁבְּמִדְבָּר לֹא הָיוּ
עֲסוּקִים בְּעֲנֻנֵים גְּשָׁמִיִּים, שֶׁהָיוּ הָיוּ נִיזְוִנִים שִׁם מ"לְחַם מִן
הַשָּׁמַיִם" - מִן, וְשִׁתּוֹ מִיִּם מִבְּאֵרָה שֶׁל מְרִים, וְגַם לֹא הָיוּ
לָהֶם לְהִתְעַסֵּק בְּאַסְפֵּקַת לְבוּשִׁים, כִּי בְּגָדֵיהֶם גְּדָלוּ עִמָּהֶם;
מִה־שְׂאִיזוֹן בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל הוֹצֵרְכּוּ לְעֲסוֹק בְּמִלְאָכַת
הַחֲרִישָׁה וְזִרְיעָה וְכו' - וְדוֹקָא עֲבֹדָה זֹה הִיא, פִּנ"ל, תַּכְלִית
הַכּוּנָה הַעֲלִיּוֹנָה: לְעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּינָה בַּתְּחִלּוֹתֵים.
וְלִכּוֹן כְּשֶׁעָמְדוּ לְהַכְנִס לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְלִהְתַּעַסֵּק בַּה עֲבֹדָה

כלי יקר - עוז והדר

לֹא יַחַל דְּבָרוֹ. אֲבָל אַחֲרַיִם מַחְלִין דְּבָרוֹ
(חגיגה י). טעם לְהִתֵּר נְדָרִים בְּיָחִיד
מִמָּחָה אוּ בְשִׁלְשָׁה הִדְיוּטוֹת שֶׁנִּקְרָאוּ
בֵּית דִּין (ראוה נדרים עח). אֲנִי לְמִדִּין מִן
הַפָּרָת הָאֵב וְהַבַּעַל. כִּי כִּשְׁם שֶׁהָאֵב
וְהַבַּעַל לְכַף יֵשׁ בְּיָדָם לְהַפֵּר, מִטַּעַם
שֶׁכָּל אִשָּׁה בְּרִשׁוֹת בַּעֲלָהּ אוּ בְרִשׁוֹת
אֲבִיהָ וְאִין פַּח בְּיָדָהּ "לְעֲשׂוֹת גְּדוּלָה אוּ
קִטְנָה" בְּלִמְתִּי הַסְּכַמְתָּם (ע"פ ליעל כב יח),
וְדוּמָה בְּאֵלּוּ הַתְּנוּ בְּשַׁעַת הַנִּדָּר עַל מִנְתָּ
שִׁיִּסְכַּיְמוּ הַבַּעַל אוּ הָאֵב, וְכִשְׂאִינָן
מִסְכַּיְמִים אוּ לְמַפְרַע בְּטַל הַנִּדָּר מַעְקָרוֹ,
כִּי מִסְתַּמָּא עַל דַּעְתָּם נִדְרָה, אוּ בְּאֵלּוּ
נִדְרָה עַל דַּעְתָּם (ראוה נדרים עג). כִּי כָּל
אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל הוּא בְּרִשׁוֹת בֵּית דִּין,
וּמִחֻיָּב לְעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרֵוּ לוֹ הַבֵּית
דִּין, וְכֵן נוֹדֵר דוּמָה בְּאֵלּוּ הַתְּנוּהָ בְּשַׁעַת
הַנִּדָּר עַל מִנְתָּ שִׁיִּסְכַּיְמוּ הַבֵּית דִּין עִמּוֹ,
וְכִשְׂאִינָן מִסְכַּיְמִין נֶעְקָר הַנִּדָּר מַעְקָרוֹ.
וְכֵן יָחִיד מִמָּחָה נִקְרָא בֵּית דִּין וְכֵן
שִׁלְשָׁה הִדְיוּטוֹת, עַל כֵּן בְּיָדָם לְהִתֵּר
נִדְרוֹ לְמַנְעוֹ מִן הַחֻטָּא, כִּי כָּל נוֹדֵר
נִקְרָא חוּטָּא, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג כט)
"וְכִי תַחְדַּל לְנָדַר לֹא יִהְיֶה כֶּה חֻטָּא"

(נדרים עז):

וּמָה שֶׁהַבַּעַל וְהָאֵב בְּלִשׁוֹן הַפָּרָה,
וְחֻכָּם בְּלִשׁוֹן הַתְּנָה (ראוה שם), לְפִי
שֶׁהָאִשָּׁה יוֹתֵר רִשׁוֹת בַּעֲלָהּ וְאֲבִיהָ
עֲלֶיהָ מִמָּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּרִשׁוֹת בֵּית
דִּין, עַל כֵּן הִמָּה בְּלִשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל
בְּטוּל הַנִּדָּר מַעְקָרוֹ בְּאֵלּוּ לֹא יִהְיֶה שִׁם
נִדָּר כָּלֵל, אֲבָל לִשׁוֹן הַתְּנָה מוֹרָה עַל
דְּבָר שֶׁהָיָה נֶאֱסָר בוּ מִתְחִלָּה וְמִן מָה,
וְאוֹתוֹ אֲסוּר הַתֵּר, כִּי אִינוּ מוֹפֵר מִכָּל
וְכֵל, שֶׁהָיָה הַדְּבָר תְּלוּי בַּחֲרֻטָּה (ראוה
גיטין פג): תורה ד

דוּמָה בְּאֵלּוּ הַקְּרִיב עֲלֶיהָ, כִּי הַקִּיּוּם
הוּא גִמְר דַּעְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהַהִתְקַרְבָּה תַּכְלִית
בְּנִין הַבְּמָה:

וְזֶהוּ שֶׁמִּסְיָק שִׁם בְּגִמְרָא (נדרים שם) אֶמַר
שְׂמוּאֵל כָּל הַנוֹדֵר נִקְרָא רְשָׁע,
מֵאִי קָרָא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג כט) "וְכִי
תַחְדַּל לְנָדַר לֹא יִהְיֶה כֶּה חֻטָּא",
וְיִלְפִינָן חֲדָלָה חֲדָלָה, כְּתִיב וְכִי
תַחְדַּל, וְכִתִּיב הָתָם (איוב ג יז) "שִׁם
רְשָׁעִים חֲדָלוּ רִגְזוּ". וְנִרְאֶה לוֹמַר דוּן
מִינָהּ וּמִינָהּ, מִה לְהֵלֵן בְּחֲדַלְתָּ הִרְגוּ
מִשְׁתַּעֲרִי, אִף כָּאֵן בְּחֲדַלְתָּ הִרְגוּ, כִּי אִינוּ
נִקְרָא רְשָׁע כִּי אִם בְּאִפְסָן זֶה שֶׁכָּבַר חֲדַל
רִגְזוּ וְאִף עַל פִּי כֵן הוּא עוֹמֵד בְּנִדְרוֹ
וְאִינוּ נִשְׁאָל עֲלָיו, אִיגְלָאֵי מִלְתָּא
לְמַפְרַע שְׁלֵא מִתּוֹךְ כַּעַס נְדָר, כִּי כָּבַר
נִשְׁתַּהֲא כְּשַׁעוּר וְמִן חֲדַלְתָּ הִרְגוּ. וְעַל
זֶה אֶמַר יִשָּׁם רְשָׁעִים, רְצָה לוֹמַר הוּא
נִקְרָא רְשָׁע, כְּשֶׁחֲדַל הִרְגוּ וְאִינוּ
נִשְׁאָל עֲלָיו, וְאִם כֵּן וְדֵאִי מִתּוֹךְ שׁוּב
הַדַּעַת נְדָר כְּדִי לְכַנּוֹת בְּמָה לְעַצְמוֹ,
עַל כֵּן הַמְקַיְמוֹ נִקְרָא רְשָׁע, כִּי דָרַךְ
'גָּאָה וְגָאוּן' לוֹ:

וְאִנִּי מוֹסִיף עוֹד גְּזָרָה שְׁוֵה, לִילַף חֲדָלָה
זו מִן חֲדָלוּ לְכֵם מִן הַאֲדָם אֲשֶׁר
נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ כִּי בְמָה נְחָשׁוּב, מִה לְהֵלֵן
בְּמָה אִף כָּאֵן בְּמָה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן
אִישׁ כִּי יִדַּר נְדָר לָהּ, כְּשֶׁהוּא אִישׁ
בְּנִדְרוֹ וְשִׁפּוּי בְּדַעְתּוֹ וּמִתּוֹךְ שׁוּב הַדַּעַת
נְדָר, עֲלָיו אֶמַר דָּרַךְ הוֹדַעָה **כָּל הַיִּצָּא**
מִפִּי יַעֲשֶׂה, כִּי אִין סוֹפוּ לְבֹא לְיָדֵי
חֲרֻטָּה. אֲבָל הַנוֹדֵר מִתּוֹךְ כַּעַס, "הִהוּא
אֶמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה" (ליעל כג יט), כִּי סוֹפוּ
לְהִיּוֹת נִשְׁאָל עֲלָיו כְּשֶׁהוּא חִמְתּוֹ. וְאוֹמַר
נִדָּר לָהּ, לְמַעַט שְׁלֵא יִדַּר לְשׁוּם יִהְיֶה
לְכַנּוֹת בְּמָה לְעַצְמוֹ, אֲלֵא לְשִׁם ה' יִדַּר:

שְׂאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְל' (סוטה ה) 'כָּל מִי
שִׁיֵּשׁ בוּ גְסוּת הָרוּחַ כְּאֵלּוּ בְּנָה בְּמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב כב) "חֲדָלוּ לְכֵם מִן
הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאִפּוֹ כִּי בְמָה
נִחְשָׁב הוּא", אֵל תִּקְרִי "בְּמָה" אֲלֵא
"בְּמָה", מִה עֲנִין הַגַּס רוּחַ אֵל הַבוּנָה
בְּמָה, אֲלֵא וְדֵאִי שֶׁמִּצַּד גְּסוּת רוּחוֹ הוּא
בוּנָה בְּמָה לְעַצְמוֹ כְּאֶמּוֹר, וְכֵן בְּמָה
לְשׁוֹן גְּבוּהָה. וְאוֹתוֹ דָּרַךְ 'גָּאָה וְגָאוּן'
הַמִּצַּיִי בּוּבֹנָה בְּמָה, מִצַּיִי גַם בְּנוֹדֵר, כִּי
מִסְתַּמָּא כּוֹנְתּוֹ כְּדִי שִׁיְהִיָּה מְחֻק
בְּחֻסֵיד וּפְרוּשׁ:

אִךְ יֵשׁ מְקוּם לוֹמַר נוֹדֵר כְּכַעֲסוֹ יוֹכִיחַ,
כִּי מִסְתַּמָּא כְּכַעֲסוֹ לֹא נִתְכַּוֵּן לְשִׁם
יְהָרָא, וְצָרִיךְ אִתָּה לְחַלֵּק בֵּין נוֹדֵר
מִתּוֹךְ שׁוּב הַדַּעַת וּבֵין הַנוֹדֵר כְּכַעֲסוֹ,
וּבְמָה תַדַּע אִיפֹה אִם זֶה הַנוֹדֵר דוּמָה
לְבוּנָה בְּמָה אוּ לֹא, כִּי אִם נְדָר כְּכַעֲסוֹ
וְדֵאִי אִינוּ דוּמָה לְבוּנָה בְּמָה. עַל זֶה
אֶמְרוּ וְהַמְקַיְמוֹ בְּאֵלּוּ הַקְּרִיב עֲלֶיהָ,
נָתַן סִימָן מְבַהֵק עַל זֶה, כִּי כָּל מִה
שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מִתּוֹךְ כַּעַס, מִסְתַּמָּא
כְּשֶׁהוּא חִמְתּוֹ הוּא כָּא לְיָדֵי חֲרֻטָּה וְאִינוּ
מְקַיְמוֹ, אֲלֵא הוֹלֵךְ אֵל הַחֻכָּם שִׁיתִיר
לוֹ, עַל כֵּן אֶמַר אִם הוּא נוֹדֵר וְאִינוּ
מְקַיְמוֹ אֲלֵא נִשְׁאָל עַל נְדָרוֹ, וְדֵאִי
כְּכַעֲסוֹ נְדָר וּמִתְחַרְטֵט, וְאָז אִינוּ דוּמָה
בְּאֵלּוּ בְּנָה בְּמָה, וְכִשְׂאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְל'
(חגיגה י) "אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי" וְגו'
(תהלים צא עב) בְּאִפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹדְרִתִּי כְּשֶׁהוּ
הָאֵף וְהַחֻמָּה:

אֲבָל הַמְקַיְמוֹ וְאִינוּ כָּא לְיָדֵי חֲרֻטָּה
וְאִינוּ נִשְׁאָל עֲלָיו, סוֹפוּ מוֹכִיחַ
שִׁמְתּוֹךְ שׁוּב הַדַּעַת נְדָר, וְחֻשְׁדָּה אוֹתוֹ
הַתְּוֹרָה שְׂרוּם לְכַבּוֹ הִבִּיאוּ לְיָדֵי מִדָּה זֹה
שֶׁלְקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אַחֵר, עַל כֵּן הוּא

שיעור יומי ליום ראשון כ"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת מטות-מסעי לה

להמשיך בהם קדושה.

ומכיון שהוראה זו נרמזת בענין הנדרים עצמם, הרי מובן שלכל אחד ואחד ישנו הכח לעבודה זו, גם למי שלא הגיע לדרגת הפרת נדרים, והטעם על זה כתוב להלן: "בין

איש לאשתו בין אב לבתו" - כי כל אחד ואחד מבני ישראל הוא בדוגמת "אשתו" של הקב"ה, ו"בתו" של הקב"ה, ובודאי שהקב"ה נותן לו הכח לפעול עבודה זו, ולמלאות רצונו לעשות לו יתרברך דיורה בתחתונים.

(ד) וְאִשָּׁה כִּי־תִדַּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אֶפְרָת אָבִיהָ בְנֵעֲרִיהָ: דְּוַאֲתָתָא אַרְי תִּדַר נֶדֶר קָדָם יְיָ וְתִסַּר אֶסְרַ בְּבֵית אַבִּיהָ אֲבִיהָ אֲבִיהָ בְּבֵיתָהּ:

רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקין: אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה - נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה להבדק.

כ"ט • בבית אביה • (ספרי) ברשות אביה, ואפלו אינה בביתו. בנעריה • ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה להפר נדריה. ואי זו היא קטנה? (נדה מ"ה ב) אמרו

ה' וישמע אביהא ות נדרה ואסרה די אסרת על נפשה וישתוק לה אביהא ויקומון כל נדרהא וכל אסרי די אסרת על נפשה: יקומון:

(ה) וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נְדוּרָהּ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אֶסְרֵי אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם:

וואם אעדי אביהא ותה ביומא דשמע כל נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה לא יקומון ומן קדם יי' ישתבך לה ארי אעדי אביהא ותה:

(ו) וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתְּהָ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיְהוֶה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֶתְּהָ:

י: "וידעתם את-תנואתי" - את אשר סרתם מעלי. וה' יסלח-לה • במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה בין ומשמאה למתים, זו היא שצריכה סליחה, ואף-על-פי שהוא מופר. ואם המופרים צריכים סליחה, קל-וחמר לשאינן מופרים (ספרי).

כ"ט • ואם-הניא אביה אתה • אם מנע אותה מן הנדר, כלומר שהפר לה. "הנאה" זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר: "ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר", הרי אומר: "הנאה" זו הפרה. ופשוטו: לשון מניעה והסרה; וכן (לקמן לב): "ולמה תניאון", וכן (תהלים קמא): "שמן ראש אל-יני ראשי", וכן (לעיל

וואם מהנה תהוי לגבר ונדרהא עלה או פרוש ספונהא די אסרת על נפשה:

(ז) וְאִם־הָיוּ תְהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרָהּ עָלָיָה או שִׁפְתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ:

ולא הפר הבעל, או הפר הבעל ולא הפר האב, הרי זה אינו מופר, ואין צריך לומר אם קים אחד מהם. ונדריה עליה • שנדרה בבית אביה, ולא שמע בהן אביה ולא הופרו ולא הוקמו.

כ"ט • ואם-היו תהיה לאיש • (נדרים טו) זו ארוסה; או אינו אלא נשואה? כשהוא אומר: "ואם בית אישה נדרה", הרי נשואה אמורה, וכאן בארוסה; וכאן לחלק בה, שאביה ובעלה מפירין נדריה. הפר האב

ח וישמע בעלה ביומא דשמע וישתוק לה ויקומון נדרהא ואסרהא די אסרת על נפשה יקומון:

(ח) וְשָׁמַע אִישָׁ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ:

כ"ט • ושמע אישה וגו' • הרי לך, שאם קים הבעל, שהוא קים.

ט ואם ביומא דשמע בעלה אעדי יתה ובטל ית נדרהא די עלה וית פרוש ספותהא די אסרת על נפשה ומן קדם יי ישתבק לה:

(ט) ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתייה אשר אסרה על נפשה ויהוה יסלח לה:

כ"ט - והפר את נדרה • יכול אפלו לא הפר האב? תלמוד לומר "בנעריה בית אביה" - כל שבנעוריה ברשות אביה היא (קידושין יא).

י ונדר אלקמה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה:

(י) ונדר אלקמה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה:

כ"י - כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה • לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל; ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר, (נדרים טז) אבל אלמנה מן הארוסין - מת הבעל, נתרוקנה וחרזה לרשות האב.

יא ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בקיום:

(יא) ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבעה:

כ"י - ואם בית אישה נדרה • בנשואה, הכתוב מדבר.

יב וישמע בעלה וישתוק לה לא אעדי יתה ויקומון כל נדרהא וכל אסר די אסרת על נפשה יקומון:

(יב) ושמע אישה והחרש לה לא הניא אתה וקמו כל נדריה וכל אסר אשר אסרה על נפשה יקום:

יג ואם בטלאי ובטל יתהון בעלה ביומא די שמע כל אפקות ספותהא לנדרהא ולאסר נפשה לא יקומון בעלה בטלונן ומן קדם יי ישתבק לה:

(יג) ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו כל מוצא שפתייה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום אישה הפרם ויהוה יסלח לה:

יד כל נדר וכל קיומת אסר לסגפא נפש בעלה יקומון ובעלה יבטלונן:

(יד) כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש אישה יקימנו ואישה יפרנו:

כ"ט - כל נדר וכל שבעת אסר וגו' • לפי שאמר שהבעל מפר, יכול כל נדרים במשמע? תלמוד לומר "לענת נפש" - אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש בלבד. והם מפרשים במסכת נדרים (דף ע"ט).

טו ואם משתק ושתוק לה בעלה מיום ליום ויקים ית כל נדרהא או ית כל אסרהא די עלה יקים יתהון ארי שתק לה ביומא דשמע:

(טו) ואם החרש יחריש לה אישה מיום אל-יום והקים את כל נדריה או את כל אסריה אשר עליה יקים אתם ביהחרש לה ביום שמעו:

כ"ט - מיום אל-יום • שלא תאמר מצת לעת, לכה נאמר "מיום אל-יום" - ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשף.

טז ואם בטלאי ובטל יתהון פתר דשמע ויקבל ית חובה:

(טז) ואם הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא את עונה:

שיעור יומי ליום ראשון כ"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - לא - פרשת מטות-מסעי לז

כ"י אַחְרֵי שְׁמֵנוּ • אַחְרֵי שְׁשֻׁמֵע וְקַיִם, שְׁאַמְר: אַתְּ-עֹנֶה • הוּא נִכְנָס תַּחְתֶּיהָ. לְמַדְנֵנוּ מִכָּאן, שֶׁהַגֹּרֵם אַפְשֵׁי בּוֹ וְחֹזֵר וְהִפָּר לָהּ אֶפְלוּ בּוֹ בַיּוֹם. וְנִשְׂא

(י) אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב לְבֵתוֹ בְּנִעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לְאמֹר:

(ב) נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְדִינִים אַחַר תְּאַסְּף אֶל-עַמּוּד:

כ"י אַתְּ תִתְּגַדַּר בָּם מִלְחָמָה, אַבְל מְדִינִים נִתְעַבְרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דְּבַר אַחַר: מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת שֵׁישׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם: רוֹת הַמוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הַעַמּוֹנִית.

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אִנְשִׁים לְצַבָּא וְיִהְיוּ עַל-מְדוֹן לְתֵת נִקְמַת-יְהוָה בְּמְדוֹן:

כ"י וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְגו' • אָף-עַל-פִּי שְׁשֻׁמֵע שְׁמִיתָתוֹ תְלוּיָהּ בְּדָבָר, עֲשֵׂה בְשִׁמְחָה וְלֹא אַחַר. הַחֲלִצוּ • כְּתַרְגוּמוֹ, לְשׁוֹן 'חֲלוּצֵי צַבָּא' מְזִינִים. אֲנָשִׁים • צְדִיקִים, וְכֵן (שְׁמוֹת טז): "בְּחֶרֶר-לָנוּ אֲנָשִׁים",

כלי יקר - עוז והדר

לְאִלְתֵּר. וְעַל הַכְּרַח זֶה נֶאמַר וַיִּמְסְרוּ כִּי מֵאַחַר שְׁאַמְר לָהֶם מֹשֶׁה לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמְדוֹן, עַל כֵּן הָיוּ מְכַרְחִים לַעֲשׂוֹת בְּלֹא אַחֲזֵר. וּמִכָּאן רָאִיָּה בְרוּךְ שֶׁעֲשֵׂה בְשִׁמְחָה וְלֹא אַחַר, שֶׁהֲרִי הָיָה בְּיָדוֹ לְהַמְשִׁיךְ זְמַן הַנִּקְמָה, אֵלּוּ הָיָה אוֹמֵר לָהֶם דְּבַרֵּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כְּהוֹיָתוֹ: וְיִמְסְרוּ שֶׁנֶּאמַר תַּחֲלָה מְדִינִים לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַחַר כֵּן נֶאמַר לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמְדוֹן, לְפִי שֶׁבְעֵרַף יִשְׂרָאֵל הֵם רַבִּים כְּאֵלּוּ רַבִּים עָשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵהַ שְׁעֵשׂו, אַבְל בְּעֵרַף מֵהַ שְׁעֵשׂו לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינָם נִחְשָׁבִים כִּי אִם לְאִישׁ אֶחָד, כִּי 'כָּלֶם כְּאֶפְס וְתָהוּ נִחְשָׁבוּ לְנִגְדוֹ יִתְבָּרַךְ' (ע"פ ישעיה מ"ז): וַיֵּשׁ אֹמְרִים, 'בְּמְדוֹן', בְּשֵׁר שֶׁל מְדוֹן לְמַעֲלָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאמַר (שְׁמוֹת יד ט) "וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ" שֶׁדָּרָשׁוּ (שְׁמוֹר"כ כ"א ט) עַל שְׂרׁוֹ שֶׁל מִצְרַיִם, וְלִכְךָ נֶאמַר לְתֵת נִקְמַת ה', 'כִּי לֹה' הַמִּלְחָמָה" שֶׁלְמַעֲלָה (ע"פ שְׁמוּאֵל א' י"ז מז) וְלֹא לְאֶדָם: תוֹרָה ג

שֶׁעֲשׂוּ לִי שְׂרִי וּמַחִיל, כִּי אִם רַבּוֹ פְּשַׁעֵי הָאָדָם מֵהַ יַעֲשֵׂה לוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַקֵּר הַנִּקְמָה עַל מֵהַ שֶׁעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל "כִּי רַבָּה רַעְתָּם" (ויאל ד יג). וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע מֹשֶׁה שְׁאַמְר לוֹ ה' אַחַר תְּאַסְּף אֶל עַמּוּדָה, וְכַבֵּר יָדַע מֹשֶׁה רַב חֶבֶת יִשְׂרָאֵל אֶל מְנַהֲיָגֵיהֶם, אָמַר בְּלִבּוֹ אִם אִמַּר אֶל יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים כְּהוֹיָתָם כְּאֲשֶׁר נֶאמְרוּ לִי מִפִּי הַגְּבוּרָה, מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ יִשְׂרָאֵל שְׁמִיתָתִי תְלוּיָהּ בְּנִקְמָה זו, אִם כֵּן "וַיֹּאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל" כְּשֶׁם שֶׁמַּחֵל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל חֲלָקוֹ, כִּף אֲנַחְנוּ נִמְחַל לָהֶם עַל מֵהַ שֶׁעֲשׂוּ לָנוּ וְלֹא נִבְקַשׁ נִקְמָה כֹּל כִּף מִהֶרָה, כִּי בְיָדֵינוּ לְאַחַר זְמַן הַנִּקְמָה עַד שֶׁתְּפֹצַץ מֵאִתְּנוּ. וּמֹשֶׁה לְפִי שֶׁהִיָּה שְׁמַח לַעֲשׂוֹת דְּבַר ה' בְּלֹא אַחֲזֵר, שֶׁנֶּהֱוֶה וְאִמַּר לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמְדוֹן, וְיִחְשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבְּקַשׁ הַנִּקְמָה בְּעַבּוּר כְּבוֹדוֹ, אִם כֵּן 'חֲלַק גְּבוּהַ מִי יִתִּיר' לְאַחֲרוֹ (ע"פ יבמות עט), וְכֹהֵן יִהְיוּ מְכַרְחִים לַעֲשׂוֹתָהּ

לא (ב) נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמְדִינִים. וּמֹשֶׁה שָׁנָה וְאִמַּר לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמְדוֹן (פסוק א). וְעוֹד קָשׂוּה, שֶׁפֶרֶשׁ רַש"י (שם) אָף עַל פִּי שֶׁשָׁמַע מֹשֶׁה שְׁמִיתָתוֹ תְלוּיָהּ בְּדָבָר עֲשֵׂה בְשִׁמְחָה וְלֹא אַחַר, מִנָּא לִיָּה לְרַש"י לֹמַר כֵּן, שְׁמָא הָיָה נֶעְצָב עַל מִיתָתוֹ, וְכִי בְעַבּוּר זֶה לֹא הָיָה לוֹ לְהַקִּים דְּבַר ה', וְכִי כְמוֹהוּ מִקִּים דְּבַר ה' בְּלֹא אַחֲזֵר. וְיִמְסְרוּ שֶׁנֶּאמַר (פסוק ה) וַיִּמְסְרוּ, 'לְהוֹדִיעַ שְׁבָחָן שֶׁל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל כִּי עַד שֶׁנִּמְסְרוּ בְעַל כְּרָחֵם' (רש"י), לֹא פָרַשׁ בְּמִקְרָא מֵהוּ הַהִכְרַח אֲשֶׁר הִבִּיאֵם לָוֶה: וְכֹהֵן הַדְּבַר, שֶׁהַמְדִינִים 'שְׁתִּים רְעוֹת עֲשׂוּ' (ע"פ ירמיה ב יג), אַחַת לְשִׁמְיִם, כִּי הִחְטִיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעַבּוּרָה וְרָה וּבִזְנוּת. וְאַחַת לְיִשְׂרָאֵל, כִּי הִפִּילוּ בְעַצְתָּם עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלְף מֵיִשְׂרָאֵל. וְאִמַּר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, נָקַם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי מֵה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש הש"י ד עמ' 264)

לדבריו. ונמוקו עמו - כאן הרי מפרש בפתוב נקמת בני ישראל... נקמת ה' (פסוקים ב-א), ואין צורך בראיה ממקום אחר. מה שאין כן בפרשת בשלח ובפרשת בהעלותך פתיב רק 'קמיר', 'משנאייר', ותו לא.

שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה (לא, א) בשני מקומות אחרים מביא רש"י ענין זה - בפרשת בשלח (טו, ז) ובפרשת בהעלותך (י, לה), ושם מביא ראיה לכך מפסוק (תהלים פג, ג-ד): כי הגה אויבך יהמיון ומשנאייר נשאו ראש, על עמך יערימו סוד. ואלו כאן אינו מביא ראיה

(ה) אלה למטה אלה למטה לכל ממות ישראל תשלחו לצבא:

ש"י < לכל מטות ישראל • (ספר) > לרבות שבט לוי.

(ה) וימסרו מאלפי ישראל אלה למטה שנים עשר אלה חלוצי צבא:

ש"י < וימסרו • להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל: עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר? (שמות טו) : "עוד מעט וסקלני", ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדן, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן.

(ו) וישלח אתם משה אלה למטה לצבא אתם ואת פינחס בן אלעזר הפהן לצבא וכלי הקודש וחצצרות התרועה בידו:

ש"י < אתם ואת פינחס • מגיד, שהיה פינחס שקול כנגד כלם. ומפני מה הלך פינחס, ולא הלך אלעזר? אמר הקדוש ברוך הוא: מי שהתחיל במצוה, שהרג כזבי בת צור, יגמר. דבר אחר: שהלך לנקם נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר (בראשית לו) : "והמדנים מכרו אתו" (סוטה מ). ומנין שהיתה אמו של פינחס משל יוסף? שנאמר (שמות ו) : "מבנות פוטאל" - מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודת אלילים ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. (סוטה מג) דבר אחר: שהיה משוח מלחמה. וכלי הקודש • זה הארון והציץ, שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדן בכשפים והוא עצמו פורח עמהם, הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים, לכך נאמר: "על-חלליהם" במלכי מדן, שנופלים על החללים מן האויר, וכן בבלעם פתיב: "אל-חלליהם" בספר יהושע (א). בידו • ברשותו; וכן (במדבר כא) : "ויקח את-כל-ארצו מידו".

כלי יקר - עוז והדר

ירא שאם אנשי המלחמה יתשלחו באיוז דבר, יתלו החסרון במשה ויאמרו שהיה חס על המקום אשר תגדל שמה; ומה שנאמר (פסוק ד) אלה למטה, אמרו המפרשים, כי שנים עשר אלה הוא חלק חמשים מן ששים רבוא, לכך הביאו השלל אחר אחו מן החמשים (פסוק ו) כשעור סתם תרומה בינונית (ראה תרומות פ"ד מ"א). ומדקאמר שני פעמים אלה למטה, מסיק בתנחומא (א

יגמר, הינו שטימן מסר לו, באשר החלות להפיל אותו, כי הפיל את כזבי בת מלך, כך נפל יפלו כלם לפניך' (ע"פ אסתר ו א), וכלי ספק שהיה לו לב אמיץ כנגדם יותר מן אלעזר, אחר שפבר נפלו לפניו ונמסרו בידו. וכן תחלת המצוה סיוע לו להביא הענין לידי גמר המצוה, כי אם מצוה גוררת מצוה' (אבות פ"ד מ"ה), קל וחומר שחלק ממנה יגור בלה. ומשה לא רצה לילה, לפי שנתגדל במדן, והיה

(ו) אתם ואת פינחס. פרש רש"י 'שהלך לנקם נקמת יוסף אבי אמו' כו'. פרוש, שבו היה משה בטוח שלא יהיה חס עליהם ולא ישאיר להם שרש וענף, כי בלאו הכי היה פינחס שונא להם מצד המכירה שמכרו את יוסף מצרימה (בראשית לו לו) מקום מיוחד לזנות, ועתה אחוז המדינים מעשה אבותיהם בידיהם להכשיל את ישראל בזנות. ומה שפרש לפי שהתחיל במצוה הוא

שיעור יומי ליום ראשון כ"ב תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

לט

(ז) וַיִּצְבְּאוּ עַל-מִדְּוַיַּן כְּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָּל-זָכָר:

וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְּוַיַּן כְּמֵא דִּי פִקִּיד זִי יְת מֹשֶׁה וְקָטְלוּ כָּל דְּכוּרָא:

(ח) וְאֶת-מַלְכֵי מִדְּוַיַּן הָרְגוּ עַל-חַלְלֵיהֶם אֶת-אֹוֵי וְאֶת-רָקֹם וְאֶת-צֹוֹר וְאֶת-חֹוֹר וְאֶת-רֹבֵעַ חֲמֹשֶׁת מַלְכֵי מִדְּוַיַּן וְאֵת בַּלְעָם בֶּן-בְּעֹוֹר הָרְגוּ בַּחֲרָב:

ח וְיְת מַלְכֵי מִדְּוַיַּן קָטְלוּ עַל קְטִילֵיהוֹן יְת אֹוֵי וְיְת רָקֹם וְיְת צֹוֹר וְיְת חֹוֹר וְיְת רֹבֵעַ חֲמֹשָׁא מַלְכֵי מִדְּוַיַּן וְיְת בַּלְעָם בֶּר בְּעֹוֹר קָטְלוּ בַּחֲרָבָא:

כ"ט • חֲמֹשֶׁת מַלְכֵי מִדְּוַיַּן • וְכִי אֵינִי רוֹאֶה שְׁחֲמֹשֶׁה מְנַה הַכְּתוּב, לְמַה הַזְקַק לוֹמַר "חֲמֹשֶׁת"? אֵלֶּא לְלַמְּדֵךְ, שְׁשׁוּי כָּלֶם בְּעֵצָה וְהַשְׁוּי כָּלֶם בַּפְּרָעֻנוֹת. בַּלְעָם הִלְךְ שָׁם לְטַל שְׂכָר עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף שֶׁהִפִּיל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֵצָתוֹ, (ספר) וַיִּצָּא מִמִּדְּוַיַּן לְקִרְיַת יִשְׂרָאֵל וּמִשִּׁיאָן עֵצָה רָעָה. אָמַר לָהֶם: אִם כְּשֶׁהֵייתֶם שְׂשׁוּיִם רְבוּא לֹא יְכַלְתֶּם לָהֶם, וְעַכְשָׁו בִּי"ב אֶלֶף

אַתֶּם בָּאִים לְהַלְחֵם? נִתְּנָו לֹו שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם וְלֹא קִפְחוּהוּ. בַּחֲרָב • הוּא בָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְהַחֲלִיף אֲמָנוֹתוֹ בְּאֲמָנוֹתֶם, שְׂאִין נֹוֶצְחִים אֵלֶּא בְּפִיָּהֶם עַל-יְדֵי תַּפְלָה וּבְקָשָׁה, וּבָּא הוּא וְתַפְשׁ אֲמָנוֹתֶם לְקַלְלֵם בְּפִיו, אִף הֵם בָּאוּ עֲלֵיו וְהַחֲלִיפוּ אֲמָנוֹתֶם בְּאֲמָנוֹת הָאֲמוֹת שְׂבָאִין בַּחֲרָב, שְׁנֶאֱמַר (בראשית כז): "וְעַל-חַרְבֶּךָ תַּחֲזֶה".

(ט) וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-נְשֵׁי מִדְּוַיַּן וְאֶת-טַפָּם וְאֵת כָּל-בְּהֵמָתָם וְאֶת-כָּל-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-כָּל-חֵילֵם בַּזּוּז:

ט וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת נְשֵׁי מִדְּוַיַּן וְיְת טַפְלֵהוֹן וְיְת כָּל בְּעִירֵהוֹן וְיְת כָּל מִיתֵיהוֹן וְיְת כָּל נְכִסֵּיהוֹן בַּזּוּז:

(י) וְאֵת כָּל-עַרְיָהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל-טִירֹתָם שָׂרְפוּ בְּאֵשׁ:

י וְיְת כָּל קְרוּיָהוֹן בְּמוֹתְבִנְיָהוֹן וְיְת כָּל בֵּית סִגְדָתָהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוֹרָא:

כ"י • טִירֹתָם • מְקוּם פְּלִטְרִין שְׁלָהֶם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מוֹשָׁב כּוֹמְרִים יוֹדְעֵי חֲקִיָּהֶם. דְּבָר אַחַר: לְשׁוֹן מוֹשָׁב

שְׂרִיָּהֶם, כְּמוֹ שְׁמַתְוֹרְגָם "סְרַנִּי פְּלִשְׁתִּים" - "טוֹרְנִי פְּלִשְׁתָּא".

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-הַשְּׁלָל וְאֵת כָּל-הַמְּלָקוֹחַ בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה:

יא וַיֵּשְׁבוּ יְת כָּל עֲדָאָה וְיְת כָּל דְּבַרְתָּא בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרִיא:

כ"י • וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-הַשְּׁלָל וְגו' • מְגִיד, שֶׁהִיוּ כְּשָׂרִים וְצַדִּיקִים, וְלֹא נִחְשְׁדוּ עַל הַגָּזֹל לְשַׁלַּח יָד בַּבַּיִת שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת, שְׁנֶאֱמַר: "אֶת-כָּל-הַשְּׁלָל וְגו'", וְעַלִּיהֶם מִפְּרֹשׁ בַּקְּבֵלָה "שְׁנִיף כְּעֹדֵר הַרְחֵלִים וְגו'", אִף אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה שְׂבָף כָּלֶם צַדִּיקִים. שְׁלָל • הֵן מִטְּלָטְלִין

שֶׁל מְלַבוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין. בְּזו • הוּא בַּיִת מִטְּלָטְלִין, שְׂאִינָם תַּכְשִׁיטִין. מְלָקוֹחַ • אֲדָם וּבְהֵמָה. וּבְמְקוּם שְׂכָתוּב "שְׂבִי" אֵצֶל "מְלָקוֹחַ": "שְׂבִי" - בְּאֲדָם, ו"מְלָקוֹחַ" - בַּבְּהֵמָה.

(יב) וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל-עֲדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַשְּׂבִי וְאֵת-הַמְּלָקוֹחַ וְאֵת-הַשְּׁלָל אֶל-הַמַּחֲנֶה אֶל-עֲרֵבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ס

יב וַיִּבְאוּ יְת מֹשֶׁה וְיְת אֶלְעָזָר וְיְת אֶל עֲדַת וְיְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת שְׂבִיאָה וְיְת דְּבַרְתָּא וְיְת עֲדָאָה לְמִשְׁרִיתָא לְמִיִּשְׂרָאֵל דְּמוֹאָב דִּי עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ:

כלי יקר – עוז והדר

שְׁלָקַח שְׁנֵי אֶלְפִים מִכָּל שְׂבֵט, וּמַה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'אֶלְפִים לְמֹשֶׁה', לְפִי שֶׁרַק אֶלֶף לְמֹשֶׁה הִלְכוּ לְמַלְחָמָה וְאֶלֶף יֵשְׁבוּ עַל הַכֵּלִים. וּבֵין הַכֵּל עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף, לְנֶקֶם מֵהֶם מַה שֶׁהִפִּילוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל: וּמַה שְׁנֶאֱמַר אֶלֶף לְמֹשֶׁה וְלֹא נֶאֱמַר 'אֶלֶף מִמֹּשֶׁה', לְפִי שְׁגַם זְכוּת הַמִּטָּה הִלְךְ עִמָּהּ לְמַלְחָמָה, וְהָאֵלֶף הָיָה צָרוּף לְמֹשֶׁה עֲצֻמוֹ כִּי זְכוּתָם מְסִיעֵתָם, וְלִכְף נִתְּנָו מִן הַשְּׁלָל גַּם לְכָל הַעֲדָה: תורה ז

◆ יום שני כ"ג תמוז ◆

יג וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר בְּהִנָּא וְכָל רִבְרֵי כְנִשְׁתָּא לְקַדְמוּתְהוֹן לְמַבְרָא לְמִשְׁרִיתָא :

(יג) וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי־הָעֵדָה לְקִרְאָתָם אֶל־מַחֲוֵץ לְמַחֲנֶה:

כ"ג"י - וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן • לְפִי שָׂרְאוּ אֶת נְעָרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים לְחֹטֵף מִן הַבְּזָה •

יד וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל דְּמַמְנָן עַל חִילָא רִבְנֵי אֶלְפִין וְרִבְנֵי מְאֻתָּא דְאַתּוּ מִחִיל קִרְבָּא :

(יד) וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחִיל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמְּאוֹת הַבָּאִים מִצְבֵּא הַמְּלַחְמָה:

כ"ג"י - וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחִיל • מִמְּנִים עַל הַחִיל; לְלַמְּדָהּ, שֶׁכָּל סֶרְחוֹן הַדּוֹר תְּלוּי בְּגִדּוּלִים, שֶׁיִּשׂ כַּח בְּיָדָם לְמַחֲוֹת •

טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הִקְנַמְתִּין פֶּל נִקְבָּא :

(טו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחַיִּיתֶם פֶּל־נִקְבָּה:

טז הָא אֲנִינּוּ הַוָּאָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵצַת בְּלָעַם לְשַׁקְרָא שְׁקֵר קָדַם יְיָ עַל עַסֵּק פְּעוֹר וְהָיוּ מוֹתָנָא בְּכַנְשְׁתָּא דִּיִּי :

(טז) הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבַּר בְּלָעַם לְמִסְרֵי מַעַל בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְהָיוּ הַמּוֹתָנָה בַּעֲדַת יְהוָה:

שְׁהָיוּ שֵׁשׁ מְאוֹת רַכָּב בַּחוּר? בּוֹאוּ וְאִשְׁיֹאֲכֶם עֲצָה: אֲלֵהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנָא זְמָה הוּא וְכוּ' כְּדֹאִיתָא בְּחֻלְק' וּבִסְפָרֵי' •

כ"ג"י - הֵן הִנֵּה • מַגִּיד, שֶׁהָיוּ מְפִירִין אוֹתָן: זו הִיא שְׁנִכְשַׁל פְּלוּנֵי בָּהּ • בְּדַבַּר בְּלָעַם • אָמַר לָהֶם: אִפְלוּ אַתֶּם מְכַנְיָסִים כָּל הַמּוֹנוֹת (ס"א הָאֲמוֹת) שֶׁבְּעוֹלָם, אִין אַתֶּם? כּוֹלִים לָהֶם; שְׁמָא מְרַבִּים אַתֶּם מִן הַמְּצָרִים

כלי יקר – עזי והדר

יג, והיה לכם ללמד מן דין הבהמה אל דין הנשים הללו: וּלְמַעַלָּה פְּרִשְׁת פִּינְחָס (כה י"ג) פְּרִשְׁנוּ, שְׁלִכְךָ לֹא צִוָּה לְהַשְׁמִיד אֶת מוֹאָב, לְפִי שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל הִתְחִילוּ בְּקַלְקֵלָה וְהִלְכוּ אֶל בְּנוֹת מוֹאָב לְפִתּוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק א) "וַיִּחַל הָעַם לְזַנוֹת אֵל בְּנוֹת מוֹאָב," אָבָל בְּנוֹת מִדְּיָן "צִרְרִים הֵם לָכֶם" (שם פסוק יח), כִּי הֵמָּה בָּאוּ לָכֶם, בְּאֲשֶׁר הוֹכַחְנוּ כָּל זֶה בְּרִאיוֹת. וַיְכּוֹל לְהָיוֹת שֶׁעַל זֶה אָמַר מֹשֶׁה לְבַטֵּל טְעוֹתֶם הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵמָּה הִלְכוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִתּוֹתָם, וְאִינּוּ דוֹמִים לְבְנוֹת מוֹאָב כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּרַקְּוּ הַנְּשִׂים מִלְּבָא בְּקַהֲלָה ה' לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ הֵמָּה הַמִּתְחַיְלִין, אָבָל בְּנוֹת מִדְּיָן הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְחַיְלִין בְּקַלְקֵלָה כְּאָמַר: תורה טז

הפקירו את בנותיהם והקריחום על הזנות, כי מה שעשו עשו בצווי בעליהם או אביהם: וּמִכָּאֵן יֵצֵא לָהֶם טְעוֹת זֶה לוֹמַר שֶׁשֵּׁשׁ שְׁלֹשׁ נִתְּרַקְּוּ הַנְּשִׂים שֶׁל עַמּוֹן וּמוֹאָב מִלְּבָא בְּקַהֲלָה ה' אִף עַל פִּי שֶׁהֵם הָיוּ פּוֹעֲלֵי הַזְּנוּת, כִּי בְּמַלְחָמוֹת מִדְּיָן לֹא נִצְטוּוּ לְהִרְגַּ הַנְּשִׂים כִּי הָיוּ מְכַרְהִים כְּכֹל מַה שֶׁעָשׂוּ. וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה הֵן הִנֵּה הָיוּ וְגו' (פסוק טו), בְּשִׁלְמָא מִצּוֹת עַמּוֹן וּמוֹאָב, לְדוֹרוֹת דִּין הוּא שֶׁלֹּא לְקַנְסַ הַנְּשִׂים מִן הַטַּעַם שֶׁנִּתְּבָאָר, אָבָל בְּמִדְּיָן שֶׁנִּצְטוּוּ יָתֵם לְהִרְגָם, קָל וְחָמַר שֶׁהַנְּשִׂים בְּכֹלֵל, כְּדִרְךָ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ טו) "וְאֵת הַבְּהֵמָה תִּהְרַגוּ" וְטַעְמוֹ לְפִי שֶׁבָּאָה לְאֲדָם תִּקְלָה עַל יְדֵה (סנהדרין נד), כִּי הֵן הִנֵּה בְּעֵצָמָם הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לִאֲבָן נֶגַף וּמִכְשׁוֹל' (ע"פ ישעיה ח

(טו) הַחַיִּיתֶם כָּל נִקְבָּה וְגו'. נִרְאָה שֶׁטְעוֹת זֶה בָּא לָהֶם, לְפִי שֶׁכָּבֵר יָדְעוּ צוּוֵי "לֹא יָבֵא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי" וְגו' (דברים כג ד) עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית, לְפִי שֶׁאִין דִּרְךָ הַנְּשִׂים לְקַדַּם בְּלָחֶם וּבְמִים' (בבב"ב ע"ג), וְיָדוּעַ שֶׁעָקַר טַעַם רְחוּקָם הוּא בְּעַבּוֹר שֶׁהִקְטִיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּזָנוּת, וְתִלְזָה הַדְּבָר בְּמָה שֶׁלֹּא קִדְמוּם בְּלָחֶם וּבְמִים' (דברים כג ה) כִּי הָא בְּהָא תִּלְזָא, שְׁלִכְךָ לֹא קִדְמוּם בְּלָחֶם וּבְמִים, כְּדִי שִׁיחִיו "רַעֲבִים גַּם צְמֵאִים" מִן טַרַח הַדְּרֵךְ (ע"פ תהלים קו ה), וַיְהִיו מְכַרְחִין לְאָכַל מוֹזְבָּחֵי אֲלֵהֵיהֶם, וְלִשְׁתּוֹת מִן צִרְצוֹר יַיִן, כְּדִי לְהִרְגִילָם לְעָרוּהָ כְּדִמְסִיק בְּפִרְקָה חֶלֶק (סנהדרין קו). רֹאה דְּבַר רַבִּינוּ לְעִיל כַּה י"ג, וְאִף עַל פִּי שֶׁבְּעֵינֵי הַזְּנוּת הָיוּ הַנְּשִׂים עָקָר, מִכָּל מְקוֹם לֹא נִתְּרַקְּוּ הַנְּשִׂים, לְפִי שֶׁכָּל עָקָר פְּעֻלָּה זו עָשׂוּ הָאֲנָשִׁים, שֶׁהֵם

(יז) וְעַתָּה הֲרֵגוּ כָּל־זָכָר בְּטָף וְכָל־אִשָּׁה יַדְעַת אִישׁ לְמַשְׁכַּב זָכָר הֲרֵגוּ:

אני קורא: "הרגו כל-זכר בטף וכל-אשה ידעת איש... וכל הטף בנשים וגו'", אני יודע אם להרג (וכל-אשה ידעת) עם הזכרים או להחיות עם הטף? לך נאמר "הרגו".

כ"י - וְכָל־אִשָּׁה יַדְעַת אִישׁ • (בימות ט) ראויה להבצל, אף-על-פי שלא נבעלה. (בימות טו) ולפני הציין העבירות, והראויה להבצל פניה מוריקות. הרגו • (ספרי) למה חזר ואמר? להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, שאם

יה וכל טפלא בנשיא די לא ידעא משקבי דכורא קיימו לכוון:

(יח) וְכָל־הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מַשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוֹ לָכֶם:

יש נאחון שרו מברא למשריתא שבצעא יומין כל די קטל נפשא וכל די קרב בקטילא תדון עלוהי ביומא תליתאה וביומא שביעאה אתון ושביכוון:

(יט) וְאַתֶּם חֲנוּ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַע־יָמִים כָּל־הָרֶג נֶפֶשׁ וְכָל־ נֹגַע בַּחֲלָל תַּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבוּכֵם:

(יחזקאל לד): "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויים אדם ואין עובדי גילולים קרוין אדם, מודה הוא שהעובדי גילולים מטמאין במגע ובמשא, שלא נאמר אדם אלא אצל טמאת אהלים, שנאמר (במדבר ט): "אדם כי ימות באהל". אתם ושביכם • לא שהנזכרים מקבלין טמאה וצריכין הנזה, אלא מה אתם בני-ברית, אף שביכם, כשיבואו לברית וישטאו, צריכין הנזה.

כ"י - מחוץ למחנה • שלא ינסו לעזרה. כל הרג נפש • (ספרי) רבי מאיר אומר: בהורג בדבר המקבל טמאה, הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב: שהפלי מטמא אדם בחבורי המת, כאלו נוגע במת עצמו. או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו? תלמוד לומר: "וכל נגע בחלל", מקיש הורג לנוגע, מה נוגע על-ידי חבורו, אף הורג על-ידי חבורו. תתחטאו • במי נזה פדין שאר טמאי מתים, שאף לדברי האומרים (בימות טא) קברי עובדי גילולים אינן מטמאין באהל, שנאמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (קטוטי שיחות כרך כח, עמ' 200)

אף בנוגע לטהרה וקדושה פה: מי שדבק בתלמידיו-חכמים "מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש" (כתובות קיא). ומרבה מדה טובה מומדת פרענות, שכן אין אדם

כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו (לא, יט) הפלי מטמא אדם בחבורי המת, כאלו נוגע במת עצמו (רש"י).

כלי יקר – עזר והדר

יש אומרים, שאמר ועתה מיד ותכף הרגו כל זכר בטף, כי 'לית דין צריך בשש' ועבוב (ע"פ ברכות מ), אכל לא כל אשה ידעת איש הרגו, אכל לא תכף, כי אם אחר שיודעו לכם על ידי הציץ איזו ראויה לבעל (ראה בימות טו). ומכאן ראויה למה שכתבנו למעלה בפרשת תצוה (שמות כח לו) שהציץ הנה מכפר על הזנות של "ומיחא אשה וזנה הנה לה" (ירמיה ג א), והנה כתוב עליו קדש לה' כי בכל מקום שיש גדר ערוה שם תמצא קדשה' (ויקרי כו ט). ומשמע זה העבירות לפני הציץ מקום הקדשה, שגדמה שהוריקה פני כל הראויה למשכב. וזה טעם יקר: תורה יח

ואז יאמרו שבאתם למלך בשניהם "כדת מזה לעשות" בטף ונשים (ע"פ אסתר א טו), לפי שבטף אין מקום לחשוד אתכם, ובדאי יאמרו שלכם לא הרגתם הטף לפי שהייתם מספקים בהם ובאתם למלך במלשה, כפי יאמרו גם על הנשים, ובזה תצאו מידי חשד זה: ולכך אמר הרגו והרגו, כי לא ראי זה כראי זה' (ע"פ ברכות לה), כי לטף ונשים לכל אחד טעם בפני עצמו, כי הנשים נהרגים בדין, כי הן הנה היו וגו', והטף כדי להוציא אתכם מן החשד. ולכך אמרו בטוף (פסוק מט) ולא נפקד ממנו איש לעברה' (בימות טא), כי אמרו נקיים אנחנו מן חשד זה:

(יז) ועתה הרגו כל זכר בטף. מה ענין הטף לכאן, שהרי לא יצא הקצף מלפני משה כי אם על הנשים. ועוד הרגו והרגו למה לי. ונראה שמושה אמר להם החייתם כל נקבה (פסוק טו) בין ראויה לבעל בין אינה ראויה, ולמה לא ידעתם מסבבא שישחשו אתכם שחשתם על הנשים, או בעבור שכבר זניתם עמהם, או לפי שדעתכם עוד לזנות עמהם, ועתה אף אם אמר לכם שתהרגו הנקבות, מפל מקום לא תצאו מידי חשד זה, כי יאמרו אלמלא שצויתי לכם שנית לא הרגתם אותם. על כן אני אומר לכם שתהרגו כל זכר בטף תחלה, ואחר כך הנקבות,

רז"ל (כתובות שם) "כל המשיא בתו לתלמיד-חכם והעושה פרקמטיא לתלמיד-חכם והמהנה תלמיד-חכם מנכסיו - כאלו מדבק בשכינה".

נטמא מהמת אלא בנגיעה ישירה (דהנינו, נגיעה בחרב ["חבורי המת"] ולא 'נגיעה' באמצעות חץ); ואלו בצד הקדושה די גם בדבקות 'רחוקה' בתלמיד-חכמים, כמאמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 269)

עצם מעשה ההריגה מטמא. ולפי זה קשה: מפיון שיש פאן גדר חדש של טמאת מת, מדוע לא נזכר דין זה לעיל בפרשת חקת (ט, א ואילף), שם נאמרו כל דיני טמאת מת? ועל זה מתגרץ שהטמאה היא פרט בטמאת **מגע**, עליה כבר למדנו לעיל, אלא שהתורה מפרטת ומחדשת פאן, שהנוגע בכלי הנוגע במת הרי זה כאלו נוגע במת עצמו.

בהורג בדבר המקבל טמאה, הכתוב מדבר. ולמדך הכתוב שהקלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נגע במת עצמו (לא, ט) יש לשאל, הרי בפסוק נאמר כל הורג נפש, ובפשוטו של מקרא משמע שהפונה הן בחרב והן בחץ? ויש לומר, דהנה ממה שנאמר "כל הורג נפש" משמע, שכל מי שהורג אדם נטמא בטמאת מת, הינו שהטמאה אינה קשורה לנגיעה במת או עם הפוצאות באהל המת, אלא

כ וכל לבוש וכל מן דמשך וכל עובד מעזי וכל מן דעא תדין עלוהי:

(כ) וְכֹל-בְּגָד וְכֹל-כְּלִי-עוֹר וְכֹל-מַעֲשֵׂה עֵינִים וְכֹל-כְּלִי-עֵץ תַּתְּחַטְּאוּ: ׀

כ"ט"א וְכֹל-מַעֲשֵׂה עֵינִים • (ח"ט) לְהֵבִיא כְּלֵי הַקִּרְנִים וְהַטְּלָפִים וְהַעֲצָמוֹת.

כא ואמר אלעזר פהנא לגברי חילא דאתא לקרבא דא גזרת אורייתא די פקיד יי ת משה:

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל-אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמַלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

איתמר - בא לכלל פעס, בא לכלל טעות, וכן (במדבר כ ב"ש שמעו-נא המרים": "ויף את-הסלע" - על-ידי הפעס טעה. אשר צוה ה' וגו' • (ספרי) תלה ההוראה ברבו.

כ"ט"א וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגו' • לפי שבא משה לכלל פעס, בא לכלל טעות, שנתעלמו ממנו הלכות געולי נכרים, וכן אתה מוצא בשמיני למלואים, שנאמר (ויקרא ט'): "ויקצף (משה) על-אלעזר ועל-

כב כרם ית דהבא וית כספא ית נחשפא ית פרוזלא ית אבצא וית אברא:

(כב) אַךְ אֶת-הַזֹּהֵב וְאֶת-הַכֶּסֶף אֶת-הַנְּחֹשֶׁת אֶת-הַבְּרֹזֶל אֶת-הַבְּדִיל וְאֶת-הַעֹפֶרֶת:

המת עד שיטקרו מבליעת אסור גבלות. ורבותינו אמרו: "אך את-הזהב" לומר, שצריך להעביר חלדה שלו קדם שיגעילנו, וזהו לשון "אך", שלא יהא שם חלדה, אך המתכת יהיה כמות שהוא.

כ"ט"א אך את-הזהב וגו' • אף-על-פי שלא הזהיר לכם אלא על הלכות טמאה, עוד יש להזהיר לכם על הלכות געול. ו"אך" לשון מעוט, כלומר ממעטין אתם מלהשתמש בכלים אפלו לאחר טהרתן מטמאת

כג כל מדעם דמתעל בנורא תעברוה בנורא וידיכי פרם במי אדיותא ימדי וכל די לא מתעל בנורא תעברוה במיא:

(כג) כֹּל-דָּבָר אֲשֶׁר-יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ אֵךְ בְּמִי נָדָה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא-יָבֵא בָאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:

"חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין הכלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן הטמאה. ורבותינו דרשו מכאן, שאף להכשירן מן האסור הטעין טבילה לכלי מתכות, ומי נדה הכתובין כאן, דרשו - מיס הראויס לטבל בהם נדה. וכמה

כ"ט"א כֹּל-דָּבָר אֲשֶׁר-יָבֵא בָאֵשׁ • לבשל בו כלום. תעבירו באש • (ע"ז ב) כדרך תשמישו - הגעלתו, מה שתשמישו על-ידי חמין, יגעילנו בחמין. ומה שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאסקלה, לבגנו באור. אך במי נדה יתחטא • לפי פשוטו,

מג שיעור יומי ליום שני כ"ג תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

הם? ארבעים סָאָה. וְכֹל אֲשֶׁר לֹא-יָבֵא בְּאֵשׁ. כָּל דָּבָר שֶׁאֵין תִּשְׁמִישׁוֹ עַל-יְדֵי הָאָדָם, כְּגוֹן כּוֹסוֹת | וְצִלּוּחֵיֹת שֶׁתִּשְׁמִישָׁן בְּצוּגָן וְלֹא בְלָעוּ אֶסוּר. תַּעֲבִירוּ בְּמַיִם. מִטְבִּילוּ וְדִיּוּ, וְדוֹקָא כְּלֵי מִתְכוֹת.

כד) וְכַבֵּסְתֶם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמְהֵרָתֶם וְאַחַר תִּבְּאוּ אֶל-הַמַּחֲנֶה: ס
כד ותתחורון לבושיכון ביומא שביעאה ותדפון ובתר כן תעלין למשריתא:

כ"ט) ◀ אֶל-הַמַּחֲנֶה • לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה, שֶׁאֵין טְמֵא מֵת טְעוֹן שְׁלוּחַ מִמַּחֲנֶה לְוִיָּה וּמִמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל.

כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: כה ואמר יי למשה למימר:

כו) שָׂא אֶת רֵאשׁ מַלְקוּחַ הַשְּׂבִי בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה אֹתָהּ וְאַלְעֹזֶר הַפְּהֵן וְרֵאשֵׁי אַבּוֹת הָעֵדָה: כו קבל ית חושפון דברת שביא באנשא ובבעירא את ואלעזר פהנא ורישי אבהת כנשתא:

כ"ט) ◀ שָׂא אֶת רֵאשׁ • קח את החשבון.

כז) וְחֲצִיֹת אֶת-הַמְּלֻכּוֹחַ בֵּין תַּפְּשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַיִּצְאִים לְצַבָּא וּבֵין כָּל-הָעֵדָה: כז ותפלג ית דברתא בין גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנשתא:

כ"ט) ◀ וְחֲצִיֹת אֶת-הַמְּלֻכּוֹחַ בֵּין תַּפְּשֵׁי הַמְּלַחְמָה וּגְוִי • חציו לאלו וחציו לאלו.

כח) וְהִרְמַתְּ מִכֶּסֶּ לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה הַיִּצְאִים לְצַבָּא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמָּאוֹת מִן-הָאָדָם וּמִן-הַבָּקָר וּמִן-הַחֲמֹרִים וּמִן-הַצֹּאן: כח ותפרש נסיבא קדם יי מן גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא חד נפשא מחמש מאה מן אנשא ומן תורי ומן חמרי ומן צנא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"ל עמ' 110 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֶחָד מִחֲמֵשׁ מָאוֹת בְּדִיּוּק

וַיֵּשׁ לְתַרְצָן, דְּבִזָּה בָּא הַפְּתוּב לְיֹשֵׁב תְּמִיּהָ אֶפְשָׁרִית, וְהִיא: אֵלּוּלָא הַמְּפָרֵשׁ בְּפְתוּב, הָרִי בְּפִשְׁטוֹת לֹא מִסְתַּבֵּר כָּלָל, שֶׁהַשְּׂבִי וְהַמְּלֻכּוֹחַ בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה מִסְפָּרָם יַעֲלֶה לְמִסְפָּר מִדְּזָק עַד כְּדֵי כֹף שֶׁמַּחְצִיתוֹ חֶלֶק לְקַבּוּצוֹת שֶׁל חֲמִשִּׁים וְחֲמֵשׁ מָאוֹת בְּדִיּוּק, בְּלִי שְׂיוֹתֵר עֲדָף, וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא (חולין כח, ב ועוד) "אִי-אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם". וְאִם כֵּן קִשְׁיָה, לְמָה לֹא צִוָּה הַקֶּבֶ"ה מָה לַעֲשׂוֹת עִם הָעֲדָף? וְלָכֵן מְפָרֵשׁ הַפְּתוּב אֶת כָּל הַמְּסָפְרִים בְּפִרְטֵיֹת, לְהוֹדִיעַ שֶׁבְּדוּ"ד אֲכֹן הִיָּה לְכָל מִין בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ מִסְפָּר מִדְּזָק, וְלֹא נִשְׂאָר עֲדָף. [וְהָא דְלָא פִרְט כְּמָה הִיָּה אֶחָד מִחֲמֵשִׁים, כִּי אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב שֶׁלֹּא הִיָּה עֲדָף פֶּשְׁחִלְקוֹ לְחֲמֵשׁ מָאוֹת מוּבָן מֵעֲצָמוֹ שֶׁגַם בְּחֲמִשִּׁים הִיָּה כּוּן].

וְהִרְמַתְּ מִכֶּסֶּ לַיהוָה . . אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמָּאוֹת (לא, כח) בְּפִרְשָׁתֵנוּ מִסְפָּר שֶׁהַקֶּב"ה צִוָּה לְמוֹשֶׁה לְחַלֵּק אֶת הַמְּלֻכּוֹחַ לְשֵׁנֵי חֲלָקִים, מַחְצִית לְתֵת לְאֲנָשֵׁי הַצֹּבָא וּמַחְצִית לְכָל הָעֵדָה, וְלִהְפָּרִישׁ מִכֶּסֶּ לְה' - אֶחָד מִחֲמֵשׁ מָאוֹת מִחֲלֵק אֲנָשֵׁי הַצֹּבָא, וְאֶחָד מִחֲמֵשִׁים מִמַּחְצִית הַשְּׂנִיָּה. לְאַחֲ"כֵן מְפָרֵשׁ הַפְּתוּב כְּמָה הִיָּה סְכוּם מַחְצִית הַמְּלֻכּוֹחַ, וְכְמָה הִיָּה סְכוּם אֶחָד מִחֲמֵשׁ מָאוֹת שֶׁהִפְרִישׁוּ אֲנָשֵׁי הַצֹּבָא. וְהַקִּשָּׁה ה'אֹדֵר הַחַיִּים' הַקְּדוּשׁ, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: "צַל"ד לְמָה הָאָרִיף כְּלִי-כֹף בְּפִרְטֵי הַחֲשׁוּבּוֹן בְּדָבָר שֶׁיִּכּוֹל כָּל הַבָּא לְמִנּוֹת לִידַע כִּי כֹף יַעֲלֶה לְמַחְצָה וְכוּ יַעֲלֶה לְמִכֶּסֶּ וְגו', גַּם בְּעֵנָן מַחְצַת הָעֵדָה . . דָּן אֲנִכִּי שֶׁלֹּא הִיָּה צָרִיף לְאוּמְרוֹ". וְכוּ הַקִּשׁוֹ הַרְמַב"ן יַעוּד מְפָרְשִׁים, וְתַרְצוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים.

כט) מִמַּחְצִיתֶם תִּקְחוּ וְנִתְּתָהּ לְאַלְעֹזֶר הַפְּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה: כט מפלגותיהון תסבון ותייב לאלעזר פהנא אפרשותא קדם יי:

ל ומפֿלגות בני ישראל תסב חד דאֿתחד מן
חמשין מן אנשא מן תורי מן חמרי ומן
ענא מפל בעירא ותיבב יתהון ללואי נטרי
מטרת משפנא דיי :

(ל) ומפֿחצת בני־ישראל תקח | אחד | אחז מן
החמשים מן־האדם מן־הבקר מן־החמרים ומן־
הצאן מפל־הבהמה ונתתה אתם ללויים שמרי
משמרת משפן יהוה:

לא ועבד משה ואלעזר כהנא כמא די פקיד
יי ית משה :

(לא) ויעש משה ואלעזר כהן פֿאשר צוה יהוה
את־משה:

לב ויהוה דברתא שאר כנא די כזו עמא די
נפקו לחילא ענא שית מאה ושבעין
וחמשא אלפין :

(לב) ויהי המלקוח יתר הכֹּז אשר בזו עם הצבא
צאן שש־מאות אלף ושבעים אלף וחמשת אלפים:

ולכלל מכם, שהיה עורף על כז המטלטלין אשר
בזו עם הצבא איש לו, ולא בא לכלל חלקה, מספר
הצאן וגו'.

משי ויהי המלקוח יתר הכֹּז לפי שלא נצטוו
לקדים מכם מן המטלטלין אלא מן המלקוח, כתב
את הלשון הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלקה

לג ותורי שבעין ותריין אלפין :

(לג) ובקר שנים ושבעים אלף:

לד וחמרי שתין וחד אלפין :

(לד) וחמרים אחד וששים אלף:

לה ונפשא דאנשא מן נשיא די לא ידעא
משכבי דכורא פל נפשתא תלתין ותריין
אלפין :

(לה) ונפש אדם מן־הנשים אשר לא־ידעו משכב
זכר כל־נפש שנים ושלושים אלף:

לו ונתות פלגותא חלק גברינא די נפקו
לחילא מנזן ענא תלת מאה ותלתין ושבע
אלפין וחמש מאה :

(לו) ונתהי המחצה חלק היצאים בצבא מספר הצאן
שלוש־מאות אלף ושלושים אלף ושבעת אלפים
וחמש מאות:

לז ויהוה נסיבא קדם יי מן ענא שית מאה
שבעין וחמש :

(לז) ויהי המכם ליהוה מן־הצאן שש־מאות חמש
ושבעים:

לח ותורי תלתין ושפא אלפין ונסיבהון קדם
יי שבעין ותריין :

(לח) ותבקר ששה ושלושים אלף ומכםם ליהוה
שנים ושבעים:

לט וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה
ונסיבהון קדם יי שתין וחד :

(לט) וחמרים שלושים אלף וחמש מאות ומכםם
ליהוה אחד וששים:

מ ונפשא דאנשא שפא עשר אלפין
ונסיבהון קדם יי תלתין ותריין נפשיין :

(מ) ונפש אדם ששה עשר אלף ומכםם ליהוה
שנים ושלושים נפש:

שיעור יומי ליום שני כ"ג תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת מטות-מסעי

מא ויהיב משה ית נסיב אפרשותא קדם יי
לא לעזר פנהא קמא די פקיד יי ית משה:

(מא) ויתן משה את-מכם תרומת יהוה לאֶלְעֶזֶר
הכהן פֶּאֶשֶׁר צוּה יהוה את-משה:

מב ומפלגות בני ישראל די פלג משה מן
גבריא די נפקו לחילא:

(מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה מן
האנשים הצבאים:

כ"ג • וממחצית בני ישראל אשר חצה משה • לעדה, והוציא להם מן האנשים הצבאים.

מג ונתת פלגות פנשתא מן ענא תלת מאה
ותלתין ושבעא אלפין וחמש מאה:

(מג) ותהי מחצת העדה מן-הצאן שלש-מאות אֶלֶף
ושלשים אֶלֶף שבעת אלפים וחמש מאות:

כ"ג • ותהי מחצת העדה • כף וכף.

מד ותורי תלתין ושטא אלפין:

(מד) ובקר שישה ושלשים אֶלֶף:

מה ובמרי תלתין אלפין וחמש מאה:

(מה) וחמרים שלשים אֶלֶף וחמש מאות:

מו ובנפשא דאנשא שתא עשר אלפין:

(מו) ובנפש אדם שישה עשר אֶלֶף:

מז ובנסיב משה מפלגות בני ישראל ית
דאפתח חד מן חמשין מן אנשא ומן
פעירא ויהיב יתהון ללואי נטרי משרת
משכנא דיי קמא די פקיד יי ית משה:

(מז) ויקח משה ממחצת בני-ישראל את-האחז אחד
מן-החמשים מן-האדם ומן-הבהמה ויתן אתם
ללואים שמרי משמרת משפן יהוה פֶּאֶשֶׁר צוּה יהוה
את-משה:

כ"ג • ויקח משה וגו'.

מח וקריבו לות משה די קמנן על אלפי
חילא רבני אלפין ורבני מאנתא:

(מח) ויקרבו אל-משה הפקדים אשר לאלפי הצבא
שרי האלפים ושרי המאות:

כ"ג • הפקדים • הממנים.

מט ובאמרו למשה עבדיך קבילו ית חשבון
גברי מגיחי קרבא די עמנא ולא שגא מננא
אנש:

(מט) ויאמרו אל-משה עבדיך נשאו את-ראש אנשי
המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש:

כ"ג • כי יפקד מושבך - יחסר מקום מושבך, איש
הרגיל לישוב שם, וכן (שם כ) : "ויפקד מקום דוד" -
יחסר מקומו ואין איש יושב שם.

כ"ג • ולא נפקד • ולא נחסר, ותרגומו "ולא שגא",
אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא) : "אנכי
אחטטה" תרגומו: "דהות שגיא ממננא", וכן (שמואל

(ג) וּנְקָרַב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְּלִי־זָהָב וְאֶצְעָדָה וְצִמִּיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:

כ"ט - אֶצְעָדָה • אלו צמידים של רגל. וְצִמִּיד • של יד. עָגִיל • נזמי אֶזֶן. וְכוּמָז • דפוס של בית הרחם, לְכַפֵּר על ההורר הלב של בנות מדן.

(גא) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה:

(גב) וַיְהִי | כָּל־זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֲרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עָשָׂר אֵלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת:

(גג) אֲנִישֵׁי הַצָּבָא בְּזוּז אִישׁ לוֹ: נג גברי דחילא בזוז אבר לנפשה:

(גד) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפְרוֹן לְבַנְי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

♦ יום שלישי כ"ד תמוז ♦

לב (א) וּמִקְנֵה רֹב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבַנְיָמִן עֲצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה:

א וּבְעֵיר סָגִי הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גָד תַּקִּיף לְחֹדָד וְחִזּוֹ יָת אֶרֶע יַעֲזֹר וְיָת אֶרֶע גִּלְעָד וְהָא אַתְרָא אַתְר פְּשִׁיר לְבֵית בְּעִיר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 18)

וּמִקְנֵה רֹב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גָד (לב, א) אִתָּא בְּסַפְרִים שְׁשָׁנֵי הַשְּׁבָטִים הִלְלוּ חֲבָבּוֹ אֶת הַמֶּן וְלֹא אֶכְלוּ מֵאֲכָלִים אַחֲרֵים, וּלְפִיקָף לֹא שְׁחַטּוּ אֶת צֹאנֵם וּבְקָרָם, כְּשִׁבְטִים הָאֲחֵרִים, וְכִּי הָיָה לָהֶם מִקְנֵה רֹב, וַיֵּשׁ לְבָאֵר אֶת הַקָּשָׁר בֵּין הַסִּבָּה (הַבַּת הַמֶּן) לְמִסֹּבֵב (הַרְצוֹן לְהַשְׂאֵר בְּעֵבֶר הַרְצוֹן, שְׁהוּא מְקוֹם מִקְנֵה). דְּהִנֵּה, מִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת שְׁבָנֵי גָד וּבְנֵי

רְאוּבֵן רְצוּ לְהַשְׂאֵר בְּעֵבֶר הַרְצוֹן וְלַעֲסֵק בְּמִקְנֵה מִשׁוֹם שְׁבַעֲבוֹדֹת מְרַעָה הַצֹּאן אִין טְרֵדוֹת, וּבְעֵסוֹק זֶה יוֹכְלוּ תַמִּיד לְהִיזוֹת קְשׁוּרִים לְהַקְבֵּה. מוּבָן אִם כֵּן, שְׁחַבַּת הַמֶּן, לָחֶם מִן הַשָּׂמִים, הַבִּיאָה לָכֶּךָ שְׂלֵא רְצוּ לְהַכְנִס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲסֵק בְּעֵנִינִים אֶרְצִיִּים.

כלי יקר - עזר והדר

לב (א) וּמִקְנֵה רֹב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גָד עֲצוּם מְאֹד. מְדִלָא עֲרַבִינְהוּ לוֹמַר 'וּמִקְנֵה רֹב וְעֲצוּם הָיָה' וְגו', שְׁמַע מִינְהָ שְׁכָל אַחַד מִלְתָּא בְּאִפֵּי נַפְשִׁיהּ, כִּי לְבָנֵי רְאוּבֵן הָיָה מִקְנֵה רֹב בְּמִסְפָּר, וּלְבָנֵי גָד הָיָה מִקְנֵה עֲצוּם בְּכַח, כְּדִרְף שְׁנַאֲמַר (אִיוב א ט) 'וּמִקְנֵהוּ פִרְץ בְּאֶרֶץ' 'שְׁעוּיִם שְׁלוֹ

הָיָה הוֹרְגִין וְאֲבִים' (כ"ב טו), וְכִדְמִסִּיק בְּגִמְרָא (תַעֲנִית כה) 'לִימֵי עֲזִי דְבָא בְּקַרְנֵיהוּ, כִּי הָיָה לְגַבֵּי גָד מִקְנֵה עֲצוּם מְאֹד בְּחֵיל וְכַח. וְעַל כֵּן בְּחָרוּ לִישֵׁב עַל

(ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה לֵאמֹר:

כלי יקר - עזו והדר

על כן אמר הפסוק שלא באלה הוא מתרומם, והביא מופת על זה שאין הקדוש ברוך הוא רוצה בזה שיתרומם האדם בעבור ממונו, כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים, באף שמיביא על זה הוא מרומם את זה, נוטל מזה ונותן לזה, "הקצור קצרה יד ה'" לתן לזה משלו ולא יצטרף לקח מזה. אלא ודאי ש"האלהים עשה" כדי "שיראו מלפניו" (קהלת ג יד), ולא ירום ללבם מתוך "רב עשרם", על ידי שישתכל במקום מוצאו שלוקח מזה על ידי שהיה מתרומם בעשרו, כי מסתמא שאין הקדוש ברוך הוא משפיל כי אם הגאים כמו שנאמר (ישעיה מ) "וכל הר וגבעה ישפלו", ועל כן נתן לזה ממונו ורוממות של זה, כדי שיקח מסר ולא ירום ללבו פן יקרה לו באשר קרה לחברו אשר ממנו לקח ממנו זה:

ומה שדרשו 'הרים' זה לשון רוממות, ראיתם ממה שנאמר קדם פסוק זה (תהלים שם ה"ז) "אל תרימו קרן", אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצנאר עתק", כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים", נראין הדברים שהרים' זה קאי על מה שאמר 'אל תרימו'. וכן ראיה ממה שנאמר אחר פסוק זה 'כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים', שמע מינה שכל עקר פסוקים להוהיר בעלי העשר לבלתי רום ללבם, כי ביותר צריך יהיו במקום שיש כפי מלא:

ומה שנאמר 'כי לא ממוצא מן רח. נראה לפרש שסמך דרש זה על מה שאמרו בני גר ובני ראובן (פסוק ט) **כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזורחה**, איך באה הנחלה אליהם, והלא המה באו "אל המנוחה ואל הנחלה", ומהו שאמרו שהנחלה באה אליהם. פשוטו של פסוק הוא שקראו נחלה לקנין ממונם ומקנה שלהם, לומר מאחר שעשינו רב חיל ומקנה במקום זה במלחמת מידן נוסף על המקנה שכבר היה בינכם, על כן דין

'כלו בעשן בלו' (ע"פ תהלים לו ב) העקר עם הטפל כלם "הלכו שבי לפני" רודף (ע"פ איכה א ה): תורה ב

(ב) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן**. היה לו להקדים 'בני ראובן' הבכור. ותדע כי המפרשים אמרו שמקנה בני גר היה מרבה על של ראובן, והינו דכתיב **ולבני גר עצום מאד**, רצה לומר יותר משל ראובן, ועל כן אמרו בני גר דבריהם קדם לבני ראובן הבכור, לפי שהיה צערן גדול על של ראובן. ואני אומר שאם כן הוא, ודאי לא מפני צערן קפצו בראש, כי אם מתוך רום ללבם קפצו לדבר בראש לפני בני ראובן הבכור, כי כך טבע העשר שנותן רום לב לבעליו, "ועשיר" הדיוט קופץ בראש "ויענה עזות" (ע"פ משלי יח כג, מגילה יב), "לא ישוב מפני כל" איש (ע"פ משלי לו), אינו חולק כבוד לבכור ולא לשום בעלי המעלה האמתית, בחשבם כי על ידי העשר הוא מתרומם:

וראיה לדברינו, מה שדרש עליהם ברבתי (כב ח) פסוק "כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים" (תהלים עה ז), 'לא ממה שהאדם יוצא ממזרח למערב ועמל בסחורה נעשה עשיר, ולא ממדבר הרים, כל הרים שבמקרא הוא הרים ממש חוץ מזה שהוא לשון רוממות, שאין האדם מתרומם מן הדברים האלו, מה עושה הקדוש ברוך הוא נוטל נכסים מזה ונותן לזה, שנאמר (שם פסוק ח) "כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים" כו'. מדסמך מדרש פסוק זה לבני גר וראובן, שמע מינה שמצא בהם שמץ דרך "גאה ונאון", על כן דרש עליהם פסוק זה לומר שלא באלה מתרומם, והיכן רמוז בפסוק שלקחו להם רוממות יותר מן הראוי. אלא ודאי לפי שמצא בתוב, כי בני גר מאחר שהיה להם מקנה עצום מאד יותר על בני ראובן, על כן "גבה לבם עד להשחית" (ע"פ דה"ב כו טז) קפצו לדבר בפני בני ראובן הבכור:

הספר ולא היה פחד האויבים לגד עליהם ופן יקחו הזאבים מקניהם, כי בטחו על פחם: **וכזה** יש ללמד קצת זכות עליהם מה שהקדימו המקנה לטף באמרום **גדרת צאן נבנה למקננו וערים לטפנו** (פסוק טו, ראה רשי" שם), כי אמרו שסמך לגבול הספר נבנה תחלה גדרות צאן למקננו, ואחר כך תוף הארץ נבנה ערים לטפנו, ונרויח בזה שהטף ישבו בטוחים, שאם יבואו האויבים, יבואו תחלה אל גדרות צאן, ובניי בניי ימלטו הטף, והמקנה שעל הספר אינו מתיראים מן הזאבים. ומכל מקום הוכיחם משה ואמר, אם כן אין אתם בוטחים בתשועת ה'. אלא כך תעשו, **בנו לכם ערים לטפכם** (פסוק כד) תחלה סמוך לספר, **ויגדרת לצנאכם** תוף הארץ, ואחריכם כל בית ישראל יראו כי אתם בוטחים בתשועת ה', וכן תתנו אמץ בלב אחיכם שיבטחו כלם בתשועת ה'. **והיצא מפיכם תעשו** (שם), כי מתחלה אמרו **וערים לטפנו** (פסוק טו) משמע ערים כל דהו, ואחר כך חזרו מדבריהם ואמרו **וישב טפנו בערי המבצר** (פסוק יז) משמע שחשבו להשגב בחזק הערים ויביאו מרף בלב האנשים, על כן הוכיחם משה ואמר **בנו לכם ערים לטפכם וגו' והיצא מפיכם תעשו**, כי כבר אמרתם **וערים לטפנו**:

ורבותינו ז"ל (ראה במדבר כב דט) דרשו עליהם פסוק "נחלה מבהלת בראשונה ואחריתה לא תברך" (משלי כ כא), לפי שלקחו נחלתם בראשונה, על כן אחריתם לא תברך, כי הלכו בראש כל גולים, שנאמר (דברי הימים א' ה כו) "ויגלם לראובני ולגדי". וכדי לישב ויזו של 'אחריתה', נראה שכן פרושו, כי לדעת רבותינו ז"ל הקדימו המקנה לטף, ועל זה אמר 'נחלה מבהלת בראשונה' כי הקדימו נחלתם דהינו המקנה להזכירם ראשונה, על כן גם 'אחריתם' דהינו הטף שאחרו 'לא תברך', כי גם הגופות גם נחלתם, הכל

(ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וְיַעֲזֹר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבוֹן וְאַלְעֵלָה
וּשְׁבֵם וְנָבו וְבַעֲזָן:

כ"ט - עֲטֹרוֹת וְדִיבֹן וְגו' • מאַרְץ סִיחֹן וְעוֹג הָיוּ.

(ד) הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ
מִקְנֵה הָאָדָם וְלַעֲבָדֵיךָ מִקְנֵה: ם

(ה) וַיֹּאמְרוּ אִם-מִצְאָנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת-הָאָרֶץ
הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָהּ אֶל-תַּעֲבֵרְנוּ אֶת-הִירְדֵן:

ג. מְקַלְתָּא וּמְלַבְשָׁתָא וּכְמַרְיָן וּבֵית נַמְרִין
וּבֵית חֶשְׁבֹּנָא וּבַעֲזָן וְדִבְבָא (וְכִימָא) וְסִיעַת
בֵּית קְבָרְתָא דְמֹשֶׁה וּבַעֲזָן:

ד. אֶרֶץ דִּי מְחָא יְיָ יֵת יִתְכַהֵא קְדָם כְּנִשְׁתָּא
דְיִשְׂרָאֵל אֶרֶץ פְּשָׂא לְבֵית בְּעִיר הָיָא
וּלְעַבְדֵיךָ אֵית בְּעִיר:

ה. וַיֹּאמְרוּ אִם אֲשַׁכְּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ
תַּתִּיב יֵת אֶרֶץ הַדָּא לְעַבְדֵיךָ לְאַחְסָנָא
לֹא תַעֲבֵרְנָא יֵת יִרְדֵּנָא:

כלי יקר - עזר והדר

בספינה. וְהוּוּ רְמוֹ נְכוּן וְקָר: **וּכְפָרְשָׁת** מְשֻׁפְּטִים (שמות כ"א) פְּרִשְׁנו פְּסוּק 'כִּי לֹא מְמוּצָא וּמְמַעְרָב' שְׁקָאֵי עַל מַה שְּׁאָמַר 'אֵל תְּרִימוּ קֶרֶן', כִּי בַל גַּס רוּחַ יִסְתַּכַּל מֵאִין בָּא וּלְאֵן הוּא הוֹלֵךְ, וְאִיךָ יִתְגַּאֵה "אָדָם לְהַבֵּל דְמָה" (תהלים קמ"ד) הֲלֹא יֵבִין בְּשִׁכְלוֹ מֵאִין יְבוֹא לוֹ הַרוּמוֹמוֹת. 'כִּי לֹא מְמוּצָא', מְקוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא מִשָּׁם, כִּי בָּא מִטְּפָה סְרוּחָה, כִּי עַל כֵּן הוֹכִיר הַמּוֹרַח בְּלִשׁוֹן 'מְמוּצָא'. וְלֹא 'מְמַעְרָב', הֵינּוּ וְיָמֵן הַעֲרֵב שְׁמֹשׁוֹ כְּמוֹ שְׁאָמַר (קהלת י"ב ט"ו) "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשְּׁמֶשׁ", כִּי הוֹלֵךְ הוּא אֲזַי לְמִקּוֹם עֶפְרָר רְמָה. וְלֹא מִמְדַּבְּרָ, מִן קִנְיָן הַמְמוֹן הַדְּיוּמָה לְמַדְבַּר שְׁמֵם מֵאִין יוֹשֵׁב, כִּי קִנְיָן הַמְמוֹן שׁוֹכֵן "חֲרָרִים בְּמִדְבָּר" וְאִינוּ קִנְיָן דְּבוּק בְּאָדָם אֲלֵא הוּא חוּץ מִמֶּנּוּ. מְכַל שְׁלֹשׁ אֲלוֹי אֵין 'הָרִים', רִצָּה לוֹמַר רוּמוֹמוֹת, כִּי מֵלֵת 'הָרִים' תַּחֲזוֹר עַל שְׁלִשְׁתָּן. וְהוּא גַם כֵּן פְּרוּשׁ יָקָר מְאֹד כְּפִי כּוֹנֵת הַפְּסוּקִים הַמְזוּהָרִים עַל גְּסוֹת הָרוּחַ, כְּמוֹ שְׁאָמַר 'אֵל תְּרִימוּ וְגו', וְסִיִּם דְּבָרְיוֹ בְּזוֹהַ יִשְׁפִּיל וְהוּוּ יָרִים. וְהַסְמְכָנוּ כָּל דְּרוּשׁ פְּסוּק זֶה אֵל בְּגִי גֵד וְרֵאוּבֵן שְׁנִמְצָא בְּהֵם הִרְדִּיפָה אַחַר הַעֲלֵשׁ עַד שְׁמֵאָסוּ בְּאָרְץ חֲמֻדָה בְּעִבּוֹר הַעֲלֵשׁ, וְדִי בְּהַעֲרָה קִטְנָה זֹו לְ"יִוְדְעֵי דַעַת", וְהַמְשַׁכֵּיל "יִשְׁמַע וְיוֹסֵף לְקָח": תורה ג

הֵינּוּ 'מְמוּרַח לְמַעְרָב', וּמַה שְּׁאָמַר 'וּמְמַעְרָב' הֵינּוּ מִי שְׁפוּרֵשׁ בְּסִפִּינָה בֵּינֵם שֶׁהוּא לְמַעְרָב, כִּי הַמַּעְרָב נִקְרָא יְמִינָה כִּי בְּאוֹתוֹ רוּחַ הַיָּם הַגְּדוֹל. וְלִפִּי שְׁבָנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן אָמְרוּ **כִּי בָּאָה אֵלֵינוּ נַחֲלַתְנוּ מַעְרַב הִירְדֵן** הֵינּוּ מְסִפִּינוֹת, וּמְזוּרָחָה הֵינּוּ מְמוּצָא, עַל כֵּן הִבִּיא עֲלֵיהֶם פְּסוּק 'כִּי לֹא מְמוּצָא וּמְמַעְרָב' לְהַכְחִישׁ שְׁתֵּי הַסְּבָרוֹת כְּאַחַד: **וּמַה** שֶׁהוֹכִירוּ דוּקָא רוּחַ מְזוּרָחֵי לְיוֹצֵא בְּסַחֲרָה מִשָּׁם, אוֹלֵי סְבָרְתֶם שְׂרוּחַ מְזוּרָחֵי מוֹעִיל לְהַצְלִיחַ בְּסַחֲרָה יוֹתֵר מִכָּל הַרוּחוֹת כִּי מִשָּׁם זְרִיחַת הַשְּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לְאָרֶץ, כִּי לְעוֹלָם יֵצֵא אָדָם בְּכִי טוֹב" (פסחים ב.), "אִם זְרָחָה הַשְּׁמֶשׁ עֲלֵינוּ דְמִיִּם" לו" (ע"פ שְׁמוֹת כ"ב ב.), כִּי הִכַּל בָּא "מִמְגֵד תְּבוּאוֹת שְׁמֶשׁ" (דברים לו' ד), "וְאֵין יִתְרוֹן" הַמְמוֹן כִּי אִם "תַּחַת הַשְּׁמֶשׁ" (ע"פ קהלת ב' יא). עַל כֵּן אָמְרוּ בְּנֵי גֵד וְרֵאוּבֵן שְׁסִימְנָא מִלְתָּא הָיָא לְתַן לְהֵם נַחֲלָה בְּמִזְרָח, כְּדִי שְׂאֵם יִלְכוּ בְּסַחֲרָה יִלְכוּ מִמְזוּרָח בְּכִי טוֹב לְמַעְרָב, וְזֶה וְדֵאֵי סִימָן נְכוּן וּבְרוּר כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁמֶשׁ יוֹצֵא מִשָּׁם וְעֲשֵׂה וְהַצְלִיחַ דְּרָכָיו "וְאֵל מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף" יִחֹזַר וְיִשׁוּב (ע"פ שְׁמ' א' ט), כִּי הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ מִבֵּיתוֹ מִן רוּחַ מְזוּרָחֵי יִצְלִיחַ וְיִשׁוּב לְבֵיתוֹ. וְלִכְפָּה הוֹכִיר הַמּוֹרַח בְּלִשׁוֹן 'מוּצָא', לוֹמַר לָךְ שֶׁהַמּוֹרַח סִימָן טוֹב אֵל הַיּוֹצֵא מִשָּׁם. וְעוֹד שֶׁהַמְקוֹם מַעְרָב לִירְדֵן וְסוּמָף לוֹ, וְהַמְקוֹם מוֹכֵן לִילָךְ

הוּא שִׁישְׂאָר הַמִּקְנֵה בְּמִקּוֹם זֶה אֲשֶׁר הוּא בָּא מִשָּׁם, כְּאֵן נִמְצְאוּ וְכֵאֵן יְהִי (ע"פ כְּתוּבַת ע"ה). וְעַל הַמִּקְנֵה אֲשֶׁר בָּא לְיָדָם בְּמִקּוֹם זֶה אָמְרוּ **כִּי בָּאָה נַחֲלַתְנוּ אֵלֵינוּ מַעְרַב הִירְדֵן מְזוּרָחָה:** וְעַל כֵּן דְּרַכְנוּ הוֹכִירוּ רוּחַ מְזוּרָחֵי, כִּי אָמְרוּ שֶׁעֲלֵשׁ זֶה בָּא לְהֵם 'מְמוּצָא', דְּהֵינּוּ מִמְזוּרַח 'מִמַּה שֶׁהָאָדָם יוֹצֵא מִמְזוּרַח לְמַעְרָב בְּסַחֲרָה, עַל כֵּן הִבִּיא פְּסוּק זֶה לְהַכְחִישׁ דַּעַתָּם וְכְמוֹ שְׁאָמַר 'כִּי לֹא מְמוּצָא' וְגו'. וְהוֹכִירוּ **עַבְר הִירְדֵן** לְרְמוֹ שְׂדַעְתָּם הִיָּה שֶׁהַעֲלֵשׁ בָּא מִמַּה שֶׁהָאָדָם פּוֹרֵשׁ בְּסִפִּינוֹת בֵּינֵם וּמִמַּה שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בִּיבִשָׁה מִמְזוּרַח לְמַעְרָב, עַל כֵּן הוֹכִירוּ **עַבְר הִירְדֵן** כְּגֵד הַעוֹבֵר "אֶרְחוֹת יָמִים" בְּסִפִּינָה, וְהוֹכִירוּ **מְזוּרָחָה** כְּגֵד הַיּוֹצֵא מִמְזוּרַח לְמַעְרָב: **וְהַכְּתוּב** מְכַחֵשׁ שְׁנֵי הַסְּבָרוֹת וְאָמַר 'כִּי לֹא מְמוּצָא וּמְמַעְרָב'. לְפִי שְׁקִשָּׁה עַל נִסַּח הַמְדַרְשׁ שֶׁכָּתַב עַל פְּסוּק זֶה 'לֹא מִמַּה שֶׁהָאָדָם יוֹצֵא בְּסַחֲרָה מִמְזוּרַח לְמַעְרָב נַעֲשֵׂה עֲשִׂיר וְאִפְלוּ פּוֹרֵשׁ בְּסִפִּינָה' כּו', עֵין הַנִּסַּח בְּפִלְקוּט בְּפָרָשָׁה זוֹ (רמז תשפ"ט). וְקִשָּׁה שֶׁסִּפִּינָה מֵאֵן דְּכַר שְׁמִיָּה וְהִיכֵן רְמוֹז סִפִּינָה בְּפְסוּק. וְעוֹד קִשָּׁה לְמַה נִּקְט 'מִמְזוּרַח לְמַעְרָב' וְלֹא נִקְט גַם 'מְמַעְרָב לְמוֹרַח', כִּי כְּשֵׁם שְׁאָמַר 'מְמוּצָא' כִּי נִקְט 'מְמַעְרָב' וְאֵל וְדֵאֵי שְׁדַרְשׁ 'מְמוּצָא'

תְּחִלַּת פְּרָשַׁת מְטוֹת

טעם רצונם דבני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן

צריכים להתעסק עם הענגנים הגשמיים ולעשות מהם דירה לו יתברך.

וע"ז היה מענה בני גד וראובן, ובהקדים:

הן אמת שעקר העבודה הוא קיים המצות בדברים גשמיים שעל ידי זה הוא המשכת העצמות למטה, "דירה בתחתונים", אך בכל זאת יש צורך ב'מארי תורה' שעקר עסקם הוא בתורה שהם מאירים את מעשה המצות של ה'מארי עובדין טבין', ועל ידם המשכת העצמות היא בגלוי. ולכן בקשו שישארו הם בעבר הירדן, כדי שיוכלו להתעסק בלמוד התורה, כי כדי להשלים הפונה יש צורך גם במארי תורה. מהשאירן המרגלים שרצו שקל ישראל ישארו במדבר שזה הפך הפונה.

ויאמרו אם-מצאנו חן בעיניך . . אל-תעברנו את-הירדן: (לב, ה)

בחסידות מבאר, שהטעם שחפצו בני גד וראובן להשאיר בעבר הירדן ולעסוק במקנה הוא, היות שבפועל זה אין רבוי הטרדה, ויוכלו להתקשר ולהדבק באלקות באין מפריע. ובדגמת האבות והשבטים שהיו רועי צאן מטעם הנ"ל.

ולכן השווה משה את בקשתם, לחטא המרגלים, "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם וגו', היינו, שהנהגה זו היא בלתי רצויה, דקדם מתן תורה היתה נתינת מקום להנהגה זו של פרישות מעניגי העולם, אבל לאחר מ"ת - שהכונה של מ"ת היא לעשות את העולם הגשמי כלי לאלוקות -

ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכון יעלון לקרא ואתון תיתבון הקא:

(ו) ויאמר משה לבני-גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבנו פה:

כט"א < האחיכם • לשון תמיהה הוא.

ז ולמא תוננו ית לבא דבני ישראל מלמעבר לארעא דיהב להון יי:

(ז) ולמה תניאון את-לב בני ישראל מעבר אל-הארץ אשר-נתן להם יהוה:

כט"ב < ולמה תניאון • תסירו ותמנעו לבם מעבר, שיהיו סבורים שאתם יראים לעבר מפני המלחמה וחסוק הערים והעם.

ח גדיו עבדו אבהתכון פד שלחית תהון מרקם גיאה למחזי ית ארעא:

(ח) כה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את-הארץ:

כט"ג < מקדש ברנע • כך שמה, ושני קדש היו.

ט וסליקו עד נחלא דאתכלא וחוזו ית ארעא ואוניו ית לבא דבני ישראל בדיל דלא למעל לארעא דיהב להון יי:

(ט) ויעלו עד-נחל אשכול ויראו את-הארץ ויניאו את-לב בני ישראל לבלתי-בא אל-הארץ אשר-נתן להם יהוה:

י ותקף רגזו דני ביומא ההוא וקיים למימר:

(י) ויחר-אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר:

יא אם יחזון גבריא דסליקו ממצרים מבר עשרין שניו ולעלא ית ארעא די קמית לאברהם ליצחק וליעקב ארי לא אשלימו בתי דחלתי:

(יא) אם-יראו האנשים העלים ממצרים מן עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא-מלאו אחרי:

(יב) בַּלְתִּי כָּלֵב בְּיַפְנֶה הַקְּנִזִּי וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן־נֹון כִּי מֵלֵאוּ אַחֲרֵי יְהוָה:

יב אֵלֶהוּ כָּלֵב בֶּר יַפְנֶה קְנִזָּה וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּר נֹון אַרְי אֲשֶׁלִּימו בְּתַר דַּחֲלָתָא דִּי:

כ"י • וַיִּנְעַם • וַיִּטְלְטְלֵם, חוֹרְגוּ שֶׁל קְנִז הִיָּה, וַיִּלְדֶּה לוֹ אִמוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתִנְיָאֵל.

(יג) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֵּם כָּל־הַדֹּר הַעֲשֵׂה הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

יג וַתִּקַּף קְנִזָּה דִּי בְּיִשְׂרָאֵל וַטְרַדְנֹון בַּמִּדְבָּרָא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד דְּסָף כָּל דְּרָא דַעֲבִיד דְּבִישׁ קָדָם יְיָ:

כ"י • וַיִּנְעַם • וַיִּטְלְטְלֵם, מִן "נַע וְנָד" (ס"א וַטְלְטְלֵם בְּנַע וְנָד).

(יד) וַהֲנִיחָה קַמְתֵּם תַּחַת אַבְתֵּיכֶם תַּרְבוֹת אַנְשִׁים חַפְאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

יד וְהָיָה קַמְתֵּם תַּחַת אַבְתֵּיכֶם תַּרְבוֹת אַנְשִׁים חַפְאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל:

כ"י • לְסַפּוֹת • כְּמוֹ (ישעיה כט): "סָפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ט): "עַל־וַתִּיכֶם סָפוּ וְגו'" לְשׁוֹן תּוֹסַפְתָּ.

(טו) כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַשְׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה:

טו אַרְי תַּתִּיבּוּן מִבְּתַר דַּחֲלָתָה וַיִּוֹסַף עוֹד לְאַחֲרוּתְהוֹן בַּמִּדְבָּרָא וַתַּחֲבִּלוּן לְכָל עַמָּא דְרִין:

(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרֶת צֵאן נִבְנֶה לְמַקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ:

טז וַאֲקִרִיבוּ לְוַתָּה וַאֲמָרוּ חֲטְרִין דְּעֵן נִבְנֵי לְבַעֲרִנָּא חֲבָא וְקָרוּין לְטַפְּלָנָא:

כ"י • נִבְנֶה לְמַקְנֵנוּ פֶּה • חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנִוְתֵיהֶם, שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן, עֲשׂוּ הַעֲקָר - עֲקָר, וְהַטְּפֵל - לְצִאֲנָכֶם.

(יז) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חַשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמְּבֻצָּר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ:

יז וַאֲנַחְנָא נַחֲרִז חַשִׁין לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד דִּי וַאֲנַחְנָא נַחֲרִז לְאַתְרֵיהוֹן וַיַּתִּיבוּן טַפְּלָנָא בְּקָרוּין כְּרִיכֵן מִן קָדָם יְחַבֵּי אַרְעָא:

כ"י • וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵץ חַשִׁים • נִדְרִיין מִהִירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): "מִהַר שָׁלַל חֵשׁ בּוֹ", (שם ט): "יִמְהַר יַחֲיִשָּׁה". לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרֵאשֵׁי גֵיסוֹת, מִתּוֹף שְׁגִבוּרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּגֵד (דברים א): "וַטְרַף זְרוּעַ אֶף־קִדְקִד". וְאֵף מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (שם א):

יז וַאֲנַחְנוּ נַחֲרִז חַשִׁים • נִדְרִיין מִהִירִים, כְּמוֹ (ישעיה ח): "מִהַר שָׁלַל חֵשׁ בּוֹ", (שם ט): "יִמְהַר יַחֲיִשָּׁה". לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • בְּרֵאשֵׁי גֵיסוֹת, מִתּוֹף שְׁגִבוּרִים הָיוּ, שֶׁכֵּן נֹאמַר בְּגֵד (דברים א): "וַטְרַף זְרוּעַ אֶף־קִדְקִד". וְאֵף מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (שם א):

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ביאורים לפרוש רש"י ד עמ' 279)

וְאֵף מֹשֶׁה חֲזַר וּפִירַשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה הַדְּבָרִים (לב, יז) לְרִשִׁי הוֹקְשָׁה, מִדּוּעַ לֹא נֹאמַר בְּמַעֲנֵה מֹשֶׁה לְבִנֵי גֵד וּלְבִנֵי רְאוּבֵן שֶׁלְכּוּ רְאוּשׁוֹנִים, בְּרֵאשֵׁי גֵיסוֹת? וְעַל זֶה מְבִיא שְׁבַפְרֶשֶׁת חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֲיֶיכֶם.

דְּבָרִים פִּרַשׁ מֹשֶׁה אֶת דְּבָרָיו, שֶׁמָּה שֶׁאָמַר לָהֶם אִם תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי ה' לְמַלְחָמָה (פסוק ט) הַתְּכַנֵּן לומר שֶׁלְכּוּ רְאוּשׁוֹנִים - חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֲיֶיכֶם.

(יח) לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ:

יח לֹא נָתִיב לְבִיתָנָא עַד דִּיחֲסִנוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אַחֲסִנְתָּה:

יט) כִּי לֹא נִחַלְתֶּם מֵעֶבֶר לַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה וְנִחַלְתֶּנוּ אֵלֵינוּ מֵעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזִּרְחָה: פ
יט ארי לא נחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה ונחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה: פ

כט"ו מעבר לירדן וגו' • בעבר המערבי • כי באה נחלתנו • כבר קבלנוה בעבר המזרחי.

♦ יום רביעי כ"ה תמוז ♦

כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה:

כ) ואמר אליהם משה אם תעשו את הדבר הזה אם תחלצו לפני יהוה למלחמה:

כא) וְעֵבֶר לָכֶם כָּל־חַלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הַיּוֹשֵׁעַ אֶת־אִיבֵי מִפְּנֵי:

כא ויעבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני יהוה עד הורישו את איביו מפניו:

כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תֵּשְׁבוּ וְהָיִיתֶם נְקִיִּים מִיְהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיִיתָ הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָזָה לִפְנֵי יְהוָה:

כב ותתקבש הארץ לפני יהוה ואחר תשובו והייתם נקיים מיהוה ומישראל והייתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני יהוה:

כג) וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כִּן הִנֵּה חֲטֹאתֶם לַיהוָה וְדַעוּ חֲטֹאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצְאוּ אֹתְכֶם:

כג ואם לא תעשו כן הנה חטאתם ליהוה ודעו חטאתכם אשר תמצאו אתכם:

כד) בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרְתֶּם לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

כד בנו לכם ערים לטפכם וגדרתם לצנאכם והיצא מפיכם תעשו:

כט"ו לְצִנְאֲכֶם • תְּבָה זֹאת מִגְזֵרַת (תהלים ח): "צנה ואלפים כלם", שאין בו אלף מפסיק בין נון לצד"י. ואלף שָׂבָא כָּאן אַחַר הַנוּן, בַּמִּקּוֹם הַזֶּה שֶׁל צִנָּה הוּא, מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּי כֵּן. וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ • לְגִבְתָּהּ, שֶׁקִּבְּלֶתֶם עֲלֵיכֶם לַעֲבֹר

למלחמה עד כפוש וחלוק; שמשא לא בקש מהם אלא ונכבשה ... ואחר תשובו, והם קבלו עליהם "עד התנחל", הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו, וכן עשו.

כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲבֹדוּן כָּמָא דִּי רְבוּנֵי מִפְּקָד:

כה ואמר בני גר ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעבדו כמא די רבוני מפקד:

כט"ו וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גֵר • כָּלֶם כָּאִישׁ אַחֵר.

כו) טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקְּנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמָתֵנוּ יְהוּ־שֵׁם בְּעָרֵי הַגְּלֵעָד:

כו טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהוישם בערי תמן בקרוי גלעד:

כז) וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבֹרוּ כָּל־חַלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כָּאֲשֶׁר אָדְנִי דִּבֶּר:

כז ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה כאשר אדני דבר:

כח ופקיד להון משה ית אלעזר פהנא וית יהושע פר נון וית רישי אבהת שבטיא לבני ישראל:

כ"ח ויצו להם • כמו עליהם, ועל תנאם מנה אלעזר ויהושע. כמו (שמות יח): "ה' ילחם לכם".

כט ואמר משה להון אם יעפרון בני גד ובני ראובן עמכון ית ירדנא פל דמזרו לקרבא קדם עמא ותקבש ארעא קדמיכון ותתנון להון ית ארעא דגלעד לאחסנא:

(כט) ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן כל חלוצים למלחמה לפני יהודה ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה:

ל ואם לא יעפרון מזרזין עמכון ויתסנין ביניכון בארעא דכנען:

(ל) ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען:

לא ואתיבוי בני גד ובני ראובן למימר ית די מליל יי לעבדיך כן נעבד:

(לא) ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר יהודה אל עבדיך כן נעשה:

לב ונחנא נעבר מזרזין קדם עמא ויי לארעא דכנען ועמנא אחודת אחסנתנא מעברא לירדנא:

(לב) נחננו נעבר חלוצים לפני יהודה ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתנו מעבר לירדן:

כ"ט ואתנו אחזת נחלתנו • כלומר, בנינו וברשותנו תהי אחזת נחלתנו מעבר הנה.

לג ויהב להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטיא דמנשה בר יוסף ית מלכות סיוחן מלכא דאמוראא וית מלכות עוג מלכא דמתנן ארעא לקרובא בתחומין קרוי ארעא סחור סחור:

(לג) ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחציו שבטי מנשה בני יוסף את ממלכת סיוחן מלך האמורי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב:

לד ויבנו בני גד ית דיבון וית עטרות וית ערער:

(לד) ויבנו בני גד את דיבון ואת עטרות ואת ערער:

לה וית עטרות שופן וית יעזר ורמתא:

(לה) ואת עטרות שופן ואת יעזר ויגבהה:

לו וית בית נמרה וית בית הרן קרוין כריפן וחסרין דען:

(לו) ואת בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר וגדרות צאן:

כ"י ערי מבצר וגדרות צאן • זה סוף הפסוק מוסב על תחלת הענין: "ויבנו בני גד" את הערים הללו להיות "ערי מבצר וגדרות צאן".

לז ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים:

(לז) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים:

וְאֶת־נָבוֹ וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסֶבֶת שָׁם וְאֶת־
 שְׁבָמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר
 בָּנּוּ:
 לה וְיֵת נָבוֹ וְיֵת בְּעַל מְעֹן מִקְפֹן שְׁמֵהֶן וְיֵת
 שְׁבָמָה וַיִּקְרוּ בְשְׁמֵהֶן יֵת שְׁמֵהֶת קְרוּיָא דִּי
 בְּנוּ:

כ"ה וְאֶת־נָבוֹ וְאֶת־בְּעַל מְעֹן מוֹסֶבֶת שָׁם • נָבוֹ
 וּבְעַל מְעֹן - שְׁמוֹת עֲבוּדַת אֱלִילִים הֵם, וְהָיוּ
 הָאֱמוּרָאִים קוֹרִים עֲרִיקָה עַל שֵׁם עֲבוּדַת אֱלִילִים
 שְׁלֵהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הִסְבוּ אֶת שְׁמֵם לְשֵׁמוֹת אַחֲרֵיהֶם,
 וְזֶהוּ "מוֹסֶבֶת שָׁם" - נָבוֹ וּבְעַל מְעֹן, מוֹסֶבֶת לְשֵׁם
 אַחֲרָיו. וְאֶת־שְׁבָמָה • בְּנוּ שְׁבָמָה, (ס"א בְּשָׁמָה, וְעֵין
 רַמְבַּ"ן) וְהָיָא שְׁבָם הָאֱמוּרָה לְמַעְלָה.

וַיֵּלְכוּ בְנֵי מִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה גֹלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּזְרְשׁוּ
 אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ:
 לט וַיֵּאָזְלוּ בְנֵי מִכְיָר בַּר מְנַשֶּׁה לְגֹלְעָד
 וּכְבָשׁוּהָ וְתָרִיף יֵת אֱמוּרָאָה דִּי בָהּ:

כ"ה וַיִּזְרְשׁוּ • כְּתַרְגוּמוֹ וְתָרִיף, שֶׁתַּבַּת רִישׁ מְשֻׁמֶשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יְרֵשָׁה וּלְשׁוֹן הוֹרְשָׁה, שֶׁהוּא טְרוּד
 וְתָרִיף.

וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגֹּלְעָד לְמִכְיָר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיָּשָׁב
 בָּהּ:
 מ וַיְהִיב מֹשֶׁה יֵת גֹּלְעָד לְמִכְיָר בַּר מְנַשֶּׁה
 וַיִּתֵּב בָּהּ:

וַיֵּאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה הַלֵּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חוֹתֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ
 אֶת־הֵן חוֹת יֵאִיר:
 מא וַיֵּאִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֶזֶל וּכְבַשׁ יֵת כְּפָרְנִיָּהוּן
 וַיִּקְרָא יֵתֵהֶן כְּפָרְנֵי יֵאִיר:

כ"ה חוֹתֵיהֶם • כְּפָרְנִיָּהוּן. וַיִּקְרָא אֶת־הֵן חוֹת יֵאִיר • לְפִי שְׁלֵא הָיוּ לוֹ בָּנִים, קָרָאֵם בְּשֵׁמוֹ לְזַכְרוֹן.

וַיִּנְבַּח הַלֵּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קִנְתָּה וְאֶת־בְּנֵיהָ וַיִּקְרְאוּ
 לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ:
 מב וַיִּנְבַּח אֶזֶל וּכְבַשׁ יֵת קִנְתָּה וְיֵת כְּפָרְנִיָּהוּא
 וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמָהּ: פ פ פ

כ"ה וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח • לָהּ אֵינוֹ מִפִּיק ה"א, וְרֵאִיתִי
 בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְּרָשׁוֹן, לְפִי שְׁלֵא נִתְקַנְּסָם לָהּ
 שֵׁם זֶה, לְפִיכֹף הוּא רָפָה, שֶׁמְשַׁמְעוֹת מְדַרְשׁוֹ פְּמוֹ
 ל'א'. וְתַמְהֵנִי מַה יִּדְרֹשׁ בְּשְׁתֵּי תַבּוֹת הַדּוּמוֹת לָהּ (ר"ח)
 א: "וַיֵּאֱמַר לָהּ בְּעוֹ", (זכריה ה) "לְבָנוֹת־לָהּ בֵּיתִ":

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן. חסלת פרשת מטות

לג אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵצְאוּ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לְצִבְאָתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
 א אֵלֶּיךָ מִטְּלָנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי נִפְקוּ מֵאֶרֶצָא
 דְּמִצְרַיִם לְחִילִיָּהוּן בִּידָא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

כ"ה אֵלֶּה מַסְעֵי • לְמַה נִּכְתְּבוּ הַמַּסְעוֹת הַלְלוּ?
 לְהוֹדִיעַ חֲסֵדֵי שֶׁל מִקּוֹם, שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׁגוֹר עֲלֵיהֶם
 לְטַלְטְלָם וְלְהַנִּיעֵם בַּמַּדְבָּר, לֹא תֵאֵמַר שֶׁהָיוּ נָעִים
 וּמְטַלְטְלִים מִמַּסְעַת לְמַסְעַת כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָיְתָה
 לָהֶם מְנוּחָה, שֶׁהָרִי אֵין פֶּאֶן אֶלָּא אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם
 מַסְעוֹת; יָצָא מֵהֶם י"ד, שְׁכָלָם הָיוּ בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה

כלי יקר - עזר והדר

לג אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְפִי
 שְׁמוֹשָׁה אָמַר לְמַעְלָה וְכֹ
 אֵל בְּנֵי גֹד וּבְנֵי רְאוּבֵן "וַיִּנְעֵם"
 במדבר ארבעים שנה, סלקא דעתך
 אמינא שהיו נדים ונעים "כשכב
 בראש חבל" (ע"פ משלי כג ד) לא שקטו
 ולא נחו כל ארבעים שנה, על כן אמר
 אלה מסעי, לומר לה שבארבעים שנה
 לא הניעם כי אם ארבעים ושתים

שְׂכַל שְׂמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה לֹא נִסְעוּ אֶלָּא עֲשָׂרִים מִסְעוֹת. זֶה מִיִּסְדּוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְרָשָׁן. וְרַבִּי תַנְחוּמָא דְרַשׁ בּוּ דְרָשָׁה אַחֲרַת: מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה בְּנוֹ חוּלָה וְהוֹלִיכוֹ לְמִקּוֹם רְחוֹק לְרַפְאוּתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהָיָה חוּזְרִין, הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמְסָעוֹת. אָמַר לוֹ: כָּאֵן יִשְׁנֶנּוּ, כָּאֵן הוֹקֵרְנוּ, כָּאֵן חֲשַׁשְׁתָּ אֶת רֹאשְׁךָ וְכוּ'.

(במדבר רבה)

קָדַם גְּזֵרָה, מִשְׁנִסְעוֹ מִרְעַמְסָס עַד שְׁבָאוֹ לְרִתְמָה שִׁמְשֵׁם נִשְׁתַּלְחוּ הַמְרַגְלִים, שְׁנֶאֱמַר (לעיל יב): "וְאַחַר נִסְעוּ הָעָם מִחֲצָרוֹת וְגו'". (שם יג): "שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים וְגו'". וְכֵאֵן הוּא אֹמֵר: "וַיִּסְעוּ מִחֲצָרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה", לְמַדָּה, שֶׁהִיא בְּמִדְבַר פְּאָרָן. וְעוֹד הוֹצֵא מִשֵּׁם שְׂמוֹנֶה מִסְעוֹת שֶׁהָיוּ לְאַחַר מִיתַת אֶהֱרֹן – מֵהַר הָהָר עַד עֲרֻבוֹת מוֹאָב בְּשַׁנַּת הָאֲרָבָעִים, נִמְצָא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך נג ענף 227)

פְּסוּק מו, רָמַז לְמִשְׁיַח שְׁמוֹרָח וְדָאִין' (סנהדרין צג, א) – הֵם עֲדוּן בְּתוֹךְ הַמִּצַּר וְהַגְּבוּל שֶׁל 'אֶרֶץ מִצְרַיִם'. לָכֵן נֶאֱמַר "מִסְעֵי" לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי מִטְרַת כָּל הַמְסָעוֹת הִיא – לְצֵאת מִכָּל מִצַּר וְגָבוּל וְלַהֲגִיעַ לְגֵאלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מִשְׁיַח צְדָקָנוּ.

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים (לג, א) נשאלת השאלה, הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע אחד בלבד (המסע מרעמסס לסכות), ומדוע נאמר "מסעי" לשון רבים. ומבאר בחסידות, דהנה מצרים היא לשון מצר וגבול, וכל עוד לא הגיעו בני ישראל ל'ירדן גריחו' (לקמן)

ב וכתב משה ית מפקניהון למטלגיהון על מימרא דיי ואלין מטלגיהון למפקניהון:

(ב) וכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי יהוה ואלה מסעיהם למוצאייהם:

כלי יקר – עוז והדר

ישראל הלכו אחריהם. וזהו שנאמר **ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה'**, זו נסיעת בני ישראל אשר יסודם מארץ הקדושה, על בן הפכו תמיד פניהם מן 'מוצאייהם' המקום אשר יצאו משם ממצרים, ומגמת פניהם 'למסעיהם', לבא אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם. אבל הערב רב שהיו מקורם ממצרים, ולא יצאו על פי ה' כי משה מדעתו הוציאם (ראה שמור' מב 1), נאמר בהם **ואלה מסעיהם למוצאייהם**, כי תמיד היה להם חפץ ורצון לשוב למצרים למקורם, וירק חוטרא לאוירא אעקריה קאי' (כ"ד נג טו), כך היה תמיד פניהם למקום אשר יצאו משם: **פרוש** שלישי הוא, שאלמלא לא חטאו ישראל היו נוסעים בנסיעה אחת לארץ, ועל זה אמר **ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם**, כי מן יציאת ראשונה לא היה להם עוד יציאה ממקום חניה, כי רצה ה' לשא אותם כ"על כנפי נשרים" לארץ מיד. ועל ידי שקלקלו הצרף לכתב **אלה מסעיהם למוצאייהם**, שנסעו אל מקומות שטופם לחזור ולצאת משם ולהיות מטלטל מפסע למסע, וזה הדבר לא היה על פי ה', כי לא חפץ ה' באלה: תורה ג

שנקרא 'מוצאייהם', ופניהם אל מסעיהם אשר היו לפניהם. אבל מה שגזרו אחר בעבור שקלקלו בחטא, לא היה על פי ה', ונקרא **מסעיהם למוצאייהם**, שחזרו ונסעו למקום שיצאו משם שנקרא 'מוצאייהם', כי הפכו פניהם לצד מצרים: **הפירוש** השני הוא, כשנדקדק מהו שנאמר (פסוק א) **ויסעו מרעמסס** ולא הזכיר 'בני ישראל', ואחר כך חזר ואמר שנית (פסוק ד) **ויסעו בני ישראל מרעמסס**. ועוד כתיב הכא (פסוק א) **ממחרת הפסח יצאו בני ישראל**, ובמקום אחר אומר (דברים טו א) "הוציאת ה' ממצרים לילה". אלא ודאי שהערב רב הלכו בלילה דרך בריחה, ועליהם נאמר (שמות יד ה) "ויגד למלך מצרים כי ברח העם", 'בורח' לא נאמר אלא 'ברח', שכן ברח מיד בצאתם, וזה לא יצדק על ישראל שהרי הלכו **ביד רמה**, אלא ודאי שעל הערב רב הגד לו שנקרא בשם 'עם', אבל ישראל הלכו ביום 'ביד רמה', וכשנאמר **ויסעו מרעמסס בחדש הראשון** בערב רב הוא מדבר. ואחר כך אמר **ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה**. ואחר כך אמר **ויסעו בני ישראל מרעמסס**, כי הערב רב הלכו תחלה כמנהג הבורחים, ובני

תנועות. ובזו מישב מה שנאמר **אלה מסעי** ולא אמר 'אלה החניות אשר חנו' כדרך שנאמר **ויסעו ויחנו**, אלא שבא לפרש מאמר 'וינעם במדבר', כי התנועה הינו המסעות. וטעם לספור כל המסעות כתב רש"י להודיע חסדי המקום' כו', והרב המורה (מורה נגעים ב) נתן טעם אחר, וכן במהר"י אברבנאל נתן פמה טעמים, ואין להאריך בהם: תורה ב

(ב) **ויכתב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה'**, ואחר כך הפך הסדר ואמר **ואלה מסעיהם למוצאייהם**, ולא נאמר בו 'על פי ה''. והגני מפרש זה בשלשה פנים: **האחד** הוא, שבמקצת מסעות הלכו לפנים ובמקצתם 'נזרו אחר', כי מתחלה 'וישובו ויחנו לפני פי החירות' (שמות יד ב), פרש רש"י 'שהלכו לאחוריהם לצד מצרים'. וכן בפרשת דברים כתיב (דברים ב א) "ויגפו ונסעו המדברה", פרש רש"י 'לפי שקלקלו הפכו לצד המדבר'. וכן בפרשת עקב (שם י ט) "מבארת בני יעקב מוסרה", שחזרו שמנה מסעות לאחוריהם (רש"י שם). נמצא שרב המסעות אשר הלכו בהם לפנים ולא לאחור, והיו **על פי ה'**, נקראו 'מוצאייהם למסעיהם', כי הפכו פניהם מן המקום אשר יצאו משם

ג ונטלו מרעמסס פירחא קדמא פתמשא
עשרא יומא לירחא קדמא מפתר פסחא
נפקו בני ישראל פריש גלי לעיני כל
מצראי:

(ג) ויסעו מרעמסס בתדש הראשון בחמשה עשר
יום להדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני
ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים:

ד ומצראי מקברין ית די קטל יי בהון כל
בוכרא ובטעותהון עבד יי דינין:

(ד) ומצרים מקברים את אשר הפה יהוה בהם
כל בכור ובאלהיהם עשה יהוה שפטים:

כז"ו • ומצרים מקברים • טרודים באבלם.

ה ונטלו בני ישראל מרעמסס ושרו בסכת:

(ה) ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסכת:

ו ונטלו מסכת ושרו באתם די בסטר
מדברא:

(ו) ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה המדבר:

ז ונטלו מאתם וקב על פום חירתא די קדם
בעל צפון ושרו קדם מגדל:

(ז) ויסעו מאתם וישב עלפי החירת אשר עלפני
בעל צפון ויחנו לפני מגדל:

ח ונטלו מן פום חירתא ועברו בגו ימא
למדברא ואזלו מהלף תלתא יומין
במדברא דאתם ושרו במרה:

(ח) ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך הים המדבר
ויילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו במרה:

ט ונטלו ממרה ואתו לאילם ובאילם תרי
עשר מבויעין דמין ושבעין דקלין ושרו
תמן:

(ט) ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילם שתים עשרה
עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם:

י ונטלו מאילם ושרו על ימא דסוף:

(י) ויסעו מאילם ויחנו עלים סוף:

יא ונטלו מימא דסוף ושרו במדברא דסין:

(יא) ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין:

כלי יקר – עזר והדר

לפי שמצאו שם שתים עשרה מעינות
מים המתתחסים אל שתים עשרה
שבטים אשר ממקור ישראל ישקו לכל
העדה, ושבעים תמרים המתתחסים
לשבעים זקנים כי ה"צדיק בתמר
יפרח" (תהלים צב א), על כן אמרו סימנא
מלתא היא שיעשו שם חניה, כי גם שם
המקום מורה על מספר זה, 'אילם'
עולה למספר שמונים ושתים עם
המלה, דהינו שתים עשרה ושבעים,
וכן אילם מורה על מספר אנשים
חוקים, כי הוא מלשון "ואת אילי
הארץ לקח" (יחזקאל יא), וכל זה לקחו
לסימן לעשות שם חניה, תורה

הבכורים היו "שבט אפו ומטה זעמו",
לכך נאמר הפה בהם כל בכור. והוא
דקדוק נכון.
ובאמרו (פסוק ז) על פני בעל צפון,
הורה כי רק עבודה נרה זו
נשארה כדי להטעותן, כי היא הייתה
מקנה על ה"זהב" אשר "מצפון יאתרה"
(איוב לו כב), ויאמרו שלכך נשארה
בשביל ממונם שלקחו שלא כדיון
במבאר פרשת בשלח (שמות יד ב):
ומה שנאמר (פסוק ט) ויסעו ממרה ויבאו
אילמה, ולא אמר ויחנו באילמה,
לפי שהיה מסע קצר ממרה לאילם,
ולא היה בדעתם לעשות שם חניה, אך

(ד) ומצרים מקברים וגו'. לומר להן
שיצאו לעיני כל מצרים
בשעה שהיו קוברים את אשר הפה ה'
בהם והיו שניהם קהות, ולא עוד אלא
שגם באלהיהם עשה ה' שפטים
באותה שעה, ואף על פי כן "לא יחרץ"
אחד מהם "לשנו" לישראל.
ומה שנאמר אשר הפה ה' בהם כל
בכור, יש אומרים שהוא כדעת
המדרש (מדרש תהלים קלו ח) על פסוק
"למכה מצרים בבכוריהם" (תהלים קלו י)
שהיו הבכורים הורגים באבותם, כי
כך משמע בבכוריהם' בלומר עם
הבכורים הפה את מצרים, כי

(יב) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדַפְקָה:

יב וַנְטִלוּ מִמִּדְבַּר־אֶרֶץ וַיִּשְׂרוּ בְּדַפְקָה:

(יג) וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ:

יג וַנְטִלוּ מִדַּפְקָה וַיִּשְׂרוּ בְּאֵלוֹשׁ:

(יד) וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם לְשָׁתוֹת:

יד וַנְטִלוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיִּשְׂרוּ בְּרַפִּידִם וְלֹא הָיָה תַמָּן מַיָּא לְעַמָּא לְמִשְׁתִּי:

(טו) וַיִּסְעוּ מִרַפִּידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינִי:

טו וַנְטִלוּ מִרַפִּידִם וַיִּשְׂרוּ בְּמִדְבַּר־סִינִי:

(טז) וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינִי בְּקִבְרַת הַתְּאֹוֹה:

טז וַנְטִלוּ מִמִּדְבַּר־סִינִי וַיִּשְׂרוּ בְּקִבְרֵי דְמִשְׁאֵלִי:

(יז) וַיִּסְעוּ מִקִּבְרַת הַתְּאֹוֹה וַיַּחֲנוּ בְּחִצְרֹת:

יז וַנְטִלוּ מִקִּבְרֵי דְמִשְׁאֵלִי וַיִּשְׂרוּ בְּחִצְרֹת:

(יח) וַיִּסְעוּ מִחִצְרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרַתְמָה:

יח וַנְטִלוּ מִחִצְרֹת וַיִּשְׂרוּ בְּרַתְמָה:

יח"ט" – וַיַּחֲנוּ בְּרַתְמָה • עַל שֵׁם לְשׁוֹן הָרֶעַ שֶׁל מְרַגְלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכ) : "מִה יִתֵּן לָךְ וּמִה יוֹסִיף לָךְ לְשׁוֹן רַמְיָה, חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים עִם גְּחִלֵי רַתְמִים".

(יט) וַיִּסְעוּ מִרַתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרַמֵּן פְּרִיץ:

יט וַנְטִלוּ מִרַתְמָה וַיִּשְׂרוּ בְּרַמֵּן פְּרִיץ:

(כ) וַיִּסְעוּ מִרַמֵּן פְּרִיץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:

כ וַנְטִלוּ מִרַמֵּן פְּרִיץ וַיִּשְׂרוּ בְּלִבְנָה:

(כא) וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה:

כא וַנְטִלוּ מִלִּבְנָה וַיִּשְׂרוּ בְּרִסָּה:

(כב) וַיִּסְעוּ מִרִּסָּה וַיַּחֲנוּ בְּקַהֲלָתָה:

כב וַנְטִלוּ מִרִּסָּה וַיִּשְׂרוּ בְּקַהֲלָתָה:

(כג) וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר:

כג וַנְטִלוּ מִקַּהֲלָתָה וַיִּשְׂרוּ בְּטוּרֵא דְשָׁפֶר:

(כד) וַיִּסְעוּ מִהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בְּחַרְדָּה:

כד וַנְטִלוּ מִטוּרֵא דְשָׁפֶר וַיִּשְׂרוּ בְּחַרְדָּה:

(כה) וַיִּסְעוּ מִחַרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמִקְהֵלֹת:

כה וַנְטִלוּ מִחַרְדָּה וַיִּשְׂרוּ בְּמִקְהֵלֹת:

(כו) וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת:

כו וַנְטִלוּ מִמִּקְהֵלֹת וַיִּשְׂרוּ בְּתַחַת:

(כז) וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח:

כז וַנְטִלוּ מִתַּחַת וַיִּשְׂרוּ בְּתָרַח:

(כח) וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמַתְקָה:

כח וַנְטִלוּ מִתָּרַח וַיִּשְׂרוּ בְּמַתְקָה:

(כט) וַיִּסְעוּ מִמַּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה:

כט וַנְטִלוּ מִמַּתְקָה וַיִּשְׂרוּ בְּחַשְׁמֹנָה:

(ל) וַיִּסְעוּ מִחֻשְׁמִנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת:

ל ונטלו מחושמנה וישרו במסרות:

(לא) וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיָ יַעֲקֹן:

לא ונטלו ממסרות וישרו בבני יעקן:

(לב) וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַגְּדָד:

לב ונטלו מבני יעקן וישרו בחר הגדד:

(לג) וַיִּסְעוּ מִחַר הַגְּדָד וַיַּחֲנוּ בַּיַּטְבָּתָה:

לג ונטלו מחר הגדד וישרו ביטבתה:

(לד) וַיִּסְעוּ מִיַּטְבָּתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה:

לד ונטלו מיטבתה וישרו בעברנה:

(לה) וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גָּבֵר:

לה ונטלו מעברנה וישרו בעצין גבר:

(לו) וַיִּסְעוּ מִעֵצִין גָּבֵר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר־צֶן הוּא קָדֵשׁ:

לו ונטלו מעצין גבר וישרו במדבר צן הוא קדש:
היא רקם:

(לז) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּחַר הַהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם:

לז ונטלו מקדש וישרו בחר ההר בקצה ארץ אדום:
ארעא דאדום:

(לח) וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיִּמַּת שָׁם בְּשַׁנַּת הָאֲרֵבָעִים לְצֹאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ:

לח ויסק אהרן פהרן פהנא להר טורא על מימרא דיי ומית שם בשנת ארבעין למפק בני ישראל מארעא דמצרים פירחא חמשאה פמד לירחא:

כ"ט - על-פי ה' • מלמד שמת בנשיקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 412)

בחרבן הבית כף: מצד אחד, יש חיוב להתאבל על ירושלים, אף לאידך, הרי דוקא בין המצרים הוא זמן מיוחד לעסק בהלכות בית הבחירה, שאז מעלה עליו הכתוב פאלו עוסקים בבנין הבית (תנחומא צו יד). ויש בזה הדגשה מיוחדת: סבת חרבן בית שני היתה שנאת חנם (יומא ט, ב), והתקון הוא אהבת חנם: הני מתלמידיו של אהרן . . . אוהב את הבירות ומקרבן לתורה.

וַיִּמַּת שָׁם . . . בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ (לג, לח) מיתת אהרן, שהיתה בראש חודש מנחם-אב, קשורה בחרבן הבית, שהיה אף הוא בחודש זה, כמאמר רז"ל (ראש השנה יח, ב) שקולה מיתתו של צדיקים כשפפת בית אלקינו. דהנה, יום מיתת צדיק הוא זמן של בכי ואבלות, אבל יחד עם זה הוא גם זמן ללמד ממעשיו הטובים וללכת בדרכיו, שאז, כאשר זרעו בחיים, אף הוא בחיים (תענית ה, ב). ואף

לט ואהרן פר מאה ועשרין ותלת שנין פד מית בהור טורא:

(לט) וַאֲהֲרֹן בֶן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמֹתוֹ בְּחַר הָהָר:

מ ושמע פנענא מלקא דערד והוא יתב פדרומא פארעא דנענע פמייתי בני ישראל:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּדְ עֶרֶד וְהוּא יוֹשֵׁב בְּגִבְעַת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֵאֵ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט - וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • (ר"ה א) כאן למדך, שמימת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד, וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל, לפיכך חזר וכתבה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 290)

היא, שַׁעֲמֹלֶק יֵצֵא לְמִלְחָמָה לֹא כַּעֲמֹלֶק, שְׁנִתְּנָה לוֹ הַזְדַּמְנוֹת לִפְגַּע בְּיִשְׂרָאֵל, מִחֲמַת סְלוּק עֲנִי הַכְבוֹד, אֵלֹא כַּכְנַעֲנִי, שֶׁסָּבִיר שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת הַלְחָם בָּהֶם. הַפְּתוּב מְלַמְּדֵנוּ גְדֹל חֲשִׁיבוֹת מִיתַת אֶהְרֹן: מִיתַתוֹ עֲצָמָה (לֹא סְלוּק עֲנִי הַכְבוֹד) יֵצֵרָה אֵת הַרְשָׁם שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת הַלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל.

וְכַסְבֹּר שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת הַלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל (לג, מ) יֵשׁ לְדַיֵּק בְּזֶה, הָרִי מְדַבֵּר בַּעֲמֹלֶק, כְּפִרוּשׁ רש"י לְעִיל (חֲקַת כֹּא, א): וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . . זֶה עֲמֹלֶק. וְהָרִי עֲמֹלֶק הוּא רְצוּעַת מְרֻדוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מְזַמֵּן כָּל עַת לְפָרְעָנוּת (רש"י שם), וְהוּא נִלְחַם בְּיִשְׂרָאֵל גַּם בְּרַפְיָדִים, בְּחַיּוֹ שֶׁל אֶהְרֹן, וּמָה הַכּוֹנֵה שֶׁסָּבִיר שְׁנִתְּנָה רְשׁוֹת הַלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל? אֵלֹא כְּנִת רש"י

מא ונטלו מהר טורא ושרו בצלמנה:

(מא) ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה:

מב ונטלו מצלמנה ושרו בפונן:

(מב) ויסעו מצלמנה ויחנו בפונן:

מג ונטלו מפונן ושרו באבת:

(מג) ויסעו מפונן ויחנו באבת:

מד ונטלו מאבת ושרו במגזת עבראי בתחום מואב:

(מד) ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים בגבול מואב:

כ"ט • בעיי העברים • לשון חרבות וגלים, כמו (מיכה א) "לעי השדה", (תהלים עט) "שמו את-ירושלים לעיים".

מה ונטלו ממגזתא ושרו בדיבן גד:

(מה) ויסעו מעיים ויחנו בדיבן גד:

מו ונטלו מדיבן גד ושרו בעלמן דבלתימה:

(מו) ויסעו מדיבן גד ויחנו בעלמן דבלתימה:

מז ונטלו מעלמן דבלתימה ושרו בטורי עבראי דקדם נבו:

(מז) ויסעו מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו:

מח ונטלו מטורי עבראי ושרו במישריא דמואב על ירדנא דירחו:

(מח) ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב על ירדן ירחו:

מט ושרו על ירדנא מבית הישמות עד מישר שטין במישריא דמואב:

(מט) ויחנו על-הירדן מבית הישמות עד אבל השטים בערבת מואב: ס

תנה: "לדידי חזי לי ההוא אתרא וכו'": אבל השטים • מישור של שטים "אבל" שמו.

כ"ט • מבית הישמות עד אבל השטים • פאן למדוד שיעור מחנה ישראל י"ב מיל, דאמר רבה בר בר

כלי יקר – עוז והדר

בבית הישמות, כי הוא לשון שממה וחרבן הבית, ואבל השטים הוא לשון ארז, ורמו אל הזמן שנתאבלו בו על הצדיק שנמשל לישטה וארז (ראה תהלים צב יג, תענית כה). ונדמנו שניהם לפנדק אחד, וחבור שני קצוות אלו מורה ששקולים המה, כאלו הקצה האחד

בתחלת הפרשה (פסוק לח) וימת שם בשנת הארבעים וגו' בחדש החמישי באחד לחדש, הוא חדש אב שבו נשרפה בית אליהו והקבע לבקיה לדורות מזמן המרגלים (ראה תענית כט). כדי להורות ששנים אלו שקולים על פן נודמנו בחדש אחד. וזהו הרמזו

(מט) ויחנו על הירדן מבית הישמות עד אבל השטים. על צד הרמו יש לפרש שלכך הנכיר שני קצוות אלו, לפי שפרשה זו מדברת ממיתת אהרן, ואמרו רבותינו "ל ריה" ששקולה מיתת הצדיקים בשרפת בית אליהו, ודבר זה יש בו רמז

♦ יום חמישי כ"ו תמוז ♦

ג ומליל יי עם משה במישרָא דמוֹאֵב על ירדנָא דירחו לְמִימָר:

ג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרָחוּ לְאֹמְרוֹ:

נא מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דקנען:

נא) דַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן:

על מנת-כן תעברו. ואם לאו - מים באין ושוטפין אתכם; וכן מציינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן.

כ"ו ◀ כי אתם עוברים את-הירדן וגו' והורשתם וגו'. והלא כמה פעמים הזכירו על כך? אלא כך אמר להם משה: כשאתם עוברים בירדן בביבשה,

גב ותתרכון ית פל יתבי ארעא מן קדמיון ותכדון ית פל בית סגדתהון וית פל צלמי מתכתהון תכדון וית פל כמתהון תשעון:

גב) וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֶת כָּל־מִשְׁפֵּיתֵם וְאֵת כָּל־צִלְמוֹי מִסִּבְתֵּיכֶם תִּאָּבְדוּ וְאֵת כָּל־בַּמּוֹתֵם תִּשְׁמִידוּ:

ידים ורגלים, כדכתיב (ויקרא כו): "ואכן משפית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה". מסכתם. כתרגומו: מתכתהון.

כ"ו ◀ והורשתם. וגרשתם. משפיתם. כתרגומו: "בית סגדתהון", על שם שהיו מסככין את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחות עליהם בפשוט

כלי יקר - עזו והדר

למה לא אמר סתם לפני הקדוש ברוך הוא, אלא ודאי שבא לתן טעם למה זה גדול מזה, ואמר לפי שהקדוש ברוך הוא 'אמר והיה העולם' והפץ בהיותו וקיומו, ונפש הצדיק נותן יותר הויה וקיום לעולם יותר מכל הרוחניות שהיו בבית המקדש, לפי ש"צדיק" אחד 'יסוד עולם' (ע"פ משלי י כח) ונשמתו חצובה מתחת פסא כבוד (ראה זוהר ח"ג כט), על כן יש בה קדושה גדולה ונותנת הויה וקיום לכל העולם. ונדע שכן הוא, שהרי מביא על זה פסוק 'הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ופלא ואבדה חכמת חכמינו', ומאי משמע שמדבר בסלוקן של צדיקים, אלא ודאי בסלוק הנפש המשפלת היא שקרא 'חכמת חכמינו', כי נפש המשפלת היא נותנת קיום והויה לכל העולם, וסלוקה גורם ש"עמודי" עולם 'ירופפו'. וזה דבר אמתי ונכון ראוי לצרפו לפסוק זה על צד הרמז: תורה ג

שרפת בית אלהינו קשה מזה, כי נוסף על סלוק הרוחניות משם גם החמר נשרף. כמו כן בצדיקים, כשמזכיר לשון 'מיתה' הוא מדבר בנגד החמר, כי הגוף מת אבל הנשמה אינה מתה כי הויה היא. אבל לשון 'סלוק' שרף על הנשמה ולא על הגוף, כי היא לבדה העולה, כמו שצאמר (קהלת ג כא) 'רוח בני האדם העלה היא למעלה': וְהִנֵּה 'מיתת צדיקים' דהינו הדבר הנוגע בחמר גוף הצדיק, ודאי דבר זה שקול 'כשרפת בית אלהינו', החמר של בית המקדש. אבל 'סלוקן של צדיקים' דהינו רוח בני האדם המסתלק ועולה למעלה, דבר זה מתייחס ל'חרבן בית אלהינו' דהינו יציאת הרוחניות משם, ומה שאמר שזה גדול מזה, לא שזה גדול במהות, אלא שהנזק המגיע לעולם בסלוק נשמת הצדיק הוא גדול מן הנזק המגיע לעולם בסלוק הרוחניות מן הבית המקדש, כי יש ל'דקדק מהו שאמר לפני מי שאמר והיה העולם,

היה מרגיש אבל השמים דהינו האבלות על נפש הצדיק, והקצה השני היה מרגיש בצער בית הישמות. וְתַדַּע כי בילקוט בישעיה (רמז תלו) מסיק בפסוק 'הנני יוסף להפליא את העם הזה' (ישעיה כט ט) 'גדול סלוקם של צדיקים לפני מי שאמר והיה העולם יותר מן תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה ומחרבן בית המקדש'. קשיון אהרדי, כי רבובתינו ו'ל אמרו במסכת ראש השנה ששקולים המה, וכן אמר 'גדול סלוקן'. ו'הביט מין וראה', כי במדרש הזכיר לשון 'סלוקן', ובגמרא אמרו 'מיתת צדיקים'. ובמדרש הזכיר לשון 'חרבן בית המקדש', ובגמרא אמרו 'כשרפת בית אלהינו': וְתַבְּאוֹר לכל זה, כי לשון 'חרבן בית המקדש' מורה על הזמן שחמר הבית מעצים ואבנים נשאר קיים, אף שחרב כי יצא ממנו כל הדרו והודו, דהינו סלוק מן הבית כל הדברים רוחניים שהיו בו. אבל לשון

(ג) **וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרֵשֶׁת אַתָּה:**
 נג ותתרכזו ית יתבי ארעא ותיבזכו בה ארי
 לכוז יתבית ית ארעא למירת יתה:

כ"ט – וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ • וְהוֹרִשְׁתֶּם אוֹתָהּ מִיּוֹשְׁבֶיהָ, וְאֵז וַיִּשְׁבְּתֶם־בָּהּ – תּוֹכְלוּ לְהִתְקִים בָּהּ, וְאִם לֹא – לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקִים בָּהּ.

(ד) **וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לְרֹב תְּרֻבּוֹ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנַחֲלוּ:**
 נד ותחסנוז ית ארעא בעדבא לזרעיתכוז
 לסגיאי תסגוז ית אחסנתהוז ולזעירי
 תזעירוז ית אחסנתהוז לדיפוק לה תמן
 עדבא די לה יהי לשבטי אבתיכוז
 תחסנוז:

כ"ט – אֶל אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה • מִקְרָא קָצֵר הוּא זֶה: אֶל מְקוֹם אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוֹרָל, לוֹ יִהְיֶה.

(ה) **וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וּלְצַנִּינִם בְּצַדֵיכֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ:**
 נה ואם לא תתרכזו ית יתבי ארעא מן
 קדמיכוז ויהי די תשארוז מנהוז לסיעז
 נטלז זנו לקדליכוז ולמשרזז מקפכוז
 ויעיקוז לכוז על ארעא די אתוז יתביז בה:

כ"ט – וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם • יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה. לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם • לִיתְדוֹת הַמְּנַקְרִים עֵינֵיכֶם. תְּרַגּוּם שֶׁל יְתֵדוֹת: "סִיפְיָא". וּלְצַנִּינִם • פּוֹתְרִים בּוֹ כְּתַרְגוּמוֹ.

(ו) **וְהָיָה כִּאֲשֶׁר דַּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם: פ**
 נו ויהי כמא די תשבית למעבד להוז אעבד
 לכוז:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ז) **צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנַעַן וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אָרֶץ כְּנַעַן לַגְּבֹלְתֶיהָ:**
 כ פקד ית בני ישראל ותימר להוז ארי אתוז
 עליו לארעא דכנעז דא ארעא די תתפלג
 לכוז באחסנא ארעא דכנעז לתחוקמא:

כ"ט – זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם וְגו' • לִפִּי שֶׁהֲרֵבָה מְצוֹת נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וְאִין נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הָצַרְף לְכַתֵּב מְצַרְנֵי גְבוּלֵי רוּחוֹתֶיהָ סָבִיב. לומר לך: מִן הַגְּבוּלִים הַלָּלוּ וְלִפְנֵים הַמְצוֹת נוֹהֲגוֹת. תִּפְּל

כלי יקר – עזו והדר

יִאמֵר אֲפֹשֶׁר לְמִצּוֹת בְּעוֹר שְׂתַקְּיִם עַל יְדֵי אַחֲרִים, הֵן שִׁיגְרָם מִחֻלְקַת בֵּין הַשְּׂבָטִים, כִּי כָּל אֶחָד יִבְחַר לוֹ הָרַע בְּמַעוֹטוֹ בְּמָקוֹם שְׂאִין שֶׁם הֲרֵבָה צְלָמִים וּמִסְכּוֹת. עַל כֵּן הִכְנִיס תוֹף עֵנָן זֶה פְּסוּק וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל, כִּי כְּזֶה בְּטוֹל כָּל הַחֲשׂוֹת: תורה נה

וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת הָאָרֶץ: וְאִמְרָ אֲנִי שְׂלֵא קֶשֶׁה מִיַּדִּי, כִּי בְּאִבּוֹד הַצְּלָמִים וְהַבְּמוֹת וְגֵרוֹשׁ כֹּל הָאֲמוֹת הַטִּיל ה' עֲבוּדָה רַבָּה עַל יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לְחוּשׁ לְשֹׁנֵי דְבָרִים, הֵן שִׁיחֵהָ הַדְּבָר בְּקִדְרָה דְּבִי שְׂתַפְּי' (ע"פ עירובין 61, וְתַתְּבַטֵּל מִצְוֵה זו, כִּי כָּל אֶחָד

(נד) וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל. בְּפְסוּק זֶה נִתְקַשְׁוּ הַמְּפָרְשִׁים מְאֹד, בְּאִמְרָם כִּי תַחֲלַת הַפְּרָשָׁה מְדַבֵּרַת מֵאִבּוֹד הָאֲמוֹת וְצִלְמֵי מִסְכּוֹתָם, וְכֵן סוֹף הַפְּרָשָׁה וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יִשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגו' (פסוק נה), וְאִיךְ הִכְנִיס בֵּין הַדְּבָקִים פְּסוּק

ג ויהי לכוז רוח דרומא מדרבא דצן על תחומי אדום ויהי לכוז תחום דרומא מפסי נמא דמלחא קדומא:

דרף דרומה אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל (יחזקאל) : "מדבר העמים", לפי שהיו כמה אמות יושבות בצדו והולכין אצל דרומו מן המערב כלפי מזרח תמיד, עד שבאו לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום שנייחם לעבר דרף ארצו ולהכנס לארץ דרף רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומה של אדום, עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר (שופטים י"א) : "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה". והלכו כל דרומה של מואב עד סופה, ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה; וכשפלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפיפתח (סו) : "וילך במדבר ויסיב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון ועוג, שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרכו עד הירדן, והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ מואב. נמצא, שארץ כנען שבצד הירדן למערב - הנה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל אדום.

ד וינסח לכוז תחומא מדרומא למסקנא דעקרבס ועבר לצן ויהוץ מסקננהי מדרומא לרקם גיאה ויפוק לחצר אדר ויעבר לעצמן:

למערב ובא לו לחצר-אדר ומשם לעצמן ומשם לנחל מצרים. ולשוץ "נסב" האמור כאן לפי שכתב ויצא חצר-אדר, שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע. ורחב אותה רצועה שבבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמן, ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול, שהוא מצר מערבה של כל ארץ ישראל. נמצא, שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית.

ה וינסח תחומא מעצמן לנחלא דמצרים ויהוץ מסקננהי למא :

ט"ו ויהי לכם פאת-נגב. רוח דרומית אשר מן המזרח למערב. ממדבר-צן. אשר אצל אדום מתחלת מקצוע דרומית-מזרחית של ארץ תשעת המטות. כיצד? שלש ארצות יושבות בדרומה של ארץ-ישראל זו אצל זו: קצת ארץ מצרים, וארץ אדום בלה, וארץ מואב בלה; ארץ מצרים במקצוע דרומית-מערבית, שנאמר בפירשה זו: "מעצמן נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה". ונחל מצרים הנה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנאמר (יהושע יג) : מן-השיחור אשר על-פני מצרים. ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ-ישראל, וארץ אדום אצלה לצד המזרח, וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח, וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ, הנה מעבירים את הנילוס לצד צפון ובאין לארץ-ישראל, ולא עשה כן; וזהו שנאמר (שמות יג) : "ולא נחם אלהים דרף ארץ פלשתים", שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען - כענין שנאמר בפלשתים (צפניה ה) : "ישבי חבל הים גוי כרתים". ולא נחם אותו הדרף, אלא הסבן והוציאם

ו ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבס ויצא צנה והיו תוצאותיו מנגב לקדש ברנע חצר-אדר ועבר עצמנה:

ט"ז ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבס. כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא" מלמד שלא הנה המצר שנה אלא הולך ויוצא לחוץ. יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבס. נמצא מעלה עקרבס לפנים מן המצר. ועבר צנה. אל צין, כמו "מצרימה". והיו תוצאותיו. קצותיו. בדרומה של קדש ברנע. ויצא חצר-אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון

ה ונסב הגבול מעצמן נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה:

ט"ח ויהי תוצאותיו הימה. אל מצר המערב, שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה.

(א) וַגְּבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זֶה־יְהִיָּהּ וּתְחוּמֹם מֵעֲרָבָא וְיִהְיֶה לְכוֹן יָמָא רַבָּא וּתְחוּמָה דִּין יְהִי לְכוֹן תְּחוּם מֵעֲרָבָא :
 לָכֶם גְּבוּל יָם :

כ"ט - וַגְּבוּל יָם • וּמְצַר מֵעֲרָבִי מַהוּ? • וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל • לְמִצְרָא • וְגְבוּל • הַנִּסְפִין שִׁבְתוּף הַיָּם, אָף הֵם מִן הַגְּבוּל, וְהֵם אֵיִים שְׁקוּרִין "איזל"ש".

(י) וְזֶה־יְהִיָּהּ לָכֶם גְּבוּל צִפּוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תְּתָאוּ וְדִין יְהִי לְכוֹן תְּחוּם צְפוּנָא מִן יָמָא רַבָּא תְּכַוְנִין לְכוֹן לְהַר טוּרָא :
 לָכֶם הַר הַהָר :

כ"ט - גְּבוּל צִפּוֹן • מִצְרָא צִפּוֹן • מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תְּתָאוּ לָכֶם הַר הַהָר • שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוּנִית מֵעֲרָבִית וְרָאוּ מִשְׁפִּיעַ וְנִכְנָס לְתוֹף הַיָּם, וְיֵשׁ מְרִחֵב הַיָּם לְפָנִים הִימְנוּ וְחִצְצָה הִימְנוּ. תְּתָאוּ • תִּשְׁפְּעוּ לָכֶם

(ח) מֵהַר הַהָר תְּתָאוּ לְבָא חֶמֶת וְהָיוּ תּוֹצְאוֹת הַגְּבֹל צְרָדָה :

כ"ט - מֵהַר הַהָר • תְּסַבּוּ וְתִלְכוּ אֶל מִצְרָא הַצִּפּוֹן לְצַד הַמְּזֻרָח, וְתִפְגְּעוּ ב־"לְבָא חֶמֶת" זוֹ אֲנִטוּכְיָא. תּוֹצְאוֹת הַגְּבֹל • סוּפֵי הַגְּבוּל. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹצְאוֹת הַגְּבוּל, אוֹ מִצְרָא כְּלָה שֵׁם לְגַמְרִי וְאִינוּ עוֹבֵר לְהֵלֵן

(ט) וַיֵּצֵא הַגְּבֹל זְפֹרְנָה וְהָיוּ תּוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינַן זֶה־יְהִיָּהּ לָכֶם גְּבוּל צִפּוֹן :

כ"ט - וְהָיוּ תּוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינַן • הוּא הֵיךְ סוּף הַמִּצְרָא הַצְּפוּנִי, וְנִמְצְאוֹת חֲצֵר עֵינַן בְּמִקְצוֹעַ צְפוּנִית־מְזֻרָחִית. וּמִשֵּׁם הַתְּאוּיָתָם לָכֶם אֶל מִצְרָא הַמְּזֻרָחִי.

(י) וְהַתְּאוּיָתָם לָכֶם לְגְבוּל קְדֻמָּה מִחֲצֵר עֵינַן שְׁפָמָה :
 כ"ט - וְהַתְּאוּיָתָם • לְשׁוֹן הַסִּבָּה וְנִטְיָה, כְּמוֹ "תְּתָאוּ". שְׁפָמָה • בְּמִצְרָא הַמְּזֻרָחִי, וּמִשֵּׁם הַרְבֵּלָה.

(יא) וַיֵּרֶד הַגְּבֹל מִשְׁפַּם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵין וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמַחָה עַל־פְּתָף יָם־כְּנָרֶת קְדֻמָּה :

כ"ט - מִקְדָּם לְעֵין • שֵׁם מְקוֹם, וְהַמִּצְרָא הוֹלֵף בְּמְזֻרָחוֹ. נִמְצָא הָעֵין לְפָנִים מִן הַמִּצְרָא, וּמֵאֲרֵץ־יִשְׂרָאֵל הִיא. וַיֵּרֶד הַגְּבֹל • כָּל שֶׁהַגְּבוּל הוֹלֵף מִצְפּוֹן לְדְרוֹם, הוּא יוֹרֵד וְהוֹלֵף. וּמַחָה עַל־פְּתָף יָם־כְּנָרֶת קְדֻמָּה • שֶׁיְהִיָּהּ יָם כְּנָרֶת תּוֹף לְגְבוּל בְּמֵעֲרָב, וְהַגְּבוּל בְּמְזֻרָח יָם כְּנָרֶת, וּמִשֵּׁם יוֹרֵד אֶל הַיַּרְדֵּן, וְהַיַּרְדֵּן מוֹשֵׁף וּבָא

(יב) וַיֵּרֶד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאוֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תְּהִיָּהּ לָכֶם הָאָרֶץ לְגְבוּלְתֶיהָ סָבִיב :

יב וְיִחֹת תְּחוּמָא לְיַרְדֵּנָא וְיִהוּן מִפְּקֻנְהִי לְיָמָא דְּמִלְחָא דָּא תְּהִי לְכוֹן אֲרַעָא לְתְּחוּמָהָא סְחוּר סְחוּר :

יג ופקיד משה ית בני ישראל למימר דא ארעא די תתחסנון יתה בעדבא די פקיד יי למתן לתשעת שבטין ופלגות שבטא:

(יג) ויצו משה את בני ישראל לאמר זאת הארץ אשר נתנה לך אתה בגורל אשר צוה יהוה לתת לתשעת המפות וחצי המפה:

יד ארי קבילו שבטא דבני ראובן לבית אכסתהון ושבטא דבני גד לבית אכסתהון ופלגות שבטא דמנשה קבילו אחסתהון:

(יד) כי לקחו מפה בני הראובני לבית אבתם ומפה בני הגדי לבית אבתם וחצי מפה מנשה לקחו נחלתם:

טו תרין שבטין ופלגות שבטא קבילו אחסתהון מעברא לירדנא דירחו קדומא מדיקחא:

(טו) שני המפות וחצי המפה לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו קדמה מזרחה: פ

טז"א קדמה מזרחה • אל פני העולם, שהם במזרח, שרוח מזרחית קרויה "פנים" ומערבית קרויה "אחור", לפיכך דרום למזין וצפון לשמאל.

♦ יום שישי כ"ז תמוז ♦

טז ומליל יי עם משה למימר:

(טז) וידבר יהוה אל משה לאמר:

יז אליו שמחת גבריא די נחסנון לכון ית ארעא אלעזר פהנא ויהושע פר נון:

(יז) אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן ויהושע בן נון:

יח תכן לפרש "לכם" זה, ככל "לכם" שבמקרא, שאם כן הנה לו לכתב "ינחילו לכם", "ינחלו" – משמע שהם נחלים לכם בשבילכם ובמקומכם, כמו (שמות יח): "ה' ילחם לכם".

טז"א אֲשֶׁר־יִנְחָלוּ לָכֶם • בשבילכם. כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים, ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון. ומה שהם עושין הנה עשוי באלו עשאים שלוחים. ולא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ביאורים לפירוש רש"י ד עמ' 297)

לצרכי הכלל. ב. מצד הקב"ה – הקב"ה מנה אותו (על ידי משה) להיות נשיא שבטו, ומצד מנוי זה פעלתו כוללת גם את צרכי הפרט, שהרי הוא נשיאו של כל אחד כיחיד. והנה, בפסוק נזכרו אלעזר ויהושע, שקבלו מנוי מיוחד מאת ה', ומזה למד רש"י שאף לגבי הנשיאים כן: מדבר במנוי מיוחד מאת ה' להיות ממונים ו'בעלים' על כל עניני השבט. לכן מפרש רש"י שכל נשיא הוא אפוטרופוס לשבטו והוא דואג לצרכיו של כל יחיד כפרט.

כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון (לד, יז) יש לשאל, מנזן לו לרש"י שהנשיאים חלקו את נחלת השבט למשפחות, ולא שחלקו את הארץ לשבטים? ויש לומר, דהנה תפקידו של הנשיא נחלק לשנים. א. מצד ישראל – הוא שלוחם של ישראל לספוק כל צרכיהם, ודאגתו מצד תפקיד זה היא בעקר לצרכי הכלל, וכדרך העולם, שכל קבוץ של אנשים ממונה מנהיג שדואג

יח ורבא חד רבא חד משבטא תסבון לאחסנא ית ארעא:

(יח) ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל את הארץ:

טז"א לנחל את הארץ • שיהא נחל וחולק אותה במקומכם.

יט וְאֵלֵין שְׁמַתָּה גְּבִרְיָא לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה
כְּלָב בַּר יִפְנָה:
בְּיַפְנָה:

כ וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן שְׁמָעוֹן שְׁמוּאֵל בַּר
עֲמִיהוּד:

כא לְמַטֵּה בְּנֵימָן אֶלְיָד בְּיַפְסָלוֹן:

כב וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן דְּן רַבָּא בְּקִי בְּיַגְלִי:

כג לְבִנְיָ יוֹסֵף לְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן מְנַשֶּׁה רַבָּא
חֲנִיָּאל בַּר אֶפְדִּי:
בְּיַאֲפָדִי:

כד וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן אֶפְרַיִם רַבָּא קִמּוּאֵל בַּר
שִׁפְטָן:

כה וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן זְבוּלוֹן רַבָּא אֶלְיָצִפָּן בַּר
פְּרָנָךְ:

כו וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן יִשְׁשַׁכָּר רַבָּא פְּלִטְיָאל בַּר
עִזָּן:

כז וּלְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן אֲשֶׁר רַבָּא אַחִיהוּד בַּר
שְׁלֵמִי:

כח וּלְמַטֵּה בְּנֵינַפְתָּלִי נְשִׂיא פְּדָהאֵל בְּיַעֲמִיהוּד:

כט אֱלֹהִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּאַרְצָא בְּנֵעָן: פ

כ"ט - לנחל את בני ישראל • שהם נחילו אותה להם למחלקותיהם.

א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על
יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ לְמִימְרָא:
לָה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן
יְרַחוֹ לְאֹמְרָא:

ב פקד ית בני ישראל ויתנון ללויים מנחלת אחוזתם
מאחסנת אחודתהון קרוין למתב ורנח
לְקַרְוִיָּא סַחְרִיָּהוֹן תַּתְּנוּן לְלֹאִי:
צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנוּ לְלוֹיִם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם
עָרִים לְשֹׁבֵת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תַּתְּנוּ
לְלוֹיִם:

כ"ט - ומגרש • רנח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לגוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטע
בָּרֶם וְלֹא לְזָרַע זְרִיעָה.

ג. ויהיו קרנאי להון למטב ורנחיהון יהון לבכערהון ולקנניהון ולכלל סנתהון:

(ג) והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכלל חיתם:

כ"ט. ולכלל חיתם. לכל צרכיהם.

ד. ורנחי קרנאי די תתנון ללנאי מכתל קרנאי ולקרא אלף אמין סחור סחור:

(ד) ומגרשי הערים אשר תתנו ללוים מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב:

ו. ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים.

כ"י. אלף אמה סביב. (עירובין כא) ואחריו הוא אומר: "אלפים באמה". הא כיצד? אלפים הוא נותן להם

ה. ותמשחין מקרא לקרנאי את ריח קדומא תרין אלפין אמין ונת ריח דרומא תרין אלפין אמין ונת ריח מערבא תרין אלפין אמין ונת ריח צפונא תרין אלפין אמין וקרנאי במציעא דין זהו רנחי קרנאי:

(ה) ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים:

ו. ונת קרנאי די תתנון ללנאי את שית קרני שזביתא די תתנון למערב תמן קטולא ועליהון תתנון ארבעין ומרתין קרניו:

(ו) ואת הערים אשר תתנו ללוים את ששערי המקלט אשר תתנו לנם שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר:

ז. וכל קרנאי די תתנון ללנאי ארבעין וממני קרניו יתנו ונת רנחיהון:

(ז) כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמונה עיר אתהן ואת מגרשיהן:

ומפעם זה אומר עד מות הפהן הגדל אשר משח אתו בשמן המשחה, וכי עדין לא ידענו שהכהן גדול נמשח בשמן המשחה. אלא לפי שהכהן זה שנעשה רציקה בנמי, זה הרוצח ככה ינר אלהים נשמת אדם (משלי כ ב), וככה ינר מצוה ותורה אור" (שם ו ב), ודאי לא יכר כהן זה ב"שמן משחת קדש" שעליו שהיה "מחציתו חמשים ומאתים" (שמות ל ב) דהינו שני פעמים ינר, כי כל כהן צריך לעמוד על שמירת שתי נרות אלו בנמי ולהתפלל על זה, ומאחר שמעשה זה קרה בנמי על כן ישב שם עד מות הפהן הגדל: תורה ו

ורעד בארץ לא להם", הינו בארץ שהוא לא להם של יושבי הארץ, כי יוסף העבירם לערים שיהיו כגרים שמה כדי שלא יוכלו לומר לישראל גרים אתם (שם מז כא, ראה חולין ט): ומה שאמרה תורה ברוצחים שישב שם עד מות הפהן הגדל (פסוק כח), לפי שאהרן מדתו השלום (אבות פ"א מ"ב), על כן היה לו להתפלל על בני דורו שאף "שלום ואמת יהיה בימיו" ולא "תקראנה באלה מקרה בלתי טהור" זה, על כן ישב שם עד מות הפהן הגדל, ואז יתפלל הוא וכל ביתו על מיתת הפהן הגדול כדי שיחזור מהרה לביתו:

לה (ו) ארבעים ושתיים עיר. כנגד ארבעים ושתיים חנויות שישראל חנו בהם והיו בכלם כגרים, כך נתנו ללוים שלא היה להם חלק בארץ ארבעים ושתיים עיר: וערי המקלט יהיו מן ערי הלוים, לפי שהנס אל עיר מקלטו הרי הוא שמה גר, ויש לחוש פן יאמרו לו יושבי הארץ "גר אתה בארץ", על כן צוה שיהיו ערי מקלט מן ערי הלוים, כי גם הלוים כ"גרים בארץ", ויאמרו לו מום שבה אל תאמר לחברך, על דרך שנאמר (שמות כג ט) "ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם" (ראה במ"ג נט), וכדרך שנאמר (בראשית טו י) "כי גר יהיה

ח וְקָרְנֵיָא דִּי תַתְּנִין מֵאַחֲרֵי פְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן סְגִיָּאֵי תַסְגִּין וּמִן זַעֲרֵי תַזְעִירוּן גְּבַר כְּפוּם אַחְסָנְתָּה דִּי יַחְסִנִין תַּתְּן מִקְרוּהֵי לְלוֹאֵי:

(ח) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנֶנּוּ מֵאַחֲרֵי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֶבֶל תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מַעֲרִיו לְלוֹיִם: פ

◆ שבת קודש כ"ח תמוז ◆

ט ומליל יי עם משה למימר:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י מלל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עבריו ית ירדנא לארעא דקנען:

(י) דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן:

יא ויתמנון לכוון קרוין קרוי שבויתא יהוין לכוון ויערוק לתמן קטולא דיקטול נפשא בשלו:

(יא) וְהַקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מְקַלַּט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׂמָה רֹצֵחַ מִכַּהֲנֵפֶשׁ בְּשָׂנְאָה:

כ"י - וְהַקְרִיתֶם • אין "הקריה" אלא לשון הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כי הקרה ה' אליהיך לפני".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 596)

דקליפה, כמבאר בחסידות. בשננה - ביהודי לא שף חטא במזיד, שהרי כל יהודי רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות (רמב"ם הלכות גרושין ב, ט).

וְגַם שָׂמָה רֹצֵחַ מִכַּהֲנֵפֶשׁ בְּשָׂנְאָה (לה, יא) נֶפֶשׁ - רומז לנפש השנית בישראל (תנ"א ריש פ"א), שהיא חלק אלוה ממעל ממש. מַכֵּה נֶפֶשׁ - רומז לחטא ועון, שגורם לשפיכת הדם והחיות של 'אדם דקדושה' ב'אדם

יב ויהוין לכוון קרוינא לשנבא מגאל דמא ולא ימות קטולא עד דיקום קדם כנשתא לדינא:

(יב) וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמְקַלַּט מְגָאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד-עֲמֹדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפַּחַת:

כ"ג - מַגָּאֵל • מפני גואל הדם, שהוא קרוב לנרצח.

יג וקרניא די תתנון שית קרוי שבויתא יהוין לכוון:

(יג) וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנֶנּוּ שֵׁשׁ-עָרֵי מְקַלַּט תִּהְיֶינָה לָכֶם:

יד היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען (ספ"י).

כ"ד - שֵׁשׁ-עָרֵי מְקַלַּט • (מכות ט) מגיד, שאף-על-פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ז ב עמ' 494)

ובדרך הרמז: מי שנמצא בששית ימי המעשה ומתעסק בעניני חליו, זקוק למצוות תמידיות שישמרו עליו מפני היצר. אבל מי שנמצא ביום השביעי ומקיים מצוות שבת, אין לו צורך כל כך בשש מצוות אלה. ואדרבה, הוא מקיים אותן בדרך נעלית יותר - לא בתור הגנה מפני היצר אלא בעניני קדושה.

שֵׁשׁ עָרֵי מְקַלַּט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג) 'ספר החנוך' נותן סימן לשש המצוות התמידיות - שש ערי מקלט. ויש לבאר את הקשר בין שש מצוות אלה לערי מקלט, דהנה יצרו של אדם 'עובד' תמיד, ללא הפסק, ומובן אפוא שיש צורך במצוות תמידיות, שישמרו על האדם מפני יצרו. והרי גם ערי מקלט מגנות על יהודי מפני 'גואל הדם' - השטן והיצר הרע.

יד ית תלת קרוינא תתנון מעברא לירדנא וית תלת קרוינא תתנון בארעא דקנען קרוי שבויתא יהוין:

(יד) אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנֶנּוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנֶנּוּ בְּאַרְץ כְּנָעַן עָרֵי מְקַלַּט תִּהְיֶינָה:

נְפִישֵׁי רוֹצְחִים, דְּכָתִיב (הושע ו'): "גִּלְעָד קָרַיִת פְּעֲלֵי אֶזְרָא וְעֲקָבָה מִדָּם".

כִּי־אֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים וְגו' • (מכות ט) אָף־עַל־פִּי שְׂבָאָרֶץ פְּנַעַן תִּשְׁעָה שְׂבָטִים וְכֹאֵן אֵינֶן אֵלָא שְׁנַיִם וְחֲצִי, הַשָּׁה מִנֵּן עָרֵי מִקְלַט שְׁלָהֶם, מִשּׁוּם דְּבַגְלָעַד

טו לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא וּלְתוֹתְבָא בִּינֵיכוֹן יְהוֹנָן שִׁית קְרוּיָא הָאֵלִין לְשׂוֹבָא לְמַעְרוֹק לְתַמְנָן כֹּל דִּיקְטוּל נִפְשָׁא בְּשָׁלוּ:

(טו) לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרַר וְלִתְוֹשֵׁב בְּתוֹכֶם תִּהְיֶינָה שְׁשֵׁי־הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלַט לְנוֹם שְׂמָה כָּל־מִפְּהַר נֶפֶשׁ בְּשָׁנָה:

טז וְאִם בְּמִן דְּפְרִזְלָא מְחֵהֵי וְקָטְלָה קְטוּלָא הוּא אֲתַקְטָלָא יִתְקַטַּל קְטוּלָא:

(טז) וְאִם־בְּכָלֵי בְרוּזָא הִפְהוּ וַיְמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:

אֶפְלוּ מַחֲט, לְפִיכָף לֹא נִתְנָה בּוּ תוֹרָה שַׁעוֹר לְכָתֹב בּוּ: "אֲשֶׁר יָמוּת בּוּ". וְאִם תֹּאמַר בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג הַפְּתוּב מְדַבֵּר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "אוּ בְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וְגו'". לְמַד עַל הָאֲמוּרַיִם לְמַעְלָה, שְׁבַהוֹרֵג בְּמִזִּיד הַפְּתוּב מְדַבֵּר.

כִּי־וְאִם־בְּכָלֵי בְרוּזָל הִפְהוּ • אֵין זֶה מְדַבֵּר בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג הַסְּמוּךְ לוֹ, אֵלָא בְּהוֹרֵג בְּמִזִּיד; וְכֹא לְלַמֵּד, שְׁבַהוֹרֵג בְּכָל דְּבַר צְרִיף שִׁיְהָא בּוּ שַׁעוֹר כְּדֵי לְהַמִּית, שְׁנַאֲמַר בְּכָלֶם: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוּ" דְּמִתְרַגְּמִינָן: "דִּהִיא כְּמַסַּת דִּימוּת בָּהּ", חוּץ מִן הַבְּרוּזָל, שְׁגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שְׁבַהוֹרֵג מִמִּית בְּכָל שְׁהוּא,

יז וְאִם בְּאֶבֶן דְּמִתְנַסְבָּא בִּידָא דִּהִיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ מְחֵהֵי וְקָטְלָה קְטוּלָא הוּא אֲתַקְטָלָא יִתְקַטַּל קְטוּלָא:

(יז) וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִפְהוּ וַיְמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:

שַׁעוֹר. יָכוֹל כָּל שְׁהוּא? לְכָף נֹאמַר: "אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ".

כִּי־בְּאֶבֶן יָד • (ספרי) שְׁיִישׁ בָּהּ מְלֹא יָד. אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ • שְׁיִישׁ בָּהּ שַׁעוֹר לְהַמִּית, כְּתַרְגוּמוֹ. לְפִי שְׁנַאֲמַר (שמות כא): "וְהִפְּהָ אִישׁ אֶת רַעְיוֹ בְּאֶבֶן" וְלֹא נִתֵּן בָּהּ

יח אוּ בְּמִן דְּאָע דְּמִתְנַסְבָּא בִּידָא דִּהִיא כְּמַסַּת דִּי יָמוּת בָּהּ מְחֵהֵי וְקָטְלָה קְטוּלָא הוּא אֲתַקְטָלָא יִתְקַטַּל קְטוּלָא:

(יח) אוּ בְּכָלֵי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוּ הִפְהוּ וַיְמַת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמַת הַרְצָח:

שְׁהוּא? לְכָף נֹאמַר בְּעֵץ: "אֲשֶׁר־יָמוּת בּוּ", שְׁיִיְהָ בּוּ כְּדֵי לְהַמִּית.

כִּי־אוּ בְּכָלֵי עֵץ־יָד • לְפִי שְׁנַאֲמַר (שמות כא): "וְכִי יִפְּהָ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוּ אֶת־אִמּוֹתוֹ בְּשִׁבְטוֹ". יָכוֹל כָּל

יט גְּאָל דְּמָא הוּא יְקָטוּל יֵת קְטוּלָא כֹּד אֲתַחֲיֵב לָהּ מִן דִּינָא הוּא יְקָטְלָנָה:

(יט) גְּאָל הָדָם הוּא יָמוּת אֶת־הַרְצָח בְּפִגְעוּ־בוּ הוּא יָמַתְנוּ:

כִּי־בְּפִגְעוּ־בוּ • אֶפְלוּ בְּתוֹךְ עָרֵי מִקְלַט.

כו וְאִם בְּסַנְאָה דְּחֵהֵי אוּ רְמָא עֲלוּהֵי בְּכַמְנָא וְקָטְלָה:

(כו) וְאִם־בְּשַׁנְאָה יִהְיֶה־פָּנּוּ אוּ־הַשְּׁלִיף עָלוּי בְּצַדִּיהָ וַיְמַת:

כִּי־בְּצַדִּיהָ • כְּתַרְגוּמוֹ "בְּכַמְנָא" בְּמַאֲרָב.

כז אוּ בְּדָבְרוּ מְחֵהֵי בִּידָה וְקָטְלָה אֲתַקְטָלָא יִתְקַטַּל מְחֵיָא קְטוּלָא הוּא גְּאָל דְּמָא יְקָטוּל יֵת קְטוּלָא כֹּד אֲתַחֲיֵב לָהּ מִן דִּינָא:

(כז) אוּ בְּאִיבָה הִפְהוּ כִּידוּ וַיְמַת מוֹת־יוֹמַת הַמִּפְּהָ רֹצֵחַ הוּא גְּאָל הָדָם יָמוּת אֶת־הַרְצָח בְּפִגְעוּ־בוּ:

(כב) וְאִם-בִּפְתַּע בְּלֹא-אִיבָה הִדְפוּ אוֹ-הַשְּׁלִיךְ עָלָיו
 בְּלִפְלֵי בְּלֹא צְרִיחָה:

כ"ב - בפתע • באנס. ותרגומו "בתכף", שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו.

(כג) או בכל-אבן אשר-ימות בה בלא ראות ויפל
 עליו וימת והוא לא-אויב לו ולא מבקש רעתו:

כ"ג - או בכל-אבן אשר-ימות בה • הפהו. בלא ראות • שלא ראהו. ויפל עליו • (מכות י"א) מפאן אמרו: שהורג דרך ירידה, גולה. דרך עליה, אינו גולה.

(כד) ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על
 המשפטים האלה:

(כה) והצילו העדה את-הרצח מיד גאל הדם
 והשיבו אתו העדה אל-עיר מקלטו אשר-נס שמה
 וישב בה עד-מות הפהן הגדל אשר-משח אתו
 בשמן הקדש:

כ"ד - עד-מות הפהן הגדל • שהוא בא להשרות
 שכינה בישראל ולהאריך ימיהם, והרצח בא לסלק
 את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים, אינו
 כדאי שיהא לפני כהן גדול. דבר אחר: לפי שהיה
 לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל
 בחייו. אשר-משח אתו בשמן הקדש • לפי פשוטו,
 מן המקראות הקצרים הוא, שלא פירש מי משחו,

אֵלָא כְּמוֹ: "אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש".
 ורבובתינו דרשוהו במסכת מכות לראית דבר, ללמד
 שאם עד שלא נגמר דינו, מת כהן גדול ומנו אחר
 תחתיו, ולאחר מכאן נגמר דינו, חוזר במיתתו של
 שני, שנאמר: "אשר-משח אותו", וכי הוא משחו
 לכהן, או הכהן משח אותו? אלא להביא את הנמשח
 בגמיו, שמתזירו במיתתו (מכות י"א ב).

(כו) ואם-יצא יצא הרצח את-גבול עיר מקלטו אשר
 ינום שמה:

(כז) ומצא אתו גאל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו
 ורצח גאל הדם את-הרצח אין לו דם:

כ"ז - אין לו דם • (מכות ז) הרי הוא פהורג את המת שאין לו דם.

(כח) פי בעיר מקלטו ישב עד-מות הפהן הגדל
 ואחרי-מות הפהן הגדל ישוב הרצח אל-ארץ
 אחזתו:

כח ארי בקרית שזכותה יתב עד דימות
 פהנא רבא ויתר דימות פהנא רבא יתוב
 קטולא לארע אחסנתה:

(כט) וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:

כ"ט – ככל מושבתיכם • למד שתהא סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ-ישראל.

(ל) כָּל־מִפְּהַנֶּפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הַרֹצֵחַ וְעַד אַחַד לֹא־יַעֲנֶנּוּ בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת:

כ"ט – כל-מפה-נפש וגו' • הבא להרגו על שהכה את הנפש. לפי עדים רצח • שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו.

(לא) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לְמוֹת בִּיְמוֹת יוֹמָת:

כ"ט – ולא-תקחו כפר • (כתובות לו) לא פטר במזון.

(לב) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנוֹס אֶל־עִיר מְקַלְטוֹ לָשׁוּב לְשֵׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת הַפְּהִין:

כ"ט – ולא-תקחו כפר לנוס אל-עיר מקלטו • למי שנס אל עיר מקלטו, שהרג בשוגג, אינו נפטר מגלותו במזון לתן כפר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הפהין. לנוס • כמו לנס (פסוק ויקמץ), כמו (מיכה ב): "שוכי מלחמה" – ששבו מן המלחמה. וכן (צפניה ג) "נוגי ממועד", וכן (ירושע ה) "כי מלים היו". באשר תאמר

(לג) וְלֹא־תַחְנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הִדֵּם הוּא יַחְנִיף אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא־יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַדְתֶּם בִּיְאִם בְּדָם שִׁפְכוֹ:

כ"ט – ולא-תחניפו • ולא תרשיעו, כתרגומו ולא תחייבו.

כלי יקר – עוז והדר

תחשב לה הדבר ויאמרו ששניהם מחניפים זה לזה: ומה שלא נהרג קין, מפני ששוב העולם כי הוא היה לבדו בעולם. ומכל מקום הוציאה הארץ את עצמה מן חשד זה, שהצמיחה לו קוץ ודרדר ונע ונד היה בארץ" (בראשית ד יב), ואם כן לא נתנה לו עוד שני מיני תועלת שהיו לו מן הארץ. ואף זה על צד החסד עם קין ודוקא כאמור, אכל לדורות לא יכפר לה כי אם בדם שפכו להוציאה מידי חנפה וז' (ראה דברי רבנו שם פסוק ט): תורה לך

וכן הדבר שהארץ מחנפת לרשעים לתן להם את יבולם וכל צרכיהם אשר מן הארץ מוצאם, וכן מקום לדור ולהתקומם עליה אף על פי שהרשעים אינן ראויין לכל זה, כמו שנאמר (ישעיה ב ד) "והארץ חנפה תחת ישביה"; וזהו שאמר כי הדם יחניף את הארץ, כי הרשע נותן לה הדם לבלע כדי שהארץ תתן לו לעמת זה מסלתה ומשמנה, על כן לא יכפר לארץ כי אם בדם שפכו, וכפרה זו על מה שהחזיקה הרצח אפלו רגע אחת, כי חנפה

(לג) ולא תחניפו את הארץ. באור הענין כך הוא, כי הארץ דומה כאלו פוערה פיה לבלי חק לבלע את כל מה שעליה, כמו שנאמר (ישעיה ה ד) "לכן הרחיבה שאל נפשה ופוערה פיה לבלי חק" וגו', וכתוב (משלי ל טו) "ארץ לא שבעה מים", כי באמת הארץ אינה שבעה לעולם, והרשעים הרוצחים מחניפים אל הארץ לתן לה דבר לבלע, וזה החנפה כי כל הנותן דבר אל הבלתי ראוי לו כדי שיחזור גם הוא ויתן לו דבר מה והו נקרא חנפה.

לו וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ
דִּי שְׂכִינְתִי שְׂרָא בְּגוּה אָרִי אָנֹא יְיָ דְשְׂכַנְתִּי
שְׂרָא בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(לד) וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ
אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ"ט - אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ • שְׂלֵא תִשְׁפִּינּוּ אוֹתִי בְּטִמְאַתָּהּ. כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • אִף
בְּזִמְן שְׁהֵם טְמֵאִים, שְׂכִינָה (שְׂרִיזָה) בִּינֵיהֶם.

א וְקָרִיבוּ רִישֵׁי אֲבָהֵתָא לְזִרְעִית בְּנֵי גְלַעַד
בְּרַ מְכִיר בְּרַ מְנִשָּׁה מְזִרְעִית בְּנֵי יוֹסֵף
וּמְלִילוֹ קָדָם מִשָּׁה וְקָדָם רַבְרַבְיָא רִישֵׁי
אֲבָהֵתָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

לו (א) וַיִּקְרְבוּ רִאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גְלָעָד
בְּרַמְכִיר בְּרַמְנִישָׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַדְבָרוּ לְפָנָי
מִשָּׁה וּלְפָנָי הַנְּשָׂאִים רִאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ב וְאָמְרוּ יְת רַבּוּנֵי פְקִיד יְיָ לְמַתָּן יְת אֲרַעָא
בְּאַחְסָנָא בְּעֵדְבָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְרַבּוּנֵי
אֲתַפְקִד בְּמִימְרָא דְיְיָ לְמַתָּן יְת אַחְסָנָת
צְלַפְחָד אַחִינוּא לְבְנֵיהֶם:

(ב) וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנָי צְוֶה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ
בְּנַחֲלָהּ בְּגוּרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צְוֶה בִיהוָה לָתֵת
אֶת־נַחֲלַת צְלַפְחָד אַחִינוּא לְבְנֵיהֶם:

ג וַיְהִינּוּ לְחַד מִבְּנֵי שְׂבֻטֵיָא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְנָשִׁין וְתַתְּמַנְע אַחְסָנָתָהּ מֵאַחְסָנָת
אֲבָהֵתָנָא וְתַתּוֹסֵף עַל אַחְסָנָת שְׂבֻטֵיָא דִּי
תְהִינּוּ לְהוֹן וּמַעֲדָב אַחְסָנָתָא יִתְמַנְע:

(ג) וְהָיוּ לְאָחֵד מִבְּנֵי שְׂבֻטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים
וַנְּגַרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת
הַמִּטָּה אֲשֶׁר תְּהִינֶנָּה לָהֶם וּמְגוּרָל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע:

כ"ט - וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה • שְׁהָרִי בְנָה יוֹרְשָׁה וְהַבֵּן מִתִּיחַס עַל שְׂבֻט אָבִיו.

ד וְאִם יְהִי יוֹבְלָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתַתּוֹסֵף
אַחְסָנָתָהּ עַל אַחְסָנָת שְׂבֻטָא דִּי תְהִינּוּ
לְהוֹן וּמֵאַחְסָנָת שְׂבֻטָא דְאַבְהֵתָנָא יִתְמַנְע
אַחְסָנָתָהּ:

(ד) וְאִם־יְהִיָה הַיּוֹבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵפָה נַחֲלָתָן
עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תְּהִינֶנָּה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מִטָּה
אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן:

וּבְאִפְלוּ אִם יְהִיָה הַיּוֹבֵל, לֹא תַחֲזוּר הַנַּחֲלָה לְשְׂבֻטוֹ,
וְנִמְצָא שְׁנוֹסֵפָה עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תְּהִינֶנָּה לָהֶם.

כ"ט - וְאִם־יְהִיָה הַיּוֹבֵל • מִכָּאֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
עֲתִיד הַיּוֹבֵל שִׁיפְסֹק. וְאִם־יְהִיָה הַיּוֹבֵל • כְּלוֹמַר אֵין
זוֹ מְכִירָה שְׁחוֹזְרַת בַּיּוֹבֵל, שְׁהִירְשָׁה אִינָה חוֹזְרַת,

כלי יקר - עזו והדר

וְתַקְרֹב אֵלַי לומר שִׁחֲשָׂו עַל שְׁנֵי
דְּבָרִים. הָאֶחָד הוּא, שְׂאֵם
יִצְא הַגּוּרָל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שְׁתַּחֲוּם זָה
יְהִיָה לְשֻׁבֵט פְּלוּנֵי, רִאשֵׁי שְׂיִקְרָא שֵׁם
הַמַּת שְׂהוּא רִאשׁ הַשְּׂבֻט עַל נַחֲלָתוֹ,
שְׁהָרִי כְּאֵן הַמַּתִּים יִרְשׁוּ אֶת הַחַיִּים
(ראו ספרי קלב), אִם כֵּן רִאשֵׁי שְׂלֵא יִכְרַת
שֵׁם הַמַּת מִנַּחֲלָתוֹ, וְעַל חֲשָׁשָׁה זוֹ אָמְרוּ
וּמִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע. הַחֲשָׁשׁ הַשְּׁנִי
הוּא מִשׁוּם חֲשׂוֹד שְׂיִאמְרוּ שְׂמִכְרוּ
נַחֲלָתָן, כִּי יִאמְרוּ הַדּוֹרוֹת מַה לְשֻׁבֵט

וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תְּהִינֶנָּה
לָהֶם וּמְגוּרָל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע, תְּרַתִּי 'יִגְרַע'
לְמָה לִּי. וְלָמָּה קָרְאוּהוּ תַחֲלָה 'נַחֲלַת
אֲבֹתֵינוּ', וְאַחַר כֵּךְ קָרְאוּהוּ 'נַחֲלָתָנוּ',
וְאַחַר כֵּךְ חֲזַר וְאָמַר וְאִם יְהִיָה הַיּוֹבֵל
וְגו' וּמִנַּחֲלַת מִטָּה אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע, וְשְׁנוּי
זֶה "הִלּוֹא דְּבָר הוּא" (ע"פ שְׂמוּאֵל א' יז כט).
וְעוֹד קָשָׁה לְמָה יִגְרַע נַחֲלָתָן, הֲלֹא
כְּתִיב (לעיל לג נד) "לְרַב תִּרְבּוּ וְלִמְעַט
תִּמְעִיט", (וְלֹא) [וְלוֹ] יְהִי אִם הָיָה
מוֹעֲטִים מִתַּחֲלָה:

לו (ד) וְאִם יְהִיָה הַיּוֹבֵל וְגו'. רַבּוּתֵינוּ
וְל' פְּרָשׁוּ (ירושלמי כְּתוּבַת פ"ט
ה"א) 'אִם' כְּמוֹ אֶפְלוּ, וְרַצָּה לומר אִף אִם
יְהִיָה הַיּוֹבֵל מִכָּל מְקוֹם לֹא תִצָּא שְׂדָה
זוֹ בַּיּוֹבֵל. וְדַחַק לְפָרֵשׁ 'אִם' לְשׁוֹן 'אִף'
עַל פִּי. וְאִם תִּמְצָא לומר שִׁכּוֹן הוּא,
מִכָּל מְקוֹם קָשָׁה מְהִיבָא תִיתִי שְׂיִהְיָה
הַיּוֹבֵל תִּקּוֹן לְשְׂדָה זוֹ, וְאִם כֵּן מֵאִי
סְלָקָא דְעִתִּיָה וּמֵאִי קָא מִשְׁמַע לָן.
וְעוֹד יֵשׁ לְדַקְדַּק בְּפִסְקוּיָם, שְׂנֵאמַר
(פסוק א) וַנְּגַרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ

ה ופקיד משה ית בני ישראל על מימרא
דיי למימר יאות שבטא דבני יוסף
ממלליו :

(ה) ויצו משה את בני ישראל על פי יהוה לאמר
כן מטה בני יוסף דברים:

ו דיין פתגמא די פקיד יי לבנת צלפחד
למימר לדמקין בעיניהון תהוין לנשין ברם
לזרעית שבטא דאבויהן תהוין לנשין:

(ו) זה הדבר אשר צוה יהוה לבנות צלפחד לאמר
לשוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה
אביהם תהיינה לנשים:

ז ולא תסחר אחסנא לבני ישראל משבטא
לשבטא ארי גבר באחסנת שבטא
דאבהתוהי דבקיין בני ישראל:

(ז) ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה
כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל:

ח וכל ברמא ירתת אחסנא משבטיא דבני
ישראל לחד מזרעית שבטא דאבויהא תהי
לאנתו בדיל די ירתוין בני ישראל גבר
אחסנת אבהתוהי:

(ח) וכל בית ירשת נחלה ממשות בני ישראל לאחד
ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה למען יירשו
בני ישראל איש נחלת אבתיו:

ט"ו ◀ וכל בית ירשת נחלה • שלא היה בן לאביה.

ט ולא תסחר אחסנא משבטא לשבטא
אחרנא ארי גבר באחסנתה דבקיין שבטיא
דבני ישראל:

(ט) ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר פי איש
בנחלתו ידבקו משות בני ישראל:

י כמא די פקיד יי ית משה בן עבדו בנת
צלפחד:

(י) כאשר צוה יהוה את משה בן עשו בנות צלפחד:

יא ותואה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה
בנת צלפחד לבני אחי אבויהן לנשין:

(יא) ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה
בנות צלפחד לבני דיהן לנשים:

כ"ט ◀ מחלה תרצה וגו' (כ"ב ק"ט) כאן מנאן לפי גדלתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן. ובכל המקרא
מנאן לפי חכמתן, ומגיד, ששקולות זו כזו.

יב מזרעית בני מנשה בר יוסף הואה לנשין
והות אחסנתהן על שבטא זרעית אבויהן:

(יב) ממשפחת בני מנשה בני יוסף היו לנשים ותהי
נחלתן על מטה משפחת אביהן:

לשבט אחר ובטלה חששה אחת. אבל
מכל מקום החששה השניה במקומה
עומדת שמנחלת משה אבתינו יגרא,
שלא תקרא שם המות על נחלתו.
ובדרך זה יהיה 'אם' זה ככל 'אם'
שבכל התורה: תורה ה
חסלת ספר פמדרב, בעזרת בורא
כל פדבור.

גרעון ממש אלא בעבור החשד:
ודוקא קדם היובל יש מקום לשני
חששות הללו. אבל אם יהיה
היבל אז אין מקום לחששה שניה, כי
לא יאמרו שמכרו שדותם, שאלו
היתה שדה מכורה היתה חוזרת
ביובל, ומאחר ששדה זו לא תחזור
ביובל בזה נדעו הכל שאין זה שדה
מכורה, אלא הבנות הסבו נחלה זו

אחר עסק בשדות של שבט זה, כי לאו
כלי עלמא דיני דבנות צלפחד גמירי,
ועוד אולי ומותו הנשים ובעליהן
יירשום, ויאמרו ודאי מחמת דחקם
מכרו שדותם, ויחזיקום לחוטאים כמו
שדרשו רבותינו ו"ל (קדושין כ) בפרשת
בהר מן סמיכות הפרשיות שמוכר
שדהו "עונותיו הטו אלה", ועל חששה
זו אמרו ומגדל נחלתנו יגרא, לא

(יג) אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן
 יִרְחוּ:
 יג אֱלֵין פִּקֻּדָּא וְדִינָא דִּי פִּקִּיד יְיָ בְּיַד
 דְּמֹשֶׁה לְנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרָא דְּמוֹאָב
 עַל יַרְדֵּנָא דִּירְחוּ: חזק

חזק חזק ונתחזק

קל"ב פסוקים, חול"ה מחל"ה סימן. חסלת פרשת מסעי

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלט - רמד

אגרות קודש

ב"ה, ד' מני"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו (בלי הוראת זמן כתיבתו) עם הפ"נ המוסגר בו, ולכשאחי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"יע אקראהו, ובודאי יעורר ר"ר עליו לבריאות הנכונה לו ולזוגתו שתחי ולהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

וכבר כתבתי לו את דעתי, שלא נכונה מחשבתו, ואין כל יסוד להחששות שלו, ובודאי אין זה אלא עצת היצר, ומה טוב שימעת במחשבה ע"ד עצמו, היינו אפילו ע"ד מה שנדמה לו שצריך לתקן בעניניו, ויחליף מחשבה זו בענינים שנוגע ע"ד לזולתו, ומה טוב במחשבה ע"ד השי"ת, וכמבואר במקומות אין מספר בדא"ח בזה, ומבואר ג"כ ברמב"ם הלכות יסוה"ת רפ"ב: וכיצד יבוא לאהוי"ר כו'.

ובפרט ע"ד המבואר בספרי החסידות באחד החילוקים שבין תורת המוסר לתורת החסידות, אשר בכללות בתורת המוסר מדגישים את ההסתכלות ואת ההתבוננות בפחיתות בני"א במדות הלא טובות ובהענינים הלא טובים, והתקונים ע"ז, ובמילא - אפילו אם מצליח להביא בפועל את התקונים על הענינים הלא טובים, וה"ז טוב, אבל בכ"ז במה בלה את זמנו במחשבות והתבוננות ברע ועכ"פ בהלא טוב, משא"כ בתורת החסידות שמדגישים את ההסתכלות וההתבוננות האסתכלא ביקרא דמלכא, או עכ"פ בהתבוננות בעניני מין האדם **אדמה לעליון**, בעניני אהבת ישראל, שאז אפי"א לא הוציא המסקנא המתאימה, היינו שלא הצליח לתקן את עניניו בפועל, הרי עכ"פ במה בלה זמנו - בקיום המצוה דע את אלקי אביך, בהסתכלות בטוב, במעלת הקדושה וכו'.

וככל הדברים האלה הוא ג"כ בנדון דידי: הנה ההתעסקות שלו בענינים שאינם מתאימים הרי מי יאמר שאפשר שאין זה אלא דמיון בלבד, ואפילו אם יש לו חשש ויסוד להחשש שלו וצריך תיקון, הרי כבר נתבאר בתניא שזה צ"ל בעתים מיוחדים ומזומנים לכך, ונוסף עכ"ז מי יאמר שגם אחרי ההתבוננות והמרירות (כי עצבות ח"ו מאן דכר שמי") אין ספק הדבר אם יוציא את המסקנא המתאימה לכל המאה אחוז, משא"כ אם מתעסק בהתבוננות בגדולת הבורא שהוא המהווה מחי ומקיים את כל בכל רגע ורגע במילא הרי צריך להיות תמיד כח הפועל בנפעל וכו' הרי ראשונה מבלה זמנו בקיום המצוה דע כו' בגדלות ה' כי הוי' הוא האלקים, ואהבת את ה"א ומכש"כ אם יגרום זה להסתב המצב בפועל הרי משתכר הוא מכל הצדדים, ובמלות אחדות: מה לו להתעסק בקו העבודה דסו"מ בשעה שהברירה בידו להתעסק בקו העבודה דועשה טוב, אשר בד"מ יבוא עי"ז ג"כ לסו"מ.

ויה"ר שיהפכו ימים אלו לנו ולכל ישראל לששון ולשמחה במהרה בימינו בעגלא דיין ובכאו"א מאתנו יושפע ג"כ שמחה וששון ולקיים את הציווי הכללי ועבדתם את ה"א בשמחה ובטוב לבב מרוב כל (ראה רמב"ם סוף ה' לולב).

ברכה לבריאות הנכונה ושידע מזה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת מטות-מסעי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אניש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ"ה תמוז פרק קיט, מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו</p>	<p>יום ראשון - כ"ב תמוז מפרק קו עד סוף פרק קז</p>
<p>יום חמישי - כ"ו תמוז פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק</p>	<p>יום שני - כ"ג תמוז מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>
<p>יום שישי - כ"ז תמוז מפרק קכ עד סוף פרק קלד</p>	<p>יום שלישי - כ"ד תמוז מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>
<p>שבת קודש - כ"ח תמוז פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ב תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צח, כולן.

40 המעיבים על אור השמש, ככל עונות שאדם דש בעקביו. -
 41 מפאת שהם אינם נחשבים בעיניו כעבירות חמורות, אבל מפני
 42 שהוא עובר עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות
 43 דקות המכסות כמו מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה

אחת עבה, ומכל-שכן -

44 העונות המפרסמות

45 מדברי רבותינו וזרונם

46 לכרבת, שהן ממש

47 בעבודה זרה וגלוי

48 עריות ושפיכות דמים,

49 כמו²⁵ העלמת עין מן

50 הצדקה, כמו שכתוב²⁶:

51 "השמר לך פן יהיה דבר

52 עם לבבך בלעל גוי", -

53 להימנע מענין של צדקה,

54 ו"בלעל", - אומרים

55 רבותינו ז"ל, היא עובדי

56 עבודת אלילים²⁷ וכו', -

57 הרי שהעלמת עין מן

58 הצדקה נחשבת כמו

59 עבודה זרה; והמספר

60 בגנות חברו, היא לשון

61 הרע, השקולה בעבודה

62 זרה וגלוי עריות

63 ושפיכות דמים²⁸, וכל

64 הפועם כאלו עובד

65 עבודה זרה²⁹, וכן מי

66 שיש בו גפות הרחוק³⁰,

67 וכהנה רבות בגמרא, -

68 למרות שלגבי העונש אין

69 עבירות אלו דומות

70 לעבודה זרה (עליה מגיע

71 הרי מיתת בית דין, מה שאי-כן על עבירות אלו), אך לגבי

72 הפגם הרחני שהן פוגמות בנפש, הן דומות לחטאים החמורים

73 - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, ותלמוד תורה -

74 העבירה של ביטול תלמוד תורה שקולה בגודל פלו, - כנגד כל

75 העבירות האמורות, כמאמר רבותינו וזרונם לכרבת³¹:

76 "ויתר תקדוש-ברוך-הוא על עבודה זרה וכו'". - גילוי עריות

77 ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה". הרי שעל-ידי כל

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי

2 שמים שהוא הוצאת זרע לבטלה וכהאי גוונא, - וכדומה,

3 אלא - עבר על שאר עבירות קלות, אף-על-פי-כן מאחר

4 שהן פוגמים בנשמה ונפש האלקית, וכמשל פגמת

5 ופסיקת הכלים דקים

6 בנזף לעיל - בפרק ה',

7 ש"חבל ההמשכה" של

8 הנשמה, הוא כמו חבל

9 השזור מתרי"ג (613)

10 פתילות, ובשעה שהוא

11 עובר על אחת מתרי"ג

12 המצוות, הרי זה כניתוק

13 פתילה אחת מהחבל, הרי

14 ברובי החטאים יכול

15 להיות פגם כמו בלאו

16 אחד שיש בו כרת או

17 מיתה, ואפלו בגפילת

18 הטא אחד פעמים רבות

19 מאד²², כמו שהמשיל

20 הנביא החטאים לענן

21 המאפיל - על, אור

22 השמש, כמו שכתוב²³:

23 "מחיתי בעב ששעיד" -

24 הם עבירות חמורות,

25 [המבדילים] בין פגמות

26 השפעת שם הו"ה

27 ברוך-הוא לנפש

28 האלקית, כהבדלת ענן

29 עב והשוד, המבדיל בין

30 השמש לארץ ולדדים

31 עליה²⁴ על-דרך-משל; -

32 ומה שכתוב: "ויגענן

33 הטא-תיד" - כענן קל, מחיתי, טא-תיד, - הן עבירות קלות

34 שאדם דש בעקביו, המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש

35 על-דרך-משל. והנה, כמו שבמשל הזה, - מכיסוי אור

36 השמש, אם משים אדם נגד אור השמש כחלון מחצות

37 קלות וקלושות לרב מאד, - מחיצות רבות דקות, הן

38 מאפילות - על אור השמש, כמו מחצה אחת עבה, ויותר

39 - מכך, וככה ממש הוא בגמרא - בעבירות המשולות לעננים

אגרת התשובה

ואף מי שלא עבר על עון כרת וגם

לא על עון מיתה בידי שמים שהוא הוצאת ז"ל וכה"ג.

אלא שאר עבירות קלות. אעפ"כ מאחר שהן פוגמים

בנשמה ונפש האלקית וכמשל פגמת חבלים

דקים כנ"ל. הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם

כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה. ואפי' בכפילת

הטא אחד פעמים רבות מאד. כמו שהמשיל הנביא

החטאים לענן המאפיל אור השמש כמ"ש מחיתי בעב

פשעיהם עבירות חמורות [המבדילים] בין פגמות

השפעת שם הו"ה כ"ה לנפש האלקית. כהבדלת ענן

עב וחשוד המבדיל בין השמש לארץ ולדדים עליה

עד"מ. וכענן הטא-תיד הן עבירות קלות שאדם דש

בעקביו המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ.

והנה כמו שבמשל הזה אם משים אדם נגד אור

השמש כחלון מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד הן

מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר. וככה ממש

הוא בנמשל בכל עונות שאדם דש בעקביו ומכ"ש

המפורסמות מדברי רז"ל שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד.

כמו העלמת עין מן הצדקה כמ"ש השמר לך פן יהי'

דבר עם לבבך בלעל כו' ובלעל היא עע"א וכו'.

והמספר בגנות חברו היא לה"ר השקולה כע"ז וג"ע

וש"ד וכל הכועס כאלו עע"ז וכן מי שיש בו גסות

הרוח. וכהנה רבות בגמרא. ות"ת כנגד כולן כמארו"ל

ויתר הקב"ה על ע"ז וכו'. ולכן סידרו בק"ש שעל

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הראי' ע"ז מר"ן (לפס"ד - בשו"ע אור"ח סשכ"ח ס"טז - דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים - חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמור", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כנמשל - ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי')". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

23 - המבטל מצות תפלה, פוגם באות ה"א - אחרונה של שם
 24 הוי', וכו'. - הרי, גם אם לא עבר על שום עבירות חמורות שיש
 25 בהן מיתת בית-דין, ישנן גם עבירות אחרות שעל-פי "קבלה"
 26 פוגמות בנפש באותה מדה של העבירות החמורות שיש בהן
 27 מיתת בית-דין. ולכן על

28 האדם לקבל על עצמו
 29 בקריאת שמע, ארבע
 30 מיתות בית-דין, כדי לתקן
 31 את הפגם שפגם בנפשו.
 32 ומה יבול המשכיל
 33 ללמד - בקשר לשאר
 34 עונות והטאים, - הערת
 35 כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 36 "לאיזה אות שייכים -
 37 ובמילא לאיזה מד' מיתות
 38 ב"ד" - ובטול תורה כנגד כלן: - הנה מכל זה יכול האדם
 39 להגיע ל"לב נשבר", בהתבוננותו בדעתו בפגם שפגם גם על-ידי
 40 חטאים אחרים (ולא רק על-ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי
 41 שמים). זהו הדבר השני המביא ל"תשובה תאדה" - ה"לב
 42 נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח הטומאה" וה"סטרא"
 43 אחרא, וממילא אפשר לו או לחזור בתשובה ב"אמת", בחרטה
 44 על העבר וקבלה טובה על להבא.

1 העבירות הללו - למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת או
 2 מיתה בידי שמים, אף-על-פי-כן הן מנתקות את הנפש האלקית
 3 ממקורה בחיי החיים ברוך-הוא. ולכן פירו קריאת שמע
 4 שעל המטה³², לקבל עליו ארבע מיתות בית-דין וכו'. -
 5 סקילה, שריפה, הרג וחנק,
 6 וזאת גם על מי שלא עבר

7 אף פעם על עבירות
 8 שעונשן מיתת בית-דין, כי
 9 ישנן הרבה עבירות
 10 הפוגמות בנפש כמו
 11 העבירות שיש בהן עונש
 12 מיתת בית-דין; מלבד
 13 שעל-פי הסוד, - על-פי
 14 ה"קבלה", כל הפוגם
 15 באות יו"ד של שם
 16 הנו"ה - כאלו נתחב סקילה, והפוגם באות ה"א -
 17 הראשונה של שם הוי', כאלו נתחב שרפה, - והפוגם ובאות
 18 וי"ו - של שם הוי', כאלו נתחב הרג, - והפוגם ובאות
 19 ה"א³³ אחרונה - של שם הוי', כאלו נתחב חנק; והמבטל
 20 קריאת שמע - פוגם באות יו"ד, ותפלין - המבטל מצות
 21 תפלין, פוגם באות ה"א, - הראשונה של שם הוי', וציצית -
 22 המבטל מצות ציצית, פוגם באות וי"ו, - של שם הוי', ותפלה

יום שני כ"ג תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, פרק ח והנה אחרי... עד עמ' צח, מלפפתו וכו'.

63 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון
 64 הנפש שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה,
 65 יכול האדם לבקש באמת בקשה זו. כי אזי תקבע בלבו פאמת
 66 גדל הרחמנות על פחינת אלקות שבנפשו ושלמעלה, -

67 במקור נשמתו, כנזכר
 68 לעיל. - בפרק ז' -
 69 שהרחמנות היא גם על
 70 נפשו האלקית וגם על
 71 מקור נשמתו למעלה.
 72 ומה יעורר רחמים
 73 העליונים מי"ג מדות
 74 הרחמים, הנמשכות
 75 מרצון העליון ברוך
 76 הוא, הנרמז בקיצו של
 77 יו"ד, - של שם הוי',

78 שלמעלה מעלה מפחינת ההשפעה הנשפעת מאותיות שם
 79 הנו"ה. - כאמור בפרק הקודם, פרק ז', ישנן עבירות הפוגמות
 80 באות יו"ד של שם הוי' או באות ה"א וכו' - ועל-ידי הפגם,

45 פרק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים מהזווים
 46 הדרך האמתית והישרה להגיע ל"תשובה תאדה": - ההתבוננות
 47 ברחמנות הגדולה שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו); - וחשבון הנפש
 48 והתעמקותו בענין גלות השכינה, שהוא גרם על-ידי חטאיו; חשבון נפש
 49 זה, מביא את האדם להיות

50 בעל "לב נשבר", שיש לו לב
 51 שבור, ובכך הוא שובר את
 52 רוח ה"סטרא-אחרא".
 53 והנה, אחרי העמקת
 54 הדעת בכל הנזכר לעיל,
 55 - ברחמנות הגדולה שעל
 56 נפשו האלקית ועל
 57 מקורה, ובמה שגרם על-
 58 ידי חטאיו יוכל לבקש
 59 באמת מעמקא דלבא -
 60 מעומק הלב, את הבקשה שבפסוק: "ברב רחמיוך מחה פשעי'
 61 וננו"¹, - זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון
 62 חצות" וגם ב"קריאת שמע על המטה", שלפניהם הוא הזמן

אגרת התשובה

פרק ח והנה אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל יוכל לבקש באמת מעומקא דלבא כרוב רחמיוך מחה פשעי וכו'. כי אזי תקבע בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה כנ"ל. ובוזה יעורר רחמים העליונים מי"ג מדה"ר הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקיצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב"ה התפלות) - כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן - ובב' הפעמים - הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו - מובא בלא מילוי]". 1. תהלים נא, ג.

21 לְמַקְוָמָה, לְהַתְיַחֵד בֵּיהּ, וְדַי לְמַבִּין). – זוהי משמעות המלה
 22 "תשובה" – "תשוב ה'" – שהיא האחרונה של שם הוי' שבה
 23 לשלש האותיות הקדמות לה בשם הוי' להיות מאוחדת אתן.
 24 וְכֵן מִמָּשׁ – נעשה לְמַטָּה בְּנַפְשׁ הָאֱלֹקִית שְׂבָאָדָם, שׁוֹב אֵין
 25 עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִבְּדִילִים, –

26 בֵּין הַנֶּפֶשׁ לְבֵין אֱלֹקוֹת,
 27 וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹכֶי: – לגבי י"ג
 28 מדות הרחמים: "יְנַקָּה" –
 29 מפרשים חכמינו ז"ל³ –
 30 "מְנַקָּה הוּא לְשִׁבּוֹם",
 31 לְרַחֵץ וּלְנַקוֹת נַפְשָׁם
 32 מְלֻבוּשֵׁים הַצּוֹאִים, הֵם
 33 הַחֲצִיצוֹנִים – הקליפות
 34 המקיפות את האדם על-
 35 ידי חטאים ועוונות, כְּמוֹ
 36 שְׂפָתוֹב כְּגַמְרָא:⁴
 37 "מְלַפְּפָתוֹ וְכוּ'". – העבירה מלפפת ומקיפה את האדם ונעשית
 38 לבוש לאדם החוטא – והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה
 39 את האדם כמו לבוש – והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים
 40 אלה.

1 נפסקת ההשפעה משם הוי', שממנה באה חיות ליהודי, ונמשך
 2 ממנה חיות ל'קליפה' ו'סטרא אחרא'. אך בשעה שהוא ממשך
 3 רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהן באות מהרצון
 4 העליון שלמעלה משם הוי' – בא על-ידיה התיקון באותיות

5 של שם הוי' ובהשפעת
 6 שם הוי' על נשמתו, כפי
 7 שרבנו הזקן מפרט מיד:
 8 וְלָבֵן – מפני שהן באות
 9 מדרגה זו, ה"ג מדות
 10 הַרְחָמִים מְנַקִּים כָּל
 11 הַפְּגָמִים, וְכִמּוֹ שְׂפָתוֹב:⁵
 12 – לגבי י"ג מדות הרחמים:
 13 "נִשְׂא עֵינָי וּפָשַׁע יְנַקָּה",
 14 וְשׁוֹב אֵין יְנִיקָה
 15 לְהַחֲצִיצוֹנִים – לקליפות,
 16 וְהַסְטָרָא אַחְרָא
 17 מֵהַשְּׁפַעַת ה"א תַּתְּאָה, כְּנֹזֵךְ לְעֵיל – שעלידי החטאים
 18 והעוונות, יש להן יניקה מה' תתאה של שם הוי'. אך כאשר
 19 נמשך מ"ג מדות הרחמים – מנקה הדבר את העוונות והפשעים
 20 ואין להן יותר יניקה מה' תתאה. (וְכִנּוּהַ תְּשׁוּבָה ה"א תַּתְּאָה

יום שלישי כ"ד תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, ומאחר שרוח עברה... עד עמ' 196, למלכא וכו').

61 אופן התשובה, שהנשמה תהיה מאוחדת אתו יתברך בתכלית –
 62 היא תשובה שלימה. וְהַנְּקָה, בְּחִינַת יְחִידוֹ זֶה – היחוד שהנשמה
 63 מתאחדת שוב אתו יתברך כפי שהיתה לפני שניתנה בגוף
 64 האדם, וְתִשׁוּבָה זו, היא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה – תשובה
 65 עליונה הבאה, שְׁלֵאָחַר
 66 תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, – לאחר
 67 התשובה התחתונה
 68 שהתבארה לעיל. וְכִמּוֹ
 69 שְׂפָתוֹב בְּהַר הַקָּדוֹשׁ
 70 בְּרַעֲיָא מֵהִמְנָא פְּרִשַׁת
 71 נִשְׂא, דְּתִשׁוּבָה עֲלֵאָה
 72 הִיא, דִּיתַעְסַק בְּאוֹרֵיתָא
 73 בְּדַחִילוֹ וְרַחֲמֵי דְקָדְשָׁא
 74 בְּרִידָהּ הוּא וְכוּ', –
 75 שתשובה עילאה היא
 76 שיעסוק בתורה מתוך
 77 יראה ואהבה להקב"ה בו,
 78 דְּאִיהוּ בְּן י"ה – בִּינָה
 79 וְכוּ' – אז, אומר בזהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן
 80 י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של ה"א

41 וּמֵאַחַר שְׁרוּחַ עֲבָרָה וְתַתְּרָם⁵, – הרוח⁶ של מחילה וטהרה,
 42 עברה את הנפש וטיהרה אותה, אֵין תּוֹכֵל נַפְשָׁם לְשׁוֹב עַד
 43 הַיּוֹ"ה בְּרוּדָהּ הוּא מִמָּשׁ, וְלַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה לְמַקְוָמָה,
 44 וְלְדַבְּקָה בּוֹ יַתְבָּרַךְ בִּיחוד נְפֵלָא, כְּמוֹ שְׁהִיְתָה מִיְחַדָּת בּוֹ
 45 יַתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית יְחִידוֹ,
 46 כְּמָרָם שְׁנַפְחָה בְּרוּחַ פִּיו
 47 יַתְבָּרַךְ לְיָרֵד – לרדת,⁹
 48 לְמַטָּה וְלַהַתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף
 49 הָאָדָם – אז היתה הרי
 50 הנשמה מאוחדת בתכלית
 51 היחוד עם הקב"ה. (וְכִמּוֹ)
 52 עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל, בְּאָדָם
 53 הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיו, כְּמָרָם
 54 שְׂיוּצָא הָרוּחַ מִפִּיו –
 55 הוּא מִיְחַד בְּנַפְשׁוֹ). – כִּי
 56 גם הנשמה לפני שניתנה
 57 בגוף האדם באופן של
 58 "ויפח", אז היתה הרי
 59 מאוחדת בתכלית אתו יתברך, וגם כעת (אחרי התשובה) תהיה
 60 שוב מאוחדת בתכלית אתו יתברך. וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה. –

אגרת התשובה

ומאחר שרוח עברה ותמהרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד כטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו כטרם שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזה"ק בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באוריי' בדחילו ורחימו דקרב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו' וכו' – אז, אומר בזהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן י"ה, בינה. בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של ה"א

2. שלח יד, יח. 3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויב לו, כא. ופי' שהרוח מטהר השחקים מעננים".
 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל – שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים – כך פעולת התשובה בהעב דפשע וכו'". 7. זח"ג כג, א.

- 1 הראשונה ("עילאה") של שם הוי' המרמות על מדיריגת "בינה")
 2 מורכבת מ"בן י"ה" (האותיות שבמלה בינה), והכוונה היא
 3 לאהבה ויראה הנולדות מחכמה ובינה שהן כנגד י"ה של שם
 4 הוי' (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים כזה היא,
 5 – שלבאורה, הרי ענין
 6 לימוד תורה ביראת ה'
 7 ואהבת ה', אינו ענין 1 (ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים כזה היא
 8 המיוחד לבעלי תשובה, 2 כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עלייהו ברעותא
 9 גם צדיקים גמורים 3 דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו'):
 10 לומדים תורה ביראת ה'
 11 ואהבת ה', במה, איפוא, מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה

אגרת התשובה

יום רביעי כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 196, פרק ט וביאור הענין... עד עמ' צט, דר"ה.

- 23 פֶּרֶק ט בסוף הפרק הקודם, פרק ח/ ה; הסביר רבנו הזקן, שהתשובה באופן
 24 זה שלאחר שהנפש נוקתה מהחטאים, היא מסוגלת להתעלות מעלה
 25 מעלה למקורה ושרשה ולהיות מאוחדת עם הקב"ה ביחוד נפלא כפי
 26 שהיתה לפני ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי "תשובה
 27 תתאה". והביא על כך מהוזהר
 28 הקדוש, ש"תשובה עילאה"
 29 היא – שיעסוק בתורה מתוך 4
 30 יראה ואהבה אל הקב"ה. ברם, 5
 31 נדרש עדיין ביאור בענין: בפרק 6
 32 ד' הביא רבנו הזקן מהוזהר, 7
 33 ש"תשובה עילאה" היא "תשוב 8
 34 ה' עילאה", שובה של ה' 9
 35 עילאה, (אות ה"א הראשונה 10
 36 של שם הוי') – איזו שייכות יש 11
 37 לכך לאהבה וליראה (ללימוד 12
 38 תורה מתוך אהבה ויראה), 13
 39 השייכות לאותו של שם הוי'

אגרת התשובה

- 23 פֶּרֶק ט וביאור הענין כמ"ש בזה"ק ותיקוני' בכמה
 24 מקומות. דבינה איהי תשובה
 25 עילאה והאם רובצת על האפרוחים וכו'. דהיינו שע"י
 26 שמתבונן בגדולת ה' בהעמקת הדעת ומוליד מרוח
 27 בינתו דו"ר שכליים וכטוב טעם ודעת כענין שנא'
 28 לאהבה את ה' אלוקך משום כי הוא חייך וכו' ולא
 29 די לו באהבה טבעית המסותרת לכד וכו'. וכן ביראה
 30 ופחד או בושה וכו' כנודע, אזי נקראת האם רובצת
 31 על האפרוחי' וכו'. והנה עיקר האהבה היא אתדבקות
 32 רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו וכו' כנודע.
 33 יחודי, ושיש לגלותה בלבד, הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה
 34 בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו אהבה משכלו והתבוננותו, וכן
 35 בְּרִיאָה וְפֶחַד – שאין הוא מסתפק בגילוי יראה ופחד טבעיים
 36 בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו יראה ופחד משכלו והתבוננותו או
 37 בּוֹשָׁה וכו', – "ראת בושת" שהוא מתבייש מגדלות הקב"ה
 38 לעשות את הרע בעיני ה', בְּנוֹדַע – כפי שאמר בפרק ד' בחלק
 39 הראשון, שאת היראה והבושה הוא יוצר בתוכו משכלו
 40 והתבוננותו. אִיזו – היא, נְקִרָאת "האם רובצת על האפרוחים
 41 וכו'". – כלומר, על היראה והאהבה שה"בינה" (בינתו) ילדה
 42 ויצרה. וְהִנֵּה, עֵקֶר הָאֲהָבָה הִיא אֲתִדְבְּקוֹת רֹחָא בְּרֹחָא,
 43 – עיקר האהבה הוא ההתדבקות של רוח אחת ברוח שניה (רוח
 44 האדם עם הרוח שלמעלה). כְּמוֹ שְׂפָתוֹבֵי: "שִׁקְנֵי מְנִשְׁקוֹת
 45 פִּיהוּ וְגו'". בְּנוֹדַע. – כשם שב"נשיקין" בגשמיות, מתאחד
 46 ל"תשובה של ה' עילאה של שם הוי'" בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר רבנו
 47 הזקן, שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
 48 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
 49 המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות
 50 הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של ה"א עם הו"ו (של השכל
 51 המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן מדוע
 52 לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".
 53 וְבִיאור הָעֵנִי, – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
 54 כְּמוֹ שְׂפָתוֹבֵי בְּהַר הַקָּדוֹשׁ וְתִקּוּנֵי' בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת,
 55 דְּבִינָה – אִיזו – היא, תְּשׁוּבָה עִילָאָה, – כלומר, הכוונה לאופן
 56 הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל
 57 הָאֲפֻרְחִים" וכו'. דְּהֵינּוּ, שְׂעֵלֵי־יָדַי שְׂמֵתְבוֹנֵן בְּגִדְלַת ה'
 58 בְּהַעֲמַקַּת הַדַּעַת, וּמוֹלִיד מְרוּחַ בִּינָתוֹ דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי

- 40 – לתשובה של ה' עילאה של שם הוי' בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר רבנו
 41 הזקן, שהכוונה במה שאומרים ש"תשובה עילאה" היא לימוד תורה מתוך
 42 יראה ואהבה, היא יראה ואהבה הנוצרות משכל, כלומר, מהשכל
 43 המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה של בינה (ההתבוננות בגדלות
 44 הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של ה"א עם הו"ו (של השכל
 45 המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר מכן יסביר רבנו הזקן מדוע
 46 לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה עילאה".
 47 וְבִיאור הָעֵנִי, – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה,
 48 כְּמוֹ שְׂפָתוֹבֵי בְּהַר הַקָּדוֹשׁ וְתִקּוּנֵי' בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת,
 49 דְּבִינָה – אִיזו – היא, תְּשׁוּבָה עִילָאָה, – כלומר, הכוונה לאופן
 50 הבינה כפי שהיא נקראת "אם", ככתוב: "וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל
 51 הָאֲפֻרְחִים" וכו'. דְּהֵינּוּ, שְׂעֵלֵי־יָדַי שְׂמֵתְבוֹנֵן בְּגִדְלַת ה'
 52 בְּהַעֲמַקַּת הַדַּעַת, וּמוֹלִיד מְרוּחַ בִּינָתוֹ דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי

46 אַתְּדַבְּקוֹת דְּרוּחָא פְּרוּחָא – התדבקות רוח ברוח, פְּתַבְּלִית
 47 הַדְּבָקוֹת – בדרגה העליונה ביותר של דבקות, וְהִיחֹד, כְּשֶׁהָיָא
 48 מְחַמַּת אֶהְכָּה וְכוּ'. – למרות שגם כשלימוד התורה אינו מתוך
 49 אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן דביקות של רוח

ברוח, אך מתי זה בתכלית
 50 הדביקות והיחוד – הרי זה
 51 דוקא כשזה בא מצד
 52 אהבה. ולכן ענינה של
 53 "תשובה עילאה" דוקא
 54 הוא "דיתעסק באורייתא
 55 בדחילו ורחימו (ביראה
 56 ואהבה) דקוב"ה", לימוד
 57 התורה מתוך אהבת ה'
 58 ויראת ה', כי דוקא אז הוא
 59 תכלית הדביקות והיחוד,
 60 שזהו תוכנה של "תשובה
 61 עילאה" – הדביקות ויחוד
 62 הנפש עם אלקות בתכלית
 63 הדביקות והיחוד. וּלְפִי
 64 שְׁפָנִים הַפְּרִית כְּהוֹצֵאת
 65 זֶרַע לְכַמְלָה, וְאִין צְרִיךְ
 66 לֵאמֹר כְּעֲרִיזוֹת, אוּ שְׂאֵר
 67 אִסּוּרֵי בִיאַה דְּאוּרִייתָא,
 68 אוּ דְרַבְּנָן – איסורי ביאה
 69 מן התורה או איסורי
 70 ביאה מדרבנן, (כִּי

71 הַמּוֹרִים דְּבְרֵי סוֹפְרִים – דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן,
 72 וְכוּ' – יוֹתֵר מְדַבְּרֵי תוֹרָה, מֵאִיסוּרֵי תוֹרָה), וכיון שענינים אלה
 73 פּוֹגְמִים – פוגמים, כְּמָתָּה, לְכֵן תִּקּוּנוֹ הוּא דִּיתַעְסַק בְּאוּרִייתָא,
 74 דְּמַחְמְכָה נַפְשָׁא. – שיעטוק בתורה הבאה מחכמה, לכן תיקון
 75 פגם הברית, כמובא לעיל בפרק ד' מהוהדר הקדוש (לפי פירוש
 76 ה"ראשית חכמה"), הוא דוקא "תשובה עילאה", שהיא הענין
 77 של "יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקוב"ה". וְהוּוּ שְׂכָתוּב
 78 בְּתַנְיָא דְּבֵי אֱלֹהֵי¹⁴: אֲדָם עֵבֶר עֲבִירָה וְנִתְחַבַּב מִיתָה
 79 לְמַקּוּם, – הוצאת זרע לבטלה היא עבירה שעונשה מיתה בידי
 80 שמים, מַה יַעֲשֶׂה וְיִתְחַה? אִם הֵיךְ רִגִיל לְקָרוֹת דָּף אֶחָד –
 81 יִקְרָא ב' דְּפִים, לְשָׁנוֹת פֶּרֶק אֶחָד – יִשְׁנֶה ב' פֶּרֶקִים וְכוּ'.
 82 – כלומר, תוספת בלימוד התורה יש בה משום תיקון על
 83 העבירה שעבר ואשר עונשה מיתה בידי שמים, כמו ענין פגם
 84 הברית. ההכפלה של הדבר הנלמד, במקום דף אחד – שני דפים,
 85 במקום פרק אחד – שני פרקים, היא מפני, וְהִינּוּ, כְּמִשְׁלַל חֶבֶל
 86 הַנִּפְסָק וְחֹזֵר וְקוֹשְׁרוֹ, שְׂבִמְקוּם הַקֶּשֶׁר הוּא כְּפּוֹל וּמְכּוּפָּל,
 87 וְכֵכָה הוּא ב' חֶבְלֵי נְחָלָתוֹ וְכוּ'. – הנשמה היא הרי קשורה
 88 בשרשה ומקורה, ואם על-ידי עבירה נפסקה התקשרות זו,
 89 ועל-ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל במקום

1 ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל הפנימי" של אדם שני,
 2 כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם הפנימיות שלמעלה, על-ידי
 3 דיבור התורה, מעשה המצוות, ובמיוחד על-ידי לימוד תורה
 4 בעיון; כפי שרבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון –
 5 שכשם שב"נשיקין" ישנה

6 התאחדות "פה בפה", כך
 7 גם בדיבור התורה, ישנה
 8 התאחדות של פה האדם
 9 המדבר דברי תורה עם
 10 הפה שלמעלה – תורה
 11 היא הרי דיבור שלמעלה,
 12 "דבר ה' זו הלכה", וכך
 13 הלאה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:⁷
 14 "וְכָבֵל נַפְשֶׁךָ", –
 15 שהאהבה תהיה באופן
 16 שכל הנפש (כל כוחות
 17 הנפש) תתאחד עם
 18 הקב"ה, שְׁהֵם הֵם כָּל
 19 חֻלְקֵי הַנֶּפֶשׁ: שְׂכָל
 20 וּמְדוֹת, וְלִבְשֵׁיהֶם:
 21 מְחַשְׁבֵּה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה,
 22 לְדַבְּקָה כָּלּוּ בּוֹ יִתְפַּרֵּד.
 23 דְּהִינּוּ, – כלומר: הַמְדוֹת
 24 – של האדם, תתאחדנה
 25 בְּמְדוֹתָיו יִתְפַּרֵּד, מַה
 26 הוּא רְחוּם וְכוּ'; – אף

27 אתה רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו – מתאחדות אז
 28 מדותיו עם מדות הקב"ה, וְהַשְׂכָּל – של האדם יתאחד בְּשְׂכָלּוֹ
 29 וְחֻכְמָתוֹ יִתְפַּרֵּד, הוּא עֵיּוֹן הַתּוֹרָה, – בעיון בתורה בחכמה
 30 ובשכל, שעל-ידיה מתאחד שכל האדם עם השכל שלמעלה,
 31 דְּאוּרִייתָא מְחַמְכָה נַפְשָׁא⁸; – מפני שתורה באה מחכמה
 32 (שלמעלה). וְכֵן הַמְּחַשְׁבָּה – מחשבתו של האדם תתאחד
 33 בְּמַחְשַׁבְתּוֹ יִתְפַּרֵּד; וְהַדְּבוּר – דיבורו של האדם יתאחד בְּדְבָר
 34 ה', זו הַלְכָה, וְכִמוֹ שְׂכָתוּב: – על תורה¹⁰: "וְאִשִּׁים דְּבְרֵי
 35 בְּפִיד", – התורה נקראת "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של
 36 הקב"ה, וזאת "בפיר", בפיו של האדם הלומד תורה, "וְדְבָרֵי
 37 אִשְׁרֵי שְׂמַתֵּי בְּפִיד"¹¹; וְהַמַּעֲשֵׂה – התאחדות המעשה של
 38 האדם עם המעשה שלמעלה, הוּא – על-ידי, מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה,
 39 – וחסד, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׂפָלִים, – על-ידיה נעשה מעשה
 40 האדם מאוחד עם המעשה שלמעלה, שענינו גם להחיות את
 41 הנבראים שהם שפלים, כְּמוֹ שְׂכָתוּב¹²: "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה
 42 ה' וְגו'", – על בריאת הנבראים וחיותם, כתוב הלשון עשיה,
 43 "ששת ימים עשה ה'", שהרי זו ירידה של כוחות אלקיים,
 44 הנמצאים בירידה ובצמצום בבריאה, כדי לברוא ולהחיות
 45 נבראים שהם שפלים, כְּנֹדֵעַ – ומבואר, בְּמַקּוּם אַחֵר, וְזוֹ הוּא

6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב. 10. ישעיה נא, טז. 11. שם נט, כא. 12. יתרו כ, יא. 13. ראה עירובין כב, ב. ובכ"מ. 14. לא נמצא שם. ועיין ויק"ר רפכ"ה.

- 1 הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה. וְהוּ
 2 שְׁאֵמֵר הַתּוֹכַח: ¹⁵ "בְּחֶסֶד וְאֵמֶת יִכְפַּר עֵוֹן וְגו'"; "וְאִין אֵמֶת
 3 אֵלָא תוֹרָה וְכו'"; ¹⁶ – ,
 4 כלומר, על-ידי תורה באה
 5 כפרתו של העוֹן, וְעוֹן 1 יְכַפֵּר עוֹן וְכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועוֹן בית
 6 בֵּית עָלִי – עליו נאמר ¹⁷ 2
 7 "אם יכופר עון בית עליו" 3
 8 בזבח ומנחה", אומרים
 9 חכמינו ז"ל, בְּזֶבֶח וּמִנְחָה הוּא דְאֵינוּ מִתְכַּפֵּר – אֲבָל מִתְכַּפֵּר

אגרת התשובה

יְכַפֵּר עוֹן וְכו' ואין אמת אלא תורה וכו'. ועוֹן בית
 עליו בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר
 בתורה וגמ"ח כדאי' בספ"ק דר"ה:

דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

יום חמישי כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צט, פרק י והנה... עד עמ' 198, כנודע.

- 19 פֶּרֶק י בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה",
 20 וכפי שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות
 21 רוחא ברוחא", שרוח האדם מתדבקת ברוח שלמעלה, כפי שזה בענין
 22 לימוד התורה ובצדקה (וגמילות חסדים).
 23 וְהִנֵּה, תְּשׁוּבָה עֵלְיָא זו,
 24 דְאֵתְדַבְּקוּתָא דְרוּחָא
 25 בְּרוּחָא, – של התדבקות
 26 רוח ברוח, עַל־יְדֵי תוֹרָה 5
 27 וְגִמְלוֹת חֲסִידִים, הִיא 6
 28 בְּבִחִינַת הַמְּשֻׁבָּה 7
 29 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, – שכן, 8
 30 גם תורה וגם גמילות 9
 31 חסדים, אינן התעלותו 10
 32 העצמית של האדם שהוא 11
 33 מתעלה על-ידי עבודתו. 12
 34 אלא כפי שהוא מתעלה 13
 35 מצד כוח עליון, המעלה 14
 36 אותו למעלה באיך-ערוך 15
 37 מאשר התעלותו מצד

אגרת התשובה

פֶּרֶק י וְהִנֵּה תְּשׁוּבָה עֵלְיָא זו דאתדבקותא דרוחא
 ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי'
 המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו
 וכמ"ש ואשים דברי כפיך. וימינו תחבקני בגמ"ח
 דחסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך
 לילך ממדרגה למדרגה ממש למעלה היא בחי'
 תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכוננת הלב
 בתפלה וכפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת
 כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמתו. וכן
 והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר
 ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצוות
 כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי

- אָדָם הַתַּחְתּוֹן צָרִיךְ
 לֵילֵךְ – ללכת, מִמְּדֻרְגָה
 לְמִדְרָגָה מִמַּטָּה לְמַעְלָה,
 – שיתעלה בעצמו על-ידי
 עבודתו הנפשית
 העצמית, הִיא בְּחִינַת
 תְּשׁוּבָה עֵלְיָא
 וְאֵתְדַבְּקוּתָא דְרוּחָא
 בְּרוּחָא, – התדבקות רוח
 ברוח, בְּכוֹנֵנַת הַלֵּב
 בְּתַפִּלָּה, – זוהי עבודת
 האדם עצמו, שעל-ידי
 העבודה שלו בכוחות
 הנפש שלו, הוא מתעלה
 בדביקות של רוח ברוח

- מדרגתו ועבודתו העצמית, לְהִיּוֹת – שתהיה, דְּכַר ה' מְשֻׁבָּ
 39 בְּפִיו, – שהרי אין זה מצד כוחו ועבודתו של האדם, שכן
 40 בעבודתו לא היה יכול אף פעם להגיע לידי כך, אלא זהו כוח
 41 שמעניקים לו מלמעלה, שכשיהודי לומד תורה, יהיה בדיבוריו
 42 "דבר הוי" ממש, וְכִמוֹ שֶׁבְּתוֹבֵי: "וְאִשֶׁשׁ דְּבָרֵי בְּפִיךָ", –
 43 הקב"ה עושה זאת, "ואשים", שבפיו של יהודי הלומד תורה
 44 יהיה "דברי", דיבוריו של הקב"ה. הרי שבלימוד התורה זה ענין
 45 שמלמעלה למטה, שהקב"ה מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו
 46 למעלה מעלה מכפי שהוא עצמו מצד עבודתו היה מגיע. כך
 47 גם ההתעלות שעל-ידי גמילות חסדים היא גם כן מלמעלה
 48 למטה, "וְיִמְיָנוּ תַּחְבְּקֵנִי"² – יד ימינו של הקב"ה תחבק אותי,
 49 על-ידי בגמילות חסדים, דְּ"חֶסֶד דְּרוּעָא יְמִינָא וְכו'". –
 50 מפני שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה, ועל-ידי

- הו"י יהיה בפיו – ובלשון רבנו הזקן: וְכֵן: – גם, וְהִיּוֹ דְּבָרֵי
 הָאֵלֹה וְגו', וְדַבַּרְתָּ בָם וְגו', – שגם זה מוטב הרי על ענין
 התורה,⁵ לְהִיּוֹת דְּכַר ה' בְּפִיו בְּאֵמֶת, – מפני שהוא כלי
 ל"דבר הוי" שבפיו, הרי זה או באמת, "וְאִין אֵמֶת וְכו'", –
 אלא תורה.⁶ וְכֵן לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר
 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", כְּמוֹ: – המלה "קדשנו" היא כמו, "הָרִי

15. משלי טז, ו. 16. ראה ברכות ה, ב. 17. שמואל א ג, ד. 1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך.
 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבד"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה
 ספ"ל".

- 1 אַתְּ מְקַדְּשֵׁת לִי, – שעל-ידי מצוות נעשה "קדשנו", היא
 2 בְּחִינַת קִדְּשׁ הָעֲלִיּוֹן, – שיהודי ממשיך על עצמו על-ידי
 3 מצוות. "קדש" היא לְשׁוֹן פְּרִישׁוֹת וְתַבְדֻּלָּה, – שהיא בחינה
 4 ומדרגה כמו שמופרשת ונבדלת, שְׂאִינִי יָכוֹל לְהַתְלַבֵּשׁ תוֹךְ
 5 עֲלִמְיִן, – בתוך
 6 העולמות, להיות להם
 7 חיות פנימית מותאמת
 8 למדריגתם, מְשׁוּם דְּבָלָא
 9 קְמִיָּה בְּלֵא קְשִׁיב, –
 10 מפני שהכל לגביו יתברך
 11 אינו נחשב לכולם, ואין
 12 מדרגה זו יכולה
 13 להתלבש לפי ערך
 14 העולמות, כי אין
 15 לעולמות שום ערך כלל
 16 לגבי מדרגה זו, אֱלֵא בְּחִינַת סוּבָב בְּל עֲלִמְיִן, – המקיפה
 17 כל העולמות ומשפיעה בהם בהיותה למעלה מעלה במדריגה
 18 מהם, הוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא וְכוּ', – הנמשך על-ידי
- ענין המצוות, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּלִקְוֵי אֲמָרִים' – ספר
 ה"תניא", חלק ראשון, פֶּרֶק מו'. וְגַם אַחַר הַתְּפִלָּה אֲמָרִים:
 "אֲלֵיךְ ה' נִפְשֵׁי אֲשָׁא", – התעלות הנפש להקב"ה "מלמטה
 למעלה", דְּהֵינּוּ לְאַתְדַּבְּקָא רוּחָא בְּרוּחָא – התדבקות רוח
 ברוח, כֹּל הַיּוֹם וְכוּ'. –
 על-ידי ענין המצוות. וְכָל
 זֶה עַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה
 בְּגִדְלַת אֵינִסוֹף בְּרוּךְ
 הוּא, בְּהַעֲמֵקַת תְּדַעַת,
 בְּשִׁתִּים – בשתי
 הברכות, לְפִנְיָה" –
 שלפני קריאת שמע,
 וּבְפִסְקֵי דְזֻמְרָה,
 בְּנֻדְעָ. – שעל-ידי
 ההתבוננות הוא יוצר
 בקרבו אהבה להקב"ה, שתתבטא בלימוד התורה ובקיום
 המצוות. זה ענינה של "תשובה עילאה" מלמטה למעלה –
 ענינה של עבודת התפלה והתוצאה שמעבודה זו.

יום שישי כ"ז תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה היא... עד עמ' 198, עילאה).

- 37 וּמֵאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה עֲלָא – צָרִיךְ
 38 לְהַקְדִּים לְפִנְיָה בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה תְּתָאָה. – הענין של הכנעה
 39 ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וְזֶהוּ שְׂאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
 40 וְכוּרְנֵם-לְבָרְכָה בְּמִשְׁנָה: "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֱלָא מֵתוֹךְ
 41 כְּבֹד רֵאשִׁי, וּפְרֵשׁ רֵשִׁי"
 42 – "הַכְּנָעָה", – שהאדם
 43 שבור ונכנע בתוכו, וְהִיא
 44 בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה תְּתָאָה
 45 לְעוֹרֵר – על עצמו,
 46 רַחֲמִים בְּנֻזְר לְעִיל, –
 47 בפרק ז' ובפרק ח',
 48 וּבְדִילֵיהּ תְּתָאָה בְּנֻזְרָא
 49 מְקַרָּא, – כפי שלומדת
 50 הגמרא שם מפסוק,
 51 דְּכַתִּיבִי: – שכתוב בחנה:
 52 "וְהִיא מֵרַת נִפְשִׁי". –
 53 והתפללה להקב"ה, הרי,
 54 שכדי להתפלל להקב"ה
 55 זה צריך להיות על-ידי
 56 הכנה של נפש מרה,
 57 ענינה של "תשובה תתאה". אֲבָן, בְּבִרְתָא שֵׁם¹¹: "תנו רבנן,
 58 אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֱלָא מֵתוֹךְ שְׂמִתָּה". – כלומר, שתיכף
 59 ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה,
- שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנה לתפלה במרירות,
 הרי בעמדו להתפלל עליו להיות במצב של שמחה, וְעַכְשָׁיו
 בְּדוֹר יְתוֹם תְּהֵא, שְׂאִין תְּבַל יְכוֹלִין לְהַפְּךָ לְבָם בְּרַגְעַת מִן
 הַקְּצָה, – אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע
 לפני כן היה במרירות,
 יעבור מיד לשמחה, אֵין
 עֲצָה הִיעוּצָה, – לכך
 הִיא, לְהַקְדִּים בְּחִינַת
 הַתְּשׁוּבָה תְּתָאָה בְּתִקּוֹן
 חֲצוֹת בְּנֻזְר לְעִיל. –
 שהזמן המסוגל לחשבון
 הנפש ולהתבוננות
 המביאה להכנעה ול"לב
 נשבר" – הוא ב"תיקון
 חצות"¹², וּמִי שְׂאִי
 אֲפִשֵׁר לוֹ – לערוך
 "תיקון חצות", בְּכָל
 לַיְלָה¹³ – עַל-כָּל-פְּנִים
 לֹא יִפְחַת – בעבודת
 "תיקון חצות", מְפַעֵם
 אַחַת בְּשָׁבוּעַ, לְפָנֵי יוֹם הַשַּׁבָּת, בְּנֻדְעָ לְיוֹדְעִים, שֶׁהַשַּׁבָּת
 הִיא בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה עֲלָא, וְשִׁבְתָּ – אֲזִיתוֹת תְּשִׁיב
 אֲנוּשִׁי¹⁴, – הרי ששבת היא ענין התשובה, ואיזו תשובה היא

7. תהלים פו, ד. 8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איתא הב"י ע"ז בקונ' התפלה פ"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם א"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהר"ש) בסופו.

- 1 שבת? – בחינת "תשובה עילאה", **כִּי בְּשֶׁבֶת הִיא עֲלִיּוֹת** "מחיתי כעב וגו'": "שׁוּבָה אֵלַי כִּי גִּאלְתִּיךָ", פְּרוּשׁ כִּי מֵאַחַר
2 הַעֲוִלָּמוֹת לְמִקּוֹרֵם כּוֹ', - והיא גם זמן עליית הנשמה ש"מְחִיתִי כְּעֵב פְּשָׁעֶיךָ" היא
3 למקורה בענין התשובה, וְגִּאלְתִּיךָ מִן הַחַיּוּנוֹת
4 וּבִפְרֹט תַּפְלוֹת הַשְּׁבֵת, בְּהַתְעוֹרְרוֹת רַחֲמִים
5 - שגם בימות החול 1 **עֲלִיּוֹת הַעֲוִלָּמוֹת לְמִקּוֹרֵם כּוֹ' וּבִפְרֹט תַּפְלוֹת הַשְּׁבֵת**
6 מהווה התפלה, כאמור, 2 וּד"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי
7 ענין "תשובה עילאה" 3 מאחר שמחיתי כעב פשעיך היא העברת הסט"א
8 ובמיוחד בשבת, וְדַי' 4 וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים
9 לְמִכּוֹן. (וּבִזָּה יוֹבֵן מַה 5 באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה
10 שְׁבִיבֵיכֶם! - אחרי 6 **אלי בתשובה עילאה):**

יום שבת קודש כ"ח תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, פרק יא ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

- 21 **פְּרָק יא.** בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא
22 ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה
23 תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש
24 והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל
25 אלא מתוך כובד ראש", שלפי
26 פירוש רש"י, הכוונה

אגרת התשובה

פרק יא ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי'

- 27 ל"הכנעה", שהיא "תשובה" 7
28 תתאה", אך, בברייתא כתוב, 8
29 שתפלה צריכה להיות מתוך 9 **בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלכ"א ס"פ**
30 שמחה, "אין עומדין להתפלל 10 **ל"ד. כמ"ש בווה"ק חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא**
31 אלא מתוך שמחה, וכיון 11 **וכו' ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לכו בטוח**
32 שבזמננו אנו, לא כל אחד 12 **בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף**
33 יכול לעבור תיכף ומיד 13 **ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' (כרוב רחמין**
34 מהכנעה ולב נשבר לשמחה - 14 **מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו') בלי**
35 הרי העצה היעוצה היא, 15 **שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל**
36 לעסוק ב"תשובה תתאה" 16 **תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה'**
37 בזמן אחר - כמו ב"תיקון 17 **חנון המרבה לסלוח והרי ספק ברכות להקל משום**
38 חצות", שימש כהכנה

- 39 לתפלה; ואילו בשעת התפלה תשרור בו ענין השמחה הנדרשת בתפלה.
40 בפרק הנוכחי, אמר רבנו הזקן, שלמרות האמור לעיל, אפשר הדבר
41 שתהינה שתיהן יחדיו, הכנעה ולב נשבר מ"תשובה תתאה" והשמחה
42 של העבודה להקב"ה בתפלה - שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות
43 בנפש, מרירות ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות,
44 יכולות הן להיות יחד, במיוחד בענין זה, כשהשברון עצמו משמש גורם
45 לבטחון, שהקב"ה יסיר את הסיבה לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מחל לו
46 - דבר שהוא כשלעצמו מביא לשמחה.
47 **וְאִמְנָם, לְהִיּוֹת - כּדִּי שִׁיחֵיו בְּלִבּוֹ הַהֲכַנְעָה,** - ושברון הלב,
48 **הִיא פְּחִינַת הַשׁוּבָה תַּתְּאָה בְּנוֹבֵד לְעִיל, וְגַם הַשְּׂמִחָה בְּה,**
49 - וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה,
50 תהינה שְׂתִיחָה בְּיַחַד - לא שתהינה בשני זמנים נפרדים,
51 ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה
52 בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהינה שתיהן יחד,
53 **כְּבָר מִלְּתָא אַמּוּרָה - הדברים אמורים כבר בְּלִקְוֹטֵי אַמְרִים**

23	מְלַמְחָל, - אלא עליו למחול מיד, וְאִפְלוּ בְקוּטַע יַד חֲבֵרוֹ, -	1	הקב"ה, וְהָרִי - הדין הוא: סֶפֶק בְּרִבּוֹת לְהִקָּל, - ולא לברך,
24	ומבקש מחילה מחבירו - על חבירו למחול לו, בְּדֹאֵיתָא -	2	מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ בְּרָכָה לְבִטְלָהָּ ⁵ . - שלכן, אם אדם מסופק אם
25	כאמור בְּגִמְרָא בְּסוּף פֶּרֶק ח דְּבִבְבָא קָמָא, וְאִם בְּקִשׁ מִמְּנוּ	3	עליו לברך ברכה מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. ואם
26	ג' פְּעָמִים וְלֹא מְחַל לּוֹ - שׁוֹב אִין צְרִיף לְבִקְשׁ מִמְּנוּ,	4	היה עדיין ספק אם הקב"ה מוחל או לא, כיצד ניתן לברך "חנן
27	וְהַגְבַּעוּנִים שְׂבִיקֵשׁ דְּדוּד	5	המרבה לסלוח?" אָלָא
28	הַמְלִיךְ עַל־יַד־הַשְּׁלוֹם מִהֶם	6	אִין כָּאן שׁוּם סֶפֶק בְּלָל,
29	מְחִילָה בְּעַד שְׂאוּל	7	מֵאַחַר שְׂבִיקֵשְׁנוּ "סִלַּח
30	שְׁהֵמִית אֶת הַגְבַּעוּנִים,	8	לְנוּ" "מְחַל לְנוּ", - וְדֹאֵי
31	וְלֹא רְצוֹ לְמַחֵל - גְּזוּר	9	הדבר שהקב"ה מוחל לנו,
32	דְּדוּד עַל־יָהֶם שְׁלֹא יִבְאוּ	10	וְאִלוּ לֹא הָיִינוּ חוֹזְרִים
33	בְּקַחֵל ה', שְׁהֵם רַחֲמָנִים	11	וְחוֹמְטָיִם - הָיִינוּ נִגְאָלִין
34	וְכוּ', - שְׂכִיוֹן שְׁחִטְרָה	12	מִיָּד, כְּמוֹ שְׂאֵנוּ
35	לגבעונים הרחמנות ולא	13	מְבַרְכִין: "צְרִיף אֶתְהָ ה'
36	רצו למחול, אין הם	14	נִגְאָל יִשְׂרָאֵל". -
37	שייכים לקהל ה',	15	שהקב"ה גואל את בני
38	בְּדֹאֵיתָא - כאמור בְּפֶרֶק	16	ישראל, כי אחרי תשובה
39	ח דִּיבְמוֹת ⁸ . - ואם כך	17	ומחילה, באה הגאולה
40	הדבר במדתו של אדם,	18	מִיָּד. וְאִ"ב מְדוּעַ אִין
41	שעליו למחול כשמבקשים	19	הגאולה באה בפועל? -
42	ממנו מחילה, הרי וְבִמְדַת	20	הרי זה מפני שחוזרים
43	הַקְדוּשׁ־צְרִיף־הוּא, עַל־אֶחָת־בְּמַה־וּבְמַה לְאִין קָץ. - שהוא	21	וחוטאים. וְהָרִי אִפְלוּ בְּמַדַּת בְּשִׁרְיָדָם בְּנֵי, שְׂצָרִיף הָאָדָם
44	מוחל כשמבקשים ממנו מחילה.	22	לְמַחֵל תִּבְקֵף וּמִיָּד שְׂבִיקֵשְׁמִים מִמְּנוּ מְחִילָה, וְלֹא יִהְיֶה אֲכוּרֵי

5. ברכות לג, א. 6. צב, א. 7. שמואל א פכ"א. 8. עח, ב ואילך.

אגרות קודש

בי"ה, א' מנ"א, תשי"א

ברוקלין.

יאלעס - פילאדעלפיא

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ח תמוז כשעה קלה לפני נסעי על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והזכרתיו ואת כבי"ב שי' להמצטרך להם כבקשתו במכתבו, ובטח צדיקא דאתפטר דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיהי יעורר ר"ר הצלחה בגשמיות וברוחניות.

כבקשתו נמסרה נדבתו מה ששלח בקשר עם היאצ"ט של אביו הרה"צ וכו' וכו' ז"ל ומוסג"פ הקבלה. בקונטרס איכה שנדפס זה עתה, אשר רובו ככולו נדפס בפעם הראשונה מכ"י, נמצא שם ע"י מ"ד בענין השינוי ביוהכ"פ ות"ב שבשניהם אין נועלים סנדל, ואף שכתוב שם שזהו מטעמים הפכים, אבל עכ"פ ידוע שעומק רום מקושר עם עומק תחת כו' ומזה מובן שגם בת"ב - יהפך בעגלא דידן לששון ולשמחה - הענין דחליצת סנדל שהוא למעלה מסנדל, והנני רואה שהשתא היאצ"ט לעי"נ אביו הרה"צ וכו' וכו' ז"ל הוא ג"כ יום שאסור בנעילת הסנדל, ובטח הכל בהשגחה פרטית. ובפרט לאלו הקשורים בתומ"צ, וכידוע שיום היאצ"ט הוא ענין של עלי, וזהו ג"כ ענין של האיסור בנעילת הסנדל ביוהכ"פ וכו' שיש מזה גם בת"ב, ובשנה זו בעשירי באב, ויהי"ר שבקרוב ממש נראה בעיני בשר קיום היעוד של והפכתי אבלם לששון וכל הענינים דמגילת איכה יתפרשו בעליות, וככתוב בקונט' איכה הני"ל.

ברכה.

ה'תש"ג	כב תמוז	יום ראשון	יום ראשון
--------	---------	-----------	-----------

שיעורים. חומש: מטו"מ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: קו"קז.
 תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.

אאמו"ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאָר די קאָפּ און ריין די האַרץ. א חסידישע הנהגה טובה מאַכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטאַרקט די תקוה ובטחון בריינגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

אַדני אַבי מורי וְרבי [הַרש"ב] אָמר: פּתָגָם חֲסִידֵי מְבִיא לְרֵאשׁ צְלוּל וּמְנַקֵּה אֶת הַלֵּב. הַנְּהַגָה טוֹבָה חֲסִידִית עוֹשֶׂה אֹרֶךְ יָמֵי. נִגוֹן חֲסִידִי מְחַזֵּק אֶת הַתְּקֵנָה וְהַבְּטָחוֹן, מְבִיא שְׂמֵחָה וּמְעִמֵּד אֶת הַבַּיִת וְאֵת בְּנֵי הַבַּיִת בְּקֶרֶן אֹרֶחַ.

ה'תש"ג	כג תמוז	יום שני	יום שני
--------	---------	---------	---------

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שני עם פירש"י.
 תהלים: קח"קב.
 תניא: פרק ו. אמנם . . . צו לי"ח.

פֶּאָשֶׁר מְטוֹת וּמְסַעֵי נִפְרָדוֹת, קוֹרֵין - בְּמִנְחַת שַׁבָּת, ב', ה' - לְלוֹי עַד סוֹף כָּל הַמְּסָעוֹת.

ה'תש"ג	כד תמוז	יום שלישי	יום שלישי
--------	---------	-----------	-----------

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קיג"קח.
 תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו'.

מפתגמי הצ"צ: א פנימי איז, אז בעטען א ברכה אויף עבודה איז דאָס אל ישעו בדברי הבל, און עס דארף זיין תכבד העבודה על האנשים.

מפתגמי ה"צמח צדק": "פנימי" הוא - שְׁלִבְקֵשׁ בְּרָכָה עֲבוּר 'עֲבוּדָה' הָרִי זֶה "אַל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי הַבֵּל", וְנַחוּץ שִׁיְהִי "תְּכַבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים".

ה'תש"ג	כה תמוז	יום רביעי	יום רביעי
--------	---------	-----------	-----------

שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
 תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונדכה כו'.

אין חסידות איז פאראן צוויי זייער כאראקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באוויזען ניט האָבען. (ב) א איד ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

דער אמת איז אז די צוויי אויסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט ג-טליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר איז ניט ער וויל ניט ער קען זיין אָפּגעריסען פון ג-טליכקייט.

בחסידות יש שני בטויים מאד אפיניים: (א) יהודי מכיר באלקות וחש את העל-טבעי ואינו זקוק לשום הוכחות על כך. (ב) יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות. האמת היא, ששני הבטויים חד הם: יהודי מכיר באלקות וחש את הלמעלה מן הטבע, לכן אינו רוצה ואינו יכול להיות מנתק מאלקות.

יום חמישי

יום חמישי **כו תמוז** **ה'תש"ג**
 שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
 תניא: והאיך . . . בתשובה כנודע.

אין לערנען איז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אין דאוונען איז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען – ווי א קינד בא א פאטער.

בלמוד – התמסרות האדם היא לדבר שהוא חפץ להבין, ומבין. בתפלה – ההתמסרות היא אל הנעלה מההבנה.
 בלמוד תורה מרגיש יהודי את עצמו כתלמיד בפני רבו, בתפלה – כבן אצל אביו.

יום שישי

יום שישי **כז תמוז** **ה'תש"ג**
 שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י.
 תהלים: קכ"ד.
 תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.

אחד מהעלויים המפרסמים, בעל כשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא ושקד בלמוד החסידות, ובגדל כשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנכנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדן, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבון. והלבון הוא עד שיהיו הניצוצות דהבורים נתזין ונכללין בהאור האמתי.

שבת קודש

שבת **כח תמוז** **ה'תש"ג**
 מברכים ראש חדש מנחם אב. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות.
 הפטורה: שמעו – אלקיך יהודה. אם תשוב – ובר' יתהללו.
 שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: קלה-קלט.
 תניא: פרק ח. והנה . . . למלכא וכו'.

לכל אחד מהרביים [=האדמו"רים] היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל זה (לטור אור העולם), אשר פעם בשתים או בשלש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. אחד ממאמרי רבנו הזקן – "החלצו" שב"לקוטי תורה" בלי ההגהות. אחד ממאמרי אדמו"ר האמצעי – "יפה שעה אחת", ותכנו עשרה פרקים הראשונים דדבור-המתחיל "הנה כל אחד ואחד אלקי נשמה" [ש] בספר "דרך החיים". אחד ממאמרי ה"צמח צדק" – "מה טבו" שב"לקוטי תורה". אחד ממאמרי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] – "מי כמוכה באלים". אחד ממאמרי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] – "ידיעת היום", מאסקווא רנ"ז.

בין אונאה למקח שנמצא בו מום יום ראשון כ"ב תמוז ה'תשע"ז

גבוה מדי, הרי גם הקונה מעוניין בו שהרי הוא צריך את החפץ שקנה וגם המוכר רוצה למכור, והיוכוח ביניהם הוא רק על גובה המחיר. וכיון שהעסקה כשלעצמה רצויה והיתה לו אפשרות להראות את החפץ לאדם מבין בדבר ובכל זאת המתין ולא תבע את אונאתו, אמדוהו חז"ל שהוא מוכן לוותר על התוספת במחיר ששילם, כי המעונין בחפץ מוכן לפעמים להוסיף על המחיר, ולכן אינו יכול לחזור ולתבוע. אך כשהקונה טוען למקח טעות מחמת מום בחפץ, עיקר תביעתו היא על עצם הקניה ולא על המחיר, כי אף אחד אינו מוכן לקנות דבר פגום. ולכן גם אם שהה זמן רב ולא תבע את כספו מהמוכר, אין זו ראייה שמחל, כי מאחר שתביעתו ברורה ומוחלטת ביכולתו להשהות את תביעתו "אפילו לאחר כמה שנים".

(גליא מסכת, זור"מ סי' י)

הלכות מכירה פרק טו, הלכה ג: וכן המוכר לחברו קרקע... ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח - מחזירו אפילו אחר כמה שנים, שנה מקח טעות. בדיני אונאה כתב הרמב"ם (לעיל פי"ב הלכות ד"ה) שאם הונה המוכר את הקונה יתר על שתות, יכול הקונה לבטל את המקח וזאת בזמן קצוב, "עד כדי שיראה (את החפץ שקנה) לתגר או לקרובו". ולאחר זמן זה אינו יכול לבטל את המקח, כי כבר "מחל על אונאתו" (רש"י בבא מציעא מט, ב ד"ה עד). מדוע אם כן כאן, כשמצא הקונה מום במקח, "מחזירו אפילו לאחר כמה שנים", ולא קבעו זמן בו יוכל לתבוע ולבטל את המקח, כמו באונאת ממון? ויש לחלק בין מקח שנעשתה בו אונאת ממון למקח טעות מחמת מום שמצא הקונה בחפץ: מקח שיש בו אונאת ממון, גם אם התשלום עבורו היה

שני דינים באיסור אונאה יום שני כ"ג תמוז ה'תשע"ז

הרמב"ם בהלכות דעות, כותב: "לא יפתח חבית...", ואילו בדוגמאות שמדברי הרמב"ם כאן, כותב "אסור לאדם למכור..." כי בראשונות האיסור הוא מדרבנן ואילו באחרונות האיסור הוא מדאורייתא. ולכאורה קשה על כך, הרי את הדוגמא של מכירת בשר נבלה לנכרי כבשר שחוטה, מביא הרמב"ם גם כאן וגם בהלכות דעות! אך הענין יובן על פי דיוק לשונו, שבהלכות דעות כתב 'לא ימכור בשר נבילה במקום שחוטה', ואילו כאן כתב 'ואין מוכרין בשר נבלה לנכרי בכלל שחוטה', היינו שכאן מדובר במוכר כמות של בשר שחוטה ומחליף את חלקה בנבילה ("בכלל שחוטה") והמוכר נבילה במחיר יקר כשווי שחוטה, הרי זו אונאת ממון ממש, אך בהלכות דעות מדובר שמחליף נבילה בשחוטה ונטול כמחיר הזול של נבילה, ואין זו אונאת ממון ממש אלא גניבת דעת שהנכרי סבור שקיבל בשר שחוטה בזול ולמעשה קיבל בשר נבילה במחירו האמיתי.

(קובץ 'אור ישראל' חו" נ קלד)

הלכות מכירה פרק יח, הלכות א-ג: אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לנגב את דעתם... ואין מוכרין בשר נבלה לגוי בכלל בשר שחוטה, אף על פי שהנבלה אצלו בשחוטה. וכן כתב הרמב"ם בהלכות דעות (פי"ב ה"ח): "אסור לגנוב דעת הבריות... לא ימכור לנכרי בשר נבלה במקום שחוטה... וכן כל כיוצא בזה". ומכך שהרמב"ם חילק את דיני גניבת דעת לשני מקומות, מובן שיש בזה שני איסורים נפרדים: א. גניבת דעת שמפסיד בה את הלוקח. והלכות אלו קבען בהלכות מכירה. ב. גניבת דעת שאין בה הפסד ממון ללוקח אלא שמתוך כך יחזיק לו טובה בחינם, כגון הפותח חבית לחברו שבלאו-הכי התכווין לפתחה מיד וחברו סבור שפתחה בשבילו והאיסור הוא מצד השינוי ממידת האמת, ולכן קבע הרמב"ם דין זה בהלכות דעות. וחילוק זה יש ללמוד מלשון אדמו"ר הזקן בהלכות אונאה וגניבת דעת (סי' ג"כ), שכאשר מפרט את הדוגמאות שהביא

האם צריך לפרט במכירת חמץ את סוגי החמץ? יום שלישי כ"ד תמוז ה'תשע"ז

המשחק בקוביא פסול לעדות כי אסמכתא אינה קונה והרי זה גזול (ראה כס"מ הל' עדות פי" ה"ד). ואף הראשונים הסוברים שהמשחק בקוביא אין בו אסמכתא, מודים שהקנאת דבר שאין מינו ידוע הוא אסמכתא כי במשחק בקוביא ששניהם אינם יודעים על מה לסמוך, אנו אומרים שגמרו בדעתם ומקנים זה לזה, אבל כאן שהמוכר יודע מה הוא מוכר אך הקונה אינו יודע מה הוא קונה, לא סמכה דעתו של הקונה. ולפי זה כתב ה'מקור חיים' (סי' תמ"ט ס"ק ט) שבמכירת חמץ "צריך לפרש כל מין חמץ שבחדר, אבל אם כותב סתם הוי כמוכר דבר שאין מינו ידוע, שהמכר בטל".

הלכות מכירה פרק כא, הלכה א: המקנה לחברו דבר שאינו מקנים, אם היה מינו ידוע... הרי זה קנה; ואם אין מינו ידוע, לא קנה. המוכר לחברו דבר שאינו ברור מצד עצמו או שמידתו אינה ידועה (דבר שאינו מסוים), הרי זו אסמכתא (הקנאה ללא גמירות דעת) ולא קנה, כדברי הרמב"ם (הל' ה"א) שהאומר לחברו "כל מה שיש בתיבה זו אני מוכר לך... אין כאן קנין, שלא סמכה דעתו של לוקח שהרי אינו יודע מה שיש בו תבן או זהב ואין זה אלא כמשחק בקוביא". וכתב הסמ"ע (ח"מ סי' רט ס"ק ב) שהרמב"ם לשיטתו

נחשב כמין מסוים.

ובספר 'באר יצחק' (סי' ו) הוסיף:

המנהג הוא למכור את החמץ בבית דין חשוב, ולכן אין המכירה נחשבת אסמכתא והקנין חל (לעיל פ"א הי"ג. וראה כס"מ שם בשם הרשב"א שב"ד חשוב היינו חשוב להפקיע ממון כגון מומחה לריב, אף שאינו סמוך) כי אין אדם משטה בבית-דין אלא גומר בדעתו לקנות (ר"ן נדרים כו, ב).

אך ה'אבני נזר' (או"ח סי' שמב ס"ק ב) סובר שגם אם כותב שמוכר 'כל מה שיש בבית' – מכירת החמץ חלה כי מנהגו שהמכירה היא על פי שומת שלשה אנשים ורק כאשר הקונה אינו יודע האם קונה תבן או זהב אין דעתו סומכת, אבל אם המכירה נעשית על פי קביעת שמאים ואם יתברר שקנה זהב ישלם דמי זהב ואם הוא תבן יתן דמי תבן, הקנין חל.

והגר"ע איגר (תשובות מהר"ת סי' ז) הורה שאם כתב 'כל חמצי בבית מכור לך', המכירה חלה גם ללא פירוט, כי 'חמץ'

יום רביעי כ"ה תמוז ה'תשע"ז

השכרת נכס מושכר

ויש שחילקו בין בית לקרקע, וכתבו שהשוכר בית רשאי להשכיר לאחרים כי אם ייזוק הדבר ייראה לעיניים והשוכר ישלם זאת, אך בקרקע אין הנוק ניכר ולכן אסור להשכיר לאחרים (סמ"ע שם סקט"ז).

וה'משנה למלך' כתב לחלק באופן אחר, לפי מה שחידש מהר"א ששון (שו"ת סי' רח) שאם השוכר שילם את דמי כל השכירות מראש ובתוך זמן השכירות הוצרך לצאת מהדירה, אין המשכיר צריך להחזיר לו את דמי השכירות אפילו אם מצא שוכרים אחרים שידורו בדירה בזמן הנותר.

ולפי זה יש לתווך בין ההלכות: כאן מדובר כאשר השוכר שילם את דמי השכירות מראש, וכעת אסור לו להשכיר לאחרים שהרי זכות ההשכרה שייכת למשכיר, ואילו בהלכות שכירות מדובר באופן שעדיין לא שילם את דמי השכירות ולכן זכות ההשכרה היא בידו (אך המשל"מ מסתפק בעצם חידושו של מהר"א ששון).

הלכות מכירה פרק כג, הלכה ח: ואין השוכר רשאי להשכיר, אבל הקונה, מקנה לאחרים כל שקנה.

בהלכות שכירות (פ"ה, הל' ה) כתב הרמב"ם, "המשכיר בית לחבירו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכיר הבית לאחר, משכיר עד סוף זמנו והוא שלא יהיו מנין בני בית האחר יותר מבני ביתו". ולכאורה הדברים סותרים לדבריו כאן שאין השוכר רשאי להשכיר!

ויש שביארו כי כאן מדבר הרמב"ם רק במקרה שמשכיר למספר גדול יותר של דיירים מאשר בני ביתו, כפי שכותב שם בפירוש שלכך אין לשוכר רשות (דרכי משה סי' ריב, ג, ב"ח וט"ז שם סק"ח).

וה'משנה למלך' כתב שכאן מדבר הרמב"ם במטלטלין, אותם אין השוכר רשאי להשכיר לאחרים, כמפורש גם בהלכות שכירות שם, משום שאומר לו 'אין רצוני שיהא פיקדוני ביד אחר', אבל בקרקע שעומדת במקומה ואין הבלדל מי משתמש בה, רשאי השוכר להשכיר.

יום חמישי כ"ו תמוז ה'תשע"ז

המחיר כראיה

לשחיטה, הרי שניתן להכריע על ידי סכום הדמים מה היתה מטרת הרכישה, ומדוע כאן "אין הדמים ראייה"? והביאור:

סכום המקח יכול לשמש כבירור רק כאשר אינו סותר ללשון המפורשת שנאמרה בשעת המקח, כגון במוכר שור ואין ידוע אם לחרישה או לשחיטה, שבשעת המכירה דובר על 'שור' ומלשון זו אין הוכחה אם מדובר בשור לחרישה או בשור לשחיטה, ובמקרה כזה סכום המקח מהווה בירור והוכחה.

אך בנידון דידן, הרי בשעת המקח נאמר 'צמד', ומשמעות המילה היא צמד בלבד ולא צמד עם בקר, ולכן אין בכוח הדמים להכריע שהכוונה היתה לצמד עם בקר בניגוד למשמעות הפשוטה של הנאמר בשעת המקח.

(חידושי הרמב"ן ב"ב צב. א. וראה חידושי הגר"ח על הש"ס סי' רצ)

הלכות מכירה פרק כז, הלכה ג: המוכר את העל, מכר את הפרה; מכר את הפרה, לא מכר את העל.. ואין הדמים ראייה בכל אלו הדברים וכיוצא בזה.

בהלכה זו נחלקו תנאים (כ"ב עו, ב): לדעת רבי יהודה, התשלום שנקבע עבור המקח משמש כהוכחה מה נכלל במקח, כגון: האומר לחברו, מכור לי צמד בקר במאתיים זוז, מאחר וידוע לכל ששווי של הצמד בלבד רחוק מסכום זה, מוכח מהמחיר שהכוונה היתה לצמד ולבקר יחד. אך לדעת חכמים אין הדמים מהווים ראייה, וכן פוסק הרמב"ם.

מאידך, בגמרא (ב"ק מו, א) נאמר שהמוכר שור לחברו ונמצא נגחן ואינו ראוי לחרישה, ומתעורר ספק האם מטרת המכירה היתה לצורך חרישה והרי זה מקח טעות או שהמכירה היתה לצורך שחיטה ואין כאן טעות, ניתן לברר זאת באמצעות המחיר ששולם עבור השור – האם היה זה מחיר של שור לחרישה או מחיר פחות מזה של שור

יום שישי כ"ז תמוז ה'תשע"ז

חרש המדבר ואינו שומע

כלום - מוכר ולוקח ברמיזה במטלטלין. אף שחרש אינו יכול לקנות ולמכור, תיקנו חכמים

הלכות מכירה פרק כט, הלכה ב: החרש כיצד נושא ונותן? חרש שאינו שומע ולא מדבר, או מדבר ואינו שומע

לומר שהוא בר דעת, ולכן המשנה היא לפי רבי יוסי שהחרש אינו כשר לקרוא את המגילה משום שאינו משמיע לאזנו. אך לפי דברי ה'כסף משנה', שחרש שאינו שומע כלל, אף שמדבר, נחשב כשוטה הרי אפשר להעמיד המשנה גם כרבי יהודה, כי אף שאינו צריך להשמיע לאזנו אינו יכול לקרוא את המגילה כיון שמדובר בחרש שנחשב כשוטה!
ותירץ:

מי שנולד פיקח ונתחרש דינו כשוטה (יבמות ק"ב, ב. ועין שו"ת צמח-צדק אהע"ז ס"י לה סק"ד) רק אם אבדו לו גם השמיעה וגם הדיבור, שאז נחסר מדעתו. אך אם אבדה לו רק השמיעה, לא נחסר בדעתו, ועל זה אמרו שהוא כפיקח. ומה שכתב ה'כסף משנה' שאם אינו שומע כלל נחשב כשוטה אינו בגלל חסרון השמיעה אלא משום שאם אינו שומע אין לו אפשרות ללמוד ולקבל דעת, אבל זהו רק בחרש מלידה, אבל אם היה פיקח והספיק ללמוד ולדעת - אף שנתחרש ואינו שומע כלל אינו נחשב כשוטה. ומאחר שחרש היודע לקרוא את המגילה בהכרח ששומע קצת או שהיה פיקח בעבר, ובשני אופנים אלו שאין לו דין שוטה, ופסול לקרוא את המגילה משום שאינו משמיע לאוזניו – הרי זה רק לשיטת רבי יוסי.

שכאשר רומז בידי או בראשו שרוצה לקנות או למכור - מעשיו קיימים (גיטין נ"ט, א), אלא שזהו לאחר "שבודקין אותו בדיקות רבות ומתיישבין בדבר".

ולדעת הרמב"ם חרש המדבר ואינו שומע דינו כחרש שאינו שומע ואינו מדבר. והקשה ה'מגיד משנה': בגמרא (ס"ט ע"א, א) אמרו: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אילם, וזה וזה הרי הן כפיקחין לכל דבריהם", ואם כן רק אם אינו שומע ואינו מדבר דינו כשוטה!

ותירץ ה'כסף משנה' (בתירוץ השני): חרש המדבר ואינו שומע הוא כפיקח רק אם אינו שומע ככל אדם אבל עדיין שומע קצת, אך אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור, וכן משמע מדיוק לשון הרמב"ם "החרש... שמדבר ואינו שומע כלום".

והקשה ה'בית הלוי' (ח"ג ס"ב, ב, ס"ק א): שנינו במסכת מגילה (י"ט, ב) "הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן". ואמרו בגמרא שהמשנה היא אליבא דרבי יוסי שאמר לענין קריאת שמע "אם לא השמיע לאזניו לא יצא", כי לדעת רבי יהודה שאין צריך להשמיע לאזניו - החרש כשר לקריאת המגילה. והנה, החרש שדינו כשוטה הוא זה שאינו שומע ואינו מדבר (תרומות פ"א מ"ב), ואם הוא קורא את המגילה בהכרח

שבת קודש כ"ח תמוז ה'תשע"ז

דיון מחילה בפקדון

אין זו ראייה כי אמנם עבד עברי נחשב כממון בעין שבו אינה מועילה מחילה, אבל לשון 'נתינה' המועיל בממון בעין יועיל גם לשחרורו ויהא די באמירת האדון 'הרי אתה לעצמך' (כאילו נחטפו לעצמו) ומזה שבכל זאת הצריכו שטר מוכח שכאשר גוף העבד קנוי לאדון הרי הוא ברשות האדון ואינו יכול להינתק ולצאת מרשותו באמירת האדון בלבד (מחילה או נתינת העבד לעצמו) אלא רק בשטר שהעבד מקבל וגיטו וידו באים כאחד וקונה עצמו מטעם 'חצר' (ידו כחצר – תוס' ב"ב פ"א ד"ה והא). אבל בפקדון הנמצא ברשות הנפקד (ולא ברשות הבעלים) יתכן שתועיל מחילת הבעלים (כמו אמירת הבעלים שנתנו לו) וקונה מטעם 'חצר' כיון שהוא ברשותו!

וב'שולחן ערוך' (ח"מ ס"י רמא ס"ב) כתב כלשון הרמב"ם וחילק בין מחילת חוב לנתינת פקדון. וכתב הסמ"ע (סק"ו), "דקדק וכתב בפקדון לשון 'נתן' משום דלשון מחילה לא שייך בדבר שהוא בעין ביד המקבל, אלא דוקא בחוב שחייב לו דלהוצאה ניתנה ואינו בעין".

הלכות זכיה ומתנה פרק ג, הלכה ב: מַחֵל לְחֵבְרוֹ חוֹב שֵׁשׁ לוֹ עֲלוּי, או נָתַן לוֹ תַּפְקִדוֹן שֶׁהָיָה מִפְּקֵד אֲצֵלוֹ - הָרִי זוּ מִתְּנָה הַנְּקִיטָה בְּדָבָרִים בְּלִבָּד.

כתב הרא"ש (שו"ת ס"ז, ז, הביאו הטור ח"מ ס"י עג סל"ג) שאם יש לאדם חפץ ביד חברו ואומר לו 'אני מוחל לך החפץ' לאו כלום הוא אלא-אם-כן יאמר לו 'אני נותנו לך'. וזו גם משמעות לשון הרמב"ם כאן שמחילה מועילה רק על חוב, אבל פקדון נקנה לנפקד רק אם 'נתן לו הפקדון' ואילו אם יאמר לו 'פקדון שבידך מחול לך' אינו מועיל, כי בדבר שבעין לא מועילה מחילה (לחם משנה).

והמהרי"ק (שו"ת ס"י צד סק"ג) הביא ראייה לדבר מדברי רבא (קדושין טז, א) לענין עבד עברי שיכול לצאת לחירות (לפני שש שנים) רק בשטר שחרור (או בכסף) אך מחילת האדון לא מועילה כי "עבד עברי גופו קנוי". והיינו משום שמחילה מועילה רק על חוב שאינו בעין ולא על דבר שהוא בעין, וגוף העבד הקנוי לאדון הרי הוא כממון בעין.

והקשו עליו (קצות החושן, נתיבות המשפט ס"י רמא סק"ג) שלכאורה

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

7 אָמַר קָרָא, 'לֹא תִבְשַׁל גְּדִי, וְיֵשׁ לְדִיּוֹן מִכָּךְ שְׂדוּקָא דְרַבּוּ בִישׁוּל'
8 אָפְרָה תּוֹרָה, שֶׁהָאִיסוּר הוּא 'לְבַשְׁל' אֶת הַבָּשָׂר בַּחֲלָב, וְרַק בְּחֵלֶב
9 שְׂהוּא מִשְׁקָה צָלוּל שִׁיךְ בִישׁוּל, אֲבָל בְּחֵלֶב שְׂהוּא 'שׁוּמֵן' אֵין שִׁיךְ
10 'בִישׁוּל' אֵלָא 'טִיגוֹן'.
11 דִּין נֹסֵף בְּעֵינֵי מִנֵּי הַדִּינִים הָרְאוּיִים לְדוֹן דִּינֵי מִמוֹנוֹת: תְּנֵי רַבָּנָן,
12 דִּינֵי מִמוֹנוֹת נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה דִּינִים,

1 לְיִדְאוֹת לְפָנֵי הָאָדָם, יִרְאוּהוּ הָאָדָם בְּשִׁתֵּי עֵינָיו, לְמַעַט סוּמָא בִּאֲחַת
2 מֵעֵינָיו. וּמוֹכַח שֶׁהַמְחִלוֹקֶת הָאֵם יֵשׁ אִם לְמַקְרָא אוּ לְמַסוּרֶת הִיא
3 אֵף כְּשֵׁאֵין שִׁינֵי בֵין הַצּוּרָה שֶׁנִּכְתְּבָה בְּתוֹרָה, לְבֵין הַצּוּרָה שֶׁצִּירַךְ
4 לְכַתּוּב אוֹתָהּ כְּפִי שְׂהִיא נִקְרָאת.
5 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת בְּאוּפֵן אַחַר מְדוּעַ כּוֹלֵם מוֹדִים שֶׁהָאִיסוּר הוּא
6 לְבַשְׁל בָּשָׂר בְּחֵלֶב וְלֹא בְּחֵלֶב: אֵלָא אָמַר רַב אֶהָא גְּרִייה דְרַב אֵיקָא,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ב כ"ח תמוז תשע"ז

יום ראשון כ"ב תמוז ה'תשע"ז

הלכות מכירה

פרק שלשה עשר

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

- 1 א. המְחַלֵּף² גְּלִים בְּגָלִים אוּ בְהֵמָה בְּהֵמָה, אֶפְלוּ
2 מַחֵט בְּשִׁירִיִּים אוּ טָלָה בְּסוֹס - אֵין לוֹ הוֹנָה; שְׁזָה
3 רוּצָה בְּמַחֵט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירִיִּים. אֶבֶל הַמְחַלֵּף פְּרוֹת
4 בְּפְרוֹת³, בֵּין שְׁשָׁמוּ אוֹתָם קִדְם הַמְכִירָה בֵּין שְׁשָׁמוּ
5 אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָה.

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לענין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

- 6 ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים⁴ אֶכְסְרָה⁵, כְּגוֹן שֶׁחָפֵן מִמְּעוֹת⁶
7 וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פְּרֹתְךָ בְּאֵלוֹ⁷ - אֵף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה⁸
8 בְּחִלְפִין⁹, קָנָה וּמְחִזִּיר הוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנְי¹⁰. וְהוּא
9 הַדִּין לְלוֹקֵחַ פְּרוֹת אֶכְסְרָה¹¹ בְּסָלַע אוּ בְּשִׁתִּים,
10 שֶׁקָּנָה וּמְחִזִּיר אוֹנָא. בְּעַל הַבַּיִת שֶׁמְכֹר כְּלֵי
11 תְּשֻׁמִּישׁוֹ¹² - אֵין לוֹ הוֹנָה; שְׁאֵלוֹלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ
12 הַדָּמִים¹³ לֹא הִיא מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תְשֻׁמִּישׁוֹ.

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לענין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לענין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם.

11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) דווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

- 13 ג. הַאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: עַל מְנַת שְׁאֵין לָךְ עָלֵי אוֹנָה -
14 יֵשׁ לוֹ עָלֵיו הוֹנָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִתְּמָם¹⁴; וְאֵין
15 שְׁאֵין יוֹדֵעַ בְּמָה הוֹנָה יֵשׁ בוּ כְּדֵי שְׂמִיחָה¹⁵. וְאֵין
16 צָרִיף לֹאמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁאֵין בוּ הוֹנָה¹⁶; וְאֵין
17 שְׁהָרִי יֵשׁ בוֹ¹⁷. אֶבֶל בְּמִפְרָשׁ¹⁸ - אֵין לוֹ הוֹנָה; שְׁפָל
18 תְּנַאי שְׁבִמְמוֹן - קָנִים¹⁹.

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן-ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאיין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

- 19 ד. פִּיעֵצְדָּ²⁰? מוֹכֵר שְׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֲפֵץ זֶה שְׁאֵנִי
20 נוֹתֵן בְּמֵאֲתִים, יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁאֵינוּ שְׁזָה אֵלָא מְנָה, עַל
21 מְנַת שְׁאֵין לָךְ הוֹנָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלֵיו
22 הוֹנָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שְׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֲפֵץ זֶה שְׁאֵנִי
23 לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמְנָה, יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁשֻׁוֹה מְאֲתִים, עַל מְנַת
24 שְׁאֵין לָךְ עָלֵי הוֹנָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלֵיו
25 הוֹנָה.

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

- 26 ה. הַנּוֹשֵׂא וְהַנוֹתֵן בְּאֲמוֹנָה - אֵין לוֹ עָלֵיו אוֹנָה.
27 פִּיעֵצְדָּ? חֲפֵץ זֶה בְּכֹף וְכֹף לְקַחְתִּיו, כֹּף וְכֹף אֲנִי
28 מְשַׁתְּפֵר בוֹ²¹ - אֵין לוֹ עָלֵיו הוֹנָה²².

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר.

17 לְקַרְקָעוֹת⁴⁹; וַיֵּצְאוּ שְׁטָרוֹת⁵⁰, שְׁאִין גּוֹפֵן קְנוֹי אֶלָּא
18 לְרֵאֵיהּ שְׁבָהּ⁵¹; 'עֲמִיתָךְ' - וְלֹא הִקְדַּשׁ⁵².

42) משנה בבבא מציעא נו. (43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. (44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כ"ר (בדקדוקי-סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. (45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. (46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. (47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאיתים. (48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. (49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). (50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. (51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. (52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

19 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עֲצָמוֹ⁵³; אֶבֶל
20 הַשְּׁלִיחַ שְׁטָעָה⁵⁴ בְּכֹל שֶׁהוּא⁵⁵, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין בֵּין
21 בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזְרָה⁵⁶. וְנִרְאָה לִי⁵⁷, שֶׁפֶן הַדִּין
22 בְּאִפּוּטְרוֹפּוֹס⁵⁸ שְׁטָעָה בְּכֹל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטְלָטְלִין
23 בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזְרָה⁵⁹. וְאֵינוֹ דוֹמֵה לְבֵית דִּין⁶⁰,
24 מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד⁶¹.

53) ולא על ידי שליח. (54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). (55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. (56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. (57) סברת עצמו. (58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", "פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. (59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית-דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם

22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

1 וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בְּאִמּוֹנָה, אִם לָקַח כְּלִים רַבִּים אוֹ
2 בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד²³ - לֹא יִחְשַׁב²⁴ אֶת הָרַע
3 בְּאִמּוֹנָה²⁵ וְאֶת הַיִּפֶּה בְּשׂוּרָה²⁶, אֶלָּא זֶה וְזֶה בְּאִמּוֹנָה²⁷
4 אוֹ זֶה וְזֶה בְּשׂוּרִין²⁸. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת²⁹ עַל הַמִּקָּח
5 שֹׁכֵר הַפֶּתֶף³⁰, וְשֹׁכֵר הַחֲמֹר³¹, וְשֹׁכֵר פְּנֵדֵק³²; אֶבֶל
6 שֹׁכֵר עֲצָמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוּעַל³³ - אֵינוֹ מוֹסִיף³⁴
7 אוֹתוֹ עַל הַמִּקָּח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ³⁵ וְאוֹמֵר לוֹ: כֶּף וְכָף
8 אֲנִי מְשַׁתֵּר.

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששוויים יותר, ובהם רעים, ששוויים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושוויים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושוויים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). (24) אין המוכר יכול לחשוב. (25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. (26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. (27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. (28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. (29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. (30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. (31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. (32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. (33) שכר טירחתו כפועל. (34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טירחתו. (35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

9 ז. הַעֲפוֹ"ם³⁶ אֵין לוֹ הוֹנָה³⁷; שְׁנֶאֱמַר: אִישׁ אֶת
10 אֶחָיו³⁸. וְעַפּוֹ"ם שֶׁהוֹנָה³⁹ אֶת יִשְׂרָאֵל - מְחִזֵּר הוֹנָה
11 בְּדִינָן שְׁלָנוּ⁴⁰; לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִיִּשְׂרָאֵל⁴¹.

36) בכורות יג: (37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. (38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. (39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). (40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. (41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

12 ח. אֵלוֹ דְּבָרִים⁴² שְׁאִין לָהֶם הוֹנָה⁴³: הַקַּרְקָעוֹת⁴⁴,
13 וְהַעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת⁴⁵, וְהַהֲקָדְשוֹת⁴⁶. אֶפְלוּ מְכַר
14 שְׂוֵה אֶלֶף בְּדִינָר⁴⁷ אוֹ שְׂוֵה דִינָר בְּאֶלֶף - אֵין בִּהֶן
15 הוֹנָה. שְׁנֶאֱמַר: אוֹ קָנָה מִיַּד עֲמִיתָךְ - דְּבַר הַנִּקְנָה
16 מִיַּד לִי⁴⁸. יֵצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וַיֵּצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהָשִׂאוּ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. (72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

יג. הַפְּהֵמָה וְהַמְרַגְלִית וְהַסִּיף⁷³ וְסֵפֶר תּוֹרָה - הָרִי 18
 הֵן כְּשֶׁאֵר מְטַלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנְגָה. אֵין לָךְ דָּבָר 19
 שְׂאִין בוֹ הוֹנְגָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שְׁמֵנוּ חֲכָמִים; 20
 וְהוּא שְׂיֵהִיָּה מוֹכֵר קוֹנֵה בְּנִכְסֵי עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ. 21

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

יד. כְּשֵׁם⁷⁴ שְׂאִין לְקַרְקָעוֹת הוֹנְגָה, כִּף שְׂכִירוֹת 22
 קְרָקַע אֵין לוֹ הוֹנְגָה. אֶפְלוֹ שְׂכָר טְרַקְלִין גְּדוֹל בְּדִינָר 23
 בְּשָׁנָה⁷⁵, אוֹ רֶפֶת קֶטְנָה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם⁷⁶ - אֵין לוֹ 24
 הוֹנְגָה. 25

74) בגמרא (שם נו:): יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרות, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרות אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרות, אלא שכאן השוכר נתנאה.

טו. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עֲמוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין 26
 בְּמַטְלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנְגָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֵה אוֹתוֹ 27
 לְזַמֵּן⁷⁷, וְעַבְדִּים אֵין בָּהֶם הוֹנְגָה⁷⁸. 28

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

טז. שְׂכָרוֹ⁷⁹ לְזַרְעַ לוֹ קְרָקַע, וְאָמַר: זֵרְעֵתִי בְּהַ זְרִיעָה 29
 הָרְאוּתִי בְּהַ⁸⁰, וּבְכָאוֹ עֵדִים⁸¹ שְׂרָרַע בְּהַ פְּחוֹת מִן הָרְאוּתִי 30
 לָהּ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנְגָה, מִפְּנֵי הַזְרָע⁸², 31
 אוֹ אֵין לוֹ הוֹנְגָה, מִפְּנֵי הַקְרָקַע⁸³. לְפִיכֵךְ⁸⁴ אֵין 32
 מוֹצִיאִין⁸⁵ מִיַּד נִתְבַּע. וְכֵן אֵין מְשַׁבְּעִין⁸⁶ אוֹתוֹ אֶלָּא 33
 שְׁבוּעַת הַסֵּת⁸⁷, מִפְּנֵי צַד הַקְרָקַע שֵׁישׁ כְּאֵן. 34

79) בעייה בגמרא (שם נו:): והמדובר כששוכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד).

משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י'). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

1. בֵּית דִּין שְׂמַכְרוּ נִכְסֵי יְתוּמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת 1
 2. בֵּין בְּמַטְלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְׁתוֹת⁶² - הָרִי זֶה 2
 3. מַחִילָה, כְּהַדְיוּט; טָעוּ בְּשִׁתוֹת - בְּטַל הַמְּקַח. וְאִם 3
 4. רָצוּ שְׂלֵא לְבַטֵּל הַמִּמְכָר וַיִּחְזְרוּ הַהוֹנְגָה⁶³ - 4
 5. מַחֲזִירִין; לֹא יֵהִיָּה כַּח הַדְיוּט⁶⁴ חֲמוֹר מִהֶן⁶⁵.

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזרו להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

יא. נִרְאָה לִי, שְׁבִית דִּין שְׂמַכְרוּ קְרָקַע אוֹ עַבְדִּים⁶⁶ 6
 7. שְׁל יְתוּמִים שְׁוֶה מִנְּה בְּמֵאֲתִים⁶⁷ - אֵין הַלּוֹקֵחַ יְכוֹל 7
 8. לְחַזֵּר בָּהֶן; לֹא יֵהִיָּה כַּח הַדְיוּט⁶⁸ חֲמוֹר מִפְּנֵי 8
 9. הַיְתוּמִים⁶⁹. וְכֵן הַדִּין בְּאֶפְסוֹטְרוֹפּוֹס⁷⁰ שְׂמַכְרוּ קְרָקַע 9
 10. וְעַבְדִּים, שְׂאִין הַלּוֹקֵחַ יְכוֹל לְחַזֵּר בְּהוֹנְגָה, כְּדִין 10
 11. הַהַדְיוּט.

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שהלוקח יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחת שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיי' מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

יב. הָאֲחִין וְהַשְּׁתֵּפִין שִׁחְלְקוּ הַמְטַלְטְלִין⁷¹ - הָרִי הֵן 12
 13. כְּלִקְוֹחוֹת: פְּחוֹת מִשְׁתוֹת - נִגְנָה מְקַח, וְאֵין מַחֲזִיר 13
 14. בָּלוּם; יְתֵר עַל שְׁתוֹת - בְּטַל מְקַח; שְׁתוֹת - קִנְיָה 14
 15. וּמַחֲזִיר אֲוֹנָא. וְאִם הִתְנוּ בִּינֵיהֶם שִׁחְלְקוּ בְּשׁוּם 15
 16. הַדְּינִין⁷², וְטָעוּ בְּשִׁתוֹת - בְּטַלָּה חֲלָקָה; שְׁהַדְּינִין 16
 17. שְׂשִׁמוּ וּפְחָתוּ שְׁתוֹת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוֹת - מִכְּרֵן בְּטַל. 17

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) בבא-בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפיהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "אבן שלמה וצדקן] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית-הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא-הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית-הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית-דין. 11) בבא-בתרא צ. זוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

18 ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים¹³? בְּדָבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיִּי
19 נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יַיִנוֹת שְׂמָנִים וּסְלִתוֹת; אֲבָל הַעֲקָרִין¹⁴,
20 כְּגוֹן הַקֶּשֶׁט וְהַלְבוּנָה¹⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין
21 לָהֶם שַׁעַר, אֲלֵא יִשְׁתַּפֵּר כָּל מָה שְׁיִרְצֶה.

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבא-בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד-משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבא-בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

22 ג. וְאֵין מְשַׁתְּפְרִין¹⁶ פְּעֻמִּים בְּבִיצִים; אֲלֵא הַתַּגָּר
23 הָרֵאשׁוֹן הוּא מוֹכְרֵן בְּשַׁכְר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרֵן
24 בְּכָרֵן בְּלָדָּה.

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוחה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

25 ד. אִסוּר¹⁷ לַעֲשׂוֹת סוֹחָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹⁸ בְּדָבָרִים
26 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיִּי נֶפֶשׁ, אֲלֵא זֶה מְבִיא מְגִרְנוּ וּמוֹכֵר,
27 וְזֶה מְבִיא מְגִרְנוּ וּמוֹכֵר, פְּדִי שְׂיַמְפְּרֵנוּ בְּזוּל.
28 וּבְמִקוֹם שֶׁהַשְּׂמֵן מְרַבֵּה¹⁹, מִתֵּר לְהַשְׁתַּפֵּר בְּשֵׁמֶן.

82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזיק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משיביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

1 יז. הַשׁוֹכֵר אֶת הַפְּלִים או אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם
2 אוֹנְיָה; שֶׁהַשְּׂכִירוֹת מְכִירָה בַּת יוֹמָה הִיא. וְאִם יֵשׁ
3 בָּהּ הוֹנְיָה שְׁתוֹת או יוֹתֵר, בֵּין שְׁנַתְּאָנָּה שׁוֹכֵר בֵּין
4 שְׁנַתְּאָנָּה מְשַׁפֵּר - הֵרִי זֶה מְחֻזֵּר הוֹנְיָה⁸⁸, וְאִפְלוּ
5 לְאַחַר זְמַן מְרַבֵּה⁸⁹.

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

6 יח. נִרְאָה לִי, שֶׁהַקְּבֵלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנְאָה⁹⁰. פִּיצַד ? כְּגוֹן
7 שֶׁקְּבַל עָלָיו לְאַרְג פְּגָד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, או לְתַפֵּר
8 חֲלוֹק זֶה בְּשָׁנֵי זוּזִים - הֵרִי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנְיָה; וְכָל
9 אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם, בֵּין קְבֵלָן בֵּין בַּעַל הַפְּגָד, חוֹזֵר
10 לְעוֹלָם פְּמוֹכָר⁹¹.

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

11 א. כָּבֵר בְּאֶרְנוּ², שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאֶמּוּנָה, וְאָמַר: כֶּךָ
12 וְכֶךָ אֲנִי מְשַׁתְּפֵר - אֵין לוֹ הוֹנְיָה. וְאִפְלוּ אָמַר: זֶה
13 לְקַחְתִּי בְּסָלַע, וּבַעֲשָׂר אֲנִי מוֹכֵר³ - מִתֵּר⁴. אֲבָל⁵ בֵּית
14 דִּין חִיבִין⁶ לְפִסַּק הַשְּׁעָרִים⁷ וְלַהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין⁸ לְכֶךָ.
15 וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁹ מְשַׁתְּפֵר כָּל מָה שְׁיִרְצֶה,
16 אֲלֵא שְׁתוֹת בְּלָדָּה וּפְסָקוֹ¹⁰ לָהֶם בְּשַׁכְרָם, וְלֹא יִשְׁתַּפֵּר
17 הַמוֹכֵר¹¹ יֵתֵר עַל שְׁתוֹת¹².

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא ברי"ף לפי דברי המגיד-משנה, ועיין בדק"ס בשם רי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כחנא-קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

ט. וְשֵׁאוֹיִן³⁷ בְּנֵי הָעִיר לְקַץ לָהֶם שְׁעָרָם³⁸ לְכָל דָּבָר
שִׁירָצוֹ, וְאֶפְלוּ בְּשָׂרָם וְלַחֲסֵם³⁹, וְלִהְתַּנּוֹת בֵּינֵיהֶם⁴⁰ לְכָל
מִי שִׁיעֵבֵר יַעֲנֵשׂוּ אוֹתוֹ פֶּה וְכָף.⁴¹

37) מותרים. ברייתא בבבא-בבא (בבא-בבא: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

י. וְשֵׁאוֹיִן⁴¹ אֲנָשֵׁי אֲמֻנִיּוֹת⁴² לְפִסְק בֵּינֵיהֶם, שְׁלֹא
יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שִׁיעֵשָׂה חֲבֵרוֹ, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה, וְכָל
מִי שִׁיעֵבֵר עַל הַתְּנָאֵי יַעֲנֵשׂוּ אוֹתוֹ פֶּה וְכָף.⁴³

41) תוספתא (בבא-מציעא פ"א) וכן הוא בגמרא בבבא-בבא (בבא-בבא: 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים⁴³? בְּמִדְּיָה שְׁאִין בָּהּ חֲכָם
חֲשׁוֹב לְתַנּוֹן⁴⁴ מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וְלִהְצַלִּיחַ דְּרָבִי
יִושֶׁבֵי; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חֲכָם חֲשׁוֹב - אִין
הַתְּנָאֵי שְׁלֵהֵן מוֹעִיל כְּלוֹמַר⁴⁵, וְאִין יִכּוֹלִין לַעֲנֹשׁ
וְלִהְפָסִיד עַל מִי שְׁלֹא קָבַל הַתְּנָאֵי⁴⁶, אֲלֵא אִם פֶּן
הַתְּנָה עִמָּהֶם וַעֲשׂוּ מִדְּעַת הַחֲכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד
לְפִי הַתְּנָאֵי שְׁאִינוּ מִדְּעַת הַחֲכָם - מְשָׁלֵם.⁴⁷

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא-בבא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד-משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח). אף-על-פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף-משנה).

יב. כְּשֵׁם⁴⁷ שְׁהוֹנְיָה בְּמִקְחָהּ וּמִמְכָּרָהּ, כֶּף יֵשׁ הוֹנְיָה
בְּדָבָרִים⁴⁸; שְׁנֹאמְרָם⁴⁹: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ
וְיִרְאֵת מְאֻלְהִיף אָנִי יִי⁵⁰ - זֶה הוֹנְיָת דְּבָרִים⁵¹.

47) משנה (בבא-מציעא נח): ככתבה וכלשוונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

ה. אִין אוֹצְרִין²⁰ פְּרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי נֶפֶשׁ בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל²¹, שְׁהָרִי מְגִיעַ
מִדְּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים?
בְּלוֹקֶת מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמְּכַנֵּס מִשְׁלוֹ - מִתָּר
לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּצָה אוֹצֵר.²²

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה זי. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא-מציעא לח.).

ו. מִתָּר לְאַצְרִין²³ פְּרוֹת שְׁלֵשׁ שָׁנִים²⁴; עָרֵב שְׁבִיעִית,
וְשְׁבִיעִית, וּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית. וּבְשָׁנֵינוּ²⁵ בְּצִרְתָּהּ²⁶ - אֶפְלוּ
קֵב חֲרוֹבִין לֹא יֵאָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁמְכַנֵּס מְאָרְהָ²⁷ בְּשַׁעְרֵים.
וְכָל הַמְּפַקְיעַ²⁸ שְׁעָרִים, אוֹ שְׁאָצֵר פְּרוֹת בְּאַרְץ אוֹ
בְּמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה כְּמִלְוָה בְּרִבִּית.²⁹

23) בבא-בבא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:): נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֻרִים²⁹? בְּפְרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי
נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבַלִּין³⁰, כְּגוֹן פֶּמוֹן וּפְלִפְלִין - מִתָּר
לְאַצְר אוֹתָן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל³¹, וְלִהְיוּצֵא אוֹתָן³² מִמְּקוֹם
לְמְקוֹם, כְּשֵׁאֲרָה הָעֵקָרִין³³.

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

ח. אִין מוֹצְאֵיִן³⁴ פְּרוֹת שְׁיֵשׁ בְּהֵן חַיִּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
יֵינּוֹת שְׁמָנִים וּסְלִתוֹת, מְאָרְץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְץ
אוֹ לְסוּרְיָא³⁵, וְלֹא מְרֻשּׁוֹת מְלָךְ זֶה³⁶ לְרֻשּׁוֹת מְלָךְ
אַחַר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.³⁷

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד-משנה ובלחם-משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ), הוצאת רי"ג אפשטיין עמוד 210]: "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. (63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

21 טז. וכן אם לְחַצְוֵהוּ⁶⁴ וְהוֹנְהוּ בְּמִמּוֹן - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה
22 לְאוֹיֵן: מְשׁוּם אֵל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אַחִיו, וּמְשׁוּם וְלֹא
23 תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶⁵, וּמְשׁוּם וְלֹא תִלְחָצְנוּ⁶⁶.

(64 שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. (66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

24 יז. וּמְפַנֵּי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לֹא שֶׁל הוֹנֵית דְּבָרִים
25 אֶף בְּהוֹנֵית מְמוֹן, וְעַל לֹא שֶׁל הוֹנֵית מְמוֹן אֶף
26 בְּהוֹנֵית דְּבָרִים?⁶⁷ מְפַנֵּי שְׁהוֹצִיא הַפְּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם
27 בְּלִשׁוֹן הוֹנֵיהַ סֵתָם⁶⁸, וְכַפַּל לְאוֹיֵן בְּגֵר בְּשֵׁנֵי הַדְּבָרִים
28 בְּפִרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ⁶⁹.

(67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תנונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. (68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. (69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן שיש ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא-הדין גם

(49) ברייתא (שם). (50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. (51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פ"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

1 יג. פִּיצֵד? הִיָּה בְּעַל תְּשׁוּבָה⁵² - לֹא יֹאמֵר לוֹ: זָכֹר
2 מַעֲשֵׂיךָ הָרְאשׁוֹנִים! וְאִם הִיָּה בֶן גְּרִים - לֹא יֹאמֵר
3 לוֹ: זָכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ⁵³! הִיָּה גֵר וְכֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה
4 - לֹא יֹאמֵר לוֹ: פֶּה שְׂאֵכֵל נְבִלּוֹת וּטְרָפוֹת? בּוֹא
5 וְיִלְמַד תּוֹרָה שְׁנַתְנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה? הִיָּה חֲלָאִים
6 וְיִסּוּרִים בְּאֵין עֲלָיו, אוּ שְׁהִיָּה מְקַבֵּר אֶת בְּנָיו - לֹא
7 יֹאמֵר לוֹ פְּדִרְךָ שְׂאֵמְרוּ חֲבָרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאֶתְךָ
8 כְּסָלְתְךָ⁵⁴, זְכַר-נָא מִי הוּא נָקִי אָבֵד.

(52) ברייתא שם, כלשון רבינו. (53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כ"אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). (54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

9 יד. הִיָּה חֲמִירִין⁵⁵ מִבְּקָשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמֵר לָהֶם:
10 לָכוֹ אֲצַל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שְׁלֹא מְכַר תְּבוּאָה⁵⁶
11 מְעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׂאֵלָה⁵⁷ עַל דְּבַר חֲכָמָה - לֹא יֹאמֵר
12 לְמִי שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חֲכָמָה: מָה תְּשִׁיב בְּדָבָר זֶה?
13 אוּ: מָה דַּעְתְךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים
14 הֶלְלוּ⁵⁸.

(55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. (56) ויש בזה משום בושא לפלוני זה או לחמרים אלו. (57) בכא-בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלי בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד-משנה]. (58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין ברעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

15 טו. כָּל הַמְאָנָה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמִמּוֹן בֵּין בְּדָבָרִים -
16 עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵין⁵⁹. שְׂנַאֲמָר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה
17 הוֹנֵית דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצְנוּ - זֶה הוֹנֵית מְמוֹן⁶⁰. הֵא
18 לְמַדְתָּ. שְׂכַל הַמְאָנָה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוֹיֵין:
19 מְשׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ⁶¹, וּמְשׁוּם אֵל תוֹנוּ
20 אִישׁ אֶת אַחִיו⁶², וּמְשׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה⁶³.

(59) שם נט: (60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב-רנג. (61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). (62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְאֶחָדָּה אוֹ תְשָׁעִים וְתִשְׁעָה¹⁰ - נִקְנָה הַמֶּקֶח¹¹, וּמְחִזִּיר
13 אֶת הַטְּעוֹת, וְאֶפְלוּ לְאַחַר פְּמָה שְׁנַיִם¹². וְכֵן¹³ אִם
14 נִמְצְאוּ¹⁴ הַמְּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ¹⁵ -
15 חוֹזְרִים¹⁶. וְאֶפְלוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ¹⁷ שְׁלֵא נִשְׁאַר לוֹ
16 אֶצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזְרִים¹⁸, שֶׁקָּנְיָן בְּטְעוֹת הוּא¹⁹. וְכֵן
17 כֹּל פְּיוּצָא כְּזֶה.

9 ונתאנה המוכר. 10 ונתאנה הלוקח. 11 שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושו בבבא-בתרא ז. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף-משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף-משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12 שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13 אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14 קידושין מז. 15 והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם-משנה). 16 לתבוע החסר לו. 17 זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חברו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18 לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19 אותו קנין שקיבל שאין לו על חברו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

18 ג. וְכֵן הַמוֹכֵר²⁰ לְחֵבְרוֹ קָרַקַע אוֹ עֶבֶד²¹ אוֹ בְהֵמָה
19 אוֹ שְׂאֵר מְטֻלְטְלִין, וְנִמְצָא בְּמֶקֶח מוּם שְׁלֵא יָדַע²²
20 בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מְחִזִּירוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר פְּמָה שְׁנַיִם²³; שְׁנָה
21 מֶקֶח טְעוֹת הוּא²⁴. וְהוּא שְׁלֵא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֶקֶח אַחַר
22 שֶׁיָּדַע בְּמוּם; אֶבֶל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²⁵ אַחַר שֶׁרָאָה
23 הַמוּם - הָרִי זֶה מְחֵל, וְאִינוּ יִכּוֹל לְהַחֲזִיר.

20 כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד-משנה). 21 כשאין בהם דין אונאה (למעלה פ"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22 שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23 וכן כתב הר"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פ"ב ה"ה). 24 בבא-מציצה פ. 25 כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בתוכות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא - אם-כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו -

באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תגנו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

1 יח. גְּדוּלָה⁷⁰ הוֹנֵית דְּבָרִים מֵהוֹנֵית מִמּוֹן; שְׁנָה נִתֵּן
2 לְהַשְׁבוּן⁷¹, וְזֶה לֹא נִתֵּן לְהַשְׁבוּן⁷², וְזֶה בְּמִמּוֹנוֹ, וְזֶה
3 בְּגוּפוֹ⁷³. וְהָרִי הוּא אוֹמְרָה⁷⁴ בְּהוֹנֵית דְּבָרִים: וְיִרְאֶת
4 מְאֻלְהֵיךָ, לְפִי שֶׁהִדְבַּר מְסוּר לְלֵב⁷⁵. הָא לְמַדְתָּךָ⁷⁶: כֹּל
5 דְּבַר שֶׁהוּא מְסוּר לְלֵב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיִרְאֶת מְאֻלְהֵיךָ⁷⁷.
6 וְכֹל הַצּוּעֵק מֵהוֹנֵית דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד⁷⁸; שְׁנֵאֵמַר:
7 כִּי אֲנִי יְיָ.

70 שם נח: 71 אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72 אי-אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73 שם, בשם רבי אלעזר. 74 שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75 ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצער או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. 76 סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77 "שאיין דיני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף-על-פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיג, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78 מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא-קמא (גג). "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממחרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם היספרי) ומשמעות הביטוי "שממחרין לצועק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִישֵׁה עָשָׂר

1 נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

8 א. הַמוֹכֵר לְחֵבְרוֹ בְּמִדָּה², בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה
9 בְּכֹל שֶׁהוּא³ - חוֹזְרִים לְעוֹלָם⁵; שְׁאִין הוֹנֵינָה⁶ אֶלָּא
10 בְּדָמִים⁷, אֶבֶל בְּחֻשְׁבוֹן - חוֹזְרִים⁸.

2 מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3 אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פ"ב ה"ג). 4 היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5 בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פ"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6 דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7 ששילים יותר או פחות משווי האמיתי של המקח, הואיל ואי-אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8 כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לויתור ומחילה.

11 ב. פִּיצַד? מְכַר לוֹ מֵאָה אֲגוּזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ב תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 שְׁאִינָן נְרָאִין שְׁמָנָה, וְאִינוּ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא פְּדִי
27 לְהַשְׁבִּיחַ דְּעֵתוֹי.⁴⁰

(37 בבא-מציעא פ. (38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. (39) מדברי הרי"ף שם. (40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר-כך (רש"י שם).

28 ח. בַּיַּצֵּד? פֶּרָה זֹו עֹנֶרֶת הִיא⁴², חֲגֵרֶת הִיא⁴³,
29 וְשִׁכְנִית הִיא⁴⁴, רִבְצָנִית הִיא⁴⁵, וְנִמְצָאֵת רִבְצָנִית
30 בְּלִבָּד אוֹ וְשִׁכְנִית⁴⁶ - הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת⁴⁷; הֵיּוּ פָּה
31 כָּל הַמוּמִין⁴⁸ שְׁמָנָה - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת. וְכֵן אִם
32 הֵיִתָּה חֲגֵרֶת⁴⁹ וְנִמְצָאֵת וְשִׁכְנִית, אָף עַל פִּי שְׁאִינָה
33 עֹנֶרֶת - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת.

(41) כן הוא בגמרא שם. (42) מום גלוי. (43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. (44) רגילה לנשוק בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. (45) רובצת תמיד תחת משהא (בבא-מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי-ניכרים. (46) כלומר, היו בה מומים בלתי-גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. (47) כמו שהסביר רבינו למעלה. (48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף-משנה). (49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

34 ט. הֲרָאָה לוֹ הַמוּם⁵⁰ שְׁיֵשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה
35 יֵשׁ בָּהּ⁵¹ וּמוּם פְּלוּנִי [וּמוּם פְּלוּנִין]⁵², אָף עַל פִּי
36 שְׁאוֹתָן הַמוּמִין שְׁמָנָה⁵³ נְרָאִין, וְנִמְצָאוּ בָּהּ פְּלָן אוֹ
37 מְקַצֵּתָן - אֵין זֶה מְקַח טְעוֹת.

(50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. (51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). (52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. (53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף-על-פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום-טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף-על-פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף-משנה.

38 י. וְכֵן⁵⁴ הַמוּכָר שִׁפְחָה לְחֻבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדַמְתָּ
39 הִיא, חֲגֵרֶת הִיא, סוּמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית⁵⁶
40 הִיא, וְלֹא הֵיָה בָּהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמוּמִין⁵⁷ שְׁמָנָה,
41 וְנִמְצָאֵת נִכְפִּית⁵⁸ - הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת. וְכֵן כָּל
42 פְּיּוּצָא בָּהּ.

(54) ברייתא שם. (55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. (56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). (57) הגלויים. (58) מום בלתי גלוי.

אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא-אם-כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

1 ד. אֵין מְחַשְׁבִּין פְּתַח הַמוּם²⁶. אֶפְלוּ מְכַר לוֹ כְּלִי
2 שְׂוֵה עֲשָׂרָה דִּנְרָין, וְנִמְצָא בוֹ מוּם הַמְּפַחִיתוֹ מִדְּמִיו
3 אֶסְרָ²⁷ - מִחֲזִיר אֶת הַפְּלִי²⁸, וְאִינוּ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ:
4 הִלָּךְ אֶסְרָ פְּתַח הַמוּם; שֶׁהֲלוֹקְתָּ אוֹמַר: בְּחַפְזִי שָׁלַם
5 אֲנִי רוּצָה. וְכֵן אִם רָצָה הַלוֹקֵחַ²⁹ לְקַח פְּתַח הַמוּם
6 - הֲרִישוֹת בְּיַד הַמוּכָר; שֶׁהוּא אוֹמַר לוֹ: אוֹ תִקְנָה
7 אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טַל דְּמַיִם שֶׁלָּךְ וְלָךְ.

(26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. (27) שהוא אחד מעשרים וארבעה דינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. (28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). (29) אף-על-פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא-מציעא נ: ד"ה ואלו).

8 ה. כָּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה³⁰ שֶׁהוּא מוּם
9 שֶׁמְחִזִּיר בוֹ מְקַח זֶה - מְחִזְרִין; וְכָל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו
10 שְׁאִינוּ מוּם - הֲרִי זֶה אִינוּ מְחִזִּיר בוֹ³¹, אֶלָּא אִם
11 פִּרְשׁ³². שֶׁכָּל הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סֶתֶם, עַל מְנַהֵג הַמְּדִינָה
12 הוּא סוּמְךָ³³.

(30) דבר שבהגיון הוא. (31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפדיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוה קפדיה קפידא". (32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. (33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא-מציעא פג. ובבא-בתרא ב.

13 ו. כָּל הַלוֹקֵחַ סֶתֶם³⁴, אִינוּ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדְּבָר הַשָּׁלַם
14 מִכָּל מוּם. וְאִם פִּרְשׁ הַמוּכָר וְאָמַר: עַל מְנַת שְׁאִין
15 אֶתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרִי זֶה חוֹזֵר, עַד שִׁיפְרֹשׁ
16 הַמוּם שְׁיֵשׁ בְּמִמְכְּרוֹ וְיִמְחַל הַלוֹקֵחַ; אוֹ עַד שִׁיאָמַר
17 לוֹ: כָּל מוּם שִׁימְצָא בְּמִקְחָ זֶה, הַפּוֹחֵת דְּמִיּוֹ³⁵ עַד
18 כֶּף וְכֶף, קִבְּלָתִי אוֹתוֹ. שֶׁהַמוּחַל צָרִיךְ לִידַע הַדְּבָר
19 שִׁימְחַל לוֹ בוֹ וַיִּפְרֹשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְּפָרֵשׁ בְּהוֹנְנָה³⁶.

(34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. (35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. (36) למעלה פרק יג הלכות ג"ד.

20 ז. הַמוּכָר פֶּרָה לְחֻבְרוֹ³⁷, וְנִמְנָה בָּהּ מוּמִין גְּלוּיִים
21 וּמוּמִין שְׁאִין נְכַרִּין³⁸, וְלֹא הֵיָה בָּהּ מֵאוֹתָן הַמוּמִין
22 הַגְּלוּיִין שְׁמָנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שְׁאִין נְכַרִּין -
23 הֲרִי זֶה מְקַח טְעוֹת, וְחוֹזֵר, וְאָף עַל פִּי שֶׁפִּרְשׁ הַמוּם
24 שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרִי הַלוֹקֵחַ אוֹמַר³⁹: פִּשְׁרָאִיתִי שְׁאִין בָּהּ
25 אֵלּוּ הַמוּמִין שֶׁנְרָאִין שְׁמָנָה, אִמְרָתִי: כֶּף אֵין בָּהּ אֵלּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יא. מִפֶּאֶן אֲנִי אוֹמֵר⁵⁹, שֶׁהַמוֹכֵר חִפֵּץ לְחַבְרוֹ
2 בְּמֵאָה דִּינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חִפֵּץ זֶה אֵינוֹ שׁוֹה אֶלָּא
3 זֶזוּ אַחַד, עַל מִנַּת שְׁאִין לָךְ עַלִי אוֹנְאָה - הֲרִי זֶה
4 יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנְאָה. שְׁהֲרִי אוֹמֵר: פִּיּוֹן שְׁרֵאִיתִי
5 שְׁאָמַר שְׁאִינוֹ שׁוֹה אֶלָּא זֶזוּ, יִדְעֵתִי שְׁאִינוֹ מִתְּפִיּוֹן
6 אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דְּעֵתִי. עַד שְׁיִפְרֹשׁ פְּדֵי הַהוֹנֵה שְׁיֵשׁ
7 בְּמִקְחוֹ בְּדֵאִי⁶⁰, אוֹ קְרוֹב לֵה⁶¹ בְּכַדִּי שֶׁהִדְעַת
8 טוֹעָה⁶²; שְׁהֲרִי יִדַּע בְּדֵאִי הַדְּבָר שֶׁמַּחֲל בּוֹ. וְכֵזָה
9 רָאוּי לְדוֹן.

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא-מציעא פ. נמנה בין המומים בעבר. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא-בבא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, ואמר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד-משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסוימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום שני כ"ג תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

2 א. הַמוֹכֵר² זֶרַעוֹנֵי גֵנֶה³, שְׁאִין עֲצָמֵן שֶׁל זֶרַעוֹנִים
3 נֶאֱכַל לְחַבְרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן, וּמִחֲזִיר לֹא
4 אֵת הַדְּמִים⁴ שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֲזָקָתוֹ לְזַרְעָה⁵. וְהוּא
5 שֶׁלֹּא צָמְחוּ מִחֲמַת עֲצָמֵן⁶; אֲבָל אִם לָקַחְתָּ הָאֶרֶץ
6 בְּכֶרֶד וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן⁷; שֶׁמֵּא מִחֲמַת
7 הַכֶּרֶד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּזָה.

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם) דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). 7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

8 ב. מְכַר לֹא⁸ זֶרַעִים הַנֶּאֱכָלִין⁹, כְּגוֹן חֲטִימִים¹⁰
9 וְשִׁעוּרִים, וְזֶרַעַן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָן¹¹.

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד-משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

10 יב. הַמוֹכֵר עֵבֶד⁶³ או שֶׁפָּחָה - אֵין הַלּוֹקַח יָכוֹל
11 לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוֹמִין שְׁאִין מִבְּטָלִין אוֹתוֹ מִמְּלֹאכְתּוֹ.
12 וְהוֹ⁶⁴ הַנִּקְרָאִין סִמְפוֹן. שְׁאִם הָיָה זֶה סִמְפוֹן גְּלוּי -
13 כְּבָר רָאָהוּ⁶⁵; וְאִם אֵינוֹ נִרְאָה⁶⁶, כְּגוֹן שׁוּמָא בְּכֶשֶׁר⁶⁷
14 או נְשִׁיכַת כְּלָב⁶⁸, או רִיחַ הַפָּה או הַחֲטָם וְכִיּוֹצֵא
15 בְּהוֹ⁶⁹ - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִבְּטָלוֹ מִמְּלֹאכְתּוֹ, אֵינוֹ
16 מִחֲזִיר; שְׁאִין הַעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמְטָה⁷⁰, אֶלָּא
17 לְמִלְאכָה.

63) קידושין יא. וכתובות נו. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיער בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן-העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

18 יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע⁷¹ או חֲלִי הַמְתִּישׁ אֵת פְּחוֹ,
19 או שְׁהִיָּה נִכְפָּה⁷² או מְשַׁעֲמֵם⁷³ - הֲרִי זֶה מוֹם,
20 מִפְּנֵי שֶׁמִּבְּטָלוֹ מִמְּלֹאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת
21 וְכִיּוֹצֵא בֵּה מְדַבְּרִים אֵלּוֹ הַמְּגַאֲלִים - הֲרִי זֶה מוֹם;
22 מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אָדָם אוֹנְנָת מֵהֶם, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ
23 מִתְּעַסֵּק לוֹ בְּמִלְאכְתּוֹ אֲכִילָה וּשְׁתֵּיָה. וְכֵן אִם נִמְצָא
24 לְסִטִּים מְזוּיָן⁷⁴ - הֲרִי זֶה מוֹם הַמֵּאֲבֵד אֵת כְּלוֹ;
25 מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלַךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא⁷⁵
26 מִכְּתָב לְמַלְכוּת⁷⁶ - הֲרִי זֶה מוֹם וּמִחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי
27 שֶׁהַמְּלַךְ תּוֹפֵשׁוֹ לְמִלְאכְתּוֹ כְּכֹל עֵת שִׁירְצָה. אֲבָל
28 אִם נִמְצָא גִבְבִּי⁷⁷ או חוֹטָף או גוֹבֵב נִפְשׁוֹת⁷⁸, או

21] שבכל מקח טעות דין הלוך כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22] בכתב-יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים. 23] שאז היה המוכר מציל את המקח.

ה. המוכר²⁴ שור לחברו ונמצא²⁵ נגחן²⁶ - יכול לומר לו: לשחיטה מכרתיו לך²⁷. במקרה דברים אמורים²⁸? פשיטה הלוך קונה לשחיטה ולחרישה²⁹; אבל אם היה יודע³⁰ שהוא קונה לחרישה בלבד³¹ - הרי זה מקח טעות³², וחזיר. וכן כל פיוצא כזה.

24] בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25] היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26] רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. 27] לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובשוננו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "ולחזיו דמי היכי ניהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתוך שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז): שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28] שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29] בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30] שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31] שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32] כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

ו. המוכר³³ בהמה לחברו לטביחה³⁴, ושחיטה ונמצאת טרפה³⁵, אם נודע בודא³⁶ שהיתה טרפה³⁷ פשלקחה - הרי זה מחזיר לו את השחיטה, ויחזיר המוכר את הדמים. מכאן אתה למד³⁸, שהמוכר דבר שהיה מום בממקרו, ועשה בו הלוך מום אחר³⁹ קדם שיודע לו⁴⁰ המום הראשון: אם עשה דבר שדרכו לעשותו, כגון זה ששחט⁴¹ את הטרפה - פטור; ואם שנה ועשה מום אחר קדם⁴² שיודע לו

1 אפלו היה זרע פשתן, שרכ בני אדם¹² קונין אותה לזריעה; הואיל ואוכלין¹³ אותה, אינו חיב באחריות זריעתו. ואם הודיעו שהוא קונה לזרע - חיב באחריותו¹⁴. והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה¹⁵ ולצביעה. וכן כל פיוצא כזה.

8] משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9] שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10] לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11] שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12] ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13] כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14] כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15] שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

ג. מכאן¹⁶ אתה למד, שכל הלוך מחברו מקח, והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום - אינו יכול לומר: החזיר לי מקחי לכאן! אלא מחזיר לו את הדמים, והמוכר מטפל¹⁷ להביא ממכרו או למכרו שם. ואפלו אבד או נגנב אחר שהודיעו¹⁸ - הרי הוא ברשות מוכרו¹⁹. אבל אם לא הודיעו שמוליכו למדינה אחרת, והוליכו, ונמצא שם בו מום - הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכרו²⁰.

16] מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוך אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17] לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד-משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל הפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עזו"). 18] שיש בו מום (כסף-משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם-משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19] [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. 20] שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

ד. הלוך מקח ונמצא בו מום, ואחר כך אבד או נגנב - הרי הוא ברשות הלוקח²¹, עד שיחזיר המקח למוכר. ואם התליע ונפסד מחמת ארץ הזמן²² - הרי זה ברשות המוכר. ואם היה לו להודיע למוכר²³ ולא הודיעו - הרי זה ברשות לוקח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. (51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. המוכר⁵³ דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד¹² המקח מתמת אותו המום⁵⁴ - הרי זה מחזיר את¹³ הדמים.¹⁴

(53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. (54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [פיצוד⁵⁵?] המוכר שור לחברו שאין לו¹⁵ טוחנות⁵⁶, והניחו הלוקח עם הבקר שלו, והיה¹⁶ מניח המאכל לפני כלל ואוכלין, ולא היה יודע⁵⁷ שזה אינו אוכל, עד שמת ברעב - הרי זה מחזיר¹⁸ לו את הנבלה⁵⁸, ויחזיר זה את הדמים. וכן פל¹⁹ פיוצא בזה.²⁰

(55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. (56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). (57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. (58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. היה המוכר סרסור, שלוקח מזה ומוכר לזה²¹ ואינו משקה המקח עמו, ולא ידע במום זה - הרי²² הסרסור נשבע שבועת הסת שלא ידע במום זה,²³ ויפטור⁵⁹. מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור⁶⁰ בפני עצמו ולהחזירו לו קדם שנימות, ויהיה הסרסור²⁵ מחזירו על המוכר הראשון; הואיל ולא עשה⁶¹,²⁶ הוא הלוקח הפסיד על עצמו⁶². וכן פל פיוצא בזה.²⁷

(59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. (60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. (61) את פעולת הבדיקה. (62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בריל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. השוחט את הבכור⁶³ ומכרו, ונודע⁶⁴ שלא²⁸ הראה⁶⁵ לממחה⁶⁶: מה שאכל - אכל, ויחזיר לו את²⁹

המום [הראשון] - מחזיר המקח לבעליו, ומשלם¹ דמי המום⁴³ שפשה.²

(33) חולין נ"א, וכתובות עו: (34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. (35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). (36) כגון, שהוגדר פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. (37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. (38) מהדין הקודם. (39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. (40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם-משנה). (41) אחרי שעמדה לשחיטה. (42) בדפוס רומי: "אחר במקום קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייודע לו מחזיר המקח" וכו'. (43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

ז. קנה⁴⁴ בגד וקנינו לעשות ממנו חלוקה⁴⁵, ואחר כך³ נודע המום מתמת הקריעה⁴⁶ - מחזיר לו את⁴ הקריעים⁴⁷. תפרו ואחר כך נודע המום, אם השפית⁴⁸ - נוטל שבת התפירה⁴⁹ מן המוכר. וכן פל פיוצא⁶ בזה.⁷

(44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (45) כתונת. (46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. (47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. (48) שורגל התפירה עלה ערך הבגד. (49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. המוכר קרקע⁵⁰ לחברו, ואכל פרותיה, ולאחר⁸ זמן נראה לו ביה מום, אם רצה להחזיר קרקע⁹ לבעלים - מחזיר כל הפרות שאכל⁵¹. ואם היה¹⁰ חצר⁵² ודר בה - צריך להעלות לו שכר.¹¹

(50) בבא מציעא (סו"ס) ושם שורה של עובדות ומימרות,

1 הדמים⁶⁷; והנשא⁶⁸ מן הבשר ביד הלוקח -
 2 יקבל⁶⁹, ויחזיר להם את הדמים. וכן השוחט את
 3 הפרה ומקרה, ונודע שהיא טרפה: מה שאכל -
 4 אכל⁷⁰, ויחזיר לו את הדמים; ומה שלא אכל -
 5 יחזיר את הבשר לטבח⁷¹, ויחזיר לו את הדמים.

15 המוכר דבר לחברו שאסור אכילתו מדברי
 16 סופרים⁸²: אם היו הפרות קימין - מחזיר את
 17 הפרות, ונוטל את דמיו; ואם אכלן - אכל, ואין
 18 המוכר מחזיר לו כלום⁸³. וכל אסורי הנאה, בין
 19 מדברי תורה בין מדבריהם⁸⁴ - מחזיר את הדמים,
 20 ואין בהן דין מכירה כלל⁸⁵.

(76 ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. (77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. (78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. (79) שרק אם הכשיל את חברו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). (80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י']. (81) כגון, נבילה וטריפה. (82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). (83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). (84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). (85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פֶּרֶק שֶׁבְעָה עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרין) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

21 א. אֲרֵבֶעַ מְדוּתָּה בְּמוֹכְרִיךָ: מְכַר לוֹ חֲטָיִם יְפוֹת
 22 וְנִמְצְאוּ רְעוּתָּה - הַלּוֹקֵחַ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ וְלֹא הַמוֹכֵר.⁶
 23 רְעוּת וְנִמְצְאוּ יְפוֹתָּה - הַמוֹכֵר⁸ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ וְלֹא
 24 הַלּוֹקֵחַ.⁹ רְעוּת וְנִמְצְאוּ רְעוּתָּה¹⁰, יְפוֹת וְנִמְצְאוּ יְפוֹת,
 25 אֵף עַל פִּי¹¹ שְׂאִינָה יְפוֹת שְׂאִינָה לְמַעַלָּה מִהֶן, וְלֹא
 26 רְעוּת שְׂאִינָה לְמַטָּה מִהֶן, וְהָרִי יֵשׁ שֵׁם הַזְּנִיחַ שְׁתוּתָּה¹²
 27 - אֵין אֶחָד מֵהֶם יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, אֲלֵא קָנָה וּמְחַזֵּיר
 28 אֲוָנָהּ.

2) משנה בכא-בתרא פג: (3) דינים נפרדים. (4) במקח וממכר. (5) ואף-על-פי שבדמים לא היתה כאן אונאה

(63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). (64) ללוקח. (65) המוכר. (66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח). (67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. (68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. (69) במגיד משנה ובמגדל עוז "ייקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמוותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. (70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. (71) והוא ימכרו לגויים. וראה למעלה בדין בכור.

6 יג. מְכַר הַלּוֹקֵחַ⁷² בֶּשֶׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנִכְרִים, או
 7 שֶׁהָאִכְלוּ לְכֻלָּבִים - יְחַשְׁבֵּה עִם הַטֵּבַח עַל דְּמֵי
 8 הַטְּרֵפָה⁷³, וְיַחְזִיר לוֹ הַטֵּבַח אֶת הַמוֹתָר⁷⁴. וְכֵן פֶּל
 9 פִּיּוּצָא בְּזֵה⁷⁵.

(72) גם זה משנה שם. (73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). (74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את הפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. (75) בדבר שמוותר בהנאה, אבל בככור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

10 יד. הַמוֹכֵר בֶּשֶׂר לְחֵבְרוֹ⁷⁶ וְנִמְצְא בֶּשֶׂר בְּכוֹר, פְּרוֹת
 11 וְנִמְצְאוּ טְבָלִים⁷⁷, יֵינ וְנִמְצְא יֵינ נִסְךְ⁷⁸ - מֵה שֶׁאֲכַל
 12 אָכַל, וְיַחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן פֶּל הַמוֹכֵר דָּבָר
 13 שְׂאִסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כֶּף הוּא דֵינּוּ⁷⁹, בֵּין שֶׁהִיָּה
 14 אִסוּרוֹ בְּכֵרֶת⁸⁰ בֵּין שֶׁהִיָּה אִסוּרוֹ בְּלֵבֵד⁸¹. אָכַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. (24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. (25) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם) (26) לא לשותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הוערה לכליו של הלוקח. (27) במשנה (שם צו): הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (תו"ם סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). (28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמש מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד-משנה). (29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (רי"י הביאו המגיד-משנה). (30) מתוך השקלא-וטריא שם. (31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא-הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). (32) שייך שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). (33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שייך מתלקלל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

ד. המוכר³⁴ חבית של שכר לחברו, והחבית של מוכר³⁵, והחמיצה: בתוך שלשה ימים הראשונים³⁶ - הרי זה ברשות המוכר, ומחזיר את הדמים; מכאן³⁷ ואילף - ברשות הלוקח.

(34) בבא-בבא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. (35) אבל אם הוערה לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד-משנה). (36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. (37) כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

ה. המוכר³⁸ חבית של יין לחברו כדי למכרה מעט מעט³⁹, והחמיצה במחציתה⁴⁰ או בשלישה - חוזרת למוכר. ואם שנה⁴¹ הלוקח הנקב שלשה⁴², או שהגיע⁴³ יום השוק ושנה ולא מכר - הרי היא ברשות הלוקח. וכן⁴⁴ המקבל⁴⁵ חבית של יין מחברו כדי להוליכה⁴⁶ למקום פלוני למכרה שם, וקדם שהגיע שם הויזל⁴⁷ היין או החמיצה⁴⁸ - הרי זה ברשות המוכר; מפני שהחבית והיין שלו⁴⁹. וכן פל פיוצא כזה⁵⁰.

(38) מימרא של רבא (בבא-בבא צח). (39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכן"ל. (40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. (41) שם. (42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז

(חושן-משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. (6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף-על-פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשותת", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד-משנה). (7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. (8) שהוא המתאנה. (9) שהוא המתאנה. (10) במשנה, שם. (11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. (12) אף-על-פי שעל-ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משותת - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פ"ב ה"ד).

ב. אכל המוכר חטים¹³ שחמתית¹⁴ ונמצאת לבנה¹⁵, לבנה ונמצאת שחמתית; יצאים של זית ונמצאו של שקמה¹⁶, של שקמה ונמצאו של זית; יין ונמצא חמץ, חמץ ונמצא יין - כל אחד מהן יכול לחזור¹⁷; שאין זה המין¹⁹ שאמר שימכר לו. וכן פל פיוצא כזה²⁰.

(13) משנה, שם. (14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא-בבא פד). (15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. (16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמזו (רבינו בפירושו המשניות בבא-בבא פרק ב משנה יא). (17) אף-על-פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שייך וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). (18) שזה מקח טעות גמור. (19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. (20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

ג. המוכר²¹ יין לחברו, ונתנו הלוקח בקנקניו²², והחמיץ מיד²³ - אינו חייב באחריות²⁴. ואף על פי שאמר לו²⁵: לתבשיל אני צריך לו²⁶. ואם ידע²⁷ שיינו מחמיץ - הרי זה מקח טעות²⁸. מכר לו יין, והרי הוא²⁹ בקנקניו של מוכר, והחמיץ: אם אמר לו³⁰: למקפה³¹ אני צריך, והחמיץ - מחזיר, ואומר לו: הרי יינה וקנקני³²! שאני לא קניתי לשתותו, אלא לבשל מעט מעט. ואם לא אמר 'למקפה הוא' - אינו יכול להחזיר; שהרי אומר לו: למה לא שתית אותו, ולא הנה לך לשתותו עד שיחמיץ³³.

(21) משנה בבא-בבא צו: שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלוקל (שם צח). כדעת רבי יוסי ברבי חנינא. (23) אחרי המכירה, ולכאורה היה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. (62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו. (63) כדים. (64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). (65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נתן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ה' (ועיין דברינו שם). (66) אם יש יותר מעשר. (67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:); ביחד עם הדין של "רובע טינפות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

- ח. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לָךְ לְמִקְפָּה⁶⁸,
 או שְׁאֵמַר לוֹ: חֲבִית שֶׁל יַיִן⁶⁹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נוֹתֵן
 לוֹ יַיִן שְׁפֵלוֹ יִפֶּה וְרֵאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף
 זֶה⁷⁰ שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת⁷¹, שְׁהָרִי
 הוּא⁷² בִּינּוּנֵי⁷³, לֹא רַע וְלֹא יִפֶּה⁷⁴. אָמַר לוֹ: מִרְתָּף
 זֶה⁷⁵ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְלֹא הִזְפִּיר יַיִן⁷⁶ - אֶפְלוּ פְלוֹ
 הַמֵּץ, הִגִּיעוּ⁷⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה⁷⁸.

(68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". (69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). (70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". (71) לשון הברייתא (שם צה.). (72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י' הלכה ה', ופרק יב' הלכה יג. (73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. (74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נתן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם. (75) שכאן הכל לרעת הלוקח: שחוזן מהביטוי הממעט "זה" והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. (76) ואי-הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. (77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. (78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם

אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. (43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא גרמה לקלקול. (44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא-בבא שם). (45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. (46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. (47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. (48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. (49) אף-על-פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, ס"י רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). (50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולא דוקא ל"מקבל" - הדין כן, שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

- 1 ו. הָאוֹמֵר לְחַבְרֹוֹ⁵¹: יַיִן מְבֹשֶׁם⁵² אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - חֵיב
 2 לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצָרְתָּ⁵³. אָמַר לוֹ: יַיִן יִשֵּׁן אֲנִי מוֹכֵר
 3 לָךְ - נוֹתֵן לוֹ מִשְׁלַ שְׁנָה שְׁעֵבְרָה. מִיִּשֵּׁן - מִשְׁלַ שְׁלֹשׁ
 4 שָׁנִים⁵⁴. וְצָרִיף שְׁיַעֲמַד⁵⁵ וְלֹא יִחְמִיץ עַד הַחֲגִיגָה⁵⁶.
 5 וּבְמִקּוּם שְׁיִישׁ מְנַהֵג⁵⁷ יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

(51) משנה בבא-בבא צז: צח. (52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. (53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. (54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). (55) היין המיושן (ר"י מיגאש). (56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). (57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

- 6 ז. הָאוֹמֵר⁵⁸ לְחַבְרֹוֹ: מִרְתָּף⁵⁹ זֶה⁶⁰ שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר
 7 לָךְ לְמִקְפָּה⁶¹, או שְׁמִכֵּר לוֹ מִרְתָּף שֶׁל יַיִן סְתָם⁶² -
 8 הָרִי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קִנְקָנִים⁶³ כָּכֵל מֵאָה⁶⁴
 9 שְׁלֵא יִהְיֶה יַיִן טוֹב אֶלָּא כְּכֹר הַתְּחִיל לְהַשְׁתַּנּוֹת⁶⁵;
 10 יִתֵּר עַל זֶה⁶⁶ - לֹא יִקַּבֵּל⁶⁷.

(58) משנה בבא-בבא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה: (59) מקום שמחזיקים בו יין. (60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. (61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" ונראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. (4) חולין שם, מימרא של שמואל. (5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. (6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. ונאע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על-ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד-משנה שם]. (7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

- ב. אִינְךָ מְפַרְסֵין⁹ אֶת הָאָדָם¹⁰ וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא
אֶת הַפְּלִים הַיְשָׁנִים פְּדֵי שְׁיֵרָאוֹ¹¹ פְּחָדְשִׁים; אֲכָל
מְפַרְסֵין הַחֲדָשִׁים¹², כְּגוֹן¹³ שְׁשִׁישׁוֹ¹⁴ וַיְגַהֵץ¹⁵
וַיִּפְּהָ¹⁶ כָּל צְרָכָיו¹⁸.

(8) משנה (בבא-מציעא דף ט) וגמרא (שם). (9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). (10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד-משנה לפי הגמרא שם). (11) והיינו גניבת דעת. (12) מסקנת השקלא-וטריא (שם). (13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). (14) לשפסף במי סובין (גמרא שם). (15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. (16) כגון לתלות חוטי משי בכגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). (17) שהרי הם בלעדי היפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת היפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. (18) ברייתא (שם).

- ג. אִינְךָ מְשַׁרְבְּטִין²⁰ אֶת הָאָדָם²¹ בְּמֵים²² שֶׁל חֲזִירִין²³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, פְּדֵי שְׁיֵתַפַּח²⁴ וַיִּרְאוּ פְּנֵיו שְׁמָנִים²⁵, וְלֹא צוֹבְעִין²⁶ אֶת הַפְּנִים בְּשֶׁרֶק²⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים אֶת הַקָּרְבַּים²⁸, וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבֶּשֶׂר בְּמֵים²⁹. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֲלוֹ אֶסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין³⁰ בֶּשֶׂר נִבְלָה לְנִכְרֵי בְּכָלל שְׁחוּטָה³¹, אֶף עַל פִּי שְׁהִנְבְּלָה אֲצִלוֹ בְּשְׁחוּטָה.

(19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). (20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". (21) שמשקין את האדם במים. (22) מים של סובין. (23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השוטה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו

(רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד-משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד-משנה).

- ט. הָאוֹמֵר⁷⁹ לַחֲבֵרוֹ: עֲרַכְהָ שָׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
או: קוֹרֵת⁸⁰ בֵּית הַבַּד⁸¹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵינּוּ נוֹתֵן לוֹ
עֵץ שְׁרָאִי לַחֲפֹר בּוֹ עֲרַכְהָ, או קוֹרֵת שְׁרָאִי לְקוֹרֵת
בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרַכְהָ בְּצוֹרְתָהּ⁸² או קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד
בְּצוֹרְתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר ז'וֹ עֲרַכְהָ או ז'וֹ קוֹרֵת
בֵּית הַבַּד. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזָה.

(79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות ט-טז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כ"אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראיה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אביר-האזל. והאור-שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד-משנה והידושי הגר"א על הרמב"ם). (80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. (81) מקום שעוצרים בו זיתים. (82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערוכת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

- א. אֶסוּר לְרֵמוֹת² אֶת בְּנֵי אָדָם³ בְּמִקַּח וּמְמִכָּר או
לְגַנְבֵי אֶת דַּעְתָּם⁵. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁶ וְאֶחָד
יִשְׁרָאֵל שׁוֹיִם בְּדָבָר זֶה. הִיָּה יוֹדֵעַ שְׁיֵשׁ בְּמִמְכָרוֹ מוֹם
- יוֹדִיעוֹ לְלוֹקֵחַ. וְאֶפְלוֹ לְגַנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בְּדָבָרִים⁷
- אֶסוּר.

(2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. (3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן

ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא-קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא-בתרא שם כרב הונא, ואעפ"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. (45) משנה בבא-מציצה נט"ס.

ה. אֵין מְעַרְבִין פְּרוֹת בְּפְרוֹת⁴⁷, אֶפְלוּ חֲדָשִׁים⁸ בְּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיף לֹאמֵר יִשְׁנִים בְּחֲדָשִׁים⁴⁸. אֶפְלוּ הַיִּשְׁנִים בְּיָקָר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל⁴⁹; מִפְּנֵי שֶׁהַלֹּקֶחַ רוֹצֵה לְיִשְׁנֵן. בְּיִינָן⁵⁰ הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעֶרֶב קָשָׁה בְּרָף⁵¹, בֵּין הַגִּתּוֹת בְּלֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁמִּשְׁבִּיחַ⁵². וְאִם הִיָּה טַעְמוֹ נֶפֶר⁵³ - מִתָּר לְעֶרֶב⁵⁴ בְּכָל מְקוֹם⁵⁵; שֶׁלֹּא דָּבָר הַנֶּפֶר טַעְמוֹ מְרַגֵּשׁ הַלֹּקֶחַ⁵⁶, וְלִפְיָכֵן מִתָּר לְעֶרֶב⁵⁷ אוֹתוֹ.¹⁴

(46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן-ערוך (סימן רכח סעיף י'). (47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הר"י (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. (48) כן גירסת הר"י בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. (49) משנה ג שם. (50) חזק בחלש. (51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). (52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשבית) רק קשה ברוך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברוך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). (53) היינו שעירבו בו כל-כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם-משנה). (54) כרבי אחא, והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. (55) אף שלא בין הגיתות. (56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". (57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף-משנה (ד"ו של"ד). ועל זה הקשה הכסף-משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

ו. אֵין מְעַרְבִין⁵⁸ מִים בְּיִין. וְמִי שֶׁנִּתְעַרַב לוֹ מִים¹⁵

נזקף. (24) וזו היא גניבת דעת. (25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. (26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). (27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. (28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על-ידי זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). (29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. (30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חינוס. (31) משנה בבא-מציצה ס. וכחכמים ולא כאבא-שאלו.

ד. מִתָּר³² לְבוֹר³³ אֶת הַגְּרִיסִין³⁴, אֶבֶל לֹא³⁵ עַל פְּיֹה³⁶ הַמְּגוֹרָה³⁷; וְשְׂאִינוּ אֶלֶא כְּגוֹנֵב אֶת הַעֵין, וְיִדְמָה שֶׁהוּא הַפֶּל בְּרוֹר³⁸. וּמִתָּר³⁹ לְחַנּוּנֵי לְחֵלֶק קְלִיּוֹת⁴⁰ וְאֶגּוּזִים לְתִינּוֹקוֹת וְלִשְׁפָחוֹת⁴¹, פְּדֵי לְהַרְגִילָן לְבוֹא אֶצְלוֹ; וּפּוֹחַת מִשְׁעַר שֶׁבְּשׂוֹק⁴², פְּדֵי לְהַרְבוֹת בְּמִקְיָפִין⁴³ מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוֹק⁴⁴ יְכוּלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין פְּזָה גִנְבַת הַדַּעַת⁴⁵.

(32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לברור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי-אפשר יהיה לעמוד על הסימן. (33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף-על-פי שעל-ידי-זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). (34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאלו - שאסור. (35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. (36) אוצר התבואה. (37) שכשארם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. (38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. (39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טז: ד"ה קליות). (40) מילה זו אינה במשנה. (41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא-קמא במשנה שם. (42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. (43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. (44) בגמרא (בבא-מציצה שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שישקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא-בתרא כא:): שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בַּיּוֹנוֹ - לֹא יִמְכְּרוּנוּ⁵⁹ בְּחַנוֹת⁶⁰ אֲלֵא אִם פֶּן מוֹדִיעֵי⁶¹,
 2 וְלֹא לְתַגְרוֹ⁶² אִף עַל פִּי שְׁמוֹדִיעֵי⁶³, שְׁמַרְמָה בּוֹ
 3 אַחֲרֵיהֶם⁶⁴. וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ⁶⁵ לְהִטִּיל מִים בַּיּוֹן - יִטִּיל⁶⁶,
 4 וְהוּא שְׂפִיחָה בֵּין הַגְּתוֹת.
- 58) משנה בבא-מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד-משנה. (59) הוא עצמו. (60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. (61) לקונה היין. (62) חנווני. (63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. (64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בכיתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". (65) משנה, שם. (66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).
- 5 ז. הַתְּגָר⁶⁷ נוֹטֵל מִחֶמֶשׁ גְּתוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטְס⁶⁸
 6 אֶחָד; מִחֶמֶשׁ גְּרָנוֹת⁶⁹ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה⁷⁰ אֶחָת;
 7 וּבִלְבָד שְׁלֹא יִתְפָּן לְעָרֵב⁷¹.
- (67) משנה, שם כלשונה (מגיד-משנה). (68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). (69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. (70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה-ו). (71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).
- 8 ח. אֲסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בַּיּוֹן⁷² בֵּין בְּשֶׁמֶן⁷³,
 9 וְאֶפְלוּ כָּל שְׁהוּא⁷⁴. וְאֶפְלוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ
 10 בְּשֶׁמֶרִים שֶׁל יוֹם⁷⁵ - אֲסוּר. אֲבָל אִם עָרָה הַיּוֹן⁷⁶
 11 מִפְּלִי אֶל פְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכּוֹ⁷⁷.
- (72) משנה בבא-מציעא ס. [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. (74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא" ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת-אומרת שהוא אסור לערב". (75) [כן הנוסח בכתב-יד ה' בבא-מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על-מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. (76) [בלשון רבינו
- ט. הַמוֹכֵר לְחִבְרוֹ שְׁמֵן מְזוּקָק⁷⁸ - אֵינוֹ מְקַבֵּל
 12 שְׁמָרִים⁷⁹. מְכַר לוֹ שְׁמֵן סֹתֵם⁸⁰ - מְקַבֵּל לִג⁸¹ וּמְחַצֵּה
 13 שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לִג⁸². וּמְקַבֵּל⁸³ בְּשֶׂאֵר שְׁמָרִים
 14 שְׁמֵן עֶכּוֹר⁸⁴ הַעוֹלָה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשְּׁמֵן, יִתֵּר עַל
 15 הַשְּׁמָרִים⁸⁵ הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מְקוֹם⁸⁶.
 16
- (78) בלי שמרים. (79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבא-מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסיבר שם בגמרא (מ): שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. (80) ונתן לו שמן מזוקק. (81) מידה של נזולים. (82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא-מציעא מ:]. (83) ברייתא שם מ: (84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף-קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. (85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. (86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.
- 17 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁷? פֶּשְׁתָּן לֹא מְעוֹת
 18 בְּתִשְׂרֵי⁸⁸, שְׁהַשְּׁמֵן עֶכּוֹר⁸⁹, וְלִקַּח הַשְּׁמֵן בְּנִיטְסוֹן⁹⁰
 19 פְּמִדַּת תִּשְׂרֵי, שְׁהִיא גְדוּלָּה, מְפַנֵּי אוֹתוֹ הַשְּׁמֵן
 20 הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח פְּמִדַּת נִיטְסוֹן, שְׁהִיא
 21 קְטָנָה, מְפַנֵּי שְׁפָכָר צֵלַל הַשְּׁמֵן⁹¹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֲלֵא
 22 הַשְּׁמָרִים⁹² בְּלָבָד.
- (87) כן הוא בגמרא שם. (88) שאז זמן מסיקת הזיתים. (89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. (90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. (91) ושוב אינו עכור. (92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.
- 19 יא. הַמוֹכֵר⁹³ חֲטִיִּים⁹⁴ לְחִבְרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה⁹⁵
 23 קֶטְנִית⁹⁶ לְכָל סֵאָה⁹⁷. שְׁעוּרִים⁹⁸ - מְקַבֵּל עָלָיו רִבְעָה⁹⁹

1 נְשׁוּבוֹת⁹⁹ לְכָל סֵאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבֵעַ
 2 עֲפֻרָיִת¹⁰⁰ לְסֵאָה. תְּאֵנִים¹⁰¹ - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשְׂרֵי
 3 מִתְּלֵעוֹת¹⁰² לְכָל מֵאָה¹⁰³. מְכַר לֹא¹⁰⁴ שְׂאָר פְּרוֹת -
 4 מְקַבֵּל עָלָיו רֹבֵעַ¹⁰⁵ טְנוּפוֹת¹⁰⁶ לְכָל סֵאָה. נִמְצָא מִהֶן¹⁰⁷
 5 יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יִנְפֹּה אֶת הַפֶּל¹⁰⁸,
 6 וְיִתֵּן לוֹ פְּרוֹת מְגַפִּיין וּבְרוּרִין שְׂאִין בְּהֵן כְּלוּם¹⁰⁹.

17 שְׂאֵלוֹ הַנִּיחוּ - הִיָּה נִמְכָּר בְּמֵדַת הַטֵּיִם. וְאִם תֹּאמְרוּ: 17
 18 יַחְזִירָנוּ!¹¹⁷ ! הֲרֵי אָמְרוּ¹¹⁸: אֲסוּר לְעֵרֵב כָּל שֶׁהוּא.
 112 מדברי רב האי, שם. 113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). 114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיים אין הלוקח מקבל שום עפורה, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת-הקשר "לפיכך". וראה לחם-משנה. 115) אכן או עפר. 116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמיי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). 117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. 118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

19 יד. המוכר¹¹⁹ קִנְיָנִים¹²⁰ בְּשֵׁרוֹן בְּמָקוֹם שְׂאִין
 20 מְנַהֵג¹²¹ - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֶשְׂרֵה פִּיטְסוֹת¹²².
 21 והוא¹²³ שְׂיֵהוּ נְאוֹת וְעֵשׂוּיֹת בְּנִפְרִית¹²⁴.

119) משנה בבא-בתרא צג: 120) כדים (רשב"ם שם). 121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. 122) כדים רעים (רשב"ם שם). 123) ברייתא שם צז: 124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

יום שלישי כ"ד תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחזרו על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

22 א. אֲסוּר לְמוֹכֵר לְמַכֵּר לְחִבְרוֹ קִרְקַע אוּ מִטְלָטְלִין
 23 שְׂיֵשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּין², עַד שְׂיֻדְעוּ³. שְׂאָף
 24 עַל פִּי שֶׁהֶאֱחָרִיֹת עָלָיו⁴, אֵין אָדָם רוֹצֵה שְׂיִתֵּן
 25 מְעוֹתָיו וְיֻוָּרֵד לְדִין וְיִהְיֶה נִתְּבַע מֵאֲחָרִים.

2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליון. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק

93) ברייתא בבא-בתרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. 95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. 96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חטיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). 97) סאה היא בת ששה קבים. 98) ברייתא (שם). 99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. 100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידיים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפורה. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבא-בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. 101) משנה, שם צג: 102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. 103) היינו עשרה אחוזים, והוא-הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). 104) משנה, שם. 105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. 106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". 107) מימרא של רב הונא, שם צד. 108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. 109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על-פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידיים.

7 יב. וְאֵין כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים¹¹⁰ אֶלָּא בְּמָקוֹם
 8 שְׂאִין לָהֶם מְנַהֵג; אֶבֶל בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לָהֶם מְנַהֵג -
 9 הַפֶּל כְּמְנַהֵג הַמְּדִינָה¹¹¹.

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבא-בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא-מציעא.

10 יג. יֵשׁ מְקוּמוֹת¹¹² שְׂנֵהָגוּ, שְׂיֵהוּ כָּל פְּרוֹת מְנַקִּים
 11 וּבְרוּרִים מִכָּל דְּבַר, וְשְׂיֵהוּ הַיַּיִנוֹת וְהַשְּׂמָנִים צְלוּלִין,
 12 וְלֹא יִמְכְּרוּ הַשְּׂמָרִים כְּלָל¹¹³. וְיֵשׁ מְקוּמוֹת שְׂנֵהָגוּ:
 13 אֶפְלוֹ הֵיוּ בְּהֵן מְחַצֵּה שְׂמָרִים, אוּ שְׂהֵיוּ בְּפֻרוֹת
 14 מְחַצֵּה עֶפֶר אוּ תֵבֶן אוּ מִין אַחֵר - יִמְכֵּר פְּמוֹת
 15 שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ¹¹⁴, הַבוּרֵר צְרוּר¹¹⁵ מִתּוֹךְ גְּבוּלוֹ שֶׁל
 16 חִבְרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חֲטִים כְּשֶׁעוֹר צְרוּר שְׂפָרֵר¹¹⁶;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

- 11 ג. פל המוכר¹⁴ קרקע או עבד או שאר מטלטלין -
- 12 הרי זה חייב באחריותו¹⁵. כיצד? אם הוציא¹⁶ המקח
- 13 מיד הלוקח מחמת המוכר¹⁷ - חוזר הלוקח ונוטל
- 14 פל הדמים שצנתן מן המוכר; שהרי נלקח המקח
- 15 מחמתו. כך הדין בכל ממכר, אף על פי שלא פרש
- 16 הלוקח דבר זה, אלא קנה סתם. אפילו מכר הקרקע
- 17 בשטר¹⁸, ולא הזכיר בו האחריות - הרי זה חייב
- 18 באחריותו; שאחריותו¹⁹ שלא נזכר טעות סופר
- 19 הוא²⁰.

(14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). (15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. (16) מערער או בעל-חוב, ראה להלן. (17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל-חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל-חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאו אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזולן הבא לגזול מהלוקח. (18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. (19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). (20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

- 20 ד. בפה דברים אמורים? בשהוציא המקח מיד
- 21 הלוקח בבית דין של ישראל. כגון שהיה המקח
- 22 מטלטלין, והיו גנובין או גזולין²¹, או שהיתה
- 23 הקרקע גזולה, או שפא בעל חוב של מוכר וטרפה
- 24 מיד הלוקח, והפל בבית דין של ישראל. אבל אם
- 25 העובד פוכבים²² הוא שהוציא המקח מן הלוקח,
- 26 בין בדין הגלף בין בערפאות שלהן²³ - אין המוכר
- 27 חייב באחריותו. ואף על פי שהעובד פוכבים טוען
- 28 שהמוכר גנב²⁴ חפץ זה או גזלה ממנו, והביא עדי
- 29 עפ"ם²⁵ על כך - אין המוכר חייב פלום; שזה אנס
- 30 הוא, ואין המוכר חייב באחריות אנס.

(21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. (22) כאמיר בבבא בתרא מה. ולא כרב

ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאיין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. (4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

- 1 ב. המוכר⁵ קרקע לחבירו, ואחר שקנה הלוקח
- 2 באחד מן הדרכים⁶ שקונין בהן, קדם שישתמש
- 3 בה, יצא עליו מערערין⁸ - הרי זה יכול לחזור בו;
- 4 שאין לך מום גדול מזה, שעדין לא נהנה בו ובאו
- 5 התובעין. לפיכך יבטל המקח, ויחזיר המוכר את
- 6 הדמים, ויעשה דין עם המערערין. ואם נשתמש
- 7 בה הלוקח פל שהוא, ואפלו דש המצר שלה
- 8 וערכו עם הארין¹⁰ - אינו יכול לחזור בו, אלא
- 9 עושה דין עם המערערין¹¹. ואם הוציאו מידו
- 10 בדין¹² - יחזור על המוכר, כדין פל הנטרפין¹³.

(5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". (6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). (7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמרו חז"ל את דעתו כי מותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. (8) טוענים שהקרקע שלהם. (9) שימוש של הנאה. (10) המצר הוא גדר של עפר שעושים סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצריך את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. (11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחויי טירפך ואשלם לך" כלומר: ראה לי כתב-אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. (12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. (13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

ו. והוא הדין לכל תנאי ממון: שאומדין דעת המתנה, ואין פוללין באותו התנאי אלא דברים הירועין, שבכללן היה התנאי, והם שהיו פדעת המתנה בפשה שהתנה.

ז. מעשה³⁴ באחד ששכר מלחים³⁵ להביא שמשמין למקום פלוני, והתנה עמם שהן חבין בכל אנס שוארע להם עד שייגיעו השמשמין למקום פלוני, ונפסק³⁶ הנהר שהיו מוליכין בו; ואמרו חכמים: זה אנס שאינו מצוי, ואין חבין להוליך שמשמין אלו על גבי בהמה עד אותו מקום. וכן כל פיוצא בזה.

(34 גיטין שם. 35) כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השמשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. (36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלא.

ח. המוכר קרקע³⁷ לחברו, והתנה המוכר³⁸ שלא יהיה עליו אחריות, אפילו נודע³⁹ בנדאי שזו הארץ גזולה ויצאת מיד הלוקח - אין המוכר חב פלוס. ואין צריך לומר⁴⁰ אם פא בעל חוב וטרפה, שאינו מחזיר לו פלוס. שכל תנאי שבממון קים⁴¹.

(37) בבא בתרא מד: (38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). (39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף-משנה שם. והלחם משנה שם ניסח לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייודע) שזו הארץ גזולה" - ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום. ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. (40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושכר לו דבר שאינו שלו. (41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

ט. ראובן שמכר⁴² שדה לשמעון שלא באחריות⁴³, ובא לוי והוציאה⁴⁴ מיד שמעון, אם רצה⁴⁵ ראובן לעשות דין עם לוי - עושה⁴⁷, ואין יכול לומר לוי: מה לי ולך? והרי אין עליך אחריות! שהרי

פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בדינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדן, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. (23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). (24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. (25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדן, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

ה. המוכר קרקע לחברו²⁶, והתנה עמו שכל אנס שייגד בקרקע זה יהיה חב לשלם, אפילו בא פנו"ם וגזלה²⁷ מחמת המוכר²⁸ - חב לשלם. אבל אם²⁹ נפסק הנהר³⁰ שהיה משקה אותה, או שחזר הנהר³¹ לעבר בתוכה ונעשית ברכה, או שבאה זועה³² והשחיתה אותה - הרי זה פטור. שאילו וכיצא בהן אנס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה³³, וכל אנס שאינו מצוי אינו בכלל התנאי הזה.

(26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. (27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). (28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). (29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאינו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. (30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. (31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. (32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול הברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט בקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. (33) ואילו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

1 רְאוּבֵן אָמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂהִיָּהּ לְשִׁמְעוֹן תְּרַעַמְתָּ עָלַי⁴⁹, שְׁהָרִי הַפְסִיד בְּגִלְלִי⁵⁰.

13 א. הַמְבַקֵּשׁ² לְקִנּוֹת מִחֲבָרוֹ מְקַח, מוֹכֵר אָמַר: 14 בְּמֵאֲתִים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְהַלּוֹקֶחַ אָמַר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמִנְהָ, וְהַלֵּךְ זֶה לְבִיתוֹ וְזֶה לְבִיתוֹ, וְאַחַר כֵּן 15 נִתְקַבְּצוּ וּמִשָּׁף זֶה הַחֲפֵץ סֵתָם: אִם הַמוֹכֵר הוּא 16 שֶׁתִּבְעַע הַלּוֹקֶחַ וְנִתֵּן לוֹ הַחֲפֵץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מִנְהָ; 17 וְאִם הַלּוֹקֶחַ³ הוּא שֶׁבֵּא וּמִשָּׁף זֶה הַחֲפֵץ סֵתָם - חֵיב 18 לִתֵּן מֵאֲתִים. 19

(2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). (3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

20 ב. הַלּוֹקֶחַ מֵאֲחָד⁴ מִחֲמִשָּׁה פְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן 21 תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאָמַר: אֲנִי הוּא בְּעַל הַמְּקַח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמֵּי מֵהֶם לָקַח - מִנֵּיחַ דָּמִי הַמְּקַח בִּינֵיהֶם⁵ 22 וּמִסֵּתֵלֶק⁶, וְיִהְיֶה הַדָּמִים מִנְחִין עַד שְׂיִודוּ אוֹ עַד 23 שֶׁיָּבֹאוּ אֵלָיָהוּ⁷. וְאִם הוּא חֹסֵד⁸ - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל 24 אֶחָד וְאַחַד, פְּדֵי לְצֵאת יְדֵי שְׂמִים⁹. 25

(4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד ואמר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. (5) כלומר: מניחם בבית-הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלווקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד-משנה על-פי הגמרא בבבא-מציעא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיוודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא-מציעא שם שמניחו בידו. (6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית-הדין (כנ"ל). (7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. (8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). (9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא-מציעא (לז:): "אמר לשנים גולתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף-משנה). ובבבא-קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח

(42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד) וכתובות (צב-צג). (43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. (44) בנטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל). (45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלווקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. (46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זה, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. (47) והוא בקי יותר בענין וידוע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). (48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. (49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלווקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. (50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

3 י. רְאוּבֵן שֶׁמְכָרוֹ⁵¹ שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרִיּוֹת, 4 וְחֹזֵר וְלִקְחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרִיּוֹת, וְכָא בְּעַל חוֹב שֶׁל 5 רְאוּבֵן לְטָרֵף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ⁵² - אֵינוֹ יְכוֹל לְחַזֵּר עַל 6 שִׁמְעוֹן⁵³; וְשֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָבַל עָלָיו אַחֲרִיּוֹת 7 לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרִיּוֹת עֲצָמוֹ קָבַל⁵⁴, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא 8 הַמוֹכֵר וְהוּא הַמוֹצִיא⁵⁵ לְעֲצָמוֹ. אֲכָל אִם פֶּאֶ⁵⁶ בְּעַל 9 חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיָּהֶם⁵⁷ וּטְרָפָה מִיַּד רְאוּבֵן - חֹזֵר 10 בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן⁵⁸; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קָבַל לוֹ 11 הָאַחֲרִיּוֹת⁵⁹, וְרְאוּבֵן לֹא קָבַל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרִיּוֹת שֶׁל 12 אַחֲרִים פְּלִל.

(51) כתובות צא-צב. (52) מראובן. (53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). (54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחריים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. (55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפיה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? (56) בהמשך הסוגייה (שם): "וימודה רבא וכו'". (57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). (58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. (59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים

(1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלווקח בדמים, והלווקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים או חזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליתוי זווי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדן עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. (17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. (18) כגירסת רבינו חננאל בבבא מציעא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. (19) [הרי"ף בבבא מציעא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלווקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. (20) [אף-על-פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע ח"ו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [אין] כאן עדות כלל - (ו) כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפ"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו].

(21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים או חזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כ כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חברו ונוטל בלא שבועה". (22) שאוחז בספר-תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף-על-פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

ה. הרי ששטען²³ על חברו ואמר 'מכרת לי', וזה אומר 'לא מכרתי', או 'מכרתי ולא נתת לי דמים'; או ששטען הלווקח ואמר שנתן הדמים ועדין לא משך, או 'משכתי ולא ראיתי מום זה', והמוכר אומר לו 'הודעתיו לך'; או שאמר אהד מהם 'כף וכף תנאי הנה בינינו', והאחד אומר 'לא הנה שם תנאי פלל' - בכל אלו הטענות וכיוצא בהן המוציא מחברו²⁴ עליו הראיה.

(23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים. (24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לא היתה שם ראיה - נשבע הפופר²⁵ שמבקשין להוציא מידו, שבועת הסת²⁶. ואם הודה במקצת הטענה²⁷, או שיש עליו עד אחד²⁸ - נשבע שבועת התורה, כשאר הטענות פלו.

משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד. ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטר אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ג א).

1 ג. לקח מקח מאחד מתמשה¹⁰ בני אדם, וכפר בו
2 ונשבע על שקר, ועשה תשובה¹¹ והרי הוא רוצה
3 לשלם, וכל אחד ואחד תובע אותו ואומר: אני הוא
4 שפפרת בי ונשבעת לי, והוא אומר: אני יודע -
5 חיב לשלם לכל אחד ואחד, מפני שעבר עברה¹².

(10) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא קמא ג.א.). (11) והודה שנשבע על שקר. והוא הדין אם נודע לב"ד על-ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). (12) כן אמרו בבבא קמא שם: ". . . דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחיבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

6 ד. נאמן¹³ בעל המקח לומר: לזה מכרתי¹⁴ ולזה לא
7 מכרתי. אימתי? בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו¹⁵;
8 אבל אם אין המקח יוצא מתחת ידו - הרי הוא עד
9 אחד בלבד. ודינו בעדות זו פדין כל אדם¹⁶, שהרי
10 אינו נוגע בעדותו. לפיכך¹⁷, אם נטל הדמים
11 משנים, ונטל מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ולא
12 ידע¹⁸ ממי נטל מדעתו וממי נטל בעל כרחו, בין
13 שהיה המקח בידו בין שהיו שניהן תופסין בו¹⁹ -
14 אין פאן עדות פלל, וכל אחד מהן²⁰ נשבע בתקנת
15 חכמים²¹ בנקיטת חפץ²², ונוטל חצי המקח וחצי
16 דמים.

(13) קידושין עג-עד מתוספתא בבא מציעא פרק א. (14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למוכר. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל-כרחו, ראה להלן. (15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתי" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן שהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. (16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד-אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מה. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו'): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". (38) בדפוס רומי: הי. (39) תוספתא (שם).

10 ח. נתן הלוקח⁴⁰ דינר לחנוני, וכא לטל פרות
11 המנחין ברשות הרבים, ואמר החנוני: דינר זה
12 שנתת לי עכשו הוא דמי פרות שפכר נתתים לך
13 והולכתם לתוף ביתך, אבל פרות אלו המנחין
14 ברשות הרבים לא מכרתים לך - הרי החנוני נשבע
15 בנקיטת חפץ⁴¹ שפך היה הדבר, ומחזיר פרותיו
16 לחנוני⁴²; שהרי לא הודה⁴³ לו שפכרן לו מעולם.
17 ואלו היו בחנותו, היה נשבע שבועת הסת, כמו
18 שבארנו.

(40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיי' פה"מ לרמב"ם למשנה ד. (41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. (42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנוני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. (43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנוני (כסף-משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנוני, ואם כן טענתו של החנוני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

19 ט. וכן הדין⁴⁴ בנותן דינר לשלחני לטל מעות⁴⁵,
20 בזמן שהמעות צבורין⁴⁶ ברשות הרבים: אם
21 השלחני הודה שפכרן ועדין⁴⁷ לא נטל הדינר -
22 נשבע הלוקח⁴⁸ בנקיטת חפץ שנתן ונוטל המעות;
23 ואם לא הודה⁴⁹ שפכרן לו, אף על פי שמודה
24 שלקח ממונו דינר עתה, וטוען שדינר זה דמי
25 המעות שפכר הוליקן הלוקח לתוף ביתו - הרי
26 השלחני נשבע בנקיטת חפץ, ויחזיר מעותיו
27 לחנותו.

(44) המשך המשנה (שם). (45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. (46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמן ברשות הרבים (מגיד-משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. (47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. (48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. (49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

(25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. (26) ביאור המלה "היסת" - עיי' בפ"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ: מ) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר-הכל) שבועת היסת", אף-על-פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). (27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא-מציא ג. (28) שבועות מ:

1 ז. אמר לחנוני²⁹: תן לי דינר פרות, ונתן לו³⁰,
2 והרי הפרות מנחין ברשות הרבים³¹, והחנוני תובע
3 את הדינר³², ובעל הבית אומר לו: נתתי לך הדמים
4 והשלכת אותם לתוף פיסך - הרי הלוקח נשבע
5 פתקנת חכמים³³ בנקיטת חפץ³⁴ ונוטל הפרות³⁵,
6 הואיל וכבר יצאו מרשות המוכר והרי הן ברשות
7 הרבים. ואלו היו ברשות הלוקח, היה נשבע שבועת
8 הסת³⁶ ונפטר³⁷; ואלו היה³⁸ עדין ברשות החנוני³⁹,
9 היה נשבע הסת וישארו פרותיו אצלו.

(29) משנה (שבועות מה). לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושיו, וראה להלן את הפרטים. (30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד-משנה). (31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". (32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. (33) במשנה שם: "ונשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על-ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיי' 'תוספות' שם מה. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיי' רש"י שם. (34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). (35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי-שלוה הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. (36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר-הכל. (37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא-קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). (62) שהיא מטלטלין. (63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. (64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסת נשבעים עליהם.

יא. זה אומר 'איני יודע', וזה אומר 'איני יודע',
 ואינם ברשות אֶחָד מֵהֶן - יְחַלְקוּ. זה אומר
 'ברשותי ילדה', והאחר שותק⁶⁷ - זכה הטוען בולד.

(65) בבא-קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדין, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא-מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד-משנה). וראה למעלה הלכה י.
 (66) ברייתא בבבא-קמא שם. (67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

יב. מי שהיה לו שני עבדים⁶⁸, קָטַן וְגָדוֹל, או שתי שדות, אחת גדולה ואחת קטנה, הלוקח אומר 'גדולה לקחתי, והמוכר אומר 'קטנה היא שלקחתי' - על הלוקח להביא ראיה, או ישבע המוכר הסת⁶⁹ - שלא מִכֵּר אֶלָּא קָטָן.

(68) משנה, בבא-מציעא ק.

(69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא-מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסת - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

יג. אִמַּר הַלּוֹקֵחַ⁷⁰ גָּדוֹל לְקַחְתִּי, וְהַמּוֹכֵר שוֹתֵק - זָכָה הַלּוֹקֵחַ בְּגָדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר⁷¹ 'איני יודע'⁷² - על הלוקח להביא ראיה⁷³, או נשבע המוכר הסת⁷⁴ - שאינו יודע, ואין לזה אלא קָטָן⁷⁴.

(70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. (71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. (72) והלוקח טוען "ברי", וכל-שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד-משנה). (73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בדינו שכל החייב שבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסת בלבד, ובשבועת היסת לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד-משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט).

(74) במשנה (שם) שינוי עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה

י. הַמַּחְלִיף⁵⁰ פָּרָה בַחֲמוֹר וַיְלֶדְהָ⁵¹, וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ⁵² וַיְלֶדְהָ, זֶה אוֹמֵר 'עַד שְׁלֹא מִכַּרְתִּי יְלֶדְהָ'⁵³, וְזֶה אוֹמֵר 'מִשְׁלַקְחִי יְלֶדְהָ'⁵⁴, אֶפְלוּ אָמַר הַמּוֹכֵר 'איני יודע' - על הלוקח⁵⁵ להביא ראיה. אף על פי⁵⁶ שהפֶּרָה עוֹמֶדֶת בְּאֵגָם⁵⁷ וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָא⁵⁸, הֲרֵי הֵן בְּחֻזְקַת הַמּוֹכֵר⁵⁹ עַד שְׁכִיבֵי הַלּוֹקֵחַ רְאִיָּה⁶⁰. לא הביא ראיה - ישבע המוכר⁶¹ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ עַל וְלֵד הַפֶּרָה⁶², אֲבָל עַל וְלֵד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבַּע אֶלָּא הֶסֶת; שְׁאִין נִשְׁבַּעִין⁶³ בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ עַל הָעֵבְדִים וְלֹא עַל הַקְּרָקְעוֹת, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֵר בְּהַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן⁶⁴.

(50) משנה בבא-מציעא ק. (51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א):

"המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. (52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). (53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "וטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". (54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. (55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא-מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב-ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. (56) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא. (57) מקום מרעה, והכוונה: רשות ניירלית. (58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא-הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות ('תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). (59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדין - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדין. (60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" - יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. (61) ברייתא בבבא-קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהמה נטרפה. (86) עלה קרום דק על המכה. (87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. (88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. (89) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם).

שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד-משנה.

פָּרָק אַחַד וְעֶשְׂרִים

(1) המוכר דבר ולא ביאר שיעורו [וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

1 יד. כָּל מִי⁷⁵ שְׁנוּלַד הַסֶּפֶק⁷⁶ בְּרִשּׁוֹת⁷⁷ - עָלָיו לְהֵבִיא
2 רְאִיָּה. בְּיַצֵּד? הַמַּחְלִיף פָּרָה בְּחִמּוֹר⁷⁸, וּמִשֶּׁךְ בַּעַל
3 הַחִמּוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לְמִשֶּׁךְ
4 זֶה הַחִמּוֹר⁷⁹ עַד שְׁמַת הַחִמּוֹר - עַל בַּעַל הַחִמּוֹר
5 לְהֵבִיא רְאִיָּה⁸⁰ שֶׁהָיָה חִמּוֹרוֹ קָיָם בְּשַׁעַת מְשִׁיכַת
6 הַפָּרָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

15 א. הַמִּקְנֵה לְחִבְרוֹ דָּבָר שְׂאִינוֹ מְסִיָּם²: אִם הָיָה מִינוֹ
16 יְדוּעַ, אָף עַל פִּי שְׂאִין מִדְּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ יְדוּעַ
17 - הָרִי זֶה קָנָה³; וְאִם אִין מִינוֹ יְדוּעַ - לֹא קָנָה⁴.

(75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא-וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. (76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. (77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. (78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. (79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על-ידי-זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור.

(2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. (3) כן כתב רבינו למעלה פי"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא-בבא-בבא. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטי: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד-משנה). ב. בבבא-מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזיי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף-משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול-עזו). (4) "כך כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד-משנה).

(80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראייה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הרז"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף-משנה).

18 ב. בְּיַצֵּד? עֲרַמְהָ⁵ זֹו שֶׁל חֲטִיָּם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּכָף
19 וְכָף, מִרְתֵּף⁶ זֶה שֶׁל יֵיִן אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּכָף וְכָף, שֶׁק
20 שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּכָף וְכָף, אָף עַל פִּי שְׂאִין
21 מִדְּתַת הָעֲרַמְהָ יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקָל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיֵן
22 הַקְּנָקְנִים⁷ יְדוּעַ - הָרִי זֶה מְמַכְרוֹ קָיָם. אָף עַל פִּי
23 שְׁנִמְצָא חֶסֶר אוֹ יֹתֵר עַל הָאֵמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וַיֵּשׁ
24 לָהֶם הוֹנְיָה⁸ לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַשׁוּק⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁰.

7 טו. מַחֲטָ⁸¹ שְׁנִמְצָאת בְּעֵבִי בֵּית הַפּוֹסוֹת⁸² וְנִקְבָּה
8 אוֹתוֹ נִקֵּב מְפֻלֵּשׁ⁸³, אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֵרֵט דָּם⁸⁴ -
9 בְּיַדוּעַ שֶׁזֶו נְטֻרְפָּה⁸⁵ קָדָם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם
10 הַגְּלִיד⁸⁶ פִּי הַמִּכָּה - בְּיַדוּעַ שֶׁזֶו נְטֻרְפָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים
11 קָדָם שְׁחִיטָה⁸⁷, לֹא הַגְּלִיד פִּי הַמִּכָּה - הָרִי הַדָּבָר
12 סָפֵק, וְעַל הַטֶּבַח לְהֵבִיא רְאִיָּה שֶׁקָּדָם לְקִיחַתוֹ
13 נְטֻרְפָּה, שֶׁהָרִי בְּרִשּׁוֹתוֹ⁸⁸ נּוֹלַד הַסֶּפֶק; וְאִם לֹא
14 הֵבִיא⁸⁹ רְאִיָּה - יִשְׁלַם הַדָּמִים לְמוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

(5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). (6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. (7) כדים או חביות. (8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא-מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הברל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פי"ג הלכה ב. (9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. (10) בפרק יג הלכה ב.

(81) ברייתא, בכתובות שם. (82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסיבב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכוסות". (83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ.). (84) טיפת דם. (85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה,

25 ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: כָּל מֵה שֵׁיִשׁ בְּבֵיתָ זֶה אֲנִי
26 מוֹכֵר לָךְ בְּכָף וְכָף, וְכָל מֵה שֵׁיִשׁ בְּתֵבָה זֹו אֲנִי מוֹכֵר
27 לָךְ בְּכָף וְכָף, אוֹ בַּשֶּׁק הִזָּה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּכָף וְכָף,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד-משנה ודלא כרשב"א). (24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח'" - רבי ישמעאל היא (מגיד-משנה על-פי הר"י מיגוש). (25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). (26) ברייתא וגמרא שם: "תרכיץ אפדני". והיינו גינה שלידי החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרכיצא. (27) משנה, שם. (28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. המוכר²⁹ מקום לחברו לעשות לו³⁰ קבורה³¹, או¹⁸ המקבל מחברו³² לעשות לו קבורה - עושה¹⁹ מערה³³, ופותח לתוכה שמונה קברים³⁴: שלשה²⁰ מפאן³⁵ ושלשה מפאן³⁶ ושנים מפנגוד³⁷ הנכנס²¹ למערה. מדת המערה³⁸ - ארבע אמות על שש; וכל²² קבר וקבר - ארבע אמות ארך³⁹, ורחב ששה²³ טפחים⁴⁰, ורום שבעה⁴¹. נמצא בין כל קבר וקבר²⁴ שמן הצדדין אמה ומחצה⁴², ובין השנים²⁵ האמצעיים שתי אמות⁴³.²⁶

(29) משנה, שם ק: (30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. (31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוח בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). (32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. (33) חפירה מתחת לקרקע. (34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא). (35) בכותל האורך בצד אחד. (36) בכותל האורך בצד שכנגד. (37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. (38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). (39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. (40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון ('תוספות' שם קא. ד"ה ורחבן שש). (41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. (42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, אחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך-הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. (43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך-הכל שש

1 ורצה הלוקח¹¹ ומשף - אין פאן קנין; שלא סמכה¹²
2 דעתו של לוקח, שהרי אינו יודע מה שיש בו, אם
3 תבן או זָהב, ואין זה אלא כמשחק בקבא¹³. וכן
4 פל פיוצא בזה.

(11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. (12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. (13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגולן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף-משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וכן¹⁴ המוכר לחברו בעשרה דינרין חטים, ולא⁵ פסק פמה סאה מבר לו - נוהן לו פשער שבשוק¹⁵
6 בשעת המכירה. וכל החוזר בו מאחר נתינת הדמים,
7 ולא רצה פשער שהיה בשוק בשעת נתינת המעות
8 - מקבל מי שפָרע, כמו שבארנו¹⁶.⁹

(14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת-החיבור "וכן". (15) בבא-מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף-על-פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). (16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. המוכר¹⁷ מקום לחברו¹⁸ לעשות בית או רפת¹⁰ בקר¹⁹, וכן המקבל מחברו²⁰ לעשות לו בית חתנות¹¹ לבנו או בית אלמנות לבתו²¹ - עושה¹² ל²² ארבע¹² אמות על שש²³. מבר לו מקום בית גדול²⁴ - עושה¹³ שמונה על עשר. מבר לו מקום טרקלין²⁵ - עושה¹⁴ עשר על עשר. תרביץ²⁶ של חצר - שתים עשרה על¹⁵ שתים עשרה. ורום²⁷ פל בית ובית - פחצי ארפו¹⁶ ופחצי רחבו²⁸.¹⁷

(17) משנה בבא-בבא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, שם. (18) ללא הגדרת מידת המקום. (19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש", וראה להלן הערה כב. (20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. (21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). (22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. (23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישעמאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו

17 אַמּוֹת⁶³ פֶּאֶרְךָ הִדְרָךְ. מְכַר לוֹ דְרָךְ הַרְפִּים⁶⁴ - נוֹתֵן
18 לוֹ רַחֵב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה⁶⁵.

57) משנה (בבא-בתרא צט:): וברייתא (שם ק.) ומימרת אמוראים. (58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריו אות ד). (59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:): ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. (60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריו ס"ק ז.). (61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד-משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. (62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). (63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). (64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. (65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

19 י. דְרָךְ הַמְלָךְ⁶⁶ וְדָרְךָ הַקְּבֵר⁶⁷ - אֵין לָהּ שְׁעוֹר⁶⁸.
20 וְנִרְאֶה לִי, שְׂזֵה פְמוֹכֵר דְּבָר שְׂאִין מֵינוּ יְדוּעֵי⁶⁹.

(66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. (67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. (68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). (69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א-ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנטול ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

21 יא. מְכַר לוֹ⁷⁰ מְקוֹם לְמַעַמְד⁷¹ - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה
22 קַבִּים⁷².

(70) משנה (שם צט:). (71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. (72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד-משנה.

1 ז. הַמוֹכֵר⁴⁴ לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ מְקוֹם⁴⁵ אַמַּת מַיִם⁴⁶
2 לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשְּׁלַחִין⁴⁷ - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ
3 אַמָּה שְׂרַחֲבָה שְׁתֵּי אַמּוֹת⁴⁸, וְאַמָּה מְכָאֵן וְאַמָּה
4 מְכָאֵן⁴⁹ לְאַגְפֵיהָ⁵⁰. וְאִם מְכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת
5 בָּהּ בְּסִילוֹן⁵¹ - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שְׂרַחֲבָה אַמָּה, וְחֲצֵי
6 אַמָּה מְכָאֵן וְחֲצֵי אַמָּה מְכָאֵן לְאַגְפֵיהָ.

(44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא-בתרא צט:). (45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריו, אות א). (46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה ('תוספות' שם ד"ה נותן לו). (47) "שדה שעומדת בהו וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, כמובן הגשמים, להשקותה גם בידיים. (48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רווח. (49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. (50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסידו הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף-משנה להלן הלכה ח). (51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

7 ח. אֵלוֹ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשְּׂדֵה נוֹטְעֵן⁵², אֲכַל אֵינוֹ
8 זוֹרְעֵן⁵³; שֶׁהַזְרָעִים מְחַלְחֲלִין⁵⁴ אֶת הַקְּרָקַע
9 וּמְקַלְקֵלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁפָּלוּ
10 אֲגַפֵיהָ⁵⁵ - בַּעַל הָאֲמָה מְחַנְנֵן בַּעֲפֹר אוֹתָהּ שְׂדֵה⁵⁶;
11 שֶׁעַל מְנַת בֵּן קָבַל עָלָיו הַמוֹכֵר לְהֵיוֹת אַמַּת הַמַּיִם
12 בְּתוֹף שְׂדֵהוּ.

(52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. (53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא-בתרא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). (54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריו סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. (55) שהעפר על גדות האמה נתפור וכלה. (56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

13 ט. הַמוֹכֵר⁵⁷ לַחֲבֵרוֹ⁵⁸ דְרָךְ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ: אִם דְרָךְ
14 יְחִיד מְכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי⁵⁹ אַמּוֹת וּמְחַצֵּה רַחֵב,
15 פְּדֵי שְׁיַעֲמַד חֲמוֹר⁶⁰ בְּמִשְׁאוֹ עַל אֶרֶץ הַדְרָךְ⁶¹. מְכַר
16 לוֹ דְרָךְ בֵּין עֵיר לְעֵיר⁶² - נוֹתֵן לוֹ רַחֵב שְׁמוֹנֶה

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: (88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. (89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. (90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. (91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. (92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. (93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). (94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. (95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. (96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד) וכו' (מגיד משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. (97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. (98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. (99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. (100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. (101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. (102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. (103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. (104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. (105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. (106) מסקנת הגמרא בבא בתרא שם. (107) אף-על-פי שבכל ספק בידינו ממונות, כלל בידינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). (108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדייני", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

טז. סיים¹⁰⁹ לו את הזויות¹¹⁰ בלבד, ולא סיים לו את המצר שלכל רוח, או שסיים לו שני מצרים כמין גא"ם¹¹¹, או שסיים לו חלק¹¹² מפל רוח ורוח - הרי זה לא קנה את כלם¹¹³; אלא יקנה ממנה פפי מה שסמסר¹¹⁴ לו, ויבקה שיראו הדניין¹¹⁵.

(109) בעיות בגמרא (שם). (110) הרבה שדות מקיפים את השדה העומד למכירה, והמוכר ציין לו רק את השדות הגובלים עם הקרנות של השדה הנמכר: ארבעה שדות

1 יב. האומר⁷³ לחברו: בור וכתליה אני מוכר לך -
2 נותן לו רחב הפתל שלשה טפחים.

(73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

3 יג. המוכר⁷⁴ שדה לחברו, ומצר לו⁷⁵ מצר אחד ארוך
4 ומצר אחד קצר⁷⁶: אם היה הארוך של איש אחד⁷⁷
5 - לא קנה מן הארוך⁷⁸ אלא פנגד קצר⁷⁹; ואם היה
6 של שנים⁸⁰ - יקנה פנגד ראש תורה⁸¹.

(74) מימרא של רב, שם סב. (75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. (76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על-ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזו העומד למכירה. (77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד-משנה). (78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. (79) כרב, ולא כרוב כהנא ורב אסי (בבא-בתרא שם). (80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. (81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף-משנה).

7 יד. היה⁸² מצר ראובן מזרח ומערב⁸³, ומצר
8 שמעון⁸⁴ צפון ודרום - צריך שיכתב⁸⁵ לו: מצר
9 ראובן משתי רוחות, ומצר שמעון משתי רוחות⁸⁶.

(82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. (83) מימרא סתמית (שם). (84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. (85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור (86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

10 טו. מצר⁸⁷ לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי,
11 ולא מצר מצר רביעי - קנה השדה פלה⁸⁸, אבל מצר
12 הרביעי⁸⁹ לא קנה⁹⁰. ואם⁹¹ היה⁹² מבלע⁹³ בין
13 המצרים, ואין⁹⁴ עליו רכב של דקלים⁹⁵, ואין בו
14 תשעה קבין⁹⁶ - קנה אף המצר הרביעי⁹⁷. ואם לא
15 היה⁹⁸ מבלע⁹⁹, ויש עליו רכב של דקלים¹⁰⁰ או שיש
16 בו תשעה קבין¹⁰¹ - לא קנה¹⁰². היה מבלע, ויש
17 עליו רכב דקלים¹⁰³ או שיש בו תשעה קבין¹⁰⁴; או
18 שלא היה מבלע, ואין עליו רכב דקלים ואין בו
19 תשעה קבין¹⁰⁵ - הרי¹⁰⁶ הדבר מסור לבית דין¹⁰⁷,
20 כפי מה שיראו לאיזו דרך שדעתן נוטה¹⁰⁸ יעשו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ד תמוז – ספר קנין – הלכות מכירה קיז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

13 שְׁמִינִי¹⁵⁶ בְּמָה שָׁהָה פֶּלַח הַשְּׂדֵה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַפְּחוּשׁ
 14 שְׂבֵה מֵה שְׂשׂוּהָ חֲצִי הַדְּמִים שֶׁל פֶּלַח הַשְּׂדֵה. וְכֵן אִם
 15 אָמַר לוֹ: הֲצִיָּה בְּדָרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - שְׁמִין דְּמֵי
 16 פְּלֶה¹⁵⁷, וְנוֹתֵן לוֹ בְּדָרוֹמָה פְּחָצִי פֶּלַח הַדְּמִים. וְיִמְקַבֵּל
 17 עָלָיו הַלּוֹקָח¹⁵⁸ לַעֲשׂוֹת בְּחֻלְקוֹ מְקוֹם הַגְּדֵר¹⁵⁹,
 18 וְיִמְאַחֲרֵי הַגְּדֵר¹⁶⁰ סָמוּךְ לַגְּדֵר חֲרִיץ קָטָן¹⁶¹ רַחֵב
 19 שְׁלֹשָׁה טְפָחִים¹⁶², וְחֻצְיָה לֹא¹⁶³ חֲרִיץ אֶחָד גְּדוֹל
 20 רַחֵב שְׁשֵׁה טְפָחִים, וְיִבֵּן שְׁנֵי הַחֲרִיצִין רַחֵב טְפַח.
 21 פֶּלַח זֶה¹⁶⁴ פְּדִי שְׁלָא תִקְפֹּץ הַנְּמִיָּה¹⁶⁵ בָּהּ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משוורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשוורי (ראה בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועיי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העלייה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם". (142) ברייתא, במנחות קח: (143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתיים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. (144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

1 כ. האומר¹⁴⁵ לחברו: שְׂדֵה¹⁴⁶ דְּבִי חֲצִי¹⁴⁷ אֲנִי מוֹכֵר
 2 לָךְ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שְׂדוֹת הַנְּקָרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינּוּ קוֹנֵה
 3 אֶלָּא הַפְּחוֹת שְׂבֵהן¹⁴⁸. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּהֵן¹⁴⁹.

(145) בבא-בטרא סא: (146) בלשון יחיד. (147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחיאי. (148) בבבא-בטרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קעג. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד-משנה). (149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

(155) משנה בבא-בטרא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. (156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיי"ן רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). (157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. (158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדה וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב-יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. (159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקים בשטח-הוא. (160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). (161) חפירה קטנה. (162) על פני אורך כל השדה. (163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. (164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. (165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

22 כג. היתה¹⁶⁶ לו חֲצִי שְׂדֵה¹⁶⁷, וְאָמַר לְחֵבְרוֹ: חֲצִי
 23 שֵׁישׁ לִי בְּשְׂדֵה מְכַרְתִּי לָךְ - קָנָה הַחֲצִי כְּלוּל¹⁶⁸. אָמַר
 24 לוֹ: חֲצִי הַשְּׂדֵה שֵׁישׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעֵי¹⁶⁹.
 25 אָמַר לוֹ¹⁷⁰: מְצָרָה¹⁷¹ שְׂדֵה שְׁמִמְנָה [נְחַלְקָתָהּ¹⁷², או
 26 שְׁמִמְנָה נִפְסָקָתָהּ, או שְׁמִמְנָה] נְחַצִּית¹⁷³: אִם אָמַר לוֹ
 27 'וְאֵלּוֹ מְצָרָה'¹⁷⁴ - קָנָה חֲצִיָּה¹⁷⁵; וְאִם לֹא מְצָר לוֹ
 28 מְצָרָה¹⁷⁶ - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תְּשֻׁעָה קִבְּיִן¹⁷⁷.

4 כא. האומר¹⁵⁰ לחברו: שְׂדֵה רְאוּבֵן¹⁵¹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
 5 וְכִיּוֹן שְׂבֵה הַלּוֹקָח לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמוֹכֵר:
 6 אֵינָה זֹה הַשְּׂדֵה שֶׁהֵיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כֶּף הִיא
 7 קְרוּיָה, וְלַעוֹלָם לֹא הֵיְתָה לוֹ, אֶלָּא זֹה¹⁵² הִיא שֶׁהֵיְתָה
 8 שֶׁל רְאוּבֵן, וְלִקְחָתֶיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שְׁמִכְרָתֶיהָ לָךְ -
 9 עַל הַמוֹכֵר לְהַבִּיא רְאוּבֵן¹⁵³; וְאִם לֹא הִבִּיא - זֹכָה
 10 הַלּוֹקָח בְּזוֹ שֶׁפֶל הָעַם¹⁵⁴ קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן פֶּלַח
 11 פִּיּוּצָא בְּזֶה הַלֵּף אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פְּשוּט בְּפִי הַכֹּל.

(150) הוראה של רב נחמן, בבבא-בטרא ל. (151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. (152) הוא מצביע על שדה אחר. (153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיי"ן סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). (154) כן בגמרא (שם).

(166) מימרא של רבה, בבבא-בטרא סב: (167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. (168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". (169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". (170) (170) מסקנת הגמרא, שם סג. (171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק

12 כב. האומר¹⁵⁵ לחברו: חֲצִי שְׂדֵה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגה להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר. אף-על-פי-כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשנות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"ג) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש בהר תשמ"ו)

2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמו: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

6 **ב. המוכר פרות דקל לחברו - יכול לחזור בו** 8 **אף לאחור שבאו הפרות לעולם. ואם שמתם הלוקח**
7 **ואכל - אין מוציאין מידו** 10 **וקל החוזר בו משניהם**
8 **- אין חיב לקבל מי שפרעו** 11

7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא טו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא טו: דיבור המתחיל התם) וקל וחומר הוא: אם הנושא ונתן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

10 **ג. אכל הפוסק על שער שבשוק** 13 **ולא היה אותו**
11 **המין שפסק עליו ברשות מוכר - חיב לקנותו** 14 **ולתן**
12 **ללוקח מה שפסק. ואם חזר - מקבל מי שפרעו** 15

12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם

החלק שמכר (כסף-משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף-משנה). 175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצוייה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כרי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

יום רביעי כ"ה תמוז ה'תשע"ז

פרק שנים ועשרים

1) נתבאר בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

1 **א. אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. בין**
2 **במכר, בין במתנה, בין במתנת שכיב מרע. פיצד?**
3 **מה שתוציא שדה זו מכור לך, מה שתוציא אילן**
4 **זה נתון לך, תנו מה שתלד בהמה זו לפלוני - לא**
5 **קנה פלוני. וכן כל פיוצא בזה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני שצמחו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו. ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שבא לעולם. ובפנימיות העניינים התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל ענייניו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכושו של הקב"ה על ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה ק"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זווי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב, כלומר, מי שנתן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

ה. דָּבָר שְׂאִין פְּרִשְׁתוּ שֶׁל מְקַנָּה - אֵינּוּ נִקְנָה, וְהָרִי 8
הוא פְּדָרָר שְׁלֵא פֵּא לְעוֹלָם²¹. בְּיַצֵּד? מַה שְׂאִירֵשׁ²² 9
מֵאַבָּא מְכוּר לָךְ, מַה שְׂתַּעְלָה מִצּוֹדְתִי מִן הַיָּם נְתוּן 10
לָךְ, שְׂדֵה זֶה לְכַשְׂאִקְחָנָה²³ קְנוּיָה לָךְ - לֹא קְנָה 11
פְּלוּם. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּיָה. 12

(21 בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. (23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הגר"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיא כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:): "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבא" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנינו" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי".]

ו. מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ²⁴ גּוֹסֵס²⁵ וְנָטוּי לְמוֹת, וְרָצָה 13
לְמַכּוֹר מִנְכָסָיו²⁶ מֵעֵט²⁷ פְּדִי לְהוֹצִיא הַדְּמִים בְּצַרְכִּי 14
קְבוּרָה²⁸, הוֹאִיל וְהָיָה עֲנִי²⁹, וְאִם יִמְתֵּן עַד שְׂיָמוֹת 15
וְיִמְכֹר - יִשְׁתַּהֲא הַמֵּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְנֶנּוּ חֲכָמִים, שְׂאֵם 16
מְכֹר וְאָמַר: מַה שְׂאִירֵשׁ מֵאַבִּי הַיּוֹם מְכוּר לָךְ - 17
מִמְכָּרוֹ קָנִים. וְכֵן צִיָּד עֲנִי שְׂאִין לֹא מַה שְׂאִיבָל, 18
שְׂאִמַר: מַה שְׂתַּעְלָה מִן הַיָּם מִצּוֹדְתִי הַיּוֹם מְכוּר לָךְ 19
- מִמְכָּרוֹ קָנִים, מְשׁוּם פְּדִי חֲטִייוֹ³⁰. 20

(24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. (25) ר"ף שם בשם ירושלמי. (26) של מוריש. (27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). (28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה.

יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). (14) כן כתב הר"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (ס ט): "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הר"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבין ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה לההיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:): ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) וברור הדבר שחייב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן. (15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הר"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שְׂעַר שְׂבִשׁוּק שְׂיָתָן אַרְבַּע סְאִין 1
בְּסַלְע, אִם הָיָה שְׂבָלִים¹⁶ - הָרִי זֶה קְנָה לְקַבֵּל מִי 2
שְׂפָרַע. וְהוּא שְׂיָרְאָה¹⁷ לֹא בְּגֵרָן, אוֹ שְׂיָאֵמַר לֹא בְּשׁוּק 3
'הָרִינִי סוּמָךְ עֲלִיךְ'. אָבָל אִם לֹא נִרְאָה בְּגֵרָן וְלֹא 4
אָמַר לֹא 'הָרִינִי סוּמָךְ עֲלִיךְ' - לֹא סִמְכָה דַּעְתָּהּ¹⁸ שֶׁל 5
מוֹכֵר, וְאֵינּוּ מְקַבֵּל מִי שְׂפָרַע; שְׁהָרִי הוּא אוֹמְרָה¹⁹: 6
שְׂמָא פָּסַק עִם אַחֲרָי²⁰, וְאֵין צָרִיךְ לְחַטִּים אֵלּוּ. 7

(16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. (17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. (18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. (19) המוכר אומר בלבו. (20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 בֵּין בְּמִכְרָ בֵּין בְּמִתְנָה; לְפִי שֶׁהַפְקֵדוֹן בְּרִשּׁוֹת בְּעָלָיו
16 הוּא⁴¹, וְהָרִי הוּא בְּחֻקְתָּ שֶׁהוּא קָיָם. וְאִם כָּפַר בְּ42
17 זֶה שֶׁהַפְקֵד אָצְלוֹ - אֵינּוּ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שְׁנֵה כְּמִי
18 שְׂאָבֵד, שְׂאִינוּ בְּרִשּׁוֹת⁴³. אָבָל הַמְלִיָּה, הוּאִיל
19 וְלִהְיוֹצָאָה נִתְּנָה, אֵינָה בְּעוֹלָם, וְאִין אָדָם יָכוֹל
20 לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן. וְהוּא דָּבָר שְׂאִין לוֹ
21 טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְאִם הִיָּתָה מְלִיָּה בְּשִׁטְר - מְקַנָּה
22 אֶת הַשִּׁטְר בְּכַתִּיבָה וּמְסִירָה; שְׁהָרִי יֵשׁ כְּפֶאֱן דָּבָר
23 הַנְּמַסֵּר לְקִנּוֹת שֶׁעָבוּר שָׁבוּ.

39 מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הווי ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40 בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41 אף שאינו בביתו ממש. 42 שמעתה הרי הוא כגולן, ראה להלן. 43 כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגולן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

24 י. כְּשֵׁם שְׂאִין אָדָם מְקַנָּה דָּבָר שְׂאִיל בָּא לְעוֹלָם, כְּפֶן
25 אִין אָדָם מְקַנָּה לְמִי שְׂאִיל בָּא לְעוֹלָם. וְאֶפְלוּ עֶבֶר
26 הָרִי הוּא כְּמִי שְׂאִיל בָּא לְעוֹלָם, וְהַמְזַכֵּה לְעֶבֶר - לֹא
27 קָנָה. וְאִם הִיָּה בְּנוֹ, הוּאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה
28 אָצָל בְּנוֹ - קָנָה⁴⁴.

44 גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מוכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג-יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם].

29 יא. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נִכְסֵי לְבָנִים שֶׁתְּלַדִי מְמַנִּי - הָרִי
30 אֵלוֹ לֹא יִקְנוּ כְּלוּם; שְׁפִינן שְׂאִיל נִתְּעַבְּרָה בְּהֵן בְּשַׁעַת
31 הַמִּתְנָה, עֲדִין לֹא בָּאוּ כְּדִי לְהִיּוֹת דַּעְתּוֹ קְרוּבָה לְהֵם.

32 יב. הַמְקַנָּה לְמִין מְמַנִּי חִיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם.
33 הִקְנָה קֶצֶת נִכְסֵיו לְבַהֲמָה אוֹ לְמִי שְׂאִיל בָּא לְעוֹלָם,
34 וְחִזֵּר וְאָמַר לְחִבְרוֹ: קָנָה בְּבַהֲמָה זֶה, אוֹ כְּעֶבֶר זֶה -
35 לֹא קָנָה כְּלוּם⁴⁵. אָמַר לוֹ: קָנָה אֶת וּבַהֲמָה זֶה, אוֹ
36 אֶת וְעֶבֶר זֶה - קָנָה מְחֻצָּה⁴⁶.

45 כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46 שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", ורדאי כוונתו שהבהמה תקנה

29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימת לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

1 ז. הַבֵּן³¹ שְׂמִכְרָ בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחֵי אָבִיו, וּמַת הַבֵּן
2 בְּחֵי הָאָבִי וְאַחַר כֶּן מַת הָאָבִי - בֵּן הַבֵּן מוֹצִיא³² מִיַּד
3 הַלְקוּחוֹת; שְׁהָרִי אָבִיו מְכָר דָּבָר שְׂאִיל בָּא עֲדִין
4 לְרִשּׁוֹתוֹ, וְנִמְצָאוּ הַנִּכְסִים בְּרִשּׁוֹת הָאָבִי, וְזֶה יוֹרֵשׁ
5 אָבִי אָבִיו³³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

31 בבא בתרא קנט. 32 גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן-הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אביו-אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן-הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33 כך הגדירו את זכות הירושה, שכן הבן יורש באופן בלתי-אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

6 ח. מִי שֶׁנָּתַן קְרָקַע³⁴ מִתְנָה לְחִבְרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל
7 גִּבְהָה³⁵ מְאָה דִינָרִין: אִם הָיָו הַדִּינָרִין מְצוּיִין בְּרִשּׁוֹתוֹ
8 - בֵּינָן שְׁזָכָה בְּשָׂדֵה זָכָה בְּדִינָרִין³⁶; וְאִם אִין לוֹ דִּינָר
9 - אִין מְחִיבִין אֶת הַנּוֹתָן לְתַן לוֹ מְאָה דִינָרִין, עַד
10 שְׂבִיבָה הַזּוֹכָה³⁷ רְאִיָּה שֶׁהִיָּה לְזָה דִינָרִין בְּעַת
11 הַמִּתְנָה. וְהוּא הִדִּין לְשִׂאָר מְטֻלְטְלִין שֶׁמְקַנָּה אָדָם
12 אוֹתָם עַל קְרָקַע: אִם אֵינָם בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתָן
13 - לֹא קָנָה; שְׂאִין אָדָם מְקַנָּה דָּבָר שְׂאִינוּ בְּרִשּׁוֹת³⁸.

34 שלא שאלו בקידושין (כ"כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35 כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36 בקניין אגב. 37 לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38 בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

14 ט. מִי שֶׁהִיָּה לוֹ פְּקֻדוֹן³⁹ בְּיַד אַחֵר - הָרִי זֶה מְקַנָּה⁴⁰

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 שְׂכִיב מֵרַע וְאָמַר: כָּל מַה שְׂיֻצֵּיא אֵילָן זֶה לְעֵנִי, 17
18 או כָּל שְׂכָר בֵּית זֶה לְעֵנִי - זָכוּ בְּהֵן הָעֵנִי. 18

59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם.
60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אכן האזל, ועיין כסף משנה).

19 יז. יש גֵּאוּנִים⁶¹ שְׁחֹלְקִין עַל דְּבָר זֶה וְאוֹמְרִים, 19
20 שְׂאִין הָעֵנִי זֹכִין אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁהִדְיוּט קוֹנֶה 20
21 בְּהֵן, וְלִפְיָךְ לֹא יִזְכּוּ בְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם⁶². וְאֵין 21
22 דְּעַתִּי נוֹטָה לְדָבָרִים אֵלוֹ; שְׂאִין אָדָם מְצוּהָ לְהַקְנוֹת, 22
23 וְהוּא מְצוּהָ לְקַיֵּם דְּבָרָיו בְּצִדְקָה אוּ בְּהַקְדָּשׁ, כְּמוֹ 23
24 שְׁהוּא מְצוּהָ לְקַיֵּם הַנְּדָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעֶרְכֵינוּ⁶³. 24

61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והוכחו דבריהם בטור שם. 62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. 63) פרק ו הלכה לא-לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

1) נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

א. מְקַנֶּה² אָדָם הַגּוֹף לְפִרְתוֹ³. בֵּין בְּמִכְרָה⁴, בֵּין 25
בְּמִתְנָה, בֵּין בְּמִתְנַת שְׂכִיב מֵרַע⁵. וְאֵין זֶה מְקַנֶּה דְּבָר 26
שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹלָם⁶, שֶׁהָרִי הַגּוֹף מְצוּי⁷ וּמְקַנֶּה לְפִרְתוֹ⁸. 27
הָא לְמָה זֶה דּוֹמָה? לְשׂוֹכֵר בֵּית אוּ שְׂדֵה לְחִבְרוֹ, 28
שֶׁלֹּא הִקְנֶה לוֹ הַגּוֹף¹⁰, אֶלָּא הִנָּאת הַגּוֹף¹¹. 29

2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. 3) מקור דברי רבינו בבבא-בבא קמא קמו: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעששו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. 4) בגמרא שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא-הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. 5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע",

חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

1 יג. אֵין אָדָם מְקַנֶּה לֹא בְּמִכְרָה וְלֹא בְּמִתְנָה אֶלָּא דְּבָר 1
2 שְׂיֻשׁ בּוֹ מִמַּשׁ⁴⁷; אֲבָל דְּבָר שְׂאִין בּוֹ מִמַּשׁ - אֵינוֹ 2
3 וְקַנֶּה. 3

(47) גוף, עצם.

4 יד. בְּיַצֵּד? אֵין אָדָם מְקַנֶּה רִיחַ הַתְּפוּחַ הַזֶּה, או 4
5 טַעַם הַדְּבִשׁ הַזֶּה, או עֵינִי⁴⁸ הַבְּרִלָּח⁴⁹ הַזֶּה. וְכֵן כָּל 5
6 פְּיוּצָא בְּזֶה. לְפִיכָךְ⁵⁰, הַמְקַנֶּה לְחִבְרוֹ אֲכִילַת פְּרוֹת 6
7 דְּקָל זֶה⁵¹, או דִּירַת בֵּית זֶה⁵² - לֹא קַנֶּה; עַד שְׂקִינָה 7
8 לוֹ גּוֹף הַבֵּית לְדוֹר בּוֹ, וְגוֹף הָאֵילָן לְאֹכַל פְּרוֹתָיו⁵³, 8
9 כְּמוֹ שְׂתִיבְבָּר. 9

(48) צבע, מראה. (49) אבן טובה. (50) בבא בתרא קמו: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. 52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. 53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

10 טו. דִּין הַהַקְדָּשׁ⁵⁴ וְדִין הָעֵנִי וְדִין הַנְּדָרִים אֵינוֹ 10
11 כְּדִין הַהִדְיוּט בְּקִנְיָתוֹ. שְׂאֵלוֹ אָמַר אָדָם: כָּל מַה 11
12 שֶׁתֵּלַד בְּהִמְתִּי יִהְיֶה הַקְדָּשׁ⁵⁵ לְבִדְקַת הַבֵּית⁵⁶, או יִהְיֶה 12
13 אֶסוֹר עָלַי, או אֶתְנֶנּוּ לְצִדְקָה - אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ 13
14 מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שְׂאִינוֹ בְּעוֹלָם, הָרִי זֶה חַיִּב לְקַיֵּם 14
15 דְּבָר⁵⁷; שְׁנֵאמַר: כָּל הַיֵּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה⁵⁸. 15

(54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: "ויוראה לוי".

(55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". (56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישונו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. (57) הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר ייתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והוכחו דבריהם בטור שם. (58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

16 טז. וְהוֹאִיל וְהִדְבָּר בֵּין⁵⁹, אִם צָוָה אָדָם כְּשֶׁהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 מקום הפרות²⁷, ואין לאחר פלוס²⁸. אכל²⁹ אם מכר
12 אילן ושיר פרותיו לעצמו - הרי שיר מקום
13 הפרות³⁰. אף על פי שלא פרש³¹, לגבי עצמו בעין
14 יפה משיר³².

25 בעיא בבכא-בתרא קמה. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה
איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר".
26 פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר
שלא בא לעולם. (27 כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר
התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל
לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. (28) ולא בירר
רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם
ללוקח ראשון (מגיד-משנה). וכן פסק בשולחן-ערוך (חושן-
משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו".
29 שם, בעיא שנפתרה. (30) היינו, הענפים, מקום שבו
גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים
כדבר שלא בא לעולם. (31) שלא אמר מפורש שהוא
משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. (32) ולכן, אף שלא
הזכיר את השיר בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו,
שבוודאי השאיר.

15 ה. המוכר גוף הקרקע³³ לזמן קצוב³⁴ - הרי זה
16 מכירה³⁵; ומשתמש הלוקח בגוף פחפצי³⁶ ואוכל
17 הפרות כל זמן המכירה, ובסוף תחזור לבעליה.

33 כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו
מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. (34) לתאריך
מוגבל. (35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה
את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור
הדבר בבכא-קמא סח. שנמטעה מכירה לשלשים יום
מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו
או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה
חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא
מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב ס"ק
ט). (36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם
בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

18 ו. ומה הפרש יש בין המוכר קרקע לזמן קצוב ובין
19 המקנה אותה לפירותיה?³⁷ שהקונה לפירות - אינו
20 יכול לשנות צורת הקרקע, ולא יבנה ולא יהרס³⁸;
21 אכל הקונה לזמן קצוב³⁹ - הוא בונה והורס⁴⁰,
22 ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין
23 עולם לעולם.

37 כלומר, אף-על-פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם
בגמרא (גיטין מח). השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו,
מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל -
להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין
פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר
הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק
יא). (38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות
היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבכא-בתרא נ: שאין
לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בכנסי מלוג של

המשה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. (6) כמו מקנה
פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב,
הל' ב. (7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. (8) והוא לא
מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את
הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו.
(9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית
גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על-ידי מושג דומה, אך
שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין
"גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן
הלכה ט והערה נה]. (10) שהרי את הבית או את השדה
הוא חייב להחזיר, כעבור זמן-מה. (11) את זכות הדירה,
והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא
שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין
בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר
בגמרא בבכא-בתרא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה,
וסמך על ביורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

1 ב. פיצד? פגון שמוכר או שנתן שדה לפירותיה¹²,
2 בין לזמן קצוב, בין כל ימי חייו של מוכר או של
3 לוקח, והוא הדין למוכר ולנותן אילן לפירותיו¹³, או
4 רחל לגזתה¹⁴, או בהמה ושפחה לולדותיהם¹⁵, או
5 עבד למעשה ידיו¹⁶ - בכל מקפרו או מתנותיו
6 קנימין¹⁷.

12 גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות" (13) בבכא-בתרא
שם. (14) לא ידוע לי המקור המדוייק לדוגמא זו.
15 שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברת" (16) בכתובות
נח. אמרו: "ייקדשו ידיך לעושיהם", והוא-הדין למוכר עבד
למעשה ידיו. (17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו
הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע:
"ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול
לחזור בו" (שם, סעיף ד).

7 ג. מכר¹⁸ עבדו לקנס¹⁹, שאם יגזח²⁰ וימות²¹ יהיה
8 קנס של לוקח - הרי זה ספק²². לפיכך²³ לא קנה;
9 ואם תפשש²⁴ הקנס - אין מוציאין מידו.

18 בגיטין (מב-מג), היא בעיא שלא נפתרה. (19) רק
לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. (20) שאם שור של
אדם שלישי יגזח את העבד. (21) העבד ימות מן הנגיחה,
שאו משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים,
כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). (22) אחרי שהבעיא
נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה
ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א-ב), או שמא אינו דומה
לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן,
ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא,
כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא
יודה בעל השור ויפטור מקנס כדן "מורה בקנס" (גמרא
גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). (23) כדן כל
ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו
הראיה". (24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף
לתפיסה.

10 ד. מכר²⁵ אילן לזה ופרותיו לאחר²⁶ - לא שיר

10 לו לְנִטְעָה או לְזַרְעָה⁴⁵ כֹּל זְמַן שְׁרִיזָה⁴⁶ או
 11 לְהוֹבִירָה⁴⁷; וְהַשׁוֹכֵר אֵינוֹ כֵּן⁴⁸, כְּמוֹ שְׁתִּיבָאָר בְּעִנְיָן
 12 שְׂכִירוֹת⁴⁹. וְאֵין הַשׁוֹכֵר רִשְׁאֵי לְהַשְׁפִּיר⁵⁰; אֲבָל
 13 הַקּוֹנֶה מְקַנָּה לְאַחֲרַיִם כֹּל מֵהַשְׂקָנָה.

45) למרות שהבעלים שזרעה בשנה שעברה, היו מעוניינים
 46) שהלוקח נעשה בעל הבית
 47) להובירה השנה. (46) שהלוקח נעשה בעל הבית
 48) מה שיהיה אחריו. (47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה
 49) וזרועה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי -
 50) ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי
 מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי.
 ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע
 לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף", ופירש"י שם:
 "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי
 שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח).
 48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין
 השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו
 אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר
 בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. (49) פ"ח הלכות ג, ו,
 ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו.
 50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד.) לפי שאין
 לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף-על-פי
 שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו
 חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא
 בקרקע (ראה כסף-משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן
 למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה
 או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה-למלך). ונאפשר שלא
 כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה,
 שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה,
 אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל
 אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו
 במטלטלין].

14 ט. הַמוֹכֵר פְּרוֹת שׁוֹבֵךְ⁵¹ וּפְרוֹת כְּוֹרֵת לְחֶבְרוֹ - קָנָה.
 15 וְאֵין זֶה מוֹכֵר דְּבַר שְׁלֵא בָּא לְעוֹלָם, לְפִי שְׁאֵינוֹ
 16 מוֹכֵר יוֹנִים שְׁיֻלְדוֹ אוֹ דְּבַשׁ שְׁיֻבּוֹא לְפִנְיָתָא, אֲלֵא
 17 הוּא מוֹכֵר שׁוֹבֵךְ לְפְרוֹתָיו אוֹ פְּרוֹת לְדְבָשָׁה⁵²; שְׁהָרִי
 18 הוּא פְּשׁוּכָר⁵³ אֲמַת הַמַּיִם לְחֶבְרוֹ⁵⁴, שְׁהוּא נְהַנֶּה בְּכָל
 19 מֵהַ שְׁיֻצוֹד בְּה⁵⁵, כִּף זֶה הַקְּנָה שׁוֹבֵךְ זֶה לְפְרוֹתָיו,
 20 כְּמוֹ שְׁמוֹכֵר אֵילָן לְפְרוֹתָיו. וְדִין כָּלֵם קְדִין הַשׁוֹכֵר
 21 בֵּית⁵⁶ מְחֻבְרָו, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ⁵⁷, שְׁהוּא נְהַנֶּה בְּכָל
 22 הַנְּיּוֹת שֵׁישׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל פְּיֻצָּא בְּהָה.

51) משנה בבא-בבא פ. ושם: "הלוקח פירות שוכר...
 פירות כוורת". "שוכר" הוא קן של יונים. וכוורת הם
 הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש"
 (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שוכר
 וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. (52) הראב"ד
 חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא
 אם אמר לו במפורש "שוכר לפירותיו" וכוורת לדבשה".
 ודעת רבינו, ששוכר וכוורת עצמן אינן חשוכות כלל, והן

אשתו, אע"פ שקנייים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק
 יב). (39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל
 בלבד. (40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד
 דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן
 נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע
 (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא
 קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו
 בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא,
 על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין
 ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעינינו.
 הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש
 לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה
 בראב"ד ומגיד-משנה כאן, ובמשנה-למלך פ"א מהלכות
 שמיטה ויובל הלכה א ובאבן-האזל כאן). וראה ברש"י
 ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק
 יג).

1 ז. וְמֵהַ פְּרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמוֹכֵר שְׂדֵה זוֹ לְפְרוֹתֶיהָ וּבֵין
 2 הַמוֹכֵר פְּרוֹת שְׂדֵה זוֹ לְחֶבְרוֹ? ⁴¹ שְׁהַמוֹכֵר פְּרוֹת
 3 הַשְּׂדֵה - אֵין לְלוֹקַח לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׂדֵה זוֹ כָּלֵל, אֲפִלוּ
 4 לְהַכְנִס, אֲלֵא בְשַׁעַת הוֹצֵאת הַפְּרוֹת⁴², וְיֵשׁ לְבַעַל
 5 הַשְּׂדֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֻצְצוֹ; אֲבָל הַמוֹכֵר שְׂדֵה
 6 לְפְרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשְּׂדֵה יְכוֹל לְהַכְנִס בָּהּ אֲלֵא
 7 מִדַּעַת הַלוֹקַח⁴³, וְיֵשׁ לְלוֹקַח לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֻצְצוֹ⁴⁴.

41) הכסף-משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם,
 שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה.
 וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם"
 (ועיין משנה-למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש
 יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו
 לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן.
 ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא
 שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובוזה לא קנה.
 והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש
 בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת
 הלוקח, ואם-כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה,
 אף-על-פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל
 פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) - אין ללוקח
 להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת
 הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם-כן אין זה
 קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה
 הפירות שאינם בעולם]. (42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר,
 כנ"ל]. (43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה
 או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבא-בבא כז.
 ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש,
 עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה
 יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. (44) וכנראה שיכול
 להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבא-
 בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא
 יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

8 ח. וְמֵהַ פְּרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שְׂדֵה זוֹ לְפְרוֹתֶיהָ וּבֵין
 9 הַשׁוֹכֵר שְׂדֵה מְחֻבְרוֹ? שְׁהַקּוֹנֶה שְׂדֵה לְפְרוֹתֶיהָ - יֵשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) - אור-שמתן].

9 יא. הלוקח⁶⁷ פרות שוקף מחברו - אינו יכול לטל
10 פל הגוזלות שילדו בו מעתה⁶⁸, מפני שהאמהות⁶⁹
11 בורחות⁷⁰, נמצא שהחריב פל השוקף; אלא מניח
12 מהן⁷¹ כדי לישב השוקף.

(67) משנה בבא-בבא פ. (68) אחרי המכירה. (69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השוכך. והאמהות הם יסוד השוכך. (70) מתוך בדידות והעדר חברה. (71) מהגוזלות שנולדו.

13 יב. וכמה מניח? אם היו בו⁷² אמהות⁷³ ובנות⁷⁴ בעת
14 מכירת הפרות - מניח בריכה⁷⁵ ראשונה שילדו
15 האמהות, כדי שישטותו האמהות עם הבריכה
16 הראשונה⁷⁶ ועם הבנות שעמהם⁷⁷; ומניח ממה
17 שילדו הבנות שתי בריכות⁷⁸, כדי שישטותו
18 הבנות⁷⁹ עם שתי הבריכות שהולידו⁸⁰; וכל הנולד
19 מאחר שתי בריכות של פנות והבריכה הראשונה
20 של אמהות⁸¹ - הרי אלו שלו.

(72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדין בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. (73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כו). (74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן השוכך, והרי מכר רק פירות השוכך ולא השוכך עצמו (סמ"ע שם). (75) כל זוג נקרא בריכה. (76) זו שנולדה להן עתה. (77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. (78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. (79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). (80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד.ה. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. (81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

21 יג. הלוקח⁸² פרות⁸³ פנרת מחברו - נוטל שלשה
22 נחילים⁸⁴ זה אחר זה⁸⁵; מפאן ואילף⁸⁶ - נוטל נחיל
23 ומניח נחיל, כדי לישב⁸⁷ את הפנרת.

(82) משנה בבא-בבא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. (83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. (84) חבורה של דבורים. (85) הדבורים מולידים כל תשעה-

טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם 'בית יוסף'). (53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". (54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". (55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף-על-פי שאינם צומחים מהמים, כמורכן קנה היונים והדבורים בשוכך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). (56) [אף-על-פי שלמעלה הלכה ה, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בעניינו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשוכך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמורכן לענין "אין השוכר רשאי להשכיר", אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשוכך והכוורת ואמת המים היו דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. (57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

1 י. הביצים⁵⁸ והאפרוחין עצמן שיש בשוקף - לא
2 קנה אותם בעל שוקף⁵⁹ פל זמן שלא פרחו⁶⁰. ודבר
3 זה גזרת חכמים היא, ומשום לא תקח האם על
4 הבנים נגעו בה⁶¹. לפיכך, הרוצה להקנות אפרוחים
5 וביצים אלו לחברו - מטפח⁶² על השוקף שפרחו
6 האמהות ויגבהו מעל הארץ, ואחר כך יקנה אותן
7 לחברו⁶³ בקנין⁶⁴, או על גבי קרקע⁶⁵, או בשאר
8 דברים שהמטלטלין נקנין בהן⁶⁶.

(58) חולין קמא: קמב. (59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. (60) "שאם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, - אינו חייב לשלח" (פ"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה. (61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שטיטה מקובצת' לבבא-מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר-כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. (62) מכה בטפחו, כלומר בידו (חולין קמא:). (63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא-מציעא קב). "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). (64) חליפין. (65) בקנין "אגב". (66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשוכך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחזור המוכר מפני פגם משפחה.

- א. המוכר² שלשה³ אילנות בתוך שדהו⁴, ואפלו היו¹⁰ שלש נטיעות⁵ קטנות⁶ או שלשה בדי אילן⁷ - הרי¹¹ יש⁸ ללוקח קרקע הראוי להם⁹. ואפלו¹⁰ יבשו¹¹ האילנות או נקצו¹² - יש לו¹³ קרקע הראוי להם¹⁴, וקנה¹⁴ כל האילנות¹⁵ שביניהם¹⁶.

(2) משנה בבא-בבא פא. (3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. (4) בתוך שדה שיש למוכר. (5) לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה". (6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד-משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא-בבא פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה". ובבבא-בבא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם-משנה]. (7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד-משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. ולפני בעל המגיד-משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד-משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך-עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עז]. (8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך

עשרה ימים נחיל של דבורים. (86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. (87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

- 1 יד. הלוקח⁸⁸ חלות דבש מחברו - מניח בפורת שתי
2 חלות⁸⁹, פדי שלא יפרחו⁹⁰ הדבורים וילכו להן⁹¹.

(88) משנה (שם). (89) הדבורים מייצרים חלות של שעוה, ובתוכן הדבש. (90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. (91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

- 3 טו. הלוקח⁹² זיתים מחברו לקץ⁹³ - מניח האילן⁹⁴
4 סמוך לארץ שתי גרופיות⁹⁵ וקוצץ. לקח בתולת
5 שקמה⁹⁶ - מגביה שלשה טפחים וקוצץ. סדן של
6 שקמה⁹⁷ - שני טפחים⁹⁸. ובשאר אילנות - טפח
7 וקוצץ. קננים ובגפנים - מן הפקק⁹⁹ ולמעלה.
8 בדרקלים ונארים - חופר ומשרש¹⁰⁰, לפי שאין גזעו
9 מחליף¹⁰¹.

(92) משנה, שם. (93) כלומר, לא מכרו אלא לקח אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוצ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. (94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן-ערוך (חושן-משפט סימן רט, סעיף יד). (95) כלומר, שני אגרופים (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף-משנה, ועיין מגיד-משנה). (96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשיור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. (97) שקמה שכבר קצצו פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". (98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשיור שני טפחים. (99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). (100) קוצץ אותו עם השרשים. (101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

פַּרְק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) ביחס זה לזה. (29 רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. (31 מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המתרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל-שכן כחצובא, וסמ"ע שם). (33) בשורה אחת. (34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הצירוף: (35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). (36) שזו מדת השטח הדרושה להעביר המתרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). (37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד-משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

- ד. ומהיכן³⁸ הוא מודד? מן העקר³⁹ הרחב⁴⁰ של אילנות. אבל אם לא היו⁴¹ עומדין בצורה הזאת⁴², או שהיו מקרבים פחות⁴³ מארבע אמות או מרחקין יותר⁴⁴ משש עשרה⁴⁵ אמה, או שלקחן זה אחר זה⁴⁶, או⁴⁷ שמכר לו שנים פתוך שדרו ואחד על המצר⁴⁸, או שנים פתוך שלו ואחד פתוך של חברו⁴⁹, או שהפסיק בור⁵⁰ או אמת המים⁵¹ או רשות הרבים⁵² ביניהם - הרי זה⁵³ אין לו קרקע⁵⁴. לפיכך לא קנה⁵⁵ האילנות שביניהם; ואם⁵⁶ יבש האילן או נקצץ⁵⁷ - ילך לו⁵⁸.

(38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). (39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). (40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף-משנה). (41) שם פג. (42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. (43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. (44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. (45) שאז אין צירוף ביניהם. (46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? (47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא-לן דכל תיקו דמונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. (48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר

אף-על-פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. (9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. (10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. (11) משנה (שם פא.). (12) ברייתא (שם פג.). (13) ויכול לטעת אחרים במקומם. (14) ברייתא (שם פג.). (15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. (16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על-ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

- ב. וכמה¹⁷ היא הקרקע הראוי להם? תחיתיהם¹⁸ וביניהם¹⁹ וחוצה להם²⁰ כמלא האורה וסלו²¹ וזה²² המקום שהוא מלא האורה וסלו²³ אין אחד²⁴ משניהם יכול לזרעו אלא מדעת חברו²⁵.

(17) בעיא בגמרא (פב). בלשון זה. (18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. (19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). (20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). (21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). (22) ברייתא שם, וכמסקנת אביו והנמתקו, ולא כרב יוסף. (23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד-משנה). (24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על-ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. (25) בהסכמתו ורשותו.

- ג. במה דברים אומרים²⁶? כשהיו²⁷ שלשה האילנות עומדין²⁸ כמו שלשה פטפוטי²⁹ פירה³⁰ ששופתיין³¹ עליהן את הקדרה, שהרי הן³² שנים זה פגגד זה³³ והשלישי מכן ביניהן ומרחק מהן³⁴. והוא³⁵ שהיו בין כל אילן ואילן מארבע אמות³⁶ ועד שש עשרה³⁷.

(26) שקנה קרקע. (27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא-בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. (67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השרש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

- 6 ו. הקוֹנֵה⁶⁸ שְׁנֵי אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבָרוֹ - אֵין לוֹ
- 7 קְרָקַע⁶⁹. לְפִיכֹף⁷⁰, אִם מֵת⁷¹ הָאֵילָן אוֹ נִקְצָץ⁷² - אֵין
- 8 לוֹ פְלוֹם⁷³. הַגְדִּילוֹ שְׁנֵי אֵילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שְׂרִיגֵים
- 9 וְאֲמִירִים⁷⁴ - יִקָּץ⁷⁵; שְׁמָא יִצְמָחוּ בְּאֶרֶץ⁷⁶, וַיֵּאמֶר
- 10 לְמוֹכְרֵי: שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת⁷⁷ מִכֶּרֶת לִי וַיֵּשׁ לִי קְרָקַע.

(68) משנה בבא-בתרא פא. (69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). (70) כלשון הברייתא (שם פג.). (71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). (72) ברייתא שם. (73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. (74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. (75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד-משנה בשם ר"י בן מיגש). (76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטעון הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. (77) ואף-על-פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד-משנה כאן.

- 11 ז. כָּל הַעֲצִים⁷⁸ שְׁקוֹצֵץ בְּעַל שְׁנֵי אֵילָנוֹת מֵהֵן:
- 12 הָעוֹלָה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הַרְוָאָה פְּנֵי הַחֲמָה⁷⁹ - הָרִי
- 13 הוּא שֵׁל בְּעַל הָאֵילָנוֹת⁸⁰; וְהָעוֹלָה מִן הַשְּׂרָשִׁים,
- 14 וְהוּא שְׂאִינֹו רְוָאָה פְּנֵי הַחֲמָה⁸¹ - הָרִי הוּא שֵׁל בְּעַל
- 15 הַשְּׂדֵה⁸². וּבְדִקְלִים⁸³ - אֵין לְבַעַל הַדִּקְלָה⁸⁴ מִן
- 16 הָעוֹלָה⁸⁵ פְלוֹם, לְפִי שְׂאִין לוֹ גְזַע⁸⁶.

(78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. (79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). (80) שהרי האילנות הם שלו, והוא-הדין לכל מה שיוצא מהם. (81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. (82) שאף-על-פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לר). (83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. (84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. (85) מן הענפים העולים מן הדקל. (86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד-משנה).

האילנות. (49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. (50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. (51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. (52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש-עשרה אמה. (53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא-בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, הניס בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית-דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. (54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממוין, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד-משנה). (55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. (56) היינו, עד השרש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). (57) היינו שהזקין ונקצץ עד השרש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). (58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

- 1 ה. כָּל מִי שְׁקוֹנֵה שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת וַיֵּשׁ לוֹ קְרָקַע⁵⁹,
- 2 אִם⁶⁰ הַגְּדִילוֹ⁶¹ וְהוֹצִיאוּ חֲטָר⁶² - יִקָּץ, פְּדִי שְׁלֹא
- 3 מְעַט הַדָּרָף עַל בְּעַל הַשְּׂדֵה⁶³. וְכָל הַשְּׂרִיגִין⁶⁴
- 4 וְהָאֲמִירִים⁶⁵ הַיוֹצְאִים מֵהֶם, וְאֶפְלוּ מִן הַשְּׂרָשִׁים⁶⁶ -
- 5 הָרִי הֵן שֵׁל בְּעַל הָאֵילָנוֹת, שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ קְרָקַע⁶⁷.

(59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. (60) משנה, שם פא. (61) התפסו. (62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. (63) [שאף-על-פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוסר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה וזכה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף-משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. (64) ענפים של עצי גפן. (65) ענפים שבראש האילנות. (66) שהם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע. 135) ובהם לא שיך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. (136) כגון שאמר מפורש: "חוך מן האילנות." (137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. (138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". (139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. (140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). (141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוך מן האילנות".

קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל-שכן" הזה. אך ממילת "כולם" שהרגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד-משנה וכסף-משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

1 **יב. מוכר** 120 **לו שדה, ואמר לו 'חוך מן האילנות'** 121:
 2 **אם יש בו דקלים בלבד** 122 - **שיר הדקלים; ואם יש בו**
 3 **גפנים בלבד** - **שיר הגפנים. וכן שאר האילנות** 123. **היו**
 4 **בה גפנים ודקלים** - **לא שיר אלא הגפנים** 124; **אילנות**
 5 **וגפנים** - **לא שיר אלא אילנות; וכן אילנות ודקלים** -
 6 **שיר אילנות** 125; **שהמוכר** - **בעין יפה הוא מוכר** 126.
 7 **ואם** 127 **הדקלים שיר** 128 - **לא שיר** 129 **אלא כל דקל**
 8 **גבוה שעולים** 130 **לו בחבל** 131, **והשאיר** 132 **הרי הוא של**
 9 **לוקח** 133. **ואם** 134 **שאר האילנות** 135 **הוא ששיר** 136 - **לא**
 10 **שיר בהם אלא כל שאין העל** 137 **פובש** 138; **וכל שהעל**
 11 **פובש** 139 - **הרי הוא של לוקח** 140, **ובכלל השדה** 141
 12 **נחשב.**

13 **יג. האומר** 142 **לחברו: קרקע ודקלים אני מוכר לך,**
 14 **אפילו לא היו לו דקלים, אם רצה** 144 **לקנות לו**
 15 **שני דקלים** - **הרי זה נקנה המקח** 146, **ואין הלוקח**
 16 **יכול לומר לו: אני לוקח אלא קרקע שיש בו**
 17 **דקלים. ואם אמר** 147: **קרקע בדקלים** 148 **אני מוכר**
 18 **לך, אם היו בו** 149 **שני דקלים** - **קנה; ואם לאו** -
 19 **מקח טעות הוא, וחוזר** 150. **ואם** 151 **אמר לו: קרקע**
 20 **של דקלים אני מוכר לך** - **אין לו דקלים; שאין**
 21 **בלשון הזה** 152 **אלא קרקע הראוי לדקלים** 153.

(120) שם ס"ט-ע. (121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. (122) ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפ"כ אם אמר "חוך מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. (123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוך מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח.]. (124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. (125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב-יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה.]. (126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. ובי"תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא-קמא צב.). ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד-משנה]. (127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם ס"ט-ע). (128) כגון שאמר מפורש: "חוך מן הדקלים." (129) לעצמו. (130) שזה הוא קנה-המידה לגובהו של הדקל. (131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. (132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוך מן הדקלים." (133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). (134) מימרא

(142) בבא-בבא (ט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. (144) ראה להלן בהערה קמו. (145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. (146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא-בבא). אבל בנוסחא רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים." [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד.]. (147) שם. (148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. (149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. (150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פ"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). (151) גם זה שם. (152) "קרקע של דקלים." (153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד-משנה.

22 **יד. המוכר** 154 **פרידס** 155 **לחברו, צריך** 156 **שיכתב לו:**
 23 **קנה לך דקלים ותמרים** 157 **והוציאן** 158. **ואף על פי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

168) מימרא של רב דימי, בבבא-כתרא סג: (169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. (170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. (171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). (172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. (173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. (174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). (175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". (176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד-משנה). (177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על-ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". (179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג): "הבנינים". (180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. (181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. (182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמעלה (מגיד-משנה). (183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכוססים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). (184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. (185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. (186) התקריות בכ"י תימן חסירה מילה זו. (187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). (188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפני הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

15 טז. המוכר¹⁸⁹ בית לחברו על מנת¹⁹⁰ שדייטא¹⁹¹
 16 עליונה שלי¹⁹² - הרי זו שלי¹⁹³. ואם רצה להוציא
 17 בה¹⁹⁴ יזין¹⁹⁵ - מוציא¹⁹⁶. ואם¹⁹⁷ נפלה¹⁹⁸ - חוזר
 18 ובונה אותה¹⁹⁹. ואם רצה לבנות על גבה²⁰⁰ - בונה
 19 כשהיה מקדם²⁰¹.

(189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). (190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא-הדין אם אמר "חוק", וגמרא ערוכה

1 שְׁקָנָה פֶּלֶא אֱלוֹ אֶף עַל פִּי שְׁלֵא פִּרְשׁ אֹתָם¹⁵⁹, נוֹי
 2 הַשֹּׁטֵר הֵם¹⁶⁰. וְכֵן¹⁶¹ הַמוֹכֵר¹⁶² קָרָקַע¹⁶³ לְחֶבְרוֹ,
 3 צָרִיף¹⁶⁴ לְכֶתֶב לוֹ: וְלֹא הִנְחֵתִי¹⁶⁵ לְפָנַי בְּמִכְרִי זֶה
 4 כְּלוּם¹⁶⁶; כְּדֵי לְהַסְתֵּלֵק מִן הַדִּינִין וְהַטְעָנוֹת¹⁶⁷.

(154) שם סט: (155) בגמרא ובר"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל-שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כה הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא-מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. (156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצויו", וב'טור' הביא: "טוב לו". (157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). (158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הין). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציעיו", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. (159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:): שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב-מו שם. (160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". (161) הוא הדין. (162) מימרא של אב"י (שם סא:). (163) בגמרא שם: "מיד" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא-קמא עט:). (164) רצויו. (165) = ולא השארתי. (166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחוב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא-אם-כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). (167) ושמה יבוא לפני בית-דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

5 טו. המוכר¹⁶⁸ בית לחברו, אף על פי שכתב לו
 6 'והקניתי לך עמקו ורומו'¹⁶⁹, צריך לכתב לו¹⁷⁰ קנה
 7 לך מקרקע¹⁷¹ התהום¹⁷² עד רום רקיע¹⁷³. שהעמק
 8 והרום אינו נקנה בסתם¹⁷⁴; וכיון שנקנה¹⁷⁵ העמק
 9 והרום - קנה הרום שהוא האויר בלבד¹⁷⁶, והעמק
 10 שהוא עבי הארץ¹⁷⁷, אבל לא קנה¹⁷⁸ הבנינות¹⁷⁹
 11 שבמעמקים¹⁸⁰ ושפאורי¹⁸¹; וכיון שכתב לו 'מקרקע
 12 התהום עד רום הרקיע'¹⁸² - קנה הבור¹⁸³ והדות¹⁸⁴
 13 שבעבי הרקיע¹⁸⁵, והמעזיבות¹⁸⁶ והמחילות¹⁸⁷ שבין
 14 המעזיבות למעלה¹⁸⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר-כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריו ס"ק טו). (212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על-מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום חמישי כ"ו תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישֵׁה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

- 6 א. המוכר דבר שיש לו תשמישין² - לא מכר את
- 7 התשמישין, אלא אם פן פרש³. פיצד? מכר⁴ את
- 8 הבית⁵ - לא מכר את היצע שפכיבות הבית⁶, אף
- 9 על פי שהוא פתוח⁷ לתוכו⁸. במה⁸ דברים אמורים?
- 10 קשה רחב היצע ארבע אמות או יתר⁹; אבל
- 11 פחות מזה¹⁰ - הרי הוא בכלל הבית. וכן¹¹ העליה
- 12 שעל גבי הבית הפתוחה לתוכו בארבע במעזיבת
- 13 הבית¹² - הרי הוא בכלל הבית¹³.

(2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. (3) שהתנה מפורש, שמוכר את הדבר ואת תשמישיו. (4) משנה בבבא בתרא סא. (5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. (6) כפירושו של רב יוסף שם. (והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יזיע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיזיע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף). ואין הלכה כן. (7) "שאיין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). (8) מימרא של מר זוטרא (שם). (9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. (10) שאינו חשוב. (11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יזיע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יזיע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. (12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). (13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

- 14 ב. המוכר את הבית - לא מכר את החדר¹⁴ שלפנים
- 15 ממנו¹⁵, אף על פי שמצר¹⁶ מצרים החיצונים¹⁷;
- 16 ולא את הגג¹⁸, בזמן שיש לו מעקה עשרה¹⁹ טפחים
- 17 ויש בו רחב ארבע אמות, ולא²⁰ את הבור²¹ החפור

היא בבבא-בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). (191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד-משנה. (192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור-לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. (193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בכך לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על-מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה-למלך כאן בשם הריב"ש. (194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד-משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). (195) לוחות או מוטות. (196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. (197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד). (198) הדיוטא הזאת. (199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). (200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. (201) כלומר, באותה מדת-בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד). שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורה פשוט לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

- 1 יז. המוכר²⁰² קברו²⁰³, או דרך קברו²⁰⁴, או מקום
- 2 מעמדו²⁰⁵, או בית הספדו²⁰⁶ - באין גבי משפחה²⁰⁷
- 3 וקברים שם²⁰⁸ בעל פרחו²⁰⁹, משום פגם
- 4 משפחה²¹⁰, ונותנין דמי הקבר שקברו בו ללוקח²¹¹,
- 5 אף על פי שלא פרש²¹².

(202) ברייתא בכתובות פד. (203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. (204) הדרך המובילה לקבר. (205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). (206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. (207) של המוכר. (208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. (209) של הלוקח. (210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). (211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך

או נתן שניהם לשנים - אין להם דרך זה על זה³⁶; 12
 ואין צריך לומר אם נתן החיצון³⁷ ומכר הפנימי. 13
 אבל³⁸ אם מכר החיצון ונתן הפנימי - יש לו³⁹ 14
 דרך⁴⁰; שפל הנותן - בעין יפה נותן יותר⁴¹ מן 15
 המוכר⁴². 16

34 ברייתא שם סה. 35 ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה
 כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לו).
 36 כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין
 לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את
 החיצון, שיתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את
 הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו,
 מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם
 לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה
 שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם
 דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא
 מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון
 שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף
 כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם
 ר"י בן מיגאש). 37 שוודאי אין לו לפנימי דרך על
 החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו
 שמסיק מיד אחרי זה. 38 מסקנת הגמרא שם.
 39 לפנימי. 40 על החיצון. 41 שהרי אף החכמים
 הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה
 נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס
 לטובה מבעל הבית. 42 ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל
 אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא
 זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר
 לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר
 בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני,
 לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון
 (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

ה. המוכר⁴³ את הבית - מכר⁴⁴ את התנור⁴⁵ ואת¹⁷
 הפירים⁴⁶, ואת מלבנות⁴⁷ הפתחים המחפרין¹⁸
 בטיט⁴⁸, ואת הדלת⁴⁹ ואת הנגר⁵⁰ ואת המנעול⁵¹,
 אבל לא המפתח⁵². ומכר⁵³ את המכתשת⁵⁴
 הקבועה⁵⁵, אבל לא את המטלטלת⁵⁶. ומכר את²¹
 האצטרביל⁵⁷, אבל לא את הפלי שהקמח יורד
 לתוכו, שהוא פמו כפיפה⁵⁸ של עץ⁵⁹. ולא מכר²²
 את מלבנות⁶¹ פריעלי⁶² המטה, ולא⁶³ את מלבנות²³
 החלונות⁶⁴, אף על פי שהן מחפרין בטיט⁶⁵, מפני²⁵
 שהן לנוי⁶⁶. ובזמן⁶⁷ שאמר 'הוא וכל מה שפנתוכו'²⁶
 - הרי כלן⁶⁸ מכורין.²⁷

43 משנה שם סה. 44 ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר,
 נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית
 הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן
 הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45 המחובר
 לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן).
 46 אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש

1 בקרקע²², ולא את הדות הפנימי פבור²³, אף על פי
 2 שמכר לו²⁴ העמק והרום, פמו שבארנו.

14 "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם
 ממונם וכליהם, ואין תשמישן לדרו בו כתשמיש הבית
 והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם
 דיבור המתחיל ולא את החדר). 15 מסתימת לשון רבינו
 נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד
 משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם
 שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16 ציין לו את
 הגבולות של הבית. 17 כלומר, מחוץ לחדר, באופן
 שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן
 אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים
 הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה
 למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא:
 18 משנה שם. 19 שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל
 כלפי הבית. 20 משנה שם סד. 21 עשוי לאגירת מים,
 והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22 קרקע קשה,
 שמחזיקה את המים. 23 אם קרקע הבור היא מעפר
 תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים
 להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת
 שהביין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכן הם דבריו
 (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע".
 וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24 וכתב כך מפורש
 בשטר המכירה.

3 ג. וצריך²⁵ המוכר לקנות לו דרך מן הלוקח,
 4 כדי להפנס בבור זה או לדות ששיר²⁶; שפל
 5 המוכר - בעין יפה²⁷ מוכר. ואם אמר²⁸ לו:
 6 מכרתי לך הבית חוץ מן הבור או הדות - אין
 7 צריך²⁹ לקנות לו דרך. וכן המוכר בור או דות
 8 בלבד³⁰ - אין הלוקח צריך לקנות לו דרך³¹,
 9 אלא נכנס לתוך ביתו של מוכר עד הדות³²
 10 וממלא³³.

25 גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם
 סה.) הלכה כמותו. 26 ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש
 שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור
 ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה
 א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן.
 27 ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח
 שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי
 עקיבא. 28 כן הוא במשנה שם, שבוה מודה גם רבי
 עקיבא. 29 שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור
 ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם
 לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים
 שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את
 הדרך. 30 ועיכב את הבית לעצמו. 31 שם במשנה
 כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר,
 ומכר לו גם את הדרך. 32 בכתב"ד תימן: "הבור".
 33 מים מן הבור או הדות.

11 ד. שני³⁴ בתים זה לפני³⁵ מזה, מכר שניהם לשנים

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ו. המוכר⁶⁹ אַתְּ הַחָצֵר - מְכַר בּוֹרוֹת שִׁיחֵיךָ⁷⁰
- 2 וּמְעֵרוֹת⁷¹ שֶׁבְּתוֹכָהּ⁷², וְכָל הַבְּתִימִים⁷³ הַחִיצוֹנִים⁷⁴
- 3 וְהַפְּנִימִים⁷⁵, וּבְתִימֵי שֵׁשׁ בְּהֵן הַחֹלֶל⁷⁶, וְהַחֲנִיאוֹת⁷⁷
- 4 הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ⁷⁸; אֲבָל שְׂאִינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ⁷⁸
- 5 - אֵינָן נִמְכְּרוֹת עִמָּה. הֵיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן⁷⁹:
- 6 אִם רַב תְּשַׁמְּיֶשׁן לְתוֹכָהּ - נִמְכְּרוֹת עִמָּה; וְאִם לָאוּ
- 7 - אֵינָן נִמְכְּרוֹת עִמָּה. וְלֹא מְכַר אֶת הַמְּטַלְטְלוֹיִן⁸⁰
- 8 שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבְזִמְן שְׂאֵמֵר 'הִיא וְכָל מָה שֶׁבְּתוֹכָהּ' -
- 9 הֲרֵי פְּלִין⁸¹ מְכוּרֵיךָ. בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף - לֹא מְכַר אֶת
- 10 הַמְּרַחֵץ⁸² וְלֹא בֵּית הַבַּד⁸³ שֶׁבְּתוֹכָהּ⁸⁴.

(69) משנה וברייתא שם סז. (70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין). (71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם). (72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). (73) ברייתא שם. (74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רש"י שם דיבור המתחיל החיצונים). (75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן). (76) לתעשיית הזכוכית (רש"י שם בשם ר"ח). (77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רש"י שם). (78) אלא לרשות הרבים. (79) לתוכה ולרשות הרבים. (80) היינו, תשמישי הבית הבלתי-קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רש"י שם). (81) כל התשמישים המטלטלים. (82) שאינו בכלל חצר (רש"י שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). (83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. (84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

- 11 ז. המוכר⁸⁵ אֶת בֵּית הַבַּד⁸⁶ - מְכַר⁸⁷ אֶת הָאֲבָן⁸⁸
- 12 הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בְּאַרְצֵךָ⁸⁹ שֶׁטוּחְנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת
- 13 הַכְּלוֹנְסָאוֹת⁹⁰ שֶׁל אֲרֻזֵי שְׁסוּמְכִין בְּהֵן בְּעַת טְחִינַת
- 14 הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְקָבִים⁹¹, וְאֶת הַפְּלִים⁹² שְׁנוֹתְנִין בְּהֵן
- 15 אֶת הַזֵּיתִים הַפְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמְּפָרְכוֹת; אֲבָל לֹא מְכַר
- 16 אֶת הַרְחִלִּים הָעֲלִיּוֹנִה⁹³. וּבְזִמְן שְׂאֵמֵר 'הִיא וְכָל מָה
- 17 שֶׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי פְּלִין מְכוּרֵיךָ. בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף - לֹא
- 18 מְכַר⁹⁴ אֶת הַכּוֹבֵשִׁין⁹⁵ שֶׁמְכַבְּשִׁין בְּהֵן הַזֵּיתִים⁹⁶, וְלֹא
- 19 אֶת הַגְּלָגֶל⁹⁷, וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשְּׂקִין⁹⁸, וְלֹא
- 20 אֶת הַמְּרַצוּפִין⁹⁹.

(85) משנה וברייתא שם סז: (86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו): כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את

בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחבורים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה. (47) עמודים של עץ מסביב למוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.). (48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחבורים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחבורים רק ביתדות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתדות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. (49) משנה שם. (50) ברייתא (שם סה:): והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א). (51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). (52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). (53) משנה וברייתא (שם סה:). (54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). (55) בקרקע (רשב"ם שם). (56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. (57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום). (58) סל. (59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". (60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן). (61) חתיכות עץ המחבורות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחבורים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלכנות שאינם מחבורים למיטה, ואילו המחבורים לה - בוודאי מוכרים איתה. (62) רגלי. (63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. (64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית. (65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחבורין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו ככלל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחבורין ביתדות, אבל המחבורות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחבורות ביתדות) - נפתרה בדרך "אם תמצוי לומר" - שקנה. (66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). (67) משנה וברייתא (שם). (68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה וברייתא הנ"ל ואף המלכנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". (113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

ט. המוכר¹¹⁴ את המרחץ¹¹⁵ - מכר את בית הנסרים¹¹⁶ שיושבין עליהן¹¹⁷ פשהן ערמים, ואת בית היקמים¹¹⁸ שנוטלין בהן הפים, ואת בית הספסלין¹¹⁹ שיושבין עליהן בחצר המרחץ פשהן לבושים, ואת בית הוילאות¹²⁰ שמתפגין¹²¹ בהן; אבל¹²² לא מכר את הנסרים עצמן, ואת היקמים עצמן, ולא את הספסלין עצמן, ולא את הוילאות עצמן. ובזמן שאמר לו 'הוא וכל מה שבתוכו' - הרי פלן מכורין בין פה ובין פה¹²³ - לא מכר הברכות המספקות לו מים בין בימות החמה¹²⁴ בין בימות הגשמים, ולא בית פנוס העצים¹²⁵. ואם אמר¹²⁶ לו: מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך - הרי הן פלן מכורין, אף על פי שהן חוצה לו¹²⁷.

114) משנה וברייתא שם סז: (115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". (116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. (117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות שמים עליהם הבגדים". (118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). (119) מקום שמחזיקים בו הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. ובר"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". (120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". (121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". (122) משנה וברייתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא נידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. (123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". (124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). (125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכן מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). (126) בברייתא שם סח. (127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבר, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבר" וכן הוא

הקורה, וזה היה שמן שלישי. (87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבר, ושאינם קבועים אינם בכלל. (88) זה פירושו של רבינו למלה "ם" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים-האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". (89) כן כתב גם ר"י מיגאש. (90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. (91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים-טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבר. ולא הזכירו את היקב-הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבר, ופשוט הוא שנמכר עימו. (92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבר, וראה למעלה. (93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. (94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). (95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. (96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשין". (97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). (98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. (99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

1 ח. אמר לו¹⁰⁰: בית הבר וכל תשמישיו¹⁰¹ אני מוכר לך - פלן מכורין¹⁰² מכורין. הוי¹⁰³ חוצה לה¹⁰⁴ תניית¹⁰⁵ ששוטחים¹⁰⁶ בהן הזיתים או השמשין¹⁰⁷: אם¹⁰⁸ מצר¹⁰⁹ למצרים¹¹⁰ החיצונים¹¹¹ שלהן - קנה הכל; ואם לאו¹¹² - לא קנה אלא מה שבתוכה¹¹³.

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבר למרחץ בעניין זה. (101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. (102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). (103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסוימת. (104) מחוץ לבית הבר. (105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). (106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבר. (107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. (108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). (109) ציין לו. (110) גבולות. (111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין).
16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402).
ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים".
17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם).
ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין
העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים
ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה
(רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי
בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק
של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם
העיר (רשב"ם). [וכנסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק
אחד ביים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביר
רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד
החיצון.

ב. המוכר²⁴ את השדה²⁵ - מוכר את האבנים²⁶
הסדורות לגדר²⁷, ואת האבנים שמנחות על
העמרים²⁸, מפני שהן לצרפה²⁹. ומכר את הקנים³⁰
החלקים³¹ המנחין תחת הגפנים³² כדי להעמיד את
הפרם³³, מפני שהן לצרפה³⁴. ומכר את התבואה
המחפרת לקרקע, אף על פי שהגיע להקצצ³⁵. ומכר
את מחיצת הקנים³⁶ שהיא פחותה מבית רבע³⁷, אף
על פי שהקנים שלה עבים וחקקים³⁸. ומכר את
השומרה³⁹ העשויה⁴⁰ בטיט⁴¹, אף על פי שאינה
קבועה⁴². ומכר⁴³ את החורב⁴⁴ שאינו מרכב⁴⁵ ואת
בתולת השקמה⁴⁶, אף על פי שהן עבים⁴⁷. ומכר⁴⁸
כל הדקלים שבה. אבל לא מכר את האבנים שאינן
סדורות⁴⁹ לגדר, ולא את האבנים שאינן מנחות על
גבי העמרים, אף על פי שהן מוכנות⁵⁰ לקף; ולא
את הקנים שבפרם שאינן מנחין⁵¹ תחת הגפנים, אף
על פי שהן משפין וחלקים⁵² ומוכנים לקף; ולא את
התבואה העקורה⁵³ מן הקרקע, אף על פי שהיא
צריכה⁵⁵ לשדה. ובזמן⁵⁶ שאמר לו 'היא וכל מה
שבתוכה' - הרי פלן מכוירין.

24) משנה בבא בתרא סח: 25) ובה יש קנה-מידה מיוחד
ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים
בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם
ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן
לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה.
ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו,
ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת
(מגיד-משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן
גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן
נמכרות עם השדה (גמרא שם סט). 28) אחרי קצירת
העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם
אבנים שלא יתפורו על-ידי הרוח (רשב"ם שם סט). והנה
בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא
דמתחין", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה.
ולדעת התוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם
אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה

בכ"מ]. [ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית
המרחץ (הגהות מיימוני).

פָּרֵק עֵשֶׂה וְעֵשְׂרִים

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן
נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר
במה שזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

א. המוכר² את העיר - מוכר בתים³, ובזרות⁴ שיהיו
ומצרות, ומרחצאות, ושוככות⁵, ובית הפדים, ובית
השלחין שבה⁶ והסמוכין לה⁷, ואת החרשין⁸
המקפין לה, ואת השדות הידועות לה¹⁰, ואת
הביכרין¹¹ של חיה ועופות ודגים שפניהם¹²
פגגה¹³, אף על פי שהן רחוקים¹⁴ ממנה; אבל לא
מכר המטלטלין¹⁵ שבתוכה. ובזמן שאמר לו 'היא
וכל מה שבתוכה אני מוכר לה' - הרי פלן¹⁶ מכוירין.
ובין פה ובין פה¹⁷ - לא מכר לא את שריה¹⁸, ולא
את בנותיה¹⁹, ולא החרשין המקצין ממנה²⁰, ולא
את החלק שיש לה פים²¹, ולא את החלק שיש לה
בפשה²², ולא את ביכרי חיה ועופות ודגים שאין
פניהם פגגה²³.

2) משנה וברייתא, בבא בתרא סח. 3) ולא ראו צורך
להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את
הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) -
הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום
מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן-
דאמר דבית השלחין היינו גינותיה, ועיין רשב"ם שם -
הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב
הרשב"ם שם: "גינותיה, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך
העיר". 8) יערות (ברייתא שם). ובכ"י תימן: "החרושין".
9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין
שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים
לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים
ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שידועים
שהן שייכות לעיר (ערוך-השלחן). פרט ל"פסקי באגי"
שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם.
והיינו כמאן-דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת
הגמרא שם שרק "פסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (=)
השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק
ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים.
[ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פ"ג)
היא מלה מורכבת "בייבר", כמו בית-בר בית-מקום לחיות
בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר,
הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאוו).
13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו
רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים
לרחוקים. ואילו ביחס לביכרין, לא חילקו אלא בין פתחיהם
כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין
חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש
אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל-שכן סתם מטלטלין
שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 אֶת הַגֵּת⁷³, וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבֵף⁷⁴, בֵּין הַרְבִּים⁷⁵ בֵּין
10 שְׁלֵמִים⁷⁶.

(57 משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד-משנה כאן). (59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. (60) גמרא, שם סט. (61) מימרא של רבי יוחנן, שם. (62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בהם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" (יחזקאל יז, ז) - 'תוספות יום טוב' שם. (63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). (64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא-הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). (65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). (66) בית הוורד. (67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות ל"מ). (68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. (69) גזע העץ, כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עובה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. (70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). (71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. (72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. (73) מקום שדורכים בו ענבים. (74) מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). (75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשוכו וכו'. (76) כלומר, מיושבים.

11 ד. וְצִרְיָף⁷⁷ הַמּוֹכֵר לְקִנּוֹת לוֹ דִּרְיָף⁷⁸ מִן הַלּוֹקֵחַ, פְּדִי
12 שְׁנֵי לָףּהּ כֶּה עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוֹת אוֹ אוֹתוֹ
13 הַגֵּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׁוֹבֵף⁷⁹ שֶׁנֶּשְׂאָרוֹ לוֹ בְּתוֹף הַשְּׂדֵה.
14 וְאִם⁸⁰ פָּרַשׁ וְאָמַר 'הוֹיֵן מְאֹלוֹ' - אֵינוֹ צִרְיָף לְקַח לוֹ
15 [דִּרְיָף]⁸¹.

(77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. (78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. (79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד-משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. (80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). (81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

(סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. (29) לצורך קבוע של השדה. ואף-על-פי שאינם מחוברים לה. (30) משנה, שם סח: (31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתלעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). (32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בד"ה אבנים. (33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. (34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). (35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. (36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). (37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). (38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). (39) הסוכה של שומרי הכרם. (40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). (41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. (42) כן הוא בגמרא. (43) משנה, שם. (44) אילן המגדל חרובים. (45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. (46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. (47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. (48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא-בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. (49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). (50) עומדות מזומנות לתשיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. (52) זה פירוש המילה "משופיין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (53) התלושה. (54) כן הוא בגמרא (שם). (55) לטוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). (56) משנה (שם) סח:

1 ג. בֵּין כְּפֹף⁵⁷ וּבֵין כֶּף - לֹא מְכַר⁵⁸ מְחִיצַת הַקְּנִים
2 שְׁהִיא בֵּית רִבְעָה⁵⁹, אֶף עַל פִּי⁶⁰ שֶׁהַקְּנִים שְׂבָה דְקִים
3 וְקִטְנִים. וְלֹא⁶¹ מְכַר עֲרוּגָה⁶² קִטְנָה⁶³ שֶׁל בְּשָׂמִים⁶⁴
4 שִׁישׁ לָהּ שֶׁם בְּפָנֶי עֲצָמוֹ, כְּגוֹן⁶⁵ שֶׁקוֹרִין לָהּ בֵּי
5 וְרָאִי⁶⁶ שֶׁל פְּלוּנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמְרָה בְּזִמְן שֶׁאֵינָה
6 עֲשׂוּיָה בְּטִיט⁶⁷, אֶף עַל פִּי שְׁהִיא קְבֻעָה בְּאֶרֶץ. וְלֹא
7 מְכַר אֶת הַחֲרוּב הַמְּרַכֵּב⁶⁸ וְלֹא סִדָּן⁶⁹ שֶׁל שְׁקָמָה,
8 וְאֶפְלוֹ הֵן דְקִים⁷⁰. וְלֹא מְכַר⁷¹ אֶת הַבּוֹר⁷² שְׂבָה, וְלֹא

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ורות וחורב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר
(מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ].
2 (95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.
3 ו. וכן⁹⁶ והאחיזין⁹⁷ שחלקן⁹⁸, וזכה אחד מהן⁹⁹ בשדה
4 - זכה בכלן¹⁰⁰. והמחזיק¹⁰¹ בנכסי הגר¹⁰², החזיק
5 בשדה - זכה בכלן¹⁰³. והמקדיש¹⁰⁴ את השדה -
6 הקדיש פלן.

1 ה. במה דברים אמורים?⁸² במוכר; מפני⁸³ שהיה
2 לו ללוקח⁸⁴ לפרש⁸⁵ ולא פרש⁸⁶, אין לו⁸⁷ את אלה⁸⁸.
3 אבל הנותן מתנה - קנה⁸⁹ את פלן⁹⁰; בין בשדה, בין
4 בבית, בין בחצר, בין בבית הפד⁹¹. פללו של דבר:
5 הנותן קרקע⁹² במתנה - קנה המקבל כל המחבר⁹³
6 לה⁹⁴, עד שיפרש⁹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולו".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל כיוון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר. ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא. שהגם שבענין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל-מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לק"ש י"ג ע' 115 הע' 23)

11 ז. אף במוכר ולוקח אין כל אלו הדברים וכיצא
12 בהן מעניינים¹⁰⁵ אמורים אלא במקום שאין שם
13 מנהג, ולא שמות ידועים¹⁰⁶ לכל דבר ודבר בפני
14 עצמו; אבל במקום שנהגו שהמוכר פה מכר פה -
15 הרי זה מכור, וסומכין על המנהג¹⁰⁷. וכן מקום
16 שאין קורין אלא בית¹⁰⁸ לבית לבדו, או שקורין בית
17 לבית וכל סביבותיו ולכל שעל גביו - הולכין אחר
18 לשון אנשי המקום. וכן הדין במוכר חצר או שדה
19 או עיר או מטלטלין - בכל הולכין אחר השמות
20 הערוכות בפי הכל.

(82) שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית-הבר, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. (83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). (84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. (85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. (86) והוא לא עשה כן ולא פירש. (87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. (88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). (89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). (90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. (91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. (92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד-משנה). (93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). (94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור

(105) בכ"י תימן: "מעניינים". (106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. (107) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא-בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. (108) מקור הדברים בבבא-בתרא סא: ובבא-קמא כז.

21 ח. וזה עקר גדול: בכל דברי משא ומתן הולכין
22 אחר לשון בני אדם באותו המקום ואחר המנהג.
23 אבל מקום שאין ידוע בו מנהג ולא שמות מיוחדין,
24 אלא יש קורין פה ויש שקורין פה - עושים כמו
25 שפרשו חכמים בפרכים אלו.

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף-משנה). (16) העובדים בספינות (משנה, שם). (17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). (18) פירושו של רב פפא (שם עז:): למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). (19) משנה (שם עז:).

- ב. המוכר²⁰ את הקרון²¹ - לא מכר את הפרדות²²,
בזמן²³ שאינן קשורות עמו²⁴; מכר את הפרדות -
לא²⁵ מכר את הקרון. מכר את הצמד²⁶ - לא מכר²⁷
את הבקר; מכר את הבקר - לא מכר את הצמד,
ואפילו²⁸ במקום שקורין מקצתו²⁹ לצמד³⁰ בקר.

(20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). (21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". (22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. (23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד-משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי-יוסף). (24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל-כך בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). (25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). (26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד-משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא-בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזה בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל-כרחו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירין הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (ע"ח): "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. (27) יוצא מתוך השקלא-וטריא (שם עז:). (28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כה הלכה טו והערה קכד. (29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). (30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא-בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את

נכלין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

- א. המוכר² את הספינה - מכר את התרין³, ואת
הנס⁴, ואת העננים⁵ שלה, ואת כל המשטין⁶
המנהיגין⁷ אותה⁸, ואת הכבש⁹ והאסכלא¹⁰ שעולין
בהן לספינה ויורדין עליה, ואת בית המים¹⁰
שבתוכה; אבל לא מכר¹¹ את הפצית¹², והיא
הספינה הקטנה¹³ שהולכים בה על המים הקרובים
לפשה¹⁴; ולא מכר הדוגית¹⁵, והיא הספינה הקטנה
שצדין¹⁶ בה המלחים את הדגים; ולא מכר את
העבדים העושין בהן¹⁷, ולא את הפרצופין¹⁸, ולא
את הסחורה¹⁹ שבתוכה. ובזמן שאמר לו 'היא וכל
מה שבתוכה אני מוכר' - הרי כלן מכוירין.

(2) משנה בבבא-בתרא עג. וברייתא שם. (3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). (4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. (5) בזולים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. (6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (7) משוטטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. (8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלא" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". (9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. (10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. (11) כתנא-קמא, ולא כרבי נתן (שם). (12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. (13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל-מים-עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועלי-ידה יורדים אל היבשה. (14) כתנא-קמא, ולא כסומכוס (שם). (15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ-ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל השימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ר"ב סעיף ז. (42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). (43) זו היא דעת ר"י בן מייגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנתפסקו בגמרא, אם פלוגת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורים אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד-משנה). (44) כתנא-קמא ולא נכחוס המדי, במשנה שם. (45) העשוי לשים בתוכו משא. (46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב)]. וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה. (47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הר"ף. (48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא וכל מה שעליה - כולן מכורים", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

ה. וְאִין⁴⁹ הַדְּמִים רְאִיָּה⁵⁰. שְׁאֵם⁵¹ טְעָה⁵² בְּכִי¹⁰ שְׁהִדְעַת⁵³ טוּעָה - יֵשׁ לֹא⁵⁴ אֲנָא⁵⁵ אוּ בְטוּל מְקַח⁵⁶, כְּדִין פֶּל הַמוֹכֵר וְלֹקַח⁵⁷; וְאֵם⁵⁸ טְעָה בְּכִי שְׁאִין⁵⁹ הַדְּעַת טוּעָה - לֹא⁶⁰ בְּטַל הַמְּקַח, שְׁנָה⁶¹ מִתְּנָה⁶² נִתַּן לוֹ, וְאִין לֹא אֶלְא⁶³ הַתְּמוּרָה⁶⁴ בְּלֹא שְׂקִים⁶⁵. וְכֵן פֶּל פְּיוּצָא⁶⁶ בְּזָה אִין מְבִיאִין בּוֹ רְאִיָּה מִן הַדְּמִים.

(49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. (50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נתן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). (51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. (52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר משהוא מחיר נושא המכירה. (53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי-הבנה. (54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. (55) אם ההפרש הוא ב"שתות". (56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". (57) ראה למעלה פרק יב. (58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. (59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. (60) אף כאן, אין אנו אומרים, שהתכוון

העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי" מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

1 ג. הַמוֹכֵר³¹ אֶת הָעֵל³² - מְכַר אֶת הַפְּרָה³³; מְכַר אֶת
2 הַפְּרָה - לֹא מְכַר אֶת הָעֵל. מְכַר אֶת הָעֵגְלָה³⁴ - מְכַר
3 אֶת הַבְּקָר³⁵; מְכַר אֶת הַבְּקָר - לֹא מְכַר אֶת הָעֵגְלָה.
4 וְאִין הַדְּמִים רְאִיָּה³⁶ פְּכַל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוּצָא
5 בְּהֵן³⁷.

(31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. (32) לכאורה, הצמד וזה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד-משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. (33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד-משנה וכסף-משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. (34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי" כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. (35) משנה (שם עז:): כחכמים, ולא כרבי יהודה. (36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה ממש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. (37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

6 ד. וְכֵן³⁸ הַמוֹכֵר³⁹ אֶת הַחֲמוֹר - מְכַר⁴⁰ אֶת הַמְּרִדְעַת⁴¹
7 וְאֶת הָאֶקָה⁴², אֵף עַל פִּי שְׁאִין עָלָיו⁴³; אֶכַל לֹא
8 מְכַר⁴⁴ אֶת הַשֶּׁק⁴⁵ וְלֹא מְרַכֵּב הַנְּשִׂים⁴⁶, וְאֶפְלוּ⁴⁷ הָיוּ
9 עָלָיו⁴⁸ בְּשַׁעַת הַמְּכָר.

(38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראייה. (39) משנה בבא-בבבא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. (40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא-קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. (41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפי פירושו של רב פפא שם. (80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). (81) הוא הטעם שנתן בגמרא. (82) "שידוע שחלב האתון לא יצלה לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

- ח. האומר⁸³ לחברו: ראש⁸⁴ עבד זה או ראש חמור¹³
 זה אני מוכר לך - הרי זה מוכר חציו⁸⁵. וכן הדין¹⁴
 בכל איבר שהנשמה⁸⁶ תלויה בו⁸⁷. אמר לו: יד¹⁵
 עבד זה או יד חמור זה אני מוכר לך - משמנין⁸⁹
 ביניהם. וכן הדין בכל איבר שאין הנשמה תלויה¹⁷
 בו. אמר לו: ראש פרה זו אני מוכר לך - לא מוכר¹⁸
 אלא הראש בלבד⁹⁰; שהרי⁹¹ ראשה נמכרת⁹² תמיד¹⁹
 במטבחים⁹³.²⁰

ערכין ד: וירושלמי בבא-קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. (84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. (85) של העבר או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם." ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם-משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. (86) החיות. (87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא-קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד-משנה. (88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם-משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. (89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. (90) ברייתא שם. (91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. (92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. (93) מקום ששוחטים הבהמות.

- ט. מכר את הראש⁹⁴ בבהמה גסה⁹⁵ - לא⁹⁶ מכר את²¹
 הרגלים; מכר את הרגלים - לא מכר את הראש.²²

בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. (61) העודף הזה. (62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. (63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משווי של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. (64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. (65) היינו, כלי המשא. (66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להנחה, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

- ו. המוכר⁶⁷ את השפחה - מכר פלים⁶⁸ שעליה,
 אפלו הם מאה; אבל לא⁶⁹ מכר השירים⁷⁰ ולא
 הנזמים⁷¹ ולא השבעות ולא את הקטלאות⁷²
 שבצוארה. ואם⁷³ אמר לו 'שפחה וכל מה שעליה'
 - הרי פלן מכורין, אף על פי שיש עליה פלים של
 מאה מנה.⁶

תוספתא בבא-בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. (68) בגדים. (69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. (70) אצעדות. (71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פ"ט מהלכות שבת הלכה ז). (72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז:). "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). (73) כן בתוספתא שם.

- ז. האומר⁷⁴ לחברו: שפחה מעברת אני מוכר לך,
 פרה מעברת אני מוכר לך - מכר לו את הולד⁷⁵.
 שפחה מניקה⁷⁶ אני מוכר לך, פרה מניקה⁷⁷ אני
 מוכר לך - לא מכר לו את הולד⁷⁸. חמורה⁷⁹ מניקה
 אני מוכר לך - מכר לו את הסניח⁸⁰; שאין⁸¹ אדם
 קונה חמורה לחלבה⁸².¹²

(74) תוספתא פ"ד דבבא-בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). (75) שהרי אמר לו: "מעוברת". (76) תוספתא שם. (77) משנה בבא-בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ויין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). (78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). (79) משנה שם,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ו תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 טְפָחִים⁶, אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּהֵן מִלִּים⁸, או סְלָעִים
17 גְבוּהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אִין נְמַדְדִין⁹ בְּכָלֵל הַבֵּית
18 כּוֹר; שְׁאִין אָדָם רוּצָה לְתֵן מְעוּתָיו בְּמָקוֹם אָחַד,
19 וְנִרְאִין כְּשֵׁנִים או שְׁלֹשָׁה מְקוּמוֹת¹⁰. וְלוֹקַח אֵלוֹ
20 הַגְּאִיּוֹת וְהַסְּלָעִים בְּכָלֵל הַבֵּית כּוֹר בְּלֹא דָמִים¹¹.
21 הֵיוּ¹² פְּחוֹת מִכָּאֵן - נְמַדְדִין עִמָּה¹³.

1 מְכַר אֶת הַקְּנָה⁹⁷ - לֹא מְכַר אֶת הַכֶּבֶד; מְכַר אֶת
2 הַכֶּבֶד - לֹא מְכַר אֶת הַקְּנָה. אֲבָל בְּכַהֲמָה דָקָה: מְכַר
3 אֶת הָרֵאשׁ - מְכַר אֶת הַרְגְלִים; מְכַר אֶת הַרְגְלִים -
4 לֹא מְכַר אֶת הָרֵאשׁ. מְכַר אֶת הַקְּנָה - מְכַר אֶת
5 הַכֶּבֶד; מְכַר אֶת הַכֶּבֶד - לֹא מְכַר אֶת הַקְּנָה.

(94) משנה בבא-בבא פג: (95) בקר (פירושו המשניות, שם). (96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. (97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם) ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

6 ל. הַמוֹכֵר⁹⁸ אֶת הַבוֹרֵר⁹⁹ - לֹא מְכַר אֶת מִימֵיו¹⁰⁰. מְכַר
7 אֶת הָאֲשָׁפָה¹⁰¹ - מְכַר אֶת זִבְלָה¹⁰². מְכַר פְּרֹת¹⁰³ -
8 מְכַר דְּבוּרִים. מְכַר שׁוּבָה¹⁰⁴ - מְכַר אֶת הַיּוֹנִים.

(98) כּתנא-קמא בברייתא (ב"ב עט:): ולא כרבי נתן (שם). (99) שמכונסים בו מים לשתיה. (100) במשנה (שם עח:): נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:): אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בדינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף-משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). (101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. (102) שטבל אגב האשפה. (103) מקום שמגדלים בו דבורים. (104) מקום שמחזיקים בו יונים.

9 יֹא. אֵל¹⁰⁵ לְיוֹזֵבֵד¹⁰⁶ מְעִינֵיהָ הַעֲקָר הַגְּדוֹל בְּדָבָרִים אֵלוֹ,
10 שֶׁהוּא מְנַהֵג הַמְּדִינָה¹⁰⁷ וְהַשְּׂמוֹת¹⁰⁸ הַיְדוּעִים בְּיַחַד
11 לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שְׁאִין מְנַהֵג וְלֹא שֶׁהַפֶּל
12 אוֹמְרִים לוֹ בְּיַחַד וְלֹא שֶׁתּוֹף¹⁰⁹ - הוֹלְכִין אַחַר אֵלוֹ
13 הַפְּלָלוֹת שֶׁבְּאֵרוֹ חֲקָמִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרְנוֹ¹¹⁰.

(105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מזור קצת. (106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". (107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. (108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. (109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. (110) פרק כו הלכה ת.

יום שישי כ"ז תמוז ה'תשע"ז

פָּרָק שְׂמוֹנָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבאר בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בענין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

14 א. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ²: בֵּית כּוֹר³ עֶפְרָה⁴ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
15 וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשְּׂדוֹת גְּאִיּוֹת קְטַנִּים⁵ עֲמָקִים עֲשָׂרָה

(2) משנה בבבא בתרא קב: (3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם. (4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. (5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. (6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. (7) מסקנת הגמרא (שם קג.). (8) והרי אפשר לזרוע בהם. (9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. (10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני עצמם. (11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. (12) משנה שם. (13) שאינם רשות בפני עצמם.

22 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁴? כְּשֵׁלֵא הִיָּה בְּהֵן¹⁵ אֵלֵא
23 בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין¹⁶, וְהֵיוּ¹⁷ הָאֲרָבָעָה קַבִּין מְבֻלְעִין
24 בְּתוֹף חֲמִשָּׁת¹⁸ קַבִּין¹⁹, וּמְבֻלְעִין בְּתוֹף רִבְעָה²⁰ שָׁל
25 שְׂדֵה; אֲבָל הִיָּתָה יָתֵר עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, או שֶׁהָיוּ
26 מְפֻזְרִין הַרְבֵּה²¹, או אִינָן מְבֻלְעִין²², אָף עַל פִּי שְׁאִין
27 בְּהֵן עֲשָׂרָה - אִינָן נְמַדְדִין עִמָּה. הָיוּ נְבֻלְעִין רִבְּוֹן²³
28 בְּמַעוּטָה²⁴ או מְעוּטוֹן²⁵ בְּרִבְעָה, או שֶׁהָיוּ מְחֻלְקִין²⁶
29 כְּמוֹ חוּט²⁷ שְׂוָה או כְּמוֹ עֵגוּל²⁸ או כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ²⁹,
30 או שֶׁהָיוּ בְּצַדְדֵינָן³⁰, או שֶׁהָיוּ דְרָף עַקְלָתוֹן³¹ - כָּל
31 אֵלוֹ סִפְקָא³², וְהַמוֹצֵא³³ מִחִבְרוֹ עֲלִיו הָרְאָיָה. וְכַן³⁴
32 אִם הֵיוּ³⁵ עֶפְרָה מְלֻמְעָה³⁶ וְסָלַע מְלֻמְטָה, או סָלַע
33 מְלֻמְעָה וְעֶפְרָה מְלֻמְטָה - הֵרִי זֶה סִפְקָא³⁸.

(14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. (15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. (16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות-שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור

3 **שְׁהוּא⁴³ - אֵין זֶה נִמְדָד עֲמָה⁴⁴. הַפְסִיק⁴⁵ עֶפֶר בֵּין סָלַע**
4 **לְמִצְרָה⁴⁶ - הָרִי זֶה סִפְקָא⁴⁷.**

(39 ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). (41) שם. (42) ליד גבול השדה. (43) אפילו רק אבן קטנה אחת. (44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. (45) שם, בעייה של רב פפא. (46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. (47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

5 **ד. אָמַר⁴⁸ לוֹ: כְּבִית כּוֹר עֶפֶר אָנִי מוֹכֵר לָךְ, אֶפְלוּ**
6 **הָיוּ בָּהּ גְּאֵיּוֹת עֲמָקוֹת עֶשְׂרֵה טַפְחִים אוּ יוֹתֵר, אוּ**
7 **סָלַעִים גְּבוּהִים עֶשְׂרֵה טַפְחִים אוּ יוֹתֵר - הָרִי אֵלוֹ**
8 **נִמְדָדִין עֲמָה⁴⁹.**

(48) משנה שם קב: (49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג). "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

9 **ה. הָאוּמְרָא⁵⁰ לְחִבְרוּ: בֵּית כּוֹר עֶפֶר אָנִי מוֹכֵר לָךְ,**
10 **מְדָה בְּחֻבְלָא⁵¹, אִם פָּחַת פֶּל שְׁהוּא - מְנַבְּהָ⁵² לוֹ מִן**
11 **הַדְּמִים⁵³; וְאִם הוֹתִיר⁵⁴ פֶּל שְׁהוּא - יַחְזִיר לוֹ⁵⁵.**

(50) משנה שם קג: (51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. (52) בערך הפחת. (53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושכמשקל ושכמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (כבא בתרא ז.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. (54) שיש יותר מבית כור. (55) למוכר.

הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. (17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). (18) לפני הכסף-משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. (19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). (20) מימרא של רב חייה בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייה בר אבא" (ולא "רב חייה בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייה בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. (21) יותר מחמישה קבים. (22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. (23) בעייה בגמרא (שם קג). (24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוט של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. (25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייה היא. (26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג - קג:). ועניין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. (27) בגמרא: "כשורה". (28) בגמרא "כשיר". (29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד-משנה), והיינו, שלוש רגלים. (30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. (31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. (32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. (33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. (34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירושה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). (35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. (36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). (37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). (38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

1 **ג. הָיְהִי³⁹ בָּהּ סָלַע יְחִידִי, אֶפְלוּ בֵּית רַבְעֵה⁴⁰ לְכוֹר - אֵין**
2 **נִמְדָד עֲמָה. וְאִם הָיְהִי⁴¹ סָמוּךְ לְמִצְרָה⁴², אֶפְלוּ פֶּל**

69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. (70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. (71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"ש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). (72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. (73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). נוקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר.

19 ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁴? פְּשִׁיא בּוֹל בְּשַׁעַת
20 מִמְּכָר וְהוֹקִיחָה בְּשַׁעַת הַחֲזוּרָה הֵיתֵר⁷⁵; אֲבָל אִם
21 הֵיתֵהּ בִּיקָר וְהוֹזִילָה⁷⁶ - אוֹמְרִין לְלוֹקָח: אִם רָצִיתָ
22 לְתַן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּלָה⁷⁷ - תֵּן לוֹ דְּמִים כְּפִי
23 הַמְּמַכֵּר⁷⁸, וְאִם רָצִיתָ לְתַן לוֹ קְרָקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ
24 שְׁשֻׁעָה עֶכְשָׁיו⁷⁹.

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. (75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". (76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. (77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. (78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. (79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהזולה בהייתה בידי הלוקח.

25 ט. וְדִין חֲצִי קֶבֶת בְּגִנְהָ - פְּדִין תְּשַׁעָה קֶבֶין בְּשַׁדָּה:
26 שְׂאֵם הוֹתֵיר בְּגִנְהָ פְּחוֹת מִחֲצִי קֶבֶת עַל הָרְבָעִים -
27 אֵינּוּ מִחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דְּמִים⁸⁰; הוֹתֵיר חֲצִי קֶבֶת⁸¹ -
28 מִחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הֵיתֵר בְּדְמִים⁸² אוֹ
29 קְרָקַע פְּשַׁעַת הַזּוּל שֶׁל עַת הַחֲזוּרָה⁸³.

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. (81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. (82) ואם הייתה ביוקר והזולה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו

1 ו. אֲמַר⁵⁶: בֵּית כּוֹר עֶפְרָא אֲנִי מוֹכֵר לְךָ⁵⁷ - הֲרִי⁵⁸ זֶה
2 כְּמֵי שְׁפָרֶשׁ וְאֲמַר⁵⁹: בֵּית כּוֹר עֶפְרָא, בֵּין חֶסֶר בֵּין
3 יִתְרָה⁶⁰. וְאִם פָּחַת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים,
4 שֶׁהוּא רִבְעֵי⁶¹ לְכָל סָאָה⁶², או הוֹתֵיר כֶּף רִבְעֵי לְכָל
5 סָאָה - הִגִּיעוּ⁶³. יִתֵּר עַל כֶּן - יִחְשַׁב עִמּוֹ עַל כָּל
6 הָרְבָעִים כְּלָן⁶⁴ שְׁחֶסְרוֹ אוֹ הוֹסִיפוֹ; וְכָל שְׁפָחַת מִבֵּית
7 כּוֹר - יִנְפֶה לוֹ מִן הַדְּמִים, וְכָל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר
8 - יִחֲזִיר לוֹ.

(56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. (57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. (58) מסקנת הגמרא (שם קד.). (59) זה הובא במשנה שם. (60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייס שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". (61) רבע הקב. (62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלשים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. (63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. (64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד.).

9 ז. ומה הוא מחזיר לו⁶⁵? אם היתה התוספת פחותה
10 מתשעה קבין⁶⁶ - מחזיר לו דמים פשעת המכירה⁶⁷,
11 לַפְּחוֹת כֶּף הַמוֹכֵר⁶⁸; וְאִם הֵיתֵהּ הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה
12 לַשַּׁדָּה אֶחָת שֶׁל מוֹכֵר - מִחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת
13 קְרָקַע; וְשִׁהֲרִי סוּמָף אוֹתָהּ לְשֶׁאֵר שְׂדוֹתָיו וְאֵינּוּ
14 מִפְּסִיד כְּלוֹם. הֵיתֵהּ הַתּוֹסֶפֶת יִתְרָה עַל תְּשַׁעָה קֶבֶין⁶⁹
15 - נוֹתְנִין⁷⁰ רִבְעֵי לְכָל סָאָה וְסָאָה, וְהַנְּשֹׂאָר⁷¹ יִתֵּר עַל
16 הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בוֹ תְּשַׁעָה קֶבֶין - נוֹתֵן לוֹ כָּל
17 הָרְבָעִים כְּלָן עִם הֵיתֵר מִן הַקְּרָקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ⁷²
18 כְּשַׁעָה שְׁלֶקְחָהּ מִמֶּנּוּ⁷³.

(65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). (66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). (67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול ("ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. (68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזול, כנ"ל הלכה ת. (83) ואין המוכר יכול לטרב לקבלה, לאחר שהזולה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ת.

1 י. מְכַר שְׂדֵהָ⁸⁴ וְנַעֲשִׂית גְּנֵהָ⁸⁵ בְּיַד לֹקְחָהּ, או גְּנֵה
2 וְנַעֲשִׂית שְׂדֵהָ⁸⁶ - הָרִי זֶה סִפְקָהּ⁸⁷ אִם מִחְשָׁב לֹא בְּדִין
3 שְׁהִיתָהּ בַּעַת הַמְּכָר או בְּדִין שֶׁהוּא עִתָּהּ⁸⁸.

(84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. (85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכופף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. (86) כגון, שייבש בו המעיין. (87) שהבעייה שם לא נפתרה. (88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

4 יא. הָאוֹמֵר⁸⁹ לְחַבְרוֹ: בֵּית פּוֹר עֶפְרָ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
5 מְדָה בְּחֻבְלָה⁹⁰, בֵּין חֶסֶר בֵּין יִתְרָ⁹¹, אִי⁹² שְׁאֹמֵר: בֵּית
6 כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, בֵּין חֶסֶר בֵּין יִתְרָ, מְדָה בְּחֻבְלָה -
7 הַלֵּךְ⁹³ אַחֲרֵי הַפְּחֻת שֶׁבְּלִשׁוֹנוֹת⁹⁴, וְאִין לֹא אֶלָּא
8 בְּדִין⁹⁵, אִם חֶסֶר אִם יִתְרָ.

(89) כחכמים בגמרא שם קה. (90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). (91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. (92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. (93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. (94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. (95) "כלומר: כדון המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

9 יב. מְכַר לֹא בֵּית פּוֹר, וְאֹמֵר לֹא: בְּסִימָנִין
10 וּבְמִצְרִים⁹⁶, פָּחַת שְׁתוֹת או הוֹתִיר שְׁתוֹת - הִגִּיעוּ⁹⁷;
11 פָּחַת יִתְרָ עַל שְׁתוֹת - יִנְכָּה לֹא מִן הַדְּמִים; הוֹסִיף⁹⁸
12 לֹא יִתְרָ עַל שְׁתוֹת - יִתֵּן לֹא דְמִים או קָרְקַע, הַפֵּל
13 לְפִי הַשִּׁיּוֹר. אִם הִנְשָׂאָר בְּשְׂדֵה פְּחֻת מִתְשַׁעָה קִבִּין,
14 וּבִגְנֵה פְּחֻת מְחֻצֵי קָב, וְלֹא הָיָה סְמוּךְ לְשְׂדֵה
15 הַמוֹכֵר - מִחְזִיר לֹא הַדְּמִים⁹⁹.

(96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. (97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיתח או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך,

בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיתח או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). (98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך-עיון). (99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז.ט.

16 יג. הַמוֹכֵר לְחַבְרוֹ שְׂדֵה שְׁהַלֹּקְחָהּ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֵת
17 מִצְרֵיהָ וְכָבֵר הַרְגֵּל בָּהּ, אֶפְלוּ אָמַר לֹא יִישׁ
18 בְּמִשְׁיַחְתָּהּ¹⁰⁰ מֵאֵתִים¹⁰¹, וְנִמְצָאתָ מֵאָה וְחֻמְשִׁים -
19 הִגִּיעַתוֹ, שְׁהָרִי יִדְעָה וְקָבַל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לֹא
20 הַחֲשָׁבוֹן - פְּלוֹמֵר, שֶׁהוּא יָפֵה כְּמוֹ שְׂדֵה אַחֲרֵת שְׁיִישׁ
21 בְּמִשְׁיַחְתָּהּ מֵאֵתִים¹⁰².

(100) במידתה. (101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. (102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

22 יד. הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי¹⁰³ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,
23 אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּמִשְׁיַחְתּוֹ אֶלָּא לְתֵךְ¹⁰⁴ - הִגִּיעוּ;
24 שְׁלֹא מְכַר לֹא אֶלָּא מְקוֹם הַנְּקָרָא בֵּית פּוֹר. לְפִיכָךְ
25 צָרִיךְ הַמוֹכֵר¹⁰⁵ לְהֵבִיא רְאִיָּה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית פּוֹר.
26 וְכֵן הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: כֶּרֶם שְׁלִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי¹⁰⁶ אֲנִי
27 מוֹכֵר לָךְ, אָף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ גְּפָנִים¹⁰⁷ - הִגִּיעוּ;
28 וְהוּא שְׁיֵהִיו קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ:
29 פְּרָדֵס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֶפְלוּ אִין בּוֹ רְמוֹנִים¹⁰⁸ -
30 הִגִּיעוּ; וְהוּא שְׁיִקְרָא פְּרָדֵס. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

(103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). (104) חצי כור. (105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. (106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. (107) שזה הנותן את השם "כרם". (108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, ג): "שלחין פורס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

31 טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ - בְּמְקוֹם שְׁאִין שֵׁם מְנַהֵג,
32 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ; אֶבְל בְּמְקוֹם שְׁיִישׁ מְנַהֵג - הַלֵּךְ אַחֲרֵ
33 הַמְּנַהֵג, וְאַחֲרֵ לְשׁוֹן רַב אֲנִישֵׁי הַמְּקוֹם¹⁰⁹ הַיְדוּעִים
34 לְהֵן.

(109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האורים' שם ס"ק כ.). [ומה שאמרו בגיטין שם: "מדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם, וזה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם" - אין הכוונה ב"זה וזה" גם למדבר ואינו שומע, אלא "זה וזה" היינו גם "שומע ואינו מדבר" וגם "אלם" שדיבר ושוב נשתתק, ועל זה אמר ששניהם כפקחין (אלא שבתוספתא פ"א דתרומות, הנוסחא להיפך: "שומע ואינו מדבר זהו אלם, מדבר ואינו שומע זה הוא חרש, וזה וזה הרי הוא כפקח לכל דבר". וראה ב'דריש' סימן רלה, ס"ק יט בסופו). וכן נראה שפירש המאירי שם (עמוד 251 ד"ה אע"פ שבפקח), אבל מדבר ואינו שומע אינו כפקח לכל דבריו. ואינו מוכר בקרקעות, לפי שבקרקעות צריך חריפות יתירה, שהרי גם בן יג שנה אינו יכול למכור קרקעות, עד שיהא יודע בטיב משא ומתן, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יב (נתיבות' שם). וראה במגיד-משנה וכסף-משנה]. (14) כמו שבודקין לגיטין. וראה להלן הלכה ג שבודקין מי שנשתתק. (15) יותר ממה שבודקים את מי שנשתתק, שאין דעתו צלולה כל-כך (סמ"ע שם ס"ק מח).

- 10 - ג. אֵלֶם¹⁶ שְׁשׁוּמֵעַ וְאִינוּ מְדַבֵּר, או מִי שֶׁנִּשְׁתַּתְק¹⁷ -
- 11 מְקַח¹⁸ וּמְמַכֵּר וּמְתַנְתֵּי וּמְתַנְתֵּי קְנִימֹת כָּלֵל, בֵּין
- 12 בְּמִטְלָטְלִין בֵּין בְּקַרְקָע¹⁹. וְהוּא שְׂיִבְדֵק כְּדָרְךָ שְׁבוּדְקִין
- 13 לְגִטִּין²⁰, או יִכְתֹּב בְּכֹתֵב יָדוֹ²¹.

(16) גיטין עא. (17) אחרי שמקודם ידע לדבר, בניגוד לשומע ואינו מדבר - שאינו יכול לדבר מיום הוולדו. (18) ברייתא, גיטין שם: "כשם שבודקין אותו (=את הנשתתק - רש"י) לגיטין, כך בודקין אותו למשאות ולמתנות (=למשא ומתן)". (19) שהרי אף לגיטין הוא כפיקח ממש. (20) ראה פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. (21) ראה בהלכות גירושין, שם.

- 14 ד. הַשּׁוֹטֵה²² - אֵין²³ מְקַחוּ מְקַח וְאֵין מְמַכְרוּ מְמַכֵּר
- 15 וְאֵין מְתַנְתֵּי קְנִימֹת. וּבֵית דִּין²⁴ מְעַמְדִים
- 16 אַפְסוּרָאפּוֹס לְשׁוֹטִים, כְּדָרְךָ שְׁמַעְמִידִין לְקַטְנִים.

(22) ראה הגדרתו בחגיגה ג: ובפ"ט מהלכות עדות הלכה ט. (23) בהרבה מקומות בספרות התלמודית, מהם: כתובות כ. ובבא-בתרא קנה: (24) נלמד ממימרא של מר עוקבא בכתובות מח. וראה בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא.

- 17 ה. מִי²⁵ שֶׁהוּא עֵת שׁוֹטֵה וְעֵת שְׁפוּי²⁶, כְּגוֹן אֵלוֹ
- 18 הַנֶּכְפָּיִן²⁷ - בְּעֵת שֶׁהוּא שְׁפוּי כָּל מַעֲשָׂיו קְנִימִין,
- 19 וְזוֹכֵה לְעַצְמוֹ וְלְאַחֵרִים כָּלֵל בְּן דַּעַת. וְצָרִיכִין
- 20 הָעֵדִים לְחַקֵּר הַדְּבָר הַיָּטִב, שְׁמָא בְּסוֹף שְׁטוּתוֹ²⁸ או
- 21 בְּתַחֲלַת²⁹ שְׁטוּתוֹ עָשָׂה מָה שֶׁעָשָׂה³⁰.

(25) כתובות כ. וראש השנה כח. (26) ברעה צלולה. (27) חולי נופל. (28) היינו, שעדיין לא עברה שטותו לגמרי. (29) שכבר התחילה השטות, וראה בסמ"ע סימן רל"ה ס"ק נב. (30) שאז אין מעשיו כלום.

- 22 ו. קָטָן³¹ עַד שֶׁשׁ שָׁנִים - אֵין הַקְּנִינֹתוֹ לְאַחֵרִים
- 23 כְּלוּם³²; וּמִשֶּׁשׁ שָׁנִים³³ עַד שְׁיָגְדִיל³⁴, אִם יוֹדֵעַ³⁵

פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כו הלכה ב (אבן האזל).

פֶּרֶק תְּשִׁיעָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבאר בו דיני החרש והשוטה והקטן והשיכור וכל פרטיהן במקח וממכר.

- 1 א. שְׁלֹשָׁה אֵינָן² מְקַחִין³ מְקַח וְאֵין מְמַכְרִין⁴ מְמַכֵּר⁵,
- 2 דִּין תּוֹרָה: הַחֲרָשׁ, הַשּׁוֹטֵה וְהַקָּטָן. אֲבָל⁶ חֲכָמִים
- 3 תִּקְנֵנוּ שְׂיִהִיהֵ הַחֲרָשׁ וְהַקָּטָן⁷ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמַעֲשָׂיו
- 4 קְנִימִין, מִשּׁוּם⁸ פְּדֵי חַיִּינָו⁹.

(2) כמו שמפורש בהרבה מקומות בש"ס, ולדוגמא במשנה (גיטין נט): שמיציאת חרש שוטה וקטן אין בה איסור גזל מן התורה, אלא חכמים אסרוה מפני דרכי שלום (וראה פ"ח מהלכות גזילה ואבידה הלכה ב) - הרי שאין קנינם קנין מן התורה. (3) כשהם קונים. (4) כשהם מוכרים. (5) לא הזכיר רבינו אלא מקח וממכר, שאנו זקוקים להקנאתם של אלו: להקנות את המקח (כשהם המוכרים) ולהקנות את הדמים (כשהם הקונים), אבל מתנה לא הזכיר. ונראה שהוא סובר שבמתנה יש להם קנין מן התורה, מפני שדעת אחרת מקנה להם. וכן נראה בפ"ח מהלכות לולב הלכה י, ועיין שם בהערה עב. וראה בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז. (6) משנה וגמרא, גיטין נט. (7) אבל בשוטה לא תיקנו (להלן הלכה ד). (8) שם, אצל קטן, והוא-הדין לחרש (מגדל עוז). (9) ראה להלן הלכה ו, שכל זה במטלטלין אבל לא בקרקע.

- 5 ב. הַחֲרָשׁ¹⁰ פִּיצֵד נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן? חֲרָשׁ שְׁאִינוּ שׁוֹמֵעַ
- 6 וְלֹא מְדַבֵּר¹¹, או מְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ כְּלוּם - מְזַכֵּר
- 7 וְלוֹקֵחַ הַמִּטְלָטְלִין בְּרַמְזָה¹², אֲבָל לֹא בְּקַרְקָע¹³. וְאֵף
- 8 בְּמִטְלָטְלִין לֹא יִתְקַנְמוּ מַעֲשָׂיו עַד שְׁבוּדְקִין¹⁴ אוֹתוֹ
- 9 בְּדִיקוֹת רַבּוֹת¹⁵ וּמְתִישְׁבִין בְּדָבָר.

(10) משנה, בגיטין נט. "חרש רומז ונרמז, וכן בתירא אומר קופץ ונקפץ במטלטלין". (11) והוא החרש ש"דיברו בו חכמים בכל מקום" (תרומות פ"א משנה ב). (12) כתנא-קמא ולא ככן בתירא במשנה שם. (13) סובר רבינו, שמה שנאמר במשנה שם "במטלטלין" - אינו לבן בתירא בלבד אלא גם לתנא-קמא. והראב"ד חולק על זה (מאירי גיטין שם עמוד 234, ועיין מגיד-משנה). ומה שאמרו במשנה שם: "חרש" - גם חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. ומה שאמרו (בתרומות שם) שחרש שדיברו בו חכמים בכל מקום, הוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר - אין זה אלא חרש הנמנה ביחד עם שוטה וקטן, אבל אם נאמר חרש לחוד, בלי סמיכות לשוטה וקטן, - אף חרש שמדבר ואינו שומע בכלל. וזהו מה שאמרו בגיטין עא. "מדבר ואינו שומע - זהו חרש", שלכאורה אין הלכה מיוחדת לחרש זה, אבל הכוונה למשנה בגיטין הנ"ל, שחרש רומז ונרמז, ועל זה אמרו שגם מדבר ואינו שומע זהו חרש לענין זה (הגר"א בחושן-משפט סימן רלה ס"ק נד, ונתיבות-המשפט ב'משפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 בְּטִיבִיכָּ 36 מִשָּׂא וּמִתֵּן - מְקַחוּ מְקָח, וּמִמְכְּרוּ מִמְכָּר,
2 וּמִתְּנִיתוּ 37 קִימַת 38. בֵּין 39 בְּדָבָר מְרֻבָּה 40, בֵּין בְּדָבָר
3 מוּעָט; בֵּין בְּמִתְּנֵת בְּרִיא, בֵּין בְּמִתְּנֵת שְׂכִיב מְרַע 41.
4 וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
5 יִבְטַל, וְלֹא יִמָּצֵא מִי שְׂיִמְכֹר לוֹ, וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.
6 וְהַכֹּל בְּמִטְּלָטְלִין 42; אֲבָל בְּקָרְקַע - אֵינּוּ מוֹכְרֵי וְלֹא
7 נוֹתְנֵי 43 עַד שֶׁיִּגְדִּיל.

31) גיטין נט. משנה וגמרא. וראה בפ"ד מהלכות אישות
הלכה ז. 32) אבל לעצמו וזכה לפני זה, כמו שיוצא
מהמירא של רבא בגיטין סה. וראה במגיד-משנה ובסמ"ע
סימן רלה ס"ק ב. 33) [היינו שגמרו שש שנים, והוא נכנס
בתחילת השנה השביעית (מאירי שם עמוד 235)]. וראה
להלן הלכה ח והערה ח [מט]. 34) שיהיה גדול - בן
שלש-עשרה שנים ויום אחד. 35) יוצא מתוך השקלא-
וטריא בגיטין שם. וראה להלן הלכה ח. 36) ענין (סמ"ע
ס"ק ד), או טבע ('ערוך' ערך טיב). 37) שם, כמו בר רב
אשי. 38) וגם כאן משום כדי חייו, שכל נותן מתנה
לחבירו - בוודאי קיבל ממנו איזו טובת הנאה מקודם.
39) שם. 40) שבוודאי עשה לו המקבל טובה מרובה.
41) שזה רק בדיבור. 42) משנה, שם. וראה למעלה הערה
יב. 43) דקדק לכתוב "אינו מוכר ולא נותן" להורות
שלקנות הוא יכול, כמו שהסביר להלן הלכה יא.

8 ז. בְּמָה 44 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקִטְוֹן שְׂאִין לוֹ
9 אַפּוֹטְרוּפוֹס; אֲבָל אִם הָיָה 45 לוֹ אַפּוֹטְרוּפוֹס - אֵין
10 מַעֲשִׂיו כְּלוֹם 46, אֲפִלוּ בְּמִטְּלָטְלִין, אֲלֵא מִדַּעַת
11 הָאֲפּוֹטְרוּפוֹס; שְׂאִם רָצָה לְקַיֵּם מְקַחוּ וּמִמְכְּרוּ
12 וּמִתְּנִיתוּ בְּמִטְּלָטְלִין 47 - קַיֵּם.

44) מימרא של רפרם, בכתובות ע. 45) שאז אין כאן
חשש יותר משום כדי חייו. 46) בין במקח וממכר ובין
במתנה, כמו שכתב להלן, ובניגוד לדעת הר"ח שהובאה
בהגהות מיימוניות כאן, וכתוספות' כתובות שם ד"ה אבל,
שבמתנה אפילו אם היה לו אפוטרופוס - מתנתו מתנה.
47) ולא בקרקע.

13 ח. בּוֹדְקִין 48 אֶת הַקְּטָן אִם יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן 49
14 או אֵינּוּ יוֹדֵעַ; לְפִי שֵׂישׁ קָטָן חָכֵם וְנָבוֹן, שֶׁהוּא
15 יוֹדֵעַ וְהוּא בֶן שֶׁבַע 50, וַיֵּשׁ אַחֵר, שֶׁאֲפִלוּ בֶן שְׁלֹשׁ
16 עֶשְׂרֵה אֵינּוּ יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן. קָטָן הַיּוֹדֵעַ
17 בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתֵּן שְׂאִין לוֹ אַפּוֹטְרוּפוֹס, שֶׁנִּשְׂא וְנָתַן
18 בְּמִטְּלָטְלִין וְטָעָה - דֵּינוּ כְּדִין הַגְּדוֹל: פְּחוֹת מִשְׁתּוֹת
19 מִחִילָה 51, שְׁתּוֹת - מִחֲזִירֵי הַהוֹנָנִיה, יָתֵר עַל שְׁתּוֹת
20 - בְּטַל מְקָח, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ 52. וְאֵי אֹמְרֵי 53, שְׂאִין
21 מְקָח הַקְּטָן וּמִמְכְּרוֹ בְּמִטְּלָטְלִין קִימִין אֲלֵא בְּשִׁמְשֻׁן
22 או הַמְּשִׁיךְ 54; אֲבָל אִם נָתַן מַעוֹת עַל הַמְּקָח וְחֲזָרוּ 55
23 בו - אֵינּוּ מְקַבְּלִים מִי שֶׁפָּרַע, וְאֵחָרִים שֶׁחֲזָרוּ בו -
24 מְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע.

25 ט. וְכֵן 56 אִם קָנוּ 57 מִיַּד הַקְּטָן או הַשְּׂפִיר מְקוּם 58
26 הַמְּטְלָטְלִין, וְחֲזָרוּ בו - לֹא קָנָה הַלּוֹקָח; שְׂאִין
27 מוֹצִיאִין מִיַּד הַקְּטָן בְּדִין 59, וְאֵין קָנָן מִיַּד הַקְּטָן
28 כְּלוֹם 60; שֶׁהַקְּנָן בְּשִׁטְרֵי 61, וְאֵין הַעֲדִים חוֹתְמִין אֲלֵא
29 עַל שִׁטְרֵי שֶׁל אֲדָם גְּדוֹל 62.

56) נמשך אחרי "ואני אומר" שבהלכה הקודמת.
57) בקנין חליפין. 58) אחד מדרכי הקנין, שהלוקח קונה
או שוכר את המקום בו נמצאים מטלטלין מסויימים
העומדים למכירה, ואחרי שקנה את המקום, קונה את
המטלטלין שעליו בתורת קנין "חצר", ולא צריך קנין אחר.
59) שבקנין כסף או בקנין חליפין, נשארים המטלטלין
ברשות היתומים, מה-שאיין-כן בקנין משיכה, שהלוקח
מושכם לרשותו. וגם בדין השכיר מקום המטלטלין, אע"פ
שלהלכה הם עומדים ברשות הקונה, כיון ששכר את מקומם
- למעשה הם עומדים בבית הקטן, וצריך להוציאם מהם
בדין. והראב"ד נתן בזה טעם אחר: שכירות הרי היא מכר
(בבא-מציעא נו:). וכשם שאינו יכול למכור קרקעות
(למעלה הלכה ו), כן אינו יכול להשכירם. 60) אפילו
באופן שאין המטלטלין ברשותו של הקטן, ואין צריך
להוציאם מידו (סמ"ע שם ס"ק כה). 61) בכ"י תימן
"כשטר", וכ"ה בשו"ע שם סעיף ה. כלומר, כל קנין עומד
להכתב, כמו שאמרנו כמה פעמים בגמרא (ומהם: גיטין נא.
ובבא-בתרא מ.), וסובר רבינו שצריך שיהיה הקנין ראוי
לכתובה. 62) בבא-בתרא קנה.

30 י. וְכֵן 63 קָטָן שֶׁקָּנָה מִטְּלָטְלִין, וְקָנוּ מִיָּדוּ, וְשָׂכְרוּ 64
31 מִהֶם הַמְּקוּם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ, לְפִי שְׂאִינוּ
32 זוֹכֵה בְּדָרְכֵים שְׂזוֹכִין בְּהֵן הַגְּדוֹלִים 65. רָאִיָּה לְדָבָר:
33 שְׂאִין חֲצָרֵי 66 שֶׁל קָטָן וְלֹא אֲרַבַּע אַמּוֹת 67 שֶׁלוֹ קוֹנִין
34 לוֹ 68, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְרַבּוּ מִדֵּין שְׁלִיחוֹת 69 וְלֹא מִדֵּין יָדוּ,
35 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר 70, וְלֹא יִהְיֶה הַקְּנָן 71 או שְׂכִירוֹת
36 הַמְּקוּם גְּדוֹל מִחֲצָרוֹ 72. אֲבָל הַקְּטָנָה, שֶׁנִּתְרַבְּתָה

48) גיטין נט. שהכל תלוי בחריפותו של הקטן.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 חֲצֵרָה מִיָּדָה⁷³ - תִּקְנָה הַמְטַלְטֵלִין מֵאֲחֵרִים אִם קָנוּ
2 מִיָּדָה⁷⁴ אוּ בְשִׁכְרוֹת מְקוּם.

79) ראה פ"ב מהלכות אישות הלכה י. (80) שם הלכה א. (81) היינו, אף מן התורה, עיין בבבא-בבא-בבא קנה: ". מטלטלי דזביניה זביני" (בן יג שנה שאינו יודע בטיב משא ומתן, ועיין רשב"ם שם). (82) כן דעת הר"ף, שמעשה של רבא שם היה במוכר בנכסיו, וגרס שם "ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי, אתא לקמיה דרבא כו' אמר להו זביניה לאו זביני" (מפני שלא ידע בטיב משא ומתן, ולא גרסינן "דאזל זבין נכסי אבוה") וכן שם מה ששלח גידל בר מנשיא בחינוקת בת ארבע-עשרה שנה ויום אחד, ואמרו לו אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח, - הכל מדובר במוכר נכסיו ולא נכסי אביו.

14 יג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּקָרְקַע שְׁלוֹ⁸³; אֲכָל
15 קָרְקַע שְׁיִרֵשׁ⁸⁴ מֵאֲבוֹתָיו אוּ מִשְׁאָר מוֹרִישׁוֹ⁸⁵ - אֵין
16 מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר עַד שְׁיִהִיהַ בֵּין עֲשָׂרִים שָׁנָה⁸⁶, אִף עַל
17 פִּי שְׁהִיבֵא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן⁸⁷;
18 שְׁמָא יִמְכַר בְּזוּל, מִפְּנֵי שְׁדַעְתּוֹ נוֹטָה אַחַר הַמְּעוֹת⁸⁸,
19 וְעֵדִין לֹא נְתִישְׁבָּה דַעְתּוֹ בְּדַרְכֵי הַעוֹלָם.

83) שקנה אחר שהגדיל, וידע בטיב משא ומתן (למעלה הי"ב), או אפילו כשהיה קטן (למעלה הי"א). (84) מימרא של שמואל, בבבא-בבא קנה. ושל רבא, בגיטין סה. (85) אע"פ שבגמרא (שם ושם) לא נזכרו אלא "נכסי אביו" - סובר רבינו שאין הבדל ביניהם, שכיון שלא טרח בנכסים אלו - עלול הוא למכרם מתוך קלות דעת (הגר"א סימן רלה, ס"ק נו). והרשב"א חולק וסובר ש"נכסי אביו" דוקא, שלא תיקנו חכמים אלא בדבר המצוי, וזה אינו אלא ירושה מאב (מגיד-משנה). (86) כרבא בגיטין שם, וכרב הונא בר חיננא בשם רב נחמן, ולא כרבא בשמו (ב"ב קנה). ובאופן זה ממכרו ממכר אפילו אם אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). (87) שאם אינו יודע בטיב משא ומתן - אינו יכול למכור אפילו בנכסיו. ואם כן, מה שאמרו "בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים" - הכוונה אפילו באופן שיוודע בטיב משא ומתן. (88) בבא-בבא קנה. קנו. "זימנין דמקרקשי ליה זוזי. אבל נכסים שקנה כיון שטרח בהם, אין דעתו קלה למכרם (הגר"א, הובא למעלה הערה פד). [ודין מטלטלין שירש, לא נזכר כאן, ובשו"ע סימן רלה סעיף ט כתב: "וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות, מוכר בין במטלטלין בין בקרקעות, בין שלו בין של אביו". והעיד הגר"א (שם ס"ק לג) ש"יבין במטלטלין" מיותר, שהרי במטלטלין מוכר אפילו בפחות מבן כ'. ואם נניח כי בשל אביו אינו מוכר אפילו במטלטלין כל זמן שאינו בן כ' - הדברים מיושבים, וראה להלן הלכה יז והערה קד].

20 יד. מִתְּנָתוֹ⁸⁹ כִּשְׁהוּא פְּחוֹת⁹⁰ מִבֵּין עֲשָׂרִים, בֵּין⁹¹
21 מִתְּנַת בְּרִיא בֵּין מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע - הָרִי זו קִימַת;
22 שְׂאֵלוֹ⁹² לֹא הִגִּיעַ לוֹ הַנְּיָה גְדוּלָּה - לֹא נָתַן, וְהוּא
23 דָּבָר שְׂאִינוֹ מְצוּי תְּמִיד⁹³, וְאֲמָרוּ חֲכָמִים: תִּתְּנֶנּוּ
24 מִתְּנָתוֹ⁹⁴, כְּדִי שְׁיִהִיו דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין⁹⁵.

63) גם זה המשך למה שכתב למעלה (הלכה ח), "ואני אומר". (64) בכ"י תימן: "וקנו ממון (צ"ל "מהון") או שכר". וכ"ה ב'טור': "וקנה מידם או שכר". "וקנה", היינו קנין סודר. (65) כלומר, לא תיקנו לו חכמים לקטן אלא קנין משיכה ולא קנין סודר. (66) כלל הוא, שחצרו - היינו כל רשותו הפרטית של האדם, קונה לו כל מה שנמצא בתוכו. (67) תקנת חכמים, שכל אדם קונה כל מה שנמצא מונח בלי בעלים בארבע אמות סביבו, למנוע מחלוקת והתנצחות (בבא-מציעא י). (68) שם י: ויא. ודעת הראב"ד (להלן הי"א) שלא אמרו קטן אין לו חצר אלא במציאה, אבל במקח וממכר שדעת אחרת מקנה לו - יש לו חצר. (69) ואין הקטן קונה בקנין חצר, מפני שאין קטן יכול לעשות שליח (בבא-מציעא שם). (70) [צריך לומר "שנתבאר", והוא בפרק יז מהלכות גזילה ואבדה הלכה ין]. (71) קנין סודר. (72) באופן שלא תיקנו חכמים בקטן אלא קנין משיכה בלבד ולא קניינים אחרים. (73) "שכשם שהיא מתגרשת בגט המגיע לידה, כך מתגרשת בגט המגיע לחצרה, וכשם שיש לה חצר לענין גט, כך יש לה לענין מציאה" (פ"ז מהלכות גזילה שם). ומקור הדברים מבבא-מציעא יא. ויב. (74) בכ"י תימן: "קנו מידן", וב'טור': "קנתה מידן". שמכיון שמצאנו בקטנה שחצרה כידה (מה-שאינ' כן בקטן) - הרחיבו גם חכמים את קניניה, ועיין ש"ך סימן רלה ס"ק ג.

3 יא. יִרְאֶה לִי, שְׁקָטָן שְׁקָנָה קָרְקַע וְנָתַן דְּמַיִם
4 וְהַחֲזִיק⁷⁵ בְּקָרְקַע - תַּעֲמֹד בְּיָדוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאִין
5 מִמְּכָרוֹ בְּקָרְקַע פְּלוּם⁷⁶; שְׁהִקְטָן מְמִי שְׂאִינוֹ פְּסָנִינוּ
6 הוּא, וְזָכִין לְאָדָם שְׂלֹא פְּסָנִיו⁷⁷, וְאֵין חֲבִין לוֹ אֶלֶּא
7 פְּפָנִיו⁷⁸.

75) דוקא אם נתן דמים והחזיק, אבל אם לא נתן דמים - דרך הקטן לחזור בו, שקרובה דעתו לגבי הדמים (סמ"ע ס"ק כט). (76) למעלה הלכה ו. - בכל זאת קניינו קנין, כמו שמבאר. ולפי זה, צריך לפרש מה שישנו במשנה (גיטין נט). "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין" - שתיבת "במטלטלין" איננה אלא על "ממכרן ממכר", אבל ב"מקחן מקח" - אפילו בקרקע. (77) קידושין מב. ושם מדובר גם בקטנים. [ואין קנין זה מן התורה, שהרי "זכין לאדם" אינו אלא על-ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה הלכה ב, ובקצות החושן) סימן רלה, תחילת ס"ק ד), אלא תקנת חכמים היא כאן. ולא תיקנו אלא בחזקה, שהיא כמשיכה, שהביא הקרקע לרשותו, אבל בקנין אחר לא תיקנו. ולפיכך גם מטלטלין לא קנה בקנין סודר (למעלה הי"ז) וראה בראב"ד ובמגיד-משנה]. (78) משנה, בגיטין יא:

8 יב. קָטָן שְׁהִגְדִּיל, וְהִבִּיא הַזְכָּר שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת אַחַר
9 שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה שָׁנָה⁷⁹ וְהִבִּית אַחַר שְׁתֵּי עֲשָׂרָה⁸⁰, אִף
10 עַל פִּי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ בְּטִיב מִשָּׂא וּמִתָּן - מְקַחוּ מְקַח
11 וּמְמָכְרוּ מִמְּכָר וּמִתְּנָתוֹ מִתְּנָה בְּמִטְלָטִלִין⁸¹; אֲכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגוף הקרקע אינו מכור - אינו מוציא הפירות, שהרי מטלטלין הם ובמטלטלין מכירתו מכירה (למעלה הלכה יב, אבל בנכסי אביו אף במטלטלין אין מכירתו מכירה (ראה למעלה הלכה יג והערה פז) ועיין סמ"ע סימן רלה ס"ק יד]. (106) שמכירתו אינה מכירה (למעלה הלכה יג). (107) שהרי שלא בדין אכל. (108) כדין אריס, למחצה לשליש ולרביע, שאע"פ שלכאורה דינו כיורד שלא ברשות, כיון שלא נתייבשה עוד דעתו של המוכר (למעלה הי"ג) ויורד שלא ברשות בשדה שאינה עשויה ליטע, שמין לו וידו על התחתונה (פ"י מהלכות גזילה ואבידה ה"ד) ואינו מקבל כאריס - כאן תיקנו חכמים שיקבל כאריס, שאם לא כן יפסיד את השדה כיון שיוודע שבכל שעה אפשר להוציאה מידו, וכמו שמצאנו בבעל בנכסי אשתו קטנה (כתובות פ. - הגר"א שם ס"ק מה, והסמ"ע שם ס"ק מא נסתפק בזה). (109) כמו שמצאנו בקטנה שנתקדשה, שאם גדלה שעה אחת ושתקה, שזקוקה לגט, ואינה יוצאה במיאון (פי"א מהלכות גירושין הלכה ו). וכמו כן בקטן שנתגייר ע"י ב"ד ולא מיחה כשנתגדל, ששוב אינו יכול לחזור בו (פ"י מהלכות מלכים הלכה ג). ועיין עוד בפ"כ מהלכות אישות הלכה יג (מגיד-משנה והגר"א ס"ק מ).²³

יח. השכור¹¹⁰ - מקחו מקח, וממכרו ממכר,²⁴ ומתנותיו קימין. ואם¹¹¹ הגיע לשכרותו של לוט, והוא השכור שעושה ואינו יודע מה עושה¹¹² - אין מעשיו פלוס, והרי הוא פשוטה¹¹³ או פקטן פחות²⁶ מכן שש¹¹⁴.²⁷

(110) תוספתא תרומות פ"ג, ובבלי עירובין סה. (111) מימרא של רבי חנינא בעירובין שם. (112) כמו שנאמר (בראשית יט, לג): "ולא ידע בשכבה ובקומה". וראה בפ"ד מהלכות אישות הלכה יח. (113) למעלה הלכה ד. (114) למעלה הלכה ו.

פרק שלשים

(1) נתבאר בו משפטי המוכר דבר לאחר שלא מדעתו, וכן דין העבד עם אדון, ודין האשה עם הבעל, ודין האפוטרופוסין בנכסי יתומים. ונסתיים הפרק בדין המוכר או הנותן ביום שבת קודש, ונסתיימו ההלכות.

א. המוכר שמכר קרקע או מטלטלין, וזכה בהן²⁸ הלוקח שלא מדעתו²⁹ - יד הלוקח על העליונה³; ואם רצה לוקח - אין המוכר יכול לחזור בו,⁴ ואם לא רצה⁵ - תחזור לבעליה⁶. לפיכך⁷ פותחין⁸ שטר למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו. וילעולם⁹ הלוקח¹⁰ נותן שכר הסופר¹¹, ואפילו מכר שדהו³³ מפני רעתה¹².³⁴

(2) כגון שזיכה לו המוכר על-ידי אחר (ראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב). (3) כדי שתהיה זאת זכות גמורה. בהתאם לכלל הידוע: "זכין לו לאדם, שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו" (הלכות זכיה ומתנה שם). (4) לפי שקנאה הלוקח. כן הוא בקידושין ז. שאם אמר לחבירו הילך מנה ותהא שרך מכורה לפלוני, קנה אותו

(89) שם קנה: מימרא של אמימר. (90) אבל הוא יותר מבן שלש-עשרה (מגיד-משנה). (91) נלמד מפעוטות למעלה הלכה ו (מגיד-משנה). (92) שם קנו. (93) ועל דבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים, כמפורש בכמה מקומות בתלמוד, ועיין מגיד-משנה הלכה יג (הובא למעלה הערה פד). (94) אפילו בנכסי אבותיו, ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן (מגיד-משנה בשם ר"י בן מיגאש). (95) גמרא בכא-בתרא שם.

1 טו. במה⁹⁶ דברים אומרים שהוא מוכר קרקע אביו
2 קשהוה בן עשרים? קשהביא שתי שערות או
3 פשונו לודו לו סימני סריס⁹⁷; אבל אם לא הביא שתי
4 שערות ולא נעשה סריס - קטן הוא, ואין ממכרו
5 בקרקע ממכר, ואפילו בנכסיו, עד שיגדיל לרב
6 שנותיו⁹⁸.

(96) שם קנה: (97) שאינו ראוי להוליד, וסימני מפורשים בפ"ב מהלכות אישות הלכה יג. (98) היינו שלשים וחמש שנה ויום אחד (הלכות אישות שם, הלכה יא).

7 טז. מי⁹⁹ שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת,
8 ובאו קרוביו וערערו שהיה קטן בשעת המכר¹⁰⁰,
9 וביקשו לבדקו¹⁰¹ - אין שומעין להם לנולדו¹⁰². ועוד,
10 שהסימנים משתנין במיתה¹⁰³. וחוזה היא, שאין
11 העדים חותמין על השטר אלא אם כן ידעו בודאי
12 שהמוכר גדול¹⁰⁴.

(99) ברייתא שם קנה. מעשה שבא לפני רבי עקיבא. (100) ואין ממכרו ממכר (למעלה הלכה טו). (101) אם היו בו סימני גדלות. (102) במסכת שמחות (פ"ד הי"ב) הובא אותו מעשה שהובא בכא-בתרא שם בלשון זה: "אל יבדק, מאחר שנסתם הגולל אין מזיזין את המת ממקומו". וכן הוא בשו"ע יורה-דעה (סוף סימן סג). ואע"פ שאיסור ניוול המת הוא אפילו לפני הקבורה, כמפורש בחולין יא: - אין זה אלא בבדיקת איבריו הפנימיים, אם אינו טריפה, אבל לבדוק מבחוץ אם יש לו שתי שערות, אין זה ניוול. ועיין בהגהות 'בית הלל' ליוורה-דעה שם]. (103) גם נימוק זה שם. כלומר, שאע"פ שלא נמצאו הסימנים לאחר מיתה, יתכן שהיו מחיים ונשתנו לאחר מיתה. (104) שם קנה. וראה למעלה הלכה ט.

13 יז. פחות מכן עשרים שמכר קרקע אביו¹⁰⁵ -
14 חוזר¹⁰⁶ ומוציא מיד הלוקח, בין קדם עשרים בין
15 אחר עשרים. ומוציא מן הלוקח כל הפרות
16 שאכל¹⁰⁷. ואם הוציא הוצאות או שנטע וזרע -
17 שמין לו¹⁰⁸ ומחזיר את השאר. פדין הזה הורו
18 רבותי. ואני אומר, שאפילו קטן שמכר קרקע מנכסי
19 אביו, וכשנעשה בן עשרים לא מחה - אינו יכול
20 לחזור¹⁰⁹; שפיון שלקח המעות ונשתמש הלוקח
21 בקרקע זו לפניו קשהוה בן עשרים ולא מחה -
22 נתקיימה בידי הלוקח, שהרי רצה בממכרו.

(105) [ובנכסי עצמו, אם אינו יודע בטיב משא ומתן, אע"פ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ז תמוז - ספר קנין - הלכות מכירה קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 לֹא אֲשַׁתּוּ בְּכַתְּבָתָהּ אוֹ קָרַקַע שֶׁהֲכַנִּיס לָהּ שׁוֹם²⁷
 14 מִשְׁלוֹ²⁸ בֵּין קָרַקַע שֶׁיִּחַד לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ, אִף עַל פִּי
 15 שְׁקִנּוֹ²⁹ מִיַּד הָאִשָּׁה אַחַר שֶׁקִּיְמָה מַעֲשָׂיו - הֲרִי כָּל
 16 מֵה שֶׁעָשָׂה בְּטֹל³⁰; מִפְּנֵי³¹ שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת³²: נַחַת רוּחַ
 17 עֲשִׂיתִי לְבַעֲלִי³³.

18 מקור דברי רבינו, בספר "המקח והממכר" שער ד.
 19 נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והוא זוכה אף בגופם
 של אלו, אלא שהוא נושא באחריות במקרה של אבדון או
 כליון, ומכאן המונח "ברזל", שהאשה יכולה לבטוח בהם
 בבטחון של ברזל. 20 כל נכסי הבעל משועבדים לכתובת
 האשה, ועם זה יש שהוא מייחד שדה מסויים לגביית
 הכתובה, ואז אין הבעל יכול למכור שדה זה בלי הסכמתה.
 21 נכסים שהאשה מכניסה לבעלה, והבעל אינו זוכה
 בגופם אלא בפירותיהם, אבל אינו נושא באחריות להם ואם
 אבדו או כלו, אבדו לאשה. ו"מלוג" היינו מריטה ותלישה,
 כמורט השערות ומניח הראש, כן הוא אוכל הפירות ומניח
 הקרן ('ערוך' ערך מלג, וראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה
 א והערה ט). 22 בנכסים שלו הטעם פשוט: יד האשה
 כיד בעלה, ואם הוא מקיים הרי שפעולת האשה נחשבת
 כפעולתו, ובנכסים המשותפים כגון נכסי צאן ברזל ומלוג,
 צריך בעצם הסכמת שניהם, והרי בזה שהיא הקדימה
 למכור, יש גם משום הסכמתה. 23 משנה, בגיטין נה:
 24 שהאשה יכולה רק לעשות פעולות לזכות בעלה, ולא
 לחובתו כמו בעבד, ובנכסים המשותפים בכל אופן הרי
 צריך גם הסכמתו. 25 משנה בגיטין שם. ולפי
 ההסתייגות של האמוראים בבבא בתרא מט: וראה בפכ"ב
 מהלכות אישות הלכה יח. 26 והיינו נכסי צאן ברזל
 (וראה לחם-משנה בהלכות אישות שם). 27 שהבעל
 כותב לה שדה נגד הנדוניא שהיא הכניסה לו. 28 כן
 גירסת ה'תוספות' שם בניגוד לגירסת הרשב"ם.
 29 ולכאורה יש הסכמת שניהם. 30 המגיד-משנה מפרש
 שהמקח בטל על אתר, אך רבינו בפירוש המשניות בגיטין,
 אומר מפורש: "ויכולה להוציא מידי הלוקח כשתגבה
 כתובתה", הרי שעד אותו הזמן המקח קיים. 31 וטענה
 זו ישנה רק בנכסים אלו המנויים, שהיא בוטחת עליהם
 במיוחד ואינה להוטה למכרם. 32 היינו אם היא באמת
 אומרת כך, וראה 'בית שמואל' אבן-העזר סימן צ ס"ק נח.
 33 אבל לא הסכימה לכך בלב שלם.

18 ד. מְכַר או נָתַן נְכֵסֵי מְלוֹג, בֵּין בְּקָרְקָעוֹת בֵּין
 19 בְּמִטְלָטְלִין - יַד הָאִשָּׁה עַל הָעֲלִיּוֹנָה; רְצָתָהּ³⁴ לְבָטֵל
 20 - מִבְּטָלָהּ³⁵, וְאִם³⁶ קִיְמָה³⁷ מַעֲשָׂיו³⁸ - קָנּוּ
 21 הַלְקוּחוֹת³⁹.

34 שבנכסים שלה צריך הסכמת שניהם, של הבעל ושל
 האשה. 35 ובטל המכר אף לפירות, שהם לגמרי ברשות
 הבעל, כתובות צ: 36 בבא בתרא ג. 37 שבנכסי מלוג,
 אין היא יכולה לטעון טענת "נחת רוח עשיתי לבעלי",
 מכיון שהם כולם שלה, ואין כאן חשש לעורר איבת הבעל,
 אם לא תסכים. וראה להלן הלכה ו והערה נה. 38 בכ"י

פלוני השרה, מדין עבד כנעני. וכן בבבא-קמא קב: שאם
 קנה מישהו שדה בשביל ראש הגולה, קנה האחרון (ביאור
 הגר"א סימן רלה ס"ק ד). 5 כששמע שמכרו לו הקרקע
 או המטלטלין - התנגד מיד ולא רצה לקבל (להלן פ"ד שם
 הל' ב-ג). 6 "שזכות היא שתנתן לו מתנה [או מקח], אם
 ירצה. אבל אם לא ירצה, אין נותנין מתנה לאדם בעל-
 כרחו" (שם הלכה ב). ומקור הדברים בבבא-בתרא קלז:
 קלח. 7 אחרי שאין כל חשש הפסד ללוקח, שתמיד יכול
 לחזור, אם המוכר מזכה לו בלי ידיעתו. 8 משנה
 בבא-בתרא קסז: 9 היינו, אפילו במקרה המפורט לקמן.
 10 משנה, שם. 11 שכותב את שטר המכירה. שכן תיקנו
 חכמים, שמי שנשכר יתן שכר הסופר (מלאכת שלמה בשם
 רשב"א). [ורמוז דבר, מה שנאמר בירמיה (לב, מד): "שדות
 בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום" - הרי שהקונה הוא
 הכותב]. 12 גמרא שם, קסח. "כדאמרי אינשי זבנית
 קנית, זבנית אוביד" (= פתגם עממי אומר: קנית - נשכרת,
 מכרת - הפסדת) - ר"י בן מיגאש ורמ"ה, מהגמרא
 בבבא-מציא נא.

1 ב. וְכֵן¹³ הָעֶבֶד שֶׁקָּנָה¹⁴ אוֹ מְכַר, אוֹ נָתַן מִתְּנָה אוֹ
 2 נִתְּנָה לוֹ - יַד הָאֲדוֹן עַל הָעֲלִיּוֹנָה; אִם רְצָה¹⁵ לְקַיֵּם
 3 מַעֲשָׂיו - הֲרִי אֵלּוּ קִיְמִין¹⁶, וְאִם לֹא רְצָה - בְּטָלוּ
 4 כָּל מַעֲשָׂיו¹⁷. וּבְדַבְרֵים בְּלִבְד הוּא שֶׁמְקַיֵּם הָאֲדוֹן אוֹ
 5 מְבַטֵּל, וְאִינוּ צָרִיךְ לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ בְּלוֹם.

13 ספר "המקח והממכר" שם. וזהו בהתאם לכלל הידוע
 בספרות התלמודית: מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג:
 ולהלן פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יב). 14 [כעין זה
 מצאנו בתוספתא פ"ט דבבא-בתרא (הוצאת צוקמ. עמ'
 41019): "המוכר שדה חבירו במעמד חבירו לא עשה כלום,
 כתב מקיימני אחרי דבריו קיימין". הרי שהסכמתו אח"כ
 משווה לקנין מעמד משפטי (אור שמח). וכן הוא בקידושין
 נב: במי שקידש אשה בדבר שאינו שלו, ובא בעל הדבר
 ונתן הסכמתו, שהרי אלו קידושין. והוא-הדין לתורם פירות
 חבירו ובא בעל הפירות והסכים, שהרי זו תרומה, וראה
 בדברי רבינו בפ"ד מהלכות תרומות הלכה ג]. 15 הסכים
 והודיע על כך מיד. 16 ואין צורך בפעולת קנין חדשה
 של האדון. 17 "שמה שאמרו שיד העבד כיד רבו -
 לזכות בעבורו, ולא לחייב כלל, אפילו במה שהוא בזכות"
 (כגון שקנה בזול גדול, או מכר ביוקר גדול - 'נתיבות
 המשפט' סימן רלה, משה"א ס"ק לד) - מגיד-משנה.
 והמוכר צריך להחזיר את דמי המקח לאדון (מגיד-משנה
 בשם רב האי). ואין העבד קונה המתנה לפי שאין לו קנין
 בלי רבו, ועיין אור-שמח ואבן-האזל.

6 ג. וְכֵן¹⁸ הָאִשָּׁה שֶׁמְכָרָה אוֹ נִתְּנָה מִתְּנָה, בֵּין בְּנְכֵסֵי
 7 בְּעֵלָהּ בֵּין בְּנְכֵסֵי צֵאן בְּרִזְלָה¹⁹ שֶׁהֲכַנִּיסָה לוֹ, בֵּין
 8 בְּדַבְרֵים שֶׁיִּחַד²⁰ לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ בֵּין בְּנְכֵסֵי מְלוֹג²¹, בֵּין
 9 בְּקָרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטְלָטְלִין, וְכֵן אִם לְקַחָהּ אוֹ נִתְּנָה
 10 [לָהּ מִתְּנָה] - יַד הַבַּעַל עַל הָעֲלִיּוֹנָה; וְאִם רְצָה
 11 לְקַיֵּם²² - יְקַיֵּם²³, אִם רְצָה לְבָטֵל - יְבַטֵּל²⁴ הַכֹּל.
 12 אֲבָל²⁵ הַבַּעַל שֶׁמְכַר אוֹ נָתַן, בֵּין קָרַקַע שֶׁהֲכַנִּיסָה²⁶

יתומים" (וראה ביאור הגר"א חושן-משפט סימן רלה, ס"ק סח). (60) תוספתא תרומות פ"א, והובאה בגיטין נב. (61) מילה מורכבת משתי מילים רומיות: "פטר" (= אב), ו"פוס" (= בן): מפקח. (62) גיטין שם. (63) וראה פרטים בפ"א מהלכות נחלות. (64) כמו שמנמק הרמב"ם בסמוך, ויוצא מתוך התוספתא הנ"ל, שאין האופטרופוס רשאי לתת אפילו צדקה בשביל היתומים, וגם במקח וממכר הם נתונים להגבלות, ויש הרבה דברים שאינם רשאים לעשות (מגיד-משנה).

16 ז. המוכר⁶⁵ או הנותן בשבת, ואין צריך לומר ביום
17 טוב, אף על פי שמפין אותו⁶⁶ - מעשיו קמיין. וכן
18 כל מי שקנו⁶⁷ מידו בשבת - הקנין קיים, וכותבין
19 לאחור השבת ונותנין.

(65) מקור הלכה זו בתוספתא ביצה פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 207): "אין דנין וכו' ולא מקדשין ולא מעריכין (ואיסורם משום מקח וממכר - ביצה לז). וכו' וכולן שעשאן בין אנוסין ובין שוגגין ובין מזידין ובין מוטעין - מה שעשה עשוי [בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב] - דפוס ראשון" והובאה ברי"ף פ"ה דביצה בשם ירושלמי. ולומד משם לדין קנין בשבת וביום טוב. (66) מכת מרדות, "על שעבר על דברי חכמים" (ש"ע, סימן רלה סעיף כח). (67) קנין חליפין, שאף זה אסור בשבת.

סליקו להו הלכות מכירה בסיעתא דשמיא

יום ש"ק כ"ח תמוז ה'תשע"ז

הלכות זכיה ומתנה

ענין אלו ההלכות לידע דין זכיה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה. ודין נותן מתנה ומקבל מתנה. ואי זו מתנה חוזרת ואי זו אינה חוזרת. ובאור כל הדינין אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) נתבאר בו אלו דברים הם העיקר שכל המחזיק בהם זכה בהם, ומה משפטי המחזיק בהם, במה קנה בחזקתו, ודין גוי עם ישראל בקנייתו שיש צד שהנכסים הם כהפקר.

20 א. ההפקר, כל המחזיק בו - זכה.² וכן³ המדפרות
21 והנהרות והנחלים,⁴ כל שבהן⁵ - הפקר, וכל הקודם
22 בהן - זכה. כגון העשבים והעצים והפרות של
23 אילנות של יער⁶ וכיוצא בהן.

(2) נדרים מג. ומקומות רבים אחרים בתלמוד. וראה בפרק ב מהלכות נדרים הלכה יד שכתב רבינו: "ומה הוא ההפקר, הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל, בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר, כל הקודם וזכה בו קנה לעצמו ונעשה שלו". (3) היינו, צורה שנייה של הפקר, דברים שהם מופקרים ועומדים, שאף פעם לא היו שייכים לאיש. וראה בבא קמא יג: (4) מלשון הכתוב (דברים ח,

תימן: מעשיו. (39) בקנין הבעל, ואין צורך בפעולת-קנין שלה.

1 ה. בעל שמכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל או
2 מטלטלין שנתן⁴⁰ לה משלו⁴¹, אף על פלי⁴² שאינו⁴³
3 רשאי⁴⁴, אם עבר ומכר או נתן - קנו⁴⁵ הקדוחות,
4 ואין⁴⁶ האשה יכולה להוציא מידם. וכן⁴⁷ יש לו
5 לבעל למכר כל נכסיו, אף על פי שהן תחת יד
6 שעבוד הפתובה. ואם תבוא⁴⁸ לטרף⁴⁹ - טורפת;
7 אלא אם כן⁵⁰ כתבה⁵¹ ללוקח תחלה⁵² וקנו⁵³ מידה.

(40) בכ"י תימן ובדפוס רומי: שנתן לה. וכ"ה בשו"ע אבן-העזר סימן צ סעיף טו. (41) שאז דינם כדין נכסי צאן ברזל. ועיין שם בחלקת מחוקק ס"ק מט, וב'בית שמואל' ס"ק נב. (42) בבלי יבמות סו: ומגיד-משנה בשם ירושלמי, כתובות פרק מציאת האשה. (43) כל ההמשך, לשון הירושלמי. (44) מביטוי זה למד רבינו, כנראה, שאינו רשאי לכתחילה, אבל בדיעבד - הקנין קיים. (45) זו היא גם דעת רב האי ב"מקח וממכר", שער ו. וראשונים אחרים, ביניהם הרשב"א, חולקים עליו. (46) ואין זה דומה לקרקע, שנשאת תמיד קיימת, והאשה שמה את בטחונה עליה, משא"כ במטלטלין, שאין דעתה סומכת עליהם, שהרי בנכסי צאן ברזל הוא יכול בלעדי זה לכלות אותם עד גמירא (מגיד-משנה בשם הרשב"א), ובין כך ובין כך הרי הוא נושא באחריות והיא תקבל את התמורה, אף אם הוא מוכר (חלקת מחוקק שם). (47) כתובות פא: ושם מובא הדבר כפשוטו ביותר ומובן מאליו. (48) במקרה של גירושין או אלמנות. (49) לגבות את כתובתה מקרקע זו שמכר הבעל, ושהיתה, כמו כל נכסי הבעל, משועבדת לכתובתה. (50) כתובות צה. (51) שדין ודברים אין לה עם לוקח זה. (52) היינו קודם שמכר הבעל, אבל לאחר שמכר הבעל, יכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי", שם. (53) בקנין חליפין, גם זה שם.

8 ו. האשה⁵⁴ שמכרה או נתנה נכסי צאן ברזל לבעלה
9 - לא קנה⁵⁵, ויש⁵⁶ לה לחזור ולהוציא מידו, כמו
10 שבארנו בהלכות אישות⁵⁷. בית⁵⁸ דין שמכרו⁵⁹ או
11 לקחו פנכסי יתומים, בין בקרקע בין במטלטלין,
12 וכן⁶⁰ האופטרופוסין⁶¹, בין⁶² שמנו אותם בית דין
13 בין שמנה אותן אבי יתומים - מקחן מקח וממכרן
14 ממכר⁶³, אבל⁶⁴ מתנתם אינה פלוס; שאין אדם נותן
15 דבר שאינו שלו.

(54) בבא-בטרא נ. (55) שיכולה היא לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי". אבל בנכסי מלוג, אינה יכולה לטעון כן. וראה למעלה הלכה ד והערה לו, ובפכ"ב מהלכות אישות הלכה יז. (56) שהאשה יכולה לתבוע במקרה של גירושין ואלמנות את נכסי צאן הברזל כמו שהם - אם הם קיימים. (57) פכ"ב הלכה יח. (58) סמיכות ההלכות האלו, הנראות רחוקות אלו מאלו, היא בזה, שהן דנות בהגבלות המוטלות על בא-כח בנכסים. (59) שהם אינם גרועים מאופטרופוס המתמנה על-ידם (ראה להלן), והם נקראים "אביהן של

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דרכי שלום" (משנה שם). (21 גיטין ס: וסא. 22) בכתב יד תימן: "הייתה". (23 שיש לה בית קיבול. 24) ואפשר להוציא בדיינים (ראב"ד). שכליו של אדם קונים לו (גיטין שם, שבזה אין פלוגתא בין תנא קמא ורבי יוסי).

ד. הפורס מצודה²⁵ בשדה חברו וצד בה תיה או עוף, אף על פי שאין לו רשות לעשות דבר זה²⁶ - קנה²⁷. ואם היה²⁸ עומד בעל השדה בתוך שדהו²⁹ וקנה³⁰: זכתה לי שדי - קנה בעל השדה³¹, ואין לבעל המצודה פלוס.³²

(25 מצודה סתם היא חוט ארוך ובה מחט, כמבואר למעלה בהלכה ג, וראה להלן. 26) כמו שכתב למעלה בהלכה ב. 27) מדברי סופרים, משום דרכי שלום, כמו שכתב למעלה בהלכה ג. 28) בבא מציעא יא. 29) המדובר בשדה שאינה משתמרת שהרי במשתמרת אינו צריך לעמוד בצד שדהו (פרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 30) לאחר שהחיה והעוף כבר היו ניצודים במצודה. 31) ובטל קניינו של בעל המצודה, ואין כאן משום "דרכי שלום", שלא תיקנו תקנה זו אלא בפורס מצודה בשדה הפקר, אבל לא לפורס בשדה חבירו שלא ברשות, ובייחוד כשבעל השדה עומד וצווה שהוא עצמו רוצה לזכות בזה, ראה מגיד משנה. ולא חילק רבינו בין אם החכה רצה כדרכה לבין אם הייתה רגלה שבורה כמו שחילק בהלכות גזילה (שם הלכה יא) - שהרי כאן המדובר כשכבר היו ניצודים במצודה, ודינם כצבי שבור וכגוזלות שלא פרחו שנקנים לבעל השדה (אף על פי שאינה משתמרת, אם עומד בצד שדהו) וראה בראב"ד ובמגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה.

ה. דגים³² שקפצו לתוך הספינה - קנה בעל הספינה; שזו כפצור המשתמרת היא³³. ואינה חצר המהלכת³⁴, שהמים הן שמוליכין אותה, ואינה הולכת מחמת עצמה³⁵.

(32) בבא מציעא ט: (33) וקונה, כאמור, בלי עמידת בעל החצר בחצרו ובלי אמירתו. (34) שאינה קונה (למעלה פרק ג מהלכות מכירה הלכה יג). (35) כן בגמרא שם.

ו. גר³⁶ שמת ולא הוליד ישאאל אחר שנתגייר³⁷ - אין לו יורשין, אלא פל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה. ואין בעל המצור³⁸ יכול לסלקו³⁹ בדימים, שזו פמתנה⁴⁰ היא⁴¹.

(36) משנה בבבא בתרא מב. וגמרא שם נג. ועוד. (37) היינו, שלא הוליד אחרי שנתגייר, אף על פי שלידתו הייתה בקדושה, אחר שנתגייר, כיוון שהולידו טרם שנתגייר (מגיד משנה). ובלשון השולחן ערוך (רעב סעיף א): "ולא הניח בן, שהורתו ולידתו בקדושה". וראה קידושין יז: יח. ותוספות שם דיבור המתחיל כאן שהורתו, ובבא בתרא קמט. בעובדא דאיסור גיורא. (38) בעל השדה, הגובל עם שדה הגר. (39) כדין בעל מצרא (פרק י"ב מהלכות שכנים הלכה ה). (40) ובמתנה אין דין בעל מצרא (פרק י"ג שם

ז) "ארץ נחלי מים". וראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה ב ובפרק ט מהלכות רוצח הלכה ב. (5) מה שמוצאים בהם, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (6) יער הוא הפקר וכן נראה במכות ז: "יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם" (מגדל עוז). ומה שכתב רבינו "של יער" - מוסב על כל הנ"ל, היינו על עשבים ועצים ופירות. ונמסתימת לשון רבינו נראה, שהכוונה גם לתלושים וגם למחוברים ולא כרבי שמעון בן אלעזר בתוספתא בבא קמא פרק ח שאמר: "תלושין שבמדבר (בבבלי בבא קמא פא: "תלושין שבהרים") הרי הן של כל השבטים, ומחוברין הרי הן של אותו השבט", שלדעת רבינו דעת יחיד היא ואין חכמים מודים לו. והראב"ד בהשגה שכתב: "דווקא לאותו השבט" כוונתו לפסוק כרבי שמעון בן אלעזר הנ"ל, וראה מגיד משנה ולחם משנה ואבן האזל.

ב. הצד דגים מן הים⁷ ומן הנהרות, או שצד עופות או מיני חיות⁸ - הואיל ואין להם בעלים, זכה. ובלבד שלא יצוד בשדה חברו⁹. ואם צד שם - קנה¹⁰. ואם היו הדגים בכיבירים¹¹ של בעלים, וכן תיה ועוף שבכיבירים, אף על פי שהוא ביכר גדול והוא מחסר צידה - הרי זה של בעל הכיבירים¹², והצד משם - הרי זה גזלן¹³.

(7) כלומר, הימים הגדולים. פרט לימה של טבריא, שיש לו דינים מיוחדים לעניין זה, ראה בפרק ה מהלכות נזקי ממון הלכה ג. (8) במדברות וביערות שהם הפקר, כנ"ל. (9) לפי שאין לו להיכנס לשדה חבירו שלא ברשותו. ורק להציל את נחיל הדבורים שלו, שברח, התירו לו להתהלך בשדה חבירו (בבא קמא קיד.). (10) אם עשה קניין. והמדובר בשדה שאינה משתמרת, ובעל השדה אינו עומד בצד שדהו, ולפיכך לא זכה מטעם קניין חצר, - שאין חצרו של אדם קונה לו אלא אם היא משתמרת, או אם עומד בצידה (בבא מציעא יא.). וראה להלן הלכה ד. (11) [ביכר הוא כלי להחזקת חיות-בר ודגים]. (12) שהרי הם משתמרים בכיבירים, וחצר המשתמרת קונה לו לאדם אפילו שלא מדעתו (בבא מציעא שם). (13) כלומר, עובר על "לא תגזול" מן התורה, ואפשר להוציאה בדיינים כמו שמפרש הראב"ד בהלכה ג (לחם משנה שם).

ג. אבל¹⁴ הולקח דגים מתוך מצודתו¹⁵ של חברו פשהוא¹⁶ בתוך הים¹⁷, או שלקח תיה ממצודתו¹⁸ פשהיא פרוסה במדבר - הרי זו אסור¹⁹ מדברי סופרים²⁰. ואם²¹ היה²² המצודה פלי²³, ולקח מתוך המצודה - הרי זה גזלן²⁴.

(14) משנה בגיטין נט: וכתנא קמא. (15) מצודה זו היא: חוט ארוך ובו כמה מחטים שעל ידם ניצודים הדגים. (16) בכתב יד תימן: "כשהיא". (17) בניגוד לכיבירים, שלמעלה. (18) גם מצודה זו היא על ידי חוט ובה מחטים לתפיסת החיות. (19) אבל אין בו משום גזל ממש, שיהא אפשר להוציאו בדיינים, "מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה בהן" (לשון רבינו בפרק ו מהלכות גזילה הלכה יב), לפי שאין בית קיבול למצודות אלו, וראה להלן. (20) "מפני

55) בבא קמא מט: (56) שטר קניין, או שטר מתנה של הגר, ולא שטר חוב כפירוש רש"י שם. (57) שהרי לא עשה בה קניין, כן הובא בגמרא שם: "המחזיק בשטרותיו של גר וכו' אדעתא דארעא הוא דמחזיק [בשטר] ובארעא הא לא אחזיק" - הרי שפשוט הדבר שלא קנה הקרקע בהגבחה השטר. (58) שימוש אפשרי של הנייר. (59) בגמרא שם הסתפקו באופן שהחזיק בשטר בסתם, אם כוונתו לקרקע ולא קנה השטר או שנתכוון גם לשטר, ולא נפשטה הבעיית. ואילו באופן שנתכוון בוודאי לקנות הקרקע, לא הסתפקו כלל, שוודאי לא קנה השטר. ואם כן דברי רבינו תמוהים משני צדדים, שהוא כתב שהמחזיק כדי לקנות את הקרקע, קנה השטר. אבל יש אומרים שסוגיא זו אינה סוברת שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (בבא מציעא יא.) - אבל לפי מה שאנו פוסקים להלכה, שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח), אין ספק שאפילו אם לא נתכוון כלל לקנות השטר - קנה השטר (ש"ך סימן ערה סעיף קטן ג, ועיין תוספות בבא בתרא נד. דיבור המתחיל אדעתא). (60) שימושים דומים של הנייר.

18 י. שְׁדָה⁶¹ הַמְצִינֶת⁶² בַּמְצָרִיָּה - פִּיּוּן שֶׁהַפִּישׁ⁶³ בֵּהּ
19 מְפֹשֵׁשׁ אֶחָד⁶⁴ - קָנָה אֶת פְּלָה; וְאִם⁶⁵ אֵינָה מְצִינֶת
20 בַּמְצָרִיָּה - קוֹנָה מִמֶּנָּה בְּאוֹתוֹ מְפֹשֵׁשׁ⁶⁶ פְּדֵי שְׁלָף
21 הַצֶּמֶד⁶⁷ בְּשַׁעַת חֲרִישָׁה וְיַחְזֹר⁶⁸. הַמְצָר⁶⁹ וְהַחֲצֵב⁷⁰
22 שְׁמַתְחֵמֵן בּוֹ תַחֲוִימֵן⁷¹ מִפְּסִיקֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכָל
23 הַמְחֲזִיק בְּשָׂדֵה - לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַמְצָר אוֹ עַד
24 הַחֲצֵב.

61) בבא בתרא נד. כרב נגד שמואל מפני שרב נחמן עשה מעשה כמותו (מגיד משנה). (62) שגבולותיה בולטים וגלויים (רבינו גרשום שם דיבור המתחיל המסויימת). והמדובר בנכסי הגר, שאילו במכירה ונתן דמים קונה במכוש אחד כמה שדות (פרק א מהלכות מכירה הלכה יט וראה למעלה הלכה ז). (63) היכה, חפר. (64) חפירה אחת. (65) גמרא שם. (66) כן מפרש רבינו מה שאמר שם: "אינה מסויימת במיצריה, עד כמה? אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר", כלומר, עד כמה הוא קונה במכוש אחד. ורשב"ם מפרש אחרת, ועיין תוספות שם. (67) שני שוורים החורשים יחד. (68) שהצמד עושה תלם אחד באורך מסויים של השדה, - לא כל האורך - וחזור. ושיעור אורך זה הוא קונה במכוש אחד. (69) =הגבול. שם נה. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (70) צמח שיש לו שרשים יורדים בעומק הארץ - אינם נוטים לכאן ולכאן, וכו' תיחם יהושע חלקי השבטים (בבא בתרא נו.) ועל כן נקרא חצוב (פירוש המשניות לרבינו בפרק א מכלאים משנה ח). (71) שעושים תחומין.

25 יא. כָּל הַמְּפָסֵיק לְפָאָה⁷² - מִפְּסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר⁷³.
26 כִּיצַד? הֲיָה שֵׁם נִחַל אוֹ אֲמַת הַיָּם וְכִיּוֹצֵא בֵּהּ⁷⁴ -
27 לֹא קָנָה אֶלָּא עַד הַנִּחַל אוֹ עַד הָאֲמָה. וְכָל הַמְּפָסֵיק
28 בְּרִשׁוֹת שְׁבֵת⁷⁵ - מִפְּסִיק בְּנִכְסֵי הַגֵּר⁷⁶, כְּגוֹן שְׁהִיָּה
29 בֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת רְשׁוֹת הַיָּחִיד⁷⁷ אוֹ פְּרָמְלִית⁷⁸, אֶפְלוּ
30 הִיָּה בִּינֵיהֶם רְשׁוֹת⁷⁹ שְׁחֹלְלֶת לְגִטִּין⁸⁰.

הלכה א). (41) שכשם שבמתנה, אין בעל המצר יכול לטעון, - כמו שהוא טוען במכר - "קנה לך במקום אחר ואל תיכנס בגבוליי", שרק זה רצה לתת לו מתנה ורק במקום זה ולא במקום אחר - אף בהפקר הדבר כן, שהרי אינו יכול למצוא נכסי הפקר במקום אחר, ראה בלחם משנה.

1 ז. שְׁתֵּי⁴² שָׂדוֹת בְּנִכְסֵי הַגֵּר וּמְצָר⁴³ אֶחָד בִּינֵיהֶן:
2 הַחֲזִיק בְּאַחַת מֵהֶן לְקוֹנְתָהּ - קָנָאָה⁴⁴. הַחֲזִיק בֵּהּ
3 לְקוֹנֵת אוֹתָהּ וְאֶת חֲבֵרְתָּהּ - זוֹ שֶׁהַחֲזִיק בֵּהּ קָנָה,
4 אֲבָל חֲבֵרְתָּהּ לֹא קָנָה⁴⁵. הַחֲזִיק בֵּהּ פְּדֵי⁴⁶ לְקוֹנֵת אֶת
5 חֲבֵרְתָּהּ - לֹא קָנָה אֶחַת מֵהֶן; חֲבֵרְתָּהּ - מִפְּנֵי שְׁלֹא
6 הַחֲזִיק בֵּהּ, וְאוֹתָהּ - מִפְּנֵי שְׁלֹא הַחֲזִיק בֵּהּ פְּדֵי
7 לְקוֹנְתָהּ. הַחֲזִיק⁴⁷ בֵּהּ פְּדֵי לְקוֹנְתָהּ וְלְקוֹנֵת אֶת
8 חֲבֵרְתָּהּ וְאֶת הַמְצָר שֶׁבִּינֵיהֶן⁴⁸, אוֹ שֶׁהַחֲזִיק בַּמְצָר
9 לְקוֹנֵת שְׁתֵּי⁴⁹ - הָרִי זֶה סִפְקָא⁵⁰; וְאִם בָּא אֶחָד
10 וְהַחֲזִיק בֵּהּ פְּדֵי לְקוֹנְתָהּ - זָכָה הָאֲחֵרוֹן⁵¹.

42) בבא בתרא נג. מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן. (43) משעול בין שדות (רמ"א סימן רעה, סעיף ד) או נקע וגדר, המהווים גבול בין השדות, וראה פירוש רבינו גרשום שם נה. דיבור המתחיל המצר. (44) כלומר, קנה כולה, כדלהלן הלכה י ששדה המצויינת במצריה (=גבולות סביב לה), כיוון שהכיש מכוש אחד קנה כולה. (45) אבל במכר, אם החזיק בשדה אחד קנה שדות הרבה, ואף הנמצאים במדינות רחוקות (קידושין כז. ולמעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יט), משום שמתן הדמים מצרף את כל השדות לחטיבה אחת (הגהות מיימוני ורשב"ם שם), ויש שכתבו דמתנה הרי היא כמכר בעניין זה מפני שדעת אחרת מקנה אותו (מגיד משנה, ועיין משנה למלך). (46) "שאיך אדם קונה שלא מדעתו" (רשב"ם שם, דיבור המתחיל אף אותה לא קנה). (47) בעייה בגמרא (שם). (48) והבעייה היא אם קנה אף את השדה השניה, כיוון שנתכוון לקנות גם את המצר, או אולי לא קנה גם את המצר (רשב"ם שם, דיבור המתחיל או דלמא). (49) אף זו בעייה שם, שמא קנה שתיהן, מאחר שהמצר הוא ה"אפסר" (=החבל) של השדות. (50) כי הבעייה לא נפתרה. (51) שחזקתו ברורה, ואין חזקת הראשון המפוקפת יכולה לעמוד נגדה (מגיד משנה).

11 ח. וְכֵן⁵² שְׁנֵי בְתִים זֶה לְפָנִים מִזֶּה⁵³, שֶׁהַחֲזִיק בְּאֶחָד
12 מֵהֶן⁵⁴ לְקוֹנְתוֹ וְלְקוֹנֵת אֶת הַשְּׁנִי - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה
13 שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ בְּלִבְד. הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֶן פְּדֵי לְקוֹנֵת אֶת
14 הַשְּׁנִי - אִף זֶה שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לֹא קָנָה.

52) בבא בתרא שם, מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. (53) אחד פנימי ואחד חיצוני, שמן הפנימי עוברים אל החיצוני. (54) בין פנימי, בין בחיצוני, כן הוא לפי גירסת הרי"ף. בניגוד לגירסת רשב"ם, שלפיה, אם החזיק בפנימי קנה אף החיצון שמשועבד לפנימי.

15 ט. הַמְחֲזִיק⁵⁵ בַּשֹּׁטֵר⁵⁶ מִנְכְּסֵי הַגֵּר פְּדֵי לְקוֹנֵת אֶת
16 הַקְּרָקַע הַכְּתוּבָה בְּאוֹתוֹ שֹׁטֵר - לֹא קָנָה⁵⁷ אֶלָּא
17 הַשֹּׁטֵר בְּלִבְד, לְצַר⁵⁸ עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ⁵⁹ וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שדה נכנס, הרי הוא טמא וכדעת חכמים ולא כרבי אליעזר בבבא בתרא שם (פרק כ מהלכות אבות הטומאה הלכה ט) - כאן שהוא מסופק אם נכנס לבקעה זו, גם לחכמים דרבי אליעזר, הוא טהור (לחם משנה). (84) כלומר, אותה הבקעה שבה נמצאת אותה השדה הטמאה..

6 יג. בקעה⁸⁵ גדולה שיש בה שדות רבות, וכלן של
7 גר אחד, ולא היה ביניהן⁸⁶ לא מצר ולא חצב ולא
8 דבר מדברים המפסיקין, וכא אחד והחזיק במקצת
9 הבקעה לקנות את פלה - כל הנקרא על שם אותו
10 הגר קונה אותו.

(85) בבא בתרא נו. מימרא של רבי מרינוס. (86) [ביניהם, כלומר, בין השדות לא היה מצר ולא שום דבר המפסיק, אבל מסביב הייתה כל הבקעה מסויימת במצריה, שאם לא כן לא קנה אלא "כדי שילך הצמד בשעת חרישה ויחזור" (למעלה הלכה י). ועיין מגיד משנה מה שהאריך בדברי רבינו, ולפי הנ"ל הכל מבורר.]

11 יד. עפ"ם שפמכר מטלטלין לישראל, או קנה
12 מטלטלין מישראל - קונה במשיכה⁸⁷ ומקנה
13 במשיכה או בדים⁸⁸. אבל הקרקע - אינו קונה
14 אותו מישראל אלא בשטר⁸⁹, ואינו מקנה אותו
15 לישראל אלא בשטר⁹⁰; שאין דעתו⁹¹ סומכת אלא
16 על השטר⁹². לפיכך⁹³, ישראל שלקח שדה מן
17 העפ"ם ונתן הדמים⁹⁴, וקדם⁹⁵ שיחזיק בה בא
18 ישראל אחר והחזיק בה בדרך שפחזקין בנכסי
19 הגר⁹⁶ - זכה אחרון, ונתן לראשון את הדמים⁹⁷.
20 מפני שהעפ"ם מעת שלקח הדמים סלק רשותו,
21 וישראל לא קנה עד שגיע השטר לידו, ונמצאו
22 נכסים אלו בנכסי מדבר⁹⁸, שכל המחזיק בהן - זכה.

(87) כאמימר ולא כרב אשי, עבודה-זרה עא. (88) כלומר, קונה ומקנה במשיכה וקונה ומקנה בדים (מגיד משנה וכסף משנה). כמו שנראה בעבודה-זרה שם. בניגוד למה שנאמר בכורות יג. שאין הגוי קונה אלא או בדים או במשיכה. ועיין תוספות עבודה-זרה שם דיבור המתחיל שקילו ומגיד משנה וכסף משנה. (89) עם נתינת הכסף (למעלה פרק א מהלכות מכירה הלכה יז). מקור הדברים בבבא בתרא לה: מימרא של רב יהודה בשם רב: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר" ומפרשה רבינו לענין חזקת קניין ולא לענין חזקת שלוש שנים, ועיין רשב"ם שם. וטעם הדבר: שאם יקנה בחזקה יבוא להחזיק באלמות (מגיד משנה שם). (90) שם במימרא של רב: "ישראל הבא מחמת גוי הרי הוא כגוי - אין לו חזקה אלא בשטר" ופירשה כנ"ל בחזקת קניין. וישראל הבא מחמת גוי היינו הקונה מן הגוי (כסף משנה שם). ועוד שם נד: מימרא של שמואל. (91) של ישראל הקונה מן הגוי (משנה למלך, וראה מגיד משנה וכסף משנה שם). (92) שמה יחזור וייקחנו הגוי ממנו באלמות. והיינו, אפילו במקום שאין כותבין את השטר, שהרי במקום שכותבים, אף ישראל מישראל אינו קונה אלא בשטר (למעלה פרק א שם הלכה ד - לחם

(72) היינו, שהפסקה זו מהווה גבול בין השדות, וצריך לתת פאה לכל שדה לחוד, שאין מניחין את הפאה משדה על חברתה, ראה בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה א. (73) אין דבר זה מפורש בתלמוד, אבל למדו רבינו בקל וחומר מפאה, שכן אמרו בבבא בתרא נה. "המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר, אבל לענין פאה וטומאה לא" - ואם כן דברים המפסיקים בפאה בוודאי מפסיקים בנכסי הגר (מגיד משנה). (74) שמפסיקים לפאה, פאה פרק ב משנה א, ורבינו שם הלכה ב. (75) לענין הוציא חצי שיעור לרשות אחת וחצי שיעור לרשות אחרת ויש הפסק ביניהן, שאין חצאי השיעור מצטרפים (פרק י"ח מהלכות שבת הלכה כד). (76) אף זה אינו מפורש וגם זה נלמד בקל וחומר משבת שכן אמרו שם נה: "אבל לשבת לא", כלומר המצר והחצב שהם מפסיקים בנכסי הגר, אינם מפסיקים לשבת, ואם כן דברים המפסיקים לשבת, בוודאי שהם מפסיקים לפאה (מגיד משנה). (77) הלכות שבת שם. (78) כלומר, אפילו כרמלית שאינה מפסקת ברשויות שבת (הלכות שבת שם) - מפסקת כאן, שהרי גם החצב שאינו אלא "מקום פטור" (רשב"ם בבא בתרא נו. דיבור המתחיל רבא אמר) חוצץ כאן (למעלה הלכה י). וכל שכן שהכרמלית מפסיקה, שהרי הכרמלית חשובה יותר כרשות בפני עצמה מאשר מקום פטור (ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה יא), ועיין לחם משנה. (79) היינו, אפילו מקום פטור, עיין ברשב"ם שם. וראה להלן. (80) היינו, שאם השאיל הבעל מקום בחצירו לאשתו, על מנת לזרוק שמה הגט, וזרק ונפל בעמוד העומד על יד המקום המושאל, נחשב עמוד זה כרשות אחרת, ואינו כלול במקום המושאל, ואם השאיל לה מקום אחד, לא השאיל לה שני מקומות. וכמה דברים חולקים שם רשות בענין גיטין: א. מקום שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ב. מקום שגבוה עשרה טפחים אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות. ג. מקום שיש לו שם לווי אף על פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות ואינו גבוה עשרה טפחים (פרק ה מהלכות גירושין הלכה ט). הרי שגם מקום פטור חולק רשות לענין גיטין, והוא הדין לנכסי הגר. וראייה לזה ממה שאמר רבא (בבא בתרא נו): "רשות שבת כרשות גיטין", הרי שהשווה שניהם, ואם רצו לומר שלענין נכסי הגר המצר והחצב מפסיקין ולענין שבת אינם מפסיקין (שם נו:), הוא הדין שבנכסי הגר יותר מפסיק מלענין גיטין.

1 יב. כל דבר⁸¹ המפסיק לטמאה - מפסיק בנכסי
2 הגר⁸². כיצד? כגון שגננס אדם לבקעה זו, וטמאה
3 בבקעה בצדה אחרת⁸³, ואינו יודע אם הגיע למקום
4 הטמאה⁸⁴ אם לאו - כל מקום שפחזקין אותו
5 לטמאה, הרי הוא במקום אחר מחלק בפני עצמו.

(81) משנה טהרות פרק ו משנה ה ומובאה בבבא בתרא נו: (82) שהרי (שם נו). רצו לומר שהמצר והחצב שמפסיקין בנכסי הגר אינם מפסיקין לענין טומאה, ואם כן אלו שמפסיקין לענין טומאה כל שכן שמפסיקין בנכסי הגר. (83) כלומר, בבקעה אחרת, שאף על פי שהנכנס לבקעה שיש בה כמה שדות וטומאה באחת מהן ואינו יודע לאיזה

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) בפ"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז. והראב"ד חולק על דברי רבינו, כאן ושם. 9) שם נד. 10) של הפקר. 11) בגמרא שם: "רפיק תותיה פורתא (= חרש תחתיו מעט)".

- ג. יִשְׁעָה דְּבָרִים רַבִּים, שְׁאֵם הַחֲזִיק בְּהֵן הַלּוֹקֶת¹³ - 20
- לֹא קָנָה עֲדִין, וְאֵם הַחֲזִיק בְּאֶחָד מֵהֵן בְּנִכְסֵי הַגֵּר²¹
- אוּ בְּנִכְסֵי הַפֶּקֶר - קָנָה. כִּיצַד? הַמּוֹצֵא¹⁴ פְּלִטְרִים¹⁵
- גְּדוּלִים¹⁶ בְּנוֹיִן בְּנִכְסֵי הַגֵּר אוּ בְּנִכְסֵי הַפֶּקֶר, וְסִיד¹⁷
- בְּהֵן סִיד אֶחָד אוּ פִיר¹⁸ בְּהֵן פִּיר אֶחָד, כְּגוֹן אִמָּה²⁴
- אוּ יוֹתֵר¹⁹ כְּגוֹן²⁰ הַפֶּתַח - קָנָה.²⁵

12) שם נז. ושם מנו את ההבדלים, שבין נכסי הגר לבין נכסי חבירו. 13) לא כתב רבינו "הלוקח מחבירו" (כמו שכתב למעלה בתחילת הלכה ב) לפי שכאן לא מדובר בחזקת קנין אלא בחזקת שלש שנים, שבזה אינו קונה אם נרה או היטיבה בדברים אחרים, אלא-אם-כן אכל פירותיה, כמפורש בפ"ב מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כן פירש רבינו יהושע הנגיד, נכרו של רבינו (הובא בכסף-משנה), ואילו בלוקח שדה מחבירו - קנה בכל פעולה שעושה לטובת השדה אע"פ שלא אכל פירותיה, וכן מפורש בפ"א מהלכות מכירה הלכה יב, שאם חיבר המים לשדה כיון שהועיל לה קנה, ואם כן פשוט שהוא-הדין לנרה וכיוצא בה. וראה להלן הערה כה. 14) שם נג: 15) ארמונות. 16) כן הוא בגמרא שם (והרשב"ם מוחק גירסא זו) - וכוונתו להדגיש, כנראה, שאף בארמונות גדולים קונים בציור קטן. 17) טח. 18) צייר, והיינו, ציורים פעוטים כגון פרחים וצבעועים, בניגוד לצורה (להלן הלכה ד) שהיא צורה של בעל-חי. 19) וברורה שיטת רבינו, שאף ביותר מאמה צריך שיהיה נגד הפתח (שלא כדעת רשב"ם). ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה. 20) בכותל מול הכניסה, ששם נראה יותר ויש לו חשיבות מיוחדת.

- ד. הַצָּר²¹ צוֹרֶה²² בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה. וְהַמְצִיעַ²³
- מַצְעוֹת²⁴ בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה²⁵. הַנֶּרֶס²⁶ אֶת הַשָּׂדֶה
- בְּנִכְסֵי הַגֵּר - קָנָה²⁷. הַמְפַצֵּל²⁸ זְמוּרוֹת הַגֶּפֶן אוּ
- שְׁרִיגִים²⁹ אֵילָנוֹת וְכַפּוֹת תְּמָרִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר: אֵם²⁹
- דַּעֲתוֹ³⁰ לְעֶבֶד³¹ הָאֵילָן - קָנָה³²; וְאֵם דַּעֲתוֹ לְהַאֲכִיל³⁰
- הַעֲצִים לְבַהֲמָה - לֹא קָנָה³³.³¹

21) מימרא של רב, שם נד. 22) של חיה ושל עוף (רשב"ם). וכיון שהיא חשובה ביותר, אין צריך שיעור אמה כמו בכיור, שלמעלה הלכה ג (רשב"ם). ודרך אגב למדנו מכאן, שאין איסור בעשיית צורות של חיה ושל עוף (הגהות מיימוניות אות ב). 23) שם נג: מימרא של רב ששת, המסתמך על ברייתא אחת. 24) מחצלאות לשכיבה. 25) כיון שייפה הקרקע בהצעתו (מגיד-משנה בשם ר"י מיגש). ויש מפרשים שאע"פ שלא ייפה הקרקע, קנה. ואינו דומה לאכילת פירות, כיון שנהנה מגוף הקרקע. ומקור הדברים מהפסוק "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמיה מ, י) - במה תפשתם בישיבה (רשב"ם, וכן הוא בקיצור במגיד-משנה). [אבל בדברי רבינו אי-אפשר לפרש כן, שבאופן זה קונה גם בלוקח מחבירו. וקל-והומר הוא: אם

משנה). 93) שם נד: מימרא של רב יהודה בשם שמואל, וכן שם עובדא, שרב נחמן עשה בה כשמואל. 94) שנסתלק הגוי מן הקרקע (כדלהלן בדברי רבינו), שהרי אצלו נגמר הקניין על ידי קבלת הכסף, אלא שהישראל אינו קונה בזה מאחר שלא סמכה דעתו על הגוי בלי שטר (גמרא שם). 95) אבל קדם הראשון והחזיק בה - קנה הוא מן ההפקר, שהחזקה שלו אינה גרועה מזו של השני, ויש חולקים על רבינו בזה (מגיד משנה). 96) מפני שחזקה בנכסי הגר שונה מזו הרגילה, כמו שיבואר להלן בפרק ב הלכה א"ב. 97) כן כתב רב האי בספר המקח והממכר שער יד. לפי שקרקע זה כמשכון ביד הלוקח הראשון, על מעותיו שנתן לגוי, והרי זה דומה למשכון הגר ביד ישראל ובא ישראל אחר והחזיק בו, שלוקח ממנו הראשון כנגד מעותיו, כמו שכתב רבינו להלן פרק ב הלכה טו (רא"ש בבבא בתרא פרק ג סימן סה). 98) כלומר, הפקר. ראה למעלה הלכה א.

- 1 טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שְׁאִין מְשַׁפֵּט
- 2 יְדוּעַ לְמַלְךְ; אֲבָל⁹⁹ אֵם דִּין אוֹתוֹ הַמְלִיךְ וּמְשַׁפֵּטוֹ
- 3 שְׁלֹא יִזְכֶּה בְּקַרְקַע אֲלֹא מִי שְׁפוֹתָב בְּשֵׁטֶר אוּ הַנוֹתֵן
- 4 דְּמִים וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֲלוֹ - עוֹשִׂין כְּפִי מְשַׁפֵּט
- 5 הַמְלִיךְ; שְׁפָל¹⁰⁰ דִּיגֵי הַמְלִיךְ בְּמַמוֹן¹⁰¹ עַל פִּיְהוֹן דְּנִין.

99) בבא בתרא שם. 100) בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "דינא דמלכותא דינא" בבא בתרא שם, ועוד. 101) דווקא בממון, אבל לא באיסורים, וכן הוא במשנה גיטין י: שכל השטרות של גויים כשרים משום "דינא דמלכותא דינא", חוץ מגיטי נשים.

פֶּרֶק שְׁנַיִן

1) נתבאר בו אי זו חזקה קונה בנכסי ההפקר ומהות החזקה, וכל הנמשך אחר זה.

- 6 א. נִכְסֵי גֵר שְׁאִין לוֹ יוֹרְשִׁים², וְנִכְסֵי הַהַפֶּקֶר, וְשָׂדֶה
- 7 שְׁמִכְרָה הַעֲכוּרִים לְיִשְׂרָאֵל וְעַדִּין לֹא הַחֲזִיק בִּיה³ -
- 8 פְּלִם דִּינָם שְׁרָה⁴: כָּל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם בְּדֶרֶךְ מַדְיָכִי
- 9 הַחֲזָקָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת מְכִירָה⁵ - קָנָה⁶, חוּץ
- 10 מֵאֲכִילַת הַפְּרוֹת⁷.

2) ראה למעלה פרק א הלכה ו. 3) שם הלכה יד. 4) לפי שכולם הפקר. 5) פ"א הלכה ח. 6) משנה בבא-בתרא מב. 7) בבא-בתרא נז. ונד. שאינו קונה אלא כשעושה דבר לטובת השדה, כדלהלן.

- 11 ב. כִּיצַד? הַלּוֹקֶת קָרַקַע מִחֲבֵרוֹ, וְהַחֲזִיק בָּהּ
- 12 בְּאֲכִילַת פְּרוֹתֶיהָ - קָנָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ⁸; אֲבָל בְּנִכְסֵי
- 13 הַפֶּקֶר אוּ נִכְסֵי הַגֵּר, אֲפִלוּ אֲכַל פְּרוֹת הָאֵילָן בְּמָה
- 14 שְׁנַיִם - לֹא קָנָה גוֹף הָאֵילָן וְלֹא גוֹף הַקָּרְקַע, עַד
- 15 שְׁיַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה בְּגוֹף הָאֵרֶץ אוּ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה בְּאֵילָן.
- 16 וּמַעֲשֶׂה⁹ בְּאִשָּׁה אַחַת, שְׁאֲכָלָה פְּרוֹת דְּקָל¹⁰ שְׁלֹשׁ
- 17 עֲשָׂרָה שָׁנָה, וְכֹא אֶחָד וְהַחֲזִיק בְּאֵילָן בְּעֲבוֹדָה
- 18 שְׁעֵבֶד בְּגוֹף הָאֵילָן¹¹; וְכֹא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים,
- 19 וְאִמְרוּ: זֶה הָאֲחֲרוֹן קָנָה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 שְׁאִינוּ מִקְפִּיד עַל זֶה, אֲלֵא מִשְׁלִיף הַעֶפֶר וְהַצָּרוּרוֹת
14 בְּכָל מְקוֹם בְּלֹא הַקְפָּדָה - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁאִינוּ
15 מִתְפַּנֵּן אֲלֵא לְהַשְׁוֹת מְקוֹם לְדִישׁ. וְכֵן הַפּוֹתֵחַ 51 מִים
16 לְתוֹף הָאֶרֶץ: אִם לְתַנּוּן הָאֶרֶץ - קָנָה; וְאִם לְצוּר 52
17 הַדְּגִים לֹא קָנָה.

(50 ש.ם. 51 ש.ם. 52) אף זו הנאת שימוש.

18 ח. כִּיצַד? עֲשֵׂה מְקוֹם שְׁיִכְנְסוּ בוֹ הַמַּיִם בְּלִבְרָב 53 -
19 הֲרִי זֶה מִתְפַּנֵּן לְתַנּוּן 54 הָאֶרֶץ; עֲשֵׂה שְׁנֵי פְתָחִים,
20 אֶחָד לְהַכְנִיס וְאֶחָד לְהוֹצִיא - הֲרִי זֶה מִתְפַּנֵּן לְצוּר
21 דְּגָיִם.

(53 בלי שער יציאה. 54) שיתעכבו המים במקום וישקו את השדה.

22 ט. הַבּוֹהֵה 55 פְּלִטְרִין גְּדוֹלִים בְּנִכְסֵי הַגֵּר, וְכֹא אַחַר
23 וְהַעֲמִיד לָהֶם דְּלֹתוֹת 56 - קָנָה הָאֶחָדוֹן 57; שֶׁהָרֵאשׁוֹן
24 לֹא עֲשֵׂה בְּגוֹף הָאֶרֶץ כְּלוֹם 58, וְהֲרִי 59 הוּא כְּמִי
25 שֶׁעֲשֵׂה גַל אֲבָנִים עַל הָאֶרֶץ שְׁאִינוּ קוֹנָה, שֶׁהֲרִי לֹא
26 הוֹעִיל בְּגִדְרָב 60, זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָחֵב בְּיֹתֵר וּמְפֹלֵשׁ,
27 וְאִין צוּרַת אוֹתוֹ הַבְּנֵן מוֹעֵלֶת 61 לוֹ עַד שְׁיַעֲמִיד
28 דְּלֹתוֹת.

(55 שם נג: מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה. 56) יש מפרשים, שהעמיד הדלתות ונעלן, שאם לא נעל, גם הוא לא עשה כלום, כמו הראשון, ואע"פ שבמכירה קונה בנעילת דלת לחוד (פ"א מהלכות מכירה הלכה י, ועיין שם בכסף-משנה) - בגר שאין דעת אחרת מקנה צריכים גם העמדה (לחם-משנה). ויש מפרשים, שגם בלא נעל - קנה, שכיון שעל-ידי העמדת הדלתות ישנה אפשרות לנעול, הרי זו עשייה גמורה וקנה, ראה בהגהות מיימוניות. 57) נראה מדברי ר"י בן מיגש, שגם מה שבנה הראשון הוא הפקר וזכה בו השני (מגיד-משנה). 58) כיוון בזה לדברי רבו ר"י בן מיגש, שכתב: "שלא חפר הראשון יסודות, שחפירות הקרקע ליסודות - כנר את השדה, שמתקנה לזריעה ואע"פ שלא זרעה - קנה" (ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה בשם הר"ן). 59) שם. 60) כלומר, אין לומר שבנין זה יהווה תיקון מבחינת היותו גדר. 61) כלומר, אין עדיין כל תועלת בבנין שהוא בלי דלתות, שאי-אפשר עדיין להנות ממנו ולגור בו כמו שהוא. ומכאן שאם יש תועלת, כגון שעשה מקום לזבל או לדיר בהמות - קנה (מגיד-משנה וכסף-משנה).

29 י. הַמְּפִיץ 62 הַזֵּרַע 63 לְתוֹף הַתְּלָמִים 64 - לֹא קָנָה; וְכִיצַד
30 שֶׁבִיעַת שֶׁהַשְּׁלִיף הַזֵּרַע לֹא הִשְׁבִּיחַ כְּלוֹם 65, וְכִיצַד
31 שֶׁצָּמַח וְהִשְׁבִּיחַ - שֶׁבַח הַפֶּא מְאֵלִיו הוּא, וְאִינוּ
32 קוֹנָה.

(62 שם נג: נד. מימרא של רב יהודה. 63) אמנם בגמרא שם הוזכר זרע מסויים - "לפת". 64) חריצים, שהיו כבר לפניו. והוא לא כיסה את הזרע (רשב"ם שם). 65) אחרי שלא כיסה את הזרע.

אכילת פירות קונה - זה שנהנה מגוף הקרקע, בוודאי שקונה. וכן כתב רבינו בפ"א מהלכות מכירה הט"ו שאם שטח בה פירות או העמיד בה בהמה - קנה. 26) חרש, שם נז. 27) לכאורה נראה מכאן שבמכר לא קנה בניר. ובפ"א מהלכות מכירה הלכה טז כתב רבינו: המוכר שדה לחבירו ונכנס בה הלוקח זורעה או נרה - הרי זה קנה". ואע"פ שבדפוס רומי וכ"י אברבנאל חסרה כאן בבא זו (של "הנר את השדה בנכסי הגר - קנה") - ברור שנשמטה בדילוג. וחזן מזה, בלי בבא זו ישנה סתירה בדברי רבינו, שכאן נראה בדבריו שבלוקח שדה מחבירו אינו קונה אלא באכילת פירות, ולא בפעולה שעשה לטובת השדה, ולפיכך הדגיש בסייד וצר צורה וכו' שדווקא בנכסי הגר קונה, ואילו בפ"א מהלכות מכירה כתב רבינו שנהרה זורעה (הלכה טז) ופתח לה מים (הלכה יב) - קונה. ולפירושו של רבינו יהושע הנגיד (למעלה הערה יא) שכוונת רבינו כאן להוציא חזקת שלש שנים ולא חזקת קנין - הכל ברור ופשוט. 28) חותך, שם נד. מימרא של שמואל. 29) ענפי 30) שהוא מגלה אותה ע"י מעשיו, כלהלן בהלכה הבאה. 31) שמתכוון לעשות תיקון באילן, על-ידי חיתוך הענפים המיותרים. 32) שתיקון באילן הוא מדרכי החזקה. 33) שזו היא אכילת פירות, שאינה קונה בנר. ואף-על-פי שממילא נתקן האילן, כיון שאינו מכוון לתקן, אינו קונה (הגהות מיימוניות).

1 ה. כִּיצַד? 34 הִיָּה 35 פּוֹרַת מְפָאן וּמְפָאן 36 - הֲרִי חֻזְקוֹתוֹ
2 שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְעִבּוֹדַת הָאֵילָן; הִיָּה פּוֹרַת מְרוּחַ אֶחָת -
3 אִינוּ מִתְפַּנֵּן אֲלֵא לְעֵצִים. וְכֵן 37 הַמְּלַקֵּט עֵצִים
4 וְעֹשֵׂבִים וְאֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה: אִם דַּעְתּוֹ לְתַנּוּן הָאֶרֶץ 38
5 - קָנָה 39; וְאִם לְעֵצִים 40 - לֹא קָנָה 41.

34) כלומר, איך אנו יודעים אם דעתו לאילן או להאכיל העצים לבהמה. 35) שם נד. 36) כלומר, מכל צדי האילן. 37) שם, מימרא שניה של שמואל. 38) לנקותה ולהכשירה לחרישה. 39) שזה תיקון בגוף הקרקע. 40) להכין לו עצים או עשבים או אבנים, לתשמישו. 41) שזו היא אכילת פירות.

6 ו. כִּיצַד? לִקְטֹט 42 הַגֶּסֶם 43 וְהַדִּק 44 - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקַת
7 שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְתַנּוּן אֶת הָאֶרֶץ; לִקְטֹט הַגֶּסֶם וְלֹא הַדִּק - הֲרִי
8 זֶה בְּחֻזְקַת שֶׁנִּתְפַּנֵּן לְעֵצִים 45. וְכֵן הַמְּשׁוֹרֵה 46 פְּנֵי
9 הָאֶרֶץ: אִם דַּעְתּוֹ לְתַנּוּן הָאֶרֶץ - קָנָה; וְאִם דַּעְתּוֹ
10 לְהַשְׁוֹת מְקוֹם שֶׁעֲמִיד 47 בוֹ גֵרִין 48 - לֹא קָנָה 49.

(42) שם. 43) עצים גדולים. 44) עצים קטנים. 45) שרק הגדולים ראויים לשימוש. 46) שם. 47) שזו היא הנאת שימוש, ולא תיקון, הואיל והקרקע עומדת לחרישה. 48) לדוש שם תבואה. 49) לדעת רשב"ם שם אין זה אלא בגורן שאינו קבוע, שכיון שאחרי הדישה יחרוש מקומו, אין זה תיקון לשדה. אבל אם עשה גורן קבוע - קנה, שזהו תיקון לשדה.

11 ז. כִּיצַד? הִיָּה 50 לֹקֵחַ עֶפֶר מִמְּקוֹם גְּבוּהַ וְנוֹתְנוֹ
12 לְמְקוֹם הַנְּמוּף - הֲרִי זֶה מִתְנַן הָאֶרֶץ; וְאִינוּהוּ

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יא. הִיתָהּ⁶⁶ מְחִיצָה בְּנֹכְסֵי הַגֵּר, וְכֹא זֶה וְעֵשָׂה
 2 מְחִיצָה אַחֶרֶת עַל גִּבָּה - לֹא קִנְיָה⁶⁷, וְאִפְלוּ⁶⁸ נִבְלָעָה
 3 מְחִיצָה הַתְּחִלָּה וְהָרִי הָעֲלִינָה קִימָת; שְׂבֻעַת
 4 שְׂבֻעָה לֹא הוּעִיל, וּבִעַת שְׁהוּעִיל - מֵאֲלִיו בָּא
 5 הַמְעֵשָׂה.
- 6 יב. הַמְחִיזִיק⁶⁹ בְּנֹכְסֵי הַגֵּר וּבִהְפָקָר וְהוּא אֵין דַּעְתּוֹ
 7 לְקִנּוּת, אָף עַל פִּי שְׂבֻעָה וְגֵר - לֹא קִנְיָה⁷⁰.
- 8 יג. הָעוֹדֵר⁷¹ בְּנֹכְסֵי הַגֵּר וְכֹסְבוֹר⁷² שֶׁהֵן שְׁלוֹ - לֹא
 9 קִנְיָה. עוֹדֵר⁷³ בְּנֹכְסֵי גֵר זֶה וְכֹסְבוֹר שֶׁל גֵּר אַחֵר -
 10 הוּאִיל וְנִתְפָּן בְּמַעֲשָׂיו אֵלּוֹ לְזִכּוּת מִן הַהִפָּקָר, הָרִי
 11 זֶה קִנְיָה.
- 12 יד. הִיָּה⁷⁴ מְשֻׁכּוֹן⁷⁵ יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַגֵּר, וּכְשִׁמַּת הַגֵּר
 13 בָּא יִשְׂרָאֵל וְהִחִיזִק בְּמִשְׁכּוֹן זֶה - מוֹצִיאִין⁷⁶ אוֹתוֹ
 14 מִיָּדוֹ; שְׂפִינָן שְׁמַת הַגֵּר בְּטַל שְׁעֵבוֹדוֹ⁷⁷.
- 15 טו. הִיָּה⁷⁸ מְשֻׁכּוֹן הַגֵּר בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְכֹא יִשְׂרָאֵל
 16 אַחֵר וְהִחִיזִק בּוֹ⁷⁹ - לֹזְקָה מִמֶּנּוּ הִרְאִישׁוֹן בְּנִגְד
 17 מְעוֹתָיו⁸⁰, וְהִתְחַרְוֹן קִנְיָה אֶת הַשְּׂאָר.
- 18 טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁸¹ בְּשִׁלָּא הִיָּה הַמְשֻׁכּוֹן
 19 בְּחֶצֶר הִרְאִישׁוֹן; אֲבָל אִם הִיָּה בְּחֶצֶרוֹ - תְּחַצְרוֹ קוֹנְיָה
 20 לוֹ שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ⁸², פִּמּוֹ שְׂבִאֲרָנוּ בְּעִנְיָן מְצִיאָה⁸³,
 21 וְאֵין לְזֶה הַתְּחַרְוֹן פְּלוּם.
- 81) מסקנות הגמרא שם. (82) ואף-על-פי שאינו עומד בצד חצרו. כלל ידוע של רבי יוסי בר חנינא, בבבא-מציעא יא. וכל זה אינו אלא בחצר המשתמרת, אבל אם אינה משתמרת, אינה קונה אלא אם עומד על ידה, וראה לעיל פ"א הלכה ד. (83) פ"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ח.
- 22 יז. גֵּר⁸⁴ שְׁמַת, וּבְזָבוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכֹסָיו⁸⁵, וְהָיוּ בְּהֵן
 23 עֲבָדִים גְּדוּלִים - קִנְיָנוּ⁸⁶ עֲצָמָן בְּנֵי חוֹרִין; אֲבָל
 24 הָעֲבָדִים הַקְּטָנִים - הָרִי הֵן פְּבֻחָהּ, וְכָל הַמְחִיזִיק
 25 בְּהֵן⁸⁷ - זְכָה בָּהֶם. וּכְכֹר בְּאֲרָנוּ⁸⁸ דְּרָכֵי הַחִזְקָה
 26 שְׂיָקֵנוּ בָּהֶם אֶת הָעֲבָדִים.
- 84) גיטין לט. (85) כלומר, תפסו נכסיו וזכו בהם מן ההפקר, כדין גר שמת ואין לו יורשין שנכסיו הפקר, ראה למעלה הלכה א. (86) שהם קודמים לאחרים, לזכות בעצמם. (87) בקטנים שאין להן יד לזכות בעצמם (וראה 'תוספות' שם ד"ה קטנים). כאבא שאול ולא כחכמים, שכן הכריע רבי יהושע בן לוי (גיטין שם). וראה 'תוספות' קידושין כג. ד"ה ואיכא דאמרי. (88) בפ"ב מהלכות מכירה, הלכה א'ד.
- 27 יח. גֵּר⁸⁹ שְׁמַת, וּבְזָבוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכֹסָיו, וְשִׁמְעוּ
 28 שְׂעִדִין לֹא מַת, אוֹ שִׁישׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שְׂאִשְׁתּוֹ מְעַבְרַת⁹⁰
 29 - פְּלֹן תִּבְיָן לְהַחֲזִיר. הַחֲזִירוֹ פְּלֹן, וְאַחֵר פֶּן שְׁמַעוּ
 30 שְׂשִׁמוּעָה רִאשׁוֹנָה אֲמַת הִיתָה וּבְרִאשׁוֹנָה מַת, אוֹ
 31 מַת בְּנוֹ מִקֶּדָם⁹¹, אוֹ הִפִּילָה אֲשֶׁתּוֹ⁹², כָּל הַמְחִיזִיק
 32 בְּשִׁנְיָה⁹³ - קִנְיָה, וּבְרִאשׁוֹנָה⁹⁴ - לֹא קִנְיָה⁹⁵.
- 89) בבא-בבא קמב. בברייתא. וכתב הגר"א (סימן רעה, ס"ק כט) שרבינו גרס במסקנת הגמרא שם: "איכא בינייהו (בין אביי שאמר שלפיקך לא קנו בחזקה הראשונה, מפני ששם מדובר באופן שנתברר שבזמן החזקה הראשונה היה העובר קיים ויש לו זכות בירושה הבאה מאליה, לבין רבא שאף הוא מודה שיש לעובר זכות בירושה (ועיין ב'אבן האזול'), אלא שכאן מדובר אף באופן שנתברר לבסוף שבזמן החזקה הראשונה כבר מת הבן או כבר הפילה, ואעפ"כ לא קנה, מפני שרפוי הדבר בידי המחזיקים ולא נתכוונו לקנות, והא ראייה שמיד שמעו שיש לו בן החזירו הנכסים) ששמעו בו שמת, ולא מת, ומת" (וכ"ה בתוספות ר"ד - אור שמח). וזהו פירושו: שמעו בו, כלומר בגר עצמו, שמת (ואז החזיקו בנכסיו). ולא מת, כלומר שוב שמעו בו שלא מת והחזירו הנכסים. ומת, כלומר, שוב שמעו ששמעו ראשונה אמת. לאביי, כיון שנתברר שמת לפני החזקה - קנו. ולרבא, לא קנו - כיון שגם כאן היה הדבר רפוי בידם. ופסק רבינו כרבא. (90) שאע"פ שהמזכה לעובר לא קנה (פ"ב מהלכות מכירה הלכה י'), בירושה הבאה מאליה - יש לו לעובר זכות, כאביי שם. ואף רבא לא חלק עליו, אלא שתייך באופן אחר. ראה למעלה הערה פז. (91) לפני שהחזיקו בראשונה. שאם מת אחר-כך אין כל חידוש של קנו בראשונה, שהרי הנכסים של העובר. ראה למעלה. (92) גם כאן מדובר כשהפילה אשתו מקודם, שאם לא כן, אין שום חידוש בזה כנ"ל. (93) בפעם השניה, אחרי שהראשונים החזירו את הנכסים. (94) אלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ח תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קנז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 אָלָא לְגַלוּת הַדְּבָר בְּלִבְד אִם הֵיְתָה שָׁם טַעֲנָה
20 וּכְפִירָה¹⁶, כִּף בְּמַחֲלוֹת וּמִתְנֹת אֵין צְרִיכִין עֲדִים
21 אָלָא מִפְּנֵי הַמְשָׁקִים¹⁷.

16 קידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי (= לא נבראו עדים אלא כנגד השקרנים)". (17) כן כתב בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה ט.

22 ה. כְּשֵׁם שְׂמוֹכֵר צְרִיף לְסִים¹⁸ הַמְמַכֵּר, כְּמוֹ
23 שְׂבָאֲרָנוּ¹⁹, כִּף הַנּוֹתֵן. פִּיעֵד? הַפּוֹתֵב לְחִבְרוֹ 'קִרְקַע
24 מְנַכְסִים²⁰ נְתוּנָה לָךְ', או²¹ שְׁפֹתֵב לוֹ 'כֹּל נְכֹסֵי קְנוּיִין
25 לָךְ חוּץ מִמְקַצְתֵּן'²² - הוֹאִיל וְלֹא סִים הַדְּבָר שְׁנִתֵּן
26 לוֹ²³ וְאֵינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה בְּלוּם; וְאֵינוֹ יָכוֹל לֹאמֵר
27 לוֹ 'תֵּן לִי פְחוֹת שְׂבֹנְכִסְיָךְ', עַד שְׁסִים לוֹ הַמְקוּם
28 שְׁנִתֵּן לוֹ. אָבֵל²⁴ אִם אָמַר לוֹ 'חֶלְקִי כִּף וְכָךְ בְּשֻׁדָּה
29 פְּלוּנִית' - הוֹאִיל וְסִים הַשְּׁדָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא סִים
30 הַחֶלְקִי, נוֹטֵל אוֹתוֹ חֶלְקִי מִן הַפְּחוֹת שְׂבָאוֹתָה שְׁדָה²⁵.

18 להגדיר את נושא המכירה, מהותו ומקומו. (19) בפרק כא מהלכות מכירה, הלכה א-ג. (20) יוצא מתוך הפסקא הבאה. (21) פאה פ"ג משנה ח. הובאה בגיטין ח: ט. כפי שהובנה ע"י הרי"ף והר"י מיגש (הובאו דבריהם במגיד-משנה). (22) ולא הגדיר מה הם מקצת הנכסים שלא נתן לו. (23) ש"נכסים" ו"קרקע" הם שמות כוללים לכל הסוגים: שדות וכרמים, גנות ופרדסים, יערות, הרים וגבעות וכו' וכו' שהכל נקרא "נכסים" ו"קרקע". אבל אם סיים לו סוג מיוחד, כגון אם אמר לו בית מבתי אני מוכר לך - מכירתו מכירה, ונותן לו הקטן שבהם (פכ"א מהלכות מכירה, הלכה יט). וכמו כן אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלונית, כדלהלן (מגדל עוז). (24) בבא-בתרא קז: במשנה. וראה בפכ"א מהלכות מכירה, הלכה כב. (25) שיד הלוקח על התחתונה.

31 ו. כֹּל הַנּוֹתֵן²⁶ מִתְּנָה עַל תְּנָאי, בֵּין שְׁהִתְנָה נּוֹתֵן בֵּין
32 שְׁהִתְנָה הַמְקַבֵּל²⁷, וְהַחֲזִיק הַמְקַבֵּל וְזָכָה בָּהּ: אִם
33 נִתְקַנְּסָה הַתְּנָאי - נִתְקַנְּסָה²⁸ הַמִּתְּנָה²⁹; וְאִם לֹא נִתְקַנְּסָה
34 הַתְּנָאי - בְּטֻלָּה הַמִּתְּנָה, וְיַחֲזִיר פְּרוֹת שְׂאֲכָל³⁰. וְהוּא
35 שְׁיֵהֵיָה הַתְּנָאי כְּרֵאוּי³¹.

26 נזכר בכמה מקומות בתלמוד. ומקור הדברים בתנאם של בני גד ובני ראובן, שמשו רבינו כשנתן להם את עבר הירדן, התנה עמם על-מנת שיעברו את הירדן (במדבר לב). (27) קידושין מט: במשנה "וכן היא (= האשה מקבלת את הקידושין) שהטעתו (= שהתנתה עמו ולא נתקיים תנאה - לא נתקיימו הקידושין)". (28) במשנה-למלך ובשו"ע (רמא, סעיף ט) "נתקיימה". (29) היינו, מעת קיום התנאי ואילך (פ"ו מהלכות אישות, הלכה טו). (30) בבא-מציעא סה: וכ"כ רבינו בפ"א מהל' מכירה, הלכה יא. (31) ראה להלן בהלכה ז.

36 ז. כְּכֵר בְּאֲרָנוּ³², שְׂכָל תְּנָאִין שְׁיֵישׁ בְּמִתְנֹת אוֹ בְּמִקָּח
37 וּמְמַכֵּר צְרִיף שְׁיֵהֵיָה תְּנָאי כְּפּוֹל, וְהֵין³³ קוֹדֵם
38 לְלֵאוּ³⁴, וְתְנָאי קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה³⁵, וְיֵהֵיָה תְּנָאי שְׂאֲפֹשֵׁר

שהחזיקו הראשונים בנכסים אלו. (95) שבזה שהחזירו, גילו דעתם שלכתחילה היה הקנין רופף בידם, ולא נתכוונו לקנין של ממש, וזהו הפירוש בדברי רבא: "ורפווי רפיא בידיהם".

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1 נתבאר בו שווי המתנה למכר בענייני ותנאיהם ומהות המקבלים כגון גוי ועבד ואשה.

1 א. הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְחִבְרוֹ - אֵין הַמְקַבֵּל זֹכָה בָּהּ אָלָא
2 בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שְׁהַקְוָה זֹכָה בָּהֵן בְּמִקְחוֹ²: אִם
3 מְטַלְטְלִין רוּצָה לָתֵן לוֹ - עַד שְׁגִבְיָהּ, אוֹ שְׁיִמְשֹׁף
4 דְבָר שְׂאִין דְּרָכּוֹ לְהַגְבִּיחָ³, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִשְׂאָר
5 הַדְּבָרִים שְׁהַמְטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֵן⁴; וְאִם קִרְקַע אוֹ
6 עֲבָדִים נָתַן לוֹ - עַד שְׁיִחְזִיק פְּדֻרָף שְׁמַחְזִיק הַלּוֹקֵחַ⁵,
7 אוֹ עַד שְׁיִגְיַע שְׁטַר מִתְּנָה לְיָדוֹ⁶. אָבֵל בְּדְבָרִים לֹא
8 זָכָה הַמְקַבֵּל, אָלָא כֹּל אֶחָד מֵהֵן עֲדִין יָכוֹל לְחַזֵּר
9 בָּו.

2 בבא-בתרא קנא. מעשה באמו של רב עמרם חסידא, שרצתה לתת מתנה, ועל זה שואלת שם הגמרא: "והא לא משך (המקבל)?" וכן יש בכמה מקומות בגמרא (מגיד-משנה). (3) ראה פ"ג מהלכות מכירה, הלכה א-ב. (4) קנין חצר (שם הלכה ז). קנין אגב קרקע (שם הלכה ח) וקנין סודר (שם פ"ה הלכה ה). (5) חזקת קנין בקרקע בפ"א מהלכות מכירה הלכה ג-ח, וחזקת קניין בעבדים שם פ"ב הלכה א-ב. (6) ראה שם פ"א הלכה ג-ז, ופ"ב הלכה א. (7) ואין בזה אפילו משום מחוסר אמנה, חוץ ממתנה מועטת (פ"ו מהלכות מכירה, הלכה ט).

10 ב. מְחַלֵּם לְחִבְרוֹ חוֹב שְׁיֵישׁ לוֹ עָלָיו, אוֹ נָתַן⁹ לוֹ
11 הַפְּקֻדוֹן שְׁהֵיָה מְפָקֵד אֲצָלוֹ - הָרִי זֶה מִתְּנָה הַנְּקִינָה
12 בְּדְבָרִים בְּלִבְד, וְאֵין צְרִיף דְבָר אַחֵר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹⁰.

8 קידושין טז. ועוד מקומות אחרים, ראה ב'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין. (9) מכאן שבפקדון כיון שהוא בעין, צריך לשון מתנה דוקא ולא מועילה לשון מחילה (לחס-משנה ומשנה-למלך). (10) פ"ה מהלכות מכירה הלכה יא, וראה במגיד-משנה שם.

13 ג. וְכֵן הוֹאֵמֵר לְחִבְרוֹ: מְנָה שְׁיֵישׁ לִי בְּיַדְךָ תְּנָהוּ לְזֵה
14 - קְנָה¹¹, וְאֵין אֶחָד¹² מֵהֵן יָכוֹל לְחַזֵּר בוֹ. בֵּין שְׁנִתֵּן
15 הַמְּנָה בְּחוֹב שְׁיֵישׁ לוֹ אֲצָלוֹ¹³, בֵּין שְׁנִתְּנוּ לוֹ מִתְּנָה;
16 בֵּין שְׁהֵיָה חוֹב אֲצָלוֹ¹⁴, בֵּין שְׁהֵיָה פְּקֻדוֹן אֲצָלוֹ, כְּמוֹ
17 שְׂבָאֲרָנוּ¹⁵.

11 והוא דין מעמד שלשתן (גיטין יג:). (12) מכל השלשה. (13) כלומר, הנותן פרע למקבל חוב שהיה חייב לו. ראה בשו"ע חושן-משפט סימן קכו, סעיף א. ומקור הדברים לפי גירסת הרי"ף בגיטין יד. "הנהו גינאי וכו' י הביניהו ניהליה למרי ארעא בטסקא" (הגר"א שם). (14) אצל הנפקד. (15) פ"ו מהלכות מכירה, הלכה ח.

18 ד. כְּשֵׁם שְׂאִין צְרִיכִים עֲדִים לְעֲנִין מְקָח וּמְמַכֵּר

1 לְקַיְמוֹ³⁶. וְאִם חָסַר אֶחָד מֵאלוֹ - הִתְנַאי³⁷ בְּטַל,
2 וּכְאלוֹ אֵין שְׁם תְּנַאי³⁸.

32 בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א"ב. 33 התנאי החיובי.
34 גיטין עה: דברי רבא. 35 בבא-מציעא צד. במשנה

וגיטין עה. והיינו שהתנה לפני שעשה הקונה מעשה הקנין (שם הלכה ד). ולדעת הראב"ד (שם הלכה א) צריך שדיבור התנאי יקדים לדיבור על המעשה. 36 כרבי יהודה בן תימא (בבבא-מציעא שם), ולא כחכמים החולקים עליו. וטעם כל אלו, לפי שדיני תנאי נלמדו מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם היו כל ארבעה דברים אלו. קידושין סא. גיטין עה. ופד' ו'תוספות' שם ד"ה על-מנת. 37 על יתר משפטי התנאי שלא הזכירם רבינו, ראה מגיד-משנה בפ"ו מהלכות אישות, הלכה א. 38 כן כתב גם בהלכות אישות שם, הלכה ב.

3 ח. וְכַל הַאוֹמֵר 'עַל מְנַת' - פְּאוֹמֵר 'מַעֲכָשׁוּ' דְּמִי³⁹,
4 וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַפֵּל הִתְנַאי⁴⁰. כִּף הוֹרוֹ מְקַצֵּת
5 הַגְּאוּנִים⁴¹, וְלִזְהַר דְּעֵתֵי נוֹטָה. וְרַבּוֹתֵי הוֹרוֹ, שְׁאֵין
6 צָרִיךְ לְכַפֵּל הִתְנַאי וְלִהְקַדִּים הֵן לְלֹאוֹ אֶלָּא בְּגִטִּין
7 וּבְקִדּוּשֵׁין בְּלִבְדִּי⁴³. וְאֵין לְדַבֵּר זֶה רְאִיָּה⁴⁴.

39 גיטין עד. ושם מימרא של רב הונא בשם רבי (וכן הוא בהלכות אישות שם, הלכה יז. ובפ"ח מהלכות גירושין, הלכה א). כלומר, כשם שבאומר "מעכשיו" נתקיים המעשה למפרע, לכשיתקיים התנאי, כמו באומר "על מנת". 40 והוא-הדין ליתר משפטי התנאי, חוץ מתנאי שאי-אפשר לקיימו, ראה בהלכות אישות שם. והטעם בזה הוא: שרק בתנאי של "אם" שאין המעשה מתקיים מיד אלא עם קיום התנאי, ונמצא התנאי מבטל המעשה, שהרי אילולא התנאי היה המעשה מתקיים מיד. אבל בתנאי של "מעכשיו" או של "על מנת", שהוא כמו "מעכשיו", שהמעשה מתקיים למפרע ואין התנאי בא לבטל לגמרי את המעשה - בזה אין צורך לשלשה ממשפטי התנאי: תנאי כפול, הן קודם ללא ותנאי קודם למעשה (הלכות אישות שם, הערה נז בשם הראב"ד, וראה במשנה-למלך כאן). 41 רב האי גאון, הובא ברא"ש גיטין פ"ו אות ט (הלכות אישות שם, הערה נג). 42 ובהלכות אישות שם הלכה יד, כתב: "יש מקצת גאונים אחרונים", והם הרי"ף ורבינו שמואל בן חפני הכהן (שם הערה מד). 43 ולא דיני ממון: כי אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). ש"כ תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, ורק בגיטין וקידושין החמירו (מגיד-משנה בהלכות אישות שם, הערה מה שם). 44 ובהלכות אישות שם מביא רבינו גם ראייה לדעתו, וכתב: "ואין ראוי לסמוך על דבר זה, שכל שכפילת התנאי עם שאר הארבעה דברים וכו' למדו אותם חכמים אם יעברו וכו' ותנאי זה לא היה בגיטין ולא בקידושין, ובהו הורו גדולי הגאונים הראשונים (= השאילתות ובה"ג - שם הערה מו), וכן ראוי לעשות". ועיין ראב"ד כאן שקיים דעת רב האי, ודחה הראיה מבני גד ובני ראובן.

19 יא. אָסוּר⁵⁸ לְיִשְׂרָאֵל לְתֵן לְעַבְדֵי מִמֵּתְנַת חָנָם; אֶבֶל
20 נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשֵׁב⁵⁹. שְׁנֵאמַר: לְגֵר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ⁶⁰
21 תִּתְּנֶנָּה וְאֶבֶלָּהּ, אוֹ מְכַר לְנִכְרֵי - בְּמִכְרָהּ וְלֹא
22 בְּמִתְּנָה; אֶבֶל לְגֵר תּוֹשֵׁב - בֵּין בְּמִכְרָהּ בֵּין
23 בְּנִתְּנָה⁶¹, מִפְּנֵי שְׁאֵתָה מְצִיָּה לְהַחְיֹתוֹ⁶², שְׁנֵאמַר:
24 גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ.

58 עבודה זרה כ. כרבי יהודה ש"דברים ככתבם" ולא כרבי מאיר. 59 גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לנו להושיבו בינינו, ולכן נקרא "גר תושב". ואין מקבלים אותו אלא בזמן שהיובל נוהג (פי"ד מהלכות איסורי ביאה, הלכה ז"ח. וראה עוד בפ"י מהלכות עבודה זרה הלכה ו, בפ"כ מהלכות שבת הלכה יד, ובפ"ח מהלכות מלכים הלכה י"א). 60 בגמרא עבודה זרה שם, הביאו גם הפסוק: "לא תחנם". וגם בפ"י מהלכות ע"ז הלכה ד הביא רבינו רק פסוק זה: "לגר אשר בשעריך וגו'". ועיין ב'ספר המצוות' (ל"ג נ) וב'מנחת חינוך' (מצוה תכו). 61 כלומר, לא הכריחתו התורה לתת לו במתנה, אלא רשות בידו לתת, אבל יכול גם

8 ט. הַנּוֹתֵן⁴⁵ מִתְּנָה עַל מְנַת לְהַחְזִיר - הָרִי זֹו מִתְּנָה⁴⁶.
9 בֵּין שְׁהִתְּנָה לְהַחְזִיר מִיָּד⁴⁷, בֵּין שְׁהִתְּנָה לְהַחְזִירָהּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ב תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למכור. וראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי מאיר. (62) שם כ. וסה. כלומר, ומשום כך חייב הוא למכור לו, על-כל-פנים.

14 שְׁתַּצַּא⁷² בָּהֶם לְחֵרוֹת, או על מִנְתַּ שְׁתַּעֲשֶׂה בָּהֶם פֶּלַח
15 מֵה שְׁתַּרְצָה בְּלֹא רְשׁוֹת אֲדוֹן שֶׁלֶף - לֹא קָנָה הָאָדוֹן.
16 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

69) כלומר: "או תעשי מה שתרצי וכו'". וכן כתב להלן בעבד (משנה-למלך). ודלא כרב (נדרים שם) שאמר: צריך לפרט, אבל אם אמר לה: "מה שתרצי תעשי", קנה אותה בעלה - אלא כשמואל (שם) שאף באופן זה לא קנה הבעל (מגיד-משנה). (70) שצריך שני תנאים: השלילי, - ע"מ שאין וכו', והחיובי, התנאי בגוף החפץ (מגיד-משנה). (71) דעת רבינו שדין העבד והאשה שוים בתחום זה, וראה הגהות מיימוניות אות ג. (72) קידושין שם, כרבי אלעזר לדעת חכמים. וכאן אין צריך להוסיף "בלא רשות אדון" - כיון שאמר לו: "שתצא בהם לחירות". וכן נראה מדברי רבינו בפ"ה מהלכות עבדים ה"א, וכן אמנם לא נזכר זאת בגמרא קידושין שם (לחם-משנה).

טו. הַנּוֹתֵן⁷³ פֶּלַח נִכְסָיו לְעַבְדּוֹ - קָנָה, וְיִצֵּא בֶּן חוֹרִין,
17 וְקָנָה שְׂאֵר הַנִּכְסִים. וְאִם⁷⁴ שִׁיר פֶּלַח שְׂהוּא, אֶפְלוּ
18 מִטְּלָטְלִין⁷⁵ - לֹא קָנָה פְּלוֹם; שְׂאִין⁷⁶ זֶה גִּט חֵרוֹת
19 גְּמוּר, שְׂהָרִי שִׁיר⁷⁷ בּוֹ בְּגִט⁷⁸, וּמִתּוֹף שְׂלֵא נִשְׁתַּחֲרַר
20 לֹא קָנָה פְּלוֹם.
21

73) פאה פ"ג מ"ח, והובאה בגיטין ח: ובבא-בבא קמט: (74) שם. (75) בבא-בבא קמט. מימרא של רב דימי בר יוסף בשם רבי אלעזר. ולא דוקא אם שייר קרקע, שבוה בוודאי לא יצא לחירות, שאפשר לפרשו שהכוונה לשייר העבד עצמו שהוא כקרקע. (76) ההנמקה של רב אשי בגיטין ט. ושל רב נחמן בבבא-בבא קמט: (77) גט אשה - צריך שיהיה כורת לגמרי היחסים בין הבעל והאשה, לפי שנאמר "ספר כריתות", וכמו-כן גט חירות של עבד, שנלמד בגזירה שוה "לה לה" מאשה, צריך שיכרות היחסים שבין האדון והעבד. (78) בשטר השחרור. ואף-על-פי שאמר לו: עצמך וכל נכסי קנויים לך וכו' חוץ מטלית פלונית - אין כורת והגט בטל (להלן פ"ז מהלכות עבדים ה"א) וראה מגיד-משנה ולחם-משנה.

יב. הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְעַבְדּוֹ או לְאִשָּׁה - קָנָה הַבַּעַל
2 וְהָאָדוֹן⁶³; אֲלֵא שְׂהָאָדוֹן קוֹנֵה לְגוֹף⁶⁴, וְהַבַּעַל קוֹנֵה
3 אוֹתָהּ לְפָרוֹת⁶⁵.

63) קידושין כג: לדברי הכל, גם לרבי מאיר וגם לרבנן, גם לרב ששת וגם לרבי אלעזר. (64) כפי שיוצא מסתימת הלשון: "אין קנין לעבד בלא רבו" (ראה 'תוספות' שם ד"ה ורבי אלעזר). (65) כן כתב גם בפ"ז מהלכות נדרים הלכה יז, ומקור הדברים בירושלמי, כתובות פ"ו שאמרו: "אע"ג דלרבי מאיר עביד יד העבד כיד רבו, זכתה האשה זכה בעלה, - מודה שאין עליה אלא אכילת פירות בלבד". וראה 'תוספות' שם.

יג. נִתַּן מִתְּנָה לְאִשָּׁה על מִנְתַּ שְׂאִין לְבַעֲלָהּ רְשׁוֹת
4 בָּהּ, וְלְעַבְדּוֹ על מִנְתַּ שְׂאִין לְרַבּוֹ רְשׁוֹת בּוֹ - קָנָה
5 הָאָדוֹן וְקָנָה הַבַּעַל⁶⁶. אֲבָל⁶⁷ הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְאִשָּׁה או
6 לְעַבְדּוֹ, וְהִתְנַה עִמָּהּ הַנּוֹתֵן בְּגוֹפָה שֶׁל מִתְּנָה שְׁתַּהֲיֶיהָ
7 לְקַף וְקָדָם⁶⁸ - לֹא קָנָה הָאָדוֹן וְלֹא קָנָה הַבַּעַל.
8

66) קידושין שם כרב ששת ולפי דברי רבי מאיר, או כרבי אלעזר ולפי דברי הכל, ונדרים פח. כרב ושמואל. (67) נדרים שם כשמואל, וראה להלן הלכה יד. (68) כלומר, חוץ מהתנאי השלילי שהתנה, שלא יזכה האדון או הבעל, אלא התנה גם תנאי חיובי, שהעבד או האשה יזכו בחפץ לשימושים מסויימים, וממילא אין הבעל יכול לקנות, שאף שלאשה ולעבד עצמם אין בו קנין, אלא לדבר זה, אין בו שום קנין לאדון או לבעל.

יד. פִּיּוּצָא? הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: הֲרִי
9 הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִים לָךְ בְּמִתְּנָה על מִנְתַּ שְׁתַּלְבְּשִׁי
10 בָּהֶן, או על מִנְתַּ שְׁתַּשְׂתִּי בָּהֶם, וְתַעֲשִׂי מֵה שְׁתַּרְצִי⁶⁹
11 בְּלֹא רְשׁוֹת הַבַּעַל⁷⁰ - לֹא קָנָה הַבַּעַל. וְכֵן אִם אָמַר
12 לְעַבְדּוֹ⁷¹: על מִנְתַּ שְׁתַּאכַּל בָּהֶן וְתַשְׂתֶּה בָּהֶן, על מִנְתַּ
13

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ב-כ"ח תמוז תשע"ז

שנחלקו בדיני נפשות, שלושים וחמישה מזכים, ושלושים ושישה מחייבים, איך חותכים את הדין.

א. סְנֵהֲדַרְיִן שְׁפַתְחוּ פְּלָם בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת תְּחִלָּה²,
22 וְאָמְרוּ פְּלָן חַיִּב - הֲרִי זֶה פְּטוּר³, עַד שִׁיְהִי שָׁם
23 מְקַצֵּת מְזַפִּין שִׁיְהַפְּכוּ בְּזִכְרוֹתוֹ, וְיִרְבּוּ הַמְּחַיְבִין, וְאַחַר
24 כֵּן יִהְיֶה.
25

(2) מיד בהתחלת הדיון. (3) סנהדרין יז, א' סנהדרי שראו כולם לחובה - פוטרים אותו". והטעם, כיון שצריך להלין

יום ראשון כ"ב תמוז ה'תשע"ז

הַלְכוֹת סְנֵהֲדַרְיִן וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פְּרָק תְּשִׁיעִי

(1) סנהדרין שראו כולם לחובה - פטור. סנהדרי קטנה שנחלקו בדיני נפשות, ואחד אומר: איני יודע. סנהדרי גדולה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5) שהיא של עשרים ושלשה. 6) שהטייתך לטובה מספיקה על-פי אחד (לעיל פ"ח, ה"א). 7) והטייה לרעה אינה אלא על-פי שנים (שם). 8) נמצא זה שאמר: איני יודע, כמי שאינו, ואין דנים דיני נפשות בפחות מכ"ג (סנהדרין מ, א וברש"י). 9) שם, נמצאו כולם עשרים וארבעה, י"א מהם יזכו וי"ג יחייבו, הרי הטייה לרעה על-פי שנים (שם יז, א וברש"י). 10) שם, משום חומר דיני נפשות אין לו לחזור וללמד חובה, אבל ודאי אם ירצה ללמד זכות - רשאי, שהרי אפילו מי שלימד חובה חוזר ומלמד זכות, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכן דעת ה'תוספות' שם, לג, ב ד"ה אחד. ומטעם זה פסק רבינו לעיל פ"ח, ה"ב: העוסק בדיני ממונות, שאפילו הדיין שאמר איני יודע - חוזר ודן (ראה בביתאורנו שם אות טו), שהרי בדיני ממונות מה שהוא חובה לזה - הוא זכות לבעל-דין השני (כסף-משנה). 11) שספק נפשות להקל. ואע"פ שאין עושים בתחילה בית-דין שקול (=זוגי) - במוסיפים, עושים אפילו לכתחילה (סנהדרין יז, א). וכן אין כאן צורך בהטייה של אחד, כי זה לא נאמר אלא כשבית-הדין לא היה אלא עשרים ושלשה, וכשאחד מהם אמר איני יודע, נמצא בית-דין זה חסר הוא, ואין גומרים בו דיני נפשות, אבל כאן יש בית-דין שלם, מזכים את הנהרג מכח ספק נפשות ולהקל (לחם-משנה). וב'תוספות' יו"ט 'לסנהדרין פ"ה מ"ה, מגיה בדברי רבינו כאן: אמרו י"ג זכאי וכו', שכל כ"ה הדיינים השתתפו בדין, וי"ג אמרו זכאי, כי זה שאמר תחילה איני יודע, חזר ולימד זכות, באופן שיש כאן הטייה לטובה על-פי אחד. 12) בין שהוא המסתפק הקודם, בין שהוא אחר, והמסתפק חוזר ולימד זכות. 13) כאן מדובר, שמתחילה היו י"ב מחייבים וי"א מזכים, והוצרכו להוסיף שנים והרי הם כ"ה, ואחד מן השנים הנוספים אמר: איני יודע. 14) כיון שאחד מן הנוספים אמר "איני יודע", הרי הוא כאינו, ולעולם צריך שיוסיפו שנים, כמו ששינו בתוספתא סנהדרין פ"ו, מ"ד: "שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד" (לחם-משנה). והטעם שאין מוסיפים אלא שנים, מפני שמעכשיו צריך להוסיף לישא וליתן מחדש, וכשיוסיפו שנים, כל דיין מהקודמים יעמיק במשאו ומתנו, בידעו ששנים חדשים נגדו, אבל אם לא יוסיפו אלא אחד, כל דיין מהקודמים לא יחוש לו, ויעמיד דעתו כפי סברתו הקודמת, באמרו: "גם לי לב כמוהו" (אור שמח). 15) בכל פעם כשאחד מן הנוספים יאמר: איני יודע. 16) כי בשעת גמר דין, יכול גם המלמד זכות לומר: חייב, כמבואר לקמן פ"י, ה"ב. ואז אפילו אחד מן הנוספים יאמר: איני יודע, אין צורך להוסיף שנים אחרים, כי כל שיש רוב, אין משגיחים במסתפק החדש מן השנים הנוספים (לחם-משנה). 17) כגון שבתחילה היו י"ב מחייבים כנגד י"א מזכים והוסיפו שנים, וזיכה האחד, והשני אמר: איני יודע, נמצאו אלו כנגד אלו, ואחד אינו יודע (אור שמח). 18) שבתחילה היו י"א כנגד י"א, והוסיפו שנים, וחייב האחד, והשני אמר: איני יודע, והוסיפו עוד שנים, וזיכה האחד, והשני - חייב, נמצאו המחייבים יותר אחד בלבד. 19) וכבר נתבאר (לעיל פ"ח ה"א) שאין הטייה לרעה על-פי אחד. 20) שאחד מן המחייבים יעבור למזכים, ויהיה לו רוב מזכים. 21) שאחד מן המזכים יעבור למחייבים, ויהיו

את דינו עד למחר, כדי לחפש אחריו זכות (ראה לקמן פ"א, ה"א), אלה שחייבוהו כולם פה אחד, שוב לא ימצאו לו זכות. וראה בסמוך אות ג. ועמניין פירושו של רבי מאיר הלוי (בן דורו של הרמב"ם) הובא בקהלת יעקב לר"י אלגזי, ערך פטור, שכוונת דבריהם: "פטורים אותנו" לומר, פוטרים אותו מיד למיתה, ואין מענים את דינו עד למחר ככשאר הנידונים. וכיוצא בזה שינו (שבועות לט, א) "אם אמר (זה שנתחייב שבועה ואיימו עליו על חומר עונש השבועה) איני נשבע - פוטרים אותו מיד", ומפרש רש"י: אין משעים אותו, ועל כרחו ישלם מיד (תורה תמימה, שמות כג, ב). כי בכל מקרה יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים, כגון אולי לא היה שפוי בדעתו, וכדומה, כמו שמקובל היום באומות הנאורות, שמעמידים לכל פושע ורוצח סניגור להשתדל בהצלתו ולהפוך בזכותו, וכיון שבית-דין זה לא נודעה לו שום זכות להצילו, אפילו בדרך הרחוקה ביותר, מוכח שאינו בקי בדינים, או שהחליט המשפט במהירות בלי עיון מספיק (מהר"ן חיות בהגהותיו לסנהדרין שם).

1 ב. סנהדרין קטנה⁵ שנהלקו בדיני נפשות, שנים
2 עֶשְׂרֵה אֹמְרִים זָכָאִי, וְאֶחָד עֶשְׂרֵה אֹמְרִים חַיֵּב - הָרִי
3 זֶה זָכָאִי. שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אֹמְרִים חַיֵּב, וְאֶחָד עֶשְׂרֵה
4 אֹמְרִים זָכָאִי, אוּ שְׁאֲמָרוּ אֶחָד עֶשְׂרֵה זָכָאִי, וְאֶחָד
5 עֶשְׂרֵה חַיֵּב, וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אֶפְלוּ עֶשְׂרִים
6 וְשְׁנַיִם מְזַפִּין אוּ מְחַיִּבִין, וְהָאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ⁸
7 - יוֹסִיפוּ שְׁנַיִם⁹. זֶה שְׁאֲמָר אֵינִי יוֹדֵעַ - הָרִי הוּא
8 כְּמִי שְׁאֵינִי, שְׁהָרִי אֵינִי חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה¹⁰.
9 וְנִמְצְאוּ אַחֵר הַתּוֹסֵפֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוֹזֵן מְזֶה
10 הַמְּסַתֵּפֵק. אָמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה זָכָאִי, וְשְׁנַיִם עֶשְׂרֵה חַיֵּב
11 - הָרִי זֶה זָכָאִי¹¹. אֶחָד עֶשְׂרֵה אֹמְרִים זָכָאִי, וְשִׁלְשָׁה
12 עֶשְׂרֵה אֹמְרִים חַיֵּב, אֵף עַל פִּי שְׁהָאֶחָד מִן
13 הָרִאשׁוֹנִים¹² אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - הָרִי זֶה חַיֵּב, שְׁהָרִי
14 הַמְּחַיִּבֵין רַבּוּ בְּשָׁנַיִם. אָמְרוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה זָכָאִי, וְשְׁנַיִם
15 עֶשְׂרֵה חַיֵּב, וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ¹³ - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם
16 אַחֲרֵיהֶם¹⁴. וְכֵן מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין¹⁵ עַד שְׁיָרְבוּ הַמְּזַפִּין
17 אֶחָד וְיֵהָא זָכָאִי, אוּ יָרְבוּ הַמְּחַיִּבִין שְׁנַיִם אוּ יוֹתֵר
18 וְיֵהָא חַיֵּב¹⁶. הָיוּ אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי
19 יוֹדֵעַ¹⁷, אוּ שְׁהָיוּ הַמְּחַיִּבִין יוֹתֵר אֶחָד בְּלִבָּד¹⁸ -
20 מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שְׁכַעִים וְאֶחָד. הִגִּיעוּ לְשַׁבְעִים
21 וְאֶחָד, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֹמְרִים זָכָאִי, וְשִׁלְשִׁים
22 וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים חַיֵּב - הָרִי זֶה זָכָאִי. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה
23 אֹמְרִים חַיֵּב, וְשִׁלְשִׁים וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים זָכָאִי¹⁹ -
24 דְּנַיִם אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שְׁיִרְאָה אֶחָד מֵהֶן דְּבָרֵי
25 חֲבָרוּ וּמְזַפִּין אוֹתוֹ²⁰ אוּ מְחַיִּבִין אוֹתוֹ²¹. וְאִם לֹא
26 רָאָה - גְּדוֹל שְׁפַדְיָנַיִם אֹמֵר: נִדְרַקְן הַדִּין²²! וּפּוֹטְרִין
27 אוֹתוֹ. שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים חַיֵּב, וְשִׁלְשִׁים
28 וְחֲמִשָּׁה אֹמְרִים זָכָאִי, וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ -
29 פּוֹטְרִין אוֹתוֹ²³. אַרְבָּעָה וְשִׁלְשִׁים אֹמְרִים זָכָאִי,
30 וְשִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֹמְרִים חַיֵּב, וְאֶחָד אֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ
31 - חַיֵּב, שְׁהָרִי רַבּוּ הַמְּחַיִּבִין שְׁנַיִם²⁴.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ג תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 ב. ובקלל לאו זה: שלא יחזר המלמד זכות בדיני
15 נפשות ללמד חובה, שנאמר: לא תענה על רב
16 לנטת. במה דברים אמורים? בשעת משא ומתן;
17 אבל בשעת גמר דין - יש למלמד זכות לחזור
18 ולהתמנות עם המחייבים.⁸

6 לנטות מדעתך הראשונה (רדב"ז). ומקור הדרש במכילתא
פרשת משפטים: "אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות"
ומפרש רבינו, שהכוונה, אחר שלימד זכות לא ילמד חובה
(מראה הפנים לירושלמי סנהדרין פרק ד, הלכה ז), והשווה
ספר המצוות שם. ורש"י לסנהדרין לב, א אומר: סברה היא,
שהרי אמרה תורה (במדבר לה, כה) "והצילו העדה".
7 מתוך שאתה אומר לו שלא לחזור, הוא מחזר אחר ראיות
להעמיד דבריו ושמא ימצא ראיות נכונות (רש"י שם).
8 שחפיש כבר הכל, ועכשיו ראה שטעה (סנהדרין לד, א
וברש"י).

19 ג. תלמיד⁹ שהיה מזכה¹⁰ ומת¹¹ - רואין אותו כאלו
20 הוא מזכה במקומו.¹²

9 היושב כמתמחה לפני שורות הדיינים, כמבואר לעיל פרק
א, הלכה ז. 10 שהוציא דבריו וטעמו לאור. 11 טרם
שעמד למניין. 12 שם מג, א "רואים אותו כאילו הוא חי
ועומד במקומו". ומכאן, שאם היה מחייב ומת אינו כלום,
נמצא המת המזכה מצטרף עם המזכים, והמת המחייב אינו
מצטרף עם המחייבים (רדב"ז).

21 ד. אומר אהד: יש לי ללמד עליו זכות, ונשתתק¹³
22 או מת קדם שילמד זכות ויאמר מאי זה טעם מזכה
23 - הרי הוא כמי שאינו.¹⁴

13 נאלם. 14 סנהדרין שם.

24 ה. שנים שאמרו טעם אהד, אפלו משני מקראות
25 - אין נמנין אלא פאחד.¹⁵

15 שם לד, א, שנאמר (תהלים סב, יב) "אחת דיבר אלוקים,
שתיים זו שמעתי - מקרא אחד יוצא לכמה טעמים, ואין טעם
אחד יוצא מכמה מקראות" ומפרש רש"י: לא נכתבו שני
מקראות לטעם אחד, ובוודאי אחד מהם (=מהדיינים) טועה.
ואין צריך לומר אם שניהם אמרו טעם ממקרא אחד שאין
נמנים אלא כאחד (כסף משנה). ורש"י לחושן משפט כה,
סעיף קטן יט, סובר שיש טעות בנוסח שלפנינו והגירסה
הנכונה היא: "שניים שאמרו טעם אחד משני מקראות" וכו',
ותיבת אפילו איננה. ולדבריו אין צורך שיהיו ל"ו טעמים
לכל פסק דין, וכי יעלה על הדעת, אם יאמר אחד, פלוני חייב
מיתה, שעבר על לא תרצח, וכן השני, וגם השלישי יאמר
כמוהו, שלא יהרגוהו? וודאי שיחייבוהו, למרות שרובם
דנוהו מכוח אותו פסוק. ולא נתכווין רבינו אלא לומר, שאם
שניים אמרו אותו טעם משני מקראות, וודאי אחד מהם
טעה, ואינם נמנים אלא אחד, וכאמור לעיל בשם רש"י.

26 ו. ומפי השמועה למדו, שאין מתחילין בדיני
27 נפשות מן הגדול¹⁶. שמא יסמכו השאר על דעתו,

שלשים ושבעה מחייבים, ול"ד מזכים, ויש כאן הטייה
לרעה על-פי שלשה (סנהדרין מ, א וברש"י). 22 "זקן דין
זה ועמוק וקשה, וצריך להמתין בו" (שם, מב, א וברש"י).
23 שספק נפשות להקל, ומדובר כאן בבית-דין הגדול
שהוא של שבעים ואחד, ונחלקו הדעות מתחילה בהרכב
כזה. 24 וזה שאמר: איני יודע, הרי הוא כמי שאינו.

1 ג. בית דין הגדול שבא²⁵ להם מחלקת, בין בדיני
2 נפשות בין בדיני ממונות בין בדיני תורה²⁶ - אין
3 מוסיפין עליהן²⁷, אלא דנין אלו כנגד אלו, והולכין
4 אחר הרב שלהן. ואם בדין אחד מן ההרגין
5 נחלקו²⁸ - דנין אלו כנגד אלו, עד שיפטר והוה או
6 יתחייב²⁹.

25 בכת"י תימן: שבאה. 26 בכת"י הנ"ל: בדין מדיני
התורה. כגון איסור והיתר, טמא וטהור. 27 שאין אנו
מוצאים במשנה (סנהדרין מ, א) הוספה אלא עד שבעים
ואחד ולא יותר, וכן אמרו (שם מב, א) "כשם שאין מוסיפים
על בית-דין של שבעים ואחד" וכו'. 28 בכת"י הנ"ל:
מן הנהרגים בפניהם. כלומר, שהדיון נוגע כלפי נאשם
העומד להיהרג על פיהם, והשאלה נשאלת למעשה
להחיותו או להרגו, ואז לא מספיק רוב רגיל, אלא צריך
שירבו המחייבים שנים (רדב"ז בתשובותיו ח"ה אלף תרצ),
והשווה לעיל פ"ח, ה"א: "אם נחלקו בזה החוטא אם יהרג
או לא יהרג" הרי שרוב על-פי שנים, נדרש בעיקר כלפי
מעשה מוסיים, ולא ב"דין נפשות" שאינו אלא דיון הלכתי
גרדא. 29 "שיראה אחד מהם דברי חברו", וכמבואר
לעיל סוף ה"ב.

יום שני כ"ג תמוז ה'תשע"ז

פרק עשירי

1 דיין הנוטה אחר דברי חברו, לא על פי טעם עצמו.
האיסור ללמד חובה בדיני נפשות, אחרי שלימד זכות
מתחילה. מה מותר לתלמיד לענות בדיני נפשות. בית דין
שטעה בדיני נפשות ורוצה לסתור את דינו.

7 א. אהד מן הדיינים בדיני נפשות שהיה מן המזפין
8 או מן המחייבין, לא מפני שאמר דבר הנראה לו
9 בדעתו, אלא נטה אחר דברי חברו - הרי זה עובר
10 בלא תעשה. ועל זה נאמר: ולא תענה על רב
11 לנטת. מפי השמועה³ למדו, שלא תאמר בשעת
12 מנין: די שאהיה פאיש פלוני! אלא אמר מה
13 שלפניך⁵.

2 לנטות אחר דעת אחרים. 3 שקיבלו חכמינו איש מפי
איש. 4 מגיין הדיעות לאן נוטה הרוב. 5 תוספתא
סנהדרין פרק ג, משנה ד "לנטות אחרי רבים - שלא תאמר
בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו, אמור מה שבדעתך".
ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ז אמרו: "לא תענה אפילו אחר
מאה" והכוונה כנ"ל כמבואר ב"מראה הפנים" שם. ורבינו
בספר המצוות לא תעשה רפג מביא זה בשם המכילתא, והוא
במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפסוק זה.

1 וְלֹא יֵרָאוּ עֲצָמָן פְּדָאִין¹⁷ לְחַלֵּק עֲלֵיו¹⁸. אֲלֵא יֵאמֵר
2 כָּל אֶחָד¹⁹ דְּבַר הַנְּרָאָה לּוֹ בְּדַעְתּוֹ.
16 אלא מן הקטנים שבהם. (17 בכתב יד התימנים: כדאי.
18) שם לו, א, שנאמר לא תענה על רב (=רב חסר יו"ד
כתוב), לא תענה על רב, כלומר הגדול, שלא תחלוק על
המופלא של בית דין. וסובר רבינו, שאין הכוונה, שאסור
לענות אחרי הגדול, שהרי להיפך, אסור לו לשתוק, כמבואר
בסמוך הלכה ח, אלא כוונת הכתוב, שראוי לעשות בסדר
כוה, שלא יצריכו לענות אחרי הגדול, שמא יתביישו ממנו
ולא ירצו לחלוק עליו (לחם משנה). וראה בספר המצוות לא
תעשה רפג, שכל זה הוא איסור לאוו. (19) לפני שיפתח
הגדול. והשווה לקמן פרק י"א, הלכה ו.

27) שם לג, ב, שנאמר (שמות כג, ז) "ונקי...אל תהרוג"
ומפרש רש"י: נקי מן החטא ואף על פי שנתייב בדין.
28) שם, שנאמר: "וצדיק אל תהרוג" ומפרש רש"י: שנצטדק
בדין אף על פי שאינו נקי. (29) שאין מחזירים אותו.
30) הכופרים בתורה שבעל פה. (31) כגון, שטעו בדבר
המפורש במשנה או בדברי האמוראים. (32) המפורש
בתורה. (33) שהרי כל אדם יודע, שזוהי טעות, והוראתם -
אינה הוראה. (34) אשה האסורה לו, כלשון הכתוב (ויקרא
יח, ו) "לא תקרבו לגלות ערווה". (35) שלא במקום
בתוליה. (36) שדבר זה מפורש בתורה (שם כ, יג), "משכבי
אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה (סנהדרין
עד, א). ודבר זה גם הצדוקים מודים בו, כמבואר בהוריות
ד, א. (37) הכנסת ראש העטרה בלבד, כלשון הכתוב: את
מקורה הערה (מלשון רבינו הלכות איסורי ביאה פרק א,
הלכה י). (38) שבדבר זה אין הצדוקים מודים בו, והם
סוברים: כדרכה - חייב אפילו בהעראה: שלא כדרכה - אינו
חייב אלא בגמר ביאה, שהיא הכנסת כל האבר, כמבואר
בהוריות שם (סנהדרין לג, ב וכפירוש התוספות דיבור
המתחיל שטעה).

יום שלישי כ"ד תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) ההבדלים הדייוניים בין דיני ממונות לדיני נפשות. דרכי
הדייונים במסית. השתתפות האב עם בנו במהלך הדיון.
כשרות הגר לדיינות.
א. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות
- בשלשה²; דיני נפשות - בפעשרים ושלשה³. דיני
ממונות - פותחין⁴ בין לזכות בין לחובה; דיני
נפשות - פותחין לזכות, כמו שבארנו⁵, ואין פותחין
לחובה. דיני ממונות - מטין על פי אָחָד⁶ בין לזכות
בין לחובה; דיני נפשות - מטין על פי אָחָד לזכות,
ועל פי שְׁנַיִם לחובה⁷. דיני ממונות - מחזירין⁸ בין
לזכות בין לחובה; ודיני נפשות - מחזירין לזכות,
ואין מחזירין לחובה, כמו שבארנו⁹. דיני ממונות -
הפל ראויין ללמד זכות או חובה, בין הדיינים בין
התלמידים¹⁰; ודיני נפשות - הפל מלמדין זכות,
ואפלו התלמידים, ואין מלמד חובה אלא הדיינים¹¹.
דיני ממונות - הדיין המלמד חובה חוזר ומלמד
זכות, והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה; דיני
נפשות - המלמד חובה חוזר ומלמד זכות, אָכֵל
המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה¹², אֲלֵא

3 ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין²⁰ בְּדֵינֵי נַפְשוֹת לְחוֹבָה, אֲלֵא
4 לְזִכּוֹת. פִּיּוּצָה? אֲמַרְיִם לְזָה שְׁחָטָא: אִם לֹא עֲשִׂיתָ
5 דְּבַר זֶה שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ עֲלֶיךָ - אֵל תִּירָא מִדְּבַרְהֵם²¹.

20) מתחילים במשא ומתן. (21) שם לב, ב, שכן מצינו
בתורה (במדבר ה, יט) "והשביע אותה הכהן ואמר... אם לא
שכב איש אותך... הינקי ממי המרים" (=תחילת התנאי
לזכות) - מכאן שפותחים בדיני נפשות תחילה לזכות.

6 ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים בְּדֵינֵי נַפְשוֹת: יֵשׁ לִי
7 לְלַמֵּד עֲלָיו חוֹבָה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ²². אָמַר: יֵשׁ לִי
8 לְלַמֵּד עֲלָיו זְכוּת - מַעְלִין אוֹתוֹ עִמָּהּ לְסַנְהֶדְרִין²³.
9 אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינוּ יוֹרֵד מִשֵּׁם
10 לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו - אֵינוּ יוֹרֵד מִשֵּׁם
11 כָּל הַיּוֹם כְּלוּל²⁴. אָפְלוֹ אָמַר הַגִּדּוֹן עֲצָמוֹ: יֵשׁ לִי
12 לְלַמֵּד עַל עֲצָמֵי זְכוּת - שׁוֹמְעִין לוֹ²⁵ וְעוֹלָה לְמַגְנֹן²⁶;
13 וְהוּא שִׁיחָה מִמֶּשׁ בְּדַבְּרָיו.

22) שם מ, א, שנאמר (שם לה, ל) "ועד אחד לא יענה בנפש
למות" (סנהדרין לד, א). ולענין דיני ממונות ראה לקמן פרק
י"א, הלכה א. (23) שם, וכמו שדרשו שם: "למות אינו
עונה אבל לזכות עונה". (24) שם מב, א, "כדי שלא תהא
עלייתו ירידה לו" ומפרש רש"י: שאם יורידוהו היום לעין
כל, בושה היא לו. (25) שם מ, א. (26) דבר זה קשה
להלומ, שהרי אדם קרוב הוא אצל עצמו ואיך יעלה למניין
הדיינים, ובהגהות הרש"ש לסנהדרין שם החליט, שיש כאן
טעות סופר, וזה שייך למשפט הקודם העוסק באחד מן
התלמידים, ושם צריך להיות: "שומעים לו ועולה למניין"
וכו'. ויש להעיר, שרבינו לא מנה כאן ולא לקמן פרק י"א,
שעידי דיני נפשות אינם ראויים ללמד לא זכות ולא חובה,
כמבואר שם לד, א, ואולי סמך על מה שיכתוב דין זה לקמן
הלכות עדות פרק ה, הלכה ח. ראה בבאורנו שם.

14 ט. בֵּית דִּין שִׁטְעוּ בְּדֵינֵי נַפְשוֹת וְחֵיבּוּ אֶת הַפְּטוֹר
15 וְגַמְרוּ דֵינּוּ לְחוֹבָה, וְנִרְאָה לָהֶם הַטַּעַם שֶׁיִּסְתְּרוּ בּוֹ
16 אֶת דֵּינּוֹ כְּדִי לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין, וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ²⁷.
17 אָכֵל אִם טָעוּ וּפְטְרוּ אֶת הַמְּחַיֵּב הַרְיָגָה - אֵין סוֹתְרִין
18 אֶת דֵּינּוֹ, וְאֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ²⁸. בְּמָה דְּבָרִים
19 אֲמוּרָיִם²⁹? בְּשִׁטְעוּ בְּדַבְּרֵי שְׂאִין הַצְּדוּקִין³⁰ מוֹדִין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ד תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טורדים (סמ"ע לחו"מ סי' ה, ס"ק ג). ובנוגע לדיון דיני ממונות ביום השבת, כבר כתב רבינו בהל' שבת פכ"ג הי"ד, שאין דנים, גזירה שמא יכתוב.
ד. אֶחָד דִּינֵי נִפְשׁוֹת וְאֶחָד דִּינֵי מְלָקוּיֹת וְאֶחָד דִּינֵי גְלוּת²⁴ - הַדִּינִים הָאֵלּוּ²⁵ שְׁוִים בְּהֶן²⁶, אֵלֶּא שְׁהַמְלָקוּת בְּשִׁלְשָׁה²⁷. וְאִין אֶחָד מֵהֶן²⁸ בְּשׁוּר הַנְּסָקֵל, חוּץ מִדְּבַר אֶחָד: שְׂדִינוּ בְּעֵשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה²⁹.

(24) לרוצח נפש בשגגה שגולה לערי מקלט. (25) שבין דיני נפשות לדיני ממונות, המנויים לעיל ה"א. (26) סנהדרין לג, ב. (27) בניגוד לדיני נפשות שהם בעשרים ושלשה, וראה לעיל פ"ה, ה"ד. (28) מכל הדינים המנויים למעלה הנהוגים בדיני נפשות. (29) שאמרו בו: "כמיתת בעלים, כך מיתת השור" כמבואר שם ה"ב. והטעם, שכל אלו הדינים מכוונים להצלת הנפש, ומה לנו לחוס על שור המועד, מוטב לקיים בו ובערת הרע מקרבך (לשון רש"י לסנהדרין לו. ב).

ה. הַמְּסִית³⁰ - אִין דִּינֵינוּ בְּשִׁאָר דִּינֵי נִפְשׁוֹת: מִכְּמִנִין³¹ לֹא אֵת הַעֲדִים, וְאִינוּ צְרִיף הַתְּרָאָה³² בְּשִׁאָר הַנְּהַרְגִין³³. וְאִם יֵצֵא מִבֵּית דִּין זָפֵאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה - מִחֲזִירִין אוֹתוֹ. יֵצֵא חַיִּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - אִין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ³⁴. וְאִין טוֹעֲנִין לְמִסִּית³⁵. וּמוֹשִׁיבִין בְּדִינוּ זָקֵן³⁶ וְסָרִיס וּמִי שְׂאִין לוֹ בְּנִים³⁷, כְּדִי שְׂאֵל יִרְחֲמוּ עָלָיו³⁸. שְׁהֶאֱכָזְרִית עַל אֱלוֹ שְׁמַטְעִין אֵת הָעַם אַחֲרֵי הַהֶבֶל - רַחֲמִים הוּא³⁹ בְּעוֹלָם; שְׁנֹאֲמַר: לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ - מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים⁴⁰.

(30) את חבירו לעבוד עבודה זרה. (31) מעמידים לו מארבים אחורי הגדר לשמוע דבריו. "וארב לו" (דברים יט, יא) מתרגם אונקלוס "ויכמן ליה". וכל זה כשלא רצה המסית להסית לשנים, כי אילו הסית לשנים, הרי הם עדין ואין צורך בהכמנה (הל' ע"ז פ"ה, ה"ג). (32) סנהדרין פח, ב "מסית דלא בעי התראה". (33) שאין ממיתים אותם בלא התראה, כמבואר לקמן פ"ב ה"ב, וכן אין מכמינים עליהם (שם סז, א). (34) שם, לג, ב. שנאמר (דברים יג, ט) "ולא תחמול ולא תכסה עליו". (35) אם לא מצא לעצמו זכות - אין בית-הדין טוענין לו, בניגוד לשאר דיני נפשות שאפילו אחד מן התלמידים מצא לו זכות - מעלים אותו, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח (שם כט, א), והשווה הל' טוען ונטען פ"ו, ה"ח. (36) ששכח כבר צער גידול בנים ואינו רחמני (רש"י שם לו, ב). (37) בניגוד לשאר דיני נפשות, שאלה פסולים לדון בהן, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ג. (38) שם לו, ב, ככתוב: לא תחמול וגו'. (39) בכת"י התימנים: היא. (40) פסוק זה מדבר באנשי עיר הנדחת, ואמרו בסנהדרין קיא, ב "כל זמן שהרשעים בעולם - חרון אף בעולם, אבדו רשעים... נסתלק חרון אף מן העולם" (השווה הל' ע"ז פ"ד, ה"טז). ובמור"נ ח"ג, פל"ט "שהרחמנות על העבריינים אכזרית היא על כל הברואים".

ו. דִּינֵי מְמוֹנוֹת, וְכֵן הַטְּמָאוֹת וְהַטְּהָרוֹת⁴¹ - מִתְּחִילִין

בְּשִׁעַת גְּמַר דִּין יֵשׁ לוֹ לְחַזֵּר וּלְהַמְנוֹת עִם הַמְּחַיִּבִין, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ¹³. דִּינֵי מְמוֹנוֹת - דִּינֵין בְּיוֹם וְגוֹמְרִין בְּלֵילָה¹⁴; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - דִּינֵין בְּיוֹם וְגוֹמְרִין בְּיוֹם¹⁵. דִּינֵי מְמוֹנוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בְּיוֹם¹⁶ בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נִפְשׁוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בְּיוֹם לְזְכוּת, וּבְיוֹם שְׂאֵלֲחֲרֵיו לְחוֹבָה¹⁷.

(2) מדברי סופרים, אבל מדין תורה דן אפילו אחד, כמבואר לעיל פ"ב, ה"י. (3) מבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (4) משאו ומתנו של דין. (5) לעיל פ"י, ה"ז: "אומרים לזה שחטא, אם לא עשית דבר זה... אל תירא מדבריהם". (6) דיין אחד המכריע לצד זה או אחר, והולכים אחר הרוב. (7) מבואר לעיל פ"ח, ה"א. (8) אם ראה בית-דין שטעה בדין - סותרו וחזור ודן. (9) פ"י, ה"ט. (10) היושבים בשלש שורות לפני הדיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (11) מבואר לעיל פ"י, ה"ח. (12) שנאמר "לא תענה על ריב לנטות", וכמבואר לעיל פ"י, ה"ב. (13) שם. (14) מותר לגמור, שנאמר: "ורשטו את העם בכל עת", ועיקר משפט - זה גמר הדין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד ובביאורנו). (15) סנהדרין לה, ב, שנאמר (במדבר כה, ד) "והוקע אותם לה' נגד השמש". (16) אם רצו. (17) אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון - אין פוסקין את דינו לחובה, אלא מלינים את דינו עד למחר, שמא ימצאו בלילה זכות (סנהדרין לב, א וברש"י). ושם לה, א דרשוהו מהפסוק (ישעיה א, כא) "צדק לין בה", ומפרש רש"י: רגילים היו להלין את הדין כדי לצדקו. וכן דרשו: "אשרו חמוץ" (שם יז) - אשרו דיין שמחמץ את דינו. ומפרש רש"י: שמשהו ומלינו כדי להוציאו לאמית.

ב. לְפִיכָךְ אִין דִּינֵין דִּינֵי נִפְשׁוֹת לֹא עָרַב שֶׁבֶת וְלֹא עָרַב יוֹם טוֹב; שְׂמָא יִתְחַיֵּב, וְאִי אָפְשָׁר לְהַרְגוֹ לְמַחֲרָה¹⁸, וְאִסּוּר לְעַנּוֹת¹⁹ אֵת דִּינוֹ וּלְהַנִּיחוֹ אַחַר הַשֶּׁבֶת²⁰. אֵלֶּא אוֹסְרִין אוֹתוֹ²¹ עַד אֶחָד בְּשֶׁבֶת, וּמִתְחִילִין בְּדִינוֹ.

(18) שאין מיתת בית-דין דוחה שבת ויו"ט, כמבואר בהל' שבת פכ"ד, ה"ז: "שנאמר, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת - זו אזהרה לבית-דין שלא ירפו בשבת, מי שנתחייב שריפה, והוא-הדין לשאר עונשים". (19) להשהות. (20) שזהו צער לו, שמצפה כל שעה למיתה, אחרי שנגמר דינו (סנהדרין לה, א וברש"י). ושם אמרו, שלא יתכן לרונו בערב שבת ולגמור דינו בראשון בשבת, שמא ישכחו את טעמיהם שנשאו ונתנו ודקדקו בהם ביום ששי. (21) בבית הסוהר, כדברי רבינו בהל' רוצח פ"ד, ה"ג.

ג. דִּינֵי מְמוֹנוֹת, אֵף עַל פִּי שְׂדֵינִין אוֹתָן בְּכָל יוֹם מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֹאֲמַר: וְשִׁפְטוּ אֵת הָעַם בְּכָל עֵת, מִדְּבַרֵיהֶם לְמוֹדוֹ²² שְׂאִין דִּינֵין בְּעָרַב שֶׁבֶת²³.

(22) בכת"י התימנים תיבה זו איננה, וכן מצא הכסף-משנה בכת"י ישן. (23) ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ו, משום כבוד השבת, שטורדים בו להכין צרכי שבת (פני משה). וגם הדיינים עצמם צריכים להיות מתונים בדין, ובערב שבת הם

קסד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

54) כשבית-הדין אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. 55) שיהיו האב והבן במושב אחד, וכן אמרו בתוספתא שם פ"ז, ה"ב: "ולא יחא יושב בצדו ואפילו הוא שותק, אלא עומד והולך לו". ולדעת רבינו - אין זה אלא בשעת גמר דין. 56) בהל' עדות פט"ז, ה"ה: "אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה".

י. תלמיד שְהִיָּה חָכֵם וּמְבִינִין⁵⁷, וְהָיָה מְחַסֵּר קִבְלָה⁵⁸ 16
- הָרִי רְבוּ מוֹסֵר לוֹ הַקִּבְלָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהּ⁵⁹ בְּדִין 17
זֶה, וְהוּא דָן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת⁶⁰. 18

57) למצוא ראיות וליישב הטעמים מלבו. 58) השמועה שקיבל אף הוא מרבו. 59) שעל יסוד הקבלה, יש מקום לישא וליתן אם המקרא הנידון דומה בפרטיו לקבלה המסורה, או שיש חילוק ביניהם. 60) סנהדרין לו, ב, כגון רב כהנא ורב אסי תלמידי רב, לקבלתו הם זקוקים, שהוא בקי מהם ועשיר בידיעות יותר מהם, אבל לסברתו - לשכל ההגייוני וכח ההשוואה - אינם צריכים, ומפרש רש"י: הרי הם נמנים כאנשים נפרדים, כי אם תחוש לקבלת הידיעות ששמעו ממנו, הרי כל ישראל קיבלו ממש. וראה לעיל אות מז.

יא. הַכֹּל פְּשָׁרִים לְדוֹן דִּינֵי מְמוֹנוֹת, אֶפְלוּ גְרִי⁶¹; 19
וְהוּא שְׁתֵּהִיָּה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁶². וְגַר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ הַגֵּר, 20
אֶף עַל פִּי שְׂאִין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁶³. וְכֵן הַמְּמַזְרֵר⁶⁴ 21
וְהַסּוֹמֵא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - פֶּשֶׁר לְדוֹן דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁵. 22
אֲבָל בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת - אֵין דִּינִין אוֹתָן אֲלָא כְּהִנֵּים לְוִים 23
וְיִשְׂרָאֵלִים הַמְּשִׁיאִין לְכַהֲנָה⁶⁶. וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶן 24
סוֹמֵא אֶפְלוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַחַדְנֹו⁶⁷. 25

61) אע"פ שאינו בא מטיפה כשרה (שם לו, ב).
62) כפירוש הר"ף שם. כי אם אין אמו מישראל, הרי אמרו (יבמות מד, ב) "שום תשים עליך מלך - כל משמות שאתה משים, לא יהיו אלא מקרב אחיך", וכשאמו מישראל הוא נחשב "מקרב אחיך" כמבואר שם. והוא הדין אם אביו מישראל הוא כשר לדון, כמבואר ב'תוספות' יבמות קב, א ד"ה לענין. וכן בחו"מ סימן ז, סעיף א. 63) יבמות קב, א, כי לא אמרה תורה אלא: "עליך מלך, מקרב אחיך" ולא על הגר חבירו. 64) אע"פ שאינו כשר לבוא בקהל (סנהדרין לו, ב), והשווה לעיל פ"ב, ה"ט. 65) שם לד, ב, שהרי דיני ממונות גומרים בליה, ולילה אינו זמן ראייה כסומא. אבל הסומא בשתי עיניו פסול לכל, כמבואר לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. 66) מיוחסים הכשרים להשיא בנותיהם לכהנים, והגר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה, כמפורש במשנה קידושין עז, א (סנהדרין לב, א). והטעם מפורש שם לו, ב שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך - בדומים לך". 67) לעיל פ"ב ה"ט, והשווה שם ה"ו ובביאורנו שם.

יום רביעי כ"ה תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) כיצד דנים דיני נפשות, תנאי ההתראה בעבריו, איומי

1 מִן הַגְּדוֹל שֶׁבְּדִינֵים, וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו⁴²; וְדִינֵי 1
נְפִשׁוֹת - מִתְחִילִין מִן הַצֵּד⁴³, וְאֵין שׁוֹמְעִין דְּבָרֵי 2
הַגְּדוֹל אֲלָא בְּאַחַרְנֶהָ⁴⁴. 3

41) אם בא אדם לשאול על דבר טהרות לידע אם טמא או טהור הוא. 42) משום כבודו. ובכל זאת, משום מדת ענוה - יותר כדאי להתחיל מן הצד, כמו שהעיד רב (סנהדרין לו, א): אני הייתי במניינו של רבי (=רבינו יהודה הנשיא) וממני היו מתחילים בראש. וראה ברש"י לגיטין נט, א שרב היה הקטן שבהם (על-פי לחם-משנה). 43) מן הקטנים. 44) משנה, שם לב, א. והטעם, מבואר לעיל פ"י ה"ו, ובביאורנו שם.

ז. דִּינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁵, וְכֵן הַטְּמָאוֹת וְכֵן הַטְּהוֹרוֹת⁴⁶ - 4
הָאֵב וּבְנֵו הָרֵב וְתִלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בְּשָׁנִים⁴⁷; וְדִינֵי 5
נְפִשׁוֹת וּמְכוֹת, וְקִדּוּשׁ הַחֲדָשׁ וְעִבּוּר הַשָּׁנָה⁴⁸ - אֲב 6
וּבְנֵו אוֹ הָרֵב וְתִלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בְּאַחַד⁴⁹. 7

45) שאינם צריכים מומחים, ומן התורה דן בהם אפילו דיין אחד (לעיל פ"ב, ה"י). 46) בכת"י התימנים: וכן הטמאות והטהרות. שהוראתן ביחיד, ואין בהן מנין, אלא-אם-כן חולקים ביניהם, וצריך לעמוד למנין אם רבו המטמאים או המטהרים (רש"י שם לו, א). 47) אע"פ שהם קרובים זה לזה, מתקבלות סברותיהם ונמנות לשתי דיעות (סנהדרין לו, א). ורבינו גורס: דיני ממונות יחד עם טומאות וטהרות, ואולם בנוסח התלמוד שלפנינו הושוו דיני ממונות לדיני נפשות שאין מונים אותם אלא באחד, וכן גירסת הראב"ד שם. 48) שמנין שלהם אף בתחילת הדין - מן התורה, ואין היחיד דן בהם בשום פנים, ראה לעיל פ"ה, ה"ד-ז. 49) סנהדרין לו, א, כי מאחר שסברת התלמיד היא מחכמת רבו, הרי לבו ושכלו כלב רבו והם אחד, כי אילו "היתה חכמתו מפי רב אחר, היה אומר טעם אחר" (רש"י שם ע"ב). וראה בסמוך ה"י.

ח. זֶה שְׂאֵנוּ מוֹנִין הָאֵב עִם הַבֵּן בֵּין בְּאַחַד בֵּין 8
בְּשָׁנִים⁵⁰, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד מֵהֶן בְּסִנְהֶדְרִין, וְהַשֵּׁנִי 9
הָיָה מִן הַתִּלְמִידִים⁵¹ שְׂאֵמֵר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוֹת אוֹ 10
חֻבָּה⁵². שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו, וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, 11
וְנִמְנִין עִמּוֹ⁵³. 12

50) והלא הקרובים פסולים לדון!?! 51) כי בסנהדרין אי-אפשר שישבו קרובים כאחד. 52) בדיני ממונות, כי בדיני נפשות אין התלמיד מלמד חובה (לעיל פ"י ה"ח, ולעיל ה"א). 53) לראות אם רבו המזכים או המחייבים, ודעתו נמנית בפני עצמה בדיני ממונות, ובדיני נפשות - אע"פ שאינה נמנית בפני עצמה, עכ"פ נושאים ונותנים עמו, אולי ע"י שכנועו ההגייוני יחזרו הדיינים מדעתם הקודמת, אולם כל זה הוא בשעת הוויכוח בלבד, ולא בשעת גמר דין (על-פי כסף-משנה).

ט. וּבְשַׁעַת גְּמַר דִּין⁵⁴ - אֵין גּוֹמְרִין אֶת הַדִּין 13
בְּקְרוֹבִים; שֶׁהַדִּינִין הַקְּרוֹבִים⁵⁵ פְּסוּלִין לְדִין, כְּמוֹ 14
שֶׁתְּבַאֲרֶה⁵⁶. 15

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ה תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינו נהרג עד שיתיר עצמו למיתה? שנאמר (דברים יז, ו) "יומת המת", ומפרש רש"י: משמע, כבר הוא מת קודם שבא לבית-דין, שחייב עצמו מיתה בפיו. והשווה לקמן פ"ח ה"ה, לענין עונש מלקות. (11) שאם שהה כדי דיבור, יש לומר שכבר שכח ההתראה (שם מ, ב וברש"י). (12) בכת"י תימן: או שהתרה בו אחד. (13) מכות ו, ב. ושם אמרו: "ואפילו מן השד", ורבינו השמיטו, "לסיבה ידועה אצלו" (לשון הרב"ז), שאינו מזכיר את השדים כלל בחיבורו, וכתב במקום זה: שמע קול המתרה ולא ראהו, שכן גם השדים אינם נראים. (14) שם, ומפרש רש"י: מפי עצמו - ההרוג עצמו התרה בהורג. והכסף-משנה מוסיף בזה עוד פירושו: שההורג עצמו היה מתרה בעצמו, ואומר: ראוי לי להנמנע מלעשות זאת, שאם-כן יהרגוני בית-דין, ואח"כ גבר יצרו עליו ועבר.

ג. אָמְרוּ הַעֲדִים: הִיְתָה לוֹ הַתְּרָאָה וּמְפִירִין אָנוּ
אוֹתוֹ - מֵאֵימִין בֵּית דִּין עֲלֵיהֶן¹⁵. וְכִיצַד מֵאֵימִין עַל
עֶסְקֵי נְפֹשׁוֹת?¹⁶ אֲוֹמְרִים לָהֶן: שְׁמָא תֵּאמְרוּ מֵאֲמֵד¹⁷
וּמְשִׁמְעָה¹⁸, עַד מְפִי עֵד¹⁹, מְפִי אָדָם וְנֶאֱמָר
שְׁמַעְתֶּם? אוֹ שְׁמָא אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים שְׁסוֹפְנוּ לְבַדֵּק
אַתְכֶם בְּדַרְיִשָׁה וְחֻקְיָה²⁰? הוּוּ יוֹדְעִים, שְׁלֹא כְּדִינֵי
מְמוֹנֹת דִּינֵי נְפֹשׁוֹת. דִּינֵי מְמוֹנֹת - אָדָם נוֹתֵן מְמוֹנוֹ
וּמְתַכְפֵּר לוֹ²¹; דִּינֵי נְפֹשׁוֹת - דְּמוֹ וְדָם זֶרְעוֹ²² תְּלוּיִין
בוֹ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם. שְׁהֵרִי כְּקֵין וְנֶאֱמָר²³: קוֹל דְּמִי
אֲחִיךָ צִעְקִים²⁴ - דְּמוֹ וְדָם זֶרְעוֹ. לְפִיכָךְ²⁵ נִבְרָא אָדָם
יְחִידִי בְּעוֹלָם, לְלַמֵּד: שְׁפָל הַמַּאֲבָד נֶפֶשׁ אַחַת מִן
הָעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלוֹ אָבִד עוֹלָם מְלֵא; וְכָל
הַמְקִיִּים נֶפֶשׁ אַחַת בְּעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלוֹ קַיִם
עוֹלָם מְלֵא. הֵרִי כָּל פְּאֵי עוֹלָם בְּצוּרַת אָדָם הִרְאִישׁוֹן
הֵם נִבְרָאִים²⁶, וְאֵין פְּגִי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹמִין לְפָגִי
חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יְכוֹל לֹאמַר: בְּשִׁבְלִי
נִבְרָא הָעוֹלָם²⁷. שְׁמָא תֵּאמְרוּ: מָה לָנוּ וּלְעִרָה זִי?²⁸
הֲלוֹא כְּכָר נֶאֱמָר: וְהוּא יַעַד אוֹ רָאָה אוֹ יִדְעֵה²⁹. אוֹ
שְׁמָא תֵּאמְרוּ: מָה לָנוּ לְחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה³⁰? וְהֲלוֹא
כְּכָר נֶאֱמָר: וּבְאָבִד רְשָׁעִים רְנָה³¹. אִם עֲמָדוֹ
בְּדַבְרֵיהֶן³² - מְכַנְּסִין אֶת הַגְּדוֹל שְׁפָעֵדִים וּבּוֹדְקִים
אוֹתוֹ בְּדַרְיִשָׁה וְחֻקְיָה, כְּמוֹ שְׁתִּבְבְּאָר בְּהִלְכוֹת
עֲדוּת³³. אִם נִמְצְאָת עֲדוּתוֹ מְכַנְּסִין אֶת
הַשְּׁנֵי וּבּוֹדְקִין אוֹתוֹ כְּרֵאשׁוֹן. אֲפִלּוֹ הֵיוּ מֵאָה עֲדִים
- בּוֹדְקִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּדַרְיִשָׁה וְחֻקְיָה³⁵. נִמְצְאוּ
דְבָרֵי כָּל הָעֲדִים מְכַנְּנִים - פּוֹתְחִין לְזְכוּת, כְּמוֹ
שְׁבָאֲרֵנִי³⁶, וְאֲוֹמְרִים: אִם לֹא חֲטָאת - אֵל תִּירָא
מִדְבְּרֵיהֶם. וְדִנֵּין אוֹתוֹ. אִם מְצָאוּ לוֹ זְכוּת -
פְּטְרוּהוּ; וְאִם לֹא מְצָאוּ לוֹ זְכוּת - אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד
לְמַחֲרָ³⁷. וּבוֹ בַּיּוֹם מְזַדְּוִגִין הַסְּנֵה־דִרִּין זּוּגוֹת³⁸
לְעֵין בְּדִינוֹ. וּמְמַעֲטִין בְּמֵאֲכָל וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן כָּל
אוֹתוֹ הַיּוֹם³⁹. וְנוֹשְׂאִין בְּדָבָר כָּל הַלְּיָלָה כָּל אֶחָד
וְאֶחָד עִם זּוּג שְׁלוֹ אוֹ עִם עֲצָמוֹ בְּבִיתוֹ. וְלְמַחֲתָר⁴⁰

1 בית דין על העדים. אשה מעוברת שנגמר דינה למות אם
2 ממתנינים לה עד שתלד. נגמר דינה למות, ועדיין לא הקריבו
3 קרבנותיו, אם ממתנינים לו עד שיקריבו.

4 א. כיצד דיני דיני נפשות? כשיבואו עדים לבית דין
5 ואומרים: ראינו פלוני זה שעבר עברה פלונית -
6 אומרים להן: מפירין אתם אותו? התריתם בו? אם
7 אָמְרוּ: אֵין אָנוּ מְפִירִין אוֹתוֹ, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָנוּ⁵, אוֹ
8 שְׁלֹא הִתְרוּ בוֹ - הֵרִי זֶה פְטוּר⁶.

(2) את העבריין, שמא נתחלף לכם באחר. ובסנהדרין (מ, ב) כתוב בבביתא: "מכירים אתם אותו, גוי הרג, ישראל הרג" וכו'. ובמשנה שם עמ' א, מפרש רש"י: מכירים אתם אותו - את ההרוג שמא גוי הוא" וכו'. ורבינו כנראה מפרש הכרה זו לענין העבריין גופו. ולענין הכרת ההרוג - ודאי שרבינו יודה, שזוהי בכלל בדיקת העדים, וכדבריו בהל' עדות פ"א, ה"ו: "כל המרבה בבדיקות - הרי זה משובח" (לחם-משנה). (3) שיפוש מהעבירה, וכמבואר בסמוך ה"ב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: אמרו. (5) אם זהו העבריין. וראה בחולין צו, א: אמרו, פלוני סיימנוי הם כך וכך הרג את הנפש - אין הורגים אותו, ומפרש רש"י: אין אנו מכירים בו מעולם, אלא סימנוי כך וכך היו, בגופו ובכליו של הורג. (6) ראה בסמוך אות ט.

9 ב. אֶחָד תְּלַמֵּיד חֲכָם וְאֶחָד עִם הָאֲרִץ צְרִיף הַתְּרָאָה;
10 שְׁלֹא נִתְּנָה הַתְּרָאָה אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמִזִּיד,
11 שְׁמָא שׁוֹגֵג הִיְהִי⁷. וְכִיצַד מֵתֵרִין בוֹ? אוֹמְרִין לוֹ:
12 פְּרֹשׁ, אוֹ אֵל תַּעֲשֶׂה, שְׁזוֹ עֲבָרָה הִיא, וְחֻב אַתָּה
13 עָלֶיךָ מִיתַת בֵּית דִּין⁸ אוֹ מְלָקוֹת. אִם פְּרֹשׁ - פְּטוּר.
14 וְכֵן אִם שָׁתַק אוֹ הִרְפִּין בְּרֵאשׁוֹ⁹ - פְּטוּר. וְאֲפִלּוֹ
15 אָמַר: יוֹדֵעַ אָנִי - פְּטוּר. עַד שְׁתִּיתִיר עֲצָמוֹ לְמִיתָה
16 וְיֵאמַר: עַל מְנַת כֵּן אָנִי עוֹשֶׂה, וְאַחַר כֵּן יִהְיֶה¹⁰.
17 וְצְרִיף שְׁיַעֲבֹר וַיַּעֲשֶׂה תַּכְּף לְהַתְּרָאָה בְּתוֹף כְּדִי
18 דְבוּר¹¹; אֲבָל אַחַר כְּדִי דְבוּר - צְרִיף הַתְּרָאָה אַחֲרָת.
19 וּבֵין שְׁהִתְרָה בוֹ אֶחָד מִן הָעֲדִים וּבֵין שְׁהִתְרָה בוֹ
20 אַחֲרָת¹² בְּפָנֵי עֲדִים, אֲפִלּוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד, אֲפִלּוֹ שְׁמַע
21 קוֹל הַמִּתְרָה וְלֹא רָאָה¹³, וְאֲפִלּוֹ הַתְּרָה בְּעֲצָמוֹ¹⁴ -
22 הֵרִי זֶה נְהָרָג.

(7) ואפילו תלמיד-חכם יכול לשגות, שלא ידע שחתיכה זו של חלב היא, או שהיום שבת ואסור במלאכה, וכן הוא יכול לומר חשבתי שלא ייעשה המעשה שנעשה וטעיתי (רדב"ז). והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ג: "אלא להבחין בין שוגג למזיד". ומפרש המגיד-משנה שם: להבחין המעשה אם נעשה בשלימות כוונה, אם הוא שוגג בשום דבר, כגון שלא ידע שזוהי ערוה וכו'. (8) אבל אין צורך שיודיעוהו באיזו מיתה יהרג (סנהדרין ת, ב) וכדעת החכמים. (9) נענע בראש לאות הסכמה. (10) תוספתא (סנהדרין פ"א, מ"א) וכן בירושלמי פ"ה, ה"א. ובסנהדרין מא, א אמרו: מנין להתראה מן התורה? שנאמר (שמות כא, יד) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו" - שהתרו בו ועדיין הוא מזיד, ומפרש רש"י: יזיד - משמע, תמיד הוא בזדונו. ומניין

קסו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

41) שם מ, א. 42) ראה לעיל פ"א, ה"ט. וראה בסנהדרין לד, א "כדי שלא יאמרו שנים, טעם אחד משני מקראות". 43) כמבואר לעיל פ"ט, ה"ב: "היו אלו כנגד אלו או שהיו המחייבים יותר אחד בלבד, מוסיפים והולכים עד שבעים ואחד". וראה שם ה"ג. 44) סנהדרין מב, ב "שמא בעוד שמולכים אותו לבית הסקילה ימצאו לו זכות (לקמן פי"ג, ה"א) ויפטר" (רע"ב שם). ובגמרא שם הוסיפו: כדי שלא ייראו בית-דין רוצחים. 45) מ"ל - הוא מידת ארץ של אלפים אמה (יומא סז, א וברש"י. וכן ברבינו חננאל שם). 46) באמצע מחנה שכינה. 47) שהיה שנים עשר מיל, נמצא שהיה בין משה לסוף המחנה מכל הצדדים ששה מילין. ולפי ההצטר, בה עומד המשכן, ממעטת ממחצית המחנה שיעור חציה, שהוא חמישים אמה על חמישים (החצר היתה מאה אמה על חמישים), לפיכך מדייק רבינו ואומר: "כמו" ששה מילין (תוספות יו"ט שם).

ד. משנבגמר דינו אין משהין אותו, אלא יתרג ב'ימו⁴⁸. אפלו היתה עברה - אין ממתינין לה עד שתלד⁴⁹. ומפין אותה כנגד בית ההריון עד שתימות הולד תחלה⁵⁰. אבל אם ישבה על המשבר⁵¹ - ממתינין לה עד שתלד⁵². וכל אשה שתתרג - מתר להנות בשערה⁵³.

48) סנהדרין לה, א, "נמצא אתה מענה את דינו" שכל היום הוא מצפה למיתה (רש"י שם). וכן שם פט, א "למה מענים דינו של זה, אלא ממתים אותו מיד". 49) אלא הורגים ולדה עמה, שגוף אחד הוא (ערכין ז, א וברש"י). 50) שלא תבוא לידי ניוול (שם), שאם תהא חיות בוולד, יצא לאחור מיתת אמו וניוול הוא (רש"י שם). 51) הכסא שהיו מושיבים עליו את היולדת בשעת הלידה, מלשון הכתוב ישעיה לז, ג. 52) ערכין שם, כיון שעקר ונע הולד ממקומו - גוף אחר הוא (רש"י). 53) שם עמ' ב, אע"פ שהמת אסור בהנאה, שיער לאו בר מיתה הוא, שאינו עשוי להשתנות (רש"י). וכדברי רבינו לקמן בהל' אבל פי"ד, הכ"א: "חורן משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו".

ה. מי שייצא להרג והיה זבח⁵⁴ זבוח - אין הורגין אותו עד שמיזין עליו⁵⁵ מדם חטאתו ואשמ⁵⁶. ואם נגמר דינו ועדין לא נשחט הזבח - אין ממתינין לו עד שיקריבו עליו קרבנו, שאין מענין את דינו⁵⁷.

54) זבח קרבנו. 55) זורקים על המזבח בשבילו. 56) שאינם קרבים לאחר מיתתו, אבל עלתו קרבה אפילו לאחר מיתתו (ערכין שם, וב'תוספות ד"ה מזין). 57) שם, "נעשה כמי שחטא באותה שעה ואין נזקקים לו", והשווה הל' שנגות פ"ג, ה"ב.

יום חמישי כ"ו תמוז ה'תשע"ז

פרק שלשה עשר

1) יצא להיחג, ונזכר שיש לו ללמד זכות על עצמו. הווידי של הנידון לפני המתתו. הוצאת גזר דין למיתה בימי חול

1 משפמיין לבית דין. המזפה אומר: אני הוא המזפה, 2 ומזפה אני במקומי; והמחייב אומר: אני הוא המחייב, ומחייב אני במקומי, או חזרתי בי ואני 3 מזפה. ואם טעו בדבר ולא ידעו מי הם שחייבו או 4 זכו מטעם אחד, שאינן נחשבים אלא כאחד כמו שבארנו⁴⁰ - הרי סופרי הדנין מזכירין אותן⁴¹, 5 שהרי פותבין טעם של כל אחד ואחד⁴². ומתחילין 6 בדינו. אם מצאו לו זכות - פטרוהו; ואם הצרכו 7 להוסיף - מוסיפין⁴³. רבו המחייבין ונתחייב - 8 מוציאין אותו להרגו. ומקום שהורגין בו בית דין 9 הנה חוץ לבית דין ורחוק מבית דין⁴⁴, שנאמר: 10 הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה. ויראה לי, 11 שיהיה רחוק כמו ששה מילין⁴⁵, כמו שהיה בין בית 12 דינו של משה רבנו, שהיה לפני פתח אהל מועד⁴⁶, 13 וביין מחנה ישראל⁴⁷.

15) מייראים אותם, שלא יעידו שקר. 16) בכת"י תימן: עידי נפשות. וכן לשון המשנה בסנהדרין לו, א. 17) מתוך השערה ואומד הדעת. 18) שמעתם אומרים, ואינכם יודעים מי הוא האומר. 19) מפני עד אחר שהעיד בבית-דין אחר. 20) ככתוב (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת", ולקמן בהל' עדות פ"א, ה"ד יבואר שבשבע חקירות בודקים אותם. 21) אם העיד שקר, נותן ממון לזה שהפסיד על ידו ומתכפר. 22) שעתידי היה להוליד. ובכת"י תימן: ודם זרעוהו. 23) בכת"י הנ"ל: לקין נאמר. 24) "אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך" (משנה בסנהדרין לו, א). 25) כל זה מדברי האיום (רש"י שם). 26) להראותן שמאדם אחד נברא מלואו של עולם (שם). 27) כלומר, חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד עצמי מן העולם בעבירה אחת (רש"י שם). ולשון המשנה שם: "להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד מהם דומה לחבירו". 28) להכניס ראשנו בדאגה זו ואפילו על האמת. 29) והפסוק מסיים: "אם לא יגיד ונשא עוונו", יש כאן נשיאות עוון אם לא תעידו. 30) להיות מתחייבים בדמיו, נוח לנו לעמוד ב"אם לא יגיד" (רש"י שם). 31) אם רשע הוא, אין כאן עונש. 32) שמוכנים הם להעיד, למרות האיום. 33) פ"א, ה"ד. 34) שיודע לכוון את הזמן והמקום ופרטי המעשה, כמבואר שם ה"ה. 35) שאם יכחיש בדבריו את דברי הקודמים - הרי כל העדות בטלה, וכדברי רבי עקיבא במכות ה, ב. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטלה העדות כולה (סנהדרין ס, א), והשווה הל' עדות פ"ב ה"ג, פ"ה ה"ג. 36) לעיל פ"י ה"ז. 37) סנהדרין עח, ב, חבישה נלמדת ממקושש, שנאמר בו (במדבר טו, לד) "ויניחו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו" (אור שמח). 38) בבתייהם או בשוק, ונושאים ונותנים בדבר (רש"י סנהדרין מ, א). 39) שנאמר (משלי לא, ד) "ולרוזנים אי שכר" - העוסקים ברזו של עולם (דיני נפשות) אל ישתכרו (שם מב, א). 40) לעיל פ"י, ה"ה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ו תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא עדין בלבד, ראה לקמן פרק י"ד, הלכה ת. (15) אבל קרוב לבית ההרגה יותר מזה, יש לחוש שמא תיטרף דעתו ולא יוכל להתודות (רע"ב שם פרק ו, משנה ב.). (16) על כל עוונותיך, הודה עליהם. (17) שם, "שכן מצינו בעכץ שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) "בני שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה..." ומניין שיכפר לו וידויו? שנאמר (שם כה) "ויאמר יהושע... יעכרך ה' ביום הזה" - היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא". (18) לא כרבי יהודה האומר: אם היה יודע שהוא מזומם (=שעדי הם זוממים) אומר, תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מזה, אלא כחכמים, שהשיבו לו: "אם כן יהא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו" (סנהדרין מג, ב), ויוציא לעז על העדים והדיינים (רש"י). וראוי להעיר שבספר המצוות לרבינו, עשה עג, נאמר: "יכול אף הנהרגים על פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא', כלומר, שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר", וכנראה, ששם מדבר מדין תורה, וכאן הוא מדברי חכמים (פרי חדש).

ב. ואחר שמתודה משקיין אותו קרט"ט¹⁹ של לבונה²⁰ בכוס של יין, פדי שתטרף דעתו עליו²¹ וישתפר, ואחר כך יהרג במיתה שהוא חייב בה²².

(19) גרגר קטן. (20) מין שרף חריף, ונזכר בתורה (שמות ל, לד). (21) ולא ידאג ויתמקמק בשרו (סנהדרין מג, א וברש"י). (22) שם, שנאמר (משלי לא, ו) "תנו שכר לאובר ויין למרי נפש". והשווה מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "מביאים לו יין טוב וחזק ומשקים אותו, כדי שלא יצטער מן הסקילה".

ג. זה המין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל²³, והספי שיהרג בו הנהרג²⁴, והסודר שחונקין בו הנחנק²⁵, והעץ שתולין עליו הנתלה, והסודרין שמניפין בהן לפני הרוגי בית דין, והסוס שרץ להצילו - הפל באין משל צבור²⁶. ומי שירצה להתנדב - יבוא ויתנדב²⁷.

(23) ראה לקמן פרק ט"ו, הלכה א. (24) שם הלכה ד. (25) שם הלכה ה. (26) סנהדרין מג, א. (27) כמו שאמרו שם: "נשים יקרות שכירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן".

ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג²⁸. וכל בית דין שיהרגו נפש - אסורים לאכל כל אתו היום. הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם²⁹. ואין מברין הקרובים³⁰ על הרוגי בית דין, משום לא תאכלו על הדם³¹. ודברים אלו אסורין³² ואין בהן מלקות³³.

(28) שם מב, ב, כדי שלא יראו בית דין רוצחים. (29) שם סג, א. (30) האבלים, שאסור להם לאכול סעודה ראשונה משל עצמם, אלא אחרים מברים ומאכילים להם, ראה הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט. (31) על הנרצח, על מחוייבי בית דין שנהרגים על עונש, שלא ינהגו בהם כבוד, משום כפרה (רש"י לסנהדרין שם). (32) מן התורה.

המועד, אנינות ואבלות על הרוגי בית דין, כיצד? נגמר דינו בבית דין שבחוץ לארץ וברח לבית דין שבארץ-ישראל.

א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית דין, ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין² פדו, והסוס³ רחוק ממנו⁴. והפרו⁵ יוצא לפניו: פלוני יוצא להרג במיתה פלונית, על שעבר עברה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני, ופלוני ופלוני עדין. מי שידע לו זכות - יבוא וילמד עליו. אמר אחד⁷: יש לי ללמד עליו זכות - זה⁸ מניף בסודרין, וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית דין. אם נמצא לו זכות⁹ - פוטרין אותו; ואם לאו - יחזר ויצא להריגה. אמר הוא בעצמו: יש לי ללמד על עצמי זכות, אף על פי שאין ממש בדבריו - מחזירין אותו פעם ראשונה ושניה; שמא מפני הפחד נסתתמו טענותיו, וכשיחזר לבית דין - תתלשב דעתו ויאמר טעם. החזירוהו ולא נמצא ממש בדבריו - מוציאין אותו פעם שלישית. אמר בשלישית: יש לי ללמד על עצמי זכות, אם יש ממש בדבריו¹⁰ - מחזירין אותו אפלו פמה פעמים. לפיכך¹¹ מוסרין לו שני תלמידי חכמים¹² ששומעין דבריו בדרך. אם יש ממש בדבריו - מחזירין אותו; ואם לאו - אין מחזירין אותו. אם לא נמצא לו זכות - מוציאין אותו. ועדין הם ההורגין אותו בכל מיתה שיתחייב בה¹³. ורוצח שלא הרגהו עדין - חייבין להמיתו ביד כל אדם¹⁴. רחוק ממקום ההריגה כעשר אמות¹⁵ אומרים לו: התודה! שפן דרך כל המומתין מתודין. וכל המתודה - יש לו חלק לעולם הבא¹⁷. אם אינו יודע להתודות - אומרים לו: אמר: תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. אפלו ידע בעצמו ששקר העידו עליו, כף הוא מתודה¹⁸.

(2) מטפחות להניף בהן, כמבואר בסמוך. (3) ואדם רוכב עליו, כלשון המשנה שבמשניות (סנהדרין פרק ו, משנה א) "ואדם אחד רוכב הסוס". (4) בתוך תחום ראייתו, כדי שיוכל לראותו מניף בסודרין. (5) אדם מכריז. כלשון הכתוב (דניאל ג, ד) "וכרוזא קרא בחיל". (6) ביום פלוני ובשעה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כדי שישמעו אחרים ויבואו להזים את העדים ויאמרו: והלא באתו יום ובאתה שעה עימנו הייתם במקום פלוני (סנהדרין מג, א). (7) מבית הדין. (8) העומד על הפתח. (9) שיש ממש בדבריו. (10) קצת ראייה הדומה לזכות. (11) הואיל ובפעם השלישית אין מחזירים עד שיראו אם יש ממש בדבריו. (12) בפעם השלישית, אבל בפעם הראשונה אין צורך שיהיו מוליכיו תלמידי חכמים. כי מתוך שהוא מבוהל ונפחד לא יוכל להטעים את דבריו ולנמקם (שם). (13) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו". (14) בכתב יד תימן: חייבים בית דין להמיתו ביד וכו' (שם מה, ב), שנאמר "מות יומת המכה - מכל מקום". אבל בשאר מחוייבי מיתת בית דין אין רשות להרגו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכות (רש"י). (46 שם. כיוון שגמרו דינו לחובה, שוב לא יראו לו זכות, אלא יושבו בית דין אחר לדונו שנית.

33) שם, שאין לוקים על לאו שבכללות, לאו אחד שכולל עניינים הרבה, וכמבואר לקמן פרק י"ח, הלכה ג, והשווה ספר המצוות לרבינו הכלל התשיעי.

יום שישי כ"ז תמוז ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבַּעַה עֶשְׂרִי

1) ארבע מיתות המסורות לבית דין. נגמר דינו למות ונתערב עם שאר העם ולא נודע מיהו. מקום הקבורה להרוגי בית-דין, הזהירות והמתנינות בהוצאת גזר-הדין למוות. הצמדת הדין בדיני נפשות לזמן קיום בית המקדש. הקבלה, שבטבריה עתיד בית הדין הגדול לחזור תחילה.

- 22 א. אַרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין: סְקִילָה, וּשְׂרִפָּה, וְהַרְיָגָה בְּסִיף,³ וְחֻנְקָה. סְקִילָה וּשְׂרִפָּה - מִפְּרִשְׁיֵין הֵן בְּתוֹרָה;⁵ וּמִפִּי מֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ לְמַדּוֹ, שֶׁכָּל מִיתָה הַאֲמוּרָה בְּתוֹרָה סֵתֵם - הִיא חֻנְקָה,⁶ וְהַהֲרֹג אֶת חֻבְרֵוֹ - מִיתָתוֹ בְּסִיף.⁷ וְכֵן אֲנִישֵׁי עִיר הַנְּדַחַת - מִיתָתָן בְּסִיף.⁸

2) משנה בסנהדרין מט, ב. 3) בחרב, ראה לקמן פט"ו, ה"ד. 4) שם, ה"ה. 5) סקילה - ויקרא כ, כז; שריפה - שם יד. 6) סנהדרין נב, ב. ושם נג, א אמרו: ארבע מיתות מקובלות הן למשה מסיני. 7) שם עו, ב. והוצרך רבינו לפרש שהרוצח הוא בסיף, שאל נטעה לומר הואיל וענשו אמור בתורה סתם (שמות כא, כ) "נקום ינקם", ודאי הכוונה למיתת חנק, כדן כל מיתה סתמית, משמיענו רבינו שנקימה זו נתפרשה למשה שהיא בסיף, כמבואר בסנהדרין נב, ב ובביאורנו לקמן פט"ו, אות סה. וכן הדגיש רבינו בהל' רוצח פ"א, ה"א: "מפי השמועה למדו שזו מיתת סיף". ועיר הנדחת נשנית כאן אגב דין רוצח (לחם-משנה). 8) שנאמר בהם (דברים יג, טז) "הכה... את יושבי העיר ההיא לפי חרב". ולקמן פט"ו, ה"י"ב, מונה רבינו את כל מחוייבי ארבע מיתות לסוגיהן ולמניינן המפורט.

- 28 ב. כָּל מִיתָה מִקֵּהָ⁹ - מִצְוַת עֲשֵׂה¹⁰ הִיא לְבֵית דִּין לְהַרְגַּ בָּהּ מִי שֶׁנִּתְחַבַּב בָּהּ. וְאֵין רִשּׁוֹת לְמַלְלָהּ לְהַרְגַּ;¹¹
- 30 בְּאַחַת מֵהֵן, אֲלֵא בְּסִיף בְּלִבְדוֹ.¹²

9) בכתי" תימן: מהן. 10) כמו שאמרו (יבמות ז, א): "אבל מיתת בית-דין דוחה שבת, שבאה 'עשה' ודוחה לא-תעשה". והשווה ספר המצוות לרבינו, עשין רכז-רכט. 11) שהוא הורג את המורדים בו, כמבואר בהל' מלכים פ"ב, ה"ח. וכן יש לו רשות "להרוג ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה" (שם ה"י). 12) תוספתא סנהדרין פ"ט, ה"ג: "הרשות לא ניתן לה אלא סיף בלבד", וכן בירושלמי שם פ"ז, ה"א. רמז לכך, דברי הכתוב (מלכים-ב, ה) "ואשבע לו... אם אמיתך בחרב". וראה לקמן פ"ח, ה"ו "או דין מלכות היה" ובביאורנו שם.

- 31 ג. כָּל מִתְחַבֵּב מִיתַת בֵּית דִּין שֶׁלֹּא הִמִּיתוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין - בְּטֻלוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְלֹא עִבְרוּ עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה.¹³ חוּץ מִן הַמְכַשֵּׁף, שְׂאֵם לֹא הִמִּיתוּהוּ - עִבְרוּ עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: מְכַשֵּׁף לֹא תַחֲיֶה.¹⁴

- 1 ה. מִי שֶׁנִּתְחַבֵּב מִיתָה בְּחֻלוֹ שֶׁל מוֹעֵד³⁴ - מְעִינֵין בְּדִינוֹ, וְאוֹכְלֵין בֵּית דִּין וְשׂוֹתֵין, וְאַחַר כֵּן גּוֹמְרֵין אֶת דִּינוֹ סְמוּךְ לְשִׁיעֵת הַחֲמָה, וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ.³⁵

34) שאסור לצום בו משום מניעת שמחת יום טוב. 35) מועד קטן יד, ב.

- 4 ו. הַרוּגֵי בֵּית דִּין - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן.³⁶ וּבְאֵין קְרוּבֵיהֶן וְשׂוֹאֲלִים אֶת שְׁלוֹם הַעֲדִים וְאֶת שְׁלוֹם הַדְּנֵינִים, לְהוֹדִיעַ שְׂאֵין בְּלַבָּם עֲלֵיהֶן פְּלוֹם, שֶׁדִּין אֶמֶת דָּנוּ. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין נוֹהֲגִין אֲבֵלוֹת - הָרִי הֵן אוֹנְנִים³⁷ עֲלֵיהֶם; שְׂאֵין אֲנִינּוֹת אֲלֵא בְּלַבָּם.³⁸

36) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (סנהדרין מו, ב וברש"י). ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: שאין ראוי להתאבל על הרוגי בית דין, לפי שאין עוונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר, והאבילות אין חיובה אלא כשסותמים הקבר, והואיל ונדחתה תידחה. והשווה לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. 37) מצטערים. 38) ואין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך (רש"י שם).

- 9 ז. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבְרַח, וּבֹא לְבֵית דִּין אַחַר - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ.³⁹ אֲלֵא כָּל מְקוֹם שֶׁיַּעֲמֵדוּ שְׂנֵינִים וְיֹאמְרוּ: מְעִידִין אֲנֵנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדִיו - הָרִי זֶה יִהְיֶה.⁴⁰ בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁴¹? בְּרוֹצַח⁴²; אֲבָל שְׂאֵר חֻבְי מִיתוֹת - עַד שֶׁיִּבְאוּ עֲדִיו הָרֵאוּשׁוֹנִים וְיַעֲדוּ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, וְיִהְיֶהוּ בְּיָדָם.⁴³ וְהוּא שֶׁיַּעֲדוּ בְּבֵית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.⁴⁴

39) לחזור ולישא וליתן אולי יזכה. 40) משנה במכות ז, א. 41) שאין צורך בביאת עדי הראשונים. 42) שנאמר בו (במדבר לה, כא) "מות יומת המכה רוצח הוא" - מות יומת מכל מקום, ואפילו שלא על ידי עדי הראשונים (סנהדרין מה, ב). 43) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם), וראה לקמן פרק י"ד הלכה ה בביאורנו. 44) כי אין דיני נפשות נחתכים אלא בבית דין של כ"ג, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ב. והואיל ובעדותם זו ייהרג הנאשם, אין מקבלים עדות זו אלא בית דין של כ"ג.

- 17 ח. מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁהִיָּה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, וּבְרַח לְבֵית דִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ עַל כָּל פְּנֵינִים.⁴⁵ וְאֵם הֵיוּ אוֹתָן בֵּית דִּין עֲצָמָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפְנֵיהֶם - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּהוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ וְהֵם עֵתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.⁴⁶

45) אפילו כשכאו עדי הראשונים (מכות ז, א) "משום זכותה של ארץ ישראל" - אלי תועיל למצוא לו פתח של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"ז תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטעם זה נצרך רק למי שנתערב עם מי שנגמר דינו, אבל נתערב עם שאר העם, אינו צריך לטעם זה, שהרי שאר העם אינו חייב מיתה, ואיך נמית את כולם בגלל החייב שנתערב (כספ-משנה). ואם רוצה שלא נגמר דינו, נתערב ברוצחים אחרים, כולם פטורים מן המיתה, ואוסרים את כולם בבית הסוהר, כמבואר בהל' רוצח פ"ד, ה"ז.

16 ח. מי שְׁעָמַד עַל נַפְשׁוֹ וְלֹא יָכַל בֵּית דִּין לְאַסְרוֹ
17 עַד שְׂמִיתוּהוּ בְּמִיתָה שְׂהוּא חַיֵּב בָּהּ - הוֹרְגִין אוֹתוֹ
18 עֲדֵיו בְּכָל מִיתָה שְׂיִכּוֹלִין לְהַמִּיתוֹ בָּהּ, מֵאַחַר שְׂנִגְמַר
19 דִּינוֹ.²⁶ וְאִין רְשׁוּת לְשַׁאֵר הָעַם לְהַמִּיתוֹ תַּחֲלָה.²⁷
20 לְפִיכָּךְ, אִם נִקְטְעָה יַד הָעֲדִים²⁸ - פְּטוּרִי²⁹. וְאִם הָיָו
21 הָעֲדִים גְּדָמִין מִתַּחֲלָה - יִהְיֶה פִּיד אַחֲרִים.³⁰ בְּמָה
22 דְּבָרִים אֲמֹרִים³¹? בְּשַׁאֵר מַחֲיָבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין חוּץ
23 מִן הָרוֹצֵחַ; אֲבָל הוֹרֵג נַפְשׁ שְׂנִגְמַר דִּינוֹ - רוֹדְפִין
24 אַחֲרָיו בְּכָל דְּבָר וּבְיַד כָּל אָדָם עַד שְׂמִמִּיתִין אוֹתוֹ.³²

26 כמו שאמרו (סנהדרין מה, ב) "מניין שאם אי-אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? תלמוד-לומר: מות יומת המכה, מכל-מקום". (27 שנאמר (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" (שם). (28 אחרי העדתם. (29 שאי-אפשר לקיים בו: "יד העדים תהיה בו". (30 שם, שלא מצינו שעדים גדמים יהיו פסולים לדיני נפשות, ועל-כרחך כוונת הכתוב לומר: יד העדים, שהיתה להם בשעת העדתם, תהיה להם בשעת המתתו (רש"י שם). (31 שאם נקטעה יד העדים אחר העדתם, הרי זה פטור. (32 שם, שהרי הוא מזיק, וחוששים שמא יהרוג עוד, ולפיכך מיתתו בכל אדם (רדב"ז), והשווה הל' רוצח פ"א, ה"ד: "ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ כי הדם הוא יחניף את הארץ". ושם פ"ד, ה"ט: "שאע"פ שיש עוונות חמורים משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים".

25 ט. כָּל הָרוֹגֵי בֵּית דִּין - אִין קוֹבְרִין אוֹתָן בְּקַבְרֵי
26 אַבּוֹתֵיהֶם בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל,³³ אֲלֵא שְׁנֵי קְבָרוֹת מִתְקַנִּין
27 לָהֶן בֵּית דִּין: אֶחָד לְנִסְקָלִין וְלַנְּשַׁרְפִין, וְאֶחָד
28 לְנִהְרָגִין וְלַנְּחַנְקִין.³⁴ וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי
29 הַשְּׂמוּעָה.³⁵ נִתְאַפַּל הַבְּשׂוּרִי³⁶ - הָיָו מְלַקְטִין אֶת
30 הָעֵצְמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בְּקַבְרֹת אַבּוֹתֵיהֶן. וְיֵשׁ
31 לְקַרְוֵיהֶן לַעֲשׂוֹת לָהֶן³⁷ אֲרוֹן וְתַכְרִיכִין.³⁸

33 משנה בסנהדרין מז, א. וכפירוש הגמרא שם מז, א: "לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק". (34 שם, "אין קוברים רשע חמור אצל רשע קל", ונהרגים ונחנקים - קלים הם ביחס לנסקלים ונשרפים. (35 ששמעו מפי משה שקיבל מסיני, ולפיכך לא תיקנו ארבעה קברות לכל מחוייב מיתה לחוד, כי כך נתקבלה ההלכה (שם). (36 ולשון המשנה שם: נתעכל. ומפרש רש"י: כבר נתכפר במיתתו ובזיונו. (37 לעצמות, לאחר שנתעכל הבשר. (38 בגדים לכורך בהם העצמות (שם מז, א) וראה לעיל פ"ג, ה"ו.

13) שהרי לא נאמרה בהן כל אזהרה בלשון לא-תעשה. וכתב הרדב"ז, אם עמד הנידון על נפשו, והרגוהו עדין במיתה אחרת שיכולים להמיתו (ראה לקמן ה"ח), הרי בית-דין זה קיים מצות-עשה, שזוהי מצוותו. (14) השווה ספר המצוות לרבינו, לא-תעשה שי.

1 ד. סְקִילָה חֲמוּרָה מִן הַשְּׂרִפָּה,¹⁵ וְשַׁרְפָּה חֲמוּרָה מִן הַסִּיפָּה,¹⁶ וְהַסִּיפָּה חֲמוּרָה מִן הַחֲנֹק.¹⁷ וְכָל מִי שְׂנִתְחַיֵּב
2 בְּשִׁתֵּי מִיתוֹת - נִדוּן בְּחֲמוּרָה.¹⁸ בֵּין שְׁעָבַר שְׁתֵּי
3 עֲבָרוֹת זֹ אַחַר זֹ, בֵּין שְׁעָבַר עֲבָרָה אַחַת שְׁחַיֵּב
4 עָלֶיהָ שְׁתֵּי מִיתוֹת.¹⁹ אֲפֵלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ לְקָלָה, וְאַחַר
5 כִּף עָבַר עַל הַחֲמוּרָה וְנִגְמַר דִּינוֹ - נִדוּן בְּחֲמוּרָה.²⁰

15) סנהדרין מט, ב, שכן ניתנה למגדף את ה' (ויקרא כד, יד) ולעובד ע"ז, וזה חטא חמור ביותר, שכן פושט ידו בעיקר. (16) שם נ, א. שכן ניתנה לבת כהן שזינתה (ויקרא כא, ט) וחטאה חמור, שכן מחללת את כבוד אביה. (17) שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. וענשם חמור, שהרי גם ממונם אבד. (18) כגון נערה המאורסה בת כהן שזינתה, נידונה בסקילה החמורה ולא בשריפה הקלה ממנה (שם עמוד ב). (19) כגון שבא על חמותו, שהיא אשת איש, איסור חמותו - בשריפה, ואיסור אשת איש - בחנק. (20) ואין אומרים שמאחר שנגמר דינו לקלה - הרי הוא כמת, ולא יענש על החמורה שעבר אח"כ (שם פא, א), רמז לכך הנביא (יחזקאל יח, י"ב) "והוליד בן פריץ שופך דם (=זה סייף), ואת אשת רעהו טמא (=בחנק), ואל הגילולים נשא עיניו" (=זו ע"ז, שבסקילה), והכתוב מסיים (שם יג) "מות יומת דמיו בו יהיה" - בסקילה (גמרא שם).

7 ה. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה דְּנִין אוֹתָן בְּאַרְבַּע
8 מִיתוֹת.²¹

21) קידושין לה, א, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"ה "שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין, זולתי בשפחה חרופה בלבד".

9 ו. כָּל חַיֵּב מִיתוֹת שְׂנִתְעַרְבוּ זֶה בְּזֶה - נִדוּן כָּל אֶחָד
10 מֵהֶן בְּקָלָה שְׂבִהָן.²²

22) משנה בסנהדרין עט, ב. ומפרש רש"י: מאחר שאי-אתה מכיר מי המחוייב החמורה ומי - הקלה, אי אתה רשאי להחמיר עליו, למשכו למיתה החמורה שלא נתחייב בה, אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה.

11 ז. מִי שְׂנִגְמַר דִּינוֹ²³ שְׂנִתְעַרְבַּ עִם שַׁאֵר הָעַם וְלֹא
12 נִדְעָה מִי הוּא מְאֹלָה,²⁴ אוּ מִי שְׂלֵא נִגְמַר דִּינוֹ
13 שְׂנִתְעַרְבַּ עִם מִי שְׂנִגְמַר דִּינוֹ וְלֹא נִדְעָה מִי הוּא -
14 בְּלֵן פְּטוּרִין. לְפִי שְׂאִין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֲלֵא
15 בְּפְנִינֵיו.²⁵

23) למיתה. (24) והלא אי-אפשר להמית את הכשרים בגללו, לפיכך נפטר אף הוא. (25) וכיון שאין מכירים אותו, אפילו כשיעמוד לפנינו אין זה בפניו (שם, וברש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשבת, ככתוב (דברים יח, ה) "לעמוד לשרת בשם ה'" (יומא כה, א וברש"י). ובסנהדרין (קא, ב) אמרו, שזוהי הלכה למשה מסיני, כדברי רש"י שם. וראה בהל' בית הבחירה פ"ה, ה"ז "לשכת הגזית... חציה היה קודש וחציה היה חול... ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבים". (55) כשגברו העוונות, ונתרבו רוצחים בישראל. (56) מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא לשפרעם, ומשפרעם לבית שערים, ומשם לציפורי, ומשם לטבריא (ראש השנה לא, א), ובטבריא היו בימי אנטונינוס קיסר (רש"י שם). (57) שם.

יג. ארבעים שנה קדם הרבן בית שני פטלו דיני נפשות מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים; מפני שגלו הסנהדרין, ולא היו שם במקומן במקדש.

(58) והכהן היה מקריב על גבי המזבח. (59) מכיון שראו שנתרבו הרוצחים, ולא יכלו לדונם, אמרו: מוטב שנגלה ממקום למקום כדי שלא יתחייבו מיתה, שהמקום גורם, כמבואר לעיל הי"א (עבודה זרה ח, ב).

יד. בזמן שדיני דיני נפשות בארץ ישראל - דיני דיני נפשות בחוצה לארץ. והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין בארץ, כמו שבארנו. שהסנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.

(60) מכות ז, א. (61) לעיל פ"ד, הי"ב. ולא הזכירה רבינו כאן אלא לומר שכל אותן ארבעים שנה שבטלו דיני נפשות בא"י, בטלו גם בחוץ לארץ. אע"פ שעדיין היה הכהן מקריב על המזבח (כסף-משנה).

יום ש"ק כ"ח תמוז ה'תשע"ז

פרק חמשה עשר

(1) ביצוע מצוות סקילה, ואלה שחייבים תלייה אחרי סקילתם. מצוות קבורת הרוגי בית דין ביום הריגתם. מספר חייבי סקילה שבתורה, וכן חייבי שריפה, הרג וחנק, סכום כולם שלושים ושישה.

א. כיצד מצות הנסקל? רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין את המחייב סקילה בגדיה, ומכסין ערותו מלפניו. ואין האשה נסקלת ערמה, אלא בחלוק אחר. ובית הסקילה גבוה שתי קומות. עולה לשם הוא ועדיו, וידי אסורות. ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו, והוא נהפך ונופל על לבו לארץ. אם מת פה - יצא. שהרי נאמר: סקל יסקל או ירה יירה. הנה השנה הנסקל שנופל את האבן עליו עם הנדחה שנופל הוא בעצמו על הארץ. ואם לא מת מדחיפה זו - מגביהין העדים אבן שהיתה מנחת שם, משא שני בני אדם, והעד השני מרפה את ידו ומשליך בני האבן על לבו. אם מת בו - יצא, ואם לאו - רגימתו

1. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין, ולא יאצו. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים - הרי אלו חבלנין. אף על פי כן, אם ארע להם להרג בכל יום יום - הורגין. אבל אין דנין לעולם שנים ביום אחד, אלא דנין זה היום והשני למחר. היו שניהם בעברה אחת ומיתה אחת, כגון נואף עם נואפת - דנין שניהם ביום אחד. לפיכך, אם היה הנואף בועל בת פה, הואיל והוא בחנק והוא בשרפה - אין הורגין שניהם ביום אחד.

(39) ימהרו. (40) משחיתים ומזיקים (מכות ז, א). ובסנהדרין לה, א דרשו: "אשרו חמוץ (ישעיה א, יז) - אשרו דיין שמחמץ (משה) את דינו". (41) שהרי אמרו (שם מה, ב) "אין דנים שנים ביום אחד" - הרי שבשני ימים דנים זה אחר זה (רדב"ז). (42) בבית-דין אחד, שלא יוכל להפוך בזכותם, שכל אחד מהדיינים צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו (רש"י שם). (43) שאפשר לעיין בדין שניהם כאחד (שם מו, א), פרט למיתה אחת ושתי עבירות, כגון חילול שבת ועבודה-זרה ששתיהן שתי עבירות נפרדות, וענשן סקילה (שם). (44) כדין בועל אשת איש. (45) שנאמר: היא מחללת - היא בשריפה, ואין בועלה בשריפה (שם נא, א). (46) שם מו, א.

יא. אין דנין דיני נפשות אלא בפני הבית. והוא שיהיה בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש. שנאמר בקמן ממרא: לבלתי שמע אל הפה וגומר. ומפי השמועה למדו, שבזמן שיש פה מקריב על גבי המזבח - יש דיני נפשות. והוא שיהיה בית דין הגדול במקומו.

(47) בזמן שבית המקדש קיים, ואז דנים בכל המדינה ואפילו בחוץ לארץ, כמבואר בסמוך הי"ד. (48) בכת"י תימן: אל הכהן או אל השופט. (49) שם נב, ב: "בזמן שיש כהן - יש משפט. בזמן שאין כהן - אין משפט". (50) שאם בית-הדין גלה ממקומו שבמקדש, אין דנים דיני נפשות, ככתוב (שם ח) "וקמת ועלית אל המקום" - מלמד שהמקום גורם (שם פז, א), וכמבואר בסמוך הי"ג.

יב. בתחלה, כשנבנה בית המקדש, היו בית דין הגדול יושבין בלשפת הגזית שהיתה בעזרת ישראל. והמקום שהיו יושבין בו - חל היה. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד. וכשתקלקלה השונה, גלו ממקום למקום. ולעשרה מקומות גלו, וסופן לטבריא, ומשם לא עמד בית דין גדול עד עתה. וקבלה היא, שבטבריא עתידין לחזור תחלה, ומשם נעתקין למקדש.

(51) שהיתה בנויה אבני גזית לכבוד הסנהדרין (תוספות יו"ט למדות פ"ה, מ"ד). (52) חצר המקדש, סמוכה לעזרת כהנים, ששם הכהנים עשו עבודת המקדש. (53) לא נתקדש בקדושת העזרה. (54) שנאמר בו (שמואל-ב, ז, יח) "ויבוא המלך דוד וישב לפני ה'". אבל אחרים אסור להם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ח תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שעבד בו". וידוע שאין אדם דן "גזירה-שוה" אלא אם קיבלה מרבו, ורבו מרבו עד למשה מסיני, כמבואר בנדה יט, ב וברש"י שם. והשווה הל' איסורי ביאה פ"ג, ה"א.

ג. מַצוֹת הַנְּשָׂרְפִין: הָיוּ מְשֻׁקְעִין אוֹתוֹ בְּזָבֵל עַד אַרְכְּבוֹתָיו¹⁹, וְנוֹתְנִים סוֹדֵר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְף²⁰ וְכוֹרְכִין עַל צְוָאוֹ. וְשָׁנֵי עֲדָיו - זֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, וְזֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיּוֹ. וּמִתִּיכִים²¹ אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעוֹפֶרֶת וְכוּיֹצֵא בָהֶן, וְהוּא זוֹרֵק לְתוֹךְ פִּיּוֹ, וְהִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרְפֶת אֶת בְּנֵי מַעֲוִיל²².

19 שלא יתהפך אנה ואנה, ותפול הפתילה על כשרו מבחוץ. 20 שהרף אינו חנוק לפתוח פיו, והקשה מחבל את גרונו ומנוולו, לפיכך קשה מבפנים - לחנוק, ורכה מבחוץ להגן (רש"י לסנהדרין נב, א). 21 ממסים. 22 משנה, שם נב, א. ובגמרא שם דרשו: נאמר כאן "באש תשרף", ונאמר בבני אהרן (ויקרא י, ו) "יבכו את השריפה אשר שרף ה'". מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, שנאמר בהם: וימותו לפני ה' - כעין מיתה, כלומר: שהגוף נשאר שלם, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

ד. מַצוֹת הַנְּהַרְגִין: מִתִּיזִין אֶת רֵאשׁוֹ בַּסִּיף, פְּדִרְךָ שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים²³.

23 למורדים בהם (משנה, שם עמ' ב), וכן הכתוב אומר (שמואל-ב יב, ט) "ואותו הרגת בחרב". ובמלכים-א ב, ח נאמר: ואשבע לו בה' לאמור אם אמיתך בחרב". וכתב הרדב"ז, מהמשנה הנ"ל יש ללמוד, שאין הרוגי מלכות נהרגים אלא בסיף, כדברי רבינו לעיל פי"ד, ה"ב.

ה. מַצוֹת הַנְּחַנְקִין: מְשֻׁקְעִין אֶת הַמַּחֲבֵי בְּזָבֵל עַד אַרְכְּבוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוֹדֵר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרְף וְכוֹרְכִין עַל צְוָאוֹ. זֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, וְזֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, עַד שֶׁתִּצָּא נַפְשׁוֹ²⁴.

24 שם במשנה. וראה בכיאוורנו לעיל אות יט והשווה לכאן.

ו. מַצוֹת עֲשֵׂה לְתוֹלֹת אֶת הַמַּגֵּדָף²⁵ וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים. שְׁנֵאמַר: פִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוּי²⁶ - הָרִי מַגֵּדָף אֲמֹר. וּבְעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים נֵאמַר: אֶת יְיָ הוּא מַגֵּדָף²⁷. וְהֵאִישׁ נְתָלָה, וְאִין הָאִשָּׁה נְתָלִית. שְׁנֵאמַר: פִּי יְהִי בְּאִישׁ חָטָא מְשַׁפֵּט מְוֹת וְהוֹמַת וְתָלִית אֹתוֹ²⁸.

25 המברך (=המקלל) את השם, כלשון הכתוב (במדבר טו, ל) "את ה' הוא מגדף", ודיניו נתפרשו בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז. 26 מפני שבירך את ה' - הוא נתלה. 27 סנהדרין מה, ב "מה מקלל זה שכפר בעיקר, אף כל שכפר בעיקר". 28 שם מו, א. "איש ולא אשה".

ז. בְּיַצֵּד מַצוֹת הַנְּתָלִין? אַחַר שְׁסוּקְלִין אוֹתָן מְשֻׁקְעִין²⁹ אֶת הַקּוֹרֶה בְּאַרְצָן, וְעַץ יוֹצֵא מִמֶּנָּה³⁰,

1 בְּכָל יִשְׂרָאֵל. שְׁנֵאמַר: יַד הָעֲדִים תְּהִיָּה בּוֹ בְּרֵאשֻׁנָּה לְהִמְתִּיל¹⁴, וְיַד כָּל הָעָם בְּאַחֲרָנָה. 2

2 שהוא ממהר למות כשהוא ערום (סנהדרין מד, ב ובפירוש המשנה לרבינו שם). ובגמרא שם מה, א דרשו: "ורגמו אותו" (ויקרא כד, יד) - "אותו" בלא כסותו. 3 שלא תתבוזה, והתורה אמרה: "ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה" ולא תבוזהו. ואע"פ שהיא שוהה למות ע"ז, נוח לה לסבול צער גופני ולא להתבזות (שם מה, א). 4 וקומתו של הנידון הרי כאן שלש, ומפילו משם לארץ, ומת מהר. אבל לא תיקנו שיהיה גבוה יותר, כדי "שלא יתנוול", שאם יפול מבנין גבוה יותר, יתפור גופו, ואבריו מתפרקים, וכריסו נבקעת (שם וברש"י). 5 מדרש נתחומא פרשת פקודי אות ב "ועוקרים לו ידיו ורגליו". 6 ובמשנה, שם מה, א כתוב: "נהפך על לבו - הופכו על מתניו", ומפרש רש"י: כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר. ורבינו לא חשש לכתבו כי הוא סובר שכל הפיכתו על מתניו, אינה אלא לראות אם כבר יצאה נשמתו, וכיון שכתב: "אם מת בה יצא", הרי ההפיכה על מתניו בכלל זה, שע"י הפסקת דופק הלב בוחנים שהוא מת (לחם-משנה). 7 אע"פ שלא נרגם כלל באבן. 8 יושלך למטה לארץ (רש"י לתורה שם). 9 בכת"י תימן: "הנסקל שנפל האבן עליו". ותיבת: את, איננה. 10 ואע"פ שהסקילה הוזכרה בפסוק תחילה, עושים אותה בסוף, שמצינו שסמך הכתוב סקילה למיתה, שנאמר (דברים יז, ה) "וסקלתם באבנים ומתו" ('תוספות' שם מה, א ד"ה; "מניין שבדחיה). ומניין שאנו למדים מיתת בית-דין לדורות מסיני? תלמוד-לומר: סקול יסקל, לשון עתיד, לומר שאף לדורות יהא דין סקילה נוהג אף בדחיה (שם מה, א). 11 לצורך זה. 12 כדי שחבירו ישליכנה בכל כוחו, ששנים אינם יכולים לכונן כוחם להשליך כ אחד, כשהו משליך זה מעכב (שם מה, ב וברש"י). 13 חבירו הראשון. 14 שם עמ' א. וכתב רבינו בפירושו למשנה שם פ"ז, מ"ג: "וכבר ידעת שהעדים הם שממיתים בידיים איו מיתה שתהיה, לפי שאותו הדבר אצלם אמת, שהשיגוהו בחושיהם, והוא אצלנו סיפור דברים, שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם".

3 ב. עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - אִין סוּקְלִין אוֹתוֹ אֶלָּא עַל שְׁעַר שְׁעֵבֵד בּוֹ¹⁵. וְאִם הִיתָה עִיר שְׂרָבָה עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים¹⁶ - סוּקְלִין אוֹתוֹ עַל פְּתַח בֵּית דִּין¹⁷. וְדָבָר זֶה קִבְּלָה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה: אֶל שְׁעָרֶיךָ - זֶה שְׁעַר שְׁעֵבֵד בּוֹ¹⁸, וְלֹא שְׁנַגְמַר דִּינוֹ בּוֹ. 4 5 6 7

15 ואפילו נידון בעיר אחרת. 16 ויש חשש איבה, או שלא יתנו לסקול על שער עירם. 17 כתובות מה, ב. וכתבו ה'תוספות' שם, לאו דוקא ליד פתח בית-דין, אלא חוץ לבית-דין ורחוק ממנו, וכן מבואר לעיל פי"ב, ה"ג, שבית הסקילה היה רחוק מבית-הדין. 18 וכן דרשו שם: "נאמר שעריך למטה (=והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך... וסקלתם באבנים), ונאמר שעריך למעלה (=שם ב, כי ימצא בקרבך באחד שעריך... איש או אשה אשר יעשה את הרע... וילך ויעבוד אלהים אחרים), מה שעריך האמור למעלה - שער שעבד בו, אף שעריך האמור למטה - שער

1 וּמְקִיפִין שְׁתֵּי יָדָיו זו לְזוֹ³¹, וְתוֹלְהוּ³² סְמוּךְ לְשְׁקִיעַת
 2 הַחֲמָה, וּמְתִירִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאִם לָן - עוֹבְרִין עָלָיו
 3 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ³³.
 (29) נועצים. (30) כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך
 לראשה. (31) סומך זו אצל זו. (32) בידי (רש"י שם).
 (33) משנה שם, והכתוב מסיים: "כי קלת אלקים תלוי",
 פירשו במשנה שם: "כלומר, מפני מה זה תלוי מפני שבירך
 את השם ונמצא שם שמים מתחלל" שמזכירין, שזה בירכו
 (רש"י). ובגמרא שם עמ' ב שנינו: "משהין אותו עד סמוך
 לשקיעת החמה וגומרין את דינו, וממיתין אותו, ואח"כ
 תולים אותו, אחד קושר ואחד מתיר (=אין שהות בינתיים,
 רש"י), כדי לקיים מצות תליה". וביהושע ח, כט וכן שם י,
 כו משמע שדין זה נוהג אפילו בנתלים גויים, שנאמר שם:
 "ויהיו תלויים על העצים עד הערב". וכתב הרד"ק שם:
 "מפני טומאת הארץ, היו הנתלים נקברים, אע"פ שאינם
 מבני ישראל... כי המת שאינו נקבר הוא טומאת הארץ...
 וכן לעתיד בגוג ומגוג אמר (יחזקאל לט, יב) "וקברום בית
 ישראל למען טהר את הארץ". וראה ברד"ק שם ח, כט.

4 ח. וּמִצּוֹת עֲשֵׂה לְקַבֵּר אֶת כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין בַּיּוֹם
 5 הַהִירֵגָה. שְׁנֵאמַר: פִּי קְבוּר תִּקְבְּרוּ³⁴ בַּיּוֹם הַהוּא.
 6 וְלֹא הַרוּגֵי בֵּית דִּין בְּלִבָּד, אֶלְא פֶּל הַמְּלִין אֶת מְתוֹ
 7 - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה³⁵. הֲלִינוּ לְקַבְּדוֹ לְהֵבִיא לוֹ
 8 אֶרֶן וְתַכְרִיכִין - אֵינּוּ עוֹבֵר עָלָיו³⁶.
 (34) ירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור - זו מצוה עשה" וכן
 ב"ספרי" לפסוק זה, ורבינו הביאו ב"ספר המצוות" מצוה
 רלא. והשווה ה'י אבל פ"ב ה"א, שהקבורה בשאר מתים
 היא מצוה. (35) שנאמר "כי קבור תקברנו" לרבות שאר
 מתים (סנהדרין מו, ב). (36) שם עמ' א. וכן אם הלינו כדי
 לאסוף עליו עירות להספידו או להביא לו מקוננות - אינו
 עובר עליו (שם מז, א).

9 ט. אֵין תוֹלִין עַל אֵילָן הַמְּחַבֵּר לְקַרְקַע, אֶלְא עַל
 10 הַתְּלוֹשׁ³⁷, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר קְצִיעָה³⁸. שְׁהַעֵץ
 11 שְׁנִתְּלָה עָלָיו נִקְבֵּר עִמוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ זְכָרוֹן רַע
 12 וַיֵּאמְרוּ: זֶה הָעֵץ שְׁנִתְּלָה עָלָיו פְּלוּנִי³⁹. וְכֵן הָאֵבֶן
 13 שְׁנִסְקַל בָּהּ, וְהַסִּיף שְׁנִהָרַג בּוֹ הַנְּהָרַג, וְהַסּוּדְרִין
 14 שְׁחוּזְקִין בָּהֶן - הַפֶּל נִקְבְּרִים בְּתַפְּשֵׁת הַנְּהָרַג⁴⁰, אֶבֶל
 15 לֹא בִקְבֵר עֲצָמוֹ⁴¹.

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה
 אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה
 (המחובר) שמחוסר קציעה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם
 עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציעה
 מן המחובר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא
 על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה
 עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה".
 (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה
 מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה
 בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו
 ולעצו ולאבנו".

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה
 אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה
 (המחובר) שמחוסר קציעה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם
 עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציעה
 מן המחובר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא
 על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה
 עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה".
 (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה
 מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה
 בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו
 ולעצו ולאבנו".

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה
 אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה
 (המחובר) שמחוסר קציעה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם
 עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציעה
 מן המחובר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא
 על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה
 עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה".
 (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה
 מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה
 בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו
 ולעצו ולאבנו".

16 י. כָּל הַנְּסַקְלִין שְׁבִתוֹרָה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, וְאֵלוּ הֵן: 16
 17 הַבָּא עַל הָאֵם⁴², וְעַל אִשָּׁת אָב, וְעַל פֶּלֶתוֹ⁴³, וְעַל
 18 נַעֲרָה הַמְּאֲרָסָה⁴⁴, וְעַל הַזְּכוּר⁴⁵. וְהַשּׁוֹכֵב עִם
 19 בַּהֲמָה⁴⁶. וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ⁴⁷.
 20 וְהַמְּגַדֵּף⁴⁸. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים⁴⁹. וְהַנּוֹתֵן מְזֵרְעוֹ
 21 לַמֶּלֶךְ⁵⁰. וּבַעַל אוֹב. וּבַעַל יִדְעוֹנִי⁵¹. וְהַמְּסִית⁵².
 22 וְהַמְּדַיֵּת⁵³. וְהַמְּכַשֵּׁף⁵⁴. וְהַמְּחַלֵּל אֶת הַשִּׁבְתִּים⁵⁵. וְהַמְּקַלֵּל
 23 אָבִיו אוֹ אִמּוֹ⁵⁶. וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה⁵⁷.
 (42) ויקרא יח, ז "אמך היא, לא תגלה ערותה". דרשו
 חכמינו (סנהדרין נד, א) לרבות אמו שאינה אשת אביו (כגון
 אנוסה ומפותה) כאמו שהיא אשת אביו, ובאשת אביו נאמר
 (שם כ, יא) "ואיש אשר ישכב את אשת אביו... מות יומתו...
 דמיהם במ", וכל מקום שנאמר: דמיהם במ, הרי זה
 בסקילה, כשם שנאמר באוב וידעוני (שם כז) "מות יומתו,
 באבן ירגמו אותם דמיהם במ" (שם נד, א). (43) ויקרא כ,
 יב. (44) דברים כב, כד. (45) ויקרא כ, יג. (46) שם, טו,
 וזאת הבהמה תהרגו", ונאמר במסית (דברים יג, י) "כי
 הרוג תהרגנו", מה שם בסקילה, ככתוב (שם, יא) וסקלתו
 באבנים, אף כאן בסקילה (סנהדרין נד, ב). (47) ויקרא כ,
 טז, "דמיהם במ". וכבר הוכחנו באות מא, שכל מקום
 שנאמר: דמיהם במ, הרי זה בסקילה. (48) מברך את השם,
 וענשו מפורש בתורה (ויקרא כד, יד) "ורגמו אותו כל
 העדה". (49) דברים יז, ה. (50) לאליל ששמו מולך,
 שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים, ולא שהוא שורפו,
 אלא מעבירו מצד זה לצד אחר בתוך השלחבת, וכמבואר
 בהל' ע"ז פ"ו, ה"ג. וסקילה מפורשת בו (ויקרא כ, ב) "עם
 הארץ ירגמוהו באבן". (51) שניהם מפורשים שם פ"ו,
 ה"א-ב, וענשם מפורש בתורה ויקרא כ, כז "באבן ירגמו
 אותם דמיהם במ". (52) את היחיד לע"ז, וענשו מפורש
 בדברים יג, יא "וסקלתו באבנים ומת". (53) עיר שלימה
 אחרי עבודה זרה, ומדיחי עיר הנדחת למדים ממסית שהוא
 בסקילה, שגם בו נאמרה לשון הדחה (שם, שם) "כי בקש
 להדיחך", ודנים "גזירה שוה": הדחה - הדחה (סנהדרין
 פט, ב). (54) שנאמר (שמות כב, יז) "מכשפה לא תחיה",
 וסמוך לה נאמר (שם, יח) "כל שוכב עם בהמה מות יומת"
 מה שם בסקילה (ראה לעיל אות מה), אף כאן בסקילה (שם
 סז, ב). (55) במדבר טו, לה "מות יומת האיש, רגום אותו
 באבנים". (56) ויקרא כ, א "מות יומת... דמיו בו", וכבר
 נתבאר לעיל אות מא, שכל מקום שנאמר בו "דמיו בו" הרי
 זה בסקילה. (57) דברים כא, כא, "ורגמוהו כל אנשי עירו
 באבנים ומת". וכל אלו הנסקלים מנויים במשנה סנהדרין
 נג, א.

24 יא. כָּל הַנְּשַׁרְפִין עֲשָׂרָה, וְאֵלוּ הֵן: בַּת פֶּהָן שְׁזָנְתָה
 25 תַּחַת בַּעֲלָהּ⁵⁸. וּבָא עַל בַּתוֹ⁵⁹, וְעַל בַּת בַּתוֹ⁶⁰, וְעַל
 26 בַּת בְּנוֹ. וְעַל בַּת אִשָּׁתוֹ, וְעַל בַּת בָּתָהּ, וְעַל בַּת
 27 בְּנָתָהּ⁶¹. וְעַל חַמּוֹתָהּ⁶², וְעַל אֵם חַמּוֹתָהּ, וְעַל אֵם
 28 חַמּוֹתָהּ⁶³. וְהוּא שָׁבַע עָלֶיהָ בְּחַיֵּי אִשָּׁתוֹ; אֶבֶל לְאַחַר
 29 מִיתַת אִשָּׁתוֹ - הָרִי הֵן בְּכָרַת בְּלִבָּד, בְּכָלֵל הַעֲרִיּוֹת⁶⁴.
 (58) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (59) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (60) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (61) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (62) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (63) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,
 (64) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה,

"איסורא בעלמא", סובר רבינו זשהו איסור כרת. ולגבי שריפה שהיא בידי אדם, קורא לכת: איסורא בעלמא, שאין בה מיתת בית-דין אלא עונש מן השמים בלבד. השווה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ח ובמגיד-משנה שם. והמאירי לסנהדרין שם מביא ראייה מסגנון התלמוד (קידושין סב, א) שאמרו שם: "אם שכב איש אותך - לא הנקי ולא הנקי, אלא איסורא בעלמא" - הרי שבאשת איש, קראו לאיסור כרת שבה "איסורא בעלמא". וכל אלו הנשרפים - מגויים במשנה סנהדרין עה, א.

שסקילה חמורה משריפה, ונשואה יצאה לשריפה להחמיר עליה, ולא ארוסה, להקל עליה מסקילה לשריפה (סנה' ג, ב), וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו; ופ"ג, ה"ג, ה. (59) מאנוסתו, שאינה בת אשתו. ואע"פ שלא נאמרה בתורה: "ערות בתך לא תגלה", מאחר שאסרה בת הבת (ויקרא יח, י) שתקה מן הבת, שהרי בת בתו אינה קרובה לו אלא מכח בתו (סנהדרין עו, א ולשון רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו). (60) מאנוסתו, שאינה אשתו בקידושין. וראה בסמוך אות סא. (61) בשתייהן לא נאמרה שריפה בתורה, אלא אזהרה בלבד (ויקרא יח, י), וענשן נלמד ב"גזירה-שוה" מאשה ובתה, כמבואר באות הבאה. (62) ככתוב (שם כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא, באש ישרפו אותו ואתהן", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, א) "אין לי אלא אשה ואמה, בת אשה ובת בתה ובת בנה מניין? נאמר כאן: זימה, ונאמר להלן (ויקרא יח, יז) ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה... שארה הנה זימה היא", מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה (בכלל האזהרה), אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה (=לענין שריפה), ומכאן אתה למד גם לענין בת בתו ובת בנו מאנוסתו שהן בשריפה, נאמר כאן (ויקרא יח, י) כי ערותך הנה, ונאמר בשאר אשתו: שארה הנה, אני למד "גזירה-שוה" "הנה-הנה", מה להלן (בשאר אשתו) "זימה" עמו, אף כאן "זימה", כאילו כתוב כאן "זימה". ושוב אני למד "גזירה-שוה" "זימה-זימה" מאשה ואמה שכתוב בה: "זימה היא, באש ישרפו" מה להלן שריפה, אף כאן שריפה (שם עה, א ועמ' ב). (63) ככתוב (ויקרא כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה... באש ישרפו אותו ואתהן", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, ב) "מנין לעשות שלשה דורות למעלה (=למעלה מאשתו, כגון אם חמיו שהיא דור שלישי לאשתו, וכן אם חמותו) כשלשה דורות למטה (כבת בתה ובת בנה המפורשים בתורה, ויקרא יח, יז), נאמר למטה: זימה, ונאמר למעלה: זימה, מה למטה שלשה דורות, אף למעלה שלשה דורות". (64) שם עו, ב נאמר: "באש ישרפו אותו ואתהן" אתהן - שתייהן משמע, והרי אשתו אינה נשרפת? אלא לומר לך, כששתייהן קיימות. כלומר, אם אשתו חיה - תישרף חמותו, ואם לאו - אין כאן עונש שריפה. וכדברי רבי עקיבא שם. ואע"פ שאמרו שם

יב. הַנְּהַרְגִין⁶⁵ שְׁנַיִם: הַרוּצֵחַ⁶⁶ וְהַנְּדָח⁶⁷.

(65) בסיף. (66) שנאמר בו "נקום ינקם" (שמות כא, כ) "נקימה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר (ויקרא כו, כה), וזהבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית' - הוי אומר נקימה, זו סיוף" (שם נב, ב). (67) ולשון המשנה שם עו, ב "הרוצח ואנשי עיר הנדחת", וסיף מפורש בהם בתורה (דברים יג, טז) "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב".

- 1 יג. הַנְּהַרְגִין שְׁשָׁה, וְאֵלוֹ הֵן: הַבָּא עַל אִשֶׁת אִישׁ.
- 2 הַחֹזֵב בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ⁶⁸. וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וְזֶקֶן
- 3 מִמָּרָא⁶⁹. וְנֹבֵא הַשֶּׁקֶר⁷⁰. וְהַמְתַּנְבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה
- 4 זָרָה⁷¹. נִמְצְאוּ כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין שְׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים⁷².

(68) שעשה בהם חבורה, ראה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ה. (69) שמסרב על דברי בית-דין הגדול, ומורה לעשות כנגדם. (70) מתנבא על מה שלא שמע, וראה הל' ע"ז פ"ה, ה"ח. (71) שאומר: אמרה ע"ז. אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור (משנה בסנהדרין פט, א). וראה בהל' ע"ז פ"ה, ה"ו. ובכולם נאמר בתורה "יומת" או "ומת", וכלל הוא: "כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק" (שם פד, ב). והשווה לעיל פי"ד, ה"א "ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה... היא חנק" ובכישורנו שם. וכל אלו הנחנקים - מגויים במשנה, שם פד, ב. (72) רמז לדבר (תהלים ז, יח): "ול'ו' הכין כלי מות" (תפארת ישראל בסוף מס' סנהדרין, "סוגר העונשים", אות א). וב"קריית ספר" נותן בהם סימן: "חיו"ב. ח"י נסקלים; י' נשרפים; ו' נחנקים; ב' נהרגים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב כ"ח תמוז תשע"ז

- 11 וכיוצא בכך מאמירה פוגעת של מומים מכאיבים, והוא
- 12 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תִזְנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ וְיָרֵאתָ
- 13 מֵאֲלֹהֶיךָ" (ויקרא כה). אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זו אוֹנְאָת
- 14 דְּבָרִים. וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "בְּשֵׁהוּא אוֹמֵר
- 15 "וְלֹא תִזְנוּ אִישׁ אֶת-עַמִּיתוֹ" — הָרִי אוֹנְאָת דְּבָרִים
- 16 אֲמוּנָה. בְּיַצֵּד? אִם הִיא בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֵאמַר לוֹ: זְכוּר
- 17 מַעֲשֶׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים וְגו', הֵיוּ תְּלָאִים זְכוּ' — צרות באים

יום ראשון כ"ב תמוז ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רנא.

- 6 הַמְצִוָּה הַרְנִיא — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְּהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת
- 7 זְהָאֲתִיבָהּ בְּדָבָרִים, וְהוּא שְׁנֵאמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְצִיעִים
- 8 אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שִׂיחְבִּישׁ
- 9 מִהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוֹ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרָיו וְשֵׁב מִהֶם, וְנֵאמַר
- 10 לוֹ: תוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירךָ מִדְּרָף פְּלוֹנִית אֶל הַרְךָ טוֹבָה זו,

מתוך מהדורת חזק

1 תִּלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים 38
 2 שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא
 3 בְּבֵא מְצִיעָא (כט): שְׁהִמְאָנָה אֶת־הֵגֵר — עוֹבֵר מִשׁוּם
 4 "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשׁוּם "וַיִּגֵּר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
 5 וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף
 6 עַל הַלְּאוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה רו) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמֵר:
 7 זֶה בְּפִרְקֵי ד' מִבְּבֵא מְצִיעָא.

1 עליו — ומצדיק עליו את הדין בהוכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים
 2 (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך
 3 בכל) וְכוּ', לֹא יֹאמֵר לוֹ בְּכִמְהָ חֲפֵץ זֶה (שואלו על מחירו
 4 — ואינו חפץ לרכשו) וְגו'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם):
 5 "גְּדוּלָה אוֹנָאת דְּכָרִים מְאוֹנָאת מְמוֹן, שְׁבִאֲוֹנָאת דְּכָרִים
 6 הוּא אוֹמֵר: 'וַיִּרְאֵת מְאֵלֶּהִיד'". וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מְצָנָה
 7 זֶה בְּפִרְקֵי ד' מִבְּבֵא מְצִיעָא.

יום שני כ"ג תמוז ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רנא.

1 הַמְּצָנָה הֶרְנ"ב — הַאֲזַהְרָה שְׁהַזְהַרְנוּ מְלֵהוֹנוֹת
 2 זַה־אֶת־זֶה בְּדְכָרִים, וְהוּא שְׁנֹאמֵר לוֹ דְּכָרִים הַמְּצַעְרִים
 3 אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שִׂיתְבִּישׁ
 4 מֵהֶם, כְּגוֹן שְׂקָדְמוֹ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשֵׁב מֵהֶם, וְנֹאמֵר
 5 לוֹ: תוֹדָה לַה' שְׁהַעֲבִירָךְ מִדְּרָךְ פְּלוֹנִית אֶל דְּרָךְ טוֹבָה זֶה,
 6 וְכִי־יֵצֵא בְּכֶךְ מְאִמְרָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוֹמִים מְכַאֲבִים, וְהוּא
 7 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ וַיִּרְאֵת
 8 מְאֵלֶּהִיד" (ויקרא כה). אָמְרוּ (בבא מציעא נח): זֶה אוֹנָאת
 9 דְּכָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כִּשְׁהוּא אוֹמֵר
 10 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עַמִּיתוֹ" — הֵרִי אוֹנָאת דְּכָרִים
 11 אֲמוּרָה. כִּי־צַד? אִם הֵיָה בְּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמֵר לוֹ: זְכוּר
 12 מַעֲשֵׂי־ךְ הָרְאוּשׁוֹנִים וְגו', הֵיָה חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים
 13 עליו — ומצדיק עליו את הדין בהוכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים
 14 (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך
 15 בכל) וְכוּ', לֹא יֹאמֵר לוֹ בְּכִמְהָ חֲפֵץ זֶה (שואלו על מחירו
 16 — ואינו חפץ לרכשו) וְגו'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם):
 17 "גְּדוּלָה אוֹנָאת דְּכָרִים מְאוֹנָאת מְמוֹן, שְׁבִאֲוֹנָאת דְּכָרִים
 18 הוּא אוֹמֵר: 'וַיִּרְאֵת מְאֵלֶּהִיד'". וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מְצָנָה
 19 זֶה בְּפִרְקֵי ד' מִבְּבֵא מְצִיעָא.

יום שישי כ"ז תמוז ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רנב.

1 הַמְּצָנָה הֶרְנ"ב — הַאֲזַהְרָה שְׁגַם הַזְהַרְנוּ מְלֵהוֹנוֹת
 2 אֶת־הֵגֵר בְּדְכָרִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וַיִּגֵּר לֹא־תוֹנֶה"
 3 (שם) וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וַיִּגֵּר לֹא־תוֹנֶה"
 4 — בְּדְכָרִים. וְנִכְפַּל הַלְּאוֹ וְאָמְרוּ: "לֹא תוֹנוּ אִתּוֹ" (ויקרא יט,
 5 ג). וּבִסְפָרָא (פרשת קדושים): "שְׁלֹא תֹאמַר לוֹ: אָמַשׁ הֵיִיתְ
 6 עוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה וְעַכְשָׁו נִגְנַסְתָּ תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה".

יום ש"ק כ"ח תמוז ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

1 הַמְּצָנָה הֶרְמ"ה — הַצּוּוֵי שְׁנִצְטוּיֵנוּ בְּדִין מִקַּח
 2 וּמִמְכָּר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שְׁבִהֵן מִתְקַבֵּים הַמִּקַּח וְהַמְּכָר
 3 בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וַיִּכְבֵּר לְמַדּוּ עַל אַפֵּן (קנין) זֶה
 4 מִמֵּה־שְׁאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ וְגו'"
 5 (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דְּכָבֵר הַנְּקָנָה מִיַּד
 6 לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָה". וַיִּכְבֵּר נִתְבָּרַר, שְׁדָבֵר תוֹרָה מְעוֹת
 7 קוֹנוֹת, וְאִין הַמְּשִׁיכָה בְּמִטְלָטְלִין אֶלָּא תִקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן
 8 הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כְּדָרְךָ
 9 שְׁתַּקְנֵנוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּךְ תַּקְנֵנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין
 10 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הֵנָּה
 11 נִתְבָּאֵר לָךְ, שְׁזָה שְׁהַתְּנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקַּח וּמִמְכָּר — תַּקְנָה,
 12 כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר בְּמִקּוּמוֹ: אֶבְל שְׁאָר הַדְּרָכִים שְׁבִהֵן נִקְנֹת
 13 הַקְּרָקְעוֹת וְזוּלְתָן. כְּלוֹמֵר שְׁטֵר וְחִזְקָה — הַסְּמִיכוֹן
 14 לְפִסְטִיקִים. וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוֹמֵר: יִדְיעַת
 15 הַדְּרָכִים שְׁבִהֵן מִתְקַבֵּים הַמִּקַּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפִרְקֵי א'
 16 מִקְדוּשֵׁין וּפְרָקֵי ד' וּפְרָקֵי ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפְרָקֵי ג' וּפְרָקֵי
 17 ד' וּפְרָקֵי ה' וּפְרָקֵי ו' וּפְרָקֵי ז' (מבבא) בְּתַרְא.

יום שלישי כ"ד תמוז ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רנג.

1 הַמְּצָנָה הֶרְנ"ג — הַאֲזַהְרָה שְׁהַזְהַרְנוּ מְלֵהוֹנוֹת גַּר
 2 צָדֵק וּמְלֵהִידִיקוּ בְּמִקְחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא
 3 תִלְחָצְנוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פרשת משפטים
 4 שם): "וְלֹא תִלְחָצְנוּ — בְּמִמּוֹן" וַיִּכְבֵּר נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא
 5 בְּבֵא מְצִיעָא (כט): שְׁהִמְאָנָה אֶת־הֵגֵר — עוֹבֵר מִשׁוּם
 6 "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשׁוּם "וַיִּגֵּר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
 7 וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצְנוּ" (שם), נוֹסֵף
 8 עַל הַלְּאוֹ (לֹא תַעֲשֶׂה רו) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמֵר:
 9 זֶה בְּפִרְקֵי ד' מִבְּבֵא מְצִיעָא.

יום רביעי כ"ה תמוז ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רנד.

1 הַמְּצָנָה הֶרְנ"ג — הַאֲזַהְרָה שְׁהַזְהַרְנוּ מְלֵהוֹנוֹת גַּר
 2 צָדֵק וּמְלֵהִידִיקוּ בְּמִקְחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא

ישעיה פרק מד טז-כד

טז חֲצִיזוֹ שָׂרַף בְּמוֹ-אֵשׁ עַל-חֲצִיזוֹ בְּשָׂר יֹאכֵל יִצְלָה צְלִי וְיִשְׁבַּע אֶף-יָחֵם וַיֹּאמֶר הָאֵח חַמוּתִי רְאִיתִי אֹר: יז וּשְׂאֲרִיתוֹ לֹאֵל עֵשָׂה לְפִסְלוֹ (יִסְגֹד) יִסְגְּדוּ-לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הֲצִילֵנִי כִּי אֵלֵי אָתָּה: יח לֹא יִדְעוּ וְלֹא יִבְיִנוּ כִּי טַח מְרֹאוֹת עֵינֵיהֶם מִהִשְׁפִּיל לְפָתֶם: יט וְלֹא-יֵשִׁיב אֶל-לְבָבוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא-תְבוּנָה לֵאמֹר חֲצִיזוֹ שָׂרַפְתִּי בְּמוֹ-אֵשׁ וְאֶף אֶפִּיתִי עַל-גַּחְלִיו לָחֵם אִצְלָה בְּשָׂר וְאֹכֵל וַיִּתְרוּ לְתוֹעֵבָה אַעֲשֶׂה לְבוֹל עֵץ אִסְגֹד: כ רְעָה אֶפֶר לֵב הוֹתֵל הִטְהוּ וְלֹא-יִצְוֶיל אֶת-נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמֶר הֲלוֹא שָׂקֵר בְּיַמִּינִי: (ס) כֹּא זָכַר-אֱלֹהִים יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל כִּי עֲבַדְי־אֲתָה יִצְרָתִיךָ עֲבַדְ-לִי אָתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנְשָׁנִי: כב מַחֲיִתִּי כַעֲבַ פְּשָׁעִיךָ וְכַעֲנָן חַטּוֹתֶיךָ שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גֹאֲלֶתִיךָ: כג רְנֹו שְׁמַיִם פְּרִיעֵשָׂה יְהוָה הֲרִיעֹו תַחְתֵּינֹות אֶרֶץ פְּצַחוּ הַרִים רְנָה יַעַר וְכַל-עֵץ בּוֹ כִּי-גֹאֵל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִי-יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר: (ס) כד כֹּה-אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ וַיִּצְרָךְ מִבְּטָן אֲנֹכִי יְהוָה עֲשֵׂה כָּל נַמָּה שְׁמַיִם לְבִדִּי רַקַּע הָאָרֶץ (מי) (אתִּי) מֵאֲתִי:

רש"י

ולא ישיב אל לבו. הנתעה את נפשו לאמר הלא שקר בימיני ויפרד מעליו: (כא) לא תנשני. לא תהיה שכוח מיראתי: (כב) מחיתי כעב פשעיך. במצרים ובמדבר גם עתה שובה אלי: (כג) פצחו. ל' פתחון פה: (כד) ויוצרך מבטן. מאז ויתרוצצו הבנים בקרבה (בראשית כה) הייתי לך לעזרה ובחרתיך: נוטה. שמים לבדי:

(יט) ולא ישיב אל לבו. חציו שרפתי במו אש: ולא דעת ולא תבונה. בו לאמר זאת: לכול עץ. לרקבון עץ: (כ) רועה אפר לב הותל הטהו. לבו אשר הותל הטהו לעשות לו רועה של אפר הדמות שנשרף חציו ונעשה אפר השוטה הזה היה אומר שהוא לו לרועה ולמפרנס, דבר אחר רועה אפר ל' ריעות עובד עבודת אחרים ומחבר אליו עבודת אחרים שהיא אפר:

מצודת ציון

(טז) במו. בתוך: האח. הוא ענין ל' שמחה כמו האח האח ראתה עינינו (תהלים לה): חמותי. מל' חתימה: אור. שלהבת המאיר וכן אור לשבת נגדו (לקמן מז): (יז) ושאריתו. ענין שירור: (יח) טח. ענין מריחה ומשיחה וכן וטח את הבית (ויקרא יד): לבותם. מל' לב: (יט) ויתרו. מלשון נותר: לכול. כמו ליכול וכן כי בול הרים ישא לו (איוב מ) וענינו צמח וענף: אסגוד. אשתחוה: (כ) רועה. ר"ל מנהיג: היתל. ענין לעג וכן ויהתל בהם אליהו (מ"א יח): (כא) תנשני. ענין שכחה וכן נשני אלהים (בראשית לא): (כב) מחיתי. ענין מחיקה וכן אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך (לעיל מג): כעב וכענן. הם ענין אחד וכפל במ"ש: (כג) הריעו. מלשון תרועה: תחתיות. מל' תחת ומלמטה: פצחו. פתחו פה בהרמת קול לרנן וכן פצחי רנה וצהלי (לקמן נד): יתפאר. ענין שבח והלל: (כד) רוקע. ענין פרישה ושטיחה כמו לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו):

מצודת דוד

חציו. ר"ל מקצתו שרף בתוך האש ע"י מקצתו אכל בשר כי יצלה בו צלי ויאכל וישבע ואף יחמם בשרו וישמח ויאמר האח הנה חממתי את עצמי אף נהנתי להיות יושב באור האש: (יז) ושאריתו. הנשאר מהעץ יעשהו אל וחזור ומפרש יעשהו לפסלו: יסגד לו. ישתחוה לו ויתפלל וכו': (יח) לא ידעו. אין בהם לא דעת ולא בינה: כי טח. היצה"ר המסית טח עיניהם מלראות ולבותם מלהשכיל: (יט) ולא ישיב. אינו נותן אל לבו לבחון בדבר ואין בו לא דעת ולא תבונה לחשוב הלא מקצתו שרפתי בתוך האש ואף וכו': אפיתי על גחליו לחם. אמר לחם ע"ש סופו כי אחר שנאפה נעשה לחם וכן וטחני קמח (לקמן מו): אצלה. כמו ואצלה: ויתרו. ואיך אעשה הנותר לפסל המתועב בעיני ה' ואיך אשתחוה לענף עץ: (כ) רועה אפר וכו'. ר"ל לבו המהתל ומלעיג בו הסיתו שיקבל לרועה ומנהיג את הדבר אשר חשוב אל האפר כשישרפוהו: ולא יציל. אף האומן העושה הפסל

לא יציל נפש עצמו ולא יאמר הלא מה שעשיתי בימיני הוא שקר ואין בו תועלת כי מעשה ידי הוא: (כא) זכר אלה יעקב. אם העכו"ם לא יבינו את זאת אתה יעקב זכר אלה הדברים ולא תתפתה אחריהם כי עבדי אתה ולא עבד האליל: יצרתך עבד לי. בראתיך להיות לי לעבד ולכן אתה ישראל לא תשכחנו: (כב) מחיתי כעב. מעולם מחיתי פשעיך בעב הזה הנמחה במים: וכענן וכו'. כפל הדבר במ"ש: שובה אלי. לכן שוב אלי כי אני הוא הגואל אותך: (כג) רנו שמים. הוא דרך משל ור"ל שמחה גדולה תהיה בעולם: כי עשה ה'. ר"ל עשה מה שעליו לעשות ולקיים והוא גאולת ישראל: תחתיות ארץ. היא הנקודה האמצעי' מכדור הארצי: יער. מקום עמידת האילנות: ובישראל יתפאר. ע"י גאולת ישראל יתפאר בפי כל: (כד) ויוצרך מבטן. מעת צאתך מבטן אמך יצרתך לי לעם: עושה כל. כל דבר הנעשה: לבדי. ואין מי יעזור לי: רוקע הארץ מאיתי. פרישת הארץ הוא מאתי ר"ל ממני:

איוב פרק כח ריד

וּמְקוֹם־סִפִּיר אֲבִינִיהָ וְעַפְרַת זָהָב לּוֹ: ז נְתִיב לֹא־יִדְעוּ עֵיט וְלֹא שְׁזַפְתּוּ עֵינַי אִיָּה: ח לֹא־הִדְרִיכָהוּ
בְּנִי־שֶׁחַץ לֹא־עָדָה עָלָיו שְׁחַל: ט בַּחֲלָמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ הַפֶּךָ מִשְׁרַשׁ הָרִים: י בַּצּוּרוֹת יְאֹרִים בִּקְעָה וְכָל־יָקָר
רָאִתָּה עֵינָיו: יא מִבְּכֵי נְהָרוֹת חֲבֵשׁ וְתַעֲלָמָה יֵצֵא אֹר: יב וְהַחֲכֵמָה מֵאַיִן תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:
יג לֹא־יִדְעַע אָנֹשׁ עֲרֶפֶה וְלֹא תִמְצָא בְּאַרְצֵי הַחַיִּים: יד תִּהְיוּם אָמַר לֹא בִי־הָיָא וַיִּם אָמַר אֵינִי עֲמָדִי:

רש"י

השמש לתקופתו (בפרקי ר' אליעזר) כלומר לכל דבר יש מוצא וסוף רק לחכמה לא מוצא לה אלא מפיו ולא סוף עולמות: (יב) והחכמה. התורה: (יג) ולא תמצא בארץ החיים. במי שמחיה אלא במי שממית עצמו עליה ביגיעה וברעבון: (יד) תהום אמר לא בי היא. אם תשאלנה ליורדי תהום העוסקים במוצא מרגליות ובמוצא זהב וכסף ממקום תהומות הארץ יאמרו לך לא בי היא, איני בקי בהוראה (שבת פט ע"א, ע"ש היטב וצ"ע): וים אמר. ויורדי הים לסחורה יאמרו לך לא עמדי חכמה למה לפי שאינם יכולים לקנותה כשאר פרקמטיא לתת מעושרם בדמיה, ובאגדה הוא אומר שבשעת מתן תורה בא השטן לפני הקב"ה ואמר לו היכן תורה א"ל אצל בן עמרם, בא לו אצל משה אמר לו היכן תורה אצל ים בא לו אצל ים אמר לו היכן תורה לא בי היא לך אצל בן עמרם בא לו אצל בן עמרם אמר לו היכן תורה אצל תהום בא לו אצל תהום אמר לו היכן תורה א"ל אין עמדי לך אצל בן עמרם בא לו אצל בן עמרם אמר לו היכן תורה אצל הקב"ה וזהו שאמר תהום אמר לא בי היא וים אמר אין עמדי:

מצודת ציון

(ז) נתיב. שביל ודרך: עיט. שם עוף מדברי וכן איה: שזפתו. ראתהו כמו עין שזפתו (לעיל ט): (ח) הדריכהו. ענין צעדה והלוך והוא מל' דרך: שחץ. ענין גאווה וכן מלך על כל בני שחץ (לקמן מא) ובדרו"ל אנשי ירושלים אנשי שחץ הן (שבת טו): עדה. עבר וכן עד ירח (לעיל כה): (ט) בחלמיש. בצור חזק ולפי שלא יפול לשון חלמיש אלא על הצור אמר חלמיש מבלי זכר צור וכן חלמיש למעינו מים (תהלים קיד): (י) בצורות. מלשון צור וסלע: יאורים. נחלי מים: יקר. ענין חשיבות: (יא) מבכני. ענין עומק המים וכן נבכני ים (לקמן לח): חבש. ענין סגירה וכליאה כמו חבוש בטמון (לקמן ט): (יג) ערכה. ענין השווי והשומא:

הם למקום: (יא) מבכני נהרות. בבוא תכלית הנהרות יסגור ויכלא עומק מימיהם לבל יהיו נובעים ומושכים כמאז ובבוא קץ הארץ היבשה אז יצא לאור המעין הנעלם מעין האדם וירבה מימיו עד כי יכסה פני האדמה וכאומר הואיל ויש קץ ותכלית לכל הדברים הגופניים לא יחשבו א"כ הצלחתם למאומה: (יב) והחכמה. אבל הצלחת החכמה לא כן הוא כי מאיזה מקום היא נמצאת הלא אין לה מקום גופני המוצא אותה עד שנחשוב כאשר יכלה הדבר ההוא תכלה גם החכמה: ואי זה. איה זה המקום המוציא הבינה וכפל הדבר במ"ש: (יג) לא ידע. ולזה אין לדעת ולהעריך מערכה כי כל חפצים לא ישוו בה הואיל והוא דבר המתקיימת לעד: ולא תמצא. אינה נמצאת לקנותה בחלק מן הארץ אשר שם בעלי החיים והיא החלק הנגלה מן המים: (יד) תהום. אילו היה ביכולת האדם לרדת אל התהום לקנות שמה החכמה היה התהום משיב לומר לא בי היא החכמה ואם יפורש מי אל הים הסובב את הישוב לקנותה שמה ישיב לאמר לא עמדי הוא והוא מדרך הפלגה ומליצה לומר שאין להשיג עומק החכמה אף אם ישתדל הרבה לחזור אחריה אם לא יקנה מתחלה יראת ה' וכאשר יאמר למטה:

(ו) מקום ספיר. היו אבניה: (ז) לא ידעו עיט. לא עבר עליהן חיל של ליסטיין: ולא שזפתו עין איה. לפי שהיא רואה יותר משאר עופות ולכן נקראה ראה שהיא עומדת בבבל ורואה נבילות בארץ ישראל כך מפורש באגדת (חולין סג ע"א) כלומר לא חפרוה מרגלים: (ח) לא עדה עליו. עבר כדמתרגמינן אשר עבר בין הבתרים (בראשית טו) (צ"ל הגורים וע' בתרגום) דעדא: שחץ ושחל. משבעה שמות האריה הם (בסנהדרין צה) ששה שמות יש לאריה, והקב"ה מה עשה: (ט) בחלמיש שלח ידו. והפך שרשי ההרים מלמעלה למטה: (י) בצורות יאורים בקע. חוזר לתחילת ענינו שאמר כי לכל דבר יש מוצא, ובצורות בקע למוצא היאורים וכן: כל יקר ראתה עינו. מהיכן יצא לבריות (כמו שעשה לישראל הך סלע ויזובו מימיו): (יא) מבכני נהרות חבש. בבריאת העולם כשבכו מים התחתונים, בכי כמו נבכני ים (איוב טט): חבש. כמו ויחבש את חמורו (בראשית כב) כ"ש, (ס"א מבכני וגו' מפני בכייתן של ישראל שהיו בוכין לאמר מה נשתה חבש ותיקן להם נהרי מים מן הסלע ויחבש להם מתרגם ואתקין): ותעלומה יוציא אור. חלון יש ברקיע ושמו תעלומה משם תולדות

מצודת דוד

(ו) מקום. הנה המקום אשר אבניה הגדלים בה המה ספירים ושם העפרות אשר יוקח מהם הזהב: (ז) נתיב. בבוא עתה תהיה שממה להיות נתיב אשר לא ידעו עיט ולא ראתהו עין איה כי לא יבואו שמה מגודל השממון והוא מדרך גוזמא והפלגה: (ח) לא הדריכהו. לא עברו דרך בו בני גאווה הם פריצי החיות אף לא עבר עליו שחל לגודל השממון: (ט) בחלמיש. בבוא קץ הסלעים החזקים הגדלים בהרים אז ישלח המקום את ידו בהם ומהפך את ההרים מן השורש בסביבת הרוח הנסגר בבטן הארץ: (י) בצורות. בבוא סוף הצורים בקע במקומם יאורין עד כי יכסו הצורים: וכל יקר. כל הדברים היקרים אשר בעולם הנה עין המקום ראתה מהיכן יצאו ומתי יכלו כאומר עם כי אנחנו לא נדע הכל אבל ידועים

מ הפסח שיצא או שנטמא – ישרף מיד. נטמאו הבעלים או שמתו – תעבר צורתו וישרף בששה עשר. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין.
 י העצמות והגידין והנותר – ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת – ישרפו בשבעה עשר, לפי שאין דוחין לא את השבת ולא את יום טוב.
 יא כל הנאכל בשור הגדול – יאכל בגדי הרך, וראשי כנפים והסחוסים. השובר את העצם בפסח הפהור –

פירוש ברטנורא

ט הפסח שיצא. חוץ לחומה: ישרף מיד. בארבעה עשר ולא צריך לאשהווי עד הבוקר של ט"ו כדי שתעובר צורתו דהיינו שיבא לידי נותר. ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה דאין שורפין קדשים ביו"ט: נטמאו בעלים או שמתו. אין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: תעובר צורתו. ימתן עד שיבא לידי נותר, ואח"כ ישרפנו: אף זה ישרף מיד. ר"ב בן ברוקה לא פליג את"ל אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם דלא איהו בשר באכילה והוה ליה כפסולו בגופו. ואין הלכה כר"ב בן ברוקה:
 י העצמות. שאינו יכול לשברן מפני שנאסרה שבירת עצם, ונותר בהן מוח וטעון שריפה: והגידין. שהן אסורין באכילה ואין חייבין עליהן מן התורה, כגון שומנו של גיד הנשה שהוא מותר אלא שישאר קדושים נהגו בו איסור. אי נמי, הגיד החיצון הסמוך לבשר שהוא אסור ואין חייבין עליו, ומן התורה הוא נותר, ולאכלו אי אפשר דרבנן אסרוהו: והנותר. בשר פסח שנתעצלו באכילתו ונתותר: בששה עשר. שהוא חולו של מועד. אע"פ שנפסל בבוקר ראשון אין ראשי לשורפו ביו"ט, דשריפת קדשים עשה, ויו"ט עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את ל"ח ועשה:
 יא כל הנאכל בשור הגדול. שכבר הוקשה כל העתיד להקשות בו: יאכל בגדי הרך. ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים. אבל מה שאין נאכל

משניות מבוארות – קהתי

חל עליו דין "נותר", וטעון שריפה. ויש מפרשים, שכוונת המשנה לשומנו של גיד הנשה, שכן שנו בברייתא: "שומנו מותר וישראל קדושים הם ונוהגים בו איסור"; ויהנותר – מבשר הפסח, ישרפו בששה עשר – בניסן, שהוא חולו של מועד; ואף על פי שנעשה נותר בבוקרו של חמישה עשר, דוחים שריפתו למחר, שאין שורפים קדשים ביום טוב. חל ששה עשר להיות בשבת, ישרפו בשבעה עשר – בניסן, לפי שאין דוחין – בשריפתם, לא את השבת ולא את יום טוב – הטעם מבואר בגמרא, לפי שביום טוב יש מצוות "עשה" של "שבתון" (ויקרא כג, טז), ומצוות "לא תעשה" של "כל מלאכת עבודה לא תעשו", ואין מצוות "עשה" של שריפת הנותר ("באש תשרופו") דוחה "עשה" ו"לא תעשה" של יום טוב, ומכל שכן שאינה דוחה שבת. ויש למדים זה ממה שנאמר: "ולא תותירו ממנו עד בוקר, והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו", שאין תלמוד לומר "עד בוקר" (שלא היה צריך הכתוב לומר שנית "עד בוקר" אלא "הנותר ממנו באש תשרפו"), אלא שבא הכתוב ליתן לו בוקר שני לשריפתו, כלומר שלא ישרוף בבוקר ראשון שהוא יום טוב אלא בבוקר שני של ששה עשר בניסן, שהוא חולו של מועד (גמרא פסחים 99, ב; דף 99, א).

יום שני

באור משנה יא

כשנימינים על פסח, יש לחשב מראש שכל אחד מבני החבורה יוכל לקבל ממנו לפחות כזית בשר. מכאן, אין נמנים אלא על החלקים הנאכלים שבקרבת הפסח, ולא על העצמות והגידים הקשים וכיוצא בהם. משנתנו באה ללמד (לפי רש"י), מה נקרא בשר ומה נקרא עצם לענין אכילה. כן דנה משנתנו (בסיפא) בחיוב מלקות על שבירת עצם מקרבן הפסח.

כל הנאכל בשור הגדול – כל חלקי הבהמה הנאכלים בשור הגדול, שכבר נתקשה בו מה שאפשר להתקשות, יאכל בגדי הרך – ראויים הם לאכילה בגדי הרך שקרב לפסח, ובני החבורה נמנים עליהם. אבל מה שאינו נאכל בשור הגדול, אינו נחשב כדבר הראוי לאכילה גם בגדי הרך, הואיל וסופו להתקשות, אף על פי שעכשיו הוא רך, ולכן אין נמנים עליו בפסח; וראשי כנפים והסחוסים – בגמרא מבואר, שהמשנה באה לפרש כאן את האמור ברישא, כלומר: כל הנאכל בשור הגדול על ידי שליחה, היינו לאחר שבשילום אותו הרבה, יאכל בגדי הרך על ידי צלייה, והכן: ראשי כנפים – היינו ראשי הכתפיים, והסחוסים – תנוכי האזניים והחזה והצלעות הקטנות שבסוף השידרה. כך מפרש רש"י וכן הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרש, שמשנתנו דנה לענין שבירת עצם, שכן הוא כותב (הל' קרבן

יום ראשון

באור משנה ט

משנתנו מוסיפה ללמד בקרבן הפסח שנפסל או שנטמא.

הפסח – בשר של קרבן הפסח, שיצא – בארבעה עשר חוץ לחומת ירושלים, והרי נפסל כדין כל קדשים קלים הנאכלים לפני מן החומה (זבחים יד, ח), או שנטמא – בארבעה עשר, ישרף מיד – משום שנפסל בגופו. נטמאו הבעלים – של הפסח, או שמתו – ונמצא שאין לו אוכלים, תעבר צורתו – הואיל ואין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר, אין שורפים אותו מיד, אלא משהים אותו כל הלילה עד שתעובר (תשתנה) צורתו, היינו שיעשה נותר, וישרף בששה עשר – היינו ביום הראשון של חול המועד, שכן בחמשה עשר אי אפשר לשרפו, שהרי יום טוב הוא, ואין שורפים קדשים ביום טוב; הלכך יישרף בששה עשר כשאר נותר. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף זה – שבעליו נטמאו או מתו, ישרף מיד – בארבעה עשר, לפי שאין לו אוכלין – בגמרא אמרו, שרבי יוחנן בן ברוקה אינו חולק על תנא קמא, אלא כשנטמאו הבעלים, או שמתו, קודם זריקת דמו של הפסח, שהואיל ולא הוכשר הבשר לאכילה הרי זה כאילו נפסל הפסח בגופו. אבל אם נטמאו או מתו הבעלים לאחר זריקת הדם, אף רבי יוחנן בן ברוקה מודה, שאין שורפים אותו מיד. והלכה כתנא קמא. שאפילו נטמאו או מתו הבעלים קודם זריקת הדם, מניחים אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך יישרף. זה הכלל: כל שפסולו בגופו יישרף מיד. בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך יישרף (רמב"ם הל' קרבן פסח ד, א).

באור משנה י

נאמר בפסח (שמות יב, י): "ולא תותירו ממנו עד בוקר, והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו", מכאן שמצוות "עשה" לשרוף את הנותר. משנתנו באה ללמד, שאין שורפים את הנותר ביום טוב ומכל שכן בשבת.

העצמות – של הפסח, שאסור לשברן, כמו שנאמר (שמות יב, מז): "ועצם לא תשברו בו", והרי נותר בהן מוח הראוי לאכילה, וכיון שהמוח נעשה "נותר" וטעון שריפה, אף העצמות עצמן טעונות שריפה מחמת המוח שבהן; והגידין – בגמרא מבואר, שאין מדובר כאן בניי צוואר, שהרי קשים הם כעץ ואינם ראויים לאכילה, ולכן אין בהם משום "נותר"; וגידים שהם כבשר הרי בכלל בשר הם, והיינו "נותר" השנוי במשנתנו; אלא המדובר הוא בגיד הנשה החיצון הסמוך לבשר, שאיסורו מדברי סופרים, כי התורה לא אסרה אלא הגיד הפנימי הסמוך לעצם, נמצא שאף על פי שאסור לאכלו, מכל מקום מן התורה

הרי זה לוקה ארבעים; אבל המותר בטהור והשובר בפטא – אינו לוקה את הארבעים. יב אבר שיצא מקצתו – חותך עד שמגיע לעצם, וקולף עד שמגיע לפרק, וחותר. ובמקדשין – קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים – כלפנים, מן האגף ולחוץ – כלחוץ. החלונות ועבי החומה – כלפנים.

פירוש ברטנורא

בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אף על פי שעכשיו הוא רך הואיל וסופו להקשות: וראשי כנפים והסחוסים. הכי קאמר, ומיהו הנאכל בשור הגדול ראשי כנפים, הסחוס שקורין מגרום בלע"ז שבראש כף הכתף ושאר סחוסים כגון תנך האזן וסחוסי החזה והצלעות הקמנות שבסוף השרדה, הואיל ובשור הגדול נאכלים ע"י שליטה, יאכלו בגדי הרך צלי: אבל המותר בטהור כ"ר. דכתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרוף, בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר אם עברת על לאו, קיים עשה שבו ואיך לוקה. אי נמי, דהוי לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה. אין לוקין עליו: והשובר בפטא כ"ר. דכתיב (שם) ועצם לא תשברו בו, בכשר מותר על שבירת עצם ואינו מותר על שבירת עצם בפסול: יב אבר. מן הפסח: שיצא מקצתו. חוץ למחיצתו, וצריך לחתוך את היוצא דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, ודרשינן ביה כל בשר שיצא בשדה כלומר שיצא חוץ למחיצתו, כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעורה וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים, אותו בשר היוצא טרפה הוא ולא תאכלו: חותך. את הבשר היוצא סביב עד שמגיע לעצם: וקולף. את הבשר שלא יצא לחוץ עד שמגיע לפרק שמתחברים שם שני עצמות, ואוכל את הבשר שקלף שהרי לא יצא, וחותר את הפרק ומשליך כל העצם שיצא מקצתו: ובמקדשין. בשאר קדשים חוץ מהפסח: קוצץ בקופיץ. אותו מקצת האבר שיצא. ובפסח אינו יכול לעשות כן מפני שהוא מותר על שבירת עצם: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלתות שהוא חופף ונוקש שם כשסגורו דהיינו [משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישו. מן האגף ולפנים, דהיינו] תוך העיר כממש: כלפנים. ואוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישו ולחוץ, כלחוץ: החלונות. שבחומת ירושלים. ועובי ראש החומה כגנה, כלפנים:

משניות מבוארות – קהתי

כ"ר, ל: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", ודרשו חכמים: כל בשר שיצא בשדה, כלומר חוץ למחיצתו, כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה, או קדשים קלים שיצאו חוץ לחומת ירושלים, אותו בשר היוצא טרפה הוא, ואסור באכילה (גמרא זבחים צ"ב, ב); ומכאן שצריך לחתוך אותו חלק מן הפסח שיצא חוץ למחיצתו, אבל הואיל ואסור לחתוך את העצם, שהרי נאמר (שמות יב, מו): "ועצם לא תשברו בו", לפיכך חותך – את הבשר שיצא, עד שמגיע לעצם, וקולף – מן האבר את שאר הבשר שלא יצא לחוץ, שהוא מותר באכילה, עד שמגיע לפרק – למקום שהעצם מחוברת לעצם אחרת, וחותר – את הגידים המהברים את שתי העצמות ומשליך את כל האבר שיצא מקצתו, ואוכל את הבשר שקלף מעליו, וכל מה שיצא לחוץ טעון שריפה. ואמנם הרמב"ם כותב: "קולף עד הפרק, ומפרק האבר, שיצא מקצתו, מן הפרק, ומשליכו לחוץ", ואמשע שהעצם אינה טעונה שריפה, אף על פי שעל הבשר שיצא כותב הרמב"ם (שם) שישירף. מכל מקום ודאי המדובר כאן בעצם שאין בה מוח, שהרי בעצם שיש בה מוח שנינו (לעיל משנה י), שטעונה שריפה ("תוספות יוס טוב"). ובמקדשין – בשאר קדשים שיצאו חוץ למחיצתם, קוצץ – את החלק שיצא, בקופיץ – בסכין גדולה, שאין מזהירים בקדשים אחרים על שבירת עצם, הלכך חותך את הבשר והעצם כאחד של אותו חלק שיצא; מן האגף ולפנים, כלפנים – לאחר שלמדנו ברישא דין אבר שיצא מקצתו חוץ למחיצתו, באה משנתנו ללמד עד איזה מקום נידון כ"פנים". אגף נקרא מקום הגפת הדלת שהיא נוקשת שם כשסגורים אותה, ומאותו מקום ולפנים, היינו מהשפה הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישו (ד"ש), דינו כלפנים, מן האגף ולחוץ, כלחוץ – ממקום נקישת הדלת ולחוץ דינו כלחוץ. והאגף עצמו שהוא עובי הפתח דינו כלחוץ (ד"ש) ח"י קרבן פסח ט, א). ובגמרא אמרו, שבשערי ירושלים האגף עצמו דינו כלחוץ, לפי שלא נתקדש עוביים, ואילו בשערי העזרה נתקדש עוביים ולכן דין האגף עצמו כלפנים, חוץ משער ניקנור, שדינו כלחוץ. וטעם הדברים מבואר שם: "מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים? מפני שמצורעים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים עומדים השמים. ומפני מה לא נתקדש שער ניקנור? מפני שמצורעים עומדים גשם (ביום שמיני לספירתם, לאחר שתתפאו וגלחו וטבלו, אלא שעדיין מחוסרי כפרה הם), ומכניסים בהונות ידיהם (לתת עליהם מדם האשם – עיני ויקרא יד, יד). יש מפרשים ענין ה"אגף", שבאמצע האסקופה העליונה (היינו המשקוף) שבפתח, בחציה שכנגד חוץ, היו עושים

פסח י, ט): "היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן, שזה שובר עצם; ואם אכל לוקה, שאחד השובר עצם קשה או עצם רך. זה הכלל: כל שנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל הוא שומת לאכול כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו, כגון ראשי כנפיים והסחוסים" (עיין השגת הראב"ד שם, שלדעתו באה משנתנו ללמד על חיוב אכילה שהוא ב"ב לתותירו"). ויש מפרשים משנתנו, שהיא באה ללמד הן לענין איסור שבירת עצם והן לענין אכילה, שיש עצמות שהם רכים ונלעטים היטב בין השיניים, ובאה המשנה להשמיענו שאינם נקראים "עצם" ללקות עליהם משום שבירתם, אלא נאכלים הם כשאר בשר, ונמנים עליהם כמו על הבשר... (המאירי). השובר את העצם בפסח הטהור – בקרבן פסח טהור, הרי זה לוקה ארבעים – משום שעבר על הלאו "ועצם לא תשברו בו". אבל המותר בטהור – המותר בשר אפילו בקרבן פסח טהור, ונמצא שעבר על הלאו "ולא תותירו ממנו עד בוקר", והשובר בפטא – וכן השובר עצם בקרבן פסח טמא; ויש מפרשים: אפילו בקרבן פסח שבא בטומאה (גמרא: רמב"ם), כמבואר לעיל (משנה ו), אינו לוקה את הארבעים – טעם הדברים מבואר בגמרא: המותר בטהור אינו לוקה, לפי שהלאו "לא תותירו ממנו עד בוקר" הוא לאו הניתק ל"עשה", כלומר, לאו שכתובה אחריו מצוות "עשה": "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרוף", וההלכה היא שלא הניתק ל"עשה" אין לוקים עליו, שכן בא הכתוב לומר: אם עברת על הלאו קיים את מצוות "עשה" ואינך לוקה. ועוד טעם בדבר, שהלאו "לא תותירו" הוא לאו שאין בו מעשה, שהרי המותר אינו עושה כל מעשה בידיים, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. השובר בטמא אינו לוקה, לפי שכתוב "ועצם לא תשברו בו", ודרשו: "בו" – בפסח טהור מזהירים על שבירת עצם ולא בפסח טמא (ובלשון הגמרא: "בו" – בכשר ולא בפסול).

באור משנה יב

כבר למדנו (לעיל משנה ט), שקרבן הפסח שיצא בארבעה עשר בניסן חוץ לחומת ירושלים, היהו נפסל וטעון שריפה. הוא הדין בשר קרבן הפסח שיצא בליל הפסח חוץ למקום חבורתו, שהוא נאסר באכילה וטעון שריפה, שנאמר (שמות יב, מו): "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה". משנתנו דנה באבר מן הפסח שיצא מקצתו חוץ למחיצתו.

אבר – מקרבן הפסח, שיצא מקצתו – חוץ למחיצתו, היינו שיצא בליל הפסח חוץ למקום שהוא נאכל בו, או שיצא בערב פסח חוץ לחומת ירושלים, והרי החלק היוצא נאסר באכילה, שנאמר (שמות

יג שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד – אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין; והמחם באמצע. וכשהשמש עומד למוזג – קופץ את פיו ומחזיר את פניו, עד שמוגיע אצל חבורתו, ואוכל. והפלה – הופכת את פניה ואוכלת.

פ ר ק ש מ י נ י

א האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה – תאכל משל בעלה. הלכה רגל

פירוש ברטנורא

יג שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן, דרממנא אמר (שם י) על הבתים אשר יאכלו אותו, דמשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים, דכתיב יאכלו [שנים], אותו חד פסח, [בתים] שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות, ולחי מוקי בבית אחד יאכל, שאין אחד אוכל בב' בתים. ושתי חבורות הופכות פניהם כשני בתים דמי: והמחם, שמחממין בו את החמין שמוזגים בו הין, רשאי ליתן באמצע כדי שיהא נוה לשתיהן למוזג לכאן ולכאן. ואע"פ שמפסיק בין החבורות, לא אכפת לן: וכשהשמש המשמש לשתיהן, עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ומוזג לחבורה האחרת: קופץ את פיו. סוגר וכולם את פיו ומחזיר את פניו לצד חבורתו, שלא יחשדוהו שהוא אוכל עם החבורה האחרת, דאין אדם אחד אוכל בב' חבורות כדאמרן: והכלת. שהיא בושה, רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול, דפסח נאכל בשתי חבורות:

ח א האשה. תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה, דמסתמא דעתה למנות על של בעלה: רגל הראשון. שלאחר נשואיה, שכך

משניות מבוארות – קהתי

את פיו, ואינו בולע אפילו מה שבתוך פיו, שלא ייראה כאוכל כלל בזמן שהוא משמש את החבורה האחרת, שאם לא כן, נמצא אוכל בשתי חבורות, ומחזיר את פניו – כלפי חבורתו, שלא יחשדוהו כני חבורתו שהוא אוכל עם החבורה האחרת, שאסור לאדם לאכול בשתי חבורות (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), עד שמוגיע אצל חבורתו, ואוכל – כלומר שנוהג כך עד שחזור לחבורתו, ואז הוא אוכל מה שבפיו. והפלה – שהיא בושה לאכול בפני הכל, הופכת את פניה ואוכלת – רשאית להפוך את פניה לצד אחר ולאכול, ואין זה נחשב שינוי מקום אכילתה, אף על פי שאכלה מקצת הסעודה בלא הפיכת פנים (תוספות). ויש מפרשים, שאמנם אדם אחר אסור להפוך פניו לאכול, שגוררים בו משום שינוי מקום, אבל בכלה הקלו מפני בושתה (המאירי; תפארת ישראל).

בארנו את הירשא של משנתנו לפי רש"י, וכן פירש הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם פירשה בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' קרבן פסח ט, ג): "שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד. צריכה כל חבורה מהן לעשות לה היקף, שנאמר: "מן הבשר חוצה"; מפי השמועה למדנו שצריך ליתן לו "חוצה" למקום אכילתו. ואלו הופכין את פניהן איך ואוכלין ואלו הופכין את פניהן איך ואוכלין. כדי שלא ייראו מעורבים". כלומר שלפי דברי הרמב"ם הפירוש של משנתנו הוא, שהואיל ושתי החבורות אוכלות בבית אחד אינם רשאים לישוב אלו כנגד אלו, אלא צריכים הם להפוך את פניהם אלו לכאן ואלו לכאן, כדי שלא יהיו נראים כחבורה אחת (עיין "כסף משנה" שם: ועיין "תוספות יום טוב"). ויש מפרשים הטעם, כדי שלא יראה כאלו חבורה אחת אוכלת משל חבורתה (המאירי).

באור משנה א

שנו בבירייתא: "שה לבית" (שמות יב, ג) – מלמד שאדם מביא (קרבן פסח) ושוחט על ידי (= בשביל) בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין מדעתן בין שלא מדעתן, אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל ידי אשתו אלא מדעתן (פסחים פח, א); ברם, אם שתקו ולא מיחו, היה זה מדעתן (מסקנת הגמרא שם). משנתנו דנה במי ששניים דואגים לצרכיו, וכל אחד מהם הימנעו על פסחו, והרי אין אדם נמנה אל על פסח אחד בלבד.

האשה בזמן שהיא בבית בעלה – ולא הלכה לחוג את הפסח בבית אביה, ואף לא אמרה שדעתה לילך לבית אביה, שחט עליה בעלה – אם בעלה שחט את הפסח עליה, היינו לשמה, בשבילה, ושחט עליה אביה – וגם אביה שחט עליה את פסחו, תאכל משל בעלה – שזמן הסתם דעתה להימנות על פסח בעלה. הלכה רגל ראשון – אחרי נישואיה, לאעשות בבית אביה – את חג הפסח שכן היה המנהג לחוג את החג הראשון שלאחר הנישואין בבית אבא, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה – את הפסח, תאכל במקום שהיא רוצה – בגמרא מבואר, שבשעת שחיטת הפסח ברה דעתה על פסחו של מי היא נמנית; אבל כל שלא ברה

בנין או עץ בולט על פני כל רוחב הפתח שהדלת דופקת עליה, והוא הנקרא "אגוף"; וכשהדלת נסגרת, נשאר האגוף עד חצי עובי הכותל לפנים, והדלת מבדילה בין חיצון לפנימי (המאירי), החלונות – שבחומת ירושלים ושבחומת העזרה, ועל עיני החומה – עובי ראש החומה, דינם לפניהם – הוא הדין לחלונות לעובי הכתלים שבבית לענין ציאית הפסח מן הבית שהוא נאכל בו (תוס'); ועיין "תוספות יום טוב". בגמרא מבואר שמדובר כאן בחלונות של החומה שאינן גבוהות מקרקע העזרה, ואף בענין "עובי החומה" מדובר בחומה הקטנה שהיתה לפנים מהחומה הגדולה, שהיתה נמוכה ושווה לקרקע העזרה, אבל החלונות וראשי החומות שהם גבוהים מקרקע העזרה דינם כגגות, וקיימא לן שגגות ועליות לא נתקדשו לאכילת קדשים. ואף לענין מקום אכילת הפסח כותב הרמב"ם: "הגגים והעליות אינם בכלל הבית" (הל' קרבן פסח ט, א).

יום שלישי

באור משנה יג

כתוב אחד אומר בענין אכילת הפסח (שמות יב, ז): על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", וכתוב אחר אומר (שם שם, מ): "בבית אחד יאכל", ודורש רבי יהודה (מכילתא פרשת בא), שהכתוב הראשון בל למד, שהפסח נאכל בשתי חבורות. כלומר, שכתחילה קודם שיושבים לאכול מותר לבני החבורה שינימו על הפסח להתחלק לשתי חבורות, שכל אחת תאכל בבית אחר; והפסוק השני בל למד, שאסור לאדם אחד לאכול בשתי חבורות, וכן אסור לחבורה אחת לאכול בשני מקומות, כלומר שבאותו מקום שמתחילים לאכול את הפסח חייבים לגמור שם, ואסור לאכול מקצתו בבית זה ומקצתו בבית אחר. אמנם רבי שמעון חולק על רבי יהודה ודורש בדרך אחרת (עיין גמרא פסחים פו, א), אבל משנתנו כדעת רבי יהודה היא, והיא באה ללמד בשתי חבורות האוכלות פסח אחד בבית אחד כיצד הן נוהגות.

שתי חבורות שהיו אוכלות – פסח אחד, בבית אחד – כגון באלום אחד, אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין – כלומר, שאינם צריכים לכוון פניהם זה לזה, כדי שיהיו נראים כחבורה אחת, אלא אם רצו, מותרים הם להפוך את פניהם אלו לכאן ואלו לכאן, שהרי הפסח נאכל אף בשתי חבורות, כמו שבארנו לעיל (לדעת רבי יהודה). והמחם באמצע – נוהגים היו לערב את יינם במים חמים, ובאה המשנה ללמד, שהמחים שמחממים בו את המים מותר ליתנו באמצע, בין שתי החבורות, כדי שיהא נוה לשתיהן ליטול ממנו מים למזיגת יינם, ואף על פי שמפסיק בין שתי החבורות אין בכך כלום; וכשהשמש המשמש שתי החבורות, עומד למוזג – כלומר שהתחיל לאכול את הפסח עם חבורה אחת, והוא עומד עכשיו תוך אכילתו למוזג את היין במים חמים ולהגישו לחבורה האחרת, קופץ את פיו – סוגר

ראשון לעשות בבית אביה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה – תאכל במקום שהיא רוצה. יתום ששחטו עליו אפטרופסין – יאכל במקום שהוא רוצה. עבד של שני שתפין – לא יאכל משל שניהן. מי שחציו עבד וחציו בן חורין – לא יאכל משל רבו.

ב האומר לעבדו: צא ושחט עלי את הפסח, שחט גדי – יאכל, שחט טלה – יאכל, שחט גדי וטלה – יאכל מן הראשון. שכת מה אמר לו רבו, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו

פירוש ברטנורא

דרך הנשואות ללכת לבית אביהן; תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה רדופה עד הנה לילך לבית אביה תדיר, הילכך מספקא לן כתי ניהא לה: אפטרופסין. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנוהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה. ואין לו תקנה אלא אם כן רצו שניהם שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל, דכיון דרינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור, אע"פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין, הילכך אוכל משל עצמו:

ב שחט גדי יאכל. רבו ממנו. ואע"פ דבכל שאר פסחים גיל תדיר במלה, כיון דלא פירש לו עליה סמוך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה, אית דאמרי משום שלום מלכות, ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם נדיים אם מלאים, הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא, דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל אינש דעלמא דקפדי, לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, דקו"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, דאין ברירה, וכי בעי למיכל מהא, דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכת מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה, וזה שכת: וטלה שלי. בגמרא מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה התגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו, ואמר לו, אם גדי אמר לך רבך גדי שלו

משניות מבוררות – קהתי

העבד יכול להימנות על פסח של אחר כי אם ברשות רבו, לפי שבשעת אכילת הפסח עלול רבו להטיל עליו איזו עבודה, ולא יוכל, איפוא, להשתתף בחבורה שנימנה עמה.

יו ם ר ב י ן

באור משנה ב

האומר לעבדו: צא ושחט עלי את הפסח – ולא פירש לו אם כבש אם גדי עזים ישחט, שהרי נאמר בפסח (שמות יב, ח): "מן הכבשים ומן העזים תקחו", שחט גדי – עזים, יאכל – רבו ממנו, אף על פי שרגיל היה בכל שנה לשחוט טלה; שחט טלה – כבש, יאכל – אף על פי שנוהג היה לשחוט גדי, שהואיל ולא פירש לעבדו מה לשחוט סמך על כל מה שישחט. שחט גדי וטלה – והרי אין אדם נימנה על שני פסחים כאחד, שחט מן הראשון – מה ששחט ראשון; והשני ישרף. בגמרא מבורר שהלכה זו לא נאמרה אלא במלך ובמלכה, אבל בשאר בני אדם הדין הוא ששניהם ישרפו, שכן מובא בברייתא: "מעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם: צאו ושחטו עלינו את הפסח, ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים. באו ושאלו את המלך, אמר להם: לכו ושאלו את המלכה, באו ושאלו את המלכה, אמר להם: לכו ושאלו את רבן גמליאל, באו ושאלו את רבן גמליאל, אמר להם: מלכה ומלך שדעתם קלה עליהם, יאכלו מן הראשון, אנתחו לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני". בטעמו של רבן גמליאל – "מלך ומלכה שדעתם קלה עליהם". נאמרו שני פירושים: רש"י מפרש, שסומכים על עבדיהם ואינם מקפידים על סעודתם, אם גדיים אם טלאים, לפיכך יאכלו מן הראשון, שכיון שאין הקפדה יצאו בראשון ידי חובתם, והשני לחינם נשחט (אבל בשאר בני אדם המקפידים, לא יאכלו לא מן הראשון ולא מן השני, שקיימא לן: אין נמנים על שני פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה, שאין ברירה, וכשרוצה לאכול מן הראשון, אנו אומרים, שמא בשעת שחיטה לא היתה דעתו עליו. – ברטנורא). והרמב"ם כותב (הל' קרבן פסח ג, א): משום שלום מלכות (כלומר שאם נאמר למלך שלא יאכל כלל יכעס על עבדו ויהרגנו; או שמא יכעס על החכמים שאמרו שלא יאכל כלל משום שאין ברירה, שיעלה על דעתו של מלך שיש ברירה מן הדין אלא להקניטו אמרו כן – כסף משנה; וכן מפרש המאירי: מפני שדעתם קלה לכעוס). שכת – העבד, מה אמר לו רבו – שפירש לו גדי או טלה, אבל העבד שכת, כיצד יעשה? ישחט טלה וגדי ויאמר: אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו וטלה שלי – יהא הגדי בשבילו והטלה בשבילי, ואם טלה אמר לי רבי, טלה שלו וגדי שלי – ואין כאן ענין של ברירה, שהרי רבו פירש לו מה לשחוט אלא שהוא אינו יודע.

דעתה בשעת שחיטה, אינה אוכלת לא מזה ולא מזה, שבדבר שהוא מן התורה ההלכה היא שאין ברירה. כן מבורר בגמרא, שמדובר במשנתנו באשה שאינה רדופה לילך לבית אביה, כלומר שלא היה מנהגה עד הרגל הראשון לילך תכופות לאכול בבית אביה, הלכך תאכל במקום שהיא רוצה; אבל ברדופה לילך לבית אביה, והלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, תאכל משל אביה. ברם, אם הלכה רגל שני, ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, בין רדופה בין שאינה רדופה, תאכל במקום שהיא רוצה. יתום – קטן, ששחטו עליו אפטרופסין – כגון שהיו ממונים עליו שני אפטרופסים, להשגיח על נכסיו ולנהל עסקיו, וכל אחד מהם שחט פסחו עליו, יאכל במקום שהוא רוצה – ואין צורך שיברר דעתו דווקא בשעת שחיטת הפסח, שהואיל וקטן הוא הרי הוא אצל האפטרופוס כאחד מבני ביתו, וכבר הבאנו לעיל ששוחט אדם בשביל בניו הקטנים שלא מועתם (גמרא), הלכך שואלים אותו לאחור השחיטה באיזה מקום הוא רוצה לאכול, ואוכל מאותו פסח שבירר לו. ברם, יתום גדול צריך לברר את דעתו בשעת שחיטה, ואם לא בירר, והיתה דעתו על שניהם, דינו כדין ממנה עצמו על שני פסחים, שאינו אוכל אלא מן הפסח שנשחט ראשון (המאירי; רמב"ם). עבד כנעני של שני שתפין – וכל אחד מהם שחט פסחו עליו, שכן חייב הוא בפסח כאשה, ובעליו שוחטים עליו שלא מדעתו, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, לא יאכל משל שניהן – לא מפסחו של זה ולא מפסחו של זה, שחלקו של כל אחד מהשותפים בעבד לא יכול היה להימנות בלי רשותו על פסחו של השותף האחר, ואין תקנה לעבד אלא אם כן יתרוצו שני השותפים שיימנה עם האחד. בגמרא מבורר, שמדובר כאן בכגון ששני השותפים מקפידים זה על זה ואינם רוצים ליהנות זה משל זה, אבל כשאינם מקפידים זה על זה, מאיזה שירצה העבד יאכל. מי שחציו עבד וחציו בן חורין – כגון שהיה עבד של שני שותפים, ושחררו אחד מהם, לא יאכל משל רבו – שמן הסתם לא היתה דעת רבו להמנות על פסחו את חלק החירות שבו. בגמרא אמרו: משל רבו לא יאכל אבל משל עצמו יאכל, שהואיל וההלכה היא כמשנה אחרונה, שכופים את רבו ועושהו בן חורין (עיי' גיטין ד, ה) לפיכך אף שלא שחררו עדיין, הריהו נחשב כבר לענין זה כבן חורין ומתור לו לאכול מן הפסח ששחט לעצמו. ברם, דעת הרמב"ם היא להיפך, שהואיל ורוצים לכונן את רבו שיעשהו בן חורין, כל זמן שלא שחררו, לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו, כדי שרבו ימהר לשחררו, שיוכל העבד לקיים מצוות הפסח.

מפי מרן הגרא"י אנטרמן (שליט"א) זצ"ל שמעתי הסבר בטעם הדבר שאין

וְמֵלֶּה שְׁלִי; וְאִם מֵלֶּה אָמַר לִי רַבִּי, מֵלֶּה שְׁלֹו וְגַדִּי שְׁלִי. שִׁבְחָה רַבּוּ מֶה אָמַר לוֹ – שְׁנֵיהֶם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרָפָה; וּפְטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי.

ג האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מפם ראשון לירושלים, פיון שהכנים הראשון ראשו ורבו – זכה בחלקו ומזכה את אחריו עמו. לעולם נמנין עליו, עד שיהא בו פזית לכל אחד ואחד. נמנין ומושבין את ידיהן ממנו עד שישחטו. רבי שמעון אומר: עד שיוזק עליו את הדם. ד הממנה עמו אחרים בחלקו – רשאין בני חבורה לתן לו את שלו, והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן.

פירוש ברטנורא

וטלה שלך ע"מ שאין לרבך רשות בו, דכה"ג קנה העבד. דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו; ופטורים מלעשות פסח שני. דאע"ג דשניהם יוצאים לבית השריפה ואינו נאכלין מפני שאין המנויין ניכרים, מיהו שחיטה וזריקה מעלייתה, הוא, חדא אחאי וחדא אחאי, דקמי שמוא גליא:

ג על מי שיעלה ראשון לירושלים. כדי לזון קאמר, שידרו כל אחד להיות ראשון. ומיהו כל בניו המנה על הפסח, אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה ראשון וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיוזק הדם. לעולם יכול למשך, אפילו אחר שחיטה עד שיוזק הדם. ומודה רבי שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט. ואין הלכה כר' שמעון:

ד הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו, בלא דעת חבורה: רשאין בני חבורה לומר לו. מול את שלך וצא ואכול אתה וחברך, שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות:

משניות מבוארות – קהתי

על תנא קמא ואומר, שיכולים למשוך ידיהם מן הפסח אפילו אחר שחיטה, עד שיוזק את הדם; אבל מודה הוא שאין נימנים עליו אלא עד שישחט. ואין הלכה כרבי שמעון.

י ו ס ח מ י ש

באור משנה ד

הממנה עמו אחרים בחלקו – אחד מבני החבורה שהימנה אחרים על חלקו בפסח שלא מדעת שאר בני החבורה, כגון שנימנו עשרה אנשים על פסח אחד, ואחד מהם הימנה עמו אחרים בחלק העשירי שיש לו בפסח, ושאר תשעת בני החבורה לא ידעו עליהם, רשאין בני חבורה לתן לו את שלו – אם בני החבורה אין דעתם נוחה מזה שיימצאו זרים בחבורתם, רשאים הם לומר (לפני התחלת האכילה) לחברם שהימנה את האחרים עמו, שיטול את החלק שיש לו בפסח ויפרשו מהם, והוא אוכל משלו – עם האחרים שהימנה עמו בחבורה מיוחדת, והן אוכלין משלהן – בחבורתם, שהרי למדנו (לעיל ז, יג), שהפסח נאכל בשתי חבורות.

באור משנה ה

משנה זו דנה בזב ובובה, מתי מותר לשחוט עליהם את הפסח; ולהבנת המשנה יש להקדים כמה דברים:

א. הוראה ראייה אחת של זיבה אין דינו אלא כבעל קרי, שטמא עד הערב (עין ויקרא טו, טז). ראה שתי ראיות של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, הריהו נעשה זב, שטומאתו חמורה, כמפורש בפרשת מצורע (ויקרא טו, א-ב), ומנהג הוא שבעה ימים נקיים, וטובל ביום השביעי, ואוכל בקדשים לערב. אבל אם ראה שלש ראיות של זיבה ביום אחד או בשניים או בשלושה ימים רצופים, חמור דינו מהוראה שתי ראיות, שחייב הוא גם להביא קרבן ביום השמיני – "שתי תורים או שני בני יונה" (שם שם, יד), ואינו אוכל בקדשים אלא לאחר שהביא קרבנו, שכל זמן שלא הביא קרבנו הריהו נקרא "מחוסר כפרה", וכל "מחוסר כפרה" אף על פי שטהה מטומאתו וטבל והעריב שמשו, כל זמן שלא הביא קרבנו ("כפרתו") אסור הוא לאכול בקדשים.

ב. שונה דינה של הזבה מדין הזב, שאין טומאתה תלויה בראיות בלבד, אלא בימים, ואפילו ראתה הרבה פעמים ביום אחד נחשב הכל כראייה אחת. ואין חלים עליה דיני טומאת זיבה אלא כשראתה דם "בלא עת נדתה" (שם שם, כה), לא בשבעת ימי נדתה, כי אם בתוך אחד עשר יום שבין סוף הנידה שעברה לתחילת הנידה הבאה; פירוש הדברים, שבתחילה כשרואה האשה דם (בילדותה), כל שבעת הימים הראשונים היא נקראת נידה, בין שראתה רק יום ראשון ובין שראתה כל שבעת ימים; ואם ביום השביעי פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בלי שמיני וטוהרה; ואם ראתה דם מיום השמיני והלאה, במשך אחד עשר יום, נקראים אותם הימים ימי זיבה, ולאחר אחד עשר יום מתחילים שוב ימי נידה, ותווד חלילה. וזהו מה שקראו חכמים: "אחד עשר יום שבין נידה לנידה", שבהם חלים על

בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שהולך העבד לרועה של רבו הרוצה בתקנתו, והלה נותן לו גדי וטלה, ואומר לו: "שחוט שניהם כדי שתשחט כמו שאמר לך רבך, והרי אחד מהם שלך על מנת שאין לרבך רשות בו" (עין דמב"ם הל' קרבן הפסח ג, ב), שבכגון זה יכול העבד להתנות, שאחד מהם הוא בשבילו; אבל אם לא כן, אינו יכול להתנות, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו. רבו מה אמר לו – לאחר ששחט העבד את שניהם על התנאי האמור, בא ושאל את רבו מה אמר לו לשחוט, אבל גם הוא שחט, שניהם יצאו לבית השריפה – שניהם ישרפו, כלומר לאחר שתעובר צורתם בששה עשר בניסן (חמא"ד); ופטורין מלעשות פסח שני – בגמרא אמרו: לא שנו פטורים מפסח שני, אלא ששכח רבו לאחר זריקת דמם של הגדי והטלה, שהואיל ובשעת הזריקה אפשר היה לברר לשם מי נזק דמו של כל אחד, נמצאת שחיטתו וזריקתו כראוי, שהרי בשעת הזריקה ראוי היה לאכילה. אבל אם שחט רבו לפני זריקת הדם, הואיל ובשעת הזריקה לא היה ראוי לאכילה, חייבים הם לעשות פסח שני. וכן פסק הרמב"ם (הל' קרבן פסח ג, ב).

באור משנה ג

האומר לבניו – לפני עלייתו לירושלים לשחוט את הפסח: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מפם ראשון לירושלים – מי שיגיע ראשון לירושלים יזכה ראשון בפסח ושאר אחיו יזכו בו על ידו. בגמרא מבואר, שלא אמר להם כן אלא כדי לזרזם לעלות לירושלים, שידרו כל אחד להיות הראשון, אבל באמת הימנה את כולם על פסחו, פיון שהכנים הראשון ראשו ורבו – לירושלים, זכה בחלקו ומזכה את אחריו עמו – בקרבן הפסח. לעולם נמנין עליו – לעולם יכולים להצטרף לחבורה ולהימנות על פסחם, עד שיהא בו פזית לכל אחד ואחד – ממניו, אבל משהגיע לשיעור זה, שאין לכל אחד ממנוייו אלא כזית בלבד, אין נמנים עליו עוד. כבריתא שנו (פסחים עה, ב): "נמנו עליו חבורה אחת וחזור ונמנו עליו חבורה אחרת, רבאונים שיש להן כזית אוכלין, ופטורין מלעשות פסח שני; אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין וחייבין לעשות פסח שני". וכן פסק הרמב"ם (הל' קרבן פסח ב, יז): נמנין – על הפסח, ומושבין את ידיהן ממנו עד שישחט – עד שחיטת הפסח יכולים להצטרף לחבורה להימנות על הפסח. וכן רשאים למשוך ידיהם ממנו ולחזור בהם מלהיות מנויים עליו. רבי שמעון אומר: עד שיוזק עליו את הדם – בגמרא מבואר, שרבי שמעון חולק

ה זב שְׂרָאָה שְׁתֵּי רֵאיוֹת – שׁוֹחֲטִין עָלָיו בְּשִׁבְעֵי. רָאָה שְׁלֹשׁ – שׁוֹחֲטִין עָלָיו בְּשִׁמְיָי שְׁלוֹ. שׁוֹמֵרֵת יוֹם פְּגָדָה יוֹם – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בְּשִׁנֵּי שְׁלֹהָ. רֵאָתָה שְׁנֵי יָמִים – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בְּשִׁלְשֵׁי. וְהִזְבָּה – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ בְּשִׁמְיָי. וְהַאֲוִן וְהַמְּפָקָה אֶת הַגֵּל, וְכֵן מִי שֶׁהִקְטִיחַוְהוּ הִלְוִיאוֹ מִבֵּית הָאֶסְרוּרִין, וְהַחֹלָה וְהַזָּקֵן שֶׁהוּ יְכוּלִין לֶאֱכֹל פְּצִית – שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ. עַל פֶּלֶן אִין שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ פְּגָנֵי עֲצָמָן, שְׁמָא יִבְיָאוּ אֶת הַפֶּסַח לִידֵי פְסוּל. לְפִיכָךְ, אִם אָרַע בְּהֵן פְסוּל – פְּטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנֵי, חִיזֵן מִן הַמְּפָקָה בְּגַל, שְׁהוּא מְמַא מִתְחַלְתָּן.

פירוש ברטנורא

ה זב שראה שתי ראיות. שטמא טומאת ז' ואין מעון קרבן; שוחטין עליו. ואע"פ שלא העריב משמו. והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא. דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו ב"ד נדחה לפסח שני אע"ג רחוי למיכל לאורתא, כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא לא היו יכולים, הא לערב היו יכולים לאכול בפסח, ונדרו לפסח שני. אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שורשים עליו ואע"פ שלא העריב משמו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמיתתי כפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלו בערב פסח אפילו לא הביא כפרתו. והוא שנתן קרבנותיו לב"ד: שומרת יום כנגד יום. הרואה תוך י"א יום שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת, שוחטין עליה ביום חספירה. דכיון שספרה מקצת היום מותרת למיכל. ואע"פ שמוחסרת הערב שמש שוחטין עליה: והזבה. שראתה ג' ימים רצופים בתוך י"א יום וצריכה לספור ז' נקיים ולהביא קרבן, שוחטין עליה בשמיני:

ו האוּן. כל זמן שלא נקבר המת קרוי אוּן, ולאחר שנקבר כל יום המתה הוא קרוי אוּן, ולילה שלאחריו הוא אוּן מדרבנן. ולא העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח, הלכך שוחטין עליו, דלאורתא חזי: והמפקח בגל. שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת. שוחטין עליו דבחוקת טהרה עומד עד שידוע שנמצא: שוחטין עליהם. בחבורת אחרים: שְׁמָא יִבְיָאוּוּ לִידֵי פְסוּל. שְׁמָא יִמְצָאוּ אוּן לְמַתּוֹ מִתּוֹךְ מִרְדוֹ. ומפקח גל שְׁמָא יִמְצָאוּ מת ונמצא

משניות מבוארות – קהתי

הוא חל להיות בערב פסח. וְהִזְבָּה – היינו שראתה שלשה ימים רצופים בתוך אחד עשר יום שבין נידה לנידה, והרי היא צריכה לספור שבעה ימים נקיים ולטבול ביום השביעי ולהביא קרבן כפרתה ביום השמיני, שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ – את הפסח, בְּשִׁמְיָי – שלה אם הוא חל להיות בערב פסח, אף על פי שלא הביאה עדיין את קרבן כפרתה, כמו שבארנו בענין הזה.

יו ש ש י

באר משנה ו

הַאֲוִן – מי שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המתה הוא נקרא "אוּן" מן התורה ואסור לו לאכול בקדשים, שנאמר בוידוי המעשר (בדברים כו, יז): "לא אכלתי באוני ממנו"; אבל בלילה שלאחר יום המתה אינו אוּן אלא מדרבנן, ולא העמידו חכמים את דבריהם במקום מצוות אכילת הפסח; ומכאן, מי שנעשה אוּן בערב פסח ראוי הוא לאכול בלילה את פסחו, וְהַמְּפָקָה אֶת הַגֵּל – המפנה בערב פסח גל אבנים שנפל על אדם, כדי להוציאו מתחתיו, ואין יודעים אם ימצאנו חי או מת, אבל כל זמן שלא מצאו מת, הריהו בחזקת טהרה, וְכֵן מִי שֶׁהִקְטִיחַוְהוּ הִלְוִיאוֹ מִבֵּית הָאֶסְרוּרִין – לפני הפסח, אף על פי שביית האסורים היה חוץ לחומת ירושלים, ואם לא יקיימו הבטחתם לא יוכלו להביא אליו את הפסח לאכלו שם עמו, וְהַחֹלָה וְהַזָּקֵן שֶׁהוּ יְכוּלִין לֶאֱכֹל פְּצִית – מן הפסח; כל אלו שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ – את הפסח עם בני חבורה אחרים. בענין אוּן נכתב הרמב"ם (הל' קרבן פסח ו, ט): "במה דברים אמורים? שמת לו המת אחר חצות (היום), שכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו המת קודם חצות, אין שוחטין עליו, אלא ידחה לשני. ואם שחטו עליו וזרקו הדם, טובל ואוכל לערב" (כמבואר להלן משנה ח; ועיין גמרא זבחים ק, א). עַל פֶּלֶן אִין שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ פְּגָנֵי עֲצָמָן – שאם החבורה כולה אוננים או מפקחי הגל או חבושים בבית האסורים שהבטיחו להם להוציאם משם או חולים וקנים, אסור לשחט עליהם את הפסח, שְׁמָא יִבְיָאוּ אֶת הַפֶּסַח לִידֵי פְסוּל – שכן באוּן – יש חשש שְׁמָא יִמְצָאוּ למתו מתוך טרדתו; ובמפקח את הגל. שְׁמָא יִמְצָאוּ תחתיו מת ויטמא; ובחבוש בבית האסורים. שְׁמָא לא יקיימו את הבטחתם, וכגון שהיה חבוש בבית האסורים של גויים (גמרא); וחולה וזקן. שְׁמָא לא יוכלו לאכול אפילו כזית. לְפִיכָךְ, אִם אָרַע בְּהֵן פְסוּל – ששחטו עליהם בחבורת אחרים, ואירע בהם אחר כך פסול על ידי הדברים שמינינו לעיל, פְּטוּרִין מִלְעֲשׂוֹת פֶּסַח

האשה דיני זיבה. וכך דינה בימים אלה אם ראתה דם יום אחד בלבד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, היינו שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב. מכאן נקראת היא "שומרת יום כנגד יום", ושומרת היא יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה. וכן אם ראתה בהם שני ימים רצופים הרי היא שומרת את יום השלישי בטהרה, ואם טבלה ולא ראתה בו דם, טהורה היא בערב. אבל אם ראתה בהם שלשה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה לספור שבעה ימים נקיים וטובלת ביום השביעי ומביאה כפרתה (קרבנה) בשמיני, ואחר כך אוכלת בקדשים. אלה הם הפרטים הדרושים להבנת משנתנו, ושאר פרטי דינה מבוארים במקומם.

ג. כל שאינו ראוי לאכול בקדשים בארבעה עשר בניסן, אם יחזיק ראו לאכול בלילה, שוחטים עליו את הפסח. לפיכך מי שאינו טמא אלא עד הערב, או מי שהוא טמא טומאת שבעה, ואינו ממחוסרי כפרה (שאינו חייב להביא קרבן), ויום השביעי שלו חל בארבעה עשר בניסן, וכן מי שהוא ממחוסרי כפרה יום השמיני שלו חל בארבעה עשר, אף על פי שלא הביא קרבנותיו עדיין, שוחטים עליו את הפסח. ברם, יוצא מן הכלל הוא (לשיטת הרמב"ם) טמא מת שחל יום השביעי שלו להיות בארבעה עשר, אף על פי שהזהר עליו וטבל, ואינו ממחוסרי כפרה, והרי הוא ראוי לאכול קדשים לערב, מכל מקום אין שוחטים עליו כלל והוא נדחה לפסח שני, שנאמר (במדבר ט, ו): "יהיה אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא", ולמדו מפי השמועה ששביעי שלהם היה, ועל זה שאלו, אם יישחט עליהם הפסח והם יאכלו בערב, ופירש להם, שאין שוחטים עליהם, והם נידחים לפסח שני (רמב"ם הל' קרבן פסח ו, ב. ועיין שם השגת הראב"ד).

זב שְׂרָאָה שְׁתֵּי רֵאיוֹת – של זיבה ביום אחד או בשני ימים רצופים, שטמא הוא שבעה ימים ואינו חייב קרבן (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), שׁוֹחֲטִין עָלָיו – את קרבן הפסח, בְּשִׁבְעֵי – ביום השביעי שלו, אם הוא חל להיות בערב פסח, ואף על פי שלא העריב משמו. בגמרא מבואר שאין שוחטים עליו אלא לאחר שטבל, ואינו מחוסר אלא הערב שמש, גזירה שְׁמָא יִפְשַׁע ולא יטבול; רָאָה שְׁלֹשׁ – ראיות של זיבה, שאינו ראוי לאכול מקרבן הפסח אלא לאחר שהביא קרבן כפרתו, שׁוֹחֲטִין עָלָיו – את הפסח, בְּשִׁמְיָי שְׁלוֹ – אם הוא חל להיות בערב פסח, אף על פי שלא הביא עדיין את קרבן כפרתו. בגמרא מבואר, שאין שוחטים עליו עד שימסור קרבנותיו לבית דין, גזירה שְׁמָא יִפְשַׁע ולא יקריבם. שׁוֹמֵרֵת יוֹם פְּגָדָה יוֹם – אשה הרואה דם בתוך אחד עשר יום שבין נידה לנידה, שהיא צריכה לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה, כלומר שהיא טובלת למחרת יום טומאתה, ואם אינה רואה בו דם, הרי היא טהורה לערב (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ – את הפסח, בְּשִׁנֵּי שְׁלֹהָ – היינו ביום שהיא שומרת אותו בטהרה, לאחר שטבלה, שהרי לערב מותרת היא לאכול בקדשים. רֵאָתָה – דם, שְׁנֵי יָמִים – רצופים, והרי היא שומרת יום השלישי בטהרה, שׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ – את הפסח, בְּשִׁלְשֵׁי – ביום השלישי, לאחר שטבלה, אם

ז אין שוחטין את הפסח על הַיְחִיד; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹסִי מְתִיר. אֶפְלוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה שְׁאִין יְכוּלִין לְאָכֹל פְּצִית – אִין שוֹחְטִין עֲלֶיהֶן. וְאִין עוֹשִׂין חֲבוּרָת נְשִׁים וְעֶבְדִים וְקַטְנִים.
ח אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פֶּסַחֵהוּ לְעֶרְב, אֲבָל לֹא בְּקֶדְשִׁים. הַשּׁוֹמֵעַ עַל מִתּוֹ, וְהַמְּלַקֵּט לוֹ עֲצָמוֹת – טוֹבֵל וְאוֹכֵל

פירוש ברטנורא

שהאחיל על הטומאה. והחבוש שמא לא יצא. ובחבוש בבית האסורים של עובדי כוכבים מירי, שאע"פ שהבטיחוהו, שמא לא יוציאוהו. אשר פיהם דבר שוא. אבל חבוש ע"י ישראל, כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון, שוחטין עליהם אפילו בפני עצמן, אם הבטיחו להוציאו, דשארית ישראל לא ידברו כזב. ואם בית האסורים בתוך ירושלים אפילו בידי עובדי כוכבים שוחטין עליהם בפני עצמן, דאפשר דמעילי לפסח לבית האסורים ואכלי ליה התם. והולח זקן אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כוית: לפיכך. הואיל ובשעת שחיטה ראויין היו ונורק הדם עליהם, אם אירע בהם פסול כמו שאמרו, פטורים מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח הגל. ונמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחילתו קורם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח. והוא שהיה הגל עגול דרואי האהיל עליו מתחלה. אבל אם היה הגל ארוך, שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני:

ז אין שוחטין את הפסח ביחיד. דכתיב (דברים טו) לא תוכל לזבח את הפסח וכו', כלומר ביחיד: אפילו חבורה של מאה. ר' יוסי קאמר לה, כלומר לא תליא מילתא אלא באכילה. יהודי ויכול לאכול כוית שוחטין עליו, מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כוית אין שוחטין עליהם. והלכה כר' יוסי: אין עושין חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח. נשים ועבדים בחבורה אחת, משום הרגל עבודה. ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת, משום פריצותא דמשכב זכור. אבל נשים ועבדים כל חדא באפני נפשה עושין:

ח אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל פֶּסַחוֹ לְעֶרְב. דאין אגנות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י) ואכלתי חמאת היום, יום אסור, לילה מותר. ומבילה בעי, מתוך שנאמר עד עכשיו בקדשים אנרכו רבנן מבילה. אבל לא אכל אונן בשאר קדשים לערב, דאגנות לילה אסורה מדרבנן. ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אכילת שאר קדשים, עשה בעלמא הוא, ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט): הַשּׁוֹמֵעַ עַל מִתּוֹ. יום שמועה היו אונן דרבנן. וכן מי שלקטו לו עצמות אביו ואמו אמרין במסכת מועד קמן, מתאבל עליהם כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהם: טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּקֶדְשִׁים לְעֶרְב. דאפילו

משניות מבוארות – קהתי

שוחטין עליו, מאה ואין יכולים לאכול כוית בין כולם. אין שוחטים עליהם (עין ברטנורא שמפרש ביחיד לפי שיטת רש"י, ובחבורה של מאה לפי שיטת הרמב"ם).

שבת קודש באור משנה ח

אוֹנֵן טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פֶּסַחוֹ לְעֶרְב – כבר בארנו במשנה ו, שמי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה נקרא "אונן" מן התורה, אבל בלילה שלאחריו אינו אונן אלא מדברי סופרים. דבר זה למדים ממה שנאמר בפרשת מיתתם של נרב ואביהו (ויקרא י, יט): "וידבר אהרן אל משה הן היום הקרוב את חטאתם ואת עולתם לפני ה' ותקראנה אותי כאלה (שנעשיתי אונן) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" – ומכאן שהיום אסור לאונן באכילת קדשים ובלילה מותר; אבל חכמים גזרו שלא יאכל אונן בקדשים אפילו בלילה. במה דברים אמורים? בשאר הקדשים, אבל בקרבן הפסח לא גזרו, שהואיל ומניעת אכילתו עונשו בכרת, שנאמר (במדבר ט, יג): "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה חוזק לעשות הפסח ונכרתה הנפש הרויח מעמיה". לפיכך לא העמידו החכמים את דבריהם לגבי מצוות הפסח. זהו ששינונו כאן: אונן טובל ואוכל את פסחו לערב – בליל הפסח, אֲבָל לֹא בְּקֶדְשִׁים – בשאר קדשים אסור לאונן לאכול אפילו לערב, שכן אכילת שאר הקדשים אינה אלא מצוות "עשה", שנאמר (שמות כט, לג): "ואכלו אותם אשר כופר בהם", הלכך גזרו חכמים שאף אונן מדבריהם אסור באכילת קדשים. ומה שאמרו "אונן טובל..." – שצריך לטבול לפני אכילת פסחו, תקנת חכמים היא באונן לכל אכילת קדשים, כמו ששנו במסכת חגיגה (ג, ג): "האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש" (כדי לאכול בקדשים): והטעם הוא, לפי שעד עכשיו היו אסורים באכילת הקדשים. והרמב"ם כותב הטעם באונן: "וטובל ואחר כך אוכל כדי שפירוש מאונינותו ולא יטיח דעתו" (מאכילת פסחו). הַשּׁוֹמֵעַ עַל מִתּוֹ – מי ששמע שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, וְהַמְּלַקֵּט לוֹ עֲצָמוֹת – או מי שלקטו לו עצמות אביו ואמו, כדי לקבור אותן בקבר קבוע; שכן נוהגים היו לקבור מתייהם קבורת עראי ולאחר זמן היו מלקטים עצמותיהם וקוברים אותן בקבר של קבע; טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּקֶדְשִׁים – אף בשאר הקדשים לערב, לפי שאפילו ביום השמועה עצמו וכן ביום ליקוט העצמות אינו אונן אלא מדרבנן, ואילו בלילה שלאחר אותו

שְׁנֵי – לפי שבשעת השחיטה זוריקת הדם ראויים היו לאכילת הפסח, חוץ מן המְּפַקֵּחַ בַּגֵּל – אם אירע שנמצא האדם תחתיו מת, הרי הוא חייב לעשות פסח שני, שְׁהוּא טָמֵא מִתְּחִלָּתוֹ – לפני שחיטת הפסח כבר טמא היה, שהרי האהיל על המת משעה שהתחיל לפקח על הגל. בגמרא מבואר, דווקא אם הגל היה עגול, שודרואי האהיל עליו מתחילה, אבל אם הגל היה ארוך, הואיל ואפשר שבשעת השחיטה עדיין לא האהיל על המת וטהור היה, הלכך פטור הוא מלעשות פסח שני.

באור משנה ז

אִין שוֹחְטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַיְחִיד – אלא על החבורה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה – וטעמו, שמא לא יוכל לאכול את כולו ויביאנו לידי נותר. וְרַבִּי יוֹסִי מְתִיר – ליחיד לשחוט את הפסח לעצמו אם הוא יכול לאכלו כולו; אבל אֶפְלוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה איש, שְׁאִין יְכוּלִין לְאָכֹל פְּצִית – כלומר שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כוית (רמב"ם). אִין שוֹחְטִין עֲלֶיהֶן – בגמרא מובאת ברייתא: "מניין שאין שוחטין את הפסח על היחיד? תלמוד לומר (דברים טו, ה): "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד (שעריך)"; דברי רבי יהודה. ורבי יוסי אומר: יחיד ויכול לאכול שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכול אין שוחטין עליהן; ומבארים (שם), שאמנם לדעת שניהם בא הכתוב ללמד, שהזוכה את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות, הריהו עובר ב"לא תעשה", אלא שלדעת רבי יהודה, הואיל וכתוב "באחד שעריך" ולא "בשעריך", נדרש מכאן גם הדין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ("לא תוכל לזבוח את הפסח באחד"). ברם, רבי יוסי למד ממה שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", שיותר לשחוט את הפסח על היחיד. והלכה כרבי יוסי (עין רמב"ם הל' קרבן פסח ב, ג, ד). וְאִין עוֹשִׂין חֲבוּרָת נְשִׁים וְעֶבְדִים – לשחוט עליהם את הפסח. בגמרא מבואר, שאין עושין חבורת נשים עם עבדים, וכן חבורת עבדים עם קטנים, מפני הפריצות. אבל חבורה שכולה נשים או שכולה עבדים מותר לעשות, הואיל והם חייבים בפסח. ברם, חבורה של קטנים בפני עצמם אין עושין, לפי שאינם בני דעת (רמב"ם).

בארנו את דעת רבי יוסי לפי הרמב"ם, שיותר לשחוט על היחיד אם הוא יכול לאכול את כולו. ברם, אפילו חבורה של מאה, אם אין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כוית, אין שוחטים עליהם. אבל רש"י מפרש: יחיד ויכול לאכול כוית

פְּקָדִים. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵר בְּעֶרְב פֶּסַח – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פֶּסַח לְעֶרְב; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֶרְלָה פְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר.

פ ר ק ת ש י ע י

א מִי שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרֵאשׁוֹן – יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. שֶׁגַּג אוֹ נֶאֱנַס, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרֵאשׁוֹן – יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמָר: טָמֵא אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה? שְׂאֵלוֹ פְּטוּרִין מִהַקְּרָת, וְאֵלוֹ חֵיבִין בְּהַקְּרָת.

פירוש ברטנורא

יום גופיה מדרבנן הוא: כפורש מן הקבר. וצריך הזאה שלישי ושביעי. ולא נחלקו ב"ש ובית הלל אלא בערל נכרי שמל ביום י"ד, דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא מותרתי מכל טומאה עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי, השתא נמי אמבול ואוכל, ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא מקבל טומאה, עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. ובית שמאי סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל כגון שמתו אחיו מחמת מילה, דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל נכרי:

ט א מי שהיה טמא. שאלו פטורין מן הכרת. הטמא או שהיה בדרך רחוקה פטרן הכתוב מלעשות פסח ראשון, ועיקר כרת בפסח ראשון הוא, לפיכך אם לא עשו פסח שני פטורים מן הכרת: ואלו חייבין בהכרת. השוגג או האנוס חייבין היו בפסח ראשון אלא שהשגגה והאנוס עכבתו, וכשהוידו ולא עשו פסח שני חייבין בהכרת, כדכתיב (במדבר ט) והאיש אשר הוא מהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה, משמע דעל כל שאר שגגות ואונסין שאירעו בראשון חוץ מטמא ודרך רחוקה חייבין כרת אם לא עשו פסח שני:

משניות מבוארות – קהתי

מִי שֶׁהָיָה טָמֵא – בארבעה עשר בניסן בשעת שחיטת הפסח, או שהיה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה – במקום שהוא רחוק מבית המקדש, כמבואר להלן במשנה ב, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרֵאשׁוֹן – את הפסח הראשון בארבעה עשר בניסן, יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי – הפסח השני בארבעה עשר באייר, כמפורש בתורה (כמו שהבאנו לעיל). וכן אם שֶׁגַּג – כגון ששכח שערב פסח הוא, או נֶאֱנַס – על ידי איזו סיבה שהיא, וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרֵאשׁוֹן – את הפסח הראשון, יַעֲשֶׂה אֶת הַשֵּׁנִי – את הפסח השני. אִם כֵּן – אם גם השוגג או האנוס עושים את השני, לָמָּה נֶאֱמָר: טָמֵא אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה – למה כתבה התורה "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה"? ללמדך, שְׂאֵלוֹ – מי שהיה טמא או בדרך רחוקה, פְּטוּרִין מִהַקְּרָת – אם לא עשו את הפסח השני, לפי שנפטרו מפסח ראשון ונדחו לפסח שני, ובשני לא נאמר חיוב כרת כי אם בפסח ראשון; וְאֵלּוֹ – מי ששגג או נאנס בפסח ראשון, חֵיבִין בְּהַקְּרָת – אם הוידו ולא עשו את הפסח השני, לפי שחייבים היו בפסח ראשון, אלא מאחר שלא עשהו מחמת השגגה או האנוס נדחו לפסח השני, הלכך אם הוידו ולא עשו את השני, חייבים הם כרת, שנאמר: "והאיש אשר הוא מהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמה", ומשמע שעל כל שאר שגגות ואונסין שאירעו בראשון, חוץ ממי שהיה טמא או בדרך רחוקה, חייבים כרת אם לא עשו פסח שני. כן מי שהוידו ולא הקריב בראשון, הרי הוא מקריב בשני; ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג, הרי הוא חייב כרת, שהרי לא הקריב קרבן ה' במועדו והיה מזיד (רמב"ם הל' קרבן פסח ה, ב).

בארנו את המשנה לפי הרמב"ם, שכן פירושה כל המפרשים. אבל מהגמרא משמע שמפרשים את משנתנו בדרך אחרת (עיין פסחים צב, ב. ועיין רמב"ם ונושאי כליו הל' קרבן פסח ה, ב).

יום אין עליו תורת אנינות כלל. גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵר בְּעֶרְב פֶּסַח – כלומר שמל וטבל לשם גרות בארבעה עשר בניסן, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פֶּסַחוֹ לְעֶרְב – כלומר טובל פעם נוספת מדברי סופרים לאכילת קדשים, ואוכל בערב מקרבן הפסח שנימנה עליו. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֶרְלָה פְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר – גר הפורש מערלתו הריהו כמי שנוגע במת, כלומר הוא טמא שבעה ימים וטעון הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי שלאחר מילתו וטבילתו לגרות. הלכך אסור לו לאכול מן הפסח לערב. בגמרא מבואר, שלא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא בערל גוי שמל בערב פסח, שבית הלל גוזרים, שמא ייטמא למת בשנה הבאה בערב פסח ויאמר: כשם שאשתקד טבלתי ואכלתי לערב מקרבן הפסח, כך גם השנה אטבול ואוכל מפסחי, ולא ידע שבשנה שעברה היה גוי עד לארבעה עשר בניסן, ואף אם נטמא למת לפני שנתגייר אין גוי מקבל טומאה, אבל עכשיו ישראל הוא, והוא מקבל טומאה, ואינו נטהר אלא אחרי שבעה ימים; לפיכך אמרו בית הלל שגם השנה טעון הזאה שלישי ושביעי. ובית שמאי אינם גוזרים טומאת מת בשנה הבאה. אבל ערל ישראל, כגון שמתו אחיו מחמת מילה ונמנעו מלמולו, שמכל מקום אסור הוא בקרבן פסח, שנאמר (שמות יב, מח): "וכך ערל לא יאכל בו", אם הוא בא למול בערב פסח, אף לדעת בית הלל טובל ואוכל פסחו לערב.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כתוב בפרשת בהעלותך (במדבר ט, יג): "איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם. ונעשה פסח לה. בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו. על מצות ומורוים יאכלוהו. לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו. ככל חוקת הפסח יעשו אותו. והאיש אשר הוא מהור ובדרך לא יהיה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמה. כי קרבן ה' לא הקריב במועדו וחסאו ישא האיש ההוא." – ארבע המשניות הראשונות שבפרקנו עוסקות בהלכות פסח שני.

פתגם חסידי מביא ל'ראש צלול' ומנקה את הלב.

הנהגה חסידית טובה מאירה את הבית.

ניגון חסידי מחזק את התקווה והביטחון, מביא שמחה ומעמיד את הבית ואת בני הבית בקרן אורה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"ב: וְאָמַר רַבִּי אֲמִי, מֵאֵי דְבִתְיָב - מהו ביאור הפסוק (קהלת י') אִם קָהָה הַבְּרִזָּל וְהוּא לֹא פָּנִים קָלְקַל, וְחֵילִים יִגְבַּר וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר חֲקָמָה. יש לבארו כך, אִם רֵאִיתָ רִקְיעַ שְׁקִיחָה - הוֹקָה וּנְחַלֵּשׁ מִלְמֵלָא אֶת תְּפִקְדוֹ, שְׁנַחֲפַךְ לֵהִיּוֹת כְּבַרְזָל וּנְמַנַּע מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, הַסִּיבָה לִכְךָ הִיא בְּשִׁבְלֵי מַעֲשֵׂה הַדּוֹר שֶׁהֵן מְקוּלָּקְלוּ, שְׁנֵאמַר 'וְהוּא לֹא פָּנִים קָלְקַל' - הַקֶּב"ה לֹא נִשָּׂא לָהֶם פָּנִים מִשּׁוּם שֶׁקִּלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם. מֵהַ תְּקַנְתָּן שֶׁהַגִּשְׁמִים יִחְזְרוּ לִירֵד, וְיִתְגַּבְּרוּ בְּרַחֲמִים - יִרְבוּ בַתְּפִילָה, שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'וְחֵילִים יִגְבַּר' - יִרְבוּ חֵילִים בַּתְּפִילָה. מִמְּשִׁיךְ הַפְּסוּק, 'וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר חֲקָמָה', כְּלוֹמַר כְּלֵי-שֶׁכֶן אִם הוֹכְשָׁרוּ מַעֲשֵׂיהֶן מַעֲיָקְרָא - אִם מִתְּחִילָה הַכְּשִׁירוּ מַעֲשֵׂיהֶם בַּחֲכָמָה וְלֹא קִלְקְלוּ, וְדַאי יִבְאוּ לָהֶם גִּשְׁמִים מְרֻבִּים יוֹתֵר מֵאִלוּ שֶׁקִּלְקְלוּ וְהִרְבוּ בַתְּפִילָה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרֵשָׁה נּוֹסֶפֶת עַל הַפְּסוּק הַנּוֹכַח: רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, יֵשׁ לְדְרוֹשׁ הַפְּסוּק כֵּךְ, אִם רֵאִיתָ תְּלִמִּיד שְׁלֵמוֹדוֹ [לִמּוּד הַגְּמָרָא] קָשָׁה עָלָיו כְּבַרְזָל מְרֻב קוֹשִׁיּוֹת, הוּא בְּשִׁבְלֵי מַעֲשֵׂהוֹ [דִּינִים הַשְּׁנוּיִים בְּמִשְׁנָה] שְׂאִינָה סְדוּרָה עָלָיו, וְלִכְךָ אֵינּוּ זוֹכֵר מֵהַ כְּתוּב בָּהּ וְאֵינּוּ יוֹכֵל לִיִּישֵׁב אֶת קוֹשִׁיּוֹתָיו, שְׁנֵאמַר (קהלת י') 'וְהוּא לֹא פָּנִים קָלְקַל', וְדוֹרְשִׁים 'וְהוּא לֹא' כְּלוֹמַר אִם אֵינּוּ יוֹדַע וְאֵינּוּ זוֹכֵר שְׁמוּעָתוֹ, הוּא מִשּׁוּם שֶׁפָּנִים קִלְקְלוּ שֶׁקִּלְקַל בְּמִשְׁנָה הַקּוּדְמָת לְגַמְרָא. מֵאֵי תְּקַנְתִּיהָ - מֵהַ תְּקַנְתּוֹ לִיִּישֵׁב אֶת תְּלִמּוּדוֹ, יִרְבֶּה בִּישִׁיבָה - יִרְבֶּה לְלַמּוֹד עִם בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה הַמְּסוּדָרִים מִשְׁנָתָם, שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'וְחֵילִים יִגְבַּר', כְּלוֹמַר שִׁירְבָה לְלַמּוֹד עִם תְּלִמִּידִים שֶׁהֵם מְחוּלְקִים לְקְבוּצוֹת קְבוּצוֹת כַּחֲיִילִים. וְהוּא שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר חֲקָמָה', בִּיאורו שֶׁכְּלֵי-שֶׁכֶן שִׁיִּצְלִיחַ בְּתִלְמוּדוֹ אִם מַעֲשֵׂהוֹ סְדוּרָה לֹא מַעֲיָקְרָא - מִתְּחִילָה, לְפָנֵי שְׂבָא לְלַמּוֹד גְּמָרָא. כִּי הָא - כְּמוֹ שֶׁמִּצְאָנוּ דְרִישׁ לְקִישׁ הָהוּא מְסַדֵּר מִתְּנִיתִיהָ אַרְבָּעִין זְמָנִין - הִיא מְסוּדָר מִשְׁנָתוֹ אַרְבָּעִים פְּעָמִים, כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שְׁנֵיתֶיהָ תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁתְּלַמּוּדוֹ יִתְקַיֵּם בִּידוֹ, וְרַק אַחֲרַיִם מִכֵּן עֵייל לְקַמֵּיהָ דְרַבִּי יוֹחָנָן - עַלֵּה לְפָנֵי רַבִּי יוֹחָנָן לְלַמּוֹד גְּמָרָא. רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה מְסַדֵּר מִתְּנִיתִיהָ עֶשְׂרִין וְאַרְבַּע זְמָנִין, כְּנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וְכַתוּבִים שִׁישׁ בָּהֶם עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְפָרִים, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן עֵייל לְקַמֵּיהָ דְרַבָּא לְלַמּוֹד גְּמָרָא.

דְרֵשָׁה נּוֹסֶפֶת: רַבָּא אָמַר, אִם רֵאִיתָ תְּלִמִּיד שְׁלֵמוֹדוֹ קָשָׁה עָלָיו כְּבַרְזָל, הוּא בְּשִׁבְלֵי [מַחְמַת] רַבּוֹ שְׂאִינּוּ מְסַבֵּיר לֹא פָּנִים - אֵינּוּ מֵרָאה לֹא פָּנִים יְפוֹת לְלַמּוֹד לְפִי מִידַת הַבְּנָתוֹ, שְׁנֵאמַר (ס) 'וְהוּא לֹא פָּנִים קָלְקַל', וְדוֹרְשִׁים 'וְהוּא לֹא', כְּלוֹמַר אִם אֵינּוּ יוֹדַע שְׁמוּעָתוֹ, הוּא מִשּׁוּם שֶׁפָּנִים קִלְקְלוּ, שָׂרְבוּ הִרְאָה לֹא פָּנִים רְעוּת. מֵאֵי תְּקַנְתִּיהָ - מֵהִי תְּקַנְתּוֹ שֶׁל תְּלִמִּיד זֶה, יִרְבֶּה עָלָיו רְעִים - יִרְבֶּה לְשַׁלּוֹחַ רְעִים לְפִיִּס אֶת רַבּוֹ, שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק 'וְחֵילִים יִגְבַּר' כְּלוֹמַר יִרְבֶּה לְשַׁלּוֹחַ לְרַבּוֹ קְבוּצוֹת הַפְּסוּק 'וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר חֲקָמָה', דוֹרְשִׁים שֶׁכְּלֵי-שֶׁכֶן שִׁיִּצְלִיחַ בְּלִימּוּדָיו אִם הוֹכְשָׁרוּ מַעֲשֵׂיו כְּפָנֵי רַבּוֹ מַעֲיָקְרָא - מִתְּחִילָה, וּמֵאִזְ הַסְּבִיר לֹא פָּנִים.

קָהָה הַבְּרִזָּל — כְּמוֹ "הַקָּהָה אֶת שִׁינָיו" ו"שִׁינֵי בָנִים תְּקַדְּהִינָה" (ירמיהו לא). וְהוּא לֹא פָּנִים קָלְקַל — שֶׁקִּלְקְלוּ הַדּוֹר. וְכֵלֵשְׁכֵן אִם הוֹכְשָׁרוּ מַעֲשֵׂיהֶן — קוּדֵם לְכֵן. וְהִכִּי מִשְׁמַע: וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר — וְיִתְרוֹן שֶׁהַכְּשִׁיר לְחַכְמָה, אִם הַכְּשִׁירוּ מַעֲשֵׂיהֶן מִתְּחִילָה, שִׁיבְאוּ הַגִּשְׁמִים — יוֹתֵר מִבְּחֵילִים יִגְבַּר, שֶׁהֵן מְגַבִּירִין חֵילִים וְעוֹמְדִין בַּתְּפִילָה בְּזִמְנֵי שֶׁקִּלְקְלוּ. שְׁלֵמוֹדוֹ קָשָׁה עָלָיו כְּבַרְזָל — שֶׁקָּשָׁה לוֹ מְרֻב קוֹשִׁיּוֹת — בְּשִׁבְלֵי מִשְׁנָתוֹ שִׁאִינָה סְדוּרָה לוֹ, וְאֵינּוּ זוֹכֵר מֵהַ כְּתִיב בָּהּ. וְלְפִיכֵךְ אֵינּוּ יוֹדַע לְפָרֵק. אֵי נִמִּי שְׁגוּרְסָה בְּטַעוֹת, פּוֹטֵר עַל הַחַיּוּב וּמַחֲיִיב עַל הַפְּטוּר, וּמְקַשֵּׁי עַלֵּה מְדוּכְתָא אַחֲרִיתִי. וְהִכִּי מִשְׁמַע קְרָא: וְהוּא לֹא, שִׁאִינּוּ יוֹדַע שְׁמוּעָתוֹ — מִפְּנֵי שֶׁפָּנִים קִלְקְלוּ, שֶׁקִּלְקַל בְּמִשְׁנָה שְׂדֵיאָה קוּדֵם לְגַמְרָא. יִרְבֶּה בִּישִׁיבָה — שִׁיִּסְדִּירוּ בְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה מִשְׁנָתָם, שְׁנֵאמַר "וְחֵילִים" — בֵּין תְּלַמִּידִים, שֶׁהֵן חֵילוֹת חֵילוֹת. וְיִתְרוֹן הַכְּשִׁיר — כְּשִׁסִּידֵר מִשְׁנָתוֹ מִתְּחִילָה. כְּנֶגֶד מ' יוֹם שְׁנִיתָנָה הַתּוֹרָה — שֶׁתְּתַקֵּים בִּידוֹ, וְהַדֵּר עֵייל קַמֵּיהָ דְר' יוֹחָנָן, לְמִיגְמַר גְּמָרָא. כְּנֶגֶד תּוֹרָה, נְבִיאִים, כְּתוּבִים — שֶׁהֵן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּעַה סְפָרִים. שְׁפָנִים קִלְקַל — שֶׁהִרְאָה לֹא פָּנִים רְעוּת. יִרְבֶּה עָלָיו רְעִים — לְפִיִּס הַיִּמְנֹג, שִׁיִּסְבוֹר לֹא פָּנִים.

שִׁלְחִים כַּחֲיִילִים. וּמֵמָה שְׁנֵאמַר בְּהַמְשַׁךְ

בַּעֲבוּדַת הַנִּיּוֹנוֹת צָרִיךְ לְשַׁבּוֹר וְלִבְטֵל אֶת הַהֶעֱלֵם וְהַהִסְתֵּר שֶׁבִּנְיָסִין.

אֲמִיתִית עֵינִין הַנִּיּוֹנוֹת הוּא בְּדוּגְמַת הַנִּיּוֹנוֹת דְּאַבְרָהָם, שֶׁעָבַד עֲבוּדָתוֹ לְהַקְרִיא וְלִהְכַרִּיז אַחַדוֹת הוּי' בְּעוֹלָם.

אַבְרָהָם לֹא הִלֵּךְ לְכַבְּשֵׁן הָאֵשׁ עַל־מִנְתַּי שִׁיעֵשָׂה לוֹ נֶס שֶׁכַּבְּשֵׁן הָאֵשׁ לֹא יַעֲלֶה פְּעוּלָתוֹ בְּדָרֶךְ הַטֶּבַע, שֶׁאֵז הִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן בְּלִתי רְצוּי.

44 פרע, ונאמנים הבנים לומר שחזר ואמר שכבר פרע. אך אם אמר
45 'תנו מנה לפלוני', שזו לשון חיוב גמור, וְאָמְרוּ הִיתּוּמִין חֹזֵר וְאָמְרָא
46 אָבָא פְּרַעְתִּי חוֹב זֶה קוֹדֵם שֶׁאִמְרַתִּי לָכֵן עֲלֵיו לְשׁוֹן 'תְּנוּ', אִין
47 נֶאֱמַרְנִין, כִּיּוֹן דְּאִם אִיתָא דְּפִרְעִית – אִם אִבְן פְּרַע הָאֵב, לֹא הָיָה אָמְרָא
48 תְּנוּ – לֹא הִיָּה אוֹמֵר לָהֶם מִתְּחִילָה 'תְּנוּ מְנָה לְפִלוֹנִי', שֶׁזֶּה לְשׁוֹן שֶׁל
49 חֵיבוֹב מוּחֲלָט.
50 הגמרא דנה בדיני הודאת שכיב מרע: פְּעִי וְ-הִסְתַּפֵּקוּ רַבָּא, שְׂכִיב
51 מְרַע שְׁתַּבְּעוּ אִדָּם מִמּוֹן בִּפְנֵי עֵדִים, וְהוּדָה לְדַבְרֵיו, מְהֵ, הָאֵם צְרִיף
52 לִזְמַר 'אַתֶּם עֲדִי', וְכִמוּ כֹל אִדָּם הַמוּדָה לְחַבְרֵיו אַחֲרֵי שֶׁהִלָּה
53 תוֹבַעוּ, שֶׁצְרִיף לִזְמַר 'אַתֶּם עֲדִי' כְּדִי לְהוֹכִיחַ שְׁכוּונתוֹ לְהִתְחַיֵּב
54 בְּהוּדָא זֶה, וְלֹא לְשִׁטּוֹת בְּתוֹבַע, אִי שְׂכִיב מְרַע אִין צְרִיף לִזְמַר
55 אַתֶּם עֲדִי, וְכִטְעַם שִׁיבוֹאֵר לְהִלָּן.
56 ספק נוסף: שְׂכִיב מְרַע הַמוּדָה בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁהוּא חֵיבוֹב מִמּוֹן, צְרִיף
57 שְׂאִמְרָא לָהֶם 'כְּתוּב' כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה לָהֶם רְשׁוּת לְכַתּוּב שֶׁטֶר עַל
58 הוּדָאתוֹ, וְכִטְסֵם אִדָּם שֶׁאִין הַעֵדִים רְשׁוּת לְכַתּוּב שֶׁטֶר לֹלֵא
59 צִיּוּוֹ, כְּמִבוּאֵר לְעִיל (מ), אִי שֶׁאִין צְרִיף לִזְמַר 'כְּתוּב'.
60 מבאר רבא את צדדי הספק הראשון: הָאֵם אָדָּם מְשַׁפְּחָ בְּשַׁעְתָּ
61 מִיָּתָה, וּמְמִילָא דִּינּוּ כְּכֹל אִדָּם הַעֲשׂוֹי לְשִׁטּוֹת בְּחִבְרֵיו, וְצְרִיף לִזְמַר
62 'אַתֶּם עֲדִי', אִי שֶׁאִין אָדָּם מְשַׁפְּחָ בְּשַׁעְתָּ מִיָּתָה, וְהוּדָאתוֹ מִחֵיבִיתוֹ
63 לֹלֵא אִמְרַת אִתָּם עֲדִי.
64 בְּתַר דְּבִצְעָא, הָדַר פְּשָׁטָה – לְאַחַר שֶׁהִסְתַּפֵּק רַבָּא בְּדִינִים אֱלוֹ, חוֹר
65 וּפְשָׁטָן, לְגַבֵּי הַסֵּפֶק הִרְאִישׁוֹן אִמְרָא, אִין אָדָּם מְשַׁפְּחָ בְּשַׁעְתָּ מִיָּתָה,
66 וְאִינוּ צְרִיף לִזְמַר בְּשַׁעְתָּ הוּדָאתוֹ 'אַתֶּם עֲדִי' וְלְגַבֵּי הַסֵּפֶק הַשְּׁנִי
67 אִמְרָא, דְּבְרֵי שְׂכִיב מְרַע בְּכְתוּבִין וְכְמִסְוִיָּין דְּמֵו, וְאִינוּ צְרִיף לִזְמַר
68 'כְּתוּבוֹ', וְתִיקְנוּ זֹאת חֲכָמִים כְּדִי שֶׁלֹּא תִיטְרַף דַּעְתּוֹ עֲלֵיו מַחֲשֵׁשׁ
69 שֶׁלֹּא יִקְיִמוּ אֶת דַּבְרֵיו, כְּמִבוּאֵר לְעִיל (מק).

משנה

70 משנתינו מבררת מתי גובה המלוה מנכסים שהיו ביד הלוה ומכרם
71 או נתנם במתנה: הַמְּלוּהָ אֶת חֲבִירוֹ בְּשִׁטְרָא שְׁחַתוּמִים בּו עֵדִים, אִף
72 שֶׁלֹּא פִירַשׁ בְּשִׁטְרָא שִׁיּוּכֵל לְגַבּוֹת מְנַכְסִים מְשׁוּעַבְדִים, נִזְכָּה הַמְּלוּהָ
73 מְנַכְסִים מְשׁוּעַבְדִים – קַרְקַעוֹת שֶׁקֵּנוּ לְקוֹחוֹת מִהִלּוּהָ לְאַחַר
74 הַהִלּוּאָה, כִּיּוֹן שֶׁנִּכְסִים אֱלוֹ הַשְּׁתַּעֲבָדוּ לְמִלּוּהָ בּוּמֵן הַהִלּוּאָה,
75 וְשַׁעֲבָדוּ קִדָּם לְקִנְיַת הַלּוֹקָח, וְכִיּוֹן שֶׁלְשִׁטְרָא הַחֲתוּם בְּעֵדִים יוֹצֵא
76 קוֹל וּמִתְפָּרֵס עֵנִין הַהִלּוּאָה, יִכְלוּ הַלּוֹקוֹחוֹת לְבַרֵּר וְלַהּוֹזֵר
77 מִלְּקוֹחַת קַרְקַעוֹת אֱלוֹ, וְהֵם שֶׁהִפְסִידוּ לְעַצְמָם בְּכֹךְ שֶׁלֹּא בִירְרוּ וְקִנּוּ
78 אוֹתָם.
79 אִךְ הִלּוּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל יְדֵי – בִּפְנֵי עֲדִים, וְלֹא חֲתָמוּ הַעֵדִים עַל
80 שֶׁטֶר חוֹב, נִזְכָּר אוֹתָם רַק מְנַכְסִים בְּנֵי חוֹרִין – נִכְסִים שֶׁבִיד הַלּוּהָ
81 עֲצָמוֹ, וְלֹא מְנַכְסִים שֶׁמְכַר לְאַחֲרֵים, כִּיּוֹן שֶׁלַּהִלּוּאָה בְּעֵדִים וְלֹלֵא
82 שֶׁטֶר אִין קוֹל וּפְרָסוּם, וְלֹא יִכְלוּ הַלּוֹקוֹחוֹת לְהוֹזֵר מִלְּקוֹחַתָּם.

1 ואם כן הָאֵם נִמְי לְגַבֵּי הַקְּדֵשׁ נִאֵמַר שְׁבִאֲמַת אִינוּ חֵיבוֹב מְנָה לְאוֹתוֹ
2 אִדָּם, וְהִטְעַם שֶׁאִמְרָא שֶׁהוּא חֵיבוֹב, כִּיּוֹן שֶׁאָדָּם עֲשׂוֹי שְׁלֹא לְהַשְׁבִּיעַ
3 אֶת עַצְמוֹ, וְרִצּוֹנוֹ שֶׁאֵם יִבְרִיא מִמְּחֻלְתּוֹ לֹא יִסְבְּרוּ שֶׁהוּא עֲשִׂיר,
4 וּמְדוּעַ אִמְרָא רַב הוּנָא שֶׁמְקַבְּלִים אֶת דַּבְרֵיו, וּמוֹצִיאִים מְנָה
5 מִהַקְּדֵשׁ.
6 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: כִּי קָאָמְרָא רַב הוּנָא הָתָּם – דִּין זֶה שֶׁאִמְרָא רַב הוּנָא
7 לְגַבֵּי הַקְּדֵשׁ, הוּא בִּאּוּפֵן דְּאוֹתוֹ אִדָּם שֶׁלְגַבֵּי הוּדָה הַשְּׂכִיב מְרַע
8 שֶׁהוּא חֵיבוֹב לוֹ מְנָה, נְקִיטָא שְׂמִירָא – מַחֲזִיק בְּשִׁטְרָא חוֹב נִגְד הַשְּׂכִיב
9 מְרַע, וְכִיּוֹן שֶׁגַּם הַשְּׂכִיב מְרַע מוּדָה שֶׁהוּא חֵיבוֹב לוֹ, מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ
10 וְנוֹתְנִים לוֹ.
11 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִם כְּדַבְרִיף שְׂכִיב מְרַע שֶׁהוּדָה חֵיבוֹב כְּשִׂישׁ עֲלֵיו
12 שֶׁטֶר, מְכַלָּל – מְשַׁמַּע, דְּרַב וְשִׁמּוּאֵל שֶׁפְּטָרוּ אֶת הַשְּׂכִיב מְרַע שֶׁלֹּא
13 אִמְרָא 'תְּנוּ', אִמְרוּ זֹאת בִּאּוּפֵן דְּלֹא נְקִיטָא שְׂמִירָא, וְאִם כֵּן קִשָּׁה, מְדוּעַ
14 אִם אָמְרָא 'תְּנוּ', נִזְכָּרְנִין, וְהִרִי חוֹב זֶה מְלוּהָ עַל פֶּה הוּדָה, וְרַב וְשִׁמּוּאֵל
15 דְּאָמְרֵי תְרִוּוּהוּ, מְלוּהָ עַל פֶּה, אִינוּ נִזְכָּרָה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְלֹא מִן
16 הַלְּקוֹחוֹת, וְאִם כֵּן אִף אִם אִמְרָא 'תְּנוּ' וּמוּכַח שֶׁהַחוֹב אִמְתָּ, מְכַל
17 מְקוֹם אִין הַיּוֹרְשִׁים חֵיבִים לְשַׁלְמוֹ.
18 רַב נַחְמָן מְבַאֵר בִּאּוּפֵן אַחַר אֶת הַחִילּוּק בֵּין דַּבְרֵי רַב הוּנָא לְדַבְרֵי
19 רַב וְשִׁמּוּאֵל: אִלָּא אָמְרָא רַב נַחְמָן, לְעוֹלָם אִין חִילּוּק בֵּין הַקְּדֵשׁ
20 הַהִדְיוּט, וְאִדְרֵי וְאִדְרֵי – בֵּין לְגַבֵּי הַקְּדֵשׁ וּבֵין לְגַבֵּי הַדְיוּט מְדוּבַר
21 הַנְּקִיטָא שְׂמִירָא, וְלֹא קְשִׁיָּא, הָא – בְּדַבְרֵי רַב הוּנָא לְגַבֵּי הוּצָאָה
22 מִהַקְּדֵשׁ, מְדוּבַר דְּהַשְּׁטֶר מְקִיָּוִים, וְלִכְּן הוּא גוֹבֵה אֶת אוֹתוֹ מְנָה,
23 וְהָא – בְּדַבְרֵי רַב וְשִׁמּוּאֵל, מְדוּבַר דְּלֹא מְקִיָּוִים, וְלִכְּן יֵשׁ חִילּוּק
24 בְּלִשׁוֹנוֹ, אִם אָמְרָא 'תְּנוּ', מְקִיָּוִים לְשְׂמִירָא – קִיָּים בְּהוּדָאתוֹ אֶת
25 הַשְּׁטֶר, וּגוֹבֵה בּוֹ הִלָּה, אִךְ אִם לֹא אָמְרָא 'תְּנוּ', לֹא מְקִיָּוִים לְשְׂמִירָא,
26 וְאִילוֹ הוּדָאתוֹ לְבַדָּה אִינָה מִחֵיבִיתוֹ, מַחֲשֵׁשׁ שֶׁאִמְרָא כֵּן כְּדִי שֶׁלֹּא
27 לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי, וְרַק אִם יִקְיִמְנוּ הַמְּלוּהָ יוּכַל לְגַבּוֹת בּוֹ.
28 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת דִּינָם שֶׁל יְתוּמִים הַטּוֹעֵנִים שֶׁפְּרַעוּ אֶת חוֹב
29 אֲבִיהֶם: אָמְרָא רַבָּה, שְׂכִיב מְרַע שְׂאִמְרָא מְנָה לְפִלוֹנִי בְּיָדִי, וְאַחֲרֵי
30 שִׁמַּת הָאֵב אָמְרוּ הִיתּוּמִין פְּרַעְנִין, נֶאֱמַרְנִין. אִךְ אִם אִמְרָא הַשְּׂכִיב מְרַע
31 'תְּנוּ מְנָה לְפִלוֹנִי', וְאָמְרוּ הִיתּוּמִין פְּרַעְנִין, אִין נֶאֱמַרְנִין.
32 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: כִּלְפִי לִיָּא – לְהִיכֵן פּוֹנֵה דַבֵּר זֶה שֶׁאִמְרָא רַבָּה, וְהִרִי
33 אִיפְכָא מִסְתַּבְּרָא, אִם אָמְרָא 'תְּנוּ מְנָה', כִּיּוֹן דְּפִסְקָה אֲבוּהוֹן לְמִילָתָא
34 – כִּיּוֹן שֶׁאִמְרָא אֲבִיהֶם דַּבֵּר בְּרוּר וּמוּחֲלָט, אִיפְכָא לְמִירָא דְּפִרְעִיתָ –
35 אִפְשָׁר לִזְמַר שֶׁאִבְן פְּרַעוּהוּ, אֲבַל אִם אִמְרָא הָאֵב מְנָה לְפִלוֹנִי בְּיָדִי,
36 כִּיּוֹן דְּלֹא פִסַּק אֲבוּהוֹן לְמִילָתָא – לֹא אִמְרָא דַּבֵּר בְּרוּר וּמוּחֲלָט, אִיפְכָא
37 לְמִירָא דְּלֹא פְּרַעְיָה, וְאִינוּם נִאֵמְנִים לִזְמַר שֶׁפְּרַעוּ לוֹ.
38 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת דִּינּוֹ שֶׁל רַבָּה בִּאּוּפֵן שׁוֹנָה: אִלָּא אִי אִיתָמְרָא, הָכִי
39 אִיתָמְרָא, שְׂכִיב מְרַע שְׂאִמְרָא מְנָה לְפִלוֹנִי בְּיָדִי, וְלֹא אִמְרָא לְשׁוֹן 'תְּנוּ',
40 וְאָמְרוּ הִיתּוּמִין חוֹר וְאָמְרָא לָנוּ אָבָא לְפָנֵי מוֹתוֹ פְּרַעְתִּי חוֹב זֶה לְפָנֵי
41 שֶׁאִמְרַתִּי לָכֵן לְשַׁלְמוֹ, נֶאֱמַרְנִין. מֵאִי מְעַמָּא, מְבַאֵרֶת הַגְּמָרָא: כִּיּוֹן
42 שֶׁשֶׁאִמְרָא 'מְנָה לְפִלוֹנִי בְּיָדִי' שׁוֹז לְשׁוֹן מְסוּפֶקֶת, מוּכַח שֶׁלֹּא הִיָּה
43 חֵיבוֹב בְּרוּר בְּעֵינָיו, וְיִתְכֵן שֶׁאִחַר כֹּךְ אִדְבְּרֵי מִיָּדֵךְ – נוֹכַח שֶׁכָּבַר

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בודאי מותר לעוררו על המבואר בש"ס בכ"מ בחוב וזכות הרב לאנשי מקומו וידוע ג"כ הדיוק דרבנו הזקן בכינוי רב מרא דאתרא שלאמיתתו של דבר הוא הבעל דמקומו וכיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש אלא לפי כחן הרי בודאי שניתנו להרב הכחות למלאות תפקידו זה אלא שצריך הוא להוציאם מן הכח אל הפועל והבא לטהר מסייעין אותו, מובן שלא לדרשא קאיתנא אלא שבהנוגע לפועל ובעיקר העיקרים החדרת קיום מצות מעשיות בחיי היום יומים וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

ברכת הצלחה בכל הני"ל.

בבא בתרא. גט פשוט – פרק עשירי דף קעה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפז רשב"ם

1 **הכא נמי** – גבי הקדש, איכא למימר לכך נתכוין, ואמאי קאמר רב הונא נאמן, ונותנין
2 לו הנהגה? כי קאמר רב הונא דנקיט שטרא – ההוא מלוא, וזה הודה לו. ופרכינן: מפלל
3 דרב ושמואל מיירי ברלא נקיט – והלכך אין נותנין לו כי לא אמר "הנו". אי הכי, כי
4 אמר "הנו" אמאי נותנין? מלוא על פה הוא כו', ואי (לאו) משום טעמא דמצוה לקיים
5 דברי המת – לא היה להם ליתן בשביל דברי
6 אביהם עד לאחר מותו. אלא אמר רב נחמן –
7 בין זה שאמר שכיב מרע "מנה לפלוני בידך"
8 והוא באל ליפרע מן הקדש, ובין זה הבא ליפרע
9 מנביו – כולו שטרי נקטי דמסקי ביה בהאי
10 שכיב מרע מנה, ולא קשיא. הא – דהקדש –
11 במקיים, דאיכא הנפק. אמר תנו קיימיה
12 לשטרתי – ולא צריך מלוא לקיימיה. לא אמר
13 תנו – חישינן דלמא משום שלא להשביע את
14 בניו אמר הכי, ולא גבי עד דמקיימי לשטרתי.
15 דכיון דפסקה אבהון – שגמר דבריו ורצונו
16 לפרוע. מאי טעמא – (דלא?) דלמא איכדורי
17 מידכר, והלכך לא רצה לומר עדיין "הנו". שכיב
18 מרע שהודה – בעל חובו טוען לו מנה לי בידך,
19 ואמר לו: הן. דכהאי גוונא אמרין בסנהדרין
20 בפרק "זה בורר" (כט, ב) דצריך שיאמר "אתם
21 עדי", ואי לא – מצי אמר לה: מנשה אני כך.
22 צריך שיאמר כתובו – דאמרין ב"חוקת
23 הבתים" (בבא בתרא מ, א): הודאה בפני שנים
24 – צריך שיאמר "כתובו", והכרי שכיב מרע
25 ככתובין וכמסורין – ואין צריך לומר "כתובו".
26 **משנה** המלוה את חברו בשטר – אפילו אין
27 כתוב בו אחריות, הא פסקין הלכתא ב"שנים
28 אחוזין" (בבא מציעא טו, ב) דאחריות טעות
29 סופר הוא, וכמי שכתוב בו אחריות דמי.
30 משועבדים – מכוונין. הוציא

22 **עדי", או אין צריך לומר "אתם עדי"?** צריך שיאמר "כתובו", או אין צריך לומר "כתובו"?
23 **אדם משטה בשעת מיתה, או אין אדם משטה בשעת מיתה?** בתר דבעיא הדר פשטה:
24 **אין אדם משטה בשעת מיתה, ודברי שכיב מרע פכתובין וכמסורין דמו.** **משנה** המלוה
25 **את חברו בשטר – גובה מנכסים משועבדים, על ידי עדים – גובין מנכסים בני חורין.**
הוציא

נותנים על ידי שבועה אם היה מקיים, שאין צריך אלא לישבע שלא נפרע, וזה יכול הוא לעשות, ולא שייך לומר "אין נותנים". אבל בלא מקיים, דבעי קיום וקודם שיפרע – שייך לומר "אין נותנים". דהא גבי הקדש אמרו נאמן במקיים, ולא טענין ליה פרוע ויצטרך שבועה, אלא נאמן בלא שבועה, כדמוכח הדין דשבועות (בב, ב) שהבאתי לעיל אלא נראה לרבי: דהיכא דנקט הווא מלוא שטרא ומקיים – אין הלוה גריל לעולם לומר שלא להשביע שחייב לו מנה כמו שכתב בשטר, היכא דפרעה, שלא יהא סבורים העולם שלא פרעו.
אלא אי איתמר בו – לא בעי למימר: "אלא איפכא איתמר", דידע גמרא שאמר על "מנה לפלוני בידך" דנאמנים. **הוור** ואמר לנו אבא פרעתי נאמנים דלמא אדכורי מדכר – והיינו באותה שעה, כדמוכח בסמוך, ודקאמר: אי איתא דפרעיה כו'. והכא נאמנים – משום שהוא היה נאמן לומר פרעתי קודם לכן, מגו דנאמן לומר פרעתי אחרי כן. כדתנן: מנה לי בידך אמר לה: הן. למחר אמר לה: תנודו לי. נתתי לך – פטור, אלא דמשביעין אותו שבועת היסת מדרבנן. ואף הם יכולים לומר פרענו אחרי כן. והא דאמר אין נאמנים כיון דלא פסקה למיתלתיה – היינו דספי מסתבר לומר שם אין נאמנים, מ"תנו מנה לפלוני". ואומר רבי: הא דאמר סוף פרק קמא דגיטין (די, א): הנהו נגאי דעבדו חושבנא בהדי הדידי כו', לטוף לא פש גביה ולא מידי, ומסקי דהאי דאקני למריה ארעא זחי ופשו גביה – קנין טעות הוא, וחורר. ומפרש רבינו הם ורבינו הנאל: שהיו חזן מודים שטעו תחלה בשחבוך, שאם לא כן – לא היה נאמן, שאם לא כן אין קנין מועיל לעולם, שיאמר "טעיתי", וגם יאמר היאך טעה – הא לא הוכיח הדין, ודאי הוא יכול להיות נאמן בכמה מקומות מגו דהוה מצי למימר "פרעתי אחרי כן", דהא שטרי שיהו מודים שטעו אחרי כן, משום דקנין חשוב כ"נתנו". דהכא, אלא הוא נאמן לומר פרעתי כבר – מגו דמצי למימר פרעתי אחרי כן. ומכל מקום יכול הוא להיות נאמן צריך שיהו מודים שטעו אחרי כן, לא הוה מקני. ויש מפרשים דדוקא בשכיב מרע שייך למימר אדכורי מדכר, שאין דעתו מיושבת עליו, אבל בריא – לא.
ודברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו כו' – האי "ככתובין" לא הוי ככתובין ולעיל פרק "מי שמת" (קנא, א). דהתם קאמר שהם ככתובים וכמסורין כבר, דלא בעי קנין. אבל הבא לא בעי למימר דדוקא ככתובין וכמסורין, אלא אלימו טובא כדברים הכתובים, הלכך הוי כאלו אמר "כתבו". ודבריה יפוי כח עשו חכמים בשכיב מרע בלא הווא לדלעיל דלא בעי קנין, כי ההיא דאמר בפרק קמא דגיטין (די, ב) ד"הולך" כ"כ"כ" בשכיב מרע, אפילו לא הוי בבריא כוכי.
המלוה את חברו בשטר כו' (על ידי) עדים גובה מנכסים בני חורין – הכא תנן בהדיא דמלוא על פה לא גבי ממשועבדים ומדרבנן. והא דפירש רש"י פרק "הנזיקין" (גיטין א, א) דמוין האשה והבנות גובין מנכסים בני חורין לפי שאין קצובים, אבל הוה קצובים היו גובין אף על פי שאין כתובים, משום דהוה כמלוה על פה – ליתא, ואגב ויתא לא עיין בה. אלא טעמא דאכילת פירות למזון האשה והבנות דגבי הם אי קצובים, אפילו אין כתובים – משום דקלא אית להו. והקשה הרב רבינו יעקב מקורבלי: אם כן היאך נשבעין במודה מקצת הטענה? והא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ואומר רבי: כגון שנחל שעבודו. אי נמי, ברליכא עדים. דהא דשעברא דאורייתא – היינו על פי עדים, אבל על פי עצמו – לא. ובפרק קמא

גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו - אף על גב דמיניה מיירי, מכל מקום מעות אין לו, דלאו הני מעות שבק אבודוק, אף על גב דהיינו מיניה. קרקע אמאי יש לו? אלא ודאי עיקר שעבוד הוא על קרקע. אלמא, שעבוד קרקע לקוחות דאורייתא. רב ר' תורה בעל חוב דינו בבורית - תימה: היכי מוכח מהבא דשעבודא דאורייתא? דלמא היינו מיניה. דמיניה

פשיטא דגבי בין קרקע ובין סובין. ושמא עולא אמרה על הא דפרק ה"זינדיק" (גיטין מ, ב) דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו חן וזיבורית, דמשום פסידא דלקוחות אוקמהו דאורייתא, ונדקאמר "אוקמהו דאורייתא" - משמע דהתם נמי דאורייתא הוא. מיהו, לא אשכחן דקאמר איהו בהדיא הכי. אבל הגמרא קאמר ה"ה ב"הינדיקין" (שם ג, א): כדעולא, דאמר עולא כו' משום פסידא דלקוחות כו', ואפילו אמר בהדיא הכי - לא הוה דוקא, דשפיר משמע אוקמהו דאורייתא דמיניה הוא. ונראה, שמא מדקאמר בבורית - משמע קרקע זבורית, מדלא הזכיר סובין. ואין נראה לפרש דהאי דמאן דאמר לאו דאורייתא - היינו אפילו מיניה. דהא פשיטא שחייב לשלם, ואם אין לו מעות - פשיטא דאינו פטור בכך, אלא יתן לו סובין או קרקע, (או) ימכר ויתן לו מעות. אלא פשיטא שעבוד לקוחות מיירי, משמעובדים. אף על פי דכתב ליה אחריות בהדיא - לאו דאורייתא הוי האי קנין, דמדאורייתא לא יוכל לשעבד בחובו את נכסיו מן הלקוחות, אף על פי שיכול למכור. ומה שפירש רבינו שמואל בן מאיר גבי שעבוד דאורייתא הוי האי קנין - דכתבי "יוציא אליו" את העבט, ונבי לאו דאורייתא, פירש: והא דכתבי "יוציא אליו העבט" - במשכנו שלא בשעת הלוואתו בבבא מציעא (קד, ב) (לא) - משמע דשעבוד דמיניה פליגי, ולא ידע רבי מאי קאמר. וגם לא הבנתי מה שאומר למאן דאמר לאו דאורייתא, דקרא במשכנו בשלא בשעת הלוואתו. כל שכן דהוי דאורייתא, דבשלא בשעת הלוואתו - הוא נבייה מחוב "אני גובה לא מן הירוששים - תימה: בין דמלוה בשטר גובה מן הירוששים, אף על גב דשעבוד לאו דאורייתא - שלא בשטר נמי מאי טעמא לא גביי מה לי הובא דאית ליה קלא מה לי הובא דלית ליה קלא? וש' זומרי. מי שמלוה בעדים אינו חושש לקלא. ולגבייה דלקוחות לא תקנו חכמים לגבות מן הירוששים, לא מן הירושין - וקשה לרבינו ינאי: דב"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) גבי הלכה גובין מן העבדים, אמר רבי אלעזר: אפילו מיתמי? לא, מיניה. מיניה, אפילו מנלימא דעל תפיסה ומשני: שעשאו אפתיקי ומכרו. משמע: אבל מיתמי לא גבי. ותימה: דפסקינן לקמן דמלוה על פי גובה מן הירושין ולא מן הלקוחות. אלמא גובה טפי מן הירושין מן הלקוחות. והתם גבי טפי מלקוחות ותיריך רבי: דודאי מלקוחות גבי טפי מדגבי מירוששים, אף על גב דעדיף לקוחות הבא, כדאשכחן גבי מוכר שודו בעדים גובה מנכסים משועבדים, דקאמר לעיל ב"חזוקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב, מו, א) אפסודי אפסדי אנפשייהו, ואף על גב דאינו גובה מן הירושין, וטעמא - משום שעשו חוצפא לקוחות דבר שיש עליו קול שהיה משועבד, והאי טעמא לא שייך בירושין. ומתאי טעמא לא גבי מן מלקוחות התם ולא מן הירושין. מיהו, אין נראה לרבי, שמוכר שודו בעדים גובה מן הירושין כמו מן הלקוחות, מאחר דאית ליה קלא. כמו שמלוה בשטר גובה מן הירושין כמו שמואל אף על פי שמלוח על פי אינו גובה. והאיל ואתי ליה קלא. ומטעם תקנה, כמו שתקנו במלוה דגבי משום מעיל דלת. הכי נמי אשכחן בסנהדרין (א, ב), ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה - שלא תנעול דלת בפני לוי. ואפילו בכל דיני ממונות שבעולם אנו דנים בלא דרישה וחקירה משום תקנת השוק, בין בדיני ירושה בין בדיני מקד. הכי נמי, טעמא משום דנעילת דלת - לאו דוקא, הואו הדין במקום כדפרישית. וכן בעמד ברין דבסמוך, ומשום קלא גובה מן הירוששים ומן הלקוחות שלא תפתח דלת הלוים. ובהאי ד"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) נראה דבעי למימר כדפרישית התם, אלא כגון שעשאו אפתיקי, ועמד ברין דבסמוך, מספקא לרבי אי משום קלא אי משום תפיס ולמוחו, דכל מעשה בית דין אין משמטיין, ואי הוה מעשה בית דין - הוה טעמא דעמד ברין משום דהוי כמחזוק בכך, ואי לא מיירי אלא בכותבה - הוי טעמא דעמד ברין משום דאית ליה קלא. והלכך גבי מן יורשין משום פתיחת דלת בפני הגולתינן, וכל שכן ומן הלקוחות. וזה נראה היכי, דעמד ברין משום קלא הוא ולא משום דתפיס, דאנוס ומפתה גופייהו בעתהו בן געשה כמלוה וממשלתי, כדביתא דתניא כותיה דשמואל ב"הובא תיבין" (גיטין יח, א).

הוציא עליו - מלוה. כתב ידו - של לוח, שהוא חייב לו ממנו, ואין כאן עדות אחרת. גובה מנכסים בני חורין - דלא גובה ממשועבדים אלא מלוה הכותוב בשטר שיש בו עדים. דכין דאיכא תרתין, שטר ועדים - מפכי ליה לקלא, ולקוחות הוא דאפסודו אנפשייהו, שלא חקרו בדבר, וניחו בני חרי למוכר לגבות מהם. ערב היוצא כו' - שכתב בתוך השטר אחר חתימת העדים: "אני פלוני בן פלוני ערב".

גובה מנכסים בני חורין - מן הערב בערבות שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות. והוא הדין לערב בלא שטר אחר מתן מעות. ואמר ליה בן ננס אינו גובה - דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו. גמרא שעבודא דאורייתא - "יוציא אליו העבט" (גיטין כד) - הואו הדין למקרקעי. לאו דאורייתא - וקרא במשכנו שלא בשעת הלוואתו, בבבא מציעא (קד, ב), משום פסידא דלקוחות - שלא יוכלו להחרו בדבר שאין ידוע לעולם. ומי אמר רבה - שעבודא לאו דאורייתא? והא אמרין בפרק "יש נוהלין" (בבא בתרא קב, ב), שלוחו מתם: כבוד נטל פי שנים במלוה, ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובת אביהם - יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבודוק דמי, וקרינא ביה "בבל אשר ימצא לו" - אלמא שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו - דמעות הלוהו ומעות משלם, דמי טפי ל"אשר ימצא לו". בעל חוב דיניה ב"יבורית" - ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא (ה, א) מ"הואיש אשר אתה נושה בו יוציא" וגו' מה דרבו של אדם להוציא - פחות ובכבלי. אלמא שעבודא ד"יבורית דאורייתא. ומשני: לפעמייהו דבני מערבא קאמר - דאמר התם: נטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא במעות, ומיהו, לדידיה סבירא ליה דבבור אינו נטל פי שנים, ולא שנוא גבו קרקע ולא שנוא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא. יורשי בעל הבור חייבין לשלם - אלמא מלוה על פי גובה מן הירוששים, וקשיא לרב ושמואל. כשעמד ברין - דמעשה בית דין כמלוה בשטר דמי. שעשאו - השור טריפה, ועמד ברין קודם שיצתה נשמתו. וקביו - השור דחפו וקברו בתוך קרקעית הבור. אפומא דבירא - לפני מותו. אמר

הוציא עליו פלוני בן פלוני ערב. גובה מנכסים בני חורין - מן הערב בערבות שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות. והוא הדין לערב בלא שטר אחר מתן מעות. ואמר ליה בן ננס אינו גובה - דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו. גמרא שעבודא דאורייתא - "יוציא אליו העבט" (גיטין כד) - הואו הדין למקרקעי. לאו דאורייתא - וקרא במשכנו שלא בשעת הלוואתו, בבבא מציעא (קד, ב), משום פסידא דלקוחות - שלא יוכלו להחרו בדבר שאין ידוע לעולם. ומי אמר רבה - שעבודא לאו דאורייתא? והא אמרין בפרק "יש נוהלין" (בבא בתרא קב, ב), שלוחו מתם: כבוד נטל פי שנים במלוה, ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובת אביהם - יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבודוק דמי, וקרינא ביה "בבל אשר ימצא לו" - אלמא שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו - דמעות הלוהו ומעות משלם, דמי טפי ל"אשר ימצא לו". בעל חוב דיניה ב"יבורית" - ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא (ה, א) מ"הואיש אשר אתה נושה בו יוציא" וגו' מה דרבו של אדם להוציא - פחות ובכבלי. אלמא שעבודא ד"יבורית דאורייתא. ומשני: לפעמייהו דבני מערבא קאמר - דאמר התם: נטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא במעות, ומיהו, לדידיה סבירא ליה דבבור אינו נטל פי שנים, ולא שנוא גבו קרקע ולא שנוא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא. יורשי בעל הבור חייבין לשלם - אלמא מלוה על פי גובה מן הירוששים, וקשיא לרב ושמואל. כשעמד ברין - דמעשה בית דין כמלוה בשטר דמי. שעשאו - השור טריפה, ועמד ברין קודם שיצתה נשמתו. וקביו - השור דחפו וקברו בתוך קרקעית הבור. אפומא דבירא - לפני מותו. אמר

הוציא עליו פלוני בן פלוני ערב. גובה מנכסים בני חורין - מן הערב בערבות שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות. והוא הדין לערב בלא שטר אחר מתן מעות. ואמר ליה בן ננס אינו גובה - דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו. גמרא שעבודא דאורייתא - "יוציא אליו העבט" (גיטין כד) - הואו הדין למקרקעי. לאו דאורייתא - וקרא במשכנו שלא בשעת הלוואתו, בבבא מציעא (קד, ב), משום פסידא דלקוחות - שלא יוכלו להחרו בדבר שאין ידוע לעולם. ומי אמר רבה - שעבודא לאו דאורייתא? והא אמרין בפרק "יש נוהלין" (בבא בתרא קב, ב), שלוחו מתם: כבוד נטל פי שנים במלוה, ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובת אביהם - יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבודוק דמי, וקרינא ביה "בבל אשר ימצא לו" - אלמא שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו - דמעות הלוהו ומעות משלם, דמי טפי ל"אשר ימצא לו". בעל חוב דיניה ב"יבורית" - ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא (ה, א) מ"הואיש אשר אתה נושה בו יוציא" וגו' מה דרבו של אדם להוציא - פחות ובכבלי. אלמא שעבודא ד"יבורית דאורייתא. ומשני: לפעמייהו דבני מערבא קאמר - דאמר התם: נטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא במעות, ומיהו, לדידיה סבירא ליה דבבור אינו נטל פי שנים, ולא שנוא גבו קרקע ולא שנוא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא. יורשי בעל הבור חייבין לשלם - אלמא מלוה על פי גובה מן הירוששים, וקשיא לרב ושמואל. כשעמד ברין - דמעשה בית דין כמלוה בשטר דמי. שעשאו - השור טריפה, ועמד ברין קודם שיצתה נשמתו. וקביו - השור דחפו וקברו בתוך קרקעית הבור. אפומא דבירא - לפני מותו. אמר

הוציא עליו פלוני בן פלוני ערב. גובה מנכסים בני חורין - מן הערב בערבות שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות. והוא הדין לערב בלא שטר אחר מתן מעות. ואמר ליה בן ננס אינו גובה - דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו. גמרא שעבודא דאורייתא - "יוציא אליו העבט" (גיטין כד) - הואו הדין למקרקעי. לאו דאורייתא - וקרא במשכנו שלא בשעת הלוואתו, בבבא מציעא (קד, ב), משום פסידא דלקוחות - שלא יוכלו להחרו בדבר שאין ידוע לעולם. ומי אמר רבה - שעבודא לאו דאורייתא? והא אמרין בפרק "יש נוהלין" (בבא בתרא קב, ב), שלוחו מתם: כבוד נטל פי שנים במלוה, ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובת אביהם - יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבודוק דמי, וקרינא ביה "בבל אשר ימצא לו" - אלמא שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו - דמעות הלוהו ומעות משלם, דמי טפי ל"אשר ימצא לו". בעל חוב דיניה ב"יבורית" - ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא (ה, א) מ"הואיש אשר אתה נושה בו יוציא" וגו' מה דרבו של אדם להוציא - פחות ובכבלי. אלמא שעבודא ד"יבורית דאורייתא. ומשני: לפעמייהו דבני מערבא קאמר - דאמר התם: נטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא במעות, ומיהו, לדידיה סבירא ליה דבבור אינו נטל פי שנים, ולא שנוא גבו קרקע ולא שנוא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא. יורשי בעל הבור חייבין לשלם - אלמא מלוה על פי גובה מן הירוששים, וקשיא לרב ושמואל. כשעמד ברין - דמעשה בית דין כמלוה בשטר דמי. שעשאו - השור טריפה, ועמד ברין קודם שיצתה נשמתו. וקביו - השור דחפו וקברו בתוך קרקעית הבור. אפומא דבירא - לפני מותו. אמר

גובה ממשועבדים.
 57 מקשה הגמרא: אי הכי, מלוח על פה נמי – גם כן יתקנו שיגבו
 58 מנכסים משועבדים. מתרצת הגמרא: הַתָּם, במלוח על פה, לית
 59 ליה קלא – אין קול ופרסום להלואה, ולא רצו חכמים לתקן תקנה
 60 הגורמת הפסד ללקוחות.
 61 אדם שמת והניח כמה בנים, מקבל הבכור פי שנים בירושה,
 62 שנאמר (דברים כא ז) 'כי את הבכור בן השנואה יביר לתת לו פי שנים
 63 בכל אשר ימצא לו'. אמנם דרשו חכמים (לעיל קכח) שבכור נוטל פי
 64 שנים רק בדברים שהיו מצויים ביד האב כשמת, ולא בדבר שהיה
 65 רק ראוי לבוא לידו, כגון ירושה שעדיין לא זכה בה האב בחייו.
 66 מקשה הגמרא על רבה: ומי אמר רבא הכי – וכי יתכן שרבה אמר
 67 ששעבודא לאו דאורייתא. והא אמר רבא לעיל (קכז) לגבי יורשים
 68 שגבו את חוב אביהם מהלוח לאחר מיתת אביהם, והנידון הוא
 69 האם הבכור מקבל פי שנים, שאם גבו קרקע, כיון שכבר בחי האב
 70 היתה משועבדת למלוח, היה זה כאילו היתה מוחזקת בידו ויש לו
 71 לבכור חלק כפול בירושה. אבל אם גבו מעות, אין לו לבכור חלק
 72 כפול, כיון שהמעות לא היו מוחזקות ברשות האב, אלא רק
 73 ראויות לבוא לידו. ומוכח שרבה סובר ששעבודא דאורייתא, ולכן
 74 קודם שגבה המלוח את הקרקע כבר נחשב הדבר כאילו היא
 75 ברשותו, ושלא כדבריו כאן.
 76 הגמרא מנסה לתרץ: וכי תימא שלא נאמרה המחלוקת לעיל
 77 בצורה נכונה, ואיפוך – ויש להפוך את השיטות, את דבריו דרבא
 78 יש להפוך לדברי עולא, ואת דבריו דעולא יש להפוך לדברי רבא,
 79 שהוא האומר ששעבודא דאורייתא. ונמצא שרבה הולך בשיטתו
 80 לגבי ירושת בכור, ששעבודא דאורייתא. דוחה הגמרא: והא אמר
 81 עולא, דרב תורה, שפעל חוב דיניה – דינו לגבות את חובו
 82 בביבוי, הקרקע הגרועה ביותר שיש ללוח, ומכך שאמר עולא
 83 שדין גביה מזיבורית הוא מן התורה, מוכח שהוא סובר שמן
 84 התורה משועבדת למלוח קרקע זו, ואם כן רבה החולק עליו הוא
 85 האומר ששעבודא לאו דאורייתא. ואי אפשר להפוך את השיטות.
 86 מתרצת הגמרא: (אלא) לעולם רבה סובר ששעבודא לאו
 87 דאורייתא, וכמבואר בסוגייתנו, ורבא שאמר לעיל שיגבו קרקע יש
 88 לו, גבו מעות אין לו, מעמא דגני מערבא קאמר – אמר חילוק זה
 89 בין קרקע למעות לרעתם של בני מערבא, שאמרו שם שהבכור
 90 נוטל פי שנים בחוב, ואילו ליה לא סבירא ליה – רבה עצמו אינו
 91 סובר ככל כדבריהם, אלא אף אם גבו קרקע אין הבכור נוטל פי
 92 שנים, כיון ששעבודא לאו דאורייתא.
 93 הגמרא מביאה דעת אמוראים נוספים בענין זה, ובענין גביית
 94 החוב מירושי הלוח: רב ושמואל דאמרי תרוניהו, מלוח על פה אינו
 95 גובה לא מן היורשין, ולא מן התקוחות. מאי מעמא, כיון דשעבודא
 96 לאו דאורייתא. דעת החולקים: רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש
 97 דאמרי תרוניהו, מלוח על פה גובה בין מן היורשין ובין מן התקוחות.
 98 מאי מעמא, כיון דשעבודא דאורייתא.
 99 הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל שחוב בעל פה אינו גובה
 100 מירושים: מיתני, שנינו בברייתא, אף שסתם שור שהורג אדם חייב
 101 סקילה ואם הוא מועד בעליו משלמים גם כופר, מכל מקום החופר
 102 בור פרשות הרבים, ונפל עליו שור, והרגו, השור פטור מסקילה,
 103 ובעליו פטורים מכופר, כיון שהחופר הזיק לעצמו בכך שחפר בור
 104 וגרם לנפילת השור. ולא עוד, אלא שאם מת השור בנפילתו לבור,
 105 וירשי בעל הבור חייבים לשלם את דמי השור לבעליו, שהרי אביהם
 106 חפר את הבור וגרם בכך למיתת השור, ואף שהוא עצמו מת,
 107 חייבים יורשיו לשלם. ולדעת רב ושמואל שמלוח על פה אינה
 108 נגבית מהירושים, מדוע חייבים יורשי הלוח לשלם חוב זה, שאינו
 109 חוב שבשטר.
 110 מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעאי, אמר רב, הברייתא עוסקת
 111 בשעבודא החופר בדין קודם שמת, וחייבוהו לשלם את דמי השור,
 112 וחייב בית דין דינו כחייב הכתוב בשטר, שגובה אף מהירושים.
 113 מקשה הגמרא: והא 'הרגו' קתני בברייתא, ואם נהרג כיצד

1 הוציא עליו המלוח שטר שכתוב בו בכתב ידו של הלוח שהוא חייב
 2 לו, גובה בו המלוח מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים, כיון שאין
 3 פרסום לשטר שאין בו עדים, וכיון שיתכן שלא ידעו הלקוחות
 4 שקרקעות אלו משועבדות, אין גובים מהם.
 5 המשנה מבארת את דין גביית המלוח מהערב: קרב על חוב חבריו
 6 היוצא לאחר היתום שמרות – שכתב את התחייבותו להיות ערב
 7 לאחר התימות העדים שבשטר, ואין התימותיהם מעידות על
 8 ערבותו, דינו כערב בכתב יד, וגובה ממנו המלוח רק מנכסים בני
 9 חורין, כיון שגם בזה אין קול ופרסום לדבר שנעשה ללא התימות
 10 עדים. מביאה בזה המשנה מחלוקת: מעשה בשטר כזה שחתם בו
 11 הערב לאחר העדים, וקא לפני רבי ישמעאל, ואמר, גובה בו רק
 12 מנכסים בני חורין. אמר לו בן ננס, באופן כזה המלוח אינו גובה
 13 לא מנכסים משועבדים, ולא מנכסים בני חורין. אמר לו רבי
 14 ישמעאל, למה לא יגבה המלוח מבני חורין, והרי התחייב הערב
 15 בשטר. אמר לו בן ננס, הרי בודאי הדין הוא שמלוח החונק את אהד
 16 [–הלוח] בשוק, כלומר אוחזו בכח שיפרע לו את חובו, ומצאו
 17 חבריו, ואמר לו למלוח, הנה לו [ואני אמת לך את חובו], פטור אותו
 18 אדם שאמר כן, כיון שלא על אמונתו של אותו אדם הלוה המלוח
 19 לאותו אדם, שררי בשעת ההלואה לא נעשה ערב, ומה שאמר לו
 20 שיפרענו היה רק כדי שיניח ללוח, והוא הדין באופן שכשחתמו
 21 העדים בשטר עדיין לא נעשה ערב, ומוכח שלא הלוח מחמת
 22 שמך עלי, ואת הערב חייב כלום, הגם שחתם אחר כך על השטר.
 23 מסיים בן ננס את דבריו: אלא, איהו הוא ערב שהוא חייב לשלם,
 24 וזהו כשאומר למלוח קודם ההלואה הלוה, ואני גותן לך את
 25 המעות, שאם אין הלוח פורע, הערב חייב, שכן על אמונתו של
 26 הערב הלוהו.
 27 ואמר רבי ישמעאל כששמע את דברי בן ננס, הרוצה שיחכים, יעסוק
 28 בגיני ממונות, לפי שהם דינים עמוקים, שאין לך מקצוע [–זוית]
 29 בתורה יותר מזה, והן פמעיין הנובע, והרוצה שיעסוק בגיני ממונות
 30 ישמש את שמעון בן ננס, שהוא בקי מאד בדיני ממונות.

גמרא

31 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בעיקר דין שעבוד: אמר עולא,
 32 דרב תורה, אהד מלוח בשטר ואהד מלוח על פה גובה המלוח
 33 מנכסים משועבדים שביד הלקוחות של הלוח, מאי מעמא, כיון
 34 דשעבודא דאורייתא – שעבוד נכסי הלוח למלוח הוא מן התורה,
 35 ולכן אף לאחר שמכרם הלוח או נתנם במתנה עדיין שעבודו של
 36 המלוח קיים בהם, ויכול לגבותם. ואלא לפי זה, מה הפעם שאמרו
 37 במשנתנו שמלוח על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום
 38 פסידא – הפסדם דלקוחות, שקנו את קרקעות הלוח ולא ידעו שהן
 39 משועבדות, ולכן תיקנו חכמים שלא יוכל המלוח בעל פה לגבות
 40 מלקוחות.
 41 מקשה הגמרא: אי הכי, לגבי מלוח בשטר נמי נאמר שלא יגבה
 42 המלוח מנכסים משועבדים, כדי שלא יפסידו הלקוחות. מתרצת
 43 הגמרא: הַתָּם, במלוח בשטר, אינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו –
 44 הלקוחות הם שהפסידו לעצמם, כיון שיש פרסום להלואה
 45 הנעשית בשטר, והיה להם להמנע מלקנות קרקעות שידוע להם
 46 שהן משועבדות למלוח. אך להלואה בעל פה אין פרסום, ולא
 47 יכלו הלקוחות להזהר.
 48 הגמרא מביאה את דעת החולק על רב הונא: ורבא אמר, דרב
 49 תורה, אהד מלוח בשטר ואהד מלוח על פה, אינו גובה אלא מנכסים
 50 בני חורין, ולא ממשועבדים, מאי מעמא, כיון דשעבודא לאו
 51 דאורייתא – מן התורה אין נכסי הלוח משועבדים למלוח. ומה
 52 הפעם שאמרו במשנתנו שמלוח בשטר גובה מנכסים משועבדים,
 53 כדי שלא תעול דלת בפני לזון, שאם לא יהיו הקרקעות
 54 משועבדות למלוים, יחששו שימכרם הלוח או יתנם במתנה,
 55 וימנעו מלהלוות, וכדי למנוע זאת תיקנו חכמים שהלואה שבשטר

ממשועבדים. והא – מה שאמר רב שגובה ממשועבדים, היינו
 באופן דְּכַתְּבָה ביה בשטר לשון 'פלוני ערב', שהאות וי"ו מחברת
 את ענין הערבות לכל נוסח השטר, והעדים החותמים בסוף
 מעידים גם על הערבות, ולכן גובה המלוה מהערב אף מנכסים
 משועבדים.
 הגמרא מביאה את דעת החולק על רב: ורבי יוחנן אמר, אחד זה
 ואחד זה – בין אם כתוב בשטר 'פלוני ערב' ובין אם כתוב בו 'פלוני
 ערב', אינו גובה מהערב אלא מנכסים בני חורין, ואף על גב דכתב
 ביה 'פלוני ערב'.
 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: מתיב רבא, שנינו
 בתוספתא (גיטין פ"א ה"ט), עדים התחייבו על שאילת שלום בנט – עדים
 החתומים על שטר שנכתב בו נוסח גט אשה, אך קודם חתימתם
 נכתב 'שאלו בשלום פלוני', פסול, כיון דתיישבן שפא רב על
 שאילת שלום חתמו העדים, ולא על אמיתות הגט, ואמר רבי אבהו,
 לרדוי מפרשא ליה מיניה רדוי יוחנן – תוספתא זו התפרשה לי
 מרבי יוחנן, שיש חילוק בדיו זה, אם כתוב 'שאלו בשלום פלוני'
 הגט פסול, כיון שזהו ענין בפני עצמו ויתכן שחתמו רק עליו, אבל
 אם כתוב בסוף הגט 'שאלו בשלום פלוני', הגט כשר, כיון שהאות
 וי"ו מחברת את שאילת השלום לנוסח הגט הכתוב למעלה,
 והעדים החתומים למטה מעידים גם על הגט. ואם כן רבי יוחנן
 לשיטתו היה צריך לחלק בדברי רב, ולומר שאם כתב 'פלוני ערב'
 אין חתימת העדים שייכות לערבות ואינו גובה ממשועבדים, אך
 אם כתב 'פלוני ערב', חתימת העדים הם גם על הערבות, ויגבה
 ממשועבדים.
 מתרצת הגמרא: הקא נמי – גם כאן סובר רבי יוחנן שרק באופן
 דְּכַתְּבָה 'פלוני ערב' אינו גובה ממשועבדים, אך אם כתב 'פלוני
 ערב', גובה ממשועבדים.
 שואלת הגמרא: אי הני, היינו דרב – זו היא שיטת רב, ואילו
 מהלשון 'ורבי יוחנן אמר' משמע שהוא חולק על רב. משיבה
 הגמרא: אימא 'ובן אמר רבי יוחנן', כמו שחילק רב בין לשון 'פלוני
 ערב' לבין לשון 'פלוני ערב'.
 שנינו במשנה: מעשה ופא לפני רבי ישמעאל וכו' ואמר גובה
 מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים
 משועבדים ולא מנכסים בני חורין וכו', ואמר רבי ישמעאל הרוצה
 שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מדון,
 והן כמעין הנובע, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את
 שמעון בן ננס.
 הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת זו: אמר רבא בר בר הנה
 אמר רבי יוחנן, אף על פי שקילין ושיבחו רבי ישמעאל את בן ננס,
 מכל מקום הלכה כמותו – כרבי ישמעאל, שערב היוצא לאחר
 חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין, ולא כבן ננס האומר שאינו
 גובה כלל.
 שנינו במשנה שכן ננס הוכיח את דבריו מאדם הנעשה ערב כדי
 להציל את הלוה מהמלוה שהיה חונקו בשוק, שאינו חייב לפרוע.
 הגמרא מבררת את דעת רבי ישמעאל בזה: איבעיא להו, ב'חונק'
 – במלוא החונק את הלוה בשוק שפרע לו את חובו, וכדי להצילו
 מידו אמר לו אדם אחר שהוא ישלם לו, שאמר בן ננס שפשוט
 שאינו חייב לשלם לו כלום, מה לי אמר רבי ישמעאל – מה יסבור
 בזה רבי ישמעאל, האם יסבור שגם בזה חייב הערב, כיון שכדי
 להצילו מהצער שגורם לו המלוה הוא מוכן לשעבד את עצמו
 לפרעון החוב, או שיוודה לבן ננס הפוטר, כיון שכוונתו היתה רק
 להציל את הלוה מצער ולקיים בכך מצוה, ואף לא נחסר המלוה
 מחמתו ממונ.
 תא שמע, דאמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן, חלוק היה רבי ישמעאל
 על בן ננס אף בחנוק, וסובר שאף בזה חלה ערבותו ויחייב לפרוע.
 עתה שהתבאר שמחלוקתם היא גם ב'חנוק', דנה הגמרא מה
 ההלכה בזה. מסתפקת הגמרא: האם הלכה כמותו – כרבי
 ישמעאל אף בחנוק, וכמו שפסק רבי יוחנן כמותו בערב היוצא
 לאחר חיתום שטרות, שגובה מבני חורין, או שבזה אין הלכה

רב פפא פוסק הלכה בנידון זה: אמר רב פפא, הלכתא, מלוה על
 פה גובה מן הירושין, ובחלק זה פסק כרבי יוחנן וריש לקיש, ואינו
 גובה מן הלקוחות, ובחלק זה פסק כרב ושמואל. מבאר רב פפא
 את טעמו: גובה מן הירושין, כרי שלא תעול דלת בפני לוי. ואינו
 גובה מן הלקוחות, כיון דלית ליה קלא, ואם יגבו מהם יבואו לידי
 הפסד.
 שנינו במשנה: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים
 בני חורין וכו'. הגמרא מבררת האם יש אופנים שגובים
 ממשועבדים בשטר כזה: בעא מיניה רבא בר נתן מרבי יוחנן, אם
 הוחק כתב ידו של הלוה בבית דין, שהודה הלוה שזהו כתב ידו
 והתקיים השטר בבית דין וחתמו הדיינים על הקיום, מאי, האם
 נאמר שכמו ששטר בעדים גובה ממשועבדים, כך גם שטר זה
 שחתמו הדיינים על אמיתותו יגבה ממשועבדים, או שחתימות
 הדיינים מועילות רק שלא יוכל הלוה לטעון שאין זה כתב ידו, אך
 נשאר דינו ככל שטר שאינו גובה ממשועבדים. אמר ליה רבי יוחנן,
 אף על פי שהוחק כתב ידו בבית דין, אינו גובה אלא מנכסים בני
 חורין, ככל שטר בכתב יד הלוה.
 רמי בר חמא מקשה על רבי יוחנן: מתיב רמי בר חמא, שנינו
 במשנה (גיטין פ"א), שלשה גיטין הן הפסולין מדברי חכמים, ואשה
 שהתגרשה באחד מהם אסורה מדרבנן להנשא לאחר עד
 שתתגרש בשלום, ומכל מקום אם עברה ונישאת לאדם אחר,
 אין דינה כאשת איש שזינתה שונה ממוזם, אלא הולך כשר,
 ואלו הן שלשה גיטין אלו: א. אם עלת הבעל את הגט בכתב ידו,
 ואין עליו חתימות עדים, ועבר בזה על תקנת חכמים שיהיו עדים
 חותמים על הגט, ומכל מקום כיון שנמסר בפני עדים כשר
 בדיעבד. ב. גט שאמנם יש עליו עדים, והחסרון הוא שאין בו זמן,
 ועבר בזה על תקנת חכמים (גיטין י"ז) שיכתבו זמן בכל גט. ג. גט שיש
 בו זמן, והחסרון בו שאין בו אלא חתימת עד אחד, הרי אלו שלשה
 גיטין פסולין להנשא בהם לכתחילה, ואם נישאת הולך כשר. רבי
 אלעזר חולק ואומר, אף על פי שאין עליו חתימות עדים כלל, אלא
 שכתבו לה בפני עדים, הרי זה כשר לכתחילה, כיון שעדי המסירה
 הם העיקר והם הכורתים בין הבעל לאשתו. מוסף רבי אלעזר
 ואומר, ואם היה זה שטר הלוואה, שלא חתמו בו עדים אלא נמסר
 בפניהם, גובה המלוה מנכסים משועבדים, כשטר שחתמו בו עדים.
 ואם לדברי רבי אלעזר די בכך שימסר השטר בעדים כדי לעשותו
 כשטר בעדים, כל שכן שבאופן שחתמו בו דיינים שיהיה דינו
 כשטר בעדים, ויגבה ממשועבדים, וקשה לרבי יוחנן.
 מתרצת הגמרא: שאני התם, לגבי שטר שנמסר בפני עדים, דמשעת
 כתיבה הוא דשעבד נפשיה – מתחילה נכתב על דעת כן שימסרוהו
 בעדים, והתכוין הלוה לשעבד את נכסיו למלוה בשטר זה, כמו
 בשטר שחתומים בו העדים, אך כאן מתחילה כתבו הלוה כשטר
 בכתב ידו שאין בו שעבוד נכסים, ולכן אף אם חתמו עליו דיינים
 אין דינו משתנה, ואינו גובה ממשועבדים.
 שנינו במשנה: ערב היוצא לאחר חיתום שטרות וכו', גובה מהערב
 רק מנכסים בני חורין. הגמרא מבררת את החילוק בין ערב שחתם
 לאחר העדים, לבין ערב שחתם לפניהם: אמר רב, ערב שחתם על
 השטר קודם חיתום שטרות – לפני חתימת העדים שבשטר, גובה
 ממנו המלוה אף מנכסים משועבדים, אך ערב שחתם על השטר
 לאחר חיתום שטרות, גובה ממנו המלוה רק מנכסים בני חורין.
 אמנם זמנן – היו פעמים שאמר רב דין שונה, שאפילו אם חתם
 הערב קודם חיתום שטרות, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין.
 ומקשה הגמרא: קשאי דרב אדרב – דברי רב קשים וסותרים זה את
 זה, האם בערב שחתם לפני העדים גובה המלוה גם ממשועבדים
 או רק מבני חורין.
 מתרצת הגמרא: לא קשאי, תא – דין זה, שגובה רק מבני חורין,
 היינו באופן דְּכַתְּבָה ביה בשטר בסוף נוסח השטר, 'פלוני ערב', שאין
 מילים אלו נקראות כהמשך לכל נוסח השטר, אלא כדבר בפני
 עצמו, ויתכן שהעדים החותמים בסוף מעידים רק על ההלוואה
 עצמה, ולא על הערבות, והרי זו ערבות ללא עדים שאינה גובה

בבא בתרא. גט פשוט – פרק עשירי דף קעו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
קצא תוספת רשב"ם

גובה מן הירושים כדי שלא תנעול דלת בפני לויך — הכא מוקי דך מילתא אליבא דכולי
 עלמא. בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר לאו דאורייתא. ובפרק קמא
 דקדושין (ג. ב) אמרינן: גובה מן הירושים — שעבודא דאורייתא. ואינו גובה מן הלקוחות
 כ"ו. ויש לפרש דרב פפא לא אמר אלא: מלוה על פה גובה מן הירושים ואינו גובה מן
 הלקוחות, וגמרא מפרש לה הכא למאן דאמר
 שעבודא לאו דאורייתא. והתם למאן דאמר
 שעבודא דאורייתא. והוי כמו "איכא דאמרי"
 מילתא דהכא ודחתם. וכעין זה מצינו ב"המקבל"
 (בבא מציעא ק"ב, א) בדעו מיניה מרב ששות: קאבלן
 עובר "בבל תלין" או לא, אומן קונה שבבח כלי או
 לא, ובי"הגול קמא" (בבא קמא צט, א) משמע
 שלא שאילו ממנו אם אומן קונה שבבח כלי או
 לא. ובשם הרב רבינו אליהו מנחתו כבוד מפרש
 דהא דפסיק רב פפא התם דשעבודא דאורייתא —
 היינו לענין קרבן, כגון האשה שמתה יביא
 הירושים עולתה, דאירייה התם לעיל במשנה. וכן
 משמע התם מתוך פירוש רבינו חננאל, וכן עיקר.
משעת כתיבה שעבד נפשיה — כדפירש
 בקונטרס. ולא גרסינן "משעת"

דהוי משמע דעדו חתימה כרתי בכתובה
 לרבי אלעזר. וזה אינו, דהא אפילו אין בכתובה
 עצמה אלא עדי מסירה — כשר, כדאמרין דאמר
 רבי אלעזר בין בגיטין בין בשטרות, וקיימא לן
 כוותיה בין בגיטין בין בשטרות מהדיא ד"זה בורר"
 (סנהדרין כ"ה, ב). (ה"ג"ה) והכא נמי דכתב ביה
 "אני פלוני ערב", ותימא: דאם כן ליהוי כ"שאי"ל
 ותירץ מורי רבי: דשאני שאילו, שדומה שסותר
 הגט. ולעיל (קסב, ב) נמי אמרינן: מילאדו בקרובין
 — כשר.

והלכה כמותא אף בחנוק — קשה לרבינו יצחק
 על ההיא ד"תנושא" (כתובות ק"א, ב)
 דאמר רבי יוחנן באומר לחבירו "חייב אני לך מנה"
 בשטר, דאלימא מילתא דשטרא ובמאן דאמר
 להו "אתם עדי" דמי, ומוקי נפשיה כרבי ישמעאל,
 דלא פליג עליה רבי ישמעאל אלא משום דסבר
 דערב לאחר מתן מעות משתעבד, כדאמר
 דהלכה כמותא אף בחנוק, ורבי יוחנן גופיה ואפשר
 דסבירא ליהו כשאמר לו בשוק "הנח לו ואתן לך"
 — פטור, דליכא אלימותא דשטר כלל, ומגלן
 דסבר אלימא מילתא דשטרא? ונראה לרבי:
 דחנוק נמי, דהכא ובשטר טעמא דאלימא מילתא
 דשטרא נגזר ומשעבד נפשיה. ופירש בקונטרס
 דלא גרסינן בתר הכי הניך כולדו בעו קנין. וכן
 נראה, כי כבר פירש דין כולם, ובפירוש רבינו
 חננאל הוא משמע לפרשו כך: בין בחנוק בין בלא
 חנוק, בין בשטר ובין בעל פה, בעי קנין. ויש פסרים
 שאין כתוב בהן כלל, ונחת לזה מזה.

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

יְשַׁמְעָא אֶף בְּחֻנוּק, וְהִלְכָה כְּמוֹתוֹ אֶף בְּחֻנוּק. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: חֲנוּק וְקָנָה מִיָּדוֹ
 - מִשְׁתַּעֲבַד. מִכְּלָל, דְּעֵרֵב בְּעֵלְמָא לֹא בְּעֵי קִנְיָן. וּפְלִיגָא דְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן:
 עֵרֵב

ע"ב. או דלמא מתכוין הוא להצילו מחניקה, ומצוה הוא דקא עביד, ולא מידי חסריה, ולא הוי ערב
 ערב

אמר רב פפא הלכתא כו' — לעיל פירשתי גביית מלוה מן היתומים, וגם בפרק
 "שום היתומים" בעריכין (בב, ב) אמר רבא: הלכתא, אין נוקקין לנכסי יתומים כו'.
בעא מיניה רבה בר נתן מרבי יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מהו — לאחר
 זמן, שמסר לו הלוה למלוה כתב ידו שהוא
 בפניהם שהוא כתב ידו, וכתבו לו בית דין
 הנפק, הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר. מא'
 מי אמרינן: הרי הוא מעתה כשטר שיש
 בו עדים, ויגבה ממשעבד. דאחריות טעות
 סופר הוא, דכל שטר מלוה ומכירה שחוטמים
 בו עדים — גובין ממשעבדי כאילו כתוב בהן
 אחריות. או דלמא קיום שטר אינו מועיל לשום
 שטר אלא להחזיקו בבית דין לכמות שהיה
 מקודם לכן, שאילו ימותו עדים או לזה —
 לא יוכל לטעון שטר זה מוזיק הוא, דבית דין
 קיימיהו, ויגבה בו המלוה, וגם זה לא יגבה
 אלא מבני חורין. ולכחי אתני בית דין — שלא
 יוכל לזה לומר "אין זה כתב ידי", פסולין —
 לינשא בו. ואין עליו עדים — אלא שנמסר לה
 בפני עדים, דעדי מסירה כרתי ליה בדיעבד.
 הרי אלו כו' — בניטין מפרש "הרי אלו"
 דירשא ו"הרי אלו" דסיפא למעוטי מאן, והתם
 מפרשא כולה. בש"ר — לבתחלה, דסבירא ליה
 עדי מסירה כרתי. ונוכה מנכסים משועבדים
 — כלומר, ואם שטר מלוה הוא אותו השטר
 הכתוב בכתב ידו ואין בו עדים, אלא שמסרו
 בפני עדים — גובה מנכסים משועבדים. והכי
 מפרש התם רבי יוחנן אליבא דרבי אלעזר
 בפרק "המביא תניאין" (גיטין כ"ב, ב) שאפילו
 בשאר שטרות גובה מנכסים משועבדים עדי
 מסירה בלבד. אלמא, הוציא עליו כתב ידו
 שהוא חייב לו, ומסרו בפני עדים — גובה
 ממשעבדי, וכל שכן הוחזק בבית דין הכי גרסינן:
 שאני התם דבשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה
 כשכתבה השטר — נכתב כדי למסרו בפני
 עדים, שיהו עדי מסירה במקום עדי חתימה.
 הלכך, כיון דלרבי אלעזר עדי מסירה כרתי
 — כאילו נחתמו בתוך השטר דמי. אבל אנו
 מיבעיא לן בהוציא כתב ידו בעלמא ששמו של
 לזה חתום בו, שזה מסר לו במקום הודאה,
 שלא יוכל לחזור ולכפור בו ולומר "פרעתי" כל
 זמן שחתימה ביד מלוה, שלא נעשה השטר
 בלשון של שטר שעדים חתומים בו, ואחר זמן
 החזיקו בבית דין. ובשאלוהו — כמלוה על פה
 היא, ותו לא מצו בית דין בקיומן לעשותו
 שטר שיש בו אחריות נכסים, שהרי לא לדעת
 וכן נכתב מתחלה. כן נראה בעיני שמועה זו,
 וכן עיקר. ואית דגרסי: משעת הכתובה. ולא
 ירדו לשיטת השמועה. פלוני ערב — הפסק
 הענין, ודלמא לא אסחדי עדים אלא אשטרא
 דלעיל לחוד. ופלוני ערב — ר"ז מוסיף על
 ענין ראשון, ועל השטר ועל הערבות חתימה
 סחדי. ושאינו כשר — שעל הכל העידו
 עדים. הלכה כמותו — כרבי ישמעאל, דגובה
 מנכסים בני חורין. חנוק מה לי אמר רבי
 ישמעאל — דלמא פשוט עצרא דחבריה שנתק

אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכָתָא: מְלוֹה עַל פֶּה - גֹּבֵה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְאִינוּ גֹּבֵה מִן הַלְקוּחוֹת; גֹּבֵה מִן הַיּוֹרְשִׁין - כִּדְרֵי שְׂלָא תִנְעוּל דְּלֵת בְּפָנֵי לְוִי, וְאִינוּ גֹּבֵה מִן הַלְקוּחוֹת - דְּלֵית לֵיהּ קָלָא. "הוֹצִיא אֶלְוֵי כְּתָב יָדוֹ שְׂהוּא חַיִּיב לוֹ - גֹּבֵה מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין" וְכוּ'. בְּעָא מִינְיָה רַבְהּ בְּרִי נְתָן מְרַבִּי יוֹחָנָן: הוֹחֲזֵק כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, מֵאִי? אָמַר לֵיהּ: אֶף עַל פִּי שְׂהוּחֲזִיק כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - אִינוּ גֹּבֵה אֶלָּא מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. מְתִיב רַמְי בְּרִי כְּמָא: שְׁלֵשָׁה גִּיטִין פְּסוּלִין, וְאִם נִישְׂאֵת הַיָּלֵד כְּשֵׁר, וְאֵלוֹ הֵן: כְּתָב בְּכֻתָּב יָדוֹ וְאִין עָלְוֵי עֵדִים, יֵשׁ עָלְוֵי עֵדִים וְאִין בּוֹ זְמַן, יֵשׁ בּוֹ זְמַן וְאִין בּוֹ אֶלָּא עַד אֶחָד - הֵרִי אֵלוֹ שְׁלֵשָׁה גִּיטִין פְּסוּלִין, וְאִם נִישְׂאֵת - הַיָּלֵד כְּשֵׁר; רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: אֶף עַל פִּי שְׂאִין עָלְוֵי עֵדִים, אֶלָּא שְׁנָתְנוּ לָהּ בְּפָנֵי עֵדִים - כְּשֵׁר, וְגֹבֵה מִנְכָסִים מְשׁוּעֲבָדִים - שְׂאִנֵּי הֶתֶם דְּמִשְׁעַת כְּתִיבָה הוּא דְּשַׁעֲבַד נַפְשִׁיהּ. "עֵרֵב הַיּוֹצֵא לְאַחַר חֵיתוּם שְׂמֵרוֹת" וְכוּ'. אָמַר רַב: קוֹדֵם חֵיתוּם שְׂמֵרוֹת - גֹּבֵה מִנְכָסִים מְשׁוּעֲבָדִים, לְאַחַר חֵיתוּם שְׂמֵרוֹת - גֹּבֵה מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. וְזִמְנִין אָמַר רַב: אֶפְלוּי קוֹדֵם חֵיתוּם שְׂמֵרוֹת - אִינוּ גֹּבֵה אֶלָּא מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. קִשְׂיָא דְרַב אֲדָרְבִּי - לֹא קִשְׂיָא: הָא דְּכָתַב בֵּיהּ "פְּלוֹנִי עֵרֵב", הָא דְּכָתַב בֵּיהּ "פְּלוֹנִי עֵרֵב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - אִינוּ גֹּבֵה אֶלָּא מִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְאֶף עַל גַּב דְּכָתַב בֵּיהּ "פְּלוֹנִי עֵרֵב". מְתִיב רַבָּא: עֵדִים הַחֲתוּמִין עַל שְׂאִילַת שְׁלוֹם בְּיָט - פְּסוּל, חֵישְׁיָן שְׂמָא עַל שְׂאִילַת שְׁלוֹם חֲתוּמִין; וְאָמַר רַבִּי אֶבְהוּ, לְדִידִי מִיפְרָשָׁא לֵיהּ מִינְיָה דְרַבִּי יוֹחָנָן: "שְׂאִילוֹ" - פְּסוּל, וְ"שְׂאִילוֹ" - כְּשֵׁר - הֵכָא נְמִי דְּכָתַב "פְּלוֹנִי עֵרֵב". - אִי הָכִי, הֵינּוּ דְרַב - אִימָא: וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. "מַעֲשֶׂה וְכָא לְפָנֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל" וְכוּ'. אָמַר רַבְהּ בְּרִי בְּרִי חֲנֵה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֶף עַל פִּי שְׂקִילִם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֵת בֶּן נָגְס, הִלְכָה כְּמוֹתוֹ. אִיבְעִיא לְהוּ: בְּחֻנוּק מַה לִּי אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל? - תָּא שְׂמַע, דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲלוּק הִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶף בְּחֻנוּק. - הִלְכָה כְּמוֹתוֹ אוֹ אִין חִלְקָה כְּמוֹתוֹ? - הָא שְׂמַע, דְּכִי אֶתָּא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲלוּק הִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶף בְּחֻנוּק, וְהִלְכָה כְּמוֹתוֹ אֶף בְּחֻנוּק. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: חֲנוּק וְקָנָה מִיָּדוֹ - מִשְׁתַּעֲבַד. מִכְּלָל, דְּעֵרֵב בְּעֵלְמָא לֹא בְּעֵי קִנְיָן. וְפְלִיגָא דְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: עֵרֵב

ע"ב. או דלמא מתכוין הוא להצילו מחניקה, ומצוה הוא דקא עביד, ולא מידי חסריה, ולא הוי ערב
 ערב

1 ערב דבית דין הוא דלא פגעי קנין, הא בעלמא פגעי קנין.
 2 והלכתא: ערב בשעת מתן מעות לא פגעי קנין, אחר מתן מעות
 3 - פגעי קנין; ערב דבית דין לא פגעי קנין, דבההיא הנאה דמהימן
 4 ליה - גמור ומשעבד ליה.
 5
 6 ערב דבית דין לא בעי קנין – דבההיא הנאה דקא מדימני ליה בית דין – גמור
 ומשעבד נפשיה. הכי גרסינן; והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין –
 ואם כתב בתוך השטר לאחר חיתום שטרות – גובה מנכסים משועבדים. שלא
 בשעת מתן מעות בעי קנין – ואפילו חתום בתוך השטר. ואי חתום לאחר חיתום
 – בעי קנין, וגובה מבני חורין. ערב דבית דין לא בעי קנין – ולא גרסינן: הנך
 כולהו בעי קנין.

1 ערב דבית דין הוא דלא פגעי קנין, הא בעלמא פגעי קנין.
 2 והלכתא: ערב בשעת מתן מעות לא פגעי קנין, אחר מתן מעות
 3 - פגעי קנין; ערב דבית דין לא פגעי קנין, דבההיא הנאה דמהימן
 4 ליה - גמור ומשעבד ליה.

הדרן עלך גט פשוט
 וסליקא לה מסכת בבא בתרא

הדרן עלך גט פשוט
 וסליקא לה מסכת בבא בתרא

אגרות קודש

ב"ה, י"א מנ"א, תשי"א
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ
 וכו' מהו"ר שלמה שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מעש"ק כ"ג תמוז, ובטח בינתים הגיעו ג"כ המכתבים בשביל מר אלמליח,
 גראס, ודאוולא, אך כתבתים בקשר עם ימי חג הגאולה ואולי זקוקים הם לביאור נוסף, הנה על בינת
 כת"ר אשען בזה.

מה שכותב שבענין י"ב תמוז אין עם מי לשוחח במחננו, הנה לא נכון הדבר, כי בודאי ישנם
 וישנם, כי לולא זאת לא הי' בא הוא לשם, אלא שעדיין צריך חפוש, ומרובה מדה טובה ממדת פורעניות,
 ומה בחפוש חמץ הפליגו רז"ל בתחלת מס' פסחים באופני החפוש שצ"ל בזה גם בחורין וסדקים, הנה
 עאכ"כ בחיפוש הטוב שכא"ו"א מישאל צריך להשתדל עד"ז ואז בלי ספק שמוצאים הרבה יותר מזה
 שגם משערים בתחלה, ופשיטא שהרבה יותר ממה שנראה לעיני בשר קודם ההתחלה בזה.

לעתים קרובות דרוש פה לדעת בדיוק מספר המוסדות ובערך גם מספר התלמידים והתלמידות,
 שבכל אחד ואחד מהם. וכיון שלפי מצב העבודה שלו מתוסף וגדול מספר המוסד' מוזמן לזמן, הנה
 מטובו להודיע תיכף בכל פעם ופעם שמתוסף מוסד, וגם בתוספת איזה פרטים שיהי' בידו אודות
 המוסד, ות"ח מראש.

בנוגע לעניני הכספים מהדזוינט, הנה הרבה עגמ"נ יש בדבר, אבל תקותי חזקה, שגם עתה
 הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר שהוא הוא המנהל הענינים, ויתיר מבחייה, יפעול שיהי' בהצלחה, וכמבואר
 בקונטרס י"ב תמוז לימי הגאולה דשנה זו בהצלחה בטבע למעלה מהטבע.

כשהייתי ער"ח מנ"א על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הזכרתי ואת זוגתו
 שי' להמצטרך להם ויתברכו בקרוב ממש בזחוי"ק.

לפלא קצת שאינו מזכיר במכתבו ממצב בריאות זוג' שתחי', וכמנהג החסידים הישנים הי"ז
 סימן שהכל כשורה. ובטח במכ' הבא יכתוב ע"ד זה בפירוש, וכן יהי' לבו בטוח וכן לבב זוגתו תחי',
 שכ"ק מו"ח אדמו"ר משפיע ברכה והצלחה לאלו שהם מתעסקים במילוי שלחותו, ושניהם יודיעו
 בשו"ט בזה.

מוסג"פ ר"ד מה שאמרתי להתלמידים שי' הנוסעים לערי השדה בשליחות החזקת היהדות,
 ואולי יוכל לנצל זה בענין עבודתו במחננו באופן המתאים.

מהנכון לחקור אם יש במחננו עתון שאפשר יהי' להדפיס בהם מאמרים מה ששייך לעבודתנו

המשך בעמוד הבא

קצג בבא בתרא דף קעו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שני)

11 הַמְעוֹת ללוּה, וְלֹא הוּצִיא הַמְלוּה אֶת הַמְעוֹת עַל סִמְךָ נֶאֱמַנְתוּ, אָף
12 אִם חָתַם בְּשֵׁטֶר בְּעֵי קִנְיָן כְּדִי לְהַתְחַיֵּב.
13 דִּין נֹסֵף: עָרַב דְּבֵית דִּין – שְׁקִיבְלוּ בֵּית דִּין אֶת עֲרֻבוֹתוֹ וּמַחְמַתּוֹ
14 נִמְנָעוּ מִלְּגַבּוֹת מֵהַלּוּה, לֹא בְּעֵי קִנְיָן, וְהִטְעַם לִכְךָ, כִּיּוֹן דְּבִתְהִיא
15 הַנָּאָה דְּהִתְקַיֵּן לִיהּ – שְׁבִאוֹתָהּ הִנָּא שֵׁשׁ לוֹ מִכָּךְ שְׁבִית דִּין
16 מֵאֲמַיְנִים לוֹ וְסוּמְכִים עַל עֲרֻבוֹתוֹ, נְמַר וְנִשְׁעָבַד לִיהּ – הוּא גּוֹמֵר
17 בְּדַעְתּוֹ לְהַשְׁתַּעֲבֵד לְמַלּוּה לְשֵׁלֵם אֶת הַחוּב, וְאִין צָרִיךְ קִנְיָן.

1 עָרַב דְּבֵית דִּין – עָרַב שְׁנַעֲשֶׂה עָרַב עַל יְדֵי בֵּית דִּין, כַּגּוֹן שְׁבִית דִּין
2 הָיוּ רוֹצִים לְגַבּוֹת מֵהַלּוּה, וְאָמַר לָהֶם הַנִּיחּוּהוּ וְאִנִּי עָרַב לָכֶם,
3 וְהֵאֱמִינּוּהוּ בֵּית דִּין וְקִיבְלוּ אֶת עֲרֻבוֹתוֹ, וּמַחְמַתּוֹ לֹא גָבוּ מֵהַלּוּה,
4 הוּא דְּלֹא בְּעֵי קִנְיָן – רַק הוּא אִינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן, וְכִטְעַם שִׁיבּוֹאֵר לְהַלֵּךְ,
5 הָא בְּעֵלְמָא, בְּעֵי קִנְיָן – אֲבָל סָתַם עָרַב שְׁלֵא בְּשַׁעַת מִתָּן מַעוֹת
6 צָרִיךְ קִנְיָן כְּדִי לְהַשְׁתַּעֲבֵד, וְלֹא רַק בִּיחְנוּק.
7 הַגְמֵרָא פּוֹסֶקֶת אֶת הַהִלְכָה בְּנִידוּן זֶה: וְהִלְכָתָא, עָרַב שְׁהַתְחַיֵּב
8 בְּשַׁעַת מִתָּן מַעוֹת הַהִלּוּאָה לְלוּה, וְסִמְךָ הַמְלוּה עַל עֲרֻבוֹתוֹ
9 כְּשֶׁהִלּוּה אֶת הַמְעוֹת, לֹא בְּעֵי – אִינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן כְּדִי לְהַתְחַיֵּב,
10 שְׁהָרִי מַחְמַתּוֹ הוּצִיא הַמְלוּה מַעוֹת. אָךְ אִם נַעֲשֶׂה עָרַב לְאַחַר מִתָּן

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

המשך מהעמוד הקודם

בפרט, או בענין של תורה וחסידות בכלל, מובן שאין זה נוגע אם גם יהי בשפת המדינה, ואדרבה מעלה בדבר שגם עייז יתרבו מספר הקוראים וכו'.

בברכה המחכה לבשו"ט.

מ. שניאורסאהן

זה עתה נתקבל מכתבו מר"ח מני"א. ותי"ח על שילוח הסי' בקבלה. ובקשה רבה על להבא, להשתדל בכגון דא, הן בסי' קבלה והן בנגלה, וכל המרבה הי"ז משובח. ולא דוקא ישנים, אלא מכל הנדפסים באפריקא, אסיא וכו'.

בי"ה, י"ד מני"א, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר מיכאל שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מד' מטו"מ ומפני רוב הטרדות נתעכב המענה עד עתה...

ובכלל הנה כל המכתבים המתקבלים ובהם איזה ענין של בקשה וכיו"ב, הנני משתדל למלאות הבקשה כפי יכולתי, אבל המענה על המכתבים מתעכבים למרות רצוני מרוב העבודה והכנה לדפוס של דא"ח מנשיאנו כ"ק רבו"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע וכו' ולזאת בקשתי גם על להבא לכתוב לעתים קרובות מכל הנעשה על ידו לטובה ולא להתחשב בה שמתאחרת המענה שלי, ועוד זאת שלפעמים צריכים כאן לדעת מספר המוסדות שיש לנו במאראקא בדיוק ועכ"פ לפי ערך מספר התלמידים והתלמידות בכל מוסד ומוסד, ולכן כשנפתח מוסד חדש או שמשנתה מספר התלמידים במדה ניכרת מטובו להודיע עד"ז בהקדם האפשרי.

תי"ח על השתדלותו בענין ספרים בשביל הספרי' שלי, ובטח ימשיך בהשתדלותו זו גם על להבא, שכפי הנשמע הנה בשנים האחרונות נדפסו הרבה ספרים באפריקה הצפונית, ספרי קבלה וספרי נגלה, ובטח יש להשיג רוב הגדול מהם בתור תשורה להספרי' שלי או עכ"פ בתור חילוף על ספרי הוצאת קה"ת.

הקוני ליב"ת נשלח לו בעתו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש, ופ"ש כל המשתתפים אתו עמו.

נ. ב. לחג הגאולה י"ב תמוז העבר נשלח מכתב וגם קונטרס להרב טולידנא שי' ובטח הגיע במועדו.

עוד אעירו שמהנכון להתענין אם יש איזה מכתב עתון במחננו היוצא מיד יום ביומו או אחת לשבוע וחדש, שיתרצו להדפיס מזמן לזמן ע"ד חסידות בכלל ועל עבודתינו שם בפרט.

פרק ראשון - דיני ממונות בשלשה

משנה

1 דיני ממונות - דיני הודאות והלוואות, נידונים בשלשה דינים. דיני
2 נזילות - הגזול ממון מחבירו, ותכלות שחובל אדם בחבירו, נידונים
3 בשלשה. דין תשלומי נזק של שור המועד שהזיק, או אדם שהזיק
4 וכן דין תשלומי חצי נזק של שור תם שהזיק, ודין תשלומי כפל
5 שמשלם גנב, ותשלומי ארבעה והמשה שמתחייב הגונב שור או שה
6 ושטט או מכר אותם, בשלשה.
7 האונם את הבתולה וכן המפתה את הבתולה, שדינם לשלם
8 לאביה חמשים כסף, והמוציא שם רע על אשתו שזינתה בין
9 האירוסין לנישואין, ונמצא שאינו כן, שדינו לשלם מאה כסף,
10 בשלשה, דברי רבי מאיר. ותקמים אומרים, מוציא שם רע נידון
11 בעשרים ושלשה כדן דיני נפשות, מפני שפעמים יש בו דיני נפשות
12 לטולקה, אם נמצא כדבריו שזינתה.
13 חיוב שלשים ותשע מכות שיש על העובר על אחת ממצוות לא
14 תעשה, נידון בשלשה. משום רבי ישמעאל אומר, בעשרים ושלשה.
15 עיבור החדש - קידוש החדש בשלשה דינים. עיבור השנה
16 לעשותה שלשה עשר חודש, בשלשה דינים, דברי רבי מאיר. רבן
17 שמעון בן גמליאל אומר, בשלשה מתחילין לדון האם יש להושיב
18 בית דין לבדוק אם לעבר השנה, וכשרובם סבורים שיש לשבת על
19 כך, מוסיפין עוד שנים וכתמשה נושאין ונותנין האם יש צורך לעבר
20 השנה, וכשרובם סבורים שיש צורך לעבר, מוסיפין עוד שנים
21 וגומרין את הדבר בשבעה ומעברין את השנה, ובדיעבד אם גמרו
22 בשלשה מעוברת.
23 סמיכת הזקנים על פר העלם דבר של ציבור, ועריפת עגלה, כלומר
24 מידת המרוק בין ההרוג הנמצא בדרך לערים שסביבו כדי
25 לדעת מי העיר הקרובה אליו כדי שתביא עגלה ערופה, נעשית
26 בשלשה זקנים, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בתמשה.
27 החליצה - חליצת נעלו של היבם על ידי היבמה כדי לפוטרו מן
28 היבום, והמאינון - שממאנת הקטנה שהשיאוה אחיה או אמה
29 בבעלה, ואומרת שאין רצונה בו, נעשים בפני שלשה.
30 חילול פירות של גמע רבעי, ומעשר שני שאין דמיו - שוויו ידועין,
31 נישומים בשלשה. ההקדשות - הבא לפדות נכסי הקדש, נישומים
32 בשלשה אנשים. הערבי המפלימלים שמין אותם בשלשה שמאים.
33 רבי יהודה אומר, צריך שאחד מהן יהיה כהן, ותקרקעות של הקדש,
34 הבא לפדותם צריך תשעה שמאים ועשירי כהן, ואדם הבא לפדות
35 את עצמו מן ההקדש, דינו כיוצא בהן - כקרקעות, שנישום
36 בעשרה.
37 דיני נפשות - החייבים מיתה בידי בית דין, נידונים בעשרים ושלשה
38 דינים. שור הרובע - שבא על אשה, והנרבע - בהמה שבא עליה
39 איש, שבשניהם דין השור למיתה, נידון בעשרים ושלשה. שגאמר
40 בבהמה הרובעת (ויקרא כ טו) 'והרגת את האשה ואת בהמה', והקיש
41 הכתוב את דין הבהמה לדין האשה, כשם שאשה החייבת מיתה
42 נידונת בעשרים ושלשה, כך הבהמה נידונת בעשרים ושלשה.
43 ואומר - וכמו כן נאמר ב'נרבע' (שם כ טו) 'ואיש אשר יתן שקבתו
44 בבהמה מות יומת ואת בהמה תהרגו' והקיש הכתוב את דין
45 הבהמה לדין האדם, לומר ששניהם בעשרים ושלשה.

אגרות קודש

ב"ה, כי תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבך אודות יום הולדת שלך, הנה בטח תקבל על עצמך - בלי נדר - להוסיף מכאן ולהבא בלימוד ובהנהגה טובה ובהשפעה על הסביבה וביחוד על חברותיך לשמוע בקול הורים ומורים המשרך בעמוד קצד

46 שור הנסקל - הנידון לסקילה על שהרג אדם בנגיחתו, נידון
47 בעשרים ושלשה. שגאמר (שמות כא טז) 'השור יסקל וגם בעליו יומת'
48 ודורשים מכך, כשם שמיתת בעלים אם היה חייב מיתה, היא על
49 פי עשרים ושלשה, כך מיתת השור. וכמו כן הוא והארי והדוב
50 והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה.
51 למיתה בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר, אין צורך להביאם
52 לבית דין, אלא כל הקודם להורגן וכהו. רבי עקיבא אומר, הזאב
53 והארי והדוב והנמר והברדלס מיתתן בעשרים ושלשה.
54 אין דנין לא את השבט - אחד משנים עשר שבטים שעבדו בני
55 השבט עבודה זרה במזיד, ולא את נביא השקר - שניבא בשם ה'
56 דבר שלא נאמר לו, ודינו כהנק, ולא את כהן גדול על דבר שיש
57 בו דיני נפשות אלא על פי בית דין של שבטים ואחד דינים. ואין
58 מוציאין למלחמת הרשות - מלחמה שאין מצווים לצאת אליה,
59 אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין מוסיפין על העיר ירושלים
60 ועל העזרות שבבית המקדש אלא על פי בית דין של שבטים ואחד.
61 אין עושין סנהדריות קטנות של עשרים ושלשה דינים לשבטים -
62 לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר, אלא על פי בית דין של שבטים
63 ואחד.
64 אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין
65 עושין עיר הנדחת כפסד - בעיר הנמצאת בגבול של ארץ ישראל,
66 ולא עושין שלש עיריות לעיר הנדחת, אבל עושין אחת או שתיים.
67 סנהדרין גדולה היתה של שבטים ואחד דינים, וסנהדרין קטנה היתה
68 של עשרים ושלשה. מבאר המשנה: מנין לגדולה שהיא של שבטים
69 ואחד, שגאמר (במדבר יא טז) 'אספה לי שבטים איש מקני ישראל'
70 ומשה על גביה - מצטרף אתם, נמצאו ביחד שבעים ואחד. רבי
71 יהודה אומר, סנהדרין גדולה היתה של שבטים דינים.
72 מבררת המשנה: ומנין למדים לסנהדרין קטנה שהיא של עשרים
73 ושלשה. מבאר המשנה: שגאמר בענין פסק דינו של הרוצח (במדבר
74 לה כד) 'ושפטו העדה' ו'הצילו העדה' ושמענו מכאן שאם יחלוק
75 הדיינים יהיו בבית הדין עדה שופטת - עשרה דינים המחייבים,
76 ועדה מצלת - עשרה מזכים הרי מכהן צריך עשרים דינים.
77 מבאר המשנה: ומנין 'לעדה' המוזכרת בפסוק שהיא עשרה,
78 שגאמר על המרגלים שהיו שנים עשר (במדבר יד כ) 'עד מתי לעדה
79 הרעה הזאת, יצאו והישע וכלב שאינן בכלל הרעה' ונותרו עשרה,
80 ונקראים בפסוק 'עדה'.
81 מבררת המשנה: ומנין להביא - לצרף לעשרים עוד שלשה. מבאר
82 המשנה: מפשט שגאמר לענין בית דין שדן דיני נפשות (שמות כג ג)
83 'לא תהיה אחרי רבים לרעות', שלא לילך אחר רוב דינים לחייב
84 את הנידון מיתה, שומע אני מכך שאהיה עמהם לטובה - שלכות
85 את הנידון, יש ללכת אחרי הרוב, אם כן למה נאמר בהמשך
86 הפסוק 'אחרי רבים להפנות', ודאי שהפסוק מלמד שאף לחייב יש
87 ללכת אחרי הרוב, ומה שאמר בתחילה 'לא תהיה אחרי רבים
88 לרעות' אין הכוונה שאין ללכת כלל אחרי הרוב לרעה, אלא
89 הכוונה שלא בהפיתך לטובה הפיתך לרעה - הרוב שמים אחרי
90 לכות, אינו כרוב שמים אחרי לחייב, אלא הפיתך לטובה היא
91 אפילו על פי רוב של דין אחד, אבל הפיתך לרעה היא לכל הפחות
92 על פי שירבו המחייבים מן המזכים ברוב של שנים, וכיון שלמדנו
93 לעיל שצריך שימצאו עשרה מזכים, אי אפשר להרשיע בפחות
94 משנים עשר מחייבים, הרי שיש כאן עשרים ושנים דינים,

דיני ממונות בשלושה. אחר ששנה דינים בתלאת בבי משמינו בכמה דנין אותם הא גזלן וכן החוטף מיד חבירו הוי גזלן כגון יוגול את התנית מיד המצרי (שמואל ב כג) אבל לזה ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: והכלות. החובל בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרין בבבא קמא (דף פד.) ואיש כי יתן מום בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממונו ובגמ' פריך היינו דיני ממונות: נזק, דשור המועד או אדם שהזיקו ובגמ' פריך היינו חבלות: תשלומי כפל. דגניבה שנמצא בידו דכתבי (שמות כב) אם המצא תמצא בידו וגו': ותשלומי ארבעה וחמשה. דשור או שה שטבחו או מכרו: האונס ומפתה. נערה בתולה חמשים כסף: מוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים וגו' וענשו אותו מאה כסף וגו' (דברים כב): דיני נפשות. דאם אמת היה שזינתה תחתי היא בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג (לקמן בפירקין) (דף טו.). מכות. מלקות ארבעים טעמא דר' שמעאל ורבנן מפרש בגמרא (דף י.) מקרא: עיבור החדש. בגמרא מפרש: עיבור השנה. שהיו ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר לפני האביב והולכיה כדאמרין בגמרא מלתיה דר' שמעון מפרשא בגמרא בבביתא (דף י:.) סמיכת זקנים. על ראש פר העלם דבר של צבור: הליצה בשלושה. ביממות לילף לה בפרק מצות חליצה (דף קא.) מיאונין. יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה לדעתה יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קדוש קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתבי (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: נמע רבעי. אם בא לחלול על המעות וכן מעשר שנה שאין דמיהן ידועין. כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק: והחקדשות. הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: הערכין המטמללין. בגמרא מפרש (דף יד:) אחד מהם כהן. דכתבי כהן בפרשה בערכי הכהן וגו' (ויקרא כז:) והקדקעות. של הקדש צריך ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן בגמ' (דף טו.) מפרש וילף להו מקראי: ואדם. הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה לשומן ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש: דיני נפשות. בעשרים ושלושה לקמן לילף לה במתני: הרובע והנרבע. שור שרבע אשה

דיני

ממונות בשלושה, גזילות וְחבלות בשלושה. נזק וחצי נזק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלושה. האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלושה, דכרי רבי

מאיר. והכמים אומרים, מוציא שם רע בעשרים ושלושה מפני שיש בו דיני נפשות. מכות בשלושה, משום רבי ישמעאל אמרו, בעשרים ושלושה. עיבור החדש בשלושה. עיבור השנה בשלושה, דכרי רבי מאיר. רבן שמעון בן גמליאל אומר, בשלושה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה, ואם גמרו בשלושה מעופרת: סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלושה, דכרי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה. החליצה והמיאונין בשלושה. נמע רבעי, ומעשר שני שאין דמיו ידועין, בשלושה. ההקדשות בשלושה, הערכין המטמללים בשלושה. רבי יהודה אומר, אחד מהן כהן, והקרקעות תשעה וכהן, ואדם פיוצא כהן. דיני נפשות בעשרים ושלושה. הרובע והנרבע בעשרים ושלושה. שגאמר 'והרגת את האשה ואת הבתהמה', ואמר 'את הבתהמה תהרגו'. שור הנסקל בעשרים ושלושה. שגאמר 'השור יסקל וגם בעליו יומת' כמיתת בעלים כך מיתת השור. הזאב והארי הרוב והנמר והפרדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלושה. רבי אליעזר אומר, כל הקודם להורגן זכה. רבי עקיבא אומר, מיתתן בעשרים ושלושה: אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העורות אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבטים ואחד. אין עושין עיר הנדחת בספר, ולא שלש, אכל עושין אחת או שתים. סנהדרין גדולה היתה של שבטים ואחד וקטנה של עשרים ושלושה. מנין לגדולה שהיא של שבטים ואחד, שגאמר 'אספה לי שבטים איש מזקני ישראל' ומשה על גביהן. רבי יהודה אומר, שבטים. ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלושה. שגאמר 'ושפטו העדה' 'והצילו העדה' עדה שופטת ועדה מצלת, הרי כאן עשרים. ומנין לעדה שהיא עשרה, שגאמר 'עד מתי לעדה הרעה הונאת', יצאו יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה. ממשמע שגאמר 'לא תהיה אחרי רבים לרעות', שומע אני שאחיה עמהם למוכה, אם כן למה נאמר 'אחרי רבים להפנות', לא כהפיתך למוכה הפיתך לרעה, הפיתך למוכה על פי אחד, הפיתך לרעה על פי שנים, ואין

דיני ממונות בשלושה. בגמ' ילפינן להו: נזילות. כופר בפקדון דמשלח כו יד הוי גזלן וכן החוטף מיד חבירו הוי גזלן כגון יוגול את התנית מיד המצרי (שמואל ב כג) אבל לזה ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: והכלות. החובל בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרין בבבא קמא (דף פד.) ואיש כי יתן מום בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממונו ובגמ' פריך היינו דיני ממונות: נזק, דשור המועד או אדם שהזיקו ובגמ' פריך היינו חבלות: תשלומי כפל. דגניבה שנמצא בידו דכתבי (שמות כב) אם המצא תמצא בידו וגו': ותשלומי ארבעה וחמשה. דשור או שה שטבחו או מכרו: האונס ומפתה. נערה בתולה חמשים כסף: מוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים וגו' וענשו אותו מאה כסף וגו' (דברים כב): דיני נפשות. דאם אמת היה שזינתה תחתי היא בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג (לקמן בפירקין) (דף טו.). מכות. מלקות ארבעים טעמא דר' שמעאל ורבנן מפרש בגמרא (דף י.) מקרא: עיבור החדש. בגמרא מפרש: עיבור השנה. שהיו ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר לפני האביב והולכיה כדאמרין בגמרא מלתיה דר' שמעון מפרשא בגמרא בבביתא (דף י:.) סמיכת זקנים. על ראש פר העלם דבר של צבור: הליצה בשלושה. ביממות לילף לה בפרק מצות חליצה (דף קא.) מיאונין. יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה לדעתה יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן בעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קדוש קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתבי (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: נמע רבעי. אם בא לחלול על המעות וכן מעשר שנה שאין דמיהן ידועין. כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק: והחקדשות. הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: הערכין המטמללין. בגמרא מפרש (דף יד:) אחד מהם כהן. דכתבי כהן בפרשה בערכי הכהן וגו' (ויקרא כז:) והקדקעות. של הקדש צריך ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן בגמ' (דף טו.) מפרש וילף להו מקראי: ואדם. הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה לשומן ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש: דיני נפשות. בעשרים ושלושה לקמן לילף לה במתני: הרובע והנרבע. שור שרבע אשה ובמה שרבעת לאיש נידונית הבמה לסקל: ככ"ג. באדם הרובע דאיתקוש להרדת את האשה ואת הבמה בהמה היינו רובע ואיתקוש בהמה לאשה מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג: ואומר ואת הבמה תהרגו. נרבע כתיב: שור הנסקל. שנגח אדם ומת: כמיתת בעלים. אם היה נידון בחיוב מיתת בית דין דבעי עשרים ושלושה כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא להך דרשא ולא דנתחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמ' (שם). הואב והארי כו'. שהמיתו אדם ונידוניהן בסקילה כשור דאמרין בב"ק אחד שור ואחד כו' בשור שנגח את הפרה (דף נד:.) כרדלם. היה היא: ואין דנין לא את השבט. רובו של שבט שעבדו ע"ז במזיד: נביא השקר. בתקן בגמ' (דף טז.) בעי מנלן דבעי שבטים ואחד: במלחמת הרשות. כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל: על העיר. ירושלים: סנהדריות. שהיו מושיבים סנהדרין קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר כדכתבי (דברים טז) תתן לך בכל שערך וצריכין בית דין הגדול שבלשכת הגזית לצאת ולהשיבים וכי ילף בגמ' (דף טז:.) כספר. כרך המבדיל בין ישראל לגוים ובלע"ז מ"ק"א ובגמרא (שם) מפרש טעמא: עדה שופטת. עשרה מחייבין: ועדה מצלת. עשרה מוכין אשמעינן קרא דצריך עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מוכין: לעדה הרעה. במרגלים כתיב: לרעות. אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם להרוג: שומע אני. דלטובה לזכות הלך אחריהן שאפי' מיעוט המוכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות משום וכות לא איצטריך ליה אלא אפילו לחייב הלך אחריהן: לא כהפיתך. אחרי רבים לזכות אני אומר לך לנטות אחרי רבים לחובה אלא לזכות על פי אחד אפילו אין יתירין מוכין על המחייבין אלא אחד זכה אבל לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המוכין שנים והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות על פי אחד אבל אחרי רבים בשנים אפילו לרעות הלכך על כרחך כ"ב בעינן דבציר מעשרה מוכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה וכו' לא משכחת חובה בציר מ"ב:

42 להשמיענו דלא בעינן שלשה – שאין צורך לדונם בפני שלשה,
 43 והאמר רבי אבהו – והלא רבי אבהו עצמו [שביתא] מה הן קתני
 44 סובר שנים – שני דיינים שדנו דיני ממונות לרבךי תכל – אף
 45 לסוברים להלן (א) שלענין 'שרה' אין צורך בשלשה, מודים הם
 46 שלענין פסק הדין אין דינייהם דין ואינו מחייב, כיון שצריך שלשה,
 47 ואף דיני הודאות והלוואות בכלל זה. מבארת הגמרא: אלא כוונת
 48 המשנה למעט את דיני הודאות והלוואות דלא בעינן מוסיחין –
 49 שאין צורך לדונם בפני דיינים שנסמכו לכך איש מפי איש עד
 50 משה רבינו, וקיבלו מהנשיא רשות לדון.
 51 בפרשה של שומר הטוען שהחפץ ששמר עליו נגנב, ומתחייב על
 52 כך שבועה, נאמר (שמות כב ח) 'אִשֶּׁר יֵאמֶר פִּי הוּא זֶה' וגו'
 53 שמשמעותו שחיוב השבועה נאמר דווקא כשמודה במקצת,
 54 שאומר ש'בוה' הוא מודה, ובשאר הוא כופר. ונחלקו אמוראים
 55 האם פסוק זה אכן שייך לפרשת השומרים, ומלמדנו שאין
 56 השומרים נשבעים אלא כשהודו במקצת לתביעה, או פסוק זה
 57 התערב בה מפרשה אחרת, והוא שייך לפרשת 'אם כסף תלך את
 58 עמי' וגו' (שם כב כד) המדברת מהלוואה, ומלמד שלזה אינו מתחייב
 59 שבועה אלא אם כן הודה במקצת ואם כופר הכל פטור משבועה,
 60 אבל שומר נשבע אף כשכופר הכל.
 61 הגמרא סוברת שהנידון שלפנינו האם הלוואות נידונים בשלשה
 62 והאם צריך מומחים, אף הוא תלוי במחלוקת זו, לפיכך מקשה
 63 הגמרא: מאי קפכר – התנא של משנתנו מביעט את דיני הודאות
 64 והלוואות שלא צריכים מומחים ומצד שני צריכים הם לדון בפני
 65 שלשה, מה הוא סובר בענין זה האם 'עירוב פרשיות כתוב כאן',
 66 אי קפכר שעירוב פרשיות כתוב כאן, והפסוק 'אִשֶּׁר יֵאמֶר פִּי הוּא
 67 זֶה' שנאמר בפרשת שומרים שייך לפרשת הלוואה, נמצא
 68 שה'אלהים' נאמר גם על 'הלוואות', ואם כן ליבעי נמי מוסיחין –
 69 הדין נותן שיצטרכו בהודאות והלוואות גם כן דיינים סמוכים,
 70 שהרי 'אלהים' משמע דיינים סמוכים, ואי קפכר שאין עירוב
 71 פרשיות כתוב כאן, והפסוק 'אִשֶּׁר יֵאמֶר פִּי הוּא זֶה' הנכתב בפרשת
 72 השומרים מלמדנו על שומר שאינו נשבע עד שיודה במקצת, ואין
 73 לנו מקור להצריך בהודאות והלוואות 'סמוכים', אם כן שלשה
 74 דיינים בהודאות והלוואות למה לי – מדיחן למד הוא להצריך
 75 שלשה, הלא הפסוק שממנו למדים שלשה נאמר בדיני גזילות.
 76 מתרצת הגמרא: לעולם קפכר עירוב פרשיות כתוב כאן, והפסוק
 77 הוא מפרשת הלוואה, ומוזה למד שאף בהלוואה צריך שלשה
 78 דיינים, וקדין הוא דליבעי נמי מוסיחין – ומעיקר הדין היה לנו
 79 להצריך שיהיו הדיינים 'מומחים', כמשמעות הפסוק, והאי דלא
 80 בעינן מוסיחין תקנת חכמים היא משום דרבי חנינא שאמר הלכה
 81 אחרת בדיני קבלת עדות, דאמר רבי חנינא, דבר תורה – מן
 82 התורה, אהד דיני ממונות ואהד דיני נפשות שוים בדין זה שצריכים
 83 הדיינים לבדוק את העדים בדרישא – ששואלים אותם בבית דין
 84 כיצד היה המעשה שמעידים עליו, וקפחיה – שחוקרים אותם
 85 באיזה יום ובאיזה שעה אירע הדבר,

1 וכיון שאין בית דין שקול – אין עושים בית דין שמספר הדיינים
 2 שבו הוא זוגי, מוסיפין עליהם עוד דיון אהד, הרי יש כאן עשרים
 3 ושלשה דיינים.
 4 דין נוסף השייך למינוי סנהדרין: וכמה אנשים יהא – יהיו בעיר
 5 ותהא העיר ראוייה להושיב בה סנהדרין קטנה, מאה ועשרים. רבי
 6 נתניה אומר, צריך שיהיו בה מאתים ושלשים, כנגד שרי עשרות,
 7 כדי שכל אחד מהדיינים יהיה ממונה לכל הפחות על עשרה
 8 תושבים.

גמרא

9 שואלת הגמרא: אמו – וכי דיני גזילות ודיני חבלות שחייב החובל
 10 לשלם לו את התשלומים הכתובים בתורה, לאו דיני ממונות ינהו
 11 – האם אינם בכלל דיני ממונות, ומאחר ששינוי דיני ממונות
 12 בשלשה, לשם מה צריכה המשנה לומר שגזילות וחבלות
 13 בשלשה. משיבה הגמרא: אמר רבי אבהו, מה הן קתני – הגזילות
 14 וחבלות שכתבה המשנה הוא בכדי לפרש מה הן דיני ממונות
 15 שנתכוין התנא, הן דיני גזילות וחקלות, אכל דיני הודאות – התובע
 16 את חבירו על פי עדים ששמעו שהודה לו, והלוואות – וכן התובע
 17 על פי עדים שראו שהלווה לו, ובשתיקה הלוח כופר בכל התביעה,
 18 לא – אינם בכלל דין המשנה.
 19 וצריכא – צריכה המשנה לכתוב גם 'דיני ממונות' וגם לבאר
 20 שהכוונה לגזילות וחבלות, דאי תנא רק 'דיני ממונות בשלשה',
 21 הוה אמינא – הייתי יכול לומר דאפילו הודאות וחקלות נידונים
 22 בשלשה, שהרי גם הם בכלל 'דיני ממונות', ולכן תנא לפרש שרק
 23 גזילות וחקלות הן בכלל, ואי תנא רק 'גזילות וחקלות בשלשה' ולא
 24 קתני 'דיני ממונות', הוה אמינא, הוא הדין דאפילו הודאות וחקלות
 25 גם הם בכלל, והאי דקתני – ומה שנטק התנא 'גזילות וחקלות' אינו
 26 כדי למעט הודאות והלוואות, אלא משום דעיקר שלשה דקתיבי –
 27 שהמקור בפסוקים לכך שדיני ממונות בשלשה, בגזילות וחקלות
 28 דקתיבי – בפרשה העוסקת בענין גזילות וחבלות הוא נכתב.
 29 ומבארת הגמרא: גזילות, דקתיבי בענין שומר שנחשד בגזילה בכך
 30 ששלח יד בפיקדון שהופקד בידו ונטלו לעצמו (שמות כב דח), ונקרב
 31 בעל הבית אל האלהים, ונאמר בהמשך 'עד האלהים יבא דבר
 32 שנייהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו', ומכך שנאמר
 33 שלשה פעמים 'אלהים' למדים שצריך שלשה דיינים. וכמו כן
 34 נחשב הדבר שפסוקים אלו אמורים אף לענין חבלות, שהרי מה לי
 35 חבל בגופו מה לי חבל בממונו – איזה הבדל יש בין אם הפסידו
 36 במה שחבל בגופו לבין אם הפסידו במה שחבל בממונו, ואף
 37 החובל בכלל גולץ, וכדי שלא נאמר כך שאף הודאות והלוואות
 38 הרי הן בכלל, לכך תנא במשנה לפרש מה הן דיני ממונות, גזילות
 39 וחקלות, אכל הודאות וחקלות לא – אינם בכלל.
 40 מבארת הגמרא: ולמאי – לענין איזה הלכה מיעטה המשנה את דין
 41 הודאות והלוואות משאר דיני ממונות, אילמא – אם נאמר שבאה

המשך מעמוד קצד

ולהתנהג כראוי לבנות ישראל בנות שרה רבקה רחל ולאה, ובדאי תנצלנה ימי החופש מהלימוד בבית הספר לארגן מסיבות שבת בשביל ילדות הקטנות מכך וכן גם בימות החול לאספן על כל פנים פעמים או פעם בשבוע לספר להן מסיפורי תורתנו הקדושה וללמד אותן ברכות דיני ומנהגי ישראל בכלל נחוצים לגילן.

בודאי תמסור כל הנייל לחברותיך וכולכן יחד תשתפו פעולה והשייית יצליחכן.

ברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

49 בדינים, ומתוך כך יכול לטעות לזכות את החייב או לחייב את
 50 הזכאי. מקשה הגמרא: מה הועילו חכמים בכך שתיקנו לזון בפני
 51 שלשה, אִמּוּ בְּתַלְתָּא מִי לֹא הוּוּ יוֹשְׁבֵי קַרְנֹת – האם בשלשה שידון
 52 בפניהם אין לחשוש שכולם יהיו יושבי קרנות. מתרצת הגמרא: אִי
 53 אֶפְשָׁר דְּלִית בְּהוּ חַד דְּגַמְרִי – לא יתכן שלא יהיה אחד מהם שלמד
 54 מן החכמים ומהדיינים הלכות הלואה. מקשה הגמרא: אִלָּא מַעְתָּה
 55 שֶׁמֶן הַתּוֹרָה הַדִּיּוֹטוֹת כִּשְׂרִים לְדוֹן, וּנְמַצָּא שְׂדֵינָם בְּרִשּׁוֹת, אִם מַעֲנו
 56 הַדִּיּוֹטוֹת בַּפֶּסֶק הַדִּין, וְהַפְסִידוּ אֶת אֶחָד מֵהַדִּיּוֹנִים, לֹא יִשְׁלְמוּ –
 57 לא יצטרכו לשלם לו, כדן דין מומחה שפטור מלשלם כיון שדן
 58 ברשות, והרי מבואר להלן (ב). שדיין שאינו מומחה שטעה, משלם
 59 מכיסו לזה שהפסיד לו. מתרצת הגמרא: אִם נִפְטוּר אֹתָם כַּדִּיּוֹנִים
 60 שֶׁנִּטְלוּ רִשּׁוֹת, כֵּל שְׂכָן דְּנִפְיֵשׁ יוֹשְׁבֵי קַרְנֹת – ודאי שיהיו מצויים
 61 יותר יושבי קרנות שיסכימו ללמוד דיני הלואה ולזון אף שלא יהיו
 62 בקיאים, שלא יחששו שאם יטעו יצטרכו לשלם.
 63 מבררת הגמרא: מֵאֵי אֵיכָּא – איזה הבדל יוצא להלכה בין רַבָּא
 64 לְרַב אֶתָּא בְּרִיָּה דְרַב אֵיכָּא, הלא סוף סוף שניהם מודים שדיני
 65 הלואות נידונים בשלשה הדיוטות. מבארת הגמרא: אֵיכָּא בִּיְנֵיהוּ
 66 – ההבדל ביניהם הוא בדין דְּאֶמְרָא שְׂמוּאֵל, שבדיעבד שָׁנִים שָׁדְנוּ
 67 דיני הלואה, דִּינְהוּ דִין – יש תוקף לפסק שפסקו, אִלָּא שְׂנַקְרָאוּ
 68 אותם שני הדיינים 'בֵּית דִין חֲצוּף' – בית דין שעברו על מה שתיקנו
 69 חכמים לזון דווקא בפני שלשה. לְרַבָּא הַסּוֹבֵר שֶׁמֶן הַתּוֹרָה צִרִיךְ
 70 שֶׁלֶשָׁה דִיּוֹנִים, לִית לֵיהּ דְּשְׂמוּאֵל, וְשְׂנֵים שְׂדֵנוּ לֹא עֲשׂוּ כְּלוּם. לְרַב
 71 אֶתָּא בְּרִיָּה דְרַב אֵיכָּא הַסּוֹבֵר שֶׁחֲכָמִים הַצִּרְיָכוּ שֶׁלֶשָׁה דִיּוֹנִים, אִת
 72 לֵיהּ דְּשְׂמוּאֵל, שבדיעבד מתקיים הדין גם בפחות משלשה.
 73 שנינו במשנה: נֶזֶק וְחָצִי נֶזֶק וְכוּ' בשלשה. שואלת הגמרא: נֶזֶק
 74 הֵינּוּ חֻבְלוֹת – הלא נזק כלול במה שנאמר שהחובל בחבירו נידון
 75 בשלשה, שהרי הוא אחד מהחייבים שעליו לשלם. משיבה
 76 הגמרא: מִשּׁוּם דְּקָא קָעִי לְמִוּנָא חָצִי נֶזֶק – כיון שהתנא רצה
 77 לכתוב במשנה את דין 'חצי נזק' משלם שור תם שנגח, תִּנֵּי נְמִי
 78 – הוא כתב אגב כך גם דין נֶזֶק שְׂלָם.
 79 שואלת הגמרא: חָצִי נֶזֶק שֶׁל שׂוֹר תָּם נְמִי הֵינּוּ חֻבְלוֹת – גם הם
 80 כלולים בחבלות, שהרי שור תם משלם על מה שחבל והזיק חצי
 81 נזק, ואף חצי נזק לא היה לו לתנא להזכיר לאחר שכבר שנה דין
 82 חבלות. מיישבת הגמרא: תִּנָּא מְוִנָא וְקָנְגִי קִנְסָא – התנא שנה דין
 83 תשלומי 'חבלות' שהם חיוב 'ממוין', שדין הוא שישלם את מה
 84 שהפחית את שווי הנחבל, וכתב את דין 'חצי נזק' בפני עצמו,
 85 שאינו חיוב ממוני אלא 'קנס' שקנסתו התורה כדי שישמור על
 86 שורו, ואגב כך כתב גם 'נזק שלם'.
 87 מקשה הגמרא: הֵנִיחָא – תירוץ זה מובן לְמִאן דְּאֶמְרַי לְמִוּנָא נִזְקָא
 88 קִנְסָא – שמה שחייבה התורה לשלם חצי נזק על נגיחת שור תם
 89 אינו מן הדין, אלא נחשב לתשלום קנס, ולכן נכתב דין חצי נזק
 90 בפני עצמו, אִלָּא לְמִאן דְּאֶמְרַי לְמִוּנָא נִזְקָא מְוִנָא – שתשלום חצי
 91 נזק חיוב ממוין הוא, מֵאֵי אֵיכָּא לְמִימַר – איזו סיבה יש לומר מדוע
 92 התנא נקט נזק וחצי נזק אף שכבר נכללו ב'חבלות'.
 93 הגמרא עונה תירוץ אחר: אֵילָּא, אִידִי דְקָא קָעִי לְמִוּנָא – אגב זה
 94 שהתנא רצה לכתוב במשנה את דין תְּשֻׁלוּמֵי כְּפָל וְתְשֻׁלוּמֵי אֲרִבְעָה
 95 וְתְשֻׁלוּמֵי שְׁאִינִם כְּלוּלִים ב'חבלות', משום דְּמִוּנָא

1 שְׂנַאמְרַי (ויקרא כד כא-כב) לאחר הפסוק וּמִמָּה בְּהִמָּה יִשְׁלְמוּהָ וּמִמָּה
 2 אֲדָם יִמָּת, 'מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֵם' – דין שוה יהיה לדיני ממונות
 3 ולדיני נפשות, וכשם שדיני נפשות הן בדרישה וחקירה, אף דיני
 4 ממונות הן בדרישה וחקירה. ומה מַעֲנו אֶמְרוּ חֲכָמִים שְׁבִדְיֵי
 5 מְמוֹנוֹת לֹא קָעִינָן [אין צריך] דְּרִישָׁה וְחֻקְרָה, כִּדִּי שְׂלָא תַנְעוּל דְלֵת
 6 בְּפְנֵי לֹוּיִן – כדי שאנשים לא ימנעו מלהלוות, מחשש שמא יכפור
 7 הלוה בהלואה, ועידי ההלואה יטעו בדרישות וחקירות ולא
 8 ימצאו דבריהם מכוונים, ויפסיד את מעותיו. ומטעם זה של רבי
 9 חנינא גם תיקנו שהמלוה אינו צריך לחזור אחרי בית דין של
 10 מומחין דווקא, וזאת כדי שלא ימנע מלהלוות מחשש שיכפור
 11 הלוה ולא ימצא דיינים מומחים שיחייבוהו לשלם. מקשה הגמרא:
 12 אִלָּא מַעְתָּה שְׁתִּיקְנוּ חֲכָמִים שֶׁהַדִּיּוֹטוֹת כִּשְׂרִים לְדוֹן, נִמְצָא
 13 שִׁיּוֹרְדִים הֵם לְדוֹן בְּרִשּׁוֹת, וְאִם כֵּךְ כֹּאשֶׁר מַעֲנו הַדִּיּוֹטוֹת בַּפֶּסֶק
 14 הַדִּין, וְהַפְסִידוּ לֵאחֹד מִן הַדִּיּוֹנִים, צִרִיךְ לְהִיֹּת הַדִּין שְׂלָא יִשְׁלְמוּ
 15 הַדִּיּוֹנִים לְמִי שֶׁהַפְסִידוּ לוֹ, כְּפִי שֶׁהָדִין בְּדִין מוֹמַחָה שְׁטַעָה,
 16 שֶׁמֵּאחֶר וְדִן בְּרִשּׁוֹת פְּטוּר מִלְּשֵׁלֵם, וְהָרִי לְהֵלֵךְ (ב). מְבֹאֵר שְׁדוּוּקָא
 17 מוֹמַחָה שְׁטַעָה פְּטוּר, אִךְ דִּין שְׁאִינוּ מוֹמַחָה שְׁטַעָה, מִשְׁלֵם מְכִיסוֹ
 18 לֹוֹה שֶׁהַפְסִיד לוֹ. מֵתִרְצָת הַגְּמָרָא: אִם נִפְטוּר אֶת הַדִּיּוֹנִים מִלְּשֵׁלֵם
 19 אִם טַעָה, כֵּל שְׂכָן שַׁעַל דִּי כֵךְ אֶתָּה נֹעֵל דְלֵת בְּפְנֵי לֹוּיִן – אנשים
 20 ימנעו מלהלוות, מחשש שמא כאשר הלוה יכפור ויתבעוהו לדין,
 21 יטעה הדיין בדין ויפטרנו, ואף שיוכיח שטעה לא יצטרך לשלם.
 22 הגמרא חוזרת להקפידו על רבי אבהו שדיין בדין מומחה שטעה, אף
 23 בהודאות והלואות צריך שלשה אלא שאינן צריך להיות 'מומחין':
 24 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִי הָכֵי שֶׁגַם בְּהוֹדָאוֹת וְהוֹלָאוֹת צִרְיָכִים שֶׁלֶשָׁה,
 25 אִלָּא שֶׁגַם הַדִּיּוֹטוֹת כִּשְׂרִים, מְדוּעַ פִּירֵשׁ בְּרוּחַ אֶת דְּבָרֵי הַמְּשַׁנָּה
 26 'דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה' שגזילות וחבלות
 27 הוא פירוש לדיני ממונות, הלא ניתן לפרש דְּתַרְתֵּי קָנְגִי – שכתבה
 28 המשנה שני דינים נפרדים, דין אחד, דִּינֵי מְמוֹנוֹת, דִּהֵינּוּ הוֹדָאוֹת
 29 וְהוֹלָאוֹת, נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה אִפִּילוּ הַדִּיּוֹטוֹת. וְדִין שְׁנֵי גִזִּילוֹת וְחֻבְלוֹת
 30 נִידוּנִים בְּשִׁלְשָׁה מוֹמַחִין דוּוּקָא. וְעוֹד קָשָׁה, אִם גִּזִּילוֹת וְחֻבְלוֹת
 31 בְּשִׁלְשָׁה הוּא פִּירוּשׁ לְדִינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְשָׁה, שְׁלִשָּׁה שְׁלִשָּׁה לְמָה
 32 לִי – לשם מה כפלה המשנה לכתוב פעמיים 'שלשה' היה לה
 33 לכתוב 'דיני ממונות שהן גזילות וחבלות בשלשה'.
 34 הגמרא מפרשת את דברי המשנה באופן אחר: אִלָּא אֶמְרַי רַבָּא,
 35 תַּרְתֵּי קָנְגִי – אכן נאמרו במשנה שני דינים נפרדים, אחד, שדיני
 36 ממונות שהן הודאות והלואות נידונים בשלשה הדיוטות, והשני,
 37 שגזילות וחבלות נידונים בשלשה מומחים. והטעם שבהודאות
 38 והלואות אין צריך שיהיו הדיינים מומחים, מִשּׁוּם דְרַבִּי חֲנִינָא – כפי
 39 שביאר רבי חנינא את הדין שאין צריך בדיני ממונות דרישה
 40 וחקירה, מטעם שלא תנעול דלת בפני לווין, ומטעם זה אף אין
 41 צריך שיהיו הדיינים מומחים.
 42 הגמרא מביאה את דעת רב אחא הסובר שבהודאות והלואות
 43 מדאורייתא אין צריך שלשה דיינים: רַב אֶתָּא בְּרִיָּה דְרַב אֵיכָּא
 44 אֶמְרַי, מְדֹאֲוִרִיתָא חַד נְמִי קָשָׁר – גם דין אחד כשר בהודאות
 45 והלואות, שְׂנַאמְרַי (ויקרא טו טו) בְּצִדְקָה תִּשְׁפּוּט עֲמִיתְךָ' בלשון יחיד,
 46 ומשמע שאחד כשר לשפוט, אִלָּא גִזִּירַת חֲכָמִים הִיא זו שצריך
 47 לזון בפני שלשה מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קַרְנֹת – כדי שלא יבואו לזון בפני
 48 דין שהוא מאלו התגרים היושבים תמיד בחנות ואינם בקיאים

אנחה יהודית הבאה חסיושלום בסיבת לא טוב גשמי – גם היא תשובה גדולה.

אנחה בעקבות לא טוב רוחני – היא ודאי וודאי תשובה מעולה.

האנחה מחלצת מעומק רע, ומציבה במעמד טוב.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ממונות כנפשות וכיון דכתיב דרישה וחקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת הוא הדין לדיני ממונות: שלא תנעול דלת. שימנעו מלהלות שמא יכפור העדים יטעו ולא תהא עדותן מכוננת ויפסיד והבא נמי שמא לא ימצא מומחין לכופו לדין: אלא מעתה טעו. הדיטות בדיני

שנאמר /משפט אחד יהיה לכם/. ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה, פדי שלא תנעול דלת בפני לוויין. אלא מעתה, טעו לא ישלמו. כל שכן, אהה נעול דלת בפני לוויין. אי הכי תרתי קתני, דיני ממונות, בשלשה הדיינות. גזילות וחבלות בשלשה מומחין. ועוד, שלשה שלשה למה ליה? אלא אמר רבא, תרתי קתני, משום דרבי חנינא. רב אהא בריה דרב איקא אמה, מדאורייתא חד נמי פשה, שנאמר /בצדק תשפוט עמיתך/, אלא משום יושבי קרנות. אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות? אי אפשר דלית בהו חד דגמרי. אלא מעתה, טעו לא ישלמו. כל שכן דנפישו יושבי קרנות. מאי איפא בין רבא לרב אהא בריה דרב איקא, איפא ביניהו דאמר שמואל, שנים שדנו דיניהו דין אלא שנקראו 'בית דין חצוף', לרבא לית ליה דשמואל, לרב אהא בריה דרב איקא אית ליה דשמואל: גוק וחצי גוק וכו'. גוק היינו חבלות? משום דקא בעי למיתנא חצי גוק, חצי גוק, חצי גוק שלם. חצי גוק נמי היינו חבלות? תנא ממונא וקתני קנסא. הניחא למאן דאמר פלגא ניקא קנסא, אלא למאן דאמר פלגא ניקא ממונא, מאי איפא למימר? אלא, אידי דקא בעי למיתנא תשלומו כפל ותשלומו ארבעה וחמישה דממון שאינו

משפט אחד וגו'. ואם תאמר ת"ל דעיקר דרישה וחקירה בעדים וזממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות ובדיני נפשות וי"ל דמכל מקום לא הוה מצריכין דרישה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא דוקא בעדים וזממין אי לאו דכתיב משפט אחד: שלא תנעול דלת בפני לוויין כו'. גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושת ומתנות כבולו נמי לא בעינן דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גולנין ואם תאמר מהאי טעמא לא ניבעי מומחין וגזילות וחבלות כמו בהודאות והלואות ויש לומר דלגבי מומחים לא שייך למיחש ביה כמו זה דבכחשא מועטת אדם נמנע מלהלות לחבירו אם לא ימצא דיין ממונים לגבות חובו אבל גזילות וחבלות יודע הגולן שיתירח הגול אחר המומחין עד שימצא לרין עם הגולן ועי"ל דגזילות וחבלות נמי בש דרישה וחקירה ולא דמושטין אלא הודאות והלואות והא דמוקי בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לב) מתניתין דמצרכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דוקא דיני קנסות קאמר דגזילות וחבלות קרו ליה נמי קנסות כדאשכחן לקמן (דף יג) גבי שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות דמייירי בכל הנהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתיבת וירושת אשה וירושת ומתנות ונקי שור בשור הוי בכלל הודאות והלואות וכל הנהו דמסקין בהחובל (ב"ק דף פד) דעבדין שלוחיהו וגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין ואם תאמר והא אשכחן בכמה דוכתין שהיו נדין בבבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כא) גבי הודא גבא דבנה אפרנא אשכחן אשכחן אשכחן אשכחן וכן בישא (שם דף לו) דחקע ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הנהו אפשר שדחקו זה את זה ע"י דתפסי או דאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל כדאייתא בסוף פרק קמא דב"ק (דף טו) וי"מ דוקא גזילות שעל ידי חבלות כמו דמניצו בי תרי ומוחו אהרדי עד שתוקף אחד וגזל את חבירו דכי האי גונא לא שכיח ולא

מדאורייתא תלתא בעינן לית ליה דשמואל דאמר דיניהו דין: בית דין חצוף. שעברו על תקנת חכמים: היינו גוק היינו חבלות. מאי קרי גוק ומאי קרי חבלות הא גוק אחד מחמישה דברים של חבלות הוא וליהני חבלות ולא בעי גוק. חצי גוק נמי היינו חבלות. דשור תם שחבל אינו משלם אלא חצי גוק וכיון דתנא חבלות אף חצי גוק במשמע: חבלות ממונא הוא דאפתייהו לדמי'. חצי גוק קנסא הוא דתם שוורים אינם נוגחים ולא היה לבעלים לשמרו כל זמן שלא הועד ולא בעי לשלומי מידי אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדי שירבה בשמירת שוורים: פלגא נוקא ממונא. בפרק ארבעה אבות (ב"ק דף טו) פליגי בה דקסבר סתם שוורים נגחנים הם ומדינא כולוהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטיה ורחמנא הוא דחס עליה;

עבדינא שלוחיהו ואת הוה ויהאך הוה דנין דיני גזילות ובאיהו נשך (בי"מ דף טא) היאך הוה דנין דיני ריבית הא אמרינן ריש הגולן קמא (דף צד) הגולנים ומלי ברביית שהחזירו אין מקבלין מהם וי"ל דהא אמרינן בימי רבי נשיית משנה זו ומפרש רבינו תם דוקא בימי ולא לפני ולאחריו משום עובדא דהתם ולחכי לא פריך התם מכמה משניות אלא מברייתות ששנאן רבי לרבי חייא: אלא מעתה טעו לא ישלמו. פירש בקונטרס כיון דברשות קא עבדי הוי שאינו מומחה כמובחא ולשון כ"ש שאתה נולד בו אין מתיישב דלא ה"ל למימר כ"ש אלא ה"ל למימר א"כ אתה כו' אלא משמע מלשון כ"ש דמכח נעילת דלת הוה פריך וה"פ כיון דחיישת לנעילת דלת הוה לן למימר טעו לא ישלמו דאי מחייבת להו לשלם לא יתרצו להתמצע בדין ואם תאמר מאי קושיא הא לא מחייב לשלם אא"כ טל נתן ביד כדאמר באחד דיני ממונות (לקמן דף לג) ויש לומר דפריך למאן דמחייב בלא נטל נתן: ועוד שלשה שלשה למה ליה. איכא דוכתי דייק הכי ואיכא

דוכתי דלא דייק: ומדאורייתא. אף עירוב פרישות דקסבר אין עירוב פרישות כתיב וכן אשך דא"כ בצדק תשפוט למה ליה לכתוב דאית ליה עירוב פרישות קאמר: אי אפשר דלית בהו חד דגמרי. דמאן דלא גמיר פסול לדינא כדמכח בזה בורר (לקמן דף כג) דתנן זה פוסל דיניו של זה ופריך בגמרא כל כמניה דפסיל לדיינים ומשני בערבאות דסוריא ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ואע"ג דפליגי רבנן ואמרי אימתי בומן שמביא עליהם ראייה שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל היינו דוקא בערבאות שנתמנו להיות דיינים: כ"ש דנפיש יושבי קרנות. גם כאן פריך מכה זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו הנהו דגמרי ואו אי אפשר דליכא חד דגמרי ומשני כ"ש דנפיש לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם: לרבא לית ליה דשמואל. ה"ב פוסק בשמואל אע"ג דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי כוותיה לקמן (דף ה) והא דאמר בפרק ב' דכתובות (דף כב) ושם) גבי ג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהו ודילמא רבנן דבי רב אשכחן בשמואל סבירא ליה דמשמע דאין הלכה בשמואל ה"פ כשמואל בעלמא סבירא ליה בקים ובהו אין הלכה כמותם דאפילו רב נחמן דקאי בשמואל דשנים שרנו דיינים דין מורה דקים שטרות בג' כדאמר בחוקת הבתים (בי"ב דף מ) ומשם) וכן הוא דאמר בזה בורר (לקמן דף ל) ושם) גבי אורייתא ודילמא רבנן דבי רב אשכחן בשמואל סבירא ליה ה"פ כשמואל בעלמא סבירא ליה באורייתא וכתבו בהודאה בני שנים בלא קנין ובהו אין הלכה כמותם כדאמר ההם בפני שנים וקנו מידו כותבין ובפני שלשה כותבין ואפילו לא קנו מידו וכדמפרש התם דקבעי דוכתא ושליח וזממני ליה: גוק היינו חבלות. לאו בשור שהזיק שור קאמר דהא איתא בהחובל (ב"ק דף פד) ושם) דגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין אלא בשור שהזיק אדם והא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"ו דלא כר"ע דקאמר (שם לג) אף תם שחבל באדם משלם כמותר נ"ש ומיהו נראה דאיירי בכל ענין אף בשור דאזיק שור דהא מסיק בהחובל (שם דף פד) דהא וגובין בבבל גוקי שור בשור היינו דוקא גוקי שן ורגל דמועין מתחלתא אבל גוקי קרן אמרינן התם דאין מועד בבבל:

אין

אין דורשין תחילות. פי' בקונטרס משום דאיצטרך למומחין וקשה דמסקי דכ"ע אין דורשין תחילות ור' יאשיה אמר לך אם כן נכתוב קרא אל השופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עצמו ור' יוחנן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא הרגיל ולא אצל הדיט לכך נראה דה"ק

שיינו משתלם בראש. שמשלם יותר מן הקרן וחצי נוק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד וזוגת דצריך לקיים בו אחרי רבים כליות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ, דלא למידרשה אתא לכתוב אל

השופט: לנבי דינא. אצל דין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' יאשיהו. בדעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאתויי שלישי למה לי: והתנאי ב'ו'. והא קרא דריש: סבר לה. רבי יאשיהו כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהוה ליה זוגת וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחרית: דכתיבי קראי. לקמן (דף טז.) בשליה פירקין: סמיכת וקניס. על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול. וסתם וקניס בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה. כלומר ר' יאשיהו חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנמות ר' יאשיהו. מודה בשלמא לר' יהודה מוקי לה בעבד בית דין: כדיני נפשות. שתתקיים בו הטיית לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוי זוגת לביא הטייה בפחות משנים: לימא דלא בר' יאשיהו. דאי בר' יאשיהו כיון דשלישי מקראי ליקף להו ולאוו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיהו. מודה דהיכא דחלוקין אולינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הוה תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך לשלש בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימא: תהא סנהדרי גדולה ב'ו'. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספח לי ב'ו'. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפשוהי העדה. ולפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. דילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשעון. לשון רבים: לפמה. ירשעון אלהים: עד האלהים יבא. וההוא דונקרב לאל קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

שיינו משתלם בראש הוא, תנא נמי חצי נוק, דממון שינו משתלם בראש הוא. ואידי דקא בעי למיתנא חצי נוק, תנא נמי נוק: שלשה, מנלן? דתנו רבנן, ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי פאן אהד, עד האלהים יבא דבר שניהם הרי פאן שנים, אשר ירשעון אלהים הרי פאן שלשה, דברי רבי יאשיהו. רבי יוחנן אומר, ראשון תחילה נאמר, ואין דורשין תחילות. אלא עד האלהים יבא דבר שניהם, הרי פאן אהד, אשר ירשעון אלהים, הרי פאן שנים, ואין בית דין שקול מוספין עליהן עוד אהד, הרי פאן שלשה. ניקא, בדורשין תחילות קמיפלאגי. דמר סבר, דורשין תחילות, ומר סבר, אין דורשין תחילות. לא, דכולי עלמא אין דורשין תחילות, אומר לך רבי יאשיהו אם כן, ניקא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט, מאי אל האלהים, שמע מינה למנינא. ורבי יוחנן, לישנא דעלמא נקט, כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא. ורבי יאשיהו, לית ליה בית דין נוטה? והתניא רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, מה תלמוד לומר לנמות אחרי רבים להמות, התורה אמרה, עשה לך בית דין נוטה. סבר לה רבי יהודה, דאמר שבעים, דתנן סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואהד, רבי יהודה אומר, שבעים. אימר דשמעת ליה לרבי יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קראי. בשאר פי דינא, מי שמעת ליה? וכי תיקא לא שניא, והתנן סמיכת וקניס ועריפת עגלה, בשלשה דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה. ואמרינן מאי טעמא דרבי יהודה, וסמכו שנים, זקני שנים, ואין בית דין שקול, מוספין עליהן עוד אהד, הרי פאן חמשה. דרבי יאשיהו עדיפא מדרבי יהודה, דאילו רבי יהודה, בסנהדרי גדולה הוא דלית ליה, הא בשאר פי דינא אית ליה. ורבי יאשיהו, בשאר פי דינא נמי לית ליה. ואלא האי לנמות' מאי עביד ליה? מוקים לה כדיני נפשות. אבל כדיני ממונות לא? אלא, הא דתנן שנים אומרים זכאי ואהד אומר תיב, זכאי, שנים אומרים תיב, ואהד אומר זכאי, תיב. ניקא, דלא ררבי יאשיהו. אפילו תיקא רבי יאשיהו, מייתי לה בקל וחומר כדיני נפשות, ומה דיני נפשות דחמורי אומר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא פל שפן: תנו רבנן, דיני ממונות בשלשה. רבי אומר, בחמשה, כדי שיגמר הדין בשלשה. אטו בתלתא, מי לא גמר דינא בתרי? הכי קאמר, מפני שיגמר דין בשלשה. אלמא קסבר תלתא פי תיבי, בגמר דינא תיבי. מגדף פה רבי אבהו, אלא מעתה, תהא סנהדרי גדולה צריכה מאה וארבעים ואהד כדי שיגמר הדין בשבעים ואהד, ותהא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים. אלא אספח לי שבעים איש' אומר רחמנא, משעת אסיפה שבעים. ושפשוהי העדה והצילו העדה' נמי משעת שפישת העדה, הכי נמי

אין דורשין תחילות וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דלקמן (דף ד.) דבסכת בסכת בסכות מפרש בפ"ק דסוכה (דף ו:) בחד לישנא דכ"ע יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דכ"ע סבבא לא בעי קרא ואפי' מדלינן חד לגופיה ולא מוקמינן למנינא למאן דלא דריש תחילות וצריך לדקדק בכל הנהו דלקמן (דף ד.) קרנת קרנת קרנות לטפסת לטפסת לטוטפות ו' כהנים דטוף פירקין (דף יד:) דדרשין כולוהו למנינא ולא אמרינן אין דורשין תחילות.

רבי יהודה אומר שבעים. והא דאמר רבי יהודה בפרק החילול (סוכה דף נא: שם) גבי אלכסנדרא של מצרים שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של מנהרה גדולה היינו משום דמשה על גביהו וכן בכל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשבון: מוקי לה כדיני נפשות אבל כדיני ממונות לא. משום דקרא דרשינן שבעים כדיני נפשות דכתיב את תהיה אחרי רבים לרעות דמשמע דבר שהוא רע לכל הדיינו דיני נפשות אבל כדיני ממונות זכות לזה וחובה לזה ואף על גב דדיני נפשות נמי קרי ליה זכותיה דגואל הים בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לג:) מ"מ חשיב ליה רעות כיון דאין מריחה כלום במיתתו של זה ועדים זוממין אף על גב דכי מדיחיי מפרש רוצח כן מכל מקום אפשר דמפטר כולוהו בבחבשה הלכך חשיב ליה רעות כי מדיחיי עדים זוממין מיתה ועוד מצוי למימר דעיב נמי קרא כדיני נפשות משום דדרשין בריש פירקין (דף ב.) לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה ולא שייך כדיני ממונות דרע לזה טוב לזה.

דיני ממונות לא כ"ש. תימה דבריש המוכר פירות (ביב דף צב:) קאמר שמואל דאין הולכים בממון אחר הרוב ואמאי לא נילף בקיז מדיני נפשות כדאמר הכא ואין לומר דיני נפשות גופיהו לא אולינן בתר רובא ברובא דליתיה קמן אלא ברובא דאיתיה קמן דהא בריש פרק סורר ומורה (לקמן דף טט.) משמע דבכל דוכתא אולינן בתר רובא כדיני נפשות כגון רוב נשים לט' ילדן ורובא דאינשי דטע בעיבורא דירחא וציל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא הלכך לא סמיכנן אדך רובא כדיני ממונות: מוסנהדרי גדולה פריך שפיר דשבעים ואחד כתיב כדדריש בסוף פירקין (דף יז.) אבל סנהדרי קטנה דעשרים כתיב ותו לא כדדריש בריש פירקין עדה שופטת ועדה מצלת ואי עשרים בגמר דין כתיב בליט' סגי: ורבנן

ושמשלם יותר מן הקרן וחצי נוק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד וזוגת דצריך לקיים בו אחרי רבים כליות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ, דלא למידרשה אתא לכתוב אל השופט: לנבי דינא. אצל דין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' יאשיהו. בדעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאתויי שלישי למה לי: והתנאי ב'ו'. והא קרא דריש: סבר לה. רבי יאשיהו כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהוה ליה זוגת וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחרית: דכתיבי קראי. לקמן (דף טז.) בשליה פירקין: סמיכת וקניס. על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול. וסתם וקניס בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה. כלומר ר' יאשיהו חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנמות ר' יאשיהו. מודה בשלמא לר' יהודה מוקי לה בעבד בית דין: כדיני נפשות. שתתקיים בו הטיית לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוי זוגת לביא הטייה בפחות משנים: לימא דלא בר' יאשיהו. דאי בר' יאשיהו כיון דשלישי מקראי ליקף להו ולאוו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיהו. מודה דהיכא דחלוקין אולינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הוה תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך לשלש בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימא: תהא סנהדרי גדולה ב'ו'. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספח לי ב'ו'. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפשוהי העדה. ולפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. דילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשעון. לשון רבים: לפמה. ירשעון אלהים: עד האלהים יבא. וההוא דונקרב לאל קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

הא בשאר פי דינא אית ליה. ורבי יאשיהו, בשאר פי דינא נמי לית ליה. ואלא האי לנמות' מאי עביד ליה? מוקים לה כדיני נפשות. אבל כדיני ממונות לא? אלא, הא דתנן שנים אומרים זכאי ואהד אומר תיב, זכאי, שנים אומרים תיב, ואהד אומר זכאי, תיב. ניקא, דלא ררבי יאשיהו. אפילו תיקא רבי יאשיהו, מייתי לה בקל וחומר כדיני נפשות, ומה דיני נפשות דחמורי אומר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא פל שפן: תנו רבנן, דיני ממונות בשלשה. רבי אומר, בחמשה, כדי שיגמר הדין בשלשה. אטו בתלתא, מי לא גמר דינא בתרי? הכי קאמר, מפני שיגמר דין בשלשה. אלמא קסבר תלתא פי תיבי, בגמר דינא תיבי. מגדף פה רבי אבהו, אלא מעתה, תהא סנהדרי גדולה צריכה מאה וארבעים ואהד כדי שיגמר הדין בשבעים ואהד, ותהא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים. אלא אספח לי שבעים איש' אומר רחמנא, משעת אסיפה שבעים. ושפשוהי העדה והצילו העדה' נמי משעת שפישת העדה, הכי נמי

ושמשלם יותר מן הקרן וחצי נוק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד וזוגת דצריך לקיים בו אחרי רבים כליות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ, דלא למידרשה אתא לכתוב אל השופט: לנבי דינא. אצל דין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' יאשיהו. בדעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאתויי שלישי למה לי: והתנאי ב'ו'. והא קרא דריש: סבר לה. רבי יאשיהו כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהוה ליה זוגת וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחרית: דכתיבי קראי. לקמן (דף טז.) בשליה פירקין: סמיכת וקניס. על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול. וסתם וקניס בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה. כלומר ר' יאשיהו חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנמות ר' יאשיהו. מודה בשלמא לר' יהודה מוקי לה בעבד בית דין: כדיני נפשות. שתתקיים בו הטיית לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוי זוגת לביא הטייה בפחות משנים: לימא דלא בר' יאשיהו. דאי בר' יאשיהו כיון דשלישי מקראי ליקף להו ולאוו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיהו. מודה דהיכא דחלוקין אולינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הוה תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך לשלש בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימא: תהא סנהדרי גדולה ב'ו'. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספח לי ב'ו'. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפשוהי העדה. ולפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. דילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשעון. לשון רבים: לפמה. ירשעון אלהים: עד האלהים יבא. וההוא דונקרב לאל קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

ושמשלם יותר מן הקרן וחצי נוק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד וזוגת דצריך לקיים בו אחרי רבים כליות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ, דלא למידרשה אתא לכתוב אל השופט: לנבי דינא. אצל דין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' יאשיהו. בדעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאתויי שלישי למה לי: והתנאי ב'ו'. והא קרא דריש: סבר לה. רבי יאשיהו כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהוה ליה זוגת וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחרית: דכתיבי קראי. לקמן (דף טז.) בשליה פירקין: סמיכת וקניס. על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול. וסתם וקניס בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה. כלומר ר' יאשיהו חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנמות ר' יאשיהו. מודה בשלמא לר' יהודה מוקי לה בעבד בית דין: כדיני נפשות. שתתקיים בו הטיית לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוי זוגת לביא הטייה בפחות משנים: לימא דלא בר' יאשיהו. דאי בר' יאשיהו כיון דשלישי מקראי ליקף להו ולאוו משום נוטה צריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיהו. מודה דהיכא דחלוקין אולינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הוה תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך לשלש בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימא: תהא סנהדרי גדולה ב'ו'. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספח לי ב'ו'. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפשוהי העדה. ולפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. דילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשעון. לשון רבים: לפמה. ירשעון אלהים: עד האלהים יבא. וההוא דונקרב לאל קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

60 סובר שבשאר בתי דינים אין עושים בית דין שקול. מתרצת
 61 הגמרא: דרבי יאשיהו עדיפא - חיזק את דבריו יותר מדרבי יהודה,
 62 דאלו רבי יהודה, דווקא בסנהדרין גדולה הוא דלית ליה צורך שיהא
 63 בית דין נוטה, הא בשאר בתי דינים אית ליה שצריך בית דין נוטה.
 64 ורבי יאשיהו, בשאר בתי דינים נמי לית ליה - גם כן אינו סובר שצריך
 65 בית דין נוטה.
 66 שואלת הגמרא: ואילא האי לנמות אחרי רבים להטות, שממנו
 67 למדו שצריך בית דין נוטה, מאי עבד ליה - לאיזה ענין דורש אותו
 68 רבי יאשיהו. משיבה הגמרא: מוקים לה - מעמיד פסוק זה כדי
 69 נפשות, שבהן צריך בית דין נוטה, כדי שיתקיים בו הטיה לטובה
 70 על פי אחר כמבואר במשנה (ב.א.) אכל דייני ממונות לא, ולכן
 71 הצריך פסוק נוסף ללמוד על דין שלישי.
 72 מבררת הגמרא: אלא, הא דתנן במשנה הלחן (כט.), היו שנים מן
 73 הדיינים אומרים פלוני זרבי ואיך אומר חייב, הרי הוא זכאי,
 74 ואם היו שנים אומרים חייב ואיך אומר זכאי, הרי הוא חייב. נקמא
 75 דלא דרבי יאשיהו, שלדבריו מה שצריך דין שלישי למד מפסוק,
 76 ולא משום הצורך בדעת נוטה, ויש מקום לומר שפסק הדין צריך
 77 להיות על ידי שלשתם בדעה אחת. דוחה הגמרא: אפילו תימא -
 78 ניתן לומר שדין זה שפוסקים כמו הרוב אף שהם שנים, הוא אפילו
 79 לשיטת רבי יאשיהו, שכן מיייתי לה - לומד הוא זאת בקל וחומר
 80 מדיני נפשות, ומה דיני נפשות דחמירי - שהם חמורים, אמר רב
 81 זיל בתר רובא - לך אחרי הרוב, שנאמר 'אחרים רבים להטות', דיני
 82 ממונות הקלים לא כל שכן שפוסק בהם לפי הרוב.
 83 הגמרא מביאה שיטה נוספת בענין מנין הדיינים בדיני ממונות: תנו
 84 רבנן, דיני ממונות בשלשה. רבי אומר, בחמשה, כדי שיתקיים הדין
 85 בשלשה, שהם הרוב מתוך החמשה. שואלת הגמרא: אמאי בתלתא
 86 - וכי כשדנים בפני שלשה מי לא נמר דינא בתרי - האם לא נגמר
 87 הדין על פי רוב, אף כשהם שנים. מיישבת הגמרא: הכי קאמר,
 88 מפני שצריך שנייה הדין יהיה פסקו והכרעה של שלשה דיינים,
 89 אבל כשדנים בפני שלשה, פעמים שהדין נגמר רק על פי דעת
 90 שנים. מדייקת מכך הגמרא: אלא קסבר - מביאור זה מוכח שרבי
 91 סובר דתלתא בי תתיבי, נמר דינא בתיבי - ששלשת הדיינים
 92 שנכתבו בתורה, נכתבו ללמדנו על גמר הדין, שיוכרע הדין על פי
 93 שלשה. הגמרא דוחה ביאור זה: מנהר קה רבי אבהו - רבי אבהו
 94 גינה וביטל את הביאור שביאור בדברי רבי, ותמה, אלא מעתה
 95 שהמנין שהוכר בתורה נאמר לענין גמר הדין, ובכדי שיגמר הדין
 96 על פי רוב של שלשה, תהא סנהדרין גדולה שנאמר בה שצריך
 97 ואחת, צריכה בתחילת הדין תהא וארבעים ואחד דיינים, כדי שיתקיים
 98 הדין ברוב של שבעים ואחד. וכמו כן תהא סנהדרין קטנה שנאמר
 99 בה עשרים ושלשה, צריכה בתחילת הדין ארבעים וחמשה דיינים,
 100 כדי שיתקיים הדין ברוב של שלשה ועשרים. מסיים רבי אבהו, אלא
 101 בהכרח שמנין הדיינים שאמרה תורה הוא בתחילת הדין,
 102 שבסנהדרין גדולה אסיפה לי שבעים איש אמר רבמא (במדבר יא טז)
 103 והכוונה שמשעת אסיפה - כשנאספים לדין יהיו שבעים, ולא
 104 שיגמר הדין בשבעים. וכמו כן הפסוק (שם לה כד-כז) 'ושפטו העדה
 105 והצילו העדה' שמלמדנו שסנהדרין קטנה היא של עשרים ושלשה
 106 דיינים, נמי הכוונה שמשעת שפטיה העדה - בזמן המשפט, יהיו
 107 עשרים ושלשה, ולא שיגמר הדין בעשרים ושלשה. הכי נמי מה
 108 שנאמר בדיני ממונות (שמות כב ז) 'ונקרב בעל הבית אל האלהים'
 109 שמלמדנו שנידון בפני שלשה, משעת קריבה לדין יהיו שלשה, ולא
 110 שיגמר הדין בשלשה.
 111 הגמרא מבארת באופן אחר את שיטת רבי שמצריך חמשה דיינים:
 112 אלא, תינו מעמא דרבי, ממה שנאמר (שם כב ה) 'אשר ירשיעון
 113 אלהים' בלשון רבים, משמע תרי - שני דיינים, ומעתה יש ללמוד
 114 בגזירה שזה להביא עוד שנים, שכן נאמר 'אלהים' למטה - בפסוק
 115 האמור 'ירשיעון אלהים', ונאמר 'אלהים' למעלה - בפסוק לפניו,
 116 'עד האלהים יבא', מה 'אלהים' האמור למטה שנים, אף 'אלהים'
 117 האמור למעלה שנים, הרי כאן ארבעה. וכיון שאין עושים בית דין
 118 שקול, מוסיפין עליהן עוד אחר, תרי כאן חמשה. הרי שרבי יהודה

1 שאינו משתלם בראש הוא - שאינו משלם רק את הקרן שהוא שווי
 2 הגניבה, אלא יותר, תנא נמי תשלומי חצי נזק, דמזון שאינו
 3 משתלם בראש הוא - שאינו משלם את הקרן שהוא הנזק, אלא
 4 פחות ממנו, ואידי דקא בעי למיתנא - ואגב שרצה להשמיענו חצי
 5 נזק, תנא נמי נזק.
 6 מבררת הגמרא: שלשה מנלן - מנין לנו שדיני ממונות הם בשלשה
 7 דיינים. מבארת הגמרא: דתנו רבנן, ממה שנאמר בשומר שטוען
 8 שהפקדון נגנב (שמות כב ז) 'ונקרב בעל הבית אל האלהים' - שיבוא
 9 לפני הדיין לדין, תרי למדנו כאן דין אחר, ומזה שנאמר שוב (שם
 10 ה) 'עד האלהים יבא דבר שניתם' - שיביאו את טענותיהם לדין, תרי
 11 כאן שנים, ומזה שנאמר שוב 'אשר ירשיעון אלהים' - לפי מה
 12 שיחייב אותו הדיין וישלם. תרי כאן שלשה, דברי רבי יאשיהו. רבי
 13 יוחנן אומר, ה'אלהים' שנאמר ראשון בפרשה, תחילה נאמר, ואין
 14 דורשין תחילת - הפסוק שכתוב בתורה, הוא הפסוק שממנו
 15 לומדים את עיקר הדין שצריך מומחים. ולכן אין לדרשו לענין
 16 מנין הדיינים, אלא לומדים כך, ממה שנאמר 'עד האלהים יבא דבר
 17 שניתם', תרי כאן דין אחר, ומזה שנאמר 'אשר ירשיעון אלהים', תרי
 18 כאן שנים, וכיון שאין עושים בית דין שקול - שמספר הדיינים שבו
 19 שזה בוגרות, לכן מוסיפין עליהן עוד דין אחר, תרי כאן שלשה.
 20 מבררת הגמרא: נקמא - האם נאמר שבדורשין תחילת קמיפליגי -
 21 שרבי יאשיהו ורבי יוחנן חולקים בכל מקום שלמדים לפי מספר
 22 הפעמים שהוכר בתורה, האם ניתן לדרוש גם את הפסוק
 23 הראשון, דמר ר' רבי יאשיהו, כבר, דורשין תחילת, ומר ר' רבי יוחנן
 24 כבר, אין דורשין תחילת. דוחה הגמרא: לא, דכולי עלמא סוברים
 25 שבכל מקום אין דורשין תחילת, ורק כאן אמר לה רבי יאשיהו שיש
 26 טעם מיוחד לדרוש גם את הפסוק הראשון למנין, שאם הפסוק
 27 נאמר רק למד את עיקר הדין שצריך מומחים, אם כן, נקמא קרא
 28 'ונקרב בעל הבית אל השופט' - שהפסוק אמר לשון 'שופט' ולא
 29 'אלהים', מאי אלא האלהים, שמע מינה שהפסוק גם לא למנינא -
 30 ללמדנו על מנין הדיינים, שיהיו שלשה. מבארת הגמרא: ורבי
 31 יוחנן לא חש לדיוק זה ולדרשו את הפסוק הראשון למנין, שכן מה
 32 שכתבה התורה 'אלהים' לישנא דעלמא נקט - נקטה את הלשון
 33 הרגיל בפי בני אדם, פראמרי איש - כמו שרגילים אנשים לומר,
 34 'מאי דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא' - מי שיש לו דין לדון, ילך
 35 לפני דין המומחה, ו'אלהים' משמע דין מומחה.
 36 מקשה הגמרא: ורבי יאשיהו שמצריך פסוק על דין שלישי, וכי לית
 37 ליה - האם אינו סובר שצריך בית דין נוטה - שהיה אפשר לקיים
 38 בו הטיה אחרי הרוב, אלא מכשיר הוא בית דין של ארבעה או
 39 ששה, והתניא בברייתא, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר,
 40 מה תלמוד לומר 'לנמות אחרי רבים להטות' (שמות כב ז). התורה
 41 אמרה, עשה לה בית דין נוטה - שאפשר לקיים בו הטיה אחרי
 42 הרוב, ונמצא שבית דין שאינו נוטה פסול מן התורה. מתרצת
 43 הגמרא: רבי יאשיהו כבר לה דעת רבי יהודה, דאמר שסנהדרין
 44 גדולה היתה של שבעים דיינים שהוא מנין זוגי, משום שאין צריך
 45 בית דין נוטה. דתנן במשנתינו, סנהדרין גדולה היתה של שבעים
 46 ואחד דיינים, רבי יהודה אומר, של שבעים.
 47 מקשה הגמרא: כיצד מתורצת שיטת רבי יאשיהו על פי שיטת רבי
 48 יהודה, אמר דשמעת ליה - הרי כל מה ששמעת שרבי יהודה אין
 49 צריך בית דין נוטה, הוא דווקא בסנהדרין גדולה, ומשום דתיבי
 50 קראי - שכך הוא דורש מן הפסוק, אולם בשאר בתי דינים, דברי
 51 ליה - האם גם שמעת שסובר שאין צריך בית דין נוטה. הגמרא
 52 ממישבה ושואלת: וכי תהא שרבי יהודה לא שניא בין סנהדרין
 53 גדולה לשאר בתי דינים, ותנן במשנתינו, סמיכת זקנים על פר
 54 העלם דבר של ציבור, ועריפת עגלה, נעשית בשלשה זקנים, דברי
 55 רבי שמעון. רבי יהודה אומר, בחמשה. ואמרין לבאר מאי מעמא
 56 דרבי יהודה, שנאמר בפרשת פר העלם דבר (ויקרא ד טז) 'וקמכו זקני
 57 העדה את ידיהם על ראש הפר', תיבת 'וקמכו' משמע שנים, וכן
 58 תיבת 'זקני' משמע שנים, הרי כאן ארבעה, וכיון שאין עושים בית דין
 59 שקול, מוסיפין עליהן עוד אחר, תרי כאן חמשה. הרי שרבי יהודה

55 שתי מתנות, לא נתכפר לו.
 56 ובית הלל אומרים, רק מתנה אחת מעכבת, מאחר שבתורה נכתב
 57 פעם אחת 'קרנות' עם וא"ו, שמשמע שתיים, ופעמיים נכתבו 'קרנת'
 58 'קרנת' בלא וא"ו, שכל אחת משמע קרן אחת, הרי כאן ארבע
 59 מתנות, שלשה מהם מלמדים למצוה לכתחילה, ואחת לעצב.
 60 ונמצינו למדים מדברי רב הונא שלבית שמאי העיקר כמשמעות
 61 המקרא כפי הניקוד.
 62 שואלת הגמרא: ונאמר דבולחו למצוה – שכל הארבע
 63 'קרנות' יש לדורשם למצוה לכתחילה, ולבית הלל שדרשו רק
 64 ארבע מתנות אין מקור ללמוד על אף אחת מהמתנות שהיא
 65 מעכבת. מיישבת הגמרא: לא יתכן לומר שלא תהא אף אחת
 66 מהמתנות מעכבות, שכן בפרה כבדי לא אשכחן – להתכפר בלא
 67 שום מתן דמים לא מצינו.
 68 רבי שמעון, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא (סוכה ו)
 69 בענין מנין הדפנות שצריך להכשר סוכה, דעת חכמים, צריך
 70 שיהיו שתיים כהלכתן – שתי דפנות שלמות, שכל אחת שבעה
 71 טפחים בגובה עשרה טפחים, ואילו הדופן השלישית די שתהא
 72 אפילו במשך אורך פסח אחד ובגובה עשרה טפחים. רבי שמעון
 73 אומר, שלש דפנות כהלכתן – שלמות, ורביעית אפילו פסח.
 74 מבררת הגמרא: במאי קמיפלגי – במה נחלקו רבנן ורבי שמעון.
 75 מבארת הגמרא: דתניא בברייתא, רבי שמעון סבר, יש
 76 אם למקרא. מבארת הגמרא: רבנן סברי יש אם למסורת – העיקר
 77 הוא כפי משמעות הכתיבה ללא הניקוד, וכיון שנכתב בתורה
 78 פעמיים (ויקרא כג מב) 'בפסח' 'בפסח' בלא וא"ו, בלשון יחיד,
 79 ופעם נוספת 'בפסח' בלשון רבים, שמשמע שתיים, הרי כאן ארבע
 80 דפנות, דל חד קרא לנופיה – הפחת פסוק אחד שבא לעצם מצות
 81 ישיבה בסוכה, פשו להו תלת – נשאר בידנו לימוד על שלש
 82 דפנות, אתאי הלקתא – באה הלכה למשה מסיני, גרעתא
 83 והפחיתא לשיעור דופן השלישית, ואוקמתא אטפח – והעמידה
 84 אותה על שיעור טפח. ורבי שמעון סבר, כיון שלפי המקרא אנו
 85 קוראים 'בפסח' בפסח' בפסח' הרי כאן שלשה פעמים בלשון
 86 רבים, ויש ללמוד מכל אחד שתיים, הרי כאן שש, דל חד קרא
 87 לנופיה – הפחת פסוק אחד שבא לעצם מצות ישיבה בסוכה, פשו
 88 להו ארבע – נשאר בידנו לימוד על ארבע דפנות, אתאי הלקתא
 89 למשה מסיני, גרעתא והפחיתא לשיעור דופן רביעית, ואוקמתא
 90 אטפח – והעמידה אותה על שיעור טפח.
 91 רבי עקיבא, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא (תורת
 92 כהנים אמור פ"א) לגבי אזהרת כהן גדול על טומאת אהל המת, רבי
 93 עקיבא אומר, מניין לשיעור של רביעית דם שניצאה משני מתים
 94 שמתמא בטומאת אהל המת, שנאמר בכהן גדול (ויקרא כא כ) 'על כל
 95 נפשות מת לא יבא' – שלא יבא לאהל שיש בו 'נפשות' מת, כלומר
 96 דם שנקרא 'נפש', שאף הוא מטמא באוהל המת, וזוה שנאמר
 97 'נפשות' בלשון רבים ומת' בלשון יחיד, יש לדרוש לאסור דם הבא
 98 משתי נפשות – שתי מתים ושיעור אחד, דהיינו שיעור מיתה שהוא
 99 רביעית. מבארת הגמרא: ורפנן הסוברים שאין דם משני מתים
 100 מצטרף לטמא ברביעית, טעמם הוא, הואיל ו'נפשות' כתיב חסר
 101 וא"ו, משמע דם הבא ממת אחד. ורבי עקיבא שמתמא בדם משני
 102 מתים סובר שיש אם למקרא, והעיקר כפי משמעות הקריאה.
 103 מקשה הגמרא: מתקוף לה רב אחא בר יעקב, מי איתא דלית ליה –
 104 וכי יש מי שאינו סובר שיש אם למקרא, והתניא בברייתא, נאמר
 105 בתורה (שמות כג ט) 'לא תבשל גדי פחלב אמו' – אין לבשל בשר גדי
 106 פחלב שחלב מאמו, ובלו הייתי לקרוא את הפסוק כך, פחלב
 107 אמו, כלומר שהאיסור הוא לבשל בשר עם חלב, אבל בחלב
 108 מותר לבשל.

1 מבארת הגמרא: ורפנן הסוברים שדי בשלשה דיינים, אינם
 2 דורשים מירשיעון' שני דיינים, שכן 'ירשיעון' כתיב, חסר וא"ו, ואין
 3 ללמוד מכאן שצריך שנים.
 4 בתיבות הכתובות בתורה, פעמים שיש סתירה בין משמעות
 5 התיבה כפי שנמסרה למשה ונכתבה בתורה ו'מסורת', לבין
 6 משמעות המקרא כפי שהיא עם הניקוד ו'מקרא', כגון
 7 בעניינו המבארת 'ירשיעון' בלשון רבים משמע שני דיינים,
 8 והמסורת 'ירשיעון' משמע דיון יחיד. ונחלקו איזו משמעות דורשים
 9 לעיקר, האם יש אם למסורת, כלומר שהעיקר הוא כמו המסורת,
 10 דהיינו משמעות הכתיבה ללא הניקוד, או יש אם למקרא, כלומר
 11 שהעיקר כמו המקרא. דהיינו משמעות הפסוק כפי שנקרא עם
 12 הניקוד. להלן מביאה הגמרא תנאים נוספים שסוברים כרבי
 13 שהעיקר הוא המקרא.
 14 אמר רבי יצחק בר (יוס) יוסף אמר ו'בשם רבי יוחנן, רבי ורבי
 15 יהודה בן רועץ, ובית שמאי, ורבי שמעון, ורבי עקיבא, בולחו ככריא
 16 להו, יש אם למקרא – שהעיקר כמשמעות המקרא כפי שנקרא עם
 17 הניקוד.
 18 הגמרא מבארת היכן מצינו שהם סוברים כן: רבי, הא דאמרן – מזה
 19 שאמרנו לעיל, שדורש 'ירשיעון' בלשון רבים לשני דיינים, ודורש
 20 כך משום שכך נקרא לפי הניקוד.
 21 ורבי יהודה בן רועץ, מצינו שסובר יש אם למקרא, דתניא בברייתא
 22 (ספרא תרוע פ"א) שאילו תלמידים את רבי יהודה בן רועץ, בפסוק
 23 שנאמר לענין לית נקיה ו'טמאה שבועים בנדחה', אקרא אני –
 24 הריני יכול לקרוא 'שבועים' במקום 'שבועים', שהרי לא נכתב
 25 'שבועיים' בכתיב מלא, ואם כן יבול אני לומר שתהא יולדת נקבה
 26 טמאה לידה במשך שבועים יום. אמר להו רבי יהודה בן רועץ, מן
 27 הפסוקים יש להוכיח שימי טומאה לנקיבה הם שבועיים, שהרי
 28 הכתוב מיא ו'מיהר בלידת זכר – לימד שיש ימי טומאה וימי דמי
 29 טהרה באשה היולדת זכר. וכן מיא ו'מיהר בנקבה – לימד שיש
 30 ימי טומאה, וימי דמי טהרה בילדת נקיבה, מה – כשם שלענין ימי
 31 הטהרה אזי ב'מיהר בזכר, בנקבה טהר פלוג, שזכר ימי
 32 הטהרה הם שלשים ושלש יום, ובנקיבה הם שישים ושש יום, אף
 33 לענין טומאת הלידה, ב'מיא בלידת זכר, בלידת נקבה טמאה
 34 בפלוג, וכיון שזכר היא טמאה שבוע, נלמד שבנקיבה היא טמאה
 35 רק שבועיים. לאחך שניצאו תלמידיו, יצא רבי יהודה בן רועץ,
 36 ומחזיר אחריהם – קרא להם שיחזרו אליו. אמר להו, אי אתם
 37 יוקינים לך – להוכיח זו, שכן יש ראייה מעצם הפסוק, משום
 38 ש'שבועיים' קרינן – אנו קוראים שבועיים בוא"ו, ויש אם למקרא –
 39 והעיקר כפי המשמעות שנקרא עם הניקוד.
 40 בית שמאי, מצינו שסוברים יש אם למקרא. דתנן במשנה (ובחים לה)
 41 בענין מתנות שנותנים מדם הקרבן על קרנות המזבח, בית שמאי
 42 אומרים, כל הדמים הניתנין ו'שצריכים להזקק מדמם על מזבח
 43 החיצון שתי מתנות שהן ארבע שנתנן רק בפתחה ו'בוריקה' אחת
 44 על קרן המזבח, ביפר בדיעבד, (שנאמר ו'דם ו'בחיף יפסד'). וקרבן
 45 הפסח צריך לתת מזמח ארבע מתנות, נרצה בדיעבד כשנתן
 46 שתי מתנות. ובית הלל אומרים, אף בהפסח שנתנן בפתחה אחת
 47 במקום ארבע, ביפר בדיעבד.
 48 אמר רב הונא לבאר, מאי מעמא דבית שמאי שבחטאת רק אם נתן
 49 לכל הפחות שתי מתנות כיפר. שכן בפרשיות של חטאת חיצונה
 50 (של מזבח החיצון) נאמר בנתינת הדם על קרנות המזבח, 'קרנות',
 51 'קרנות', 'קרנות', שלשה פעמים, ומכך שקוראים 'קרנות' בלשון
 52 רבים יש ללמוד מכל אחד שתיים, הרי כאן שש מתנות, ארבע
 53 מתוכן באו ללמוד למצוה לכתחילה, שיש לתת ארבע מתנות על
 54 ארבע קרנות המזבח, וישתים מדן לעצב, שאם לא נתן לכל הפחות

האבות והשבטים בחרו להיות רועי צאן. . כדי שהעולם לא יבלבל וימנע אותם מעבודתם. ומטעם זה לא רצו המרגלים להיכנס לארץ, כי טענתם הייתה שהכניסה לארץ היא ירידה גדולה.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רג תוספות רש"י

יש אם למקרא. בטר קרייה אולינן דהיא עיקר. הא דאמרן. ירשעון קרינן. אקרא אני. יכולני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא: טמא נוכר. שבעת ימים: וטיהרה. שלשים ושלשת ימים: וטימא בנקבה. לשבועיים: וטיהרה. ששים יום וששת ימים: כפילים. וטמאה דיוולדת זכר שבעה הלכך דנקבה שבועיים: כל הניתנין. עולה ושלמים ואשם

ורבנן, 'ירשעון' פתיב. אמר רבי יצחק בר יוסף] אמר רבי יוחנן, רבי, ורבי יהודה בן רועץ, ובית שמאי, ורבי שמעון, ורבי עקיבא, פולחו סבירא להו, יש אם למקרא. רבי, הא דאמרן. ורבי יהודה בן רועץ, דתניא שאלו תלמידים את רבי יהודה בן רועץ, אקרא אני 'שבועים' יכול תהא יולדת נקבה, ממהא שבועים? אמר להו, טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה. מה בשמטהר בזכר, בנקבה כפלים, אף כשטימא בזכר, בנקבה כפלים. לאחר שיצאו, יצא ומחזיר אחריהם. אמר להו, אי אתם זקוקים לכה, 'שבועיים' קרינן ויש אם למקרא. בית שמאי, דתנין בית שמאי אומרים, כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר, (שנאמר) ודם זבחיך יושפך, וכתפאת שתי מתנות. ובית הלל אומרים, אף כתפאת שנתנן במתנה אחת כיפר. ואמר רב הונא מאי טעמא דבית שמאי, 'קרנות', 'קרנות', 'קרנות', הרי פאן שש, ארבע למצוה ושתים לעכב. ובית הלל אומרים, 'קרנות', 'קרנות', 'קרנות', הרי פאן ארבע, שלשה למצוה ואחת לעכב. ואימא פולחו למצוה? כפרה בכדי לא אשפחן. רבי שמעון, דתניא ושתים כהלכתן ושלשית אפילו טפח. רבי שמעון אומר,

ירשעון כתיב. וישכבן כתיב דפרק במה בחמה (שבת דף נה) אפי' רבי מודה משום דקרא מוכח דנפחא לא חטא שיחוסו הכתוב: בולחו סבירא להו יש אם למקרא. הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה) דאמר רחיות של דקל היו מביאין ומפרש בגמרא משום דכתיב פפות אחד ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי כפת כתיב משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחריא ונראה דדוקא הכא משום דמקרא ומסורת מבחשי אהדידי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשו אהדידי דרשי תרוייהו דהא רבי רבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם למקרא מחיבין בפרק ספק אבל (כריתות דף יז) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת דהתם לא מבחשי אהדידי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות קרינן לחיב אשני מצות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחיב על כל מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחים דף לו. ושם) נמי דרשי ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לז) דתני רבי עקיבא אמר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דרשי בפ"ק דקדושין (דף יח) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דרשי התם אלא מקרא לחוד ואמאי לא דרשי התם תרוייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק קמא דסוכה (דף ו) לחוד לישנא דביע רבי שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד זולין (פסחים דף פה) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (דף טז) פסליקן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא:

אקרא אני שבועים. ד"מ לשנויי כדמשני ב' ב"ש (ובחיים ד' לח) משום דכתיב כנדתה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טמאה דוכר: מה כשיתור בוכר. ד"מ למימר מה בוכר ימי טהרה מרובים על ימי טמאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טמאה: כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר. ובבחים בריש ב"ש (דף לו) תניא מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ונראה דהך דרשה אתיא אליבא דבית שמאי דלכ"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך דדרשה אחריא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרין אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למיל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לכ"ה לא ילפי מחטאת דאיכא למיפך שכן חטאת דם (שם דף נב) מחכתיב סביב הוהו חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב כביי טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטרך קרא בן לב"ש בין קרנות נפקא לן בפרק איהו מקומן (שם דף נז) ואתי הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעיא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואבתי מייתרי תרי לרבות שנים וייל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים לטוד לאו כפרה בכדי הוא: מניין לרביעית דם כו'. תימה למיל קרא להכי מ"ש משני חצאי זתיים מב' מתים שמתמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמתמא למה לי קרא תיפוק ליה מדי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוציא יין (שבת דף עז. ושם) ובהנמחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כוית מטמא מידי דהוה אבשר ויה לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דקוממו נעשה צלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה). דבעי אין גועו מחליף קרא דם כיון דגועו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתן משתר והא דנקט שנים מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו בנת אחד בלאו כלאו הוא קרא דהי' בנת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (ובחים דף יז. ושם) כל שטמאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה והא דמשהירי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשתי כתיב והא דאיצטרך קרא דם בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטרך לדם צלול דמטמא כבעדשה אף על גב דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב גיד משמע דם לא חשיב כבשר לכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבלה ולבתר דמרבין מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כוית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבוא נבעי מנייה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדה: ורבנן נפשתי כתיב. תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי נפשתי ואם בן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב). דפליגי ר"ע ישמעאל ור"ע דדרשי ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דמטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים

שמאי דלכ"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך דדרשה אחריא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרין אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למיל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לכ"ה לא ילפי מחטאת דאיכא למיפך שכן חטאת דם (שם דף נב) מחכתיב סביב הוהו חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב כביי טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטרך קרא בן לב"ש בין קרנות נפקא לן בפרק איהו מקומן (שם דף נז) ואתי הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעיא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואבתי מייתרי תרי לרבות שנים וייל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים לטוד לאו כפרה בכדי הוא: מניין לרביעית דם כו'. תימה למיל קרא להכי מ"ש משני חצאי זתיים מב' מתים שמתמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמתמא למה לי קרא תיפוק ליה מדי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוציא יין (שבת דף עז. ושם) ובהנמחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כוית מטמא מידי דהוה אבשר ויה לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דקוממו נעשה צלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה). דבעי אין גועו מחליף קרא דם כיון דגועו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתן משתר והא דנקט שנים מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו בנת אחד בלאו כלאו הוא קרא דהי' בנת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (ובחים דף יז. ושם) כל שטמאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה והא דמשהירי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשתי כתיב והא דאיצטרך קרא דם בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטרך לדם צלול דמטמא כבעדשה אף על גב דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב גיד משמע דם לא חשיב כבשר לכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבלה ולבתר דמרבין מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כוית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבוא נבעי מנייה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדה: ורבנן נפשתי כתיב. תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי נפשתי ואם בן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב). דפליגי ר"ע ישמעאל ור"ע דדרשי ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דמטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים

שליש כהלכתן ורביעית אפילו טפח. במאי קמיופליגי? רבנן סברי, יש אם למסורת, ורבי שמעון סבר, יש אם למקרא. רבנן סברי יש אם למסורת בפסחת' בפסחת' בפסוחות' הרי פאן ארבע, דל חד קרא לגופיה, פשו להו תלת, אתאי הלכתא גרעתא לשלישית, ואוקימתא אטפח. ורבי שמעון סבר, בפסוחות בפסוחות בפסוחות', הרי פאן שש, דל חד קרא לגופיה, פשו להו ארבע, אתאי הלכתא גרעתא לרביעית, ואוקימיה אטפח. רבי עקיבא, דתניא רבי עקיבא אומר, מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמתמא באהל, שנאמר על כל נפשות מת לא יבא, שתי נפשות ושיעור אחד. ורבנן, נפשתי פתיב. מתקוף לה רב אחא בר יעקב, מי אכא דלית ליה יש אם למקרא, והתניא כהלכתא אמו' יכול כהלכתא אמרת

שמאי דלכ"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך דדרשה אחריא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרין אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למיל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לכ"ה לא ילפי מחטאת דאיכא למיפך שכן חטאת דם (שם דף נב) מחכתיב סביב הוהו חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב כביי טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטרך קרא בן לב"ש בין קרנות נפקא לן בפרק איהו מקומן (שם דף נז) ואתי הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעיא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואבתי מייתרי תרי לרבות שנים וייל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים לטוד לאו כפרה בכדי הוא: מניין לרביעית דם כו'. תימה למיל קרא להכי מ"ש משני חצאי זתיים מב' מתים שמתמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמתמא למה לי קרא תיפוק ליה מדי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוציא יין (שבת דף עז. ושם) ובהנמחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כוית מטמא מידי דהוה אבשר ויה לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דקוממו נעשה צלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה). דבעי אין גועו מחליף קרא דם כיון דגועו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתן משתר והא דנקט שנים מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו בנת אחד בלאו כלאו הוא קרא דהי' בנת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (ובחים דף יז. ושם) כל שטמאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה והא דמשהירי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשתי כתיב והא דאיצטרך קרא דם בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטרך לדם צלול דמטמא כבעדשה אף על גב דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב גיד משמע דם לא חשיב כבשר לכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבלה ולבתר דמרבין מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כוית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבוא נבעי מנייה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדה: ורבנן נפשתי כתיב. תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי נפשתי ואם בן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב). דפליגי ר"ע ישמעאל ור"ע דדרשי ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דמטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

דין חטאת וארבע קרנות. תימה הא אפי' פנים מפנים לא נגמרין בפרק ב"ש (ובחים דף לט): דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולשעירי ע"ז אף על גב דכולהו חטאות ניהו וכ"ש דלא אתו חיצונות מפנימיות ושמא כיון דאשכחן דלא פליגי קרא התם מהשתא לא מחלקין אפי' חיצונות מפנימיות:

אֲמַרְתָּ, יֵשׁ אִם לְמִקְרָא. אֱלֹא, דְכוּלֵי עֲלֵמָא יֵשׁ אִם לְמִקְרָא. וְרַבֵּי וְרַבְּנָן בְּהָא קְמוּפְלֵנִי, רַבִּי סַבְרֵי, יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים אַחֲרֵינוּ, וְרַבְּנָן סַבְרֵי, יִרְשִׁיעוּן דִּמְאִיד וְהָאֵי. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן רוּעִין, לֹא פְלִיגֵי רַבְּנָן עֲלֵיהּ. בֵּית הַלֵּל דִּתְנַיָא 'וְכִפֹּר' 'וְכִפֹּר' 'וְכִפֹּר', מִפְּנֵי הַדִּין. וְהֵלֵא דִין הוּא, נֶאֱמַר דְּמִים לְמִטָּה וְנֶאֱמַר דְּמִים לְמַעְלָה, מַה דְּמִים הָאֲמֹרִים לְמִטָּה, שְׁתַּנְּנָן בְּמִתְנַה אַחַת כִּיפֹר, אִף דְּמִים הָאֲמֹרִים לְמַעְלָה, שְׁתַּנְּנָן בְּמִתְנַה אַחַת כִּיפֹר. אוּ פְלִדְךָ לְדִרְדְךָ זו, נֶאֱמַר דְּמִים בְּחוּץ וְנֶאֱמַר דְּמִים בְּפָנִים. מַה דְּמִים הָאֲמֹרִים בְּפָנִים, חִיפֹר אַחַת מִמִּתְנֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא פְלֹאם, אִף דְּמִים הָאֲמֹרִים בְּחוּץ, חִיפֹר אַחַת מִמִּתְנֹת לֹא עָשָׂה פְלֹאם. אוּ פְלִדְךָ זו, דִּין הוּא חִיפֹר, וְאִין דִּין הוּא מִפְּנִים. אוּ פְלִדְךָ לְדִרְדְךָ זו, דִּין הַטָּאֵת וְאַרְבַּע קְרֹנוֹת, מִתְּפֹאֵת וְאַרְבַּע קְרֹנוֹת, וְאֵל יוֹכִיחַ יְהוָה שְׂאֵין הַטָּאֵת וְאַרְבַּע קְרֹנוֹת. תְּלַמּוּד לֹאִמַר 'וְכִפֹּר' 'וְכִפֹּר' 'וְכִפֹּר', מִפְּנֵי הַדִּין. 'כִּיפֹר' אִף עַל פִּי שְׂלֵא נִתַּן אֱלֹא שְׂתִימִים. 'כִּיפֹר' אִף עַל פִּי שְׂלֵא נִתַּן אֱלֹא אַחֲתָהּ. וְרַבֵּי שְׁמַעוֹן וְרַבְּנָן בְּהָא פְלִיגֵי, רַבִּי שְׁמַעוֹן סַבְרֵי, סַכְכָּא לֹא בְּעֵי קְרָא. וְרַבְּנָן סַבְרֵי, סַכְכָּא בְּעֵי קְרָא. וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבְּנָן בְּהָא פְלִיגֵי, רַבִּי עֲקִיבָא סַבְרֵי, 'נִפְשׁוֹת' תְּרֵיתִי מִשְׁמַע, וְרַבְּנָן סַבְרֵי, 'נִפְשׁוֹת' דְּעֲלֵמָא מִשְׁמַע. וְרַבְּנָן עֲלֵמָא יֵשׁ אִם לְמִקְרָא? וְהִתְנַיָא 'לְטַמְּפֹת' 'לְטַמְּפֹת' 'לְטַמְּפֹת' וְהִי פִּי אֲרַבְעָה, דְּכַרִּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי, אֵינִי צָרִיד, 'טַמ' כְּכַתְפֵי שְׂתִימִים, 'פֶּת' בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִימִים. אֱלֹא, לְעוֹלָם פְּלִיגֵי, וְהֵי מִיֵּלֵי פִי פְלִיגֵי, הִיכָא דְשִׁנֵּי קְרָא מִפְּסוֹרְתָהּ, אֲבָל הָאֵי 'חֲלָב' וְ'רֵאָה' דְּכִי הִרְדֵי נִינְהוּ, יֵשׁ אִם לְמִקְרָא. וְהִי 'רֵאָה' וְ'רֵאָה' דְּכִי הִרְדֵי נִינְהוּ וּפְלִיגֵי, דִּתְנַיָא יוֹחֲנָן בֶּן דִּהֲבַאי אֹמְרֵי מִשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תַּיְמָא, הַפּוֹמָא בְּאַחַת מִעֵינָיו, פְּטוּר מִן הָרֵאָה, שְׁנֵאֲמַר 'רֵאָה', 'רֵאָה', כְּדִרְדְךָ שְׂבָא לְרֵאוֹת כֶּךָ בֹּא לִירְאוֹת, מַה לְרֵאוֹת בְּשִׁתֵי עֵינָיו אִף לִירְאוֹת בְּשִׁתֵי עֵינָיו. אֱלֹא אֲמַר רַב אַחָא בְּרִיהַ דְּרַב אִיקָא, אֲמַר קְרָא, 'לֹא תִבְשַׁל גֵּד', דִּרְדְךָ בִישׁוּל אֶסְרָה תוֹרְהָ. תַּנּוּ רַבְּנָן, דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּשִׁלְשָׁה

ואם כן ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת: בתפי. שם מקום כצרוצים לומר שתיים אומר טט: ואפריקי. נמי מקום וקורין לשתיים פת: דשני קרא במסורת. באותיות הקריה יתירות על המסורת כמו לטטופות בסוכות קרנות דאיכא למימר מדשני ודאי תרווייהו דרשינן: אבל חלב וחלב דכי הרדי נינהו.

כולי עלמא מודו דיש אם למקרא: ויאה כל זכורך בתים. וקרינא קרָא תרווייהו דרשינן קרָא כל זכורך שיראו פני השכינה קרָא משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקיש ראייתך לראיתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כן בא לראותו לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא אע"ג דכי הרדי נינהו דרשינן מסורת וגיב חלב אמו מאן לימא דלא לירדש חלב אמו בתר מסורת: דרך בישול. קלב צלול כמים ואיכא בישול אבל חלב אינו בישול אלא טונן:

לְטַמְּפֹת לטטפת לטטופות. תימה דלא כתיב ו"ו בין פ"א לת"ו בכלהו יש מפרשים משום דכתיב ולטטפת וגורעין ו"ו דברישי התיבה ומוסיפין בסוף התיבה ודרושין כדאשכחן בפרק ב' דובחים (דף כה). ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וברישי יש נוחלין (כ"ב דף קיא): דרשינן ונתתם את נחלתו לשאריו נחלת שארו לו וקשה דבפרק הוהב (ב"מ דף נד): אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית אע"ג דכי שקלת לוי"ו דרוסק ושודית ליה אהמישית טוף טוף הו ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין י"ד לת"ו דהוה חמישית משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפרק מומין אלו (בכורות ד' מד): גבי מרחו אשך דתנן ר' הנינא בן אנטיגוס אומר שמראיו חשוכין ומפרש בגמרא גורעין ח' ממרחו ושרינן אשך ואל"ף דאשך שרינן אמרוח וקרי ביה מראו חשך ובירוש איכא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירוש מתחלת התיבה לסופה ור' יוחנן בשם ר' יימיה אמר אפי' באמצע תיבה ור"ת מפרש דו"ו דלולטוטפת דריש ה"ג לטטפת לטטפת ולטוטפת דריש כאן ד' ואע"ג דריש לא דריש ו"ו ו"ו למ"ד דריש כדאמרי' בהערל (בבמות דף עב:) גבי והגותה.

טמ כתפי שתיים. פי' בתיבה אחת רמו הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקי ומכיון דאשכחין ליה בחד תיבה לית לן לרביי טפי א"צ הא דלא דרשינן בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתובים אלא בד' פרשיות ו"מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טטופות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת: כדרך שבא לראות. פי' בקנטרס כדרך שבא לראותך כן אתה בא ליראות לו מה הוא רואה אותך שלם אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ויאה קרא יראה אקדוש ברוך הוא וקאי ויאה אכורך ואין הלשון משמע כן אלא תרווייהו משמע אכורך לכך מפרש רבינו תם איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשתי עיניו כן זכורך רואהו בשתי עיניו שלו וניחא אשחא לשון בא דשכינה תמיד בבית המקדש: דרך בישול אסרה תורה. ובחלב אינו בישול אלא טיגון כדפירש בקונטרס והאי דקרי לצלי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מא. ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ"מ ו"מ דרך בישול אסרה תורה דבלא בישול שרי וע"י בישול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה דחלב ומתא אסרינן בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קטג) ודף קטו.) למ"ד אסור חל על אסור וקאמר התם חלב ומתא לא צריכא קרא:

ואם כולי עלמא מודו דיש אם למקרא: ויאה כל זכורך בתים. וקרינא קרָא תרווייהו דרשינן קרָא כל זכורך שיראו פני השכינה קרָא משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקיש ראייתך לראיתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כן בא לראותו לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא אע"ג דכי הרדי נינהו דרשינן מסורת וגיב חלב אמו מאן לימא דלא לירדש חלב אמו בתר מסורת: דרך בישול. קלב צלול כמים ואיכא בישול אבל חלב אינו בישול אלא טונן:

אמרת יש אם למקרא. וליכא מאן דפליגי דאי פליגי בשר בחלב מנא לן דאסור: וירשיעון אלהים אחריני. לכד מאלהים האמור למעלה בעינא תרתי ולמעלה דומיא דלמטה הרי ד': דהיאך והאי. ירשיעון אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ועלולם לשון רבים משמע: וכפר וכפר וכפר. בשעיר נשיא ובשעירה יחידי ובכבשה יחידי כתיב (ויקרא ד) ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפרש: מפני הדין. והצורכו ליכתב כולן דאי לא הוה כתיבי הוה מייחנא בדיוא דכולהו מתנות מעבבי שיכול לא גרסינן: והלא דין הוא. דלא ליעבכו למה לי לרביי דבכפרה אחת סגי: נאמרו רמיב. בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתיב (ויקרא ה) והוה מדם החטאת על קיר המזבח: ונאמרו רמיס למעלה. בחטאת המזבח: שנתנו במתנה אחת כיפר. דהא לא כתיב קרנות. לשון אחר נאמרו רמיס למטה למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמר דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמה דכתיבי בה קרנות (ויקרא ד) מה דמיס האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר דהא אפי' ב"ש מדו בשאר קרנות דכתיב (דברים יב) ודם זבחך ישפך. לשון אחר למטה בפרשה תחתונה דויקרא באשמות כתיבי לשון אמצעי עיקר: בפנים. חטאות הפנימיות דפר כהן משיח והעלם דבר הטענין שבע היות על הפרוכת ועל מזבח הזהב וזמן בידו מתנה אחת מהן מעכבת באיהו מקומן (ובחים מז.) ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כו.) ועשה כאשר עשה מה ת"ל לכפול בהואות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום: דין חטאת. ונאמרו בה קרנות מחטאות הפנימיות שזן חטאות ונאמרו בה (ויקרא ד) קרנות המזבח קטורת הסמים: ואל יוכיח זה. דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב וללישנא דחטאת העוף נמי אינו חטאת וארבע קרנות כלומר אע"פ ששמן חטאות לא נאמרו בו קרנות וכולן שמעתייהו דחטאת העוף לא סלקא לו: ור"ש ורבנן. כוליהו יש אם למקרא סביאי להו ו"מ מדלית חד בסוכות לגופיה פשו להו ארבעה אבל רבנן סברי סככא בעי קרא פשו להו ג' דפנות וגרעתא הלכתא לשלישית ור"ש סבר סככא לא בעי קרא דמקרא דמדלינן לגופיה נפקא דהא בלא סככא לא מיקרי סוכה: נפשות דעלמא. ועלולם חלב משמע אלא הכי קאמר על אמת מכל נפשות אלא שבעולם לא יבא: בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר ו"ו אבל בפרשת ודחה אם שמוע כתיב לטטופות מלא הרי כן ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת: בתפי. שם מקום כצרוצים לומר שתיים אומר טט: ואפריקי. נמי מקום וקורין לשתיים פת: דשני קרא במסורת. באותיות הקריה יתירות על המסורת כמו לטטופות בסוכות קרנות דאיכא למימר מדשני ודאי תרווייהו דרשינן: אבל חלב וחלב דכי הרדי נינהו.

52 זאת חייבו רבי חייה לשלם, שָׁמַע מִנָּה – יש להוכיח מכאן, דְּמִהָתָם
 53 לְהִבָּא לֹא מִהֵינִי – שרשות של נשיא ארץ ישראל לא מועילה
 54 לפטור את מי שדן בבבל. מסיקה הגמרא, שָׁמַע מִנָּה – אכן יש
 55 להוכיח כן.
 56 מקשה הגמרא: וכי ניתן לומר דלֹא מִהֵינִי וְהָא רִבָּה בַּר רַב הוּנָא
 57 שהתגורר בבבל, בִּי הוּנָא מִינְיָ פְתוּרֵי דְבֵי רִישׁ גְּלוּתָא – כשחיתה
 58 לו מריבה עם בני ביתו של הריש גלותא, אָמַר להם, לֹא מִינְיָכוּ
 59 נְקִימָנָא רְשׁוּתָא – הרשות שיש לי לדון אינה מכם, ולכן איני כפוף
 60 לכם, שכן נְקִימָנָא רְשׁוּתָא מֵאַבָּא מְרִי – לקחתי רשות מאבי מורי
 61 ורב הונא, וְאַבָּא מְרִי קִיבַל רְשׁוּת מְרַב, וְרַב קִיבַל רְשׁוּת מְרַבֵּי חֵינְיָ,
 62 וְרַבֵּי חֵינְיָ קִיבַל רְשׁוּת מְרַבֵּי – רבי יהודה הנשיא, ונמצא שרשותו
 63 של רבה בר רב הונא לדון בבבל, מגיעה מהרשות שנתן רבי,
 64 שהיה נשיא בארץ ישראל. ואם הרשות של נשיא ארץ ישראל
 65 אינה מועילה לבבל, אם כן דבריו אינם נכונים, שהרי הוא צריך
 66 להיות כפוף אליהם.
 67 משיבה הגמרא: כְּמִלְתָּא דְעִלְמָא הוּא דְאִזְקִים לְהוּ – בדברים
 68 בעלמא הוא דחה אותם שכביכול אינו זקוק לרשותם, אך באמת
 69 הרשות של רבי אינה מועילה כלל בבבל, ורבה בר רב הונא כפוף
 70 לריש גלותא.
 71 מקשה הגמרא: וכי מאחר דלֹא מִהֵינִי רְשׁוּת של ארץ ישראל לבבל,
 72 אם כן רִבָּה בַּר רַב הוּנָא רְשׁוּתָא דְנִקְטָא לְמַה לִּי – לשם מה נטל רשות
 73 קודם שירד לבבל וכמוהו להלן, הלא הרשות של ארץ ישראל
 74 לא תועיל לבבל. משיבה הגמרא: הרשות הועילה לו לְעִירוּת
 75 הַעוֹמְדִים עַל הַגְּבּוּלִין של ארץ ישראל, שבהם מועילה הרשות של
 76 נשיאי ארץ ישראל.
 77 מבררת הגמרא: מֵאִי רְשׁוּתָא – כיצד היה המעשה שרבה בר חנה
 78 נטל רשות מרבי. מספרת הגמרא, בִּי הִנֵּה נְחִית וְכֹאשֶׁר יִרְדוּ רִבָּה
 79 בַּר הִנֵּה מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אָמַר לֵיה רַבֵּי חֵינְיָ לְרַבֵּי, בְּנֵי אַחֵי –
 80 בנו של חנה אחי, יוֹרְדֵי לְבָבֶל, הָאִם יוֹרְדֵי – ראשי הוא להורות בדני
 81 אישור והיתר. השיב רבי, יוֹרְדֵי. שאל רבי חייה, הָאִם יִדְּוִן דִּינִי
 82 ממונות. השיב רבי, דִּינִי. שאל רבי חייה, הָאִם יִתִּיר בְּכוֹרוֹת, כלומר
 83 להבחין בין מום קבוע למום שאינו קבוע. השיב רבי, יִתִּיר.
 84 הגמרא מספרת כיצד נטל רב מרבי רשות לדון: בִּי הִנֵּה נְחִית
 85 וְכֹאשֶׁר יִרְדוּ רַב מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, אָמַר לֵיה רַבֵּי חֵינְיָ לְרַבֵּי, בְּנֵי
 86 אַחֲוֵי – בנה של אחותי (שקראו לה 'אימא') יוֹרְדֵי לְבָבֶל, הָאִם
 87 יוֹרְדֵי. השיב לו רבי, יוֹרְדֵי. שאל רבי חייה, הָאִם יִדְּוִן, השיב לו רבי,
 88 דִּינִי. שאל רבי חייה, הָאִם יִתִּיר בְּכוֹרוֹת. השיב לו רבי, אֵל יִתִּיר –
 89 אין לו רשות להיתר בכורות.
 90 שואלת הגמרא: מֵאִי שְׂנָא לְמַר [במה שונה רבה] דְקָא קְרִי –
 91 שקרא לו רבי חייה 'בן אחי'. 'מֵאִי שְׂנָא לְמַר [רב], דְקָא קְרִי [בן
 92 אַחֲוֵי], הִיחָה לו לננות את שניהם 'בן אחי'. וכי תִּימָא – ואם תרצה
 93 לומר דְקֵי הִנֵּה מַעֲשָׂה – שכך היתה המציאות. וְהָאִמַר מַר – והלא
 94 נאמרה שמועה בשם אחד החכמים, אִיבּוּ אַבּוּי שֶׁל רַב, וְהִנֵּה אַבּוּי
 95 שֶׁל רַבָּה, וְשִׁילָא וּמְרַתָא וְרַבֵּי חֵינְיָ, כּוּלְהוּ [כולם] בְּנֵי אַבָּא בַּר אַהֲבָא
 96 בְּרַסְלָא מְכַפְּרִי [שם מקום] הוּוּ, ונמצא שאף רב הוא בן אחיו של
 97 רבי חייה.
 98 משיבה הגמרא: רַב, בַּר אַחֲוֵי הִתְּוּ בַּר אַחֲתֵיה – בנוסף לכך שהיה
 99 בן אחיו, היה גם בן אחותו, אבל רִבָּה בַּר הוּנָא, בַּר אַחֲוֵי דְלֹאָּא בַּר
 100 אַחֲתֵיה – בן אחיו בלבד היה, ולא בן אחותו, ולכן חילק רבי חייה
 101 בכינוי שקרא להם. תירוץ נוסף: וְאִי בְּעֵית אִימָא, רַבֵּי חֵינְיָ כִּינְה
 102 את רב 'בן אחותי',

1 וְאִם הֵינִי מוֹמְחָה לְרַבֵּים – שדן הרבה ומקובל על הרבים, דִּן אֲפִילוּ
 2 יְחִידִי. ומי הוא הנחשב דיין מומחה, אָמַר רַב נְחֵמָן, בְּגוֹן אֲנִי דִּן דִּינֵי
 3 מְמוֹנֹת בִּיחִידִי, וְכֵן אָמַר רַבֵּי חֵינְיָ, בְּגוֹן אֲנִי דִּן דִּינֵי מְמוֹנֹת בִּיחִידִי.
 4 אִיבְעִיא לְהוּ, הָאִם הַכוּוּנָה בְּגוֹן אֲנִי דְנִימְרִינָא – שלמדתי מרבותי
 5 דינים, וּמְעַצְמִי אִנִּי מוֹסִיף בָּהֶם סְבֻרוֹת וְטַעֲמִים, וְנְקִימָנָא
 6 רְשׁוּתָא – וגם קיבלתי רשות לדון מראש הגולה. אָבֶל לֹא נְקִיט
 7 רְשׁוּתָא – דיין שלא קיבל רשות לדון, דִּינֵיהּ לֹא דִּינָא וְכַּסֵּל דִּינֵיהּ. או
 8 דִּילְמָא, אִף עַל גַּב דְלֹא נְקִיט רְשׁוּתָא, דִּינֵיהּ דִּינָא, וּבִלְבַד שִׂיחִיה
 9 'גמיר וסביר'.
 10 פורשטת הגמרא את הספק: תָּא שָׁמַע, דְמַר זוֹטְרָא בְּרִיהַ דְרַב נְחֵמָן דִּן
 11 דִּינָא וְנִטְעָה, אָתָּא לְקַמֵּיהּ דְרַב יוֹסֵף לְשֹׂאֵל אִם חֵיב לְשֹׁלֵם מִשֶּׁל
 12 עַצְמוֹ לְנִידוֹן שֶׁהִפְסִיד מַחֲמַת טַעוּתוֹ. אָמַר לֵיה, אִם לִפְנֵי הַדִּין
 13 בַּעֲלֵי הַדִּין קְבֻלָּה עֲלֵיהּ – קיבלו אותך [את מה שתפסוק להם] על
 14 עַצְמָם לְגַמְרִי, שֶׁאִף אִם תַּטְעֵה לֹא יִתְבַּעֲרֹךְ, לֹא תִשְׁלַם, עַל
 15 קִיבּוּלֵךְ אוֹתְךָ בְּכַל אַוְפָּה, אֲלֵא בִּיקוּשׁ שֶׁתִּדּוֹן לָהֶם דִּין תּוֹרָה, וְלִי
 16 שְׁלִים – לך ושלם למי שנפסד מחמת טעותך, שכן הדין שדנת אינו
 17 חוזר, ונמצא שגרמת נזק לנידון. שָׁמַע מִנָּה – יש להוכיח מכאן,
 18 שאף בִּי לֹא נְקִיט רְשׁוּתָא – שלא נטל רשות לדון, דִּינֵיהּ דִּינָא –
 19 הדין שדן אינו מתבטל, ואין מחזירין אותו. שכן מכך שחייב רב
 20 יוסף את מר זוטרא לשלם באופן שלא קיבלוהו, משום שלא היה
 21 לו רשות, מוכח שהדין לא מתבטל. מסיקה הגמרא, שָׁמַע מִנָּה –
 22 אכן יש להוכיח כן.
 23 הגמרא מביאה הלכה נוספת הנוהגת בדנינים: אָמַר רַב, הָאִי מֵאִן
 24 דְבָעֵי לְמִידִן דִּינָא וְאִי טַעָה מִיבְעֵי לְמִפְטוּרָא – הרוצה לדון באופן
 25 שאם יטעה יפטר מלשלם, לִישְׁקוּל רְשׁוּתָא מְבִי רִישׁ גְּלוּתָא –
 26 שיטול רשות לדון מראש הגולה. וְכֵן אָמַר שְׁמוּאֵל, הַרוּצֵה לְדוֹן
 27 וְלֹהִיפֵטֵר מִתְּשׁוּלֹם אִם יִטְעָה, לִישְׁקוּל רְשׁוּתָא מְבִי רִישׁ גְּלוּתָא.
 28 הגמרא מביאה פיסקי הלכות בענין נטילת רשות לדון: פִּשְׁטִימָא –
 29 פשוט הדבר דְמִהָתָּא לְהִבָּא – נטילת רשות מראש הגלות בבבל
 30 כדי לדון בבבל, וְכֵן מִהָתָּם לְהִתָּם – נטילת רשות מראש הסנהדרין
 31 בארץ ישראל כדי לדון בארץ ישראל (פְּהֵינִי), וְכֵן מִהָתָּא לְהִתָּם –
 32 נטילת רשות מבבל לארץ ישראל (בְּמִי מִהֵנִי – מועילה, ונחשב
 33 שדן ברשות. והטעם לכך, משום דְהִבָּא – שררת ראש הגלות
 34 מכונה שְׁבִטָא – מקל, שניתנה להם רשות לרדות את ישראל
 35 במקל, וְהָתָּם – שררת נשיאי ארץ ישראל מכונה 'מְחֻזְקָא', שהיא
 36 שררה מועטת מ'שֶׁבֶט', בְּדִתְנִינָא – כמו ששינונו בברייתא, (בראשית
 37 ט ט) 'לֹא יִסּוּר בְּשֶׁבֶט מִיְהוּדָה' – לא תיפסק המלכות משבט יהודה
 38 אף בגלות, אֵלּוּ – הכוונה לְרִאשֵׁי גְלוּתוֹת שְׁבַבְכָל שֶׁהֵם מְבַנֵּי בְּנֵי עַל
 39 יְהוּדָה, שְׂרֻדִין אֵת יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁבֶט – ששולטים על ישראל בכח.
 40 'מְחֻזְקָא מְבִין רְגִלֵּיהּ' – לא יפסקו מזרוע מלמדי תורה לתלמידים,
 41 אֵלּוּ – הכוונה לְבְנֵי בְּנֵי שֶׁל הַלֵּל הַנְּשִׂיא, שְׁמֵלְמִדִּין תּוֹרָה בְּרַבֵּים –
 42 שהיו נשיאי הסנהדרין, שמשם יוצאת תורה לכל ישראל.
 43 מסתפקת הגמרא: מִהָתָּם לְהִבָּא מֵאִי – האם מועילה נטילת רשות
 44 מנשיא שבארץ ישראל, לפטור את הדיין הדין בבבל או לא.
 45 תָּא שָׁמַע – בא ושמע מעשה שממנו אפשר לפשוט את הספק,
 46 דְרַבָּה בַּר הִנֵּה דִּן דִּינָא וְנִטְעָה, אָתָּא לְקַמֵּיהּ דְרַבֵּי חֵינְיָ לְשֹׂאֵל אִם
 47 חֵיב לְשֹׁלֵם לְנִידוֹן שֶׁהִפְסִיד מַחֲמַת טַעוּתוֹ. אָמַר לֵיה, אִי קְבֻלָּה
 48 עֲלֵיהּ – אם קיבלו אותך לדיין על עצמם לגמרי, שאף אם תטעה
 49 לֹא יִתְבַּעֲרֹךְ, לֹא תִשְׁלַם, וְאִי לֹא זִיל שְׁלִים – לך ושלם למי שנפסד
 50 מחמתך. מבארת הגמרא את הראיה: וְהִירִין רִבָּה בַּר הִנֵּה
 51 רְשׁוּתָא הִנֵּה נְקִיט – נטל רשות מהנשיא לדון [כמובא להלן], ובכל

שלוש שנים הכין . . את עצמו ליחידות אצל אדמו"ר הזקן, ואחר כך נשאר שבע שנים בליאזנא כדי ליישם את היחידות בעבודה בפועל.

היום יום יח תמוז

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה - פרק ראשון דף ה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזולץ) ר' תוספות

1 דן אפילו ביחיד. דכתיב (ויקרא ט) בצדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרשיות:
2 דגמירנא. שמועות דינין מרביות: וסבירנא. יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעת:
3 ונקיטנא רשותא. מריש גלותא דיננא דיני ממונות ביחיד: דיניה לאו דינא. והדר
4 דינא לגמרי: דן דינא. ביחיד: אי קבלוך עלייהו. לגמרי לילך אחריך אם לדין אם
5 לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: ואי לא זיל
6 שלימ. ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו
7 לך דינת לן דין תורה זיל שלימ ומיהו
8 מיהדר דינא לא אלמא גמיר וסביר וכי לא
9 נקיט רשותא דיניה דינא ולא מהדר: לישקול
10 רשותא. דכיון דברשות נחת לא משלם:
11 מהבא להבא. מריש גלותא לבבל למיין
12 דינא בבבל: ומחתם להתם. מנשיא דארץ
13 ישראל לזון בארץ ישראל: שבט. לשון
14 שררה ויש להן רשות להפקיר דהפקר ביד
15 הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא
16 וגו' ביבמות בהאשה רבה (דף פט:):
17 מחוקק. שררה מועשת: שרודים את העם.
18 שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: בני
19 בניו של הלל. הלל נשיא היה כדאמר
20 בפסחים באלו דברים (דף טו). הושיבוהו
21 בראש ועיניו נשאו גרשתי: דין דינא. בבבל
22 וטעה: לא"י לקמיה דרבי חייא: ש"מ
23 מהתם להבא לא מהני. דהא רבה בר חנה
24 רשותא הוה נקיט מריש נדשיא דאי"י היה
25 כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לבבל
26 וכו': לא מינייבו נקיטנא רשותא. ואיני כפוף
27 לכם: על הגבולין. המשכות אחר ארץ
28 ישראל: מאי רשותא. דרבה בר חנה: יורה.
29 איסור והיתר אמר להם רבי יורה ולקמן
30 פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה:
31 ידיו. ברשות ופטר משלם: יתיר כבביות.
32 יריאה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו
33 בדיומיה דרבי און לכבוד תקנה עד שיפול בו
34 מום דאזר חורבן יהיה: אל יתיר. למי קב
35 מפרש טעמא: איכו. אבהו דרב הוה
36 כדאמרין באור לארבעה עשר (פסחים דף
37 ד.) א"ל אייבו קיים כו'. ותנה. אבהו דרבה:
38 מכפרי. מקום:

1 ואם היה מומחה לרבים כו'. פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב
2 פרשיות כתיב כאן וקשה דאיכ' תקשה ליה דין ברייתא לר' אבהו דאמר שנים
3 שדנו אין דיניהם דין לדיה וע"ק דמשמע לפי' הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב
4 פרשיות אין יכול לזון יחידי והא רב יוסף ס"ל כפי' המגשר (גיטין דף פה) דבהודאות
5 והלואות עבדין שליחיותיהו אלמא אית ליה
6 עירוב פרשיות ואפי"ה משמע בסמוך מעובדא
7 דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף יחידי מומחה
8 דן ואפי' יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא
9 נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר
10 כר' אבהו ואפי' הכי יחיד מומחה דן
11 דלשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין
12 דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפשר
13 לקמן בע"ה דחוקק לפרש דיניה לאו דינא
14 לכתחלה לכך נ"ל דאפי' למאן דבעי ג'
15 מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא יחידי
16 מומחה לרבים דן אפי' יחידי והשתא הא
17 דקאמר דיניה לאו דינא לאו אבגון דרב נחמן
18 קאי דאיהו סבר לה בשמואל לקמן דשנים
19 שדנו דיניה דין אלא אבגון אנא דר' חייא קאי
20 דלית לה דשמואל ולהאי פ"ה אדפרך
21 לקמן (דף ו) לר' אבהו מין את הדין ה"מ
22 לשנויי דמיייר ביחיד מומחה לרבים ומיהו
23 קשה דבפרק ראורו בית דין (ר"ה דף כה)
24 משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן
25 ביחידי דתנן התם שאין יחידי נאמן ע"פ עצמו
26 ומפרש בגמרא דאיצטריך למיתני דלא תימא
27 דנאמן מידי דהוה איחידי מומחה דהבא ופריך
28 ואימא ה"נ ומשני אין לך מומחה יותר ממש
29 ואי מדרבנן מאי מיתני ממש וי"ל דהתם
30 פריך ומשני למי"ד לעיל דבר תורה חד נמי
31 כשר:

1 **וְאִם הָיָה מוֹמְחָה לְרַבִּים, דִּן אֶפְיָלוּ יְחִידִי. אָמַר רַב**
2 **נַחֲמָן, כְּגוֹן אֲנָא, דִּן דִּינֵי מְמוֹנוֹת בִּיחִידִי. וְכֵן אָמַר רַבִּי**
3 **חֵיָא, כְּגוֹן אֲנָא, דִּן דִּינֵי מְמוֹנוֹת בִּיחִידִי. אִיבְעִינָא לְהוּ,**
4 **כְּגוֹן אֲנָא דְנִמְרִינָא וְסִבְרִינָא וְנִקְיטְנָא רְשׁוּתָא, אֲבָל לֹא**
5 **נְקִיט רְשׁוּתָא דִּינִיה לֹא דִּינָא. אוּ דִּילְמָא, אִף עַל גַּב**
6 **דְּלֹא נְקִיט רְשׁוּתָא, דִּינִיה דִּינָא? תָּא שְׁמַע, דְּמַר זוֹמְרָא**
7 **פְּרִיָה דְרַב נַחֲמָן דִּן דִּינָא וְטַעְה, אַתָּא לְקַמְיָה דְרַב**
8 **יוֹסֵף, אָמַר לִיה, אִם קִבְלוּךְ עֲלֵייהוּ, לֹא תִשְׁלַם, וְאִי**
9 **לֹא, זִיל שְׁלִים. שְׁמַע מִנְה, פִּי לֹא נְקִיט רְשׁוּתָא דִּינִיה**
10 **דִּינָא, שְׁמַע מִנְה. אָמַר רַב, הֵיא מֵאן דְּבַעֵי לְמִידִן דִּינָא**
11 **וְאִי טַעְה מִיבְעֵי לְמִיפְרָא, לִישְׁקוֹל רְשׁוּתָא מִבֵּי רִישׁ**
12 **גְּלוּתָא. וְכֵן אָמַר שְׁמוּאֵל, לִישְׁקוֹל רְשׁוּתָא מִבֵּי רִישׁ**
13 **גְּלוּתָא. פְּשִׁטָא, מְהֵבָא לְהֵבָא וּמְהֵבָא לְהֵתָם (מֵהֵינִי),**
14 **וּמְהֵבָא לְהֵתָם (נְמִי) מֵהֵינִי, דְּהֵבָא 'שְׁבַט' וְהֵתָם**
15 **'מְחוּקָק', כְּרִתְנִינָא לֹא יִסוּר שְׁבַט מִיְהוּדָה' אֱלוּ רֵאשֵׁי**
16 **גְּלוּתָא שְׁבַבְלָל שְׂרוּדִין אֶת יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבְט, 'מְחוּקָק**
17 **מִבֵּין גְּלוּתָא' אֱלוּ כְּגוּי כְּגוּי שֶׁל הַלֵּל שְׁמֵלְמִדִין תוֹרָה**
18 **כְּרַבִּים. מֵהֵתָם לְהֵבָא מֵאִי? תָּא שְׁמַע דְרַבָּה בַר חֲנָה**
19 **דִּן דִּינָא וְטַעְה, אַתָּא לְקַמְיָה דְרַבִּי חֵיָא, אָמַר לִיה, אִי**
20 **קִבְלוּךְ עֲלֵייהוּ, לֹא תִשְׁלַם, וְאִי לֹא, זִיל שְׁלִים. וְהָא רַבָּה**
21 **בַר חֲנָה רְשׁוּתָא הוּוּ נְקִיט, שְׁמַע מִנְה מֵהֵתָם לְהֵבָא**
22 **לֹא מֵהֵינִי, שְׁמַע מִנְה. וְלֹא מֵהֵינִי? וְהָא רַבָּה בַר רַב הוֹנָא**
23 **פִּי הָיָה מִינְעֵי בְּהִדֵּי דְבֵי רִישׁ גְּלוּתָא, אָמַר לֹא מִינְעִיכוּ**
24 **נְקִיטְנָא רְשׁוּתָא, נְקִיטְנָא רְשׁוּתָא מֵאֲבָא מְרִי, וְאֲבָא מְרִי**
25 **מִרַב, וְרַב מִרַבִּי חֵיָא, וְרַבִּי חֵיָא מִרַבִּי. בְּמִילְתָא**
26 **דְּעֻלְמָא הוּוּ דְאוּקוּם לְהוּ. וְכֵי מֵאחַר דְּלֹא מֵהֵינִי, רַבָּה**
27 **בַר חֲנָה רְשׁוּתָא דְנְקִט לְמָה לִי? לְעִירוֹת הַעוֹמְדִים עַל**

1 **הַגְּבוּלוֹין, מֵאִי רְשׁוּתָא, פִּי הָיָה נְחִית רַבָּה בַר חֲנָה לְכַבֵּל, אָמַר לִיה רַבִּי חֵיָא לְרַבִּי, בְּן אַחֵי יוֹרֵד**
2 **לְכַבֵּל. יוֹרָה, יוֹרָה. דִּין, דִּין. יְתִיר בְּכוֹרוֹת, יְתִיר. פִּי הָיָה נְחִית רַב לְכַבֵּל, אָמַר לִיה רַבִּי חֵיָא**
3 **לְרַבִּי, בְּן אַחֲוֵי יוֹרֵד לְכַבֵּל. יוֹרָה, יוֹרָה. יוֹרָה, יוֹרָה. יוֹרָה, יוֹרָה. מֵאִי שְׁנָא לְמַר דְקָא**
4 **קְרִי 'בְּן אַחֵי', וּמֵאִי שְׁנָא לְמַר דְקָא קְרִי 'בְּן אַחֲוֵי'? וְכֵי תִמְיָא הֵכִי הָיָה מַעֲשֵׂה, וְהָאֲמַר מַר,**
5 **אִיבּוּ חֲנָה וְשִׁילָא וּמְרִתָא וְרַבִּי חֵיָא, פּוֹלְהוּ בְּנֵי אֲבָא בַר אַחָא פְּרַסְלָא מִפְּכָרֵי הוּוּ. רַב, בַר**
6 **אַחָה דְהָהוּ בַר אַחְתֵּיה. רַבָּה בַר חֲנָה, בַר אַחָה דְלֹא בַר אַחְתֵּיה. וְאִי פְעִית אִימָא,**
7 **עַל**

1 כרחו לא הני מילי כשאומר לא ארוך לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לכ"ד או אם היה לוזה ואינו רוצה לזון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו:
2 **כְּגוֹן** אָנָּא דִּן דִּינֵי מְמוֹנוֹת בִּיחִידִי. והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) את תל דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחוה הקב"ה עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כר' היינו
3 כלומר יכול לזון ולא שיהיה דן אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה: **וְאִי** לא זיל שלימ. פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמר ליה דין לך תורה וקשה דאם
4 כן מאי דייק מהבא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשויו וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו) דפרוך לרבי אבהו מון את דרין ומוקי לה בדקבלה עליוהי ובשאינו מומחה
5 איירי דהא קתני שיפא ואם היה מומחה לרבים פטור לך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל: **דְּהֵבָא** שבט והתם מחוקק. משמע שבט עדיף את דאמר בפרק שבתא
6 (פסחים דף נא. ושם) אבל מבבל לא"י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותיהו ואומר רבינו תם ה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י ח"ימי טפי דאיריא דא"י מחכים כדאמר אבהו
7 דאיקרו מחוקק שמלמדיו תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בניי בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום הראש גולה
8 מחכרים ונשיא שבאי"י מנקבות כדאמר בירושלמי: **רַבָּה** בר חנה. גרסין דאי רבה בר בר חנה איכ' היה בן בנו של חנה והבא משמע דבן אחיו של ר' חייא היה וחנה אחיו של ר'
9 חייא היה כדלקמן אבל רבה ב"ב חנה דבבבלי היש' היה בימי ר' יוחנן וכן בנו של חנה להכי קאמר בר בר יו"מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמורה את הספינה (כ"ב דף
10 ער). כל בר חנה כסיסא: **נְקִיטְנָא** רשות מאבא מרי ואבא מרי מרב. פי' ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות כענין שמצינו (לקמן דף יג) לענין דיני
11 גקסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיה רוב רשותא למידין דיני גקסות כדאמרין (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני גקסות ואע"פ שהוצרך רבי חייא ליטול
12 רשות מרבי בשביל רבה בר רב הושע בעירו של רבי יהודה ובעירו לא היה רשאי כלל: **דְּלֹא** ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי:
13 א"י

1 **הַגְּבוּלוֹין, מֵאִי רְשׁוּתָא, פִּי הָיָה נְחִית רַבָּה בַר חֲנָה לְכַבֵּל, אָמַר לִיה רַבִּי חֵיָא לְרַבִּי, בְּן אַחֵי יוֹרֵד**
2 **לְכַבֵּל. יוֹרָה, יוֹרָה. דִּין, דִּין. יְתִיר בְּכוֹרוֹת, יְתִיר. פִּי הָיָה נְחִית רַב לְכַבֵּל, אָמַר לִיה רַבִּי חֵיָא**
3 **לְרַבִּי, בְּן אַחֲוֵי יוֹרֵד לְכַבֵּל. יוֹרָה, יוֹרָה. יוֹרָה, יוֹרָה. יוֹרָה, יוֹרָה. מֵאִי שְׁנָא לְמַר דְקָא**
4 **קְרִי 'בְּן אַחֵי', וּמֵאִי שְׁנָא לְמַר דְקָא קְרִי 'בְּן אַחְוֵי'? וְכֵי תִמְיָא הֵכִי הָיָה מַעֲשֵׂה, וְהָאֲמַר מַר,**
5 **אִיבּוּ חֲנָה וְשִׁילָא וּמְרִתָא וְרַבִּי חֵיָא, פּוֹלְהוּ בְּנֵי אֲבָא בַר אַחָא פְּרַסְלָא מִפְּכָרֵי הוּוּ. רַב, בַר**
6 **אַחָה דְהָהוּ בַר אַחְתֵּיה. רַבָּה בַר חֲנָה, בַר אַחָה דְלֹא בַר אַחְתֵּיה. וְאִי פְעִית אִימָא,**
7 **עַל**

א' גמיר למה ליה רשותא למשקל. הא דלא משני לענין ליפטר דבפר' אחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) מוכח שצריך רשות ליפטר באיסורו והיתר משום דאי ליפטר גרידא אל היה צריך למשקל רשותא בתרתי בהוראות ודין דבחד מינייהו סגי דהוי בכלל כל דבר שמתחייב לשלם: ואינהו סבור מ ביצועם. תימה היאך טעו בן ביצים לבצועים ואר"ת דאינהו סבור דמי ביצים דקאמר דהיינו

על שם חכמתו, ודכתיב 'אמור לחכמה אחותי את'. יתיר בכורות, אל יתיר, מאי טעמא? אילימא משום דלא תפיים, הא קא אמרין דתפיים טובא. אלא משום דלא [פקין] במומי, והאמר רב, שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה, לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר, אלא לחלוק לו כבוד לרבה בר חנה. ואיבעית אימא, משום הא גופיה דרב [פקין] במומי מפי, ושרי מומי דלא ידעי אינשי, ואמרי כי האי גוונא שרא רב, ואתו למשרי מום עובר. יורה, יורה. אי גמיר, רשותא למה לי למישקל? משום מעשה שהיה, דתנאי, פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמוגבלין עיפותיהם בטומאה, אמר להם מפני מה אתם מוגבלין עיפותיכם בטומאה, אמרו לו, תלמיד אחד בא לכאן, והורה לנו מי בצעים אין מכשירין. והוא מי ביצים דרש להו, ואינהו סבורי מי בצעים קאמר. וטעו נמי בהא, מי קרמיז ומי פינה פסולין מפני שהן מי [בצים], ואינהו סבורי מדלגבי חטאת פסילי, אכשורי נמי לא מכשירי. ולא היא, התם לענין חטאת, בעינן מים חיים. הכא, אכשורי כל דהו מכשירי. תנא, פאותה שעיה גזרו, תלמיד אל יורה אלא אם בן נוטל רשות מרבו. תנחום, בריה דרבי אמר, איקלע ל'חותר', דרש להו, מותר ללחות היטין בפסח. אמרו לו, לאו רבי מני דמן צוד איפא הקא? ותניא, תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם בן היה רחוק ממונו שלש פרסאות, בנגד מחנה ישראל. אמר להו, לאו אדעתאי. רבי חייא חזייה ליהוה גברא דהיה קאי בבית הקברות, אמר ליה, לאו בן איש פלוני כהן אתה, אמר ליה אין, אבהו דההוא גברא גבה עינים הוה, נתן עיניו בגרושה וחיללו. פשיטא, לפלגא הא קאמר דמהני. על תנאי מאי, תא שמע, דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן, הרי אתה ברשותינג, עד שתבא אצלנו. גופא, אמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקרא בית דין חצוף. יתיב רב נחמן, וקאמר ליה שמעתי. איתביה רבא לרב נחמן, אפילו שנים מופין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע, וסיפו דהיינין. ואי איתא, להו בשנים שדנו, שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי, הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי. איתביה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, הדין בשלשה ופשרה בשנים, ויפה פת פשרה מפת הדין, ושנים שדנו, בעלי דינין וכולין לחזור בהן.

על שם חכמתו. שהיה רב חכם ביותר קרי ליה בן אחרות: הא קאמר דחכים טובא. דהא תרצת דעל שם חכמתו קריה בן אחרות: לחלק כבוד לרבה. כדי שיהנה בו בני בכל כבוד שבק ליה האי חשיבותא דאילו לרב הווי נהגי ביה יקר בלאו הכי: אי בעית אימא. הא דקאמר אל יתיר: משום היא גופא. משום הא מילתא דקאמר שמונה עשר חדשים גדלתו וכו': דלא ידעי אינשי. אינו ניכר לרבים שהוא מום: בטומאה. לא הווי מקפידין לטהר כליהם: מי בצעים. אגם מרשיק בלעז' אין מכשירין. ומימימי בצעים אנו לשיך הלכך לא מקבלה עיסה טומאה: מי ביצים. הלש עיסה בביצים של תרנגולת ואוו: קרימיזין ופינה. נהרות של אנגים: פסולין. למי חטאת מפני שהן מי בצעים ואנו מים חיים אל כלי בעינן. נוטל רשות מרבו. וכי יתיר ליה רבו רשותא מידיק דייק ביה שהיה לשונו פתוח ולא יטעו השומעים את דבריו: לחתר. מקום: מותר ללחות. לשרות מעט במים ולכותשן במכתשת ולא חיישין לחימוץ הואיל וכותשן מיד: כנגד מחנה ישראל. דכל מאן דבעי מילתא אויל לגבי משה דכתיב (שמות לא) יהיה כל מבקש ה' וגו' אע"ג שהתחנה ג' פרסאות ואתו לגבי משה רבותא דמשה שאני מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (במדבר לג) וחתנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חוי לי ההוא אתרא והוה תלתא פרסי בעירוובין (דף נה) עירוובין (ס). רבי חייא חזייה כו'. לא איתפרש לן מאי בעיא הכא ונראה בעיני דהא אתא לאשמעינן אף על גב דרבי חייא תלמידו דרבי הוה ובמקומו דר' הוה לא חלק לו כבוד לרבי מלפניו זה מן האיסור דלענין אפרושי מאיסורא אין כאן מורה הלכה לפני רבו כדאמרין פרק הדר עם הנכרי (עירוובין ס). ובמס' שביעית ירושלמי בפרק שלש ארצות מצאתי בההוא עובדא דההוא דקאי בבית הקברות דלא גרסינן ביה רבי חייא אלא רבי הוה ושני דברים הללו ראה רבי בעכו דמי ביצים אין מכשירין והאי ולא גרסינן דהוה קאי בבית הקברות אלא בעכו שבה ארץ ישראל ויח אבהו דההוא אתון העמידם בבבל ארץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שאמרנו לו תלמיד אחד בא לכאן כו' וחזר וראה אותו כהן עומד בקצת העיר שחוף לגבול ארץ ישראל אמר לו והרי הוא זה ארץ העמים שגזרו עליה טומאה בבית הקברות ואמר ליה לאו בן איש כהן פלוני אתה כו' ולכך נשנו מעשים הללו זה אצל זה: גבה עינים. הלך אחר עיניו: נתן עיניו בגרושה. ונשאה וממנה נולדתי והריני חלל: לפלגא. כהן רב דיהיבי להו רשותא למיך ולא להחיר בכורות: על תנאי. כהן עד שנתן או עד שנתת ולא יורה: מאי. מהני בתוך חטא או לא: לרב שמן. כשהיה פורש ממנו וירד לבבל: ברשותינג. רשות נתונה לך לרדן: אפילו שנים מוכין כו'. משנה היא (בזה בורר) (לקמן דף כט.).

יוסיפו דהיינין. הוהו ליה כמאן דלא הוה התם ואישתכח דתרי הוה דהוי ואנן בעינן מעיקרא תלתא דאי נמי גמר דינא אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן. שהרי תנצרו ועל פיהן עשה.

טעויות על ידי תלמידים שאינם מורים באופן ברור, נזרו שתלמיד
 אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מורה הוראה. ולכן
 היה צריך רב ליטול רשות להורות אף שהיה בקי בהלכות.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין הוראת תלמיד חכם: תנחום,
 בריה דרבי אמי, איקלע וזהודמן למקום בשם 'התיר', דרש להו
 שמוותר לליתות חייבין פסחא – לשרות את החייטים מעט במים קודם
 טחינתם, וכיון שכותשן מיד אין חוששים שיחמיצו.
 אמרו לו בני המקום, לאו רבי מני דמן צור איבא הכא – האם לא
 נמצא כאן רבי מני מהעיר צור, שהוא רבך, ותניא, תלמיד אל יורה
 הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רבו רחוק ממנו לכל הפחות שלש
 פרסאות, ושיעור זה הוא כנגד הגודל שהיה מנהיג ישראל במדבר
 ושמש נלמד דין זה, ועל כן לא קיבלו בני המקום את הוראתו.
 אמר להו – השיב להם תנחום, לאו אדעתאי – לא ידעתי שרבי מני
 נמצא כאן.
 מעשה נוסף: רבי תניא חזיה לההוא גברא וראה אדם דהוה קאי
 ושמעו דבית הקברות, אמר ליה, לאו כן איש פלוני בהו אתה,
 וכהן אסור להיכנס לבית קברות. אמר ליה אין – אכן בן כהן אני,
 אלא שאבתי דההוא גברא – אביו של אותו אדם וכלומר אביו, ובה
 עינים הוה – אדם ההולך אחרי מראה עיניו היה, ונתן עיניו כגרושה
 ונשאה ונולדתי ממנה, ותיילול – ובכך חילל אותי מהכהונה.
 הגמרא מביאה ספק בענין נתינת רשות: פשיטא, לפלגא – פשוט
 נתינת רשות חלקית, כגון שמושה לדון ולא להורות באיסור
 והיתר, הא קאמר דההני – שמועילה כמו שאמרנו לעיל לגבי רב.
 מסתפקת הגמרא: על תניא מאי – נתינת רשות לזמן מסויים מה
 דינה. הא שמעו, דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן תלמידו, כשירד
 מארץ ישראל לבבל, הרי אתה ברושתינו, כלומר הרשות נתונה לך
 לדון עד שתבא בחזרה אצלנו, ומוכח מכאן ששייך נתינת רשות
 לזמן מסויים.
 נוסף, אמר שמואל (לעיל ג), שנים שדנו דיני הלוואה, דיניהו דין –
 יש תוקף לדבריהם, אלא שנקרא בית דין חצוף – בית דין העובר
 על תקנת חכמים, ולכתחילה אסור לעשות כן.
 מקשה רבא על דין זה: יתיב וישבו רב נחמן, וקאמר להא שמעתא
 – ואמר את ההלכה שאמר שמואל, איתיביה רבא לרב נחמן, שנינו
 במשנה להלך (כט), אפילו שנים מוכין או שנים מתייבין ואחר אומר
 איני יודע, וסיפו דדיין נוסף, כדי שיגמר הדין בשלושה, ואי
 איתא – שהדין כשמואל, מדוע צריך להוסיף על השנים
 הראשונים. להו ושייחשבו פשנים שדנו, שדינם דין. השיב רב
 נחמן: שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי – מתחילה ישבו
 לדון על דעת שיהיו שלושה, ולכן אין להכשיר בדיעבד על פי
 שנים, אבל הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי, ולכן שמואל מכשיר.
 עוד הקשה רבא: איתיביה, שנינו בתוספתא (פ"א סוף ה"ד), רבן שמעון
 בן גמליאל אומר, תדין בשלשה – כדי לפסוק דין תורה צריך
 שלושה דיינים, ואילו פשרה – כדי לעשות פשרה בין הנדונים, די
 בשנים, ונמצא שיש בה הפשרה מבח הדין, ששנים שדנו, פעלי
 דינין וכולון לחזור בהן ממה שפסקו הדיינים, ושנים שעשו פשרה
 אין פעלי דינין וכולון לחזור בהן ממה שפישרו ביניהם השנים, אלא
 יקימו את הפשרה בעל כרחם, שהרי נתרצו למה שהשנים יפשרו
 ביניהם. ונמצאו למדים שדעת רבן שמעון בן גמליאל ששנים
 שדנו אין דיניהם דין, וקשה על שמואל.

על שם הקמתו, שהיה חכם ביותר, והחכמה נקראת 'אחות' דהתיב
 (משלי וד) 'אמור להקמה אחותי את', כלומר, קרב אליך את החכמה
 כפי שהנך קרוב לאחותך.
 שנינו לעיל ששאל רבי חייה את רבי, האם רב יתיר בכורות,
 והשיבו, אל יתיר. מבררת הגמרא: מאי מעמא רבי לא נתן לרב
 רשות לכך. אולימא משום דלא חכים – שאינו מספיק חכם כדיני
 מומי בכורות, הא קא אמרינן דחכים מוכא – שהיה חכם ביותר.
 אלא שמא תאמר משום דלא (בקי) [בקי] במומי – במציאות של
 המומים לקבוע איזה מום הוא קבוע, והאמר רב, שמונה עשר
 הדשים גדלתי והתגוררתי בצעירותי ואל הועה בהמה, לידע –
 כדי ללמוד להבחין איזה מום הוא קבוע ומתיר את הבכור
 באכילה, ואיזה מום הוא עובר, והבכור נותר בקדושתו.
 מסיקה הגמרא: אלא לחלוף לו כבוד לרבה בר הנה – כדי שחלקו
 בני בבל כבוד לרבה בר חנה שירד אף הוא לבבל, השאיר לו רבי
 את החשיבות הזו שרק הוא יהיה רשאי להתיר בכורות. ואיבעת
 אימא, משום הא גופיה דרב (בקי) [בקי] במומי מפי – מפני שלמד
 שמונה עשר חודשים והיה בקי ביותר במומים, ושני מומי דלא ידעי
 אינשי – ומתיר מומים שאמר בני אדם אינם מכירים שהם קבועים,
 ואמרי – ויבואו אנשים לומר על מומים אחרים הדומים להם, כי
 האי גוונא שרא רב – כזה מום התיר רב, ובטעותם אתו למשרי –
 יבואו להתיר בכור שיש בו מום עובר, לכן רבי לא רצה לתת
 רשות לרב להורות במומי בכורות.
 שנינו לעיל, ששאל רבי חייה את רבי האם רב יורה בהלכות איסור
 והיתר, והשיבו יורה. מבררת הגמרא: אי גמיר – אם רב בקי
 בהלכות אלו רשותא למה לי למישקל – לשם מה עליו ליטול
 רשות. משיבה הגמרא: משום מעשה שהיה, דתניא, פעם אחת הלך
 רבי למקום אחר וראה בני אדם שמנגלון ולישים עיפותיהם
 במומא – בכלים טמאים, ואינם חוששים שתיטמא מהם העיסה.
 אמר להם רבי, מפני מה אתם מנגלון עיפותיהם במומא, כלומר,
 מדוע אינכם מטהרים את הכלים קודם שאתם לשים את העיסה,
 שלא תיטמא. אמרו לו אנשי המקום, תלמיד חכם אחר בא לגאן,
 והורה לנו שמי בצעים וימי אגמים אין מפשרין את האוכלים
 לקבל טומאה, וכיון שאנו לשין את העיסה במי אגמים, אינה
 נטמאת מהכלים.
 מבררת הגמרא מה גרם לטעותם: והוא – אותו תלמיד, מי ביצים
 דרש להו – הורה להם שהלש בחלמון לחבון של ביצים, לאו
 הזכרשה העיסה לקבל טומאה, ואינהו כבור – והם טעו בלשונו
 וסברו שמי בצעים קאמר, וטעות זו נגרמה מחמת שלשונו של אותו
 תלמיד לא היתה ברורה כל הצורך. ופעו נמי בהא – וטעו גם
 בביאור המשנה דלהלן, שכן שנינו בענין אלו נהרות מימיהם
 כשרים למי חטאת, (פרה פ"ח מ"ה), מי נהר קרמיון ומי נהר פינה
 פסולין לקדש בהם את אפר פרה אדומה, מפני שהן מי (בצעים)
 [בצעים] – מי ביצה, ולא מים חיים. ואינהו כבור – והם סברו, מדלגבי
 חטאת פסולי – כשם שהם פסולים למי חטאת, אכשורי נמי לא
 מפשרי – כמו כן אינם מכשירים את האוכלים לקבל טומאה, ולכן
 קיבלו את הוראת שמי אגמים אינם מכשירים. ולא היא – ודימוי
 זה אינו נכון, משום דהתם מדובר לענין מי חטאת, ופעין מים חיים,
 ומי ביצה אינם נובעים, אבל הכא לענין אכשורי אוכלין לקבל
 טומאה, כל דהו מפשרי – מים כל שהם מכשירים, שלא נאמר כאן
 'מים חיים'.
 מסיימת הגמרא: תנא, באותה שעה שראה רבי שיכול להגרם

יהיה לבו בטוח שהקדוש-ברוך-הוא סיבב ויסבב סיבות ועד שיוכל לקיים המצוות בשלימותו.

41 לְיָמָא בְּתַנְיָא – האם נאמר שמחלוקת שמואל ורבי אבהו מחלוקת
 42 תנאים היא, שהרי שנינו בברייתא, בַּיְצוּעַ [פְּשָׁרָה] נְעִישִׁית בְּשִׁלְשָׁה,
 43 דִּינִינִים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְחֻכְמִים אֲמִירִים, שְׁשָׁרָה נְעִישִׁית אִף בְּדִיּוּן
 44 יְחִיד. כְּבִרוּקָה – סברו בני הישיבה ואותם ששאלו 'לימא כתנאי',
 45 דְּכֹוּלֵי עֲלָמָא – שגם רבי מאיר וגם חכמים סוברים דְּמִקְשִׁינֵי בְּשָׁרָה
 46 לְדִין לַעֲנִין מִסְפֵּר הַדִּינִים, מֵאִי לֹא בְּהָא קְמִיפְלִנֵי – האם אין זה
 47 שבדבר זה נחלקו, דְּמָר [רבי מאיר] סָבַר, דִּין בְּשִׁלְשָׁה, וכדבריו
 48 סבר רבי אבהו, וְמָר סָבַר – וחכמים סוברים דִּין בְּשָׁנִים, וכדבריהם
 49 סבר שמואל.
 50 משיבה הגמרא: לֹא נחלקו התנאים בדבר זה ואין האמוראים
 51 חלוקים במחלוקת תנאים, אלא דְּכֹוּלֵי עֲלָמָא סוברים דִּין בְּשִׁלְשָׁה,
 52 וְהָכָא בְּהָא קְמִיפְלִנֵי, דְּמָר [רבי מאיר] סָבַר, מִקְשִׁינֵי [ומקשים]
 53 בְּשָׁרָה לְדִין, וְמָר סָבַר – וחכמים סוברים לֹא מִקְשִׁינֵי בְּשָׁרָה לְדִין,
 54 ואף שלדין צריכים שלושה, לפשרה מספיק פחות מכך.
 55 עתה דנה הגמרא לענין פשרה. מבררת הגמרא: לְיָמָא תְּלָתָא תַּנְיָא
 56 בְּשָׁרָה – האם נאמר שישנן שלוש שיטות תנאים בכמה נעשית
 57 פשרה, דְּמָר [רבי מאיר] סָבַר, בְּשִׁלְשָׁה, וְמָר [רבי שמעון בן
 58 גמליאל בברייתא לעיל (ג)] סָבַר, בְּשָׁנִים, וְמָר סָבַר – וחכמים
 59 סוברים אפילו בְּיָחִיד. משיבה הגמרא: אֲמִיר רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַב
 60 אֲבָקָא, וְאִיתִימָא – ויש אומרים שאמר זאת רב יוֹמֵר בְּרַשְׁלִימָא,
 61 באמת אין שלש שיטות, אלא רק שתי שיטות הן, שיש הסוברים
 62 פשרה ביחיד ויש הסוברים פשרה בשלשה, וְמָאן דְּאֲמִיר תְּרֵי אֲפִילוּ
 63 הָד נָמִי – זה שאמר שפשרה בשנים, מודה שניתן לפשר גם באחד,
 64 וְהָאִי דְּקָאָמֵר תְּרֵי – ומה שהצריך שנים בִּי יִחִיד דְּלִיתָהּ עֲלֵיהּ כְּהָדִי
 65 – כדי שיוכלו להעיד על הפשרה שעשו.
 66 הגמרא דנה האם צריך לעשות קנין בפשרה: מוסיפה הגמרא: אֲמִיר
 67 רַב אֲשִׁי, שְׁמַע מִנָּה – יש להוכיח משמועה זו, ששְׁשָׁרָה אֵינָה צְרִיכָה
 68 שיעשו עליה הבעלי דין קנין, אלא עצם הפסק של הדיינים פועל
 69 שזה יזכה בכך וזה בכך. וְהָאִי סִלְקָא דְּעִתְהָ צְרִיכָה קִנְיָן, אם כן לְמָאן
 70 דְּאֲמִיר צְרִיכָה תְּלָתָא – שלושה דיינים, לְמָה לִי – לשם מה צריכים
 71 אותם, תְּסַנֵּי בְּתָרֵי וְלִקְנֵי מִינֵיהּ – נסתפק בשנים, ובעלי הדין יקנו
 72 זה מזה, ומאחר שעשו קנין, אין צורך בבית דין של שלושה, שכן
 73 פשרה אינה גרועה מסתם מתנה, שמתקיימת במה שקונה מדעתו,
 74 אלא מוכח שאין צורך בקנין, ולכן צריך כח של בית דין כדי לפסוק
 75 את הפשרה. מסיקה הגמרא שלא כדברי רב אשִׁי: וְהִלְכָתָא –
 76 וההלכה היא ששְׁשָׁרָה צְרִיכָה קִנְיָן אפילו כאשר נעשית בשלשה.
 77 הגמרא מביאה תוספתא שהאריכה בענין פשרה: תַּנּוּ רַבְּנֵי – שנינו
 78 בתוספתא (פ"א ה"ג), בְּשֵׁם שְׁשָׁרָה בְּשִׁלְשָׁה בְּדִין בַּיְצוּעַ [פשרה] נְעִישִׁית
 79 בְּשִׁלְשָׁה,

1 וְכִי תִימָא פְּלִיגֵי [וחולקים] רַבְּנֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,
 2 וסוברים שהדין נעשה גם בדין אחד, ושמואל סובר כמותם,
 3 וְהָאֲמִיר רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁנַיִם שְׁדִנֵּי, לְדְבָרֵי חֵבֵל אֵין דִּינֵיהֶם דִּין, ונמצא
 4 שאין לשמואל כמו מי לסבור.
 5 משיב רב נחמן לרבי: בְּרָאָה אֲנִיבְרָא קָא רְמִית – וכי אתה מקשה
 6 מרבי אבהו על שמואל, הרי שמואל חולק על רבי אבהו, וסובר
 7 שלדעת חכמים אף יחיד כשר מהתורה לדון, ולכן אמר ששנים
 8 שדנו דיניהם דין אלא שנקראים בית דין חצוף.
 9 גּוּפָא – נשוב לדברי רבי אבהו ונבאר אותם, אֲמִיר רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁנַיִם
 10 שְׁדִנֵּי דִינֵי מְמוֹנוֹת, לְדְבָרֵי חֵבֵל אֵין דִּינֵיהֶם דִּין. אִיתִיבְרִיהּ [הקשה]
 11 רַבִּי אֲבָא לְרַבִּי אֲבָהוּ, שנינו בבכורות (כח), דִּין שְׁדָן אֵת הַדִּין,
 12 ובטעות זָכָה אֵת הַחַיִּיב וְחַיִּיב אֵת הַזָּכָא, וכן מורה הוראה
 13 שבטעות מִימָא אֵת הַפְּהוּד – הורה על פרות טהורים שהם טמאים,
 14 ומחמת הוראתו נהגו בהם טומאה וטימאום, או מִיָּהָר אֵת הַטָּמֵא –
 15 הורה על פרות טמאים שהם טהורים, ומחמת הוראתו לא נזהרו
 16 בהם ועירבו עם פירות אחרים וטימאום, מַה שְׁעָשָׂה עֲשׂוֹי, כלומר
 17 הפסק אינו בטל, וְהַדִּין מְשַׁלֵּם לזה שנפסד מחמת טעותו מְכִיתוּ.
 18 ולשון המשנה 'דן את הדין' משמע שמדובר בדין יחיד, ונאמר
 19 שמה שעשה עשוי, כלומר שדינו דין, וקשה לרבי אבהו שאמר
 20 שלדברי הכל שנים שדנו אין דיניהם דין.
 21 משיב רבי אבהו: הָכָא בְּמֵאִי עֲקָבִינֵי – במשנה בבכורות ודובר
 22 דְּקִיבְלוּהוּ עֲלֵיהוּ – שבעלי הדין קיבלוהו עליהם לדין, ובאופן זה
 23 מועיל אפילו אחד. מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם קיבלוהו עליהם,
 24 אֲמֵאִי מְשַׁלֵּם מְכִיתוּ – מדוע הדיין חייב, הרי קיבלו על עצמם מה
 25 שיפסוק. מתרצת הגמרא: שמדובר דְּאֲמִירוּ לִיהּ בעלי הדין, דִּינֵיהֶם לָן
 26 דִּין תּוֹרָה, ואם טועה אין זה דין התורה.
 27 הגמרא מבררת באיזו סוג טעות מדברת המשנה בבכורות: אֲמִיר
 28 לִיהּ [שאלו] רַב סְפָרָא לְרַבִּי אֲבָא, דְּמַעֲבָה בְּמֵאִי – במה טעה אותו
 29 דִּין. אִילִימָא דְּמַעֲבָה בְּדָבָר מְשַׁנָּה – בדין מפורש, וְהָאֲמִיר רַב שִׁשַׁת
 30 אֲמִיר רַבִּי (אמי), דִּין שְׁמַעָה דְּבָרֵי מְשַׁנָּה, חוּזַר – הדין בטל,
 31 ומוציאין את הכסף מזה שנטל שלא כדִּין. אֲבָא מדובר דְּמַעֲבָה
 32 בְּשִׁיקוּל הַדְּעָת. מבארת הגמרא: הִיכִי דְּמִי בְּשִׁיקוּל הַדְּעָת, אֲמִיר רַב
 33 פְּסָא, קִנְיָן תְּרֵי תַנְיָא – שני תנאים, וְתָרֵי אֲמִירָא – או שני
 34 אמוראים, דְּפְלִיגֵי אַהֲרָרֵי – החולקים זה על זה, וְלֹא אִיתִמֵּר הִלְכָתָא
 35 לֹא בְּמָר וְלֹא בְּמָר – לא נאמר שהלכה כמו אחד מהם, וְסוּגִינֵי
 36 דְּעֲלָמָא אִילִיבָא הָדָד מִינֵיהוּ – ורוב הדיינים סוברים כפי דעתו של
 37 אחד מהם, וְאִילוּ אֵיהוּ וְעָבַד בְּאִידָךְ – והלך דִּין זה ועשה כדעת
 38 השני, הִינֵנו טעות בשיקול הַדְּעָת, ובאופן זה הדין קיים, והדיין חייב
 39 לשלם לנפסד.
 40 הגמרא חוזרת לדון במחלוקת שמואל ורבי אבהו. שואלת הגמרא:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו תמוז, תשי"ד
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ששי לסדר חקת התורה בו מבשר טוב אשר בנו יוסף שיי נכנס
 בברית המצות וגם דרש בתורה"ק מענינא דיומא ובמאמרי זהר הק'. ויהי רצון מהשי"ת שמבן שלש
 עשרה למצות יגיע לבן חמש עשרה לגמרא וכו' וכו' וכפסק תה"ק והוא וזוגתו שיחיו ירוו ממנו ומכל
 ב"ב רוב נחת. ולפלא קצת שאינו מזכיר במכתבו אשר הבר מצוה כלל בדרשתו גם דברי תורת החסידות
 אף שבודאי ידוע לו הכתוב במכתב כ"ק הבעל שם טוב הקדוש אשר בראש השנה תק"ז עלה להיכל
 המשיח ושאלו אימתי קאתי מר וענה משיח צדקנו לכשיפוצו מעינותיך חוצה היא תורת החסידות
 וכמבואר בארוכה בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקלעה"ה נבגי"מ זי"ע צי"ע בשמחת תורה ת"ר צדיק.

ברכה לבשר טוב בכל המ"ל ובב' מז"ט.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה - פרק ראשון דף ו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ריא תוספות

1 **גברא אנברא**. רבי אבהו אדשמואל שמואל סבר פליגי רבנן עליה דרבנן שמעון בן
2 גמליאל: דן את הדין. במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא אם היה מומחה לב"ב:
3 דן את הדין. יחיד משמע: ומשלם מביטו. בפירוק דלקמן (דף לג.) מוקי לה שנשא
4 ונתן ביד מרתקנה מה שעשה עשוי אלמא דיניה דינא דאי לא דינא ליהדר: דין
5 תורה. וכיון דטעה לאו דין תורה דן: כדבר

6 **משנה**. שמשנה מפורשת שטעה בה: חזור.
7 מחזיר את הדין ואינו משלם מביטו וכיון
8 דדבר מפורש הוא אין דינו דין: וסוגיא
9 דעלמא. הילוך דינא כחד מנייהו ואול איהו
10 ועבד כאיך הלכך דיניה לא הדר וכיון דלא
11 איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר האי בעל
12 דין דנקט לא בעי לשלומי דאמר ליה פסקת
13 לן לדינאי ומיהו איהו בעי שלומי כיון
14 דסוגיין דעלמא כאיך: ליאמא כתנאי. הא
15 דאמרין דשמואל ור' אבהו פליגי: ביצוע.
16 פשרה: סברות. רבנן אמוראי בני הישיבה
17 ובעו למימר מהבא דבשמואל ורבי אבהו
18 פליגי: דבולי עלמא. רבנן ורבי מאיר:
19 מקשינן פשרה לדין. דכתיב (שמואל ב ח)
20 משפט וצדקה דאיתקש למשפט: תלתא תניא.
21 אלמא דאיתקש למשפט: תלתא תניא.
22 פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבן שמעון
23 בן גמליאל סבר לעיל (דף ה) בשנים ורבנן
24 דפליגי ארבי מאיר סברי ביחיד: מאן דאמר
25 תרי אפילו כחד. מכשר דכיון דלא מקשינן
26 ליה לדין מה ליה תרי מה ליה חד: תיטני בתרי
27 וליקני מיניה. דכיון דקנו מיניה למה לי בית
28 דין לא תהא אלא מתנה בעלמא ומדעתו
29 והיא מתקיימת אלא להכי בעינן תלתא
30 לייפות כח בית דין דאף על גב דלא קנו
31 מיניה לא ניהדרו: והלכתא פשרה צריכה
32 קנין. ואפילו נעשת בשלשה:
נמרו

1 **וכי תימא פליגי רבנן עליה כו'**. למאי דפי' בקונטרס לעיל (דף ג.) דמאן דרייש בצדק
2 תשפוט לאבשורי חד לית ליה עירוב פרשיות תימה מאי קאמר וכ"ת הא ודאי
3 פליגי עליה מאן דלית ליה עירוב פרשיות ומאי קאמר נמי ר' אבהו שנים שדנו לדיה
4 אין דיניה דין אין זה דיה דהא איכא דלית ליה עירוב פרשיות דסבירא ליה דיניהם
5 דין על כן נראה כדפרי' לעיל (שם) דההיא
6 דרשה דבצדק תשפוט אפילו למאן דאית ליה
7 עירוב פרשיות והשתא שמואל ורבי אבהו פליגי
8 אליבא דמאן דאית ליה עירוב פרשיות וד"ה
9 דקאמר רבי אבהו ה"ק לדיה דאית להו עירוב
10 פרשיות שנים שדנו אין דיניהם דין אי נמי
11 כדפירש לעיל (דף ב) דאפי' למאן דלית ליה
12 עירוב פרשיות קסבר ר' אבהו שנים שדנו אין
13 דיניהם דין ממשפט אחד וברייתא דלעיל דאם
14 היה מומחה דרבנן אפילו יחיד סברא נמי
15 שפיר דאין דיניה דין כדפירש לעיל (דף ה).
16 **ביצוע**. בגי' אע"ג דמקשינן פשרה לדין לאו
17 לכל דבר מקשינן בדדין אולין בחר
18 רובא אם שנים אומרים וזאי ואחד אומר חייב
19 או איפכא ובפשרה לא אולין בחר רובא עד
20 שישכימו שלשתן לדעת אחד כדאמר בפ' בתרא
21 דמסכת ע"ז (ע"ב) כרשימי בי תלתא אפי'
22 תרי מגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי
23 בי תלתא:
24 **דבולי**. עלמא מקשינן פשרה לדין. פי' דביע'
25 ר' מאיר וחכמים אבל רשב"ג דלעיל
26 ודאי לא מקשי:

1 **מקשינן** פשרה לדין. פירש בקונטרס
2 מדכתיב (שמואל ב ח) ויחי דוד
3 ערשה משפט וצדקה וגו' ותימה דהא תניא
4 לקמן כשם שדחין בגי' כך הפשרה בני משמע
5 דמקשי פשרה ומוכח לקמן דההוא תנא אית
6 ליה דרשות לבצוע ורבי יהושע בן קרחה סבר
7 מצוה אלמא לא דריש תיק משפט וצדקה
8 לענין ביצוע דאי מקרי צדקה אכן כן הוה
9 מצוה ומההוא קרא נמי דכתיב (וכריה ח) אמת
10 ומשפט שלום ליכא למידרש ביצוע דאיתקש
11 שלום למשפט דאכן כן הוה מצוה לבצוע דשלום
12 נמי מצוה הוא: לא דביע' כו'. תימה דלא
13 קאמר לשמואל ודאי תנאי הוא לרבי אבהו מי
14 לימא תנאי דאי דכי האי גונא אורחא דהש"ס
15 בכל דוכתא:
16 **תיסני** בתרי וליקני מיניה. אע"ג דמפרש בירושלמי טעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי
17 משמע דתרי נמי שעשו פשרה כמו שהיו רגילין
18 שלשה לעשות לא עשו ולא כלום ובעלי דינין יכולין לחזור בקו:
19 **והלכתא** פשרה צריכה קנין. והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות ולא בקיאי
20 בפשרה שפיר: **צריכה** קנין. אם נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקונין
21 זה מזה לעשות כמו שאמרו הדיינין הן שלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שצריך
22 הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין
23 הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שאמרו למחול כל כך ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות
24 מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו אם נפרש
25 שהקנין הוא לאחר הפשרה אבתי אין ראייה מכאן דמצי למימר דהקנין על אותו שיש לו לאחר לפרוע אבל
26 להאי דמחיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דלא
27 דצריך קנין על המחילה אף על פי שעושין הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה שתהא
28 צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שידע מה
29 מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עצתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י
30 קנין ונראה להביא ראייה דמחילה אינה צריכה קנין מהא דאמר
31 בפרק המקביל (ב"מ דף ק"ב. ושם) גבי שכיר המחוח אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר עליו ופליגי התם רב ששת
32 אמר אינו חוזר עליו (רבא) אמר חוזר דמשמע דבלא קנין איירי
33 דאי בקנין מאי טעמא דמאן דאמר חוזר אבל בלא קנין פליגי בהכי דמר סבר כשהמחוח לא לגמרי פטור לבעל הבית
34 שלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטור אלמא מחילה לא
35 צריכה קנין ועוד ראייה דפרין בפ"ק דקדושין (דף טו.) גבי עבד עברי קונה עצמו בשטר למה לי שטרא לימא ליה
36 באפי תרי זיל ובלא קנין איירי דאי בקנין מאי משני עבד עברי
37 גופו קנין אבתי תקשה לן שטרא למיל' יפקידו לשמואל דאמר המפקיד עבדו יצא לחירות ואין צורך שג שחרור
38 אלא על כרחך לא פריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דלא
39 שטר אותו לשון עצמו שכותב בשטר הרי את לעצמך יאמר לו בעל פה עזר ראייה מהא דתנן בסוף תנשא
40 (כתובות דף ק"ד). שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא
41 מחלה ובלא קנין איירי כדמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייה ומטענו חטין הודה לו בשעורים דפטור אף
42 משעורים דמודה הוי בהו אין ראייה דהתם על כרחך לאו משום דאמרין
43 מדלא תבע להו תסתמא אחליניהו הוי פטור אלא היינו טעמא מדלא תבע שעורים מודה הוא דלא
44 מייחדי ליה שעורים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף ק"ה ושם) מהא דתנן
45 הוי הניקוק שנים כ"י הניקו אמרו גדול הויק את הגדול ומוקו אמר לא כי אלא קטן הויק את הגדול
46 וגדול הויק את הקטן ומסיק דאפילו כדאמר מוקי לית ליה והתם אי אפשר
47 להיות הטעם כלל משום מחילה שהרי הוא עומד וצוח ומבכור שנטל חלק בפשוט דאמר ויתר
48 (ב"ב דף ק"ב.) אין לדקדק נמי בכל מכאן חוזר רבינו יצחק בר' מרדכי שהיה רגיל
49 לפרש

1 **תיסני** בתרי וליקני מיניה. אע"ג דמפרש בירושלמי טעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי
2 משמע דתרי נמי שעשו פשרה כמו שהיו רגילין
3 שלשה לעשות לא עשו ולא כלום ובעלי דינין יכולין לחזור בקו:
4 **והלכתא** פשרה צריכה קנין. והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות ולא בקיאי
5 בפשרה שפיר: **צריכה** קנין. אם נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקונין
6 זה מזה לעשות כמו שאמרו הדיינין הן שלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שצריך
7 הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין
8 הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שאמרו למחול כל כך ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות
9 מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו אם נפרש
10 שהקנין הוא לאחר הפשרה אבתי אין ראייה מכאן דמצי למימר דהקנין על אותו שיש לו לאחר לפרוע אבל
11 להאי דמחיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דלא
12 דצריך קנין על המחילה אף על פי שעושין הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה שתהא
13 צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שידע מה
14 מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עצתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י
15 קנין ונראה להביא ראייה דמחילה אינה צריכה קנין מהא דאמר
16 בפרק המקביל (ב"מ דף ק"ב. ושם) גבי שכיר המחוח אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר עליו ופליגי התם רב ששת
17 אמר אינו חוזר עליו (רבא) אמר חוזר דמשמע דבלא קנין איירי
18 דאי בקנין מאי טעמא דמאן דאמר חוזר אבל בלא קנין פליגי בהכי דמר סבר כשהמחוח לא לגמרי פטור לבעל הבית
19 שלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטור אלמא מחילה לא
20 צריכה קנין ועוד ראייה דפרין בפ"ק דקדושין (דף טו.) גבי עבד עברי קונה עצמו בשטר למה לי שטרא לימא ליה
21 באפי תרי זיל ובלא קנין איירי דאי בקנין מאי משני עבד עברי
22 גופו קנין אבתי תקשה לן שטרא למיל' יפקידו לשמואל דאמר המפקיד עבדו יצא לחירות ואין צורך שג שחרור
23 אלא על כרחך לא פריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דלא
24 שטר אותו לשון עצמו שכותב בשטר הרי את לעצמך יאמר לו בעל פה עזר ראייה מהא דתנן בסוף תנשא
25 (כתובות דף ק"ד). שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא
26 מחלה ובלא קנין איירי כדמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייה ומטענו חטין הודה לו בשעורים דפטור אף
27 משעורים דמודה הוי בהו אין ראייה דהתם על כרחך לאו משום דאמרין
28 מדלא תבע להו תסתמא אחליניהו הוי פטור אלא היינו טעמא מדלא תבע שעורים מודה הוא דלא
29 מייחדי ליה שעורים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף ק"ה ושם) מהא דתנן
30 הוי הניקוק שנים כ"י הניקו אמרו גדול הויק את הגדול ומוקו אמר לא כי אלא קטן הויק את הגדול
31 וגדול הויק את הקטן ומסיק דאפילו כדאמר מוקי לית ליה והתם אי אפשר
32 להיות הטעם כלל משום מחילה שהרי הוא עומד וצוח ומבכור שנטל חלק בפשוט דאמר ויתר
33 (ב"ב דף ק"ב.) אין לדקדק נמי בכל מכאן חוזר רבינו יצחק בר' מרדכי שהיה רגיל
34 לפרש

1 לפרש דרוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין
2 הקנין קנין דהא מוסקינן הכא דפרשה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד
3 והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראייה מכאן ככל דיכול
4 להקנות בפני שנים לקיים הפרשה שעשה ביחיד ור"ת היה מרוקק מדאמרין בפרק הזהב
5 (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו
6 מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני
7 ליה מעות אנב דפושט מניה דאין ניקנית
8 בחליפין דרוחק היה ליה לאוקמי בגברא
9 ערטיילאי והשתא אמאי לא משני בגורן דליכא
10 תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא שמי'
11 דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין
12 בה בני אדם:

1 נגמר הדין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אסור לבצוע.
2 משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע: המכרד. המשבח: אבל אהרן אוהב שלום
3 ורודף שלום. וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה
4 רודף אהריון ומטיל שלום ביניהן: תורת אמת וגו'. משתעיה באהרן כי שפתי בון
5 ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): הרי שגול כו'.
6 וברוצע לשון גזילה דכתבי (משלי א) כן
7 ארוחו כל בוצע בצוע את נפש בעליו יקח:
8 כנגד יהודה. שהיה לו לומר נחזירנו לאבינו
9 אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיה: אהאן
10 לתנא קמא. תנא קמא דאמר אסור לבצוע
11 דריש ליה להאי משפט בצדקה שהיה רודן
12 את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני
13 מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך
14 ביתו: פוטר מים ראשית מרון. אם באת
15 לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים
16 כדלקמן ולשום שלום ביניהן: ראשית מרון.
17 קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: נמשנהו.
18 ורודף אחר השלום: קשה. בעל מריבה
19 מטריח דיינין: ה"ג שמיא יתיחבין חוק ונמצא
20 רודף. ורודף את הדיין להפך את הדין:
21 שיושב לפני רבו. ובא דין לפני רבו ולא
22 לפניו וראה התלמיד זכות לפני חובה
23 לעשר ורבו טועה בדין מניין שלא יחלוק
24 כבוד לרבו וישתוק תלמודו כו' ולקמן (דף ז.)
25 מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס
26 הוא: את מי הן מעידין. כאלו הן מעידין
27 בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ח.) שמטריחין
28 אותו להחזיר ממון לבעליה: ועמדו שני
29 האנשים אשר להם הריב. ואוקמינן במסכ'
30 שבעות (דף ז.) בעדים הכתוב מדבר: מה לי
31 לצער הוזה. שאם אטעה איענש. תלמוד
32 לומר. ביהושפט עמכם דבר המשפט לפי
33 מה שעט לבעבכם שלבעבם נטעה דבר
34 כלומר בטענותיהם עמכם במשפט לפי אותן
35 דברים תשפטו ולא תיענשו: דאין לו לדיין.
36 לירא ולמנוע עצמו מן הדין: אלא לפי מה
37 שענינו רואות. לידון ויתכונן להוציא לצדק
38 ולאמיתו ושבו לא יענש: היכי דמי נמר דין.
39 דאמרין לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:
40 מצוה

1 נגמר הדין, אי אתה רשאי לבצוע: " סרמ"ש בנק"ש
2 סימן: רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר,
3 אסור לבצוע, וכל הפוצע הרי זה חוטא. וכל המכרד
4 את הפוצע, הרי זה מנאף, ועל זה נאמר 'בוצע
5 ברך, נאץ ה'"/ אלא יקוב הדין את ההר, שנאמר
6 'פי המשפט לאלהים הוא'. וכן משה היה אומר
7 יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף
8 שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר 'תורת
9 אמת היתה בפיך, ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום
10 ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעוז'. רבי אליעזר
11 אומר, הרי שגול סאה של חטים, וטחנה, ואפאה,
12 והפריש ממנה חלה, כיצד מכרד, אין זה ככרד
13 אלא מנאף, ועל זה נאמר 'בוצע ברך נאץ ה'".
14 רבי מאיר אומר, לא נאמר 'בוצע' אלא כנגד הוודה,
15 שנאמר 'יאמר יהודה אל אחיו, מה בצע פי נהרוג
16 את אחינו', וכל המכרד את יהודה הרי זה מנאף,
17 ועל זה נאמר 'בוצע ברך נאץ ה'". רבי יהושע בן
18 קרחה אומר, מצוה לבצוע, שנאמר 'אמת ומשפט
19 שלום שפטו בשעריכם', והלא במקום שיש משפט
20 אין שלום, ובמקום שיש שלום אין משפט, אלא
21 איזהו משפט שיש בו שלום, הווי אומר זה ביצוע.
22 וכן ברוד הוא אומר 'יהי דוד עושה משפט וצדקה'
23 והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה, וצדקה אין
24 משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה, הווי אומר
25 זה ביצוע. אתאן לתנא קמא, דן את הדין, ויפה את
26 הזכאי וחיב את החיב, וראה שנתחייב עני ממון
27 ושלם לו מתוך ביתו, זה משפט וצדקה, משפט לזה
28 וצדקה לזה, משפט לזה שהחזיר לו ממון, וצדקה
29 לזה ששילם לו מתוך ביתו. (וכן ברוד הוא אומר 'יהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו'
30 משפט לזה שהחזיר לו את ממונו, וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו). קשיא ליה לרבי, האי
31 'לכל עמו', 'לעניים' מיבעי ליה? אלא (רבי אומר), אף על פי שלא שילם מתוך ביתו, והו'
32 'משפט וצדקה', משפט לזה וצדקה לזה, משפט לזה שהחזיר לו ממונו, וצדקה לזה שהוציא
33 גזילה מתחת ידו. רבי שמעון בן מנסאי אומר, שנים שבאו לפניו לדין, עד שלא תשמע דבריהן, או משתשמע דבריהן, ואי אתה
34 יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו. משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה רשאי לומר להן
35 צאו ובצעו, שנאמר 'פוטור מים ראשית מרון ולפני התגלע הריב נמוש' קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו, משנתגלע הריב אי
36 אתה יכול לנטשו. [ורבי יהושע בן לקיש] אמר, שנים שבאו לדין, אחר כך ואחר קשה, עד שלא תשמע דבריהן, או משתשמע
37 דבריהן, ואי אתה יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם, שמיא נתחייב חוק, ונמצא חוק רודפו. משתשמע
38 דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה יכול לומר להן איןני נזקק לכם, שנאמר 'לא תגורו מפני איש'. רבי יהושע בן קרחה
39 אומר, כניין לתלמיד שיושב לפני רבו, וראה זכות לפני רבו, וראה זכות לפני רבו, מניין שלא ישתוק, שנאמר 'לא תגורו מפני איש'. רבי חנין
40 אומר, לא תכניס דבריו מפני איש, ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין, ולפני מי הן מעידין, ומי עתיד ליפרע מהן, שנאמר 'ועמדו
41 שני האנשים אשר להם הריב לפני ה', ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין, ומי עתיד ליפרע מהן, שנאמר 'אלהים
42 נצב בעדת אל'. וכן ביהושפט הוא אומר 'יאמר אל השופטים, ראו מה אתם עושים, פי לא לאדם תשפטו פי לה'. שמיא יאמר
43 הדין, מה לי בצער הזה, תלמוד לומר עמכם בדבר משפט, אין לו לדנין אלא מה ששנינו רואות. היכי דמי גמר דין, אמר רב יהודה
44 אמר רב, איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי. אמר רב, הלכה ברבי יהושע בן קרחה. איני, והא רב הונא, תלמידיה דרב
45 הוה, פי הוה אהו לקמיה דרב הונא, אמר להו, אי דינא בעיתו, אי פשרה בעיתו. מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה,
46 מצוה

1 לפרש דרוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין
2 הקנין קנין דהא מוסקינן הכא דפרשה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד
3 והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראייה מכאן ככל דיכול
4 להקנות בפני שנים לקיים הפרשה שעשה ביחיד ור"ת היה מרוקק מדאמרין בפרק הזהב
5 (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו
6 מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני
7 ליה מעות אנב דפושט מניה דאין ניקנית
8 בחליפין דרוחק היה ליה לאוקמי בגברא
9 ערטיילאי והשתא אמאי לא משני בגורן דליכא
10 תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא שמי'
11 דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין
12 בה בני אדם:
13 נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע. כגון שכבר
14 דקדוק בדין היטב וכמו נגמרו את הדין
15 דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון
16 דנתבר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה
17 שאילמלא היה יודע שנחבר דינו לזכות לא
18 היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופריש בקונטרס
19 שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני
20 אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל
21 קשה מאי ביצוע שייך השתא אתר שפסק אבל
22 לגמרי וברוחק י"ל שלא ישעו אותו לומר לו
23 דיאים אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתיחבין
24 שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות
25 הביצוע כדי ליפטר מעונש שבועה:
26 אבל אהרן. פי כיון שלא היה דין ולא היה
27 הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי
28 לדידיה שרי.
29 מחנה ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שיש
30 דברים שאין מתיחבין בחלה עד
31 לאחר אפיה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים)
32 דף לו.) הסופגין והדובשנין והאיסקריטין עשאן
33 כאילפס חיבין בחמה פטריין:
34 אלא כנגד יהודה. והא דכתבי (בראשית מט)
35 מטרף בני עלית על מעשה דתמר
36 שיבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיאת ולא
37 בודתאת:
38 ונמצא חוק רודפי. פירוש לדין כדמוכח
39 בתר הכי הא דנקט אחר כך שאם
40 היו שנים חזקים הדין היה מטיעו:
41 לא תכניס את דבריו. גבי רש ועשיר לא שייך
42 לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא
43 כלומר אל הכניס את דבריו כדי לחלוק לו
44 כבוד:
45 כנגד

1 גזילה מתחת ידו. רבי שמעון בן מנסאי אומר, שנים שבאו לפניו לדין, עד שלא תשמע דבריהן, או משתשמע דבריהן, ואי אתה
2 יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו. משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה רשאי לומר להן
3 צאו ובצעו, שנאמר 'פוטור מים ראשית מרון ולפני התגלע הריב נמוש' קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו, משנתגלע הריב אי
4 אתה יכול לנטשו. [ורבי יהושע בן לקיש] אמר, שנים שבאו לדין, אחר כך ואחר קשה, עד שלא תשמע דבריהן, או משתשמע
5 דבריהן, ואי אתה יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם, שמיא נתחייב חוק, ונמצא חוק רודפו. משתשמע
6 דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה יכול לומר להן איןני נזקק לכם, שנאמר 'לא תגורו מפני איש'. רבי יהושע בן קרחה
7 אומר, כניין לתלמיד שיושב לפני רבו, וראה זכות לפני רבו, וראה זכות לפני רבו, מניין שלא ישתוק, שנאמר 'לא תגורו מפני איש'. רבי חנין
8 אומר, לא תכניס דבריו מפני איש, ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין, ולפני מי הן מעידין, ומי עתיד ליפרע מהן, שנאמר 'ועמדו
9 שני האנשים אשר להם הריב לפני ה', ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין, ומי עתיד ליפרע מהן, שנאמר 'אלהים
10 נצב בעדת אל'. וכן ביהושפט הוא אומר 'יאמר אל השופטים, ראו מה אתם עושים, פי לא לאדם תשפטו פי לה'. שמיא יאמר
11 הדין, מה לי בצער הזה, תלמוד לומר עמכם בדבר משפט, אין לו לדנין אלא מה ששנינו רואות. היכי דמי גמר דין, אמר רב יהודה
12 אמר רב, איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי. אמר רב, הלכה ברבי יהושע בן קרחה. איני, והא רב הונא, תלמידיה דרב
13 הוה, פי הוה אהו לקמיה דרב הונא, אמר להו, אי דינא בעיתו, אי פשרה בעיתו. מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה,
14 מצוה

ואינו מפרש את הפסוק שנאמר בדוד לענין פשרה, אלא יפרש כך
 וממשיכה התוספתא: דיין שדן את הדין, ויזה את הנכאי ויחב את
 החיוב, ויראה שנתחייב עני ממון – שזה שנתחייב בדן הוא עני,
 והדיין שלם לו וליוצא זכאי בדן מתוך ביתו במקום העני, זה
 נחשב משפט וצדקה, שעשה משפט לזה וצדקה לזה. מבארת
 הגמרא: משפט לזה שיצא זכאי, שנתחייב לו ממון השייך לו, וצדקה
 לזה שיצא חיוב, ששילם לו ויבמקומו מתוך ביתו (וכן בדרוה הוא
 אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שנתחייב לו
 את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו).
 הגמרא מקשה על ביאורו של תנא קמא: קשאי ליה לרבי – היה
 קשה לרבי, אם אכן כוונת הפסוק 'צדקה' שדוד שילם מביתו
 כשהחייב הוא עני, האי – מה שנאמר 'לכל עמו' קשה, שהרי
 'לעניים' מופיע ליה – צריך היה להיכתב שדוד עשה צדקה לעניים.
 אלא וממשיכה התוספתא, ומביאה ביאור אחר לפסוק (רבי
 אומר), אף על פי שדוד לא שילם מתוך ביתו, אלא החייב שילם
 מכיסו, וזה נחשב שעשה עמו 'משפט וצדקה', משפט לזה וצדקה
 לזה, משפט לזה ולזכאי, שנתחייב לו את ממונו, וצדקה לזה
 ולחייב, שהוציא את הגולה מתחת ידו, ועשה עימו טובה בכך,
 שלא יענש עליה.
 הברייתא מביאה שיטה נוספת בענין עשיית פשרה: רבי שמעון בן
 מנסיא אומר, שנים שקבאו לפניו דין, עד שלא תשמע דבריהן –
 קודם שמעת את טענותיהם, או אפילו משתשמע דבריהן – שכבר
 שמעת אותם, ועדיין אי ויאין אותה יודע לחיוב הדין נוטה, באתה
 שעה אתה רשאי לומר לחון צאו ובעצו – התפשרו ביניכם, אבל
 משתשמע דבריהן ואתה יודע לחיוב הדין נוטה, אי ויאין אותה רשאי
 לומר לחון צאו ובעצו, לפי שאין להטעות את זה שהדין יודע
 שהצדק עמו שיותר משלו לחברו, שנאמר לדין (משלי יז טז) 'פומר
 מים ראשית מידון – אם באת לפטור ולהשליך את המריבה
 המשולה כמים (ג), ולהשלים בין הצדדים, עשה זאת
 בתחילה המריבה, קודם ששמעת את דבריהם, ולפני התגלע הריב
 נמושו' – ומשמעת דבריהם קודם שנתגלע הריב – קודם שנתגלה
 לך שורש הריב, דהיינו מי מהם צודק, אתה יכול לנטשו – לעזבו,
 ולהימנע מלדון אותם, והם יתפשרו ביניהם, אבל משנתגלע הריב
 – משנתגלה לך מי הצדק ברוב, אי אתה יכול לנטשו.
 התוספתא מביאה דין נוסף, עד מתי הדיין רשאי להימנע מלדון:
 (וריש לקיש) [ורבי יהושע בן קריש] אמר, שנים שקבאו לדין, אחד רב
 מקבל את מה שיפסקו לו, ואחד קשה – בעל מריבה ומטריח על
 הדיינים כשלא פוסקו לטובתו, עד שלא תשמע דבריהן, או אפילו
 משתשמע דבריהן ויא אתה יודע לחיוב הדין נוטה, אתה רשאי לומר
 להם אין אני נזקק להם לדין. והטעם שהנך רשאי להימנע מלדונם,
 שפא נתחייב חוק, ונמצא החוק רודפו – עושה מריבה עם הדיין
 שיחזור בו ממה שפסק לחובתו. אבל משתשמע דבריהן ואתה יודע
 לחיוב הדין נוטה, אי אתה יכול לומר לחון צאו ובעצו, שנאמר
 לדיינים (דברים א טז) 'לא תגורו מפני איש' – אל תפחדו מפני איש.
 התוספתא מביאה ביאור נוסף לפסוק 'לא תגורו מפני איש': רבי
 יהושע בן קרחה אומר, מניין לתלמיד שיושב ללמוד תורה לפני רבו,
 ובאו לפני רבו עשיר ועני לדין תורה, ויראה שיש לפסוק וכות לפני,
 וחובה לעשיר והוא הדין להיפך, ורבו טועה בדבר ודעתו לחיוב
 את העני, מניין שאותו תלמיד לא ישתוק אלא יעמיד את רבו על
 טעותו, שנאמר 'לא תגורו מפני איש', ושנינו שרבי חנין אומר,
 שכוונת הפסוק 'לא תגורו' היא מלשון 'לאגור ולהכניס לאוצר'
 וכמבואר לקמן (ג), ופירושו, לא תכניס דברך – כלומר אל תמנע
 מלומר את דעתך מפני איש, אף שהוא רבך.
 התוספתא ממשיכה, ומביאה דברי מוסר הנוגעים לעדים ולדיינים:
 ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין, כלומר שאם מעידים עדות
 שקר אין היא נוגעת רק לבעל דין שבאו להפסידו, אלא מעידים
 הם כביכול על הקדוש ברוך הוא, שממנת ששיקרו יצטרך לטרוח
 להשיב את הממון לבעליו, וכמו כן ידעו לפני מי הן מעידין, ולא
 יעיוזו פניהם בפני הקב"ה שעדותם עליו, ומי עתיד ליפטר מהן,

ואם כבר נגמר הדין – שאמרו הדיינים מי מהצדדים זכאי ומי חייב,
 אי אתה רשאי לבצוע – אינך רשאי לעשות ביניהם פשרה.
 כרמ"ש בנק"ש סימן: רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי חולק
 ואומר, מבאור לדין, אף קודם ששמעו טענותיהם, אכור לדיינים
 לבצוע – לעשות פשרה, וכל הבצוע הרי זה חטא, וכל המכרז
 והמשבחו את הבצוע, הרי זה מנאי – מגדף את ה', ועל זה נאמר
 (תהילים א) 'בוצע ברה, נאץ ה' – המברך את הבצוע הרי הוא מגדף
 את ה', אלא על הדיינים לנקוט בדרך של יקוב הדין את הרה,
 שנאמר (דברים א טז) 'כי המשפט לאלהים הוא, וכן משה רבינו היה
 אומר לשופטים, לנהוג בדרך של יקוב הדין את הרה, שהרי אמר
 לדיינים (דברים א טז) 'לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא'
 ובפשרה שהיא מדעת שניהם לא שייך 'תגורו', וגם הגדיל את
 חשיבות המשפט, על ידי שאמר 'אלהים הוא'. אבל אחרן היה
 אהב שלום ורוף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו, ומשלה
 ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין, שנאמר על אחרן (מלאכי ב) 'תורת
 אמת היתה בפיך, ועולה לא נמצא כשפתיו, בשלום ובמישור הלך
 אתו, ורבים השיב מעון' – התורה שלימד לעם היתה ללא נטייה
 מן האמת, ודבר עוול לא עלה על שפתיו. דרכו היה להשבין
 שלום בין הבריות, ולהרעים בדרך מישור, בעבור ציווי ה'.
 ובתוכחותיו השיב רבים מלעשות עוונות.
 הברייתא מביאה שיטה נוספת, הסוברת שיותר לבצוע, ומבארת
 באופן אחר את הפסוק 'בוצע ברך נאץ ה'': רבי אליעזר אומר,
 כוונת הפסוק כך היא, הרי שגול סאה של חטים, ועשה ממנו
 עיסה, ונאפה, והפריש ממנה חלה, וברך על ההפרשה, ביצד הוא
 מכרף על מצוה זו שבאה לידו בגזילה, הלא אין זה מכרף אלא
 מנאי – מגדף את ה', ועל גולן זה שמברך על מצוה הבאה מחמת
 גזילתו נאמר 'בוצע ברך נאץ ה'', שכן לשון 'בוצע' עולה על גולן.
 אבל על העושה פשרה לא נאמר כן, אם כן אין לנו מקור לאסור
 פשרה, ומותר לעשותה.
 ביאור נוסף לפסוק 'בוצע ברך נאץ ה'': רבי מאיר אומר, לא נאמר
 'בוצע' אלא כנגד יהודה, שנאמר (בראשית טו ב) 'ויאמר יהודה אל
 אחיו, מה בצע בי נהרוג את אחינו' – איזה רווח ממון נרויח אם
 נהרוג את יוסף, ואמר שימכרוהו לישמעאלים, וכל המכרז
 והמשבחו את יהודה על מעשהו, הרי זה מנאי – מגדף לפני
 המקום, שכיון שדבריו היו נשמעים, היה לו לומר להם להחזירו
 לאביו, ועל אדם זה שמברכו נאמר, 'בוצע ברך' והמברך את
 יהודה שאמר 'מה בצע', נאץ ה' ומגדף את ה'. ולפי שיטה זו
 שהפסוק לא נדרש על דין העושה פשרה, נמצא שיותר לעשות
 פשרה.
 הברייתא מביאה שיטה נוספת, שמצוה לעשות פשרה: רבי יהושע
 בן קרחה אומר, מצוה לבצוע – לעשות פשרה, שנאמר (זכריה טז)
 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, ויש להקשות, הלא במקום
 שיש משפט – ששפטו ביניהם בדין תורה, אין שלום, משום שכל
 אחד סבור שהצדק עמו, ובמקום שיש שלום – שהתפשרו בינם
 לבין עצמם, אין משפט, שהרי אחד מהצדדים יותר על שלו
 לרעהו. אלא, איזהו משפט שיש בו גם שלום, הוי אומר זה ביצוע –
 פשרה הקרובה לדין, שיש כאן משפט בכך שעשו פשרה הקרובה
 לדין תורה, ויש שלום משום שלא מיצו את הדין עד הסוף, אלא
 התפשרו, ואומר הפסוק שרך יש לדיינים לנהוג. וכן בדרוה המלך
 הוא אומר (שמואל ב טז) 'ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו',
 והלא כל מקום שיש משפט ונטל הוזהב בדין את שלו, אין צדקה,
 שענינה לתת משלו לאחרים, ובמקום שיש צדקה – שנתן משלו,
 אין משפט אמת, אלא שיותר משלו לרעהו, אלא איזהו משפט שיש
 בו צדקה, הוי אומר זה ביצוע, שהבעל דין שיותר משלו עשה
 צדקה, והפסוק מלמדנו שדוד היה רגיל לעשות פשרה, ומוכח
 שמצוה לעשות כך.
 הגמרא מקדימה שהדרשה שהתוספתא תביא להלן היא בשיטת
 תנא קמא: אתאן – הדרשה להלן נדרשת לתנא קמא, כלומר,
 לדעת רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי הסובר שאסור לבצוע,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 יג. המבדיל על היין ורוצה לסעד מיד אם ברכת היין של הבדלה פוטרת היין שבתוך הסעודה נתבאר
2 בסיומן קע"ד⁵⁸ ושם⁵⁹ נתבאר אימתי צריך לברך ברכה אחרונה על כוס הבדלה שלפני הסעודה בין
3 שהוא יין בין שהוא שאר משקים, עין שם:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל טע"ף יג

ציונים והוספות

לכתחלה שכשמבדיל קודם שקובע עצמו לסעודה יכין שלא לפטור בכרכה זו היין שבתוך הסעודה ובדיעבד שלא כיון לכך א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שספק ברכות של דברי סופרים להקל. (וראה שם שביין קידוש לדברי הכל פוטר היין שבתוך הסעודה).
59) סעיף ו: וכל מקום שייך שלפני הסעודה פוטר את היין שבתוך הסעודה א"צ לברך לאחריו ברכה אחרונה כלל... שנפטר הוא בברכת המזון... אבל המבדיל לפני הסעודה וכיון שלא לפטור היין שבתוך הסעודה או שאין בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה צריך לברך אחריו ברכה אחרונה לפני הסעודה אם שתי כשיעור (ואם שכח ולא בייך לפני הסעודה ונזכר קודם ברכת המזון צריך לברך מיד מעין ג') ואם לא נזכר עד לאחר ברכת המזון א"צ לברך שברכת המזון פוטר מעין ג' על היין בדיעבד כמו שיתבאר.

58) סעיף ה: אם שתי יין לפני הסעודה אפילו קודם שקבע עצמו לסעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שנפטר בברכת היין שלפני הסעודה אלא א"כ לא היה בדעתו תחלה לשתות יין בתוך הסעודה ואח"כ נמלך אבל בסתם אינו נקרא נמלך כי רגילות הוא לשתות יין בסעודה אפילו בחול לשרות האכילה שבמעיו ולכן המבדיל על שלחנו דהיינו סמוך לסעודתו ובמקום סעודה א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה.

ויש אומרים שייך הבדלה הואיל ואינו בא לשתיה אלא למצוה אינו פוטר היין שבסעודה אלא א"כ הבדיל על שלחנו ממש דהיינו אחר שקבע עצמו לסעודה על השלחן או אחר שנטל ידיו שנטילת ידים היא התחלת קביעות הסעודה אף על פי שלא ישב בשלחן עדיין ואפילו נטל ידיו והבדיל בחדר אחר (ועל דרך שיתבאר). ויש לחוש לדבריהם

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

24 השני זיתים:

25 כב מי שאין לו שום ירקות לאכול בטיבול קודם אמירת
26 ההגדה כ"אם מיני ירקות שיוצאים בהם ידי חובת
27 מרור יברך עליהם על אכילת מרור כשמטבילים בחומץ או
28 במי מלח קודם אמירת ההגדה ואין צריך לאכול מהם כזית
29 ואח"כ אחר שאכל הכזית של אכילת מצה יטביל כזית מרור
30 בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה שאי אפשר לו לברך על אכילה
31 זו אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שכבר
32 אכל ממנו קודם לכן ואף שמפסיק הרבה בין ברכת על
33 אכילת מרור להכזית מרור שאוכל אחר המצה אין בכך
34 כלום כיון שמיד אחר הברכה טעם מעט מהמרור הרי
35 התחיל במצוה ואין כאן הפסק בין הברכה לתחילת עשיית
36 המצוה.

37 ומכל-מקום אפילו אכל כזית מרור או יותר בטיבול שקודם
38 אמירת ההגדה אף על פי כן צריך לחזור ולאכול כזית אחר
39 אכילת מצה לפי שהאכילה הראשונה אינה אלא כדי
40 להתמיה התינוקות ובאכילה השניה הוא שיוצא ידי חובת
41 מרור שכך היא המצוה לכתחלה שלא לצאת ידי חובת מרור
42 קודם שיצא ידי חובת מצה שנאמר על מצות ומרורים:

43 כג וכשאוכל מהמרור קודם אמירת ההגדה יברך עליו
44 בורא פרי האדמה קודם ברכת על אכילת מרור אם הוא
45 ראוי לאכילה כשהוא חי כגון חזרת וכיוצא בה אבל אם

1 יט המרור של כריכה זו אין צריך לטובלו בחרוסת שכבר
2 קיים מצות חרוסת בטיבול מרור ראשון וגם אין לחוש
3 לקפא שבמרור זה שאוכלו עם מצה בכריכה ויש חולקין על
4 זה ואומרים שצריך לטובלו בחרוסת שהרי כריכה זו היא
5 זכר למקדש כהלל והלל היה מקיים מצות חרוסת במרור זה
6 שבכריכה שהרי לא היה אוכל מרור כלל קודם כריכה זו
7 והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה אבל העיקר הוא
8 כסברא השניה:

9 כ כריכה זו יש אומרים שאין צריך הסיבה כיון שאוכלין
10 בה מרור ומרור אין צריך הסיבה ויש אומרים שצריכה
11 הסיבה כיון שמצה צריכה הסיבה ואף שכבר אכל מצה
12 בהסיבה, מכל-מקום כריכה זו היא זכר למקדש כהלל והלל
13 לא היה אוכל מצה קודם כריכה זו ובמצה שבכריכה זו הוא
14 יוצא ידי חובתו והיה צריך להסב באכילתה לפיכך גם אנחנו
15 צריכים להסב וכן עיקר כמו שנתבאר בסיומן תע"ב, ומכל-
16 מקום בדיעבד ששכח ואכל בלא הסיבה יש לסמוך על
17 סברא הראשונה ואין צריך לחזור ולאכול בהסיבה:

18 כא המצה והמרור שבכריכה זו צריך לבלוע אותה בבת
19 אחת ולכתחלה יזהר לבלוע כל הכזית מצה בבת אחת
20 עם כל הכזית מרור כשהן מרוסקים בפיו אלא אם כן קשה
21 עליו לבלוע ב' הזיתים בבת אחת שאז יכול לבלוע מעט
22 מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת ואח"כ יחזור ויבלע
23 מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת עד שיאכל כל

צריכות כוונה לפי שכל מה שתקנו חכמים תקנו כעין של
 תורה וטוב לחוש לדבריהם לחזור ולאכול מרור בכוונה
 בלא ברכה:

ל אבל אם אכל בענין זה בליל יו"ט של גליות אף שהוא
 מדברי סופרים אף על פי כן צריך לחזור ולאכול לדברי
 הכל שאין לחלק כלל בין יו"ט ראשון לשני בשום דבר שלא
 יבואו בו לזלזל על ידי כן:

לא מי שאכל מצה כשהוא נכפה בעת שטותו ואחר כך
 נתרפא חייב לאכול אחר שנתרפא לפי שאכילה
 ראשונה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצות:

לב ואין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד
 שנאמר בערב תאכלו מצות אבל שאר כל הלילות וכל
 הימים אינו מוזהר אלא שלא לאכול חמץ דהיינו שאם רוצה
 לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבא לידי חימוץ אלא
 יאפנה כשהיא מצה שלא נתחמצה עדיין ועל זה אמרה תורה
 שבעת ימים תאכל מצות כלומר ולא חמץ אבל אם לא רצה
 לאכול כלל פת שנילושה במים אלא שאר מיני מאכלים
 הרשות בידו.

ואף שביו"ט חייב לאכול פת כמו שנתבאר בסי' קפ"ח,
 מכל־מקום יכול לאכול פת שנילושה במי פירות שהיא מצה
 עשירה (ועיין סי' תס"ב שבמדינות אלו אין נוהגין במצה
 עשירה כלל) אבל לחם עוני אין צריך לאכול אלא בלילה
 הראשון בלבד שנאמר ששת ימים תאכל מצות וביום
 השביעי עצרת וגו' הרי יום השביעי הוא דבר שהיה בכלל
 ויצא מן הכלל ללמד שהרי היה בכלל שבעת ימים תאכל
 מצות וכאן יצא יום השביעי מכלל אכילת מצה ללמדך
 שאין חובה לאכול מצה ביום השביעי וכל דבר שהיה בכלל
 ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד
 על הכלל כולו יצא דהיינו שכל השבעת ימים אינו מוזהר
 לאכול מצה אלא שלא לאכול חמץ על דרך שנתבאר יכול
 אף בלילה הראשון כן תלמוד לומר בערב תאכלו מצות
 הכתוב קבעו חובה.

ומשאל כזית יצא ידי חובתו מן התורה:
לג ואם נאנס ולא אכל מצה בלילה זה אין לו תשלומין
 בשאר לילות וימים לפיכך כשאוכל מצה בשאר לילות
 וימים אינו מברך על אכילת מצה אף שלא אכל מצה עדיין
 מכניסת הפסח ולא בירך עליה:

חלק ג סימן תנה יתר דיני הסדר:

א מקום שנהגו לאכול בשר צלי בליל פסח אוכלין, מקום
 שנהגו שלא לאכול משום גזירה שמא יאמרו פסח הוא
 אסור להם לשנות מנהגם ואף בניהם אחריהם אינן רשאים
 לשנות מנהג אבותיהם ואף מי שבא לדור שם ממקום שנהגו
 לאכול אסור לו לאכול עיין סי' תס"ח ובמדינות אלו נהגו
 שלא לאכול:

ב ובכל מקום אסור לאכול בלילה זה גדיים המקולסין
 (פירוש מקולס הוא לשון מזוין שכרעיו ובני מעיו בשעת

אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא חי כגון התמכא (שקורין
 קרין) וכיוצא בו אינו מברך עליו כ־אם ברכת על אכילת
 מרור:

כד וכל זה כשאי אפשר לו למצוא שאר ירקות אבל אם
 אפשר למצואם טוב לחזור אחריהם שלא יצטרך לברך
 על אכילת מרור כשמטבלו קודם אמירת ההגדה שיש מי
 שאומר שאין נכון לעשות כן (ועיין ביו"ד סי' רצ"ו מה הם
 המיני ירקות):

כה בלע מצה ולא לעסה יצא אף על פי שלא הרגיש טעם
 מצה בפיו דכיון שנהנה גרונו ממנה הרי זו נקראת
 אכילה אבל לכתחלה צריך ללועסה עד שירגיש טעמה בפיו
 אבל אם בלע מרור ולא לעסו עד שירגיש טעם מרירתו בפיו
 לא יצא שהתורה הקפידה למרר פיו של אוכל זכר לזימרו
 את חייהם:

כו בלע מצה ומרור כאחד אף על פי שלא יצא ידי חובת
 מרור יצא ידי חובת מצה ולא אמרו שהמרור מבטל את
 טעם המצה אלא כשלועסן יחד שאז הוא מרגיש טעמן בפיו
 ולכן מבטל טעם המרור שהוא מדברי סופרים את טעם
 המצה שהיא מן התורה אבל כשבולען בלי לעיסה שאין
 מרגיש טעמן כלל אין המרור מבטל את המצה:

כז ואפילו אם המרור כרוך סביב המצה ונמצא שהוא
 חוצץ בין המצה לבית הבליעה אין בכך כלום כיון
 ששניהם מיני מאכל הרי הן כמין אחד ומין במינו אינו
 חוצץ אבל אם כרך המצה בסיב ובלעה לא יצא שהסיב
 שאינו מין מאכל חוצץ בין המצה לבית הבליעה ואין דרך
 אכילה בכך:

כח אכל מצה בלא כוונה שלא נתכוין לצאת ידי חובתו
 באכילה זו יצא ולא אמרו שכל המצות שעשאן שלא
 במתכוין דהיינו שלא נתכוין לצאת ידי חובתו בעשייה זו
 לא יצא ידי חובתו אלא במצות שאין בהן הנאת הגוף כלל
 כגון קריאת שמע (בסי' ס') ותקיעת שופר (בסי' תקפ"ט)
 ונטילת לולב (בסי' תרנ"א) וכיוצא בהן שכשלא נתכוין
 בעשייתן לשם מצוה לא קיים המצוה כלל שאינו אלא
 כמתעסק בעלמא ואין עשייתו נקראת עשיית מצוה אבל
 מצות התלויות באכילה כגון פסח מצה ומרור וכיוצא בהן
 כיון שיש בהן הנאה לגוף אף שלא נתכוין לצאת באכילה
 זו יצא ידי חובתו שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי
 זו נקראת אכילה ונמצא שקיים מצות האכילה.

ולפיכך אפילו לא רצה לאכול מצה וכפאוהו נכרים או
 לסטים לאוכלה יצא ידי חובתו באכילה זו כיון שבעל כרחו
 נהנה ממנה גופו:

כט וכל זה כשהוא יודע שלילה זו פסח ושזו היא מצה
 אלא שאכלה שלא במתכוין או שלא ברצונו אבל אם
 לא ידע שהלילה פסח ואכל מצה אפילו ברצונו וכן אפילו
 אם ידע שהלילה פסח אלא שהיה סבור לאכול בשר ונזדמנה
 לו מצה ואכלה כסבור שזהו בשר לא יצא באכילה זו.

אבל אם אכל מרור בענין זה יצא לפי שמרור בזמן הזה
 מדברי סופרים וכל מצוה מדברי סופרים אין צריך כוונה
 ויש חולקין על זה ואומרים שגם המצות מדברי סופרים

49 א בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין הפסח בסוף
50 כל הסעודה כדי שיהיה נאכל על השובע דהיינו שהפסח
51 יהא גמר כל השביעה כדי שיהיו נהנין באכילתו ותחשב
52 להם שאכילת כל הקדשים צריך להיות דרך חשיבות וגדולה
53 שנאמר קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה כלומר לגדולה
54 וחשיבות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים:

55 ב ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר שלא יהיו
56 נפטרין מאכילת הפסח באפיקומן (פירוש אפיקומן
57 כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השולחן) דהיינו
58 שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל
59 בעולם שלא יעבור טעם הפסח מפיו על ידי טעם אותו
60 מאכל:

61 ג ועכשיו שאין לנו פסח צריך כל אחד לאכול כזית [מצה]
62 זכר לפסח מלבד המצה שאכל לשם אכילת מצה וצריך
63 לאכול כזית זה לאחר גמר כל הסעודה כמו הפסח ולא יאכל
64 אחריו שום מאכל כמו אחר הפסח וכזית זה נקרא אפיקומן.
65 ולתחלה טוב לאכול שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר
66 למצה הנאכלת עם הפסח ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים
67 על-כל-פנים לא יפחות מכזית:

68 ד האפיקומן צריך לאכלו בהסיבה ויש אומרים שאין צריך
69 ויש לסמוך על דבריהם לענין דיעבד שאם שכח ואכלו
70 בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול:

71 ה יש נוהגין ליטול האפיקומן כרוך במטפחת ומשלשין
72 אותו לאחוריהם על כתפיהם והולכין בבית כד' אמות
73 ואומרים כך היו אבותינו הולכין משארותם צרורות
74 בשמלותם על שכמם ואח"כ אוכלין אותו ובמדינות אלו אין
75 נוהגין כן אלא מוציאים אותו מתחת המפה שהצניעוהו שם
76 ואוכלין אותו:

77 ו צריך לזוהר לאכול האפיקומן קודם חצות לילה כמו
78 הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות ולתחלה טוב
79 להקדים את עצמו לגמור את ההלל שאחר ברכת המזון
80 קודם חצות:

81 ז אם שכח לאכול אפיקומן ונזכר לאחר שנטל מים
82 אחרונים או לאחר שאמר הב לן וניברך אף על פי שכבר
83 הסיח דעתו מהאכילה וכשנמלך לאכול עוד צריך הוא לברך
84 ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול כמו שנתבאר בסימן
85 קע"ט, מכל-מקום האפיקומן יאכל בלא המוציא לפי שאין
86 האפיקומן תלוי בדעתו כלל שבעל כרחו חייב לאכול לפיכך
87 אף אם הסיח דעתו מהאכילה אין בכך כלום כיון שאין
88 הדבר תלוי בדעתו וזוהר ליטול ידיו בלא ברכה קודם אכילת
89 האפיקומן כמו שנתבאר בסימן קע"ט:

90 ח ואם לא נזכר עד לאחר שבירך ברכת המזון קודם
91 שבירך בורא פרי הגפן על הכוס יטול ידיו (ויברך על
92 נטילת ידים) ויברך המוציא על האפיקומן ויברך ברכת
93 המזון ואח"כ יברך בורא פרי הגפן על הכוס.

94 ואם לא נזכר עד לאחר שבירך על הכוס ישתנו ויטול ידיו
95 ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ברכת המזון בלא כוס
96 שלא יהא כמוסיף על מנין הכוסות שתקנו חכמים (וטוב

1 צליתו הן תלוין למעלה מראשו או מצדו כגבור מזוין
2 שכובע נחושת למעלה מראשו וכלי זיינו בצדו) דהיינו גדי
3 או כבש צלוי כולו כאחד (ראשו על כרעיו ועל קרבו) ולא
4 נחסר ממנו שום אבר שהרי זה דומה לצליית הפסח שהיה
5 נצלה כשהוא שלם כולו כאחד (וכרעיו ובני מעיו תלוין
6 חוצה לו) ויהא נראה כאוכל פסח בחוץ אבל אם צלה אותו
7 כשהוא מחותך או אפילו כשהוא מחובר אלא שנחתך אבר
8 אחד מגופו קודם הצלייה או ששלק בו אבר אחד כשהוא
9 מחובר ואח"כ צלה אותו כולו כאחד הואיל ואינו דומה
10 לצליית הפסח הרי זה מותר במקום שנהגו לאכול צלי
11 בלילה זה:

12 ג אפילו בשר עגל ועוף שאין הפסח בא מהם וכן כל דבר
13 הטעון שחיטה אסור לאכלו צלי במקום שנהגו שלא
14 לאכול לפי שהעולם יטעו בין צלי לצלי ויבואו להתיר גם
15 בשר צלוי מכבשים ועזים כיון שהכל מין בשר אבל דבר
16 שאינו טעון שחיטה כגון דגים וביצים מותר לאכלם צלויים
17 לפי שאינן דומין כלל לבשר ולא יטעו בהם:

18 ד צלי קדר (פירוש שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה
19 אלא מתבשל במוהל היוצא ממנו) אף על פי שאינו
20 דומה לצליית הפסח שהפסח שנצלה בקדירה פסול אף על
21 פי כן במקום שנהגו שלא לאכול צלי יש לאוסרו מפני
22 מראית העין שלא יטעו להתיר גם צלי אש ואפילו אם בשלו
23 מתחלה במים ואח"כ עשאו צלי קדר יש לאסור מטעם זה
24 ומכל-מקום לצורך חולה קצת יש להקל בזה כי יש מי
25 שמתיר צלי קדר אבל אם צלאו אפילו צלי אש ואח"כ
26 יבשלו מותר לפי שהבישול מבטל את הצליה וכיוצא בזה
27 בפסח פסול:

28 ה יש לזוהר שלא לאכול ולא לשתות בסעודה זו הרבה
29 יותר מדאי שלא יאכל האפיקומן באכילה גסה דהיינו
30 שאינו תאב כלל לאכול שאז אינו עושה [מצה] מן המובחר
31 שאף שהאפיקומן הוא זכר לפסח והפסח היה נאכל על
32 השובע דהיינו שהוא שבע כבר ולכן אוכלין האפיקומן אחר
33 גמר כל הסעודה כמו שיתבאר בסי' תע"ז, מכל-מקום צריך
34 שיהא לו קצת תאוה לאכול אבל כשאינו מתאוה כלל ואוכל
35 הרי זו אכילה גסה ואין זו מצוה מן המובחר אבל
36 מכל-מקום יוצא ידי חובתו באכילה זו.

37 אבל אם שבע כל כך עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו
38 אף שדוחק את עצמו לאכול אינו יוצא ידי חובתו באכילה
39 זו שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל כמו שיתבאר
40 בסי' תרי"ב:

41 ו נוהגין בקצת מקומות לאכול ביצים בסעודה זכר
42 לאבילות חורבן בית המקדש שכשהיה קיים היו מקריבין
43 פסח ואוכלין בלילה זה ועכשיו אין לנו פסח לכן מתאבלין
44 עכשיו על זה וזוהר הטעם אוכלין ביצים גם בלילה השני:

45 ז יש נוהגין שלא לאכול בלילה זה שום טיבול רק שני
46 טיבולים אלו דהיינו טיבול הראשון שקודם אמירת
47 ההגדה וטיבול המרור בחרוסת כדי שיהא ניכר ששני
48 טיבולים אלו הם לשם מצוה:

חלק ג סימן תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח:

5 בכך כל ימות השנה ואנו מברכין לפעמים ברכת המזון בלא
6 כוס לפי שאנו סומכין על האומרים שברכת המזון אינה
7 טעונה כוס כמו שנתבאר בסי' קפ"ב:
חלק ג סימן תנו דיני אכילת האפיקומן:

1 שימזוג כוס קודם ברכת המזון ולא ישתנו מיד אחר ברכת
2 המזון אלא יגמור עליו ההלל וההגדה ואח"כ ישתנו) ואף
3 שיש אומרים שכל ברכת המזון טעונה כוס לשתותו מיד
4 אחר ברכת המזון, מכל-מקום הרי עכשיו אין אנו נזהרין

לְקוּטֵי תוֹרַה' פִּרְשַׁת מִטּוֹת – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

עֵינֵי כָל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

22 בַּלְבֵּי, שֶׁהֵלֵב מְשַׁעַר וּמְשִׁיגִים גַּם הִיא אוֹתָהּ הַשְּׂגָה
23 וְהַתְּבוּנָה². וְעַל זֶה נֶאֱמַר (דְּבָרִים ג', ד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" –
24 שְׁמִיעָה בַּלְבֵּי, לְהִבִּין כו'.
25 וְזֶהוּ כְּוִנַּת הַמֶּאֱמָר וּבִזְהַר וְנִדָּא, ק"ג עַל פְּסוּק "נוֹדַע
26 בְּשַׁעֲרֵים בַּעֲלָה" – "כָּל חֵד לְפִי מִה דְּמְשַׁעַר בְּלִבִּיהּ",
27 הֵינִינּוּ כְּפִי מִה דְּמְשַׁעַר וּמְשִׁיגִים בְּלִבּוֹ אֶת הַתְּבוּנָה
28 שְׁבִמּוּחָהּ מִסּוּבָב כָּל עֲלָמִין וְכו'. וְלִכֵּן נִקְרָא גַּם כֵּן 'נ'
29 שְׁעָרֵי בִינָה" – שְׂיֻצָא הָאוֹר מִן מוּחָהּ לְחוּץ, לְתִבּוּנַת לְבוֹ,
30 כְּמוֹ דְרַךְ מְשַׁל שַׁעַר נִפְתָּח³.
31 וְזֶהוּ "כָּל" בְּגִימְטְרִיא נ', שְׁהֵם 'נ' שְׁעָרֵי בִינָה, וְהֵינִינּוּ
32 פִּירוּשׁ "עֵינֵי כָל" וְכו' (תְּהִלִּים קמ"ה, טו): כְּנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת
33 "כָּל" – נִגְדַּד 'נ' שְׁעָרֵי בִינָה, "כָּל חֵד לְפִי שְׂיַעֲרָא
34 דִּלִּיהּ" – "אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כו' (שם).

35 (ופִּירוּשׁ "עֵינֵי כָל" – הֵינִינּוּ כְּנָל בְּעֵינֵי "הֵלֵב רוּאָה". כִּי
36 וְהִגֵּם דְּהַשְּׁעָרִים הֵם מְמוּחֵי בִינָה, וְרֹאֵיהּ הוּא מְבַחֵינַת חֲכָמָה,
37 אִף כִּי ה"שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים", הוּא הַמְּחַבֵּר חֲכָמָה וּבִינָה, וּמְמַשִּׁיךְ
38 הַתְּפִשְׁטוֹת הַחֲכָמָה עֵילָאָה בְּכָל הַמִּיט' שְׁעָרִים⁴.

39 וּבִשְׁם הַמְּגִיד נִשְׁמַתוֹ עֲדָן אֵיתָא עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת כ"ט, כו) "חֻזָּה
40 הַתְּנוּפָח": דְּלִכְךָ נִקְרָא "חֻזָּה", מִשּׁוּם שֶׁהַחֲכָמָה שְׂהִיא בְּחִינַת
41 רֹאֵיהּ נִמְשָׁךְ עַד ה"חֻזָּה", וּמִשּׁוּם וְלִמְטָה הוּא בְּחִינַת "יִרְכִּין".
42 וְכַנּוּדָע מַעֲנִין "חֻצַּר הַכְּבֹד", שְׂהִיא פְּרָסָא, הַמְּפָסִיק בֵּין אַבְרֵי

לְהִבִּין עֵינֵי הַלֵּב".

3. (וּבְמִקּוֹם אַחֵר, עַל פְּסוּק (וַיִּקְרָא כ"ג, טו) "וּסְפַרְתֶּם לְכֶם"
נִתְבָּאָר: דִּי 'נ' שְׁעָרֵי בִינָה" הֵם ז' מִדּוֹת עֲלִיוֹנוֹת, וְכָל אֶחָד
כְּלוּל מִז', הֵרִי מ'ט. וְהֵינִינּוּ כִּי מִשְׁכֵּן הַמִּדּוֹת הוּא בַּלְבֵּי. וְעַל
יְדֵי שְׁנִמְשָׁךְ מִהַמּוּחַ לְתִבּוּנַת לְבוֹ לְהִיּוֹת הֵלֵב מְבִין כו', הֵרִי
נִמְשָׁךְ הַמְּשַׁכֵּת הַבִּינָה בְּמִדּוֹת שְׁבַלְבֵּי. לִכֵּן הֵם מ'ט שְׁעָרִים –
נִגְדַּד ז' מִדּוֹת כְּנָל.

וְעֵינֵי מַה שְׂנִתְבָּאָר בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "צו כו' אֶת קַרְבְּנֵי לְחֵמִי", בְּעֵינֵי
"עֲצָמוֹת, גִּידִין, וּבִשְׂרִי". וְעֵינֵי ב'פְּרָדֵס" שַׁעַר י"ג, שַׁעַר הַשְּׁעָרִים, פְּרָק
ה', וּפְרָק ז'. וְעֵינֵי מַה שְׂנִתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר, עַל פְּסוּק "וּשְׁעָרֵךְ לֹאֲבָנֵי
אֶקְדָּח".

4. וְעֵינֵי מַה שְׂנִתְבָּאָר סוּף דְּבַר הַמִּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לְכֶם" הִנְל'. וְעֵינֵי
בְּהַרְמ"ז פְּרִשְׁתָּ אֲמוּד (דָּף צ"ג, ב') בְּעֵינֵי "לֵב".

1 "עֵינֵי כָל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" וְכו' (תְּהִלִּים קמ"ה, טו):

2 הִנֵּה עַל מַה שְׂכַתּוּב (מִשְׁלֵי ל"א, כ"ג): "נוֹדַע בְּשַׁעֲרֵים
3 בַּעֲלָה", פִּירֵשׁ בְּזִהַר פְּרִשְׁת וַיִּרָא (דָּף ק"ג, עֲמוּד ב'): "לְפִי
4 מַה דְּמְשַׁעַר בְּלִבִּיהּ". עוֹד פִּירֵשׁ שָׁם: "מֵאֵן שְׁעָרִים? כְּמָה
5 דָּאֵת אֲמַר (תְּהִלִּים כ"ד, ז): "שָׂאוּ שְׁעָרֵים רָאשֵׁיכֶם". וּבִיִּאֲרוֹ
6 בְּזִהַר בְּפִרְשַׁת פִּינְחָס (דָּף רנ"ג, עֲמוּד ב'): "אֵלֶיךָ אֵינּוֹן תִּרְעִין
7 עֵילָאִין כו', וְאֵינּוֹן חֲמִשִּׁין תִּרְעִין". וְהֵם "חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי
8 בִינָה".

9 וְלְהִבִּין זֶה: אִיךְ עַל "שְׁעָרֵי בִינָה" אֲמָרוּ "דְּמְשַׁעַר
10 בְּלִבִּיהּ"?

11 אִף כִּי הִנֵּה אֲמָרוּ: "הֵלֵב יוֹדַע, הֵלֵב מְבִין"¹, וְכֵן אֲמָרוּ:
12 "בִּינָה לִיבָא, וּבָהּ הֵלֵב מְבִין".

13 בִּיאוֹר הַעֲנִין הוּא:

14 הַתְּבוּנָה בְּאוֹר אֵינִי-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, אִיךְ שְׂהוּא
15 'סוּבָב כָּל עֲלָמִין' וּמְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין וְכו' – כְּשֶׁהוּא עֲדִיין
16 כְּמוּחַ תְּבוּנָתוֹ, וְלֹא נִמְשָׁךְ מִזֵּה הָאָרֶז וְהַמְּשַׁכָּה בַּלְבֵּי
17 לְהִיּוֹת הֵלֵב נִרְגָּשׁ מִזֵּה – נִקְרָא "מוּחַ בִּינָה" וְלֹא "שְׁעָרֵי
18 בִינָה".

19 אֲכֹן כְּשֶׁנִּפְתַּח מְמַנָּה אוֹר לְהֵאִיר גַּם בַּלְבֵּי נִקְרָא "שְׁעָרֵי
20 בִינָה", עַל דְּרַךְ מְשַׁל, כְּמוֹ הַשְּׁעַר הַנִּפְתָּח לְצֵאת בּו
21 לְחוּץ, כִּי יוֹצֵא אוֹר הַהַשְּׂגָה מִן מוּחַ תְּבוּנָתוֹ וְנִתְפַּסֵּת

1. (כְּמוֹ שְׂכַתּוּב ב"רַעְיָא מִהִמְנָא", סוּף פְּרִשְׁת "כִּי תִצֵּא" (דָּף ר"פ, עֲמוּד ב').

וּבְרִבּוֹת, בְּקִהְלַת עַל פְּסוּק (א, טו) "דְּבִרְתִּי אֲנִי עִם לְבִי": "הֵלֵב
רוּאָה – שְׂנִתְבָּאָר (שָׁם, טו): "וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חֲכָמָה"; הֵלֵב שׁוֹמַע
– שְׂנִתְבָּאָר (מְלָכִים א' ג, טו): "וְנִתְתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שׁוֹמַע" כו'; הֵלֵב
מְחַשֵּׁב כו'".

וְעֵינֵי בְּפִרְק ב' דְּאָבוֹת, מִשְׁנָה ט' וְנִשְׁם: "אִיזוּרֵי דְרַךְ יִשְׂרָאֵל רַבִּי אֶלְעָזָר
אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אֲמַר לְהֵס, רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי אֶלְעָזָר בְּו עֲרַךְ
מִדְּבָרִים, שְׂבַכְלָל דְּבָרֵי דְּבָרִים". וּמְפָרֵשׁ הַרְבֵּי עוֹבְדֵיָהּ מְבַרְשֵׁנוּרָא:
"לְפִי שֶׁהֵלֵב הוּא הַמְּנַיֵעַ לְכָל שְׂאָר הַכַּחוֹת, וְהוּא הַמְּקוֹד שְׂמֻנָּה נוֹבְעִים
כָּל הַפְּעֻלוֹת".

2. (וְעֵינֵי ב'לְקוּט' רִישׁ מִשְׁלֵי: "הִיכֵן הִיא הַחֲכָמָה מְצוּיָה כו'". עֵינֵי שָׁם.
וְעֵינֵי בְּזִהַר פְּרִשְׁת שְׁלַח (דָּף קס"א, עֲמוּד ב'). וְעֵינֵי מַה שְׂנִתְבָּאָר
בְּמִקּוֹם אַחֵר, בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וְהִיָּה לְכֶם לְצִיִּיט", בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל

על חתן וכלה שיוכלו להתייחד. והיינו הארת רצון
העליון השורה בבחינת מקיף על הלב, שיוכל לקלוט
האור בתוכו.
ולמעלה בנסת-ישראל, הוא גם בן בחינת מקיף
עליון הנקרא חופה, כמו שכתוב (ישעיהו ה, ח): "כי על כל
כבוד חופה" – בכדי שיהיה יחוד וזיווג, ואז נקראת
בנסת-ישראל 'כלה' עם ה'.
(וענין בחינת 'חופה' זו בעבודה יש לומר, על פי מה
שנתבאר במקום אחר, על פסוק (תהלים קיח, ח) "טוב לחסות",
יש כמה מיני התבוננות:
יש שתנס ב"קרב איש ולב עמוק כו" (תהלים סד, ז), שהלב
הוא בלייקיבול לאהבה זו.
ויש התבוננות שהיא למעלה בהשגת מוחו ותבונתו, והלב
קטן מהכיל התבוננות זו. שאלו היה מגיע עד הלב היה 'כלה'
שארז ולבבו' בכלות הנפש כו.
ויש אשר גם מוחו לא סביל כו, והוא ענין תפלה בלחש
ובחשאי כו, שהוא ביטול השגת הנפש מכאשר תוכל שאת כו,
ובחינת התבוננות זו, שהיא בחינת מקיף – נקרא חופה⁸.
וזהו "עיני כל", פירושו: קודם שנקראת כלה היינו
קודם הקליטה, ואז נקרא "עיני כל אליך ישברו",
בבחינת תשוקה מרחוק כמו ארוסה לארוס.
אבל לאחר החופה, אז זמן יחוד וזיווג לקבל ולקלוט
האור בבחינת כלה. ואז נקראת "נשואה".
ועל זה נאמר (תהלים קמה, טו): "ואתה נתת להם את
אכלם" היינו לשון זיווג, כמו "באתי לגני אחותי כלה [...]".
אכלתי כו"⁹ (שיר השירים ה, א). היינו השפעת אור-עליון
להתקבל ולקלוט בבחינת מלכות שנקרא לב. ואז
נקראת כלה – "לבבתי אחותי כלה" (שם ד, ט), ונקרא
המשכת מ"ד בשם "אכלם", כמו "כי אם הלחם אשר
הוא אוכל" (בראשית לט, ו). וכמו "אכלה ומחתה פיה" (משלי
ל, ט).

הנשימה כו. רק לפי שהחזה הוא דבר חיצוני לכך נקרא "חזה",
שהוא תרגום של ראיה.
וענין מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (איוב יט, כו)
"ומבשרי אחזה אלוה", בדבור המתחיל "וידעת היום", ד"אחזה"
שהוא לשון תרגום, הוא אחוריים בבחינת ראיה ממש).
אך לפעמים נקראת בנסת-ישראל "כלה" בה"א
נוספת – הטעם לזה, בי יש 'ארוסה' ונשואה:
קודם שנכנסה לחופה, שאינה ראויה ליחוד וזיווג –
עדיין נקראת ארוסה. והנשואה הוא, אחר שנכנסה
לחופה וראויה לזיווג, אז היא נשואה ונקראת כלה
בה"א⁵.
וביאור ענין זה ב"עבודה שבלב זו תפלה":
על פי המבואר, כי בשנמשכה ההתבוננות בלב נקרא
"שער", "רמשער בלביה". אמנם יוכל להיות שגם אם
משער בלביה – אבל לא נקלט האור בתוך תוף עומק
לכבו.
כמו שכתוב (תהלים קיט, י): "בכל לבי דרשתיך", פירושו:
בשנקלט כו, אז נקרא "בכל לבי", היינו שנכנס כל 'נ'
שערי בינה' בתוך נקודת לכבו. אבל אם לא נקלט, רק
הוא בחיצוניות הלב – נקרא "כל" בלא ה'. אבל בשנקלט
כנ"ל – נקרא כלה בה"א. כי הה"א מורה על פנימית
הלב המקבל 'נ' שערי בינה' בתוכה, כפי דמיון קליטת
הנוקבא – טיפת דכר.
לכן נקרא נשואה אחרי שנקלט אור אינסוף ברוך
הוא שבהשגת מוחו – בתוך נקודת לכבו ביחוד וזיווג⁶.
מה שאין בן בחינת "ארוסה" היינו בשלא נקלט כנ"ל,
אזי נקרא ארוסה, ונקרא "כל" כנ"ל.
וזהו "נודע בשערים בעלה": פירושו "נודע" – לשון
יחוד וזיווג, כמו "והאדם ידע כו" (בראשית ה, א). וזהו
שכתוב (דברים ה, לט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כו"⁷.
ב אמנם אין בחינת הקליטה נעשה עד לאחר החופה.
לפי שבחינת החופה הוא אור-מקיף מלמעלה, שמאיר

5. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יחינו מיומים".

6. וענין מה שנתבאר, בדבור המתחיל "ענין ראש השנה", בפרשת
תבא.

7. (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לריח שמניך", בענין וכד
קבילת דבר אקרי נערה" – בה"א, כי הה"א מורה על
שקייבלה ההשפעה מ'עלמא דכורא'. לכן על פי לשון
הקד"ש גם בן תוספת הה"א מורה על לשון זכר, כמו: "ואת"
– לשון נקבה, "ואתה" – לשון זכר. כדפי' רש"י פרשת ואתחנן,
על פסוק (דברים ה, כג) "ואת תדבר". וכן הוא במשנה, פרק ד' דגזיר.
ובגמרא, ריש קדושין, גבי "שלא ושלשה".

וענין ב"פרדס", שער השערים, סוף פרק ו'. וב"ערכי הפיונים" ערך 'כל'.
וענין מה שנתבאר עוד מענין "כי כל בשמים ובארץ" – בשיר השירים,
בדבור המתחיל "לסוסתי ברקבי פרעה".

8. וענין מה שנתבאר מענין בחינת מקיף זה, בביאור על פסוק
"וספרתם לכם" בפרשת אמור. וענין מה שנתבאר מענין "חופה": בדבור
המתחיל "לסוסתי הנ"ל. ובדבור המתחיל "תורה צוה".

9. (וענין בזהר פרשת פינחס, דף רכ"ו, עמוד א'. ודף ר"מ, ריש עמוד
ב'. וב"מקדש מלך" שם, ושם בשם ה"ח"ו).

26. בתוכם", ואמרו רז"ל: "בתוכו לא נאמר, אלא בתוכם".
 27. וגם אמרו רז"ל: "משחרב בית המקדש אין לו להקדוש
 28. ברוך-הוא אלא ד' אמות של הלכה", שהוא התגלות
 29. רצונו וחקמתו יתברך. ונקרא "המשכת מ"ד", שפת
 30. חכמה-עילאה. אף צריך להיות בלי-קיבול לזה, להיות
 31. "בכל לפי דרשתיך כו" (תהלים קיט, יא) שאז נקרא כלה
 32. כנ"ל. ועשיית כלי זה הוא "בוננו יריד"17.

33. גם, "ירידה" הוא לשון "יודין", כי פתיחו דיודין" הוא,
 34. שנמשך מן יו"ד שבראשו ונעשה וי"ו. וזהו המשכת
 35. רצון-עליון כדי לבנות לה כלי בית-קיבול. כמאמר רז"ל:
 36. "אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי". וכמו
 37. שכתוב (ישעיהו נד, ה): "כי בועלך - עושף כו".

38. ואחר כך "משביע לכל חי רצון" (תהלים קמה, טז):
 39. "כל חי" - היינו בחינת יסוד-דנוקבא שמקבלת
 40. מיסוד-דדכורא. לכך נקראת "כל חי" שמקבלת מ"ח"י
 41. עלמין".

42. ואחר הקליטה אז "משביע" - בבחינת שביעה היפך
 43. התשוקה. כי התשוקה היא "מרחוק" באשר לא השיג
 44. התאהה - "ואל אישך תשוקתך" (בראשית ג, טז), ואחר היחוד
 45. כשנקלט שפע האור בתוכה, ו"עביד נייחא לה", כמו
 46. שכתוב (בזוהר) ריש פרשת נח (דף נ"ט, עמוד ב') - אז "משביע
 47. לכל חי רצון-עליון, שנמשך "בעתו" כנ"ל, בבחינת
 48. שביעה כנ"ל18.

49. ומכל זה מובן ענין המבואר על פסוק "ואשה כי תדור
 50. כו בבית אביה בנעוריה". וענין ארוסה ונשואה :

1. ומה שלא אמר "בעתם", כמו "אכלם" רק "בעתו"
 2. בוי"ו, קאי על עת רצון-העליון של עצמות המאציל,
 3. לפי שהמשכת מ"ד הנ"ל תלוי באתערותא-דלעילא
 4. בלתי אתערותא-דלתתא כלל, לכן נאמר "בעתו" -
 5. רצונו, רצון-עליון לבה, כמו בשבתות ויום-טובי.

6. ולזה רמזו בקידוש לבנה: "חך וזמן נתן להם שלא
 7. ישנו את תפקידם"11.

8. וזהו פירוש "ואתה": היינו המשכה מבחינת חכמה,
 9. התחלת המשכת מ"ד12, ופירוש "ואתה": "את" היינו
 10. המשכת כ"ב אותיות - ל"ה תתאה", שהיא בחינת
 11. מלכות; והוי"ו ד"ואתה" מורה על המשכה זו, כי תמונת
 12. ו' הוא - שבראשו כמו יו"ד, ונמשך משם קו דק13.

13. וזהו "ואתה נותן כו בעתו" דוקא, היינו בעת רצון-
 14. העליון, שהוא בחינת החופה שלפני היחוד14.

15. וענין "פותח את יריד" (תהלים שם), היינו על דרך מה
 16. שכתוב (שמות טו, ז): "מקדש אדני בוננו יריד":

17. כי צריך לעשות בית-קיבול בחינת כלי, במלכות
 18. שתקבל המשכת מ"ד הנקרא "אכלם" כו. כי קודם
 19. היחוד נקרא בתולה - לשון אוטם, ש"לבו אוטם
 20. כבתולה"15. ועל זה נאמר (במדבר כא, יח): "באר חפרוה
 21. שרים כו"16; וזהו "פותח את יריד": שפותח ידים
 22. העליונים לחפור בהם, לעשות למטה כלי ובאר לקבל
 23. "אכלם" הנ"ל.

24. וזהו "מקדש אדני בוננו יריד":

25. דהנה כתיב (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי

נתן להוריד את כל הדרושים ב'תורה-יאור' ו'לקוטי-תורה' לפרשת השבוע ההסידית
 מנקדים, מפסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בפתובת: docs.com/LikutayTorah

13. וענין בפרשת תצוה (דף קע"ט, עמוד ב'). וענין מה שנתבאר סוף
 דבור המתחיל "והיה הנז"ה לי", גבי ו'נישם אותה מצבה כו'. ענין שם.

14. (וענין מה שנתבאר עוד מענין "עיני כל", בדבור המתחיל "כי הקרים
 ימושו").

15. ובקא בתרא יב, ב.

16. (וכמו שכתוב ב"עין חיים", שער ל"א, פרק ז'. ושער הירח, פרק ג'.
 וב"פרי עין חיים" שער "קריאת שמע שעל המטה", פרק י"א, ופרק
 ג').

17. וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "באר חפרוה שרים כו".
 ובביאור על פסוק "נשא את ראש בני גרשו".

18. וענין מה שנתבאר בביאור על פסוק "כה תברכו כו".

10. (וענין בסמוך, דרצון-העליון הוא בחינת החופה. ולכן
 אתי שפיר דהתגלות זו הוא בשבתות ויום-טוב - שאז הוא
 התגלות רצון-העליון. כמו שנתבאר בדבור המתחיל "תורה צוה"
 הנ"ל, בענין "והשיאנו כו, באשר רצית ואמרת כו". ענין שם,
 ובדבור המתחיל "ויקהל משה, גבי ו'ביום השבת יפתח". וענין בזהר
 פרשת בראשית, דף ח', עמוד א').

11. (וענין בזהר פרשת אחרי, דף נ"ח, סוף עמוד א').

ולזהבין לפי זה לשון "ויזמן נתן להם", יובן על פי מה שכתב
 הרמ"ז בפרשת תשא (דף קפ"ח, עמוד ב'). בפירוש "זמין קודשא
 בריך-הוא למעבד לישראל כו". ענין שם. וענין מה שנתבאר
 בדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל", בפירוש "פקדת הארץ כו").

12. וענין בזהר פרשת בלק, (דף קצ"ג, עמוד ב'), על פסוק (ישעיהו כה,
 א) "ה' אלקי אתה, ארוממך כו".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

- 1 (יא) ומכל הנ"ל יובן שורש ענין פדה בשלום נפשי.
2 דהנה נפשי היינו בחי' נפש האלקי' ויש
3 בה ב' מדריגות הא' כאשר נלחמת עם נפש הבהמי'
4 להתגבר עלי' ולהפכה כנ"ל שזהו הנק' מסירת הרצון
5 לבד שבא דרך מלחמה וניצוח כמו בשעת צלותא
6 שהוא שעת קרבא כו' כנ"ל באריכות והוא בחי' אהבה
7 דבכל לבבך ובכל נפשך כו' והמדרגה הב' הוא בחי'
8 בכל מאדך הנ"ל הנק' מס"נ בעצמה ומהותה שלמעלה
9 מבחי' מלחמה לגמרי כנ"ל וזהו פדה בשלום נפשי
10 דהיינו שיש מדריגה גבוה בנה"א והוא בבחי' יחידה
11 שבה בחי' העצמיו' שע"י יש לה פדיה בשלום בלא
12 מלחמה כלל וכלל וד"ל. וביאור הדברים מובן ע"פ כל
13 הנ"ל בעיקר ההפרש בין מסירת הרצון הבא ע"י
14 מלחמה למס"נ בעצם שבמס"נ ע"י מלחמה עכ"פ שייך
15 לומר ל' צער ויסורי' בדבר שנגד רצונו הטבעי רק
16 שמוסר א"ע מפני התגברות רצון האלקי' כו' וא"כ אין
17 זה נק' שלום שכל ענין השלום הוא היושב בשלוה
18 שאין לו מנגד כלל וכלל שיקבל צער ויסורים וכאשר
19 אין לו יסורים מכל מה שעושים נגד רצונו אז נק' שלום
20 מפני שהרצון הזר בטל בעצם בלי הרגשת יסורים וצער
21 בנפשו על העדר רצונו הזר כו' וזהו בחי' התפעלות
22 העצמיות דבחי' בכל מאודך הנ"ל שכל ביטול הרצון
23 הזר לא נק' יסורים כלל אלא תענוג ושמחה וא"כ אין
24 לנה"א מנגד כלל כי המנגד בטל בעצם מהותו בלי
25 מלחמה כלל (לפי שבבחי' יחידה מאיר אור אלקי' ממש
26 שנק' צלם אלקים כנ"ל ואז ממילא בטל כל בחי' מקור
27 רצון זר דנה"ב כהמס דונג כו' כנ"ל דכלא חשיב כו'
28 וזהו בחי' השלום שלמעלה מן המלחמה כדוגמא
29 דלעתיד שיהיה בחי' ביטול בעצם בכל הברואים גם
30 בבחי' הרע דנוג"ה מצד גילוי אלקות ביותר וכמ"ש לא
31 ירעו ולא ישחיתו ארי' כבקר יאכל תבן כו' וכן באוה"ע
32 כתיב ונהרו אליו כל הגוים כו' בבחי' ביטול עצמם
33 שלא ע"י מלחמה כלל כמ"ש ובאו במערות צורים מפני
34 פחד ה' כו' ולא כמו בימי דוד ויהושע שכבשו ע"י
35 מלחמה כו' וזהו לפי שבמשיח יהיה התגלות דבחי'
36 פנימיות ע"י בחי' ג"ר כו' הנק' גלגלתא ששם מאיר
37 מעצמיות אור א"ס והוא למעלה מבחי' הרצון הפשוט
38 מקור כל הרצון דהיינו שלמעלה מבחי' רצון לגמרי כו'
39 וכמ"ש בדניאל וע"י יתיב מלכותי' מלכות עלם כו' בלי
40 שינוי כלל וכמ"ש במ"א בענין ע' שנין דדוד כו' שזהו
41 עיקר ההפרש בין דוד למלכא משיחא וע"ז אמר דוד
- פדה בשלום נפשי נפש דוד כמו שיהיה לע"ל בבחי'
ג"ר דע"י וא"ק כו' כמ"ש וגבה מאד שהוא בחי' בכל
מאודך הנ"ל וד"ל) משא"כ במסירת הרצון ששייך
עכ"פ לשון יסורים לנה"ב אין זה שלום גם לנה"א כי
גם שנה"א עצמה מושללת מכל בחי' רצון זר בלי
הרגשת יסורים כו' אבל גם טורח מלחמה זאת להפוך
גם לנה"ב בכלל יסורים יחשב לנה"א כי יש לה מנגד
עכ"פ רק שמהפכו (ועוד שבהתאבקות המלחמה
בהכרח נתלכלך הנה"א קצת בלבושי' צואים דנה"ב עד
שתהפכנה כמשל המתאבק עם המנוול וכן כמו בגדים
שמבשל כו' כנ"ל בענין הביורורים שהמברר מתלכלך
בלבושים של המתברר כמ"ש וכל מלבושי אגאלתי כו'
וד"ל). וזהו ענין הפדיה כמ"ש פדה בשלום נפשי כו'
כמו פודה ומציל שנה"א ניצלת מבחי' המנגד דנה"ב
בדרך שלום בלא מלחמה כלל כי המנגד בטל בעצם
כנ"ל וכמו"כ מ"ש בידך אפקיד רוחי כו' ר"ת בא"ר
שהוא מס"נ העצמי כנ"ל שע"ז אמר פדית אותי מן
החיצונים בדרך שלום בלא מלחמה כי מתבטלים
לגמרי (וז"ש וידעת כי שלום אהלך כו' יהי שלום
בחיך שלוה כו' וכה"ג מ"ש ורב שלום בניך שת"ח
מרבים שלום וכן ענין עושיין שלום בפמליא של מעלה
שכ"ז ע"י בחי' מס"נ העצמי שהמנגד בטל בעצם וא"צ
מלחמה כלל וכמ"כ ע"י עסק התורה דבחכמה אתברירו
בבחי' ביטול הרע בעצם כמו לע"ל דכתיב וראו כל
בשר בבחי' ראייה דחכמה כו' וידע כל פעול כו' וכה"ג
היה בימי שלמה שכל חכמי הגוים נתבטלו בעצם לגבי
חכמת שלמה שלא ע"י מלחמה ע"כ נק' שלמה כי
שלום היה בימיו כו' וכמ"ש במ"א וד"ל) משא"כ ע"י
מלחמה כמ"ש קומה ה' ויפוצו אויביך בשעת המסעות
בנסוע הארון כו' דגם שכהמס דונג כו' כמ"ש יאבדו
כו' אויביך ה' יאבדו כו' הרי עכ"פ נק' אויבי ה' רק
שנכנעו בתכלית בהיפוך המהות כו' אבל דרך שלום
הרי נעשים אוהבים גמורים ולא נק' אויבי ה' כלל וא"צ
איבוד כלל אדרבה כתיב אז אהפוך אל עמי' כו' ונהרו
אליו כל הגוים כו' ועמדו זרים כו' והיו מלכים אומניך
(וכה"ג) ועד"מ כאשר נפטר אדם משונוא בדרך שלום
שנהפך לאוהב מצד עוצם הביטול האמיתי כדוגמא
שהיה ביעקב עם עשו כדכתיב וירץ עשו לקראתו
וישקהו כו' (ותחלה נאמר ויאבק איש עמו זהו שרו של
עשו למעלה ואח"כ למטה ממילא נהפך לאוהב לכך
וישקהו כו' וד"ל וז"ש עמשא לדוד לך דוד כו' שלום

25 הרצון לגמרי עד שלא ירגיש בכל יסורים שבגוף שזהו
 26 הנק' שלום כנ"ל עד שיבא לידו מס"נ בפ"מ דוקא וכך
 27 היו כל הרוגי מלוכה שלא הרגישו צער בנה"ב שלהם
 28 מן ההריגה כי מס"נ שלהם היה בשמחה ותענוג מצד
 29 ההעד תפיסת מקום כל תענוגי עוה"ז כו' לפי שאין
 30 להם רק רצון אחד ולא ב' רצונות כו' כנ"ל וזהו עיקר
 31 יתרון מעלת מס"נ שלהם על כל מס"נ בפ"מ של זולתם
 32 הגם שכמה צדיקי עולם נהרגו על קידוש השם אך ורק
 33 עשרה הרוגי מלכות אין כל ברי' כו' כמ"ש בע"ח
 34 דמעלין מ"ן לאו"א כו' עד ימות המשיח כו' וכמ"ש
 35 במ"א וזהו פדה בשלום נפשי מקרב לי שלא יהיה
 36 קרבא ומלחמה שהמלחמה עושה קירוב לפי שעה כו'
 37 כמשל המתאבקים יחד כו' וזהו מקרב לי לשון קירוב
 38 ולשון מלחמה ולכן נק' מלחמה קרבא כו' אלא בדרך
 39 שלום שהוא בחי' מאדך שהוא בחי' מס"נ בעצם
 40 שנה"ב ג"כ תבטל בעצם כנ"ל ולא שתתחבר עי"ז עם
 41 נה"א דא"כ הדרא קושיא לדוכתי' שנעשה קירוב ע"י
 42 השלום הזה יותר מע"י המלחמה אך הקירוב הזה הוא
 43 קירוב אמיתי כאוהבים נאמנים שאחד מתכלל ומתערב
 44 בזולתו כו' ואעפ"כ אחר השלום הזה נפרדת הנה"א
 45 ע"י פדיה שה' פודה אותה כנ"ל וכמו שאמר אברהם
 46 ללוט הפרד נא מעלי' כו' שבוודאי כשמיכאל כה"ג
 47 מקריב נשמות ע"ג המזבח לא יתערב דבר זר בהקרבה
 48 זו ובפרט שאור כו' :

ביאור ביטוד ענין התפלה. פדה בשלום. יב"ט

1 שלום כו') אך עדיין צריך להבין למה צריך פדיה
 2 מאחר שלא יש בחי' מנגד כלל וכן ענין פודה ומציל
 3 וכתוב ופדויי ה' ישובון פדיי' זו מה היא אמנם הענין
 4 ידוע שמצד שורש האחיזה דקליפה בסיטרא דקדושה
 5 צריך ליתן להם פדיון שהוא דבר קטן תמורת גדול כמו
 6 ונתנו איש כופר נפשו כו' וכמ"כ באמה העבריה שנא'
 7 ואם לא יעדה והפדה וכידוע דהנ"א נק' ברתא דמלכא
 8 וז"ש וכי ימכור איש את בתו לאמה להפוך לנה"ב לא
 9 תצא במס"נ כצאת העבדים בחי' נפש דנוג"ה אלא
 10 ביעוד או פדיי' כמ"ש פדה בשלום נפשי כו' (ודוגמא
 11 לדבר שילוח השעיר לעזאזל כו' וכן כתיב והוא יפדה
 12 את ישראל כו') פדיה זו כדי שלא תתחבר הנה"ב עם
 13 הנה"א בעלותה למעלה כו' משום שנא' שלום שלום
 14 לרחוק ולקרוב לרחוק שנעשה קרוב כו' (אך ע"י
 15 השלום שהוא ההתחברות לפי שעה בזאת יפדה
 16 לאשתאבא בגופא דמלכא כו' לבדה ואין זר אתה כו'
 17 וד"ל) ודוגמא אמיתי לבחי' מס"נ בעצם שאין יסורים
 18 כלל בהעדר כל חיי נה"ב כו' הנה אנו מוצאין בי' הרוגי
 19 מלוכה כמו ר"ע שיצא נשמתו באחד הרי גם ביסורים
 20 קשים כמסרקות של ברזל לא הרגיש לבחי' יסורים כלל
 21 בשעה זו שהיה מאריך באחד שאם היה מרגיש לא הי'
 22 נשמתו מארכת באחד עד שתצא ותוכלל באחד כו'
 23 וז"ש ר"ע מתי יבא לידי ואקיימנו שזהו מס"נ בעצם
 24 כי לא האמין בעצמו באמרו בכל מאדך על בחי' בטול

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

12 קשה לזווגן כקיי"ס מהו הקשה של זיווגן ומהו הקשה
 13 של קיי"ס והלא מבואר בתניא באריכות שבריאית
 14 עולמות יש מאין הוא יותר פלא מקריעת י"ס שהוא יש
 15 מיש ובבריאות עולמות נאמר לא בעמל ולא ביגיעה
 16 ולא בכח רק במאמר והלא במאמר אחד יכול
 17 להבראות, נמצא שבריאיות עולמות אינו קשה והוא יש
 18 מאין וקיי"ס שהוא יש מיש הוא קשה. אך מתחילה צ"ל
 19 בריאות עולמות שהוא יש מאין והלא כתי' ממך הכל
 20 (והוא יש אמיתי ואין נק' בריאות עולמות יש מאין,
 21 וכאשר נבין היטב ב' מיני המשכות ממילא יתרוץ למה
 22 נק' בריאת עולמות יש מאין).

וידבר ג' החודש הזה לכם

1 וידבר ה' אל משה ואל אהרן החודש הזה לכם ראש
 2 חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ואיתא
 3 במדרש טובים השנים מן האחד טובה פרשה זו שנאמרה
 4 לשנים משאר הפרשיות שנאמרו לאחד וכמ"ש ויאמר ה'
 5 אל משה וכו', וצ"ל מהו הטוב שנאמרה לשנים והלא הכל
 6 תורה אחת ומהו החילוק, ועוד צריך להבין משארז"ל על
 7 שלושה דברים נתקשה משה, בחידוש הלבנה כמ"ש
 8 החודש הזה נתקשה משה והראה בחידושה ובמנורה כתי'
 9 וזה מעשה המנורה ובשרצים וזה לכם הטמא, וצ"ל מהו
 10 שנתקשה משה על חידוש הלבנה.
 11 ולהבין כל הנ"ל צריך להבין עוד ענין אחד משארז"ל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

15 ששת ימי החול הנה גם בשבת הם תכשיטין להתקשט
16 בהון והוא כל בחי' הביורורי' שבירר בימי החול, וכמו
17 שהן מתעלין בתפילה דשבת כן יכול לצאת בהן דאם
18 היות שאינם צריכי' להלחם בהן מ"מ ה"ה קישוטין לו
19 שניצח בימי החול על ידם, וחכמים אומרים אינם אלא
20 לגנאי כי המברר בהכרח להשפיל א"ע במקום המתברר
21 ולכן שלא בעת המלחמה לא יצא בהן, וראיתם מלע"ל
22 שנא' וכתתו כו' היינו מפני כי לא יצטרכו להם כלל,
23 כי לע"ל נא' ואת רוח הטומאה אעביר כו', כן בשבת
24 שאינו זמן המלחמה ג"כ אל יצא בהם, וטענתו
25 שתכשיטין הן לו אינו טענה דא"כ מדוע לא יתקשטו
26 בהם לע"ל להורות על הביורור שקודם לכן, אלא מפני
27 שא"צ להם אינם אלא לגנאי מטעם הנ"ל ולכן בשבת
28 ג"כ כן הוא כו'.

ש"פ משפטים. בדר"ח אדר ראשון. ל"ב

בס"ד. ש"פ בשלח. ל"ב

1 ומעתה יובן הטעם שאמרו שבשבת לא יצא האיש
2 בסייף, דהנה בעבודה בששת ימי החול הנה
3 שעת צלותא היא שעת קרבא להלחם עם הרע
4 שבנפשו, אמנם בע"ש עם חשוכא נפרד הרע מן הטוב,
5 וכמאמר וכל דינין מתעברי' מינה ולית שולטנא כו'
6 ואיהי אתפרשת כו', ולכן בשבת אינו שייך ענין
7 מלחמה הנ"ל כ"א שבת הוא בחי' עליות המדריגות,
8 והתפילה דשבת היא יותר נעלה הרבה מתפילה דימי
9 החול, ולכן תומצ' ותפילה דכל ימי החול מתעלי'
10 בתפילה דשבת, להיות כי שבת הוא זמן העלי'. ולכן
11 אמרו לא יצא האיש בכל החמשה כלי זיין הנ"ל
12 בשבת, כי בשבת אינו זמן המלחמה הנ"ל כי איהי
13 אתפרשת כו' והרע מובדל ומרוחק כו'. אבל ר' אליעזר
14 אומר שמ"מ תכשיטין הן לו והיינו שהביורורי' דכל

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

20 ההשתלשלות, עולם האצילות הכללי הוא אור-אין-סוף
21 שלפני הצמצום, עולם הבריאה דכללות הוא עולם 'אדם
22 קדמון', עולם היצירה דכללות הוא עולם העקודים
23 (על-כל-פנים לפי הביאור דלהלן), ועולם העשיה
24 דכללות הוא עולם האצילות.
25 ועל פי זה, דרגת 'אדם קדמון' שנרמזת במילים "ברוך
26 אומר ועושה" היא בריאה דכללות, ואילו עולם
27 העקודים הנרמז במילים "ברוך גוזר ומקיים" הוא יצירה
28 דכללות. כלומר, מה שנמצא בהעלם בעולם 'אדם
29 קדמון', בא לידי גילוי בעולם העקודים.
30 ויש לומר על פי מה שנתבאר לעיל פרק ס"ה וס"ו
31 דמחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' אף שהיא כבר לאחר
32 הצמצום, מכלי-מקום, אין זה רצון גלוי ממש אלא הוא
33 בבחינת הסכם לבד עדיין שהסכים במחשבתו שראוי
34 לרצות ולא בבחינת רצון ממש,
35 והיינו דבמדריגה שאחר הצמצום הנה בבחינת 'אדם
36 קדמון' הוא רק בבחינת הסכם ואינו מוכרח עדיין להיות
37 התהוות המציאות בפועל ממש כו', ולכן מה שנתהווה
38 כל פרטי העולמות והנבראים בבחינת 'אדם קדמון'

1 אמנם מה שממשיכים אחר כך ברוך גוזר ומקיים הוא
2 בחינת הנוירה בדבור להיות קיום הדבר, שכאשר הדבר
3 בא בגזירה הרי זה מוכרח להתקיים, וכמו על-דרך-משל
4 מלך שגוזר אומר בדבור להיות כך וכך שכודאי יהיה
5 הדבר, מה-שאין-כן כשהוא במחשבה לבד שזה נרמז
6 בבחינת אמירה, שהיא בלב, יוכל להיות שלא יבוא
7 עדיין לפועל כו', או שיבוא לפועל אבל שיומשך עוד
8 זמן הרבה כו', אבל כשגוזר בדבור ודאי יהיה הדבר תכף
9 ומיד כו'.
10 ועל-דרך-זה הוא הרוגמא למעלה במה שאומר ברוך גוזר
11 ומקיים הוא כבר דרגה נמוכה יותר מבחינת 'אדם
12 קדמון', שבא לידי דבור בניגוד לבחינת 'אדם קדמון'
13 שהיא עדיין בחינת אמירה (מחשבה), שזהו בחינת
14 יצירה דכללות שהוא בחינת ההתגלות מ'אדם קדמון'
15 כו'.
16 ביאור הענין: ידוע כי יש סדר השתלשלות פרטי וסדר
17 השתלשלות כללי. העולמות אצילות בריאה יצירה
18 עשיה הם סדר ההשתלשלות הפרטי, אך יש גם כן את
19 עולמות אלו כפי שהם מחולקים לכללות סדר

33 כעשיה גשמית, וכמו שכתוב¹⁵⁷ בולם בחכמה עשית
 34 שהחכמה היא בחינת עשיה בו, כפי שמבואר בתניא¹⁵⁸
 35 באריכות.
 36 ופירוש עושה בראשית - כלומר הדגש על בחינת
 37 'עשיה' הוא בגלל ב' טעמים: ראשית כל הוא מה
 38 שהחכמה שנקראת ראשית היא בחינת עשיה, כפי
 39 שנתבאר שלגבי איין-סוף גם גדר החכמה הוא באיין-
 40 ערוך, וגם - ומה שעל-ידי החכמה הוא עשיית והתהוות
 41 העולמות בפועל ממש וכמו שכתוב¹⁵⁹ בראשית ברא
 42 ותרגם הירושלמי¹⁶⁰ בחוכמתא (בחכמה) ברא בו,
 43 וכתוב¹⁶¹ בחכמה יבנה בית בו. והיינו שעשיית
 44 העולמות בפועל הוא על-ידי עולם האצילות שעניינו
 45 חכמה.
 46 לסיכום: בברכת "ברוך שאמר" מרומז כללות ירידת
 47 האור דסדר ההשתלשלות, ולפי הסדר הזה:
 48 ברוך שאמר והיה העולם - הרצון הכללי לפני הצמצום
 49 - "בריש הורמניא דמלכא" (והפירוש של "והיה
 50 העולם" הוא על שם העתיד, או ההשערה שנמצאת
 51 בהעלם בתוך הרצון).
 52 ברוך הוא - ההשערה בפועל על העולמות -"גליף
 53 גליפו", שם נמצאים כל פרטי הנבראים והעולמות
 54 בגילוי (אבל עדיין לעצמו בלבד), ובבחינת סובב
 55 והבדלה מההתהוות בפועל.
 56 ברוך אומר ועושה - מחשבת 'אדם קדמון'. בחינת
 57 אמירה שהיא בלב, אבל כבר בשייכות לעשיה ממש,
 58 כיון שמדובר לאחר הצמצום.
 59 ברוך גוזר ומקיים - עולם העקודים (יצירה דכללות),
 60 שם יש תחילת התגלות הכלים (עשר ספירות בכלי
 61 אחד).
 62 ברוך עושה בראשית - עולם האצילות (עשיה דכללות),
 63 שם מאירה ספירת החכמה, ושם הכלים בבחינת
 64 מציאות דבר, ומזה נתהוו העולמות בפועל.

1 שהרי ידוע כשעלה במחשבה מיד נתהווה בו, הרי זה
 2 לא בבחינת מציאות עדיין ובשביל שיהיה התגלות
 3 בבחינת מציאות צריכה להיות ההמשכה בעולמות
 4 שלאחריו, החל מתחילת ההתגלות, שהיא בעולם
 5 העקודים.
 6 וכמו שכתוב ב'עין חיים' שאין ממש כלים בעולם 'אדם
 7 קדמון', דכלים ד'אדם קדמון' הן רק בחינת שרש נשמות
 8 דנופות¹⁵⁵ בו. כלומר בחינה של שרש בלבד, ולא
 9 התהוות בפועל.
 10 אבל בבחינת הדבור "ברוך גוזר ומקיים" שזהו בחינת
 11 יצירה דכללות שהוא עולם העקודים נתהווה מיד דהיינו
 12 כמו שכתוב ב'עין חיים' שער העקודים¹⁵⁶ דהתחלת
 13 הכלים ממש הוא בעקודים בו, ועם היות שהיא רק
 14 בבחינת כלי אחד שלכן נקרא "עקודים" שכל עשר
 15 האורות עקודים בכלי אחד, מכל-מקום הרי זה בחינת
 16 כלים ממש בו. ולא רק בחינה של שרש, כפי שהוא
 17 בעולם 'אדם קדמון'.
 18 ואחר כך ממשיך בברכת ברוך שאמר שלב נוסף: ברוך
 19 עושה בראשית הוא בחינת עשיה דכללות דהיינו עולם
 20 האצילות שנקרא עשיה ביחס לסדר ההשתלשלות
 21 הכללי של העולמות על שם בחינת הכלים דאצילות
 22 שהן בבחינת מציאות דבר בו - בעולם העקודים,
 23 הכלים הם בביטול מוחלט, ולכן אינם נפרדים אלא
 24 מאוחדים בכלי אחד, ואילו באצילות, ישנה התחלקות
 25 של עשר אורות בעשר כלים, כי שם הכלים הם בחינה
 26 של גדר ומציאות דבר, וכמו שנתבאר במקום אחר.
 27 וזהו ברוך עושה בראשית שדרגת 'עשיה' שייכת לדרגת
 28 'בראשית' - בחינת החכמה שנקראת ראשית לפי שהיא
 29 ראשית ההשתלשלות שהרי היא הספירה הראשונה
 30 מעשר הספירות, והיא בחינת עשיה לגבי אור-איין-סוף -
 31 דכיון שהבורא הוא למעלה מכל גדר, גם מהגדר הכי
 32 נעלה בבחינת החכמה, הרי החכמה נחשבת לפניו

נקודים וברודים וגם כתיב כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך ובפ' זה רמזו כל בחינת אלו שאנו מדברים בכאן כי לבן הוא סוד לרב העליון אשר הוא קודם כל האצילות הזה והוא (ויה) העושה כל אלו הבחינות שהם עקודים נקודים ברודים לצורך האצילות שיאציל אחריהם אשר הוא נקרא בשם יעקב והתחיל בעקודים כי הם האור היוצאים מפה דא"ק אשר בהם התחיל גילוי היות הכלים להיות 'אורות פנימים ומקיפים מקושרים ומחברים יחד בתוך כלי אחד אשר לסיבה זו נקרא עקודים מלשון יעקב את יצחק ר"ל ויקשור וכמ"ש בע"ה אבל האורות עליונים של אונים וחוטם לא נתבאר בפ' כיון שעדיין לא נתגלו בהם היות הכלי ואח"כ נבאר בע"ה נקודים וברודים.

157. תהילים קד, כד.

158. שער היחוד והאמונה פרק ט.

159. בראשית א, א.

160. ועל דרך זה בוהר ח"א ג, ב.

161. משלי כד, ג. וראה תקוני זוהר ו בתחילתו (כא),

(א.)

155. ראה עין חיים שער מב פרק ב: אמנם דרך כלל הוא מ"ש עתה בע"ה כי כללות בחינות נשמות אשר בא"ק יקרא שורש הנשמות וכללות בחינת נשמת אצילות יקרא נשמות דנשמות ממש וכללות נשמות בריאה יקרא גופות לערך נשמות אצילות וכללות נשמות דיצירה יקרא לבושים נשמות וכללות נשמות עשייה יקרא היכולת הנשמה וכן כללות בחינת גופות דא"ק יקרא שורש (נשמות) דגופות. עיין שם.

156. וזה לשונו שם (ריש שער ו): אח"כ באו הסעמים התחתונים שמתחת האותיות והם בחינת אורות היוצאים דרך הפה של א"ק ממש ולחוזק והנה בכאן נתחברו האורות חיבור גמור כי הרי הם יוצאים דרך צינור אחד לבד. והטעם כי כל מה שהאורות מתרחקים ומתפוסטין למטה כך יש יכולת להשיגם ולקבלם לכן אין חשש אם נתחברו המקיפים עם הפנימים יחד והנה כיון שכבר נתחברו האורות המקיפים ופנימים יחד לכן מכאן התחיל להתהוות בחינת כלים אלא שהם זכים בתכלית הזכות כמ"ש לפיכך עדיין לא נתגלה כאן רק בחינת כלי אחד לבד אבל האורות הם נחלקים לי' ואלו האורות נקראו עקודים. ופי' הענין כי הנה כתיב וראא באחזם והנה העתודים העולים על הצאן עקודים

7 הצמצום בחינת סילוק האור נתהווה בחינת מחשבה
8 הקדומה ד'אדם קדמון' שזוהו גם בן אמירה במחשבה רק
9 ששייך לפועל, וזהו אומר ועושה,
10 ולחיות שזוהו בכחינת הסכם בלבד, היה אחרי זה
11 התגלות הרצון שזוהו ענין גזור ומקיים והוא בחינת יצירה
12 דכללית, ואחר כך עושה בראשית בחינת עשיה דכללית.

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תער"ג

1 קיצור.

2 והנה בהרצון הנוכח לעיל אינם ניכרים הפרטים גם לא
3 לעצמו כביכול, ועל כן שיער בעצמו מה שעתיד להיות
4 והוא ענין גליף גליפו. וזהו כרוך הוא, וגם זה אינו בערך
5 שיהיה מזה ההתהוות דלפני הצמצום הרי גם בבחינת
6 ההשערה היה גילוי אור-אין-סוף הכלי-גבול, ועל-ידי

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

1 התהוות הגוף – לפני גילוי הנשמה. עבודה שמצד הגוף – ביטול החומריות ע"י מרירות
2 לפני התפלה, ואח"כ גילוי הנשמה בעבודת התפלה בשמחה. ונעשה "יום אחד" שממשיך
3 אחדות ה' בארץ הגשמית, ע"י עשר כחות הנפש וג' לבושים. כדי לבצע עבודה זו, נותנים
4 לו אריכות ימים

22 שְׁבַכְל מְקוּם שֶׁהוּא עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב הִנֵּה הַרְי' שָׁם, וּמֵצֵד
23 הַחֲמִירִית וְהַיְשׁוּת שְׁלוֹ הוּא מְרַחֵק בְּתַכְלִית, שֶׁהִגֵּם
24 שֶׁהוּא מְשִׁיג הַשְּׂגָה אֲלֵקִית, אֲבָל אֵין הַעֲנִין מִנֵּחַ אֲצֵלוֹ
25 בְּהִנָּחָה עֲצֵמִית, עַר פֶּאֶרְשֻׁטֵיט דַּעַם עֲנִין בְּשִׁכְלוֹ מֵיט
26 אַ גּוֹטֵן פֶּאֶרְשֻׁטֵאנְד, אֲבַעַר דַּעַר עֲנִין אִיז בֵּא אִים נֵיט
27 אָפֶגַעֲלֵעֶגֶט וְוִי אִי עֲנִין גִּשְׁמִי, וּמִזֵּה מִתְמַרְמֵר מֵאֵד
28 וְנִשְׁבֵּר לְבוֹ וְרוּחוֹ בְּקִרְבוֹ שְׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה שְׁבִירַת
29 הַחֲמִירִית וּבִטוּל הַגּוֹף, שְׁפָל זֶה הוּא קִדְם הַתְּפִלָּה,
30 וְאַחַר כֵּן הַעֲבוּדָה בְּתַפְלָה הִיא בְּשִׂמְחָה, כִּי בְּתַפְלָה הַרִי
31 עָקַר הַעֲבוּדָה הִיא שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה, הִינּוּ הַנְּפִשׁ הַאֲלֵקִית,
32 בְּהַשְּׂגָה אֲלֵקִית וּבְהַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵהָבָה לְאֲלֵקוֹת שֶׁהִיא
33 עֲבוּדָה בְּשִׂמְחָה, וְדוֹקָא פֶּאֶשֶׁר תְּחַלֵּה הוּא בִטוּל הַגּוֹף
34 עַל יְדֵי הַמְּרִירוֹת שֶׁקִּדְם הַתְּפִלָּה, הִנֵּה אַז הוּא הַתְּגַלּוֹת
35 אֹר הַנְּשֻׁמָּה, וְהַעֲבוּדָה הִיא בְּשִׂמְחָה, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸
36 "לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֲלֵקִים לֹא תִבְזֶה", וְאַחַר כֵּן יִקָּים בּוֹ
37 "תְּשִׂמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה", וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב רַבְּנוֹ נִשְׂמַתוֹ-
38 עֲדָן בְּפֶרֶק כּו (מִסְפֵּר הַתְּנִיא). וְזֶהוּ "וַיְהִי עָרֵב וַיְהִי בִקֵּר

5 (ג) וְהִנֵּה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּיּוֹם שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁהוּא פְּלוּל מֵעָרֵב
6 וּבִקֵּר וְהִלְיָה קִדְמָה לְיוֹם, הִנֵּה כֵּן הוּא גַם
7 בְּהֶאֱדָם, שִׁישׁ בּוֹ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת אֹר וְחֶשֶׁךְ שֶׁהֵם גּוֹף
8 וְנַפְשׁ, וְהִלְיָה קְדוּים לְיוֹם, דְּתַחֲלָה הוּא הַתְּהוּוֹת הַגּוֹף
9 וְאַחַר כֵּן גִּלּוֹי הַנְּשֻׁמָּה, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב תְּחַלֵּה⁴ "וַיִּיצֶר ה'
10 אֲלֵקִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה", וְאַחַר כֵּן כְּתִיב
11 "וַיַּפֵּחַ בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", וְהִינּוּ שֶׁבִנְיָן הַחֲמֵר קְדוּים
12 לְבִנְיָן הַצּוּרָה, אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַם בְּעֲבוּדָה, שִׁישׁ שְׁנֵי אֲפָנֵי
13 עֲבוּדָה, הַעֲבוּדָה מֵצֵד הַגּוֹף וְהַעֲבוּדָה מֵצֵד הַנְּשֻׁמָּה,
14 הִנֵּה תְּחַלֵּה צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַעֲבוּדָה מֵצֵד הַגּוֹף, וְהַפְּנִיָּה
15 בִטוּל הַחֲמִירִית וְהַתְּדַכְכוּת הַגִּשְׁמִיּוֹת, וְזֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ
16 רַבּוֹתֵינוּ ו'ל⁵ "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֲלָא מִתּוֹךְ כְּבֵד
17 רֵאשׁ", וּפְרַשׁ רַש"י הַכְּנַעַה, דְּהַכְּנַעַה זֶה מְבִיאָה
18 הַשְּׁפִלוּת, דַּעַם אַרְאָפְפֵאל, וּוְאָס עַר וְוַעֲרַט אַרְאָפ
19 גַּעֲפֵאלֵן בֵּי זִיף⁶, וְהוּא דְּכֶאֱשֶׁר מִתְּבוֹנֵן כְּמָה שֶׁכְּתוּב⁶
20 "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא", דְּאִיהוּ⁷ מֵמֵלֵא כֹּל
21 עֲלָמִין וְאִיהוּ סוֹכֵב כֹּל עֲלָמִין וְלִית אֶתֵר פְּנוּי מְגִיהָט,

7 תניא ריש פרק מא. ובכמה מקומות.

8 תהלים נא, ט.

9 שם נא, י.

4 בראשית ב, ז.

5 ברכות ריש פרק ה.

6 ירמיה כג, כד.

ח. נפילת הרוח, מה שהוא שפל בעיני עצמו. ט. שהוא ממלא כל העולמות, והוא מסובב (מקיף) כל העולמות, ואין מקום פנוי ממנו (דרגות בהשפעת האור האלקי בעולם). י. הוא מבין את הענין בשכלו בהבנה טובה, אבל הענין אינו מתקבל אצלו כמו.

9 באַרץ הלזו הגשמיית, וכמו שכתוב¹¹ "ימים יצרו ולו
10 אַחד בָּהֶם", דְּהַיָּמִים שְׁנוֹתָנִים לְאָדָם הוּא בְּשִׁבִיל
11 שְׂבַע עֲבוֹדָתוֹ יִמְשֵׁף בְּחֵינַת "אַחַד", וְהַעֲבוֹדָה הוּא עַל יְדֵי
12 עֶשֶׂר כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּמִחֲשָׁבָה דְבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵם שְׁלֹשָׁה
13 עֶשְׂרֵי. וְזֶהוּ "כָּל הַמְּאָרֶץ בְּאַחַד", לִיְחָדוֹ יִתְבָּרֵךְ,
14 "מְאָרֶיכִין לוֹ יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו", שְׁנוֹתָנִים לוֹ אַרְיֵכוֹת יָמָיִם
15 לְהַשְׁלִים הַכּוֹנֵה הַעֲלִיּוֹנָה לְהַאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר
16 הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּת.

י"ב תמוז בסעודה. ש"ת

1 יום אַחַד", דְּבִכְדֵי שְׂיִהְיֶה הַגְּלוּי דְּבְחֵינַת "אַחַד", שְׁנֵהוּ
2 יום אַחַד, דְּיִום עֲנִינּוֹ גְלוּי, הוּא עַל יְדֵי עָרֵב וּבְקָר שֶׁהֵם
3 שְׁנֵי אֶפְנֵי הַעֲבוֹדָה, דְּעֲבוֹדַת בְּטוֹל הַגּוֹף הֵינּוּ שְׂבִיבַת
4 הַחֲמִרְיוֹת וְהַיְדָּבְכוֹת הַגְּשְׁמִיּוֹת, וְשְׁהַלְיָה קוֹדֵם לְיוֹם,
5 דְּבְטוֹל הַגּוֹף שֶׁהוּא הַלֵּב נִשְׁבֵּר וְנִדְּכָה קְדוּם לְיוֹם שֶׁהוּא
6 הַעֲבוֹדָה בְּשִׁמְחָה בְּתַפְלָה, וְאָז הוּא יוֹם אַחַד, הַגְּלוּי
7 דְּבְחֵינַת "אַחַד", וְכִמוֹ שְׂכָתוּב¹⁰ "גוֹי אַחַד בְּאַרְץ",
8 דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲבוֹדָתָם הוּא לְהַמְשִׁיף בְּחֵינַת "אַחַד"

(11) תהלים קלט, טז. וראה לקוטי תורה סוף פרשת שלה.

(10) שמואל-ב ז, כג. וראה אגרת הקודש סימן ט.

ספר השיחות - ה'ש"ת-ת"א בלה"ק

32 שפטוהו למיתה ורק בעקבות התערבותם של
33 דיפלומטים מארצות שונות והרושם שהרבי עשה על
34 השופטים, לא הוצא לפועל גזר דין זה. את גזר הדין
35 החליפו בשלש שנות גלות באורל בעיר קוסטרומה.
36 אך חסידיו ומעריציו בארצות חוץ לארץ לא נחו ולא
37 שקטו עד שבי"ב תמוז - יום הולדתו - הרשוהו
38 להתיישב בעיירה מלכבקה במחוז מוסקבה. כעבור
39 זמן קצר, אסרו-חג תרפ"ח, עזב הרבי ומשפחתו את
40 רוסיה והתיישב בבירת לטביה ריגא. הרבי הצליח
41 להעביר אתו את אוצר הספרים העשיר שלו.

* * *

43 בבואו לריגא הרחיב הרבי נ"ע את פעולותיו.
44 ובהיותו במדינה חפשית יכול היה לנהל עבודתו בלי
45 שום הפרעות. הוא יסד ישיבה בריגא והשתדל אצל
46 מנהיגי היהדות בלטביה ובשאר מקומות לנצל
47 השפעתם לטובת יהודי רוסיה. בשנות תרפ"ח-
48 תרפ"ט התעסק בהשגת מצות לפסח בשביל יהדות
49 רוסיה ופעולותיו הניבו פירות.

50 לרגל עבודתו לטובת הכלל, ביקר הרבי נ"ע בכמה
51 ארצות בשנות תרפ"ח-תרצ"א, ביניהן גם בגרמניה,
52 צרפת וכדומה.

53 בסוף שנת תרפ"ט ביקר הרבי נ"ע בארץ ישראל
54 ומשם נסע לאמריקה. בבואו לניו יורק נתקבל בכבוד
55 רב על ידי נציגי הממשלה ובין השאר נתקבל לראיון
56 אצל נשיא ארצות-הברית מר הובר.

57 בשובו לאירופה המשיך בפעולותיו הגדולות
58 ובשנת תרצ"ד עבר לורשה. כעבור שנתיים התיישב
59 באוטוואצק, פרבר ורשה.

60 בינתיים גדלו מאד הישיבות הליובאוויטשיות
61 בפולניה, סניפים רבים נוסדו והישיבות המרכזיות
62 בורשה ובאוטוואצק כללו מאות רבות של תלמידים

1 מלחמתו נגד אלה שרצו לעקור את הדת היהודית,
2 נהייתה מרה ביותר. ה"בסקציה" החליטה לא
3 להרשות לרבי להמשיך בפעולותיו וניהלו נגדו
4 מלחמת עצבים מלווה איומים.

5 האפיזודה הבאה נותנת לנו תמונה עמוקה
6 מדרכיהם:

7 יום אחד בבוקר, כשהרבי נ"ע התפלל לפני העמוד
8 (היה זה ביום היארצייט של אביו) נכנסו שלשה סוכני
9 ה"טשעקא" - המשטרה החשאית - עם רובים
10 בידיהם לאסור אותו. הרבי נ"ע גמר תפלתו בשקט
11 ובלי התרגשות והלך אתם, ובעמדו לפני ועדת
12 החקירה הסביר להם ששום לחץ לא יפעל עליו
13 להפסיק פעולותיו הדתיות. אחד מאנשי הועדה איים
14 עליו באקדחו, באומריו: "צעצוע קטן זה פעל כבר על
15 הרבה אנשים לשנות דיעותיהם". הרבי נ"ע ענה לו
16 בשקט: "צעצוע קטן זה יכול להפחיד אדם כזה שיש
17 לו אלים רבים ועולם אחד. אך היות ולי יש א-ל אחד
18 ושני עולמות, לא יכול צעצוע קטן זה להפחידני".

* * *

20 כך ניהלה ה"בסקציה" מלחמת עצבים נגדו עד
21 ט"ו סיון תרפ"ז, כשהרבי נ"ע נאסר לפי כתב אשמה
22 שהוגש נגדו לממשלה הסובייטית מצד ה"בסקציה"
23 המאשימה אותו בתור "קונסור-ריבולוציונר"
24 המתעסק בפעולות בלתי ליגאליות. אסרוהו במאסר
25 הקשה ביותר, בבית הסוהר ה"שפאלרקי" בלנינגרד.
26 ה"בסקציה" שהעמידה לה למטרה לעקור
27 ולשרש את הדת והיהדות, הבינה היטב שהרבי נ"ע
28 הוא מתנגדם החריף ביותר ולכן החליטה להעבירו
29 מדרכם. הרבי נ"ע היה אז בסכנת חיים רצינית,
30 בהיותו אסור בתא קטן בבית הסוהר השפאלרקי
31 עינוהו בכל מיני אכזריות וכשראו שלא יוכלו לו -

46 באותו זמן המשיך הרבי גם בעבודת העזרה לאחים
47 מעונים מעבר לים. כמו כן השקיע כוחות רבים
48 להחיות את רוח היהדות בין יהודי אמריקה בכלל.
49 כעבור זמן מה, העביר הרבי מרכזו מניו-יורק
50 לברוקלין ואז הופיע גם הגליון הראשון של הירחון
51 "הקריאה והקדושה", בטאונה הרשמי של אגודת
52 חסידי חב"ד העולמית שהופיע בכל משך ימי
53 המלחמה.

54 * * *

55 כמו כן יסד אז הרבי נ"ע הארגונים "מחנה
56 ישראל" ו"מרכז לעניני חינוך". מטרת "מחנה ישראל"
57 לחזק את רוח היהדות באמריקה ובכל העולם ומטרת
58 ה"מרכז לעניני חינוך" היא בעיקר חינוך. מוסדות
59 אלה הם לאו דוקא "מוסדות חב"ד", כי הם נוסדו
60 בשביל כלל ישראל, לחזק את היהדות ואת החינוך
61 העברי בכלל. לאותו סוג מוסדות שייכת גם הוצאת
62 הספרים "קהת" (קרני הוד תורה), כך התפשטה
63 עבודת ליובאוויטש בכל רחבי העולם היהודי.

64 מטרתם של "מחנה ישראל" ו"מרכז לעניני חינוך"
65 מכוונת היא, כאמור, בשביל כל יהודי ויהודי מבלי
66 הבדל מפלגה או חוג. על ידי הפצת חוברות ברוח
67 התורה הצליח "מחנה ישראל" לחדור בין חוגים
68 יהודיים שונים ורחוקים וכך נעשו גם פעולות
69 חשובות בפרט בעת המלחמה בין חיילים יהודיים
70 בצבא ארצות הברית.

71 פעולה חשובה אחרת - בעצם המשך הפעולות
72 שנעשו על ידי נשיאי החסידות עוד מזמנו של הבעל
73 שם טוב - היתה הפצת והחזקת היהדות בין בעלי
74 משקים יהודיים במחוזות הנידחים של אמריקה, רוח
75 חיים ממש הופח בין יהודים אלה.

76 הוצאת הספרים של ה"מרכז לעניני חינוך"
77 הוציאה קרוב לשלשה מיליונים חוברות וספרים
78 ממינים שונים, ספרי לימוד לנוער, ירחונים חדשיים
79 ושאר חוברות בלשון הקודש, אידיש, אנגלית,
80 צרפתית ואפילו ספרדית.

81 על ידי ה"שיעורי לימודי הדת" (של"ה) הצליחו
82 לחדור אל תוך ה"פאבליק סקולס" ולנטוע יהדות גם
83 בין חוגים כאלה שלולא זאת לא היו יכולים להגיע
84 אליהם. ולא פעם אחת קרה שילדים אלה השפיעו
85 על הוריהם להתקרב אל היהדות.

86 ה"מרכז לעניני חינוך" התעסק גם בחינוך הבנות.
87 בתי הספר "בית רבקה" ו"בית שרה" נמצאים בכל
88 רחבי אמריקה וגם בשאר מדינות.
89 פעולה חשובה היתה גם "מסיבות השבת"
90 שעוררו רוח יהדותי בין בני נוער.

1 מכל רחבי פולניה וגם משאר מדינות - ואפילו
2 מאמריקה.

3 * * *

4 בתחלת ת"ש פרצה השואה האיומה - מלחמת
5 העולם השניה - על יהדות אירופה. הרבי נ"ע שהיה
6 בעת התפרצות המלחמה באוטוואצק ובורשה, לא
7 שעה לאפשרויות שהוצעו לו לעזוב את פולניה, עד
8 שיסדר את ישיבותיו כפי האפשרות ועד שיפעול את
9 אשר יוכל לטובת יהודי פולין המעונים בעיר הבירה.
10 הוא נשאר בורשה בכל זמן ההפצצות האיומות
11 וכיבוש העיר על ידי הנאצים, אך סבלו לא היה
12 לשוא, הוא הצליח להעביר מספר גדול מתלמידיו
13 למקומות בטוחים ואף הבחורים האמריקאיים
14 שלמדו באוטוואצק, הצליח להעביר לביתם
15 באמריקה.

16 מרצו הרב עודד במאד את יהודי ורשה
17 האומללים ורק בראותו שאין כבר בידו לעשות דבר
18 מה עבור יהודי פולניה, הסכים הרבי נ"ע לבקשתם
19 הדחופה של חסידיו ומקורביו בורשה ובארצות חוץ,
20 לעזוב את חורבות ורשה ולנסוע לאמריקה.

21 בהשתדלותם של חסידים ומקורבים באמריקה
22 התאפשרה נסיעתו מורשה לברלין ומשם לריגא,
23 בירת לטביה.

24 בלטביה שהיתה עדיין ניטרלית, היתה לרבי נ"ע
25 ההזדמנות לעזור לפליטים הרבים שברחו מפולניה
26 לליטא וללטביה, ביניהם גם מספר רב של רבנים
27 ובחורי ישיבה.

28 בסוף החורף יצא הרבי את ריגא בדרכו
29 לאמריקה.

30 ט' אדר ב' ת"ש, הגיע הרבי לניו-יורק באניה
31 "דראטינגהאלס" ונתקבל בהתלהבות על ידי אלפי
32 יהודים, נציגי ארגונים שונים ונציגי הממשלה.

33 מיד עם בואו לאמריקה הודיע הרבי שלא
34 לבטחוננו האישי הגיע לשם, כי-אם יש לו שליחות
35 חשובה למלא בארץ זו. השליחות היתה לייסד
36 באמריקה מרכז של תורה ויהדות מכיוון שמרכזים
37 אלה נחרבים באירופה.

38 עשרת השנים שעברו בין ביקורו הראשון של
39 הרבי באמריקה עד לביקורו השני, השאירו רושם
40 על בריאותו של הרבי. יסוריו הגדולים ומסירות נפשו
41 במשך זמן זה השפיעו קשות על מצבו הגופני, אך אף
42 על פי כן השליך את עצמו בעבודה זו בלב ונפש.

43 במשך ימים מספר נוסדה ישיבת תומכי תמימים
44 ליובאוויטש המרכזית. ישיבה זו היתה התחלה
45 להרבה ישיבות ותלמודי-תורה בכל רחבי אמריקה.

15 העולם השניה, צריכים לציין ענין אחד שקשור לא
 16 רק ליהודים אלה שהיו שייכים לכך כ־אם מבחינה
 17 אחרת לגמרי:
 18 בסוף מלחמת העולם השניה הצליחה קבוצה
 19 מחסידי ליובאוויטש להינצל מרוסיה הסובייטית.
 20 עדיין לא בא הזמן לספר את פרטי הצלתם.
 21 מספיק לציין כאן ששנה אחת לערך אחרי
 22 מלחמת העולם יצאו את רוסיה מספר גדול של
 23 חסידי ליובאוויטש עם משפחותיהם. ומפליא היה
 24 לראות את היהודים האלה איך ששמרו לא רק על
 25 מצוות התורה כ־אם נשארו גם חסידים וחינכו את
 26 בניהם ובנותיהם בדרך התורה והחסידות בתוך
 27 המשטר הסובייטי. תמונה ברורה רואים אנו מזה
 28 ממה שפעל הרבי נ"ע שם.

1 וכל הפעולות הללו נעשו על ידי הרבי נ"ע. וכפי
 2 שאמר פעם שתשוקתו היתה לעקור את הדיעה
 3 הכוזבת ש"אמריקה אחרת היא" ושאמריקה מעולם
 4 אינה יכולה להיעשות למרכז של תורה ויראה, וכך
 5 חולל הרבי נ"ע מהפכה ממש ביהדות אמריקה.

* * *

7 עם גמר מלחמת העולם השניה, כמה מציאות
 8 חדשה, עולם חדש, קיבוצים יהודיים גדולים נחרבו
 9 ר"ל, וקיבוצים אחרים לא כל כך גדולים ולא כל כך
 10 עשירים נוסדו והוקמו.
 11 התחילה תקופה חדשה של נידודים בין מחנות
 12 ומדינות. על ידי הרבי נ"ע נוסד המוסד "עזרת
 13 פליטים וסידורם" שעזר לפליטים.
 14 ובאמצע תקופה זו של נידודים אחרי מלחמת

שיחות התנש"א

אגרות קודש

בי"ה, יום ד' 17 מרחשון תרס"ב לפ"ק
 ליובאוויץ

18 לו שהוא אינו מלוה כסף כ"א על סחורה דוקא, ותקותי
 19 חזקה אשר בודאי יקבלם, ויעשה האוצאט בדרך כבוד,
 20 מאחר שידוע ומכיר את האיש בכי טוב.
 21 ועתה ידיד נכבד, עשו נא זאת, ומהראוי להשתדל
 22 שיעלה פעי"ט נמוך למען נוכל להכניס לטובת האגודה
 23 יותר, וידעתי אשר כ"ק אאמו"ר שליט"א יחזיק לו טובה
 24 על אשר כמע"ל מסור בכל לבו ונפשו לטובת העסק.
 25 והנני שולח את ידידי הנכבד הר"ז שי בעזפאלאו (בן
 26 הר"מ דפאל) עם הועקסלען ע"ס הנ"ל, והפערעואד יהי
 27 נא מטובו לשלוח ע"ש הזיראַנט הרמ"מ שניאורסאן
 28 לויטעבסק.

כבוד ידידי עוז הגביר הנכבד ומרומם
 אוהב תורה מו"ה שמואל מיכיל שי
 טראיינין, פטרסבארג

1 אחדשה"ט!

29 ויקבל החוה"ש מאדה"ש כאוות נפשו ונפש ידו עוז
 30 דו"ש באה"ר תכה"י
 31 מכבדו כרום ערכו הנעלה

2 בהיות כי הקרה ה' הטוב לפנינו עוסק טוב, אשר
 3 בעי"ה יכולים להרויח מזה לטובת תומכי תמימים, ע"כ
 4 הנני להציע לפני רומעי"ל, כי עצם הדבר טוב ויפה הוא,
 5 וזהו, דודי הרמ"ל שי גינבורג הי' לו שותפות יער
 6 ואימעני עם דודי הרמ"מ שי שניאורסאן, ות"ל הרויחו
 7 הרבה בהעסק, והגיע לחלק כאו"א פרנסה טובה, וזה לא
 8 מכבר מכרו את הנשאר מהיער והאימעני, והרמ"ל נתן
 9 להרמ"מ לתשלום חלקו על הפרנסה, ועקסלען על סך
 10 שלשים אלף רו"כ, ובהיות כי בד"כ בזמנים אלו (היינו
 11 בחורף) טוב יותר להרמ"ל שימצא הכסף בהקאנטאר,
 12 והרמ"מ שי חפץ לעשות טובה לתומכי-תמימים, ע"כ
 13 הבטיח ליתן פעי"ט הגון, יותר ממה שיעלה הדיסקאנטע
 14 בפ"ב מאחד מהבאנקען, וכי לא יחפץ לעשות
 15 הדיסקאנטע באחד מהבאנקען פה, כי אינו לפי כבוד
 16 הרמ"ל, ובאשר ידעתי כי כבוד מע"ל עושה אוצאטין,
 17 אחשב אשר ועקי' כאלו שהם פרימע, כי שם הרמ"ל ידוע

32 **יוסף יצחק שניאורסאהן**

33 לרגלי הענין האמור במכתב זה, הנני דו"ש, ואם כי אין
 34 להוסיף על דברי ידידנו הר"מ שי, ומה גם כי בטח ידוע לך
 35 טיב הבטוחות של הועקסלען, בלי שום מיחוש אי"ה, וכמה יביא
 36 עי"ז הריווח קורת רוח לכ"ק שליט"א,

הנני ידידו דו"ש

37 **מאניש מאנעסזאן**

אג"ק מוהרי"צ כרך טז

פרק ג' הלכה י'

גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה הָיָה שְׂמוֹנָה עָשָׂר טַפָּח: תְּרֵגָלִים וְהִפְרַח שְׁלֹשָׁה, וְשְׁנֵי מַפְחִים חֶלֶק, וְטַפָּח אֶחָד גְּבוּיעַ כְּפֶתוֹר וּפְרָח, וְטַפְּחִים חֶלֶק; וְטַפָּח כְּפֶתוֹר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה; וְטַפָּח חֶלֶק; וְטַפָּח כְּפֶתוֹר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה; וְטַפָּח חֶלֶק; וְטַפָּח כְּפֶתוֹר, וְשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילֵךְ וְאֶחָד הֵילֵךְ, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה; וְטַפְּחִים חֶלֶק; וְנִשְׁתִּירוּ שְׁלֹשָׁה מַפְחִים, שְׂפָתָן שְׁלֹשָׁה גְבוּעִים, כְּפֶתוֹר וּפְרָח. וְזוֹ הִיא צוּרְתָהּ:

נקודות משיחות קודש

המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר' אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה שששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקי מציור המנורה אשר לא יהודים יציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדויק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא" ("יהודה שבויים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג לפר' תרומה)

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים כחצאי קשת.

ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה שששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות שששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קודשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבניין.

ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת

מהנהגות אדוני אבי מורי ורבי כשנסע מביתו, אף שנשאר במקום אחד כמה חדשים, היה אומר בכל יום אחר התפילה תפילת הדרך - בלא שם ומלכות.

היום יום יט תמוז

מתוך 'המקדש' - תאור בית המקדש השני לפי שיטת הרמב"ם מאת הרב לבנוני רכט

1. לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרק ב משנה ב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן תְּבַרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ בְּשֵׁלֶךָ וְתִתְקַוָּן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָהּ יִרְשָׁה לְךָ וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם:

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעה".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעה".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם ענייני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מכך והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעה", לא שהדרכים מובילות ל"דעה", אלא שהן עצמן בבחינת "דעה".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעה" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעה" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל נוכחתי לכם תורת". בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן, עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכלם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חנם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי שיחות. כרך יג, עמ' 115)

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות-מסעי

1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו 'לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)', ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבואים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' א

7 קנו מידו אינו משתעבד. מדייקת הגמרא: מְכַלְל - משמע מתוך דברי שמואל, דַּרְךְ 'חנוק' צריך קנין כיון שיש סברא לומר שהתבונן רק להצילו, אך צָרִיב בְּעֵלְמָא, ואפילו שלא בשעת מתן מעות, לֹא בְעֵי - אינו צריך קנין.
8 הגמרא מביאה בזה מחלוקת: ושמואל, האומר שסתם ערב אינו צריך קנין, פְּלִיגָא - חולק בזה על דבריו דַּרְבִּי נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן,
9
10
11
12

1 בְּמֹתוֹ. תָּא שְׁמַע, דְּכִי אָתָּא - שכאשר בא רבין לארץ ישראל, אָמַר
2 בשם רבי יוחנן, חָלוּק הָיָה רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶף בְּחֻנוּק, וְהִלְכָה בְּמֹתוֹ
3 אֶף בְּחֻנוּק.
4 הגמרא מביאה את דעת שמואל: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,
5 'חֻנוּק' - הנעשה ערב כדי להציל את הלוח מחניקת המלוה, וְקָנָה
6 מִיָּדוֹ - ועשה הערב קנין על ערבותו, מִשְׁתַּעְבְּד, וְרַק בְּמִקּוּם שְׂאֵל

פרשת מטות

ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ג אִישׁ כִּי־יִדְרֹג גֵּר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׂבֻעָה לְאָסֶר אִסֹּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הֵיטָא מִפּוֹי יַעֲשֶׂה: ה וְאִשָּׁה כִּי־תִדְרֹג גֵּר לַיהוָה וְאִסְרָה אִסֹּר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרִיהָ: ה וּשְׁמַע אָבִיהָ אֶת־גֵּרָתָהּ וְאִסְרָה אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל־גֵּרֵיהָ וְכָל־אִסֹּר אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: ו וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־גֵּרֵיהָ וְאִסְרִיהָ אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הִנִּיא אָבִיהָ אֹתָהּ: ז וְאִם־הָיוּ תִהְיֶה לְאִישׁ וְגֵרָתָהּ עֲלֶיהָ אוֹ מִכֶּטֶא שִׁפְתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: ח וּשְׁמַע אִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ גֵרֵיהָ וְאִסְרָה אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ: ט וְאִם בַּיּוֹם שָׁמַע אִשָּׁה יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפֹּר אֶת־גֵּרָתָהּ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ וְאֵת מִכֶּטֶא שִׁפְתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: י (ל) וְגֵר אֲלֻמָּנָה וְגֵרֻשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עֲלֶיהָ: יא וְאִם־בֵּית אִשָּׁה גֵּרָה אוֹ־אִסְרָה אִסֹּר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשֻׁבָהּ: יב וּשְׁמַע אִשָּׁה וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא הִנִּיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָל־גֵּרֵיהָ וְכָל־אִסֹּר אֲשֶׁר־אִסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: יג וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אֹתָם | אִשָּׁה בַּיּוֹם שָׁמְעוּ כָל־מוֹצֵא שִׁפְתֶיהָ לְגֵרָתָהּ וְלִאִסֹּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִשָּׁה הַפְּרִים וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: (ישראל)

יד כָּל־גֵּר וְכָל־שֻׁבַע אִסֹּר לְעֵנַת נַפְשׁ אִשָּׁה יְקִימֶנּוּ וְאִשָּׁה יִפְרָנוּ: טו וְאִם־הַחֲרִישׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִשָּׁה מַיּוֹם אֲלִיּוֹם וְהַקִּיּוֹם אֶת־כָּל־גֵּרֵיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אִסְרִיהָ אֲשֶׁר עֲלֶיהָ הַקִּיּוֹם אֹתָם כִּי־הַחֲרִישׁ לָהּ בַּיּוֹם שָׁמְעוּ: טז וְאִם־הִפֹּר יִפֹּר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ וְנָשָׂא אֶת־עֹנָהּ: יז אֵלֶּה הַחֲקִיּוֹם

אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בְּנַעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ (עד כאן בחול) ל^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ז נָקַמְתָּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאֲסַף אֶל־עַמּוּד: ח וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הַחֲלִצוּ מֵאִתְכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיהִיו עַל־מִדְיָן לְתַת נַקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן: ט אֵלֶּךָ לְמַטָּה אֵלֶּךָ לְמַטָּה לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצַבָּא: י וַיִּמְסְרוּ מֵאִתְכֶם אֲנָשִׁים לְמַטָּה שְׁנַיִם עָשָׂר אֵלֶּךָ חֲלוּצֵי צַבָּא: יא וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֵלֶּךָ לְמַטָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְיָדוֹ: יב וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ כָּל־זָכָר: יג וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אֹיּוֹ וְאֶת־רָקֶם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רַבֵּעַ חֲמִשַּׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בְּלַעַם בֶּן־בְּעֹזַר הָרְגוּ בַּחֲרֹב: יד וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־כָּל־ וְאֵת כָּל־בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־ חֵילָם בָּזוּ: טו וְאֵת כָּל־עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ כַּאֲשֶׁר: טז וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־ הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל־הַמְּלָקוֹחַ בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: יז וַיָּבֵאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֱלֵעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עֵדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמְּלָקוֹחַ וְאֶת־ הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֵרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ: טח

~ נקודות משיחות קודש - (לקוטי שיחות יג עמ' 107)

וידבר משה אל ראשי המטות (ל, ב)
 "למד שהפרת גדרים ביחיד ממקחה" (רש"י). ו"ל אמרו
 ד"יך מה שאסרתו תורה", כי יש להתעסק עם העולם
 ולהצלוחו. מאידך אמרו "גדר סיג לפרישות", כי אם יש
 תשש שהתעסקות זו תביא גרידה ומכשול, יש לגדר. מוכן
 אפוא, שאם יש דין בגדר השקף לבעל דרָגָה, ממקחה, מסתבר
 שהוא דין בהפרת גדר - הממקחה מעלה את הגודר לדרָגָה
 כזו שאינו זקוק עוד לגדר.

מִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצָּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה
 אֹתָם לְלוּיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:
 15 וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: 16 וַיְהִי הַמִּלְקוּחַ יָתֵר הַכֹּזֵז אֲשֶׁר בְּזוּז
 עִם הַצֹּבָא צֹאן שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף
 וַחֲמִשָּׁת אֶלֶפִים: 17 וּבִקֶּר שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֶלֶף:
 18 וַחֲמִירִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אֶלֶף: 19 וַנִּפְּשׂ אָדָם
 מִן־הַנְּשִׂיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר כָּל־נַפְשׁ
 שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: 20 וַתְּהִי הַמַּחְצָה חֶלֶק
 הַיְצֵאִים בַּצֹּבָא מִסֶּפֶר הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף
 וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵת אֶלֶפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת:
 21 וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצָּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חֲמִשׁ
 וְשִׁבְעִים: 22 וְהַבִּקֹּר שֵׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף וּמֶכֶסָם
 לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים: 23 וַחֲמִירִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
 וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וּמֶכֶסָם לַיהוָה אֶחָד וְשִׁשִּׁים:
 24 וַנִּפְּשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף וּמֶכֶסָם לַיהוָה
 שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים נָפֶשׁ: 25 וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס
 תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: 26 וּמִמַּחְצֵיט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצְּצָה
 מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצְּבָאִים: 27 וַתְּהִי מַחְצֵיט
 הָעֵדָה מִן־הַצָּאן שְׁלֹש־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשִׁים
 אֶלֶף שִׁבְעֵת אֶלֶפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: 28 וּבִקֶּר
 שֵׁשָׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף: 29 וַחֲמִירִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף
 וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: 30 וַנִּפְּשׂ אָדָם שֵׁשָׁה עָשָׂר אֶלֶף:
 31 וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחְצֵיט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֵחוֹ
 אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן
 אֹתָם לְלוּיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: 32 וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה
 הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי הָאֶלְפִים וְשְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת: 33 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־
 רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידְנֵנו וְלֹא־נִפְקָד
 מִמֶּנּוּ אִישׁ: 34 וַנִּקְרָב אֶת־קֶרְבֵּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר
 מֵצָא כְּלִי־זָהָב וְצַעֲרָה וְצִמִּיד טַפְעַת עָגִיל

שְׁנֵי וַיִּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂאֵי
 הָעֵדָה לִקְרֹאתְכֶם אֶל־מַחְוִין לַמַּחְנֶה: 7 וַיִּקְצַף
 מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיִל שְׂרֵי הָאֶלְפִים וְשְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצֹּבָא הַמַּלְחָמָה: 8 וַיֹּאמֶר
 אֵלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחַיִּיתֶם כָּל־זָקָה: 9 הֲנֵן הִנֵּה
 הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעָם לְמִסְר־מַעַל
 בַּיהוָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגִּפָּה בַּעֲדַת
 יְהוָה: 10 וְעַתָּה הֲרֵגוּ כָּל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה
 יָדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכָּב זָכָר הֲרֵגוּ: 11 וְכָל־הַטָּף
 בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכָּב זָכָר הַחַיִּי לָכֶם:
 12 וְאַתֶּם חָנוּ מַחְוִין לַמַּחְנֶה שִׁבְעַת יָמִים כָּל־
 הַרְגַּ נֶפֶשׁ וְכָל־ 1 גִּנְעַ בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׂבִיכֶם: 13 וְכָל־
 בָּגֵד וְכָל־כְּלֵי־עוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עוּזִים וְכָל־כְּלֵי־
 עֵץ תִּתְחַטְּאוּ: 14 וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־
 אֲנָשֵׁי הַצֹּבָא הַבָּאִים לַמַּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: 15 אַךְ אֶת־
 הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־
 הַבַּדִּיל וְאֶת־הָעַפְרַת: 16 כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֵא
 בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ וְטִהַר אֵךְ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטְּא
 וְכָל־אֲשֶׁר לֹא־יָבֵא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:
 17 וּכְבַסְתֶּם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטִהַרְתֶּם
 וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחְנֶה: 18 וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: 19 שֵׂא אֶת־רֹאשׁ מַלְקוּחַ הַשְּׂבִי
 בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה אֶתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי
 אֲבוֹת הָעֵדָה: 20 וְחָצִיַּת אֶת־הַמִּלְקוּחַ בֵּין תְּפִשִּׁי
 הַמַּלְחָמָה הַיְצֵאִים לְצֹבָא וּבֵין כָּל־הָעֵדָה:
 21 וְתִרְמַת מְכֶס לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה
 הַיְצֵאִים לְצֹבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמִשׁ הַמֵּאוֹת מִן־
 הָאָדָם וּמִן־הַבִּקֹּר וּמִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצָּאן:
 22 מִמַּחְצֵיטֶם תִּקְחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
 תְּרוּמַת יְהוָה: 23 וּמִמַּחְצֵיט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח 1
 אֶחָד 1 אֵחוֹ מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבִּקֹּר

וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּנְיָאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּיבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: «אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִפֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לַיִּצְחָק וְלִיעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי: » בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן־נִפְנֹה הַקָּנִי וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי מִלְאוּ אַחֲרַי יְהוָה: » וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תֵּם כָּל־הַדֹּר הַעֲשִׂיהַ תָּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: » וַתִּהְיֶה קַמְתָּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל: » כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה: » וַיִּנְשְׂאוּ אֱלֹו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרֹת צֹאן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ: » וַאֲנַחְנוּ נַחֲלֵן חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנֶם אֶל־מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: » לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: » כִּי לֹא נַחֲלֵ אֲתֶם מַעֲבַר לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתְנוּ אֵלֵינוּ מַעֲבַר הַיַּרְדֵּן מִזְרַחָה: פ

~ נקודות משיחות קודש - (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וּתְהִי מַחְצַת הָעֵדָה (לא, מג)
 בְּרֹדַי עָבַר זְמַן רַב עַד שֶׁהִרְמִינוּ אֶת הַמֶּכֶס, וּבִדְרֹךְ הַשְּׂבַע אִי אֶפְשֶׁר שֶׁבְּמִשְׁפַּח זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַפְתּוּב מִפְּרֹט אֶת מַחְצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פְּלֵא (לא בְּתוֹר מֵאֲמַר הַמִּסְגָּר): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה כְּדִיּוֹק כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי כְּפִנַת רִשׁוֹ: "כֶּךָ וְכֶךָ". וּבְטַעַם הַדְּבַר זֶה לֹא מִפְּנֵי שֶׁאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שְׂלֵא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מֶכֶס.

שלישי **לב** « ומקנה | רב ה'ה לבני ראובן ולבניגד עצום מאד ויראו את־ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: » ויבאו בניגד ובני ראובן ויאמרו אל־משה ואל־אלעזר הכהן ויעזר וריבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעז: » הארץ אשר הפה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: » ויאמרו אם־מצאנו חן בעיניך יתן את־הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל־תעבדנו את־הירדן: » ויאמר משה לבניגד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה: » ולמה כתיב תנואון קרי תניאון את־לב בני ישראל מעבר אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה: » פה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ: » ויעלו עד־נחל אשכול

~ נקודות משיחות קודש - (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 616)

גְּדֵרֹת צֹאן . . . וְעָרִים לְטַפְּנוּ (לב, טז)
 "שֶׁהַקָּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם" (רש"י). כִּי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן רָצוּ לְהִתְיָשֵׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשַׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גַּם שָׁם, בְּ"אֶרֶץ מִקְנֵה", הִינְנוּ בְּרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּבְרוּר מִיֵּן חַיִּי כְּפִשׁוּטוֹ. לָכֵן הַקָּדִימוֹ מִקְנֵיהֶם, כִּי עָקַר כְּוִנָּתָם בְּהַתְּיָשִׁיבוֹת זֶה הִיָּתָה כְּדִי לְבַרֵּר אֶת הַלָּקִים בְּעוֹלָם, הַ"מִּקְנֵה רַב", לֹא לְמַעַן עַצְמָם וְטַפֵּיהֶם.

רביעי « ויאמר אליהם משה אם־תעשון את־הדבר הזה אם־תחלצו לפני יהוה למלחמה: » ועבר לכם פל־חלוצ את־הירדן לפני יהוה עד הורישו את־איביו מפניו: » ונכבשה הארץ לפני יהוה ואתר תשבו והייתם נקים מיהוה

וְכֹמוֹ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: » וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהָב מֵאֲתָם כָּל כָּלִי מַעֲשֵׂה: » וַיְהִי | כָּל־זֹהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הִרְמִינוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה עֶשְׂרֵ אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת: » אֲנָשִׁי הַצֵּבָא בְּזוּזוֹ אִישׁ לוֹ: » וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּזְכָרוֹן

לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ

~ נקודות משיחות קודש - (לקוטי שיחות יג עמ' 112)

וּתְהִי מַחְצַת הָעֵדָה (לא, מג)
 בְּרֹדַי עָבַר זְמַן רַב עַד שֶׁהִרְמִינוּ אֶת הַמֶּכֶס, וּבִדְרֹךְ הַשְּׂבַע אִי אֶפְשֶׁר שֶׁבְּמִשְׁפַּח זְמַן זֶה לֹא מֵת אֶף אֶחָד מִכָּל הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה, וְאִם כֵּן לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים. וְהַפְתּוּב מִפְּרֹט אֶת מַחְצַת הָעֵדָה כְּדִי לְהוֹדִיעַ דְּבַר פְּלֵא (לא בְּתוֹר מֵאֲמַר הַמִּסְגָּר): הַחֲצִי הַשֵּׁנִי הָיָה כְּדִיּוֹק כְּמוֹ הַחֲצִי הָרִאשׁוֹן, כִּי לֹא מֵת אֶף אֶחָד. וְזוֹהִי כְּפִנַת רִשׁוֹ: "כֶּךָ וְכֶךָ". וּבְטַעַם הַדְּבַר זֶה לֹא מִפְּנֵי שֶׁאִם לֹא הָיוּ הַחֲצָאִים שְׂוִים הָיָה עֲדָף שְׂלֵא נִלְקַח מִמֶּנּוּ מֶכֶס.

שלישי **לב** « ומקנה | רב ה'ה לבני ראובן ולבניגד עצום מאד ויראו את־ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: » ויבאו בניגד ובני ראובן ויאמרו אל־משה ואל־אלעזר הכהן ויעזר וריבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעז: » הארץ אשר הפה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: » ויאמרו אם־מצאנו חן בעיניך יתן את־הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל־תעבדנו את־הירדן: » ויאמר משה לבניגד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה: » ולמה כתיב תנואון קרי תניאון את־לב בני ישראל מעבר אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה: » פה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ: » ויעלו עד־נחל אשכול

בְּנֵי־מִנְשֵׁה הַלֵּד וַיִּלְכְּדוּ אֶת־חֻוֹתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן
חֹת וַיֹּאמֶר: ^כ וְנָכַח הַלֵּד וַיִּלְכְּדוּ אֶת־קַנְתָּ וְאֶת־
בְּנֵיתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נָכַח בְּשֵׁמוֹ: פפפ

ק"ו"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן

פרשת מסעי

לג א אֱלֹהִים מִסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵצְאוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאוֹתֵיךָ בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:
ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי
יְהוָה וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ה וַיִּסְעוּ
מֵרַעְמָסֶס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמֶה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרַיִם: ו וּמִצְרַיִם
מִקְבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר
וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים: ז וַיִּסְעוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסֶס וַיַּחֲנוּ בְּסִכְתֵּי: ח וַיִּסְעוּ מִסִּכְתֵּי
וַיַּחֲנוּ בְּאֵתֶם אֲשֶׁר בְּקִצָּה הַמִּדְבָּר: ט וַיִּסְעוּ
מֵאֵתֶם וַיֵּשֶׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כְּעַל
צִפּוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל: י וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת
וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיִּלְכְּדוּ דָרֶךְ שְׁלִישֵׁת
יָמִים בְּמִדְבָּר אֵתֶם וַיַּחֲנוּ בְּמִרְהָ: יא וַיִּסְעוּ מִמִּרְהָ
וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם: יב וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם
וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף: יג וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַר־סִין: יד וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַר־סִין וַיַּחֲנוּ
בְּדַפְקָה: טו וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאֵלוֹשׁ: טז וַיִּסְעוּ
מֵאֵלוֹשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרַפְדִּים וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעַם
לְשִׁתוֹת: יז וַיִּסְעוּ מִרַפְדִּים וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַר סִינִי:
יח וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתְּאוּהָ:
יט וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתְּאוּהָ וַיַּחֲנוּ בְּחִצְרֹת: כ וַיִּסְעוּ
מִחִצְרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרַתְמָה: כא וַיִּסְעוּ מִרַתְמָה וַיַּחֲנוּ
בְּרַמֶּן פְּרִיץ: כב וַיִּסְעוּ מִרַמֶּן פְּרִיץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה:
כג וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפְּהָ: כד וַיִּסְעוּ מִרַפְּהָ
וַיַּחֲנוּ בְּקַהֲלָתָה: כה וַיִּסְעוּ מִקַּהֲלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־

וּמֵי־יִשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לְכֶם לְאֶחָזָה
לִפְנֵי יְהוָה: ^כ וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כִּן הִנֵּה חֲטֹאתֶם
לַיהוָה וְדַעוּ חֲטֹאתֶכֶם אֲשֶׁר תִּמְצְאוּ אֶתְכֶם:
כד בְּנֹוֹלְכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וּגְדֹרֹת לְצִנְאוֹכֶם
וְהֵיצֵא מִפִּיכֶם תַעֲשׂוּ: ^{כה} וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גֵר וּבְנֵי
רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַאֲשֶׁר
אָדֹנָי מִצְוָה: ^{כו} טַפְּנוּ נַשִּׁינוּ מִקִּנְנוּ וְכָל־בְּהֵמַתָּנוּ
יְהִי־שֵׁם בְּעָרֵי הַגְּלָעָד: ^{כז} וְעֲבָדֶיךָ יַעֲבְרוּ כָּל־
חִלּוּץ צִבָּא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדֹנָי
דִּבֶּר: ^{כח} וַיֵּצֵאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וְאֶת־רֵאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^{כט} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִם־יַעֲבְרוּ בְנֵי־
גֵר וּבְנֵי־רְאוּבֵן | אֶתְכֶם אֶת־הִירְדֵן כָּל־חִלּוּץ
לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם
וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגְּלָעָד לְאֶחָזָה: ^ל וְאִם־
לֹא יַעֲבְרוּ חִלּוּצִים אֶתְכֶם וְנֶאֱחָזוּ בְּתַכְכֶם בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: ^{לא} וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גֵר וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עֲבָדֶיךָ כִּן נַעֲשֶׂה: ^{לב} נַחֲנוּ
נַעֲבֹר חִלּוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ
אֶחָזָה נַחֲלָתָנוּ מֵעֵבֶר לִירְדֵן: ^{לג} וַיִּתֵּן לָהֶם | מֹשֶׁה
לְבְנֵי־גֵר וְלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצֵי | שְׁבַט | מִנְשֵׁה
בֶּן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־
מַמְלַכְתּוֹ עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן הָאֶרֶץ לְעָרֶיהָ בְּגִבְלַת
עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב: ^{לד} וַיִּבְנוּ בְנֵי־גֵר אֶת־דִּיבֵן
וְאֶת־עֵטְרֹת וְאֶת עֵרֶר: ^{לה} וְאֶת־עֵטְרֹת שׁוֹפָן
וְאֶת־עֵזֶר וְגִבְעָה: ^{לו} וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית
הָרֶן עָרֵי מִבְּצָר וּגְדֹרֹת צֹאן: ^{לז} וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ
אֶת־חֶשְׁבוֹן וְאֶת־אֶלְעָלָא וְאֶת קְרִיתִים: ^{לח} וְאֶת־
גִּבּוֹ וְאֶת־כְּעַל מְעוֹן מוֹסַכַת שֵׁם וְאֶת־שִׁבְמָה
וַיִּקְרָאוּ כְּשִׁמְתָּ אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:
^{לט} וַיִּלְכְּדוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן־מִנְשֵׁה גְלָעָדָה וַיִּלְכְּדוּ
וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: ^מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־
הַגְּלָעָד לְמְכִיר בֶּן־מִנְשֵׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: ^{מא} וַיֹּאמֶר

מהמבאר ב'אור התורה' פרשתנו: "יש בחינת מ"ב מסעות גם כן בכל יום".

חמישי: וידבר יהוה אל-משה בערבת מואב על-ידין ירחו לאמר: דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם עברים את-הירדן אל-ארץ כנען: והורשתם את-כל-ישבי הארץ מפניכם ואפדתם את כל-משפחתם ואת כל-צלמי מפרכתם תאבדו ואת כל-במותם תשמידו: והורשתם את-הארץ וישבתם-בה כי לכם נתתי את-הארץ לרשת אתה: והתנחלתם את-הארץ בגודל למשפחתיתכם לרב תרבו את-נחלתו ולמעט תמעט את-נחלתו אל אשר-יצא לו שמה הגדול לו יהיה למטות אבותיכם תתנחלו: ואם-לא תורישו את-ישבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשפוי בעיניכם ולצנינם בצדיכם וצרו אתכם על-הארץ אשר אתם ישבים בה: והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם: פ לד וידבר יהוה אל-משה לאמר: צו את-בני ישראל ואמרת אליהם כי-אתם באים אל-הארץ כנען ואת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתיה: והיה לכם פאת-נגב ממדבר-צן על-ידי ארזים והיה לכם גבול נגב מקצה ים-הפלח קדמה: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים ועבר צנה כתיב והיה קרי והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר-אדר ועבר עצמנה: ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה: וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה-יהיה לכם גבול ים: וזה-יהיה לכם גבול צפון מן-הים הגדול תתאו לכם הר ההר: מהר ההר תתאו לבא חמת והיו תוצאת הגבל

שפר: ב ויסעו מהר-שפר ויחנו בחרדה: ב ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת: כ ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת: כ ויסעו מתחת ויחנו בתרח: כ ויסעו מתרח ויחנו במתקה: כ ויסעו ממתקה ויחנו בחשמנה: ל ויסעו מחשמנה ויחנו במסרות: ל ויסעו ממסרות ויחנו בכני יעקן: ל ויסעו מכני יעקן ויחנו בחר הגדגד: ל ויסעו מחר הגדגד ויחנו בטיבתה: ל ויסעו מטיבתה ויחנו בעברנה: ל ויסעו מעברנה ויחנו בעצין גבר: ל ויסעו מעצין גבר ויחנו במדבר-צן הוא קדש: ל ויסעו מקדש ויחנו בהר ההר בקצה ארץ ארזים: ל ויעל אהרן הפהן אל-הר ההר על-פי יהוה וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני-ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש: ל ואהרן בן-שלוש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר: ס וישמע הפנעני מלך ערד והוא-ישב בנגב ארץ כנען בבא בני ישראל: כ ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה: כ ויסעו מצלמנה ויחנו בפונן: כ ויסעו מפונן ויחנו באבת: כ ויסעו מאבת ויחנו בעני העברים בגבול מואב: כ ויסעו מעיים ויחנו בדיבן גר: כ ויסעו מדיבן גר ויחנו בעלמן דבלתימה: כ ויסעו מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי העברים לפני נבו: כ ויסעו מהרי העברים ויחנו בערבת מואב על ירדן ירחו: כ ויחנו על-הירדן מבית הישמות עד אבל השפים בערבת מואב: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוסי שיחות כג ענו' 225)

אלה מסעי בני ישראל (לג, א)

הפעל-שם-טוב אומר, שפל אחד עובר את כל המסעות במשך חזיו. ואף שישנם מסעות שהם נגד רצון ה', ואיך אפשר לומר שתיכבים לעבור גם אותם - הנה המסעות עצמם הם בחינות קדושות ומעלות רמות, אלא שהבחירה נתונה, ומצד מעשי ישראל ארעו בהם דברים שליליים. ויש להעיר

צָדָדָה: ^ט וַיָּצֵא הַגָּבֹל זַפְרָנָה וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינָן זֶה-יְהִיָּה לָכֶם גָּבֹל צָפוֹן: ^י וְהַתְּאוֹיֹתֶם לָכֶם לַגָּבֹל קִדְמָה מִחֲצֵר עֵינָן שְׂפֵמָה: ^{יא} וַיֵּרֶד הַגָּבֹל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם לְעֵין וַיֵּרֶד הַגָּבֹל וּמִחָה עַל-כִּתְף יַם-פְּנִינֹת קִדְמָה: ^{יב} וַיֵּרֶד הַגָּבֹל הַיִּרְדְּנָה וְהָיוּ תוֹצְאוֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תְּהִיָּה לָכֶם הָאָרֶץ לַגְּבֻלְתֶּיהָ סָבִיב: ^{יג} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְּנֶחֱלוּ אֹתָהּ בְּגוּרָל אֲשֶׁל צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמִּשְׁוֹת וְחֲצֵי הַמִּשְׁפָּה: ^{יד} כִּי לָקְחוּ מִשְׁפַּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִשְׁפַּה בְּנֵי-הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וְחֲצֵי מִשְׁפַּה מִנִּשְׂאָה לָקְחוּ נַחֲלָתָם: ^{טו} שְׁנֵי הַמִּשְׁוֹת וְחֲצֵי הַמִּשְׁפָּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לַיִּרְדֵּן יִרְחוּ קִדְמָה מִזְרָחָה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 126)

זאת הארץ אשר תפל לכם (לה, ב)

ארץ - לשון רצוא, רומז לנשמה, המשתוקקת תמיד לה. תפל - רומז לירידתה לעולם. מן הגבולין הללו. . המצות נוהגות - פונת הירידה היא קיום מצות מעשיות, התלויות בארץ, שמתן לקימן רק במגבלות של העולם. על שם שנתחלקה בגורל. . לשון נפילה - על ידי ירידה זו מגיעה הנשמה לבחינת אורל', עבודה שלמעלה מטעם ודעת, עצם הנשמה.

שישי ^{טו} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יז} אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת-הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן: ^{יח} וְנִשְׂאִי אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמִּשְׁפַּה תִּקְחוּ לַנָּחַל אֶת-הָאָרֶץ: ^{יט} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִשְׁפַּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן-יִפְנָה: ^כ וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׂמוּאֵל בֶּן-עֲמִיהוֹד: ^{כא} לְמִשְׁפַּה בְּנִימֵן אֶלִּיָּד בֶּן-פְּסָלוֹן: ^{כב} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-דָן נָשִׂיא בְּקִי בֶן-יִגְלִי: ^{כג} לְבִנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּה בְּנֵי-מְנַשֶׁה נָשִׂיא חֲנִיָּאל בֶּן-אֶפַד: ^{כד} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-אֶפְרַיִם נָשִׂיא קִמּוּאֵל בֶּן-שַׁפְטָן: ^{כה} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-זְבוּלָן נָשִׂיא אֶלְיָצָפָן בֶּן-פְּרֻנָּה:

^{טו} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-יִשְׁשָׁכָר נָשִׂיא פְּלִטְיָאל בֶּן-עֵזֶן: ^{טז} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-אֲשֶׁר נָשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן-שְׁלָמִי: ^{יז} וּלְמִשְׁפַּה בְּנֵי-נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן-עֲמִיהוּד: ^{יח} אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַנָּחַל אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ^{יט} לֵה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל-יִרְדֵּן יִרְחוּ לֵאמֹר: ^כ צוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לְלוּיִם מִנַּחֲלַת אַחֲוֹתֶם עָרִים לְשֹׁבֵת וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לְלוּיִם: ^{כא} וְהָיוּ הָעָרִים לָהֶם לְשֹׁבֵת וּמִגְרָשֵׁיהֶם יִהְיוּ לְבִהְמוֹתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכָּל חֵיטָם: ^{כב} וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוּיִם מִקִּיּוֹר הָעִיר וְחוּצָהּ אֶלֶף אַמָּה סָבִיב: ^{כג} וּמִדְּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת-פְּאֵת-קִדְמָה אֶלְפִים בְּאֵמָה וְאֶת-פְּאֵת-נֹגֵב אֶלְפִים בְּאֵמָה וְאֶת-פְּאֵתֵי יָם אֶלְפִים בְּאֵמָה וְאֶת פְּאֵת צָפוֹן אֶלְפִים בְּאֵמָה וְהָעִיר בְּתוֹךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים: ^{כד} וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוּיִם אֶת שְׁשֵׁעָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שְׂמָה הַרְצֵחַ וְעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר: ^{כה} כָּל-הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוּיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר אֲתֶהֱן וְאֶת-מִגְרָשֵׁיהֶן: ^{כו} וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאַחֲזֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרֶב תִּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמַּעֲט תִּמְעָטוּ אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לְלוּיִם: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 121)

ועליהם תתנו ארבעים ושנים עיר (לה, ו)

ל"ו ערים היו בארץ ישראל ושש בעבר הירדן. ויש לתמוה: הפקשה להשאר בעבר הירדן לא הייתה רצויה, כפסוק "נחלה מבקלת בראשונה ואחריתה לא תברך" (שמהרו לטול חלקם בעבר הירדן, רש"י. וברש"י לבראשית רבה רפ"ב: תפסו בעבר הירדן שהיה מצוי להם ראשונה, אף-על-פי שארץ ישראל טובה הימנה). ואף-על-פי-כן צוה ה' להושיב את שבט לוי בעבר הירדן!

שביעי ^ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^י דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים

אֶת־הַיָּרְדֵן אֶרְצָה כְּנָעַן: ^א וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים
 עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְגַם שָׁמָּה רֹצֵחַ
 מִפְּהֶנֶפֶשׁ בְּשִׁנְגָּה: ^ב וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט
 מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֹדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
 לְמוֹשֶׁפֶט: ^ג וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט
 תִּהְיֶינָה לָכֶם: ^ד אֵת | שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ
 מֵעֵבֶר לַיָּרְדֵן וְאֵת שְׁלֹשׁ הָעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: ^ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגֵּר
 וְלַתּוֹשֵׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ־הָעָרִים הָאֵלֶּה
 לְמִקְלָט לְגוּם שָׁמָּה כָּל־מִפְּהֶנֶפֶשׁ בְּשִׁנְגָּה:
^ו וְאִם־בְּכָלִי בְּרוּל | הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
 יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ז וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ
 הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ח אוֹ
 בְּכָלִי עַץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִפְּהוּ וַיָּמָת רֹצֵחַ
 הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ: ^ט גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמָת
 אֶת־הָרֹצֵחַ כִּפְּגֹעוֹ־בּוֹ הוּא יִמְתְּנוּ: ^י וְאִם־בְּשִׁנְגָּה
 יִהְדָּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצִדָּה וַיָּמָת: ^{יא} אוֹ
 בְּאֵיבָה הִפְּהוּ בִּירוֹ וַיָּמָת מוֹת־יוֹמָת הַמִּפְּהָ רֹצֵחַ
 הוּא גֹאֵל הַדָּם יָמָת אֶת־הָרֹצֵחַ כִּפְּגֹעוֹ־בּוֹ:
^{יב} וְאִם־כִּפְּתַע בְּלֹא־אֵיבָה הִדְּפוֹ אוֹ־הַשְּׁלִיךְ עָלָיו
 כָּל־כָּלִי בְּלֹא צִדָּה: ^{יג} אוֹ כְּכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת
 בָּהּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב
 לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ רַעְתּוֹ: ^{יד} וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין
 הַמִּפְּהָ וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמוֹשֶׁפֶטִים הָאֵלֶּה:
^{טו} וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיָּד גֹּאֵל הַדָּם
 וְהָשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס
 שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־
 מִשָּׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: ^{טז} וְאִם־יִצֵּא יִצֵּא
 הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָגוּם שָׁמָּה:
^{יז} וּמִצֵּא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עִיר
 מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אִין לוֹ דָּם:
^{יח} כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 וְאַחֲר־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ

אֲחֻזָּתוֹ: ^{יט} וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מוֹשֶׁפֶט
 לְדַרְתֵיכֶם כְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם: ^כ כָּל־מִפְּהֶנֶפֶשׁ
 לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה
 בְּנַפְשׁ לָמוּת: ^{כא} וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ
 אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוֹמָת: ^{כב} וְלֹא־
 תִקְחוּ כֹפֶר לְגוּם אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לְשִׁבְתָּ
 בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן: ^{כג} וְלֹא־תַחְנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת־הָאָרֶץ
 וְלֹאֶרֶץ לֹא־יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שִׁפְדָּ־בָּהּ כִּי־אִם
 בְּדָם שִׁפְכוּ: ^{כד} וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי
 יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כה} לוֹ ^{כז} וַיִּקְרְבוּ
 רֹאשֵׁי הָאָבוֹת לְמוֹשֶׁפֶת בְּנֵי־גֹלְעָד בֶּן־מְכִיר
 בֶּן־מִנְשֶׁה מִמוֹשֶׁפֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לִפְנֵי
 מוֹשֶׁה וּלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רֹאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{כח} וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנָי צְוֶה יְהוָה לָתֵת אֶת־הָאָרֶץ
 בְּנַחְלָה בְּגוּרֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צְוֶה בִיהוּה
 לָתֵת אֶת־נַחְלַת צִלְפַּחַד אַחִינוּ לְבָנֹתָיו: ^{כט} וְהָיוּ
 לְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁבָטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרַעַה
 נַחְלָתָן מִנַּחְלַת אֲבֹתָיו וְנוֹסֵף עַל נַחְלַת הַמִּטָּה
 אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגֵּרֵל נַחְלָתָנוּ יִגְרַע:
^ל וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסֵף נַחְלָתָן
 עַל נַחְלַת הַמִּטָּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחְלַת
 מִטָּה אֲבֹתָיו יִגְרַע נַחְלָתָן: ^{לא} וַיִּצְוּ מוֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מִטָּה בְּנֵי־יוֹסֵף
 דְּבָרִים: ^{לב} וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צְוֶה יְהוָה לְבָנוֹת
 צִלְפַּחַד לֵאמֹר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים
 אֵד לְמוֹשֶׁפֶת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים:
^{לג} וְלֹא־תִסַּב נַחְלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל־מִטָּה
 כִּי אִישׁ בְּנַחְלַת מִטָּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
^{לד} וְכָל־בֵּית יִרְשֵׁת נַחְלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְאֶחָד מִמוֹשֶׁפֶת מִטָּה אֲבִיהָ תִהְיֶה לְאִשָּׁה
 לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחְלַת אֲבֹתָיו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 256)

בן מטה בני יוסף דברים (לו, ה)

על הפסוק (פנחס כו, ז) "בן בנות צלפחד דברות" פרש רש"י: "זפה תבעו". והינו, שלא רק שתביעתן צודקת, אלא היא גם תביעה זפה. ואף כאן: לא רק שהטענה צודקת (ולכן בא צווי ה' לבנות צלפחד), אלא היא גם טענה זפה, ולכן "וכל בת... לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה" (אף שלא דברו על כך).

מפטיר א ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונעה בנות צלפחד לבני דדיהן לנשים: ממשפחת בני-מנשה בני-יוסף היו לנשים ותהי נחלתן על-מטה משפחת אביהן: אלה המצוות והמשפטים אשר צוה יהוה ביד-משה אל-בני ישראל בערבת מואב על ירדן ירחו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 568)

אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' (לו, יג)

הקניסה לארץ ישראל היתה לאחר הקדמת המסעות במדבר, בהן הכניעו בני ישראל ובררו את הנחש שרף ועקרב. כך נשללה האפשרות שקלפות אלו יבטלו את הקניסה לארץ, שהרי כבר התבררו. לכן הסתיימו המסעות בערבות מואב, הדרגה הנמוכה ביותר: מואב הוא חכמה דקלפה, וכנה גופא – ערבות, לשון ערב וחשך. לאחר הכניעת ובררו קלפה זו, מוכנים להכניס לארץ ישראל.

ק"ב פסוקים, חול"ה מהל"ה סימן.

וְלֹא־תִסַּב נַחֲלָה מִמֶּטָה לְמֶטָה אַחַר בְּיֹאֵשׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עִשׂוֹ בְּנֹת צִלְפַּחֲדָי: וְתִהְיֶינָה מִחֲלָה תְרֻצָּה וְחֲגֻלָּה וּמִלְכָּה וְנֵעָה בְּנֹת צִלְפַּחֲדָי לְבָנֵי דִדְיָהֶן לְנָשִׁים: מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי־מְנַשֶׁה בְּנֵי־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶינָה נַחֲלָתָן עַל־מֶטָה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן: אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ:

חוק חוק ונתחוק

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מכרך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחמתא, דאמרון בעלמא, ואמרו אמן: אמן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא לפחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אִיִּי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ה) אבותיכם, הידורות שעבדו עבודה זרה אחרי שנכנסו לארץ. אחרי ההבדל, אחרי עבודת זרות, שקלן הכל ואין בהן ממש. ויהיכלו, ובעבור זה נעשו גם הם הכל בלי ממשות, שחרי השפלה ממשלתם מאד. (1) עֲרֵבָה, מישור במדבר. וְשׁוֹחָה, ומקום גמות ובורות. בְּאֶרֶץ צִיָּה, במקום שממה. וְצִלְמוֹתַי, צל של מות, חשבת הקבר. לא עבר בה איש, בדרך מעבר. ולא ישב אדם שם, לא התנישב בקביעות מעולם. (2) אֶרֶץ הַפְּרָמִל, מקום שדות וקרימים. את ארצי, כלומר, הארץ הראויה להשקות שיכניתי בה. לתועבה, לעבודה זרה, שהיא תועבת ה'. (ח) הַפְּתָנִים, שמתפקד הפתנים להורות לעם דרכי ה'. לא אמרו איה ה', לא תחיו את העם לומר להם להתבונן בגרלה ה', ולא למדום יראת ה'. ותפשי התורה, הם הפתהדרין לא ידעוני, לא למדו את העם לדעת את ה'. והרעים, המלכים, פשעו בי, מרדו בי. והנביאים, נביאי השקר. כפעל, בשם הפעל, שהוא עבודה זרה.

עטרת מרים

ד שמעו דברי יהוה בית יעקב המון וכל משפחות בית ישראל הגדולים אנשי השם: ה פה | אמר יהוה מה מצאו אבותיכם בי אזה דבר עול כי רחקו מעלי בעבורי וילכו אחרי ההבל עבודה זרה ויהבלו בעבור זה נעשו גם הפה הכל: ו ולא אמרו איה יהוה נשוב לעבוד את ה' המעלה אתנו מארץ מצרים המוליד אתנו במדבר ולא תעינו בדרך בארץ ערבה שגדלים שם קוצים ושוחה מקום הפירות עמקות בארץ ציה מקום שהחום בו ער וצלמות צלו של מות, ולא חקרנו דבר בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם בקביעות: ו הלא ואביא אתכם משם אל-ארץ הפרמל מקום שדות וקרימים לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את-ארצי כמה שעבדתם בה לעבודה זרה ונחלתי ארץ ישראל שמתם לתועבה לפני: ח הפתנים לא אמרו לא תחיו לעם לומר איה יהוה ותפשי התורה הפתהדרין לא ידעוני לא רצו לדעת ולהפיר גדל רוממותי והרעים מלכי ישראל פשעו בי והנביאים השקר נבאו כפעל בשם הפעל ואחרי הפסילים אשר לא-יועלו הלכו: ט לכן מרים אביא עליכם רעה עד אריב אתכם נאם-יהוה וידעתי שם ואת-בני בניכם אריב כי גם הם ידעו כה:

הפטרה לקריאה בציבור ולשנים מקרא

ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ה-שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־מִשְׁפַּחֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה פה | אָמַר יְהוָה מִה־מִּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בֵּי עוֹל כִּי רָחֳקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיִּהְיֶה לָּו: ו לֹא אָמְרוּ אֵיךְ יְהוָה הִמְעֵלָה אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוֹחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם: ו ואביא אתכם אל-ארץ הפרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את-ארצי ונחלתי שמתם לתועבה: ח הפתנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים נבאו כפעל באני ששם עם בני בניכם אריב, כי

שמתם לתועבה: ח הפתנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים נבאו כפעל ואחרי לא-יועלו הלכו: ט לכן עד אריב אתכם נאם-יהוה ואת-בני בניכם אריב:

שי למורא

עטרת מרים

האשמה תלך מהאבות לבנים דור אחר דור. י) אני כתיים, אי הים של רומי. וקדר שלחו, ושלחו שליחים לארץ קרה, והם ערכים. הן היתה פזאת, האם היתה פעלה פזאת, והנפרת לתלו. יא) התימור גוי אלהים, והמה לא אלהים, וכי המיר גוי מהם את אלהיו, ואף על פי שהמה לא אלהים.

י כי עברו אני כתיים שהיו קרובים לארץ ישראל וראו משפט מנהגם וקדר שישבו בפרךר באהלים שלחו מלאכים והתבוננו חקרו מאד לראות מנהגם וראו מעשה תמים ההם וכי הן באמת היתה בניהם פזאת כמעשה הזאת: יא התימור וכי החליף גוי אלהים אלהיו והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו של מקום בעבודה וזה בלא יועיל שאין בו תועלת: יב שמו השתוממו שמים והתפלאו על זאת ושערו ויצטערו על גדל החרון שחרכו ישראל מאד נאם יהוה: יג כישתים רעות רעה כפלה עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים המשפיע להם טובות ככל עת, לחצב לחפור להם בארות בארות רבות נשברים אשר לא יכלו יחזיק המים כי המים יצאו מבער השברים, כן הם הופכים באלהים אחרים: יד וכי העבד מקנת כסף הוא ישראל או אם יליד בית בן האמה הוא להיות נעבד אל המקרים, הלא ה' קרא לו בני כבוד ומדוע אם בן הנה ישראל לבו לשלל מצד האמות: טו עזבו על ישראל ישאגו כפרים מלכים נתנו קולם וישיתו ארצו לשמה לשמה עריו נצתו נשפרו מבלי ישב בהם: ועל מלכות אפרים יאמר שגלו כבר מארצם טז גם כניגף ותחפנתם הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה ויעזבו וישפרו לך את הקדקד גולגולת: יז הלא זאת תעשה לך לא בעבור שנענבים אל המקרים, אלא זאת הרעה היא באה על עזבך אתי וזהו אלהיך ללכת אחרי אלהים אחרים בעת מולכך ה' בדרך הישרה: יח ועתה הואיל והכל כמשנהה מזה לך ללכת לדרך מצרים לשמות מי שחור זה הילום ומזה לך לדרך אשר לשמות מי נהר, פרה, לכפש מהם עזרה להיות נושע על ידיהם: יט כסוף

כבודו, אשר בו היה נכבד. יב) שמו שמים על זאת, כלומר, ראוי היה שהיו השמים משתוממים על זאת הרעה. וישערו חרכו מאד, והיו כפגרה וחרפון גדול. יג) שתים רעות, אם תגוים המירו ורתתם ככזאב, יש, כן פאר רעה אחת. ועכשי, שאותי עזבו, שאני מקור מים חיים, ללכת אחר עבודות זרות שהם כמו בורות המיערים להחזיק את המים, והם נשברים ונסדקים ומימיהם נבלעים בסדקים, הרי שתי רעות. יד) העבד ישראל, וכי עבד הוא, שאין האדון משגיח בלכך עליו כמו שמשגיח האב על הבן. אם יליד בית הוא, או הוא יליד השפחה שבבית, לבו, לבנה ושלל. טו) עליו ישאגו כפרים, על ישראל ישאגו הכפירים, הם מלכי תגוים. נתנו קולם, גערו בו. וישיתו ארצו לשמה, עשו את ארצו לשממה. נצתו, נהיו הערים ציה ושממה. טז) גם כניגף ואלקסגנדריה של מצרים. ותחפנתם, שם עיר במצרים. ורעוד קדקד, וישפרו לך את ראשיך וזה היה יאשיהו מלך יהודה, שהרגו פרעה נכה. ורעוד, לשון שברה ורציצה, כמו ורעו דליתיו (ירמיה יא, טו), שפרשו ורצצו את ענפיו. יז) הלא זאת תעשה לך וגו', הלא את הפרענות הזאת תגרם לך האשמה והעון אשר עזבת את ה' אלהיך. בעת מולכך בדרך, בעת שהיה מלמד אותך את הדרך הטובה והישרה. יח) מזה לך לדרך מצרים, למה תעבוי אותי ורציה לכפש על מצרים. מי שחור, הוא פני לפי הנהר נילוס. לדרך אשר, ללכת

י כי עברו אני כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה פזאת: יא התימור גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל: יב שמו שמים על זאת ושערו חרכו מאד נאם יהוה: יג כישתים רעות עשה עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארות נשברים אשר לא יכלו המים: יד העבד ישראל אם יליד בית הוא מדוע היה לבו: טו עליו ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו לשמה עריו נצתו מבלי ישב: טז גם כניגף ותחפנתם ירעוד קדקד: יז הלא זאת תעשה לך עזבך את יהוה אלהיך בעת מולכך בדרך: יח ועתה מזה לך לדרך מצרים לשמות מי שחור ומזה לך לדרך אשר לשמות מי נהר: יט תינסרך רעתך ומשבותיך תוכיחך ודעי וראי כירע ומור עזבך את יהוה אלהיך ולא פחדתי אליך נאם אדני יהוה צבאות: כ פי מעולם שברתי עלך נתקתי

תינסרך רעתך כי תביא עלך יסורי, ומשבותיך מזה שהלכת בדרכי לך, כמכאוב תוכיחך ודעי וראי כירע ומור עזבך את יהוה אלהיך ולא פחדתי אליך ופחד ה' לא היה אלה נאם אדני יהוה צבאות: כ) הלא פי מעולם הייתי לך לעזרה ושבירתי עלך אשר הכבירו עלך האמות

כלומר, להנות מעזרת מלך אשר אשר הם שותים ממי נהר פרה. יט) תינסרך רעתך, הסוף יהיה שרעתך הכביא עלך יסורים. ומשבותיך, המשכבות שלך. תוכיחך, תשפט אותך בגמול מעשוד. ולא פחדתי אליך, ולא היה לך פחד ממני (פחד ה'). כ) מעולם

שְׁבַרְתִּי עֲלֶיךָ, תְּמִיד הָיִיתִי לְךָ לְעֹרֶה לְשֹׁבֵר הַעַל אֲשֶׁר הִכְבִּידוּ עֲלֶיךָ תְּבוּיִם. נִתְקַתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ, קָרַעְתִּי אֶת רְצוּעוֹת הָעוֹר שֶׁל הַעַל שֶׁהִכְבִּידוּ עֲלֶיךָ. וְהֵאֱמָרִי לֹא אֶעֱבֹר, וְאִם אֶחָד הִתְשַׁעָה שְׁעִשִׁיתִי לְךָ אֶמְרָת לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל מִצְוַת ה'. כִּי עַל כָּל גְּבַעָה וְגו', אֶבֶל אֶת לֹא שְׁמַרְתָּ הַבְּטַחְתִּיךָ וְעַד שֶׁעַל

כָּל גְּבַעָה וְגו' צִעָה זֹנְהָ, מִפְּלִטְלַת מִמְּקוֹם לְמִקוֹם כְּמוֹ הַזֹּנֵה, כְּלוּמַר שְׁהָיוּ הוֹלְכִים מִבַּיִת עֲבוּדָה-זִוְרָה זֹו לְבַיִת עֲבוּדָה-זִוְרָה אַחֲרָה. (כא) נִמְעַתִּיךָ שׁוֹרֵק, מִתְחַלֵּה נִמְעַתִּיךָ מִנְּעַפֵּי גֶפֶן מִשְׁבַּח, כְּלוּמַר, כִּי אֲבוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים. סוּרֵי הַגֶּפֶן נִכְרִיָה, לְהִיּוֹת כְּמוֹ עֲנַף הַגֶּפֶן הַרְעִים שְׁמִסִּירִים אוֹתָם מִן הַגֶּפֶן, כִּי פְרוּמִיָה נִכְרָם, כְּלוּמַר כְּאוֹשִׁים וְלֹא עֲנִיבִים. (כב) אִם תִּכְבְּסִי בְּנֵתְךָ, אִם תִּנְקִי אֶת עֲצָמֶיךָ כְּמוֹ שְׂמֻכְכֶּם בְּנֵד בְּנֵתְךָ וּבְבוֹרֶת. כְּלוּמַר, שְׁתִּשְׁכַּח בְּהַשְׁבָּחָה. נִכְתָּם עֲוֹנֶיךָ, כְּלוּמַר, אֶפְלוּ אִם תַּעֲשִׂי מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנַי הַבְּרִיּוֹת, חֲרִי לֹא יִכְפְּרוּ עַל הָעוֹנוֹת שֶׁבִּפְתָּחֶךָ. (כג) לֹא נִטְמָאתִי, לֹא עֲבַדְתִּי עֲבוּדָה-זִוְרָה. רְאֵי דַרְפָּךְ בְּנֵי אֵל, רְאֵי מַה עֲשִׂיתָ בְּנֵי אֵל מוֹל בֵּית פְּעוֹר, וְעַד עֲקִשְׂוֹ אֶת מִתְקַת בְּאוֹתוֹ הַדְּרוֹד. בְּכֵרָה קָלָה מִשְׁרַכַת דְּרָכֶיךָ, כְּמוֹ בְכֵרָה קָלָה שְׂמֻשְׁבַּת דְּרָכֶיךָ, פֶּעַם תִּרְוִין הֵנָּה וּפֶעַם תִּרְוִין הֵנָּה, כִּן אֵת, פֶּעַם עוֹבְדָת עֲבוּדָה-זִוְרָה פְּלוֹנִית, וּפֶעַם עֲבוּדָה-זִוְרָה אַחֲרָת. "בְּכֵרָה" וְכִלְהָ צִעִירָה. "מִשְׁרַכַת", עֲנִין הַמִּשְׁבָּח וְתִקְפָה וְקִשְׁיָה, כְּמוֹ "שְׂרוּף גַּעַל" (כראשית יד.כג) שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ מִהַנְּעַל וְהָיוּ נוֹהֲגִים לְחַקוֹף בּוֹ סְבִיב הַנְּעַל כְּמַה

כְּעִמִּים וְקוֹשְׁרִים אוֹתוֹ. וְכִן אֶת כִּשְׁתְּחַלְתָּ עֲבוּדָתָה בַּעַל פְּעוֹר נִדְבַקְתָּ בְּעֲבוּדָה-זִוְרָה עַד תִּיּוֹם הַנֶּהָ. (כד) פָּרָה, הֵנָּה אֶת כְּמוֹ חֲמוֹר הַכֹּהֵן. לְמֹד מְדַבֵּר, שֶׁהוּא רָגִיל לְרוֹוִן בְּמִדְבָּר. בְּאוֹת נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רוֹת, כְּלוּמַר, אִין מִי שְׂמֻכְרִית אוֹתָהּ לְרוֹוִן וְלָדֹר, אֲלֵא מִיא בְּחִפְזָה תִּרְוִין וְתִרְדֵּי כָּל עַת וְשׂוֹאֵפֶת אִוִיר כְּדֶרֶךְ הַרְצִים בְּמִתְרִוּוֹת. תִּמְאָנְתָּ מִי יִשְׁבְּנָה, כָּל פֶּעַם שֶׁתִּרְוִין תַּחֲרוֹ בְּמִרְצָחָה לְמִקוּמָה, כְּאֵלוֹ תִּהְיֶה לֵה דְאָנָה מִי יִשְׁכַּנְתָּ לְמִקוּמָה. "תִּמְאָנְתָּ", דְאָנְתָּה. כְּמוֹ "תִּמְאָנְתָּ וְאָנְתָּ" (איכה ב.ה). כָּל מִבְּקִשְׁיָה לֹא

נִתְקַתִּי הַסְרִיתִי מוֹסְרוֹתֶיךָ מִעַל צִוְאוֹךָ וְהֵאֱמָרִי לֹא אֶעֱבֹר עוֹד עַל דְּבַר ה'. אִךְ לֹא שְׁמַרְתָּ הַבְּטַחְתִּיךָ כִּי עַל-כֵּל-גְּבַעָה גְּבוּהָ וְתַחַת כְּלַעֲוִין רַעֲוִין מִמְּקוֹם לְמִקוֹם אֶת הוֹלְכֶת וּנְסַעַת מִבַּיִת עֲבוּדָה זִוְרָה זֹו לְבַיִת עֲבוּדָה זִוְרָה זֹו כְּמוֹ צִעָה מִשְׁבַּח זֹנְהָ: כֹּא וְאֶנְכִי נִמְעַתִּיךָ שׁוֹרֵק וְזוֹרוֹת מִנְּעַפֵּי גֶפֶן מִשְׁבַּח, כְּלָה

מוֹסְרוֹתֶיךָ וְהֵאֱמָרִי לֹא אֶעֱבֹר כִּי עַל-כֵּל-גְּבַעָה גְּבוּהָ וְתַחַת כְּלַעֲוִין רַעֲוִין אֶת צִעָה זֹנְהָ: כֹּא וְאֶנְכִי נִמְעַתִּיךָ שׁוֹרֵק כְּלָה זֶרַע אִמָּת וְאִיךְ נִהְפַּכְתָּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נִכְרִיָה: כִּי אִם תִּכְבְּסִי בְּנֵתְךָ וְתִרְבִּי-לְךָ בְּרִית פְּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֶיךָ לְפָנַי נֹאִם אֲדַנִּי יְהוָה: כִּי אִיךְ תִּמְאָמְרִי לֹא נִטְמָאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא רְאֵי דַרְפָּךְ בְּנֵי אֵל מוֹל בֵּית פְּעוֹר שְׂשִׁים עֲבַדְתָּ הַבַּעַל דְּעֵי מַה עֲשִׂיתָ בְּכֵרָה קָלָה מִשְׁרַכַת דְּרָכֶיךָ: כִּי פָרָה | לְמֹד מְדַבֵּר בְּאוֹת נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רוֹת תִּמְאָנְתָּ מִי יִשְׁבְּנָה כְּלַמְּבִקְשִׁיָה לֹא יִיעֲפוּ בְּחַדְשָׁה יִמְצְאוּנָה: כִּי מִנְּעֵי רַגְלֶיךָ מִיִּתְחַף וְגִרְוֹנֶיךָ מִצְמָאָה וְהֵאֱמָרִי נוֹאִשׁ לֹא כִּי-אֶתְּבַתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֶלְךָ: כִּי כְּבִשְׁתָּ גִבְלִי כִּי יִמְצְאוּ כִּן הַבִּישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמָּה מְלִכֵיהֶם שְׂרִיהֶם

בְּזִמְן הַמְּרָגְלִים: כִּי נִבְיֵא אוֹמְרִים לְךָ מִנְּעֵי רַגְלֶיךָ מִיִּתְחַף לְלֶכֶת לְגוּלָה לְזוּיִם, וּמִנְּעֵי וְגִרְוֹנֶיךָ מִלְּמִוֹת מִצְמָאָה וְהֵאֱמָרִי עַל דְּבַרֵי הַנְּבִיאִים נוֹאִשׁ נוֹאִשְׁתִּי בְּדַרְבֵּיכֶם לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו כִּי-אֶתְּבַתִּי זָרִים עֲבוּדַת הַבְּעָלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֶלְךָ לְעִבּוֹד אוֹתָם: כִּי כְּבִשְׁתָּ גִבְלִי שְׁתִּיה מִתּוֹק וְאֶמֶן כִּי יִמְצְאוּ כִּן הַבִּישׁוּ בְּעֵנֵי עֲבוּדָה זִוְרָה בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁהָיוּ מִתְּקוּם לְעוֹבְדֵי ה', הַמָּה הַמֶּן הָעַם מְלִכֵיהֶם שְׂרִיהֶם וְכִהְנִיעָהם כִּהְנִי הַבַּעַל וְנִבְיֵאֵיהֶם נִבְיֵא

יִיעֲפוּ, כָּל הַמְּבַקְשִׁים לְתַפְשָׁה אִינִם צָרִיכִים לְהַתְנַעַם. בְּחַדְשָׁה יִמְצְאוּנָה, כְּשֶׁתְּחַלְּמֵא הַרְוִינָה וְתַפְשָׁה בְּקוּלוֹת, כִּי אִו הָיָה בְּכֵרָה וְאִינָה וְכִלְהָ לְרוֹוִן. וְכִן יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשִׂיִם הַרְעִים כֹּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשׁוֹטְטִים לְבַקֵּשׁ עוֹר מִמְּלִכֵי מְצָרִים וְאֲשׁוּרִי. וְכָל הַרְצָחָה הוֹאֵת כָּאָה בְּאוֹת נִפְשָׁם. וְלִבְסוֹף לֹא תִתְּנָה לְאוֹיֵב וְיִעָה רַבָּה. כִּי בְּקוּלוֹת יִכְבְּשֶׁם בְּחַדְשׁ שֶׁהוֹכֵן לְךָ, וְהוּא חַדְשׁ "אֵב" שֶׁהִקְבַּע בְּכֵיחַ לְדוֹרוֹת בְּזִמְן הַמְּרָגְלִים. (כה) מִנְּעֵי רַגְלֶיךָ מִיִּתְחַף, כְּלוּמַר, תִּמְנִי מַעֲשִׂיךָ, כִּי שְׂאֵל מְלִכֵי בְּגוּלָה יִתְּנָה. וְגִרְוֹנֶיךָ מִצְמָאָה, וְשְׂאֵל תִּצְמָאֵי לְמִים. וְהֵאֱמָרִי נוֹאִשׁ, וְאִמְרָתִי, אִנִּי מִתְּנַאֶשֶׁת מִעֲבוּדָת הַכֹּהֵן לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבוּדוֹת זִוְרָה. (כו) כִּי יִמְצְאוּ, אֲדָם שֶׁתִּיה מִתּוֹק לְנֶאֱמֹן וְכִשְׂמִצָּא שֶׁהוּא גִבְלִי, הַבִּישׁוּ, לְשׁוֹן בִּישָׁה. הַמָּה, הַמֶּן הָעַם. וְכִהְנִיעָהם, כִּהְנִי עֲבוּדָה

הַכָּל מִיִּרְעָ אִמָּת אֲבוֹת כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים וְאִיךְ נִהְפַּכְתָּ לִי כְּמוֹ סוּרֵי הַגֶּפֶן וְזוֹרוֹת הַמִּיּוֹסְרִים מִהַנְּעַפֵּי, אֲשֶׁר כָּל אַחַת נִכְרִיָה וְזִוְרָה לְנִמְעָה: כִּי אִם תִּכְבְּסִי בְּנֵתְךָ מִין אֲדָמָה הַמְּנַקֵּה וְתִרְבִּי-לְךָ בְּרִית עֶשֶׂב הַמְּנַקֵּה, עַל יְדֵי הַצְּדִיקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁעִשִׂיתָ לְצַחְצַח עֲצָמֶיךָ לְפָנַי, לֹא תוֹעִיל, כִּי נִכְתָּם נִרְאָה כְּתָם עֲוֹנֶיךָ שְׂאֵת עוֹשָׂה בְּפִתְרִלְפְּנֵי נֹאִם אֲדַנִּי יְהוָה: כִּי אִיךְ תִּמְאָמְרִי אִיךְ תִּכְבְּשׁוּ לְמֹד לֹא נִטְמָאתִי עִתָּה עֲבוּדָה זִוְרָה וּמַעֲלִים אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלְכְתִי רְאֵי דַרְפָּךְ בְּנֵי אֵל מוֹל בֵּית פְּעוֹר שְׂשִׁים עֲבַדְתָּ הַבַּעַל דְּעֵי מַה עֲשִׂיתָ הַיּוֹם, וְתַדְעִי שְׂאוֹתוֹ עֲוִין עֲמֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הֵנָּה אֶת בְּכֵרָה גְּבוּהָ נִכְבָּה קָלָה לְרוֹוִן הַלּוֹד וְשׁוּב כְּמוֹ מִשְׁרַכַת שְׂרוּף נַעַל שְׂמֻשְׁרִים סְבִיב לְרַגְלִי (עטרת) כִּי דְרָכֶיךָ מִנְּתָה: כִּי חֲרִי אֶת בְּפָרָה | כְּחֲמוֹר הַכֹּהֵן הַזֶּה שֶׁהוּא לְמֹד רָגִיל לְהִיּוֹת בְּמִדְבָּר כִּן אוֹהֶבֶת אֶת לְנוֹעַ בְּאוֹת בְּחִשָּׁק נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רוֹת הָאוֹיֵב אֵל תִּרְאוּת כְּדֶרֶךְ הַרְצִים מִתְּנָה תִּמְאָנְתָּה דְאָנְתָּה מִי יִשְׁבְּנָה לְמִקְדָּמָה, כְּלַמְּבִקְשִׁיָה כָּל הַמְּבַקְשִׁים אוֹתָהּ לֹא יִיעֲפוּ אִינִם צָרִיכִים לְהַתְנַעַם כִּי בְּחַדְשָׁה בְּחַדְשׁ אֵב יִמְצְאוּנָה שֶׁהִקְבַּע בְּכֵיחַ לְדוֹרוֹת

בְּזִמְן הַמְּרָגְלִים: כִּי נִבְיֵא אוֹמְרִים לְךָ מִנְּעֵי רַגְלֶיךָ מִיִּתְחַף לְלֶכֶת לְגוּלָה לְזוּיִם, וּמִנְּעֵי וְגִרְוֹנֶיךָ מִלְּמִוֹת מִצְמָאָה וְהֵאֱמָרִי עַל דְּבַרֵי הַנְּבִיאִים נוֹאִשׁ נוֹאִשְׁתִּי בְּדַרְבֵּיכֶם לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו כִּי-אֶתְּבַתִּי זָרִים עֲבוּדַת הַבְּעָלִים וְאַחֲרֵיהֶם אֶלְךָ לְעִבּוֹד אוֹתָם: כִּי כְּבִשְׁתָּ גִבְלִי שְׁתִּיה מִתּוֹק וְאֶמֶן כִּי יִמְצְאוּ כִּן הַבִּישׁוּ בְּעֵנֵי עֲבוּדָה זִוְרָה בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁהָיוּ מִתְּקוּם לְעוֹבְדֵי ה', הַמָּה הַמֶּן הָעַם מְלִכֵיהֶם שְׂרִיהֶם וְכִהְנִיעָהם כִּהְנִי הַבַּעַל וְנִבְיֵאֵיהֶם נִבְיֵא יִיעֲפוּ, כָּל הַמְּבַקְשִׁים לְתַפְשָׁה אִינִם צָרִיכִים לְהַתְנַעַם. בְּחַדְשָׁה יִמְצְאוּנָה, כְּשֶׁתְּחַלְּמֵא הַרְוִינָה וְתַפְשָׁה בְּקוּלוֹת, כִּי אִו הָיָה בְּכֵרָה וְאִינָה וְכִלְהָ לְרוֹוִן. וְכִן יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשִׂיִם הַרְעִים כֹּא עֲלֵיהֶם הָאוֹיֵב, וְהֵם מִשׁוֹטְטִים לְבַקֵּשׁ עוֹר מִמְּלִכֵי מְצָרִים וְאֲשׁוּרִי. וְכָל הַרְצָחָה הוֹאֵת כָּאָה בְּאוֹת נִפְשָׁם. וְלִבְסוֹף לֹא תִתְּנָה לְאוֹיֵב וְיִעָה רַבָּה. כִּי בְּקוּלוֹת יִכְבְּשֶׁם בְּחַדְשׁ שֶׁהוֹכֵן לְךָ, וְהוּא חַדְשׁ "אֵב" שֶׁהִקְבַּע בְּכֵיחַ לְדוֹרוֹת בְּזִמְן הַמְּרָגְלִים. (כה) מִנְּעֵי רַגְלֶיךָ מִיִּתְחַף, כְּלוּמַר, תִּמְנִי מַעֲשִׂיךָ, כִּי שְׂאֵל מְלִכֵי בְּגוּלָה יִתְּנָה. וְגִרְוֹנֶיךָ מִצְמָאָה, וְשְׂאֵל תִּצְמָאֵי לְמִים. וְהֵאֱמָרִי נוֹאִשׁ, וְאִמְרָתִי, אִנִּי מִתְּנַאֶשֶׁת מִעֲבוּדָת הַכֹּהֵן לֹא אֲשׁוּב אֵלָיו. זָרִים, עֲבוּדוֹת זִוְרָה. (כו) כִּי יִמְצְאוּ, אֲדָם שֶׁתִּיה מִתּוֹק לְנֶאֱמֹן וְכִשְׂמִצָּא שֶׁהוּא גִבְלִי, הַבִּישׁוּ, לְשׁוֹן בִּישָׁה. הַמָּה, הַמֶּן הָעַם. וְכִהְנִיעָהם, כִּהְנִי עֲבוּדָה

שי למורא

עטרת מרים

ורה. ונביאייהם, נביאי הפעל. כו) ובעת רעתם, בעת שבאה עליהם רעה, מתפללים אלי ואומרים "קומה והושיענו מן הרעה". כח) פי מספר עריך, לפי חשבון מספר עריך. הויו אלהיך יהודה, היו הפסילים שעשית, אתה יהודה. א) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי, אם תשוב בתשובה

אלי, אמר ה' תשוב, או תשוב לחור לכבודך ותלחך הראשונה. פרוש אחר, או תהיה בשוכה נמת בארצך. פרוש אחר, תתקבל תשובתך, ולא תחתם עליו גרה רעה. ולא תגוד, או לא תגוד מארצך לצאת בגולה. ב) במשפט, בשתחזיב מן הדיו בשבעה. ובצדקה, שאם תפיר שהמשפט אינו בצדק, לא תקבל השבעה. והתברכו בו גוים, אם יעשה ישראל כן, או יתברכו בו גוים. כל גוי יאמר לבנו "תהא כפלוני ישראל". ובו יתהללו, מי שיוכל לתדבק בישראל, ותפאר בדבר.

הפעל: כו על אשר אמרים לעיני לפסל מעין אבי אתה ולאבן ולצלם מאבן את ילדתנו כפיפנו הפנו אלי ערף ולא פנים ולא יאבה לשמוע אמרו ובעת רעתם רואים כי אין אלהיהם וישע אותם אמרו אלי קומה והושיענו: כח אשיב לך ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו הם אם

ויכלו וישיעוך בעת רעתך בי כמו מספר עריך עשית צרות של בוכבים והיו אלהיך אתה יהודה: א אם תשוב בתשובה ישראל נאם יהודה או אלי תשוב להיות לפני סגולה מכל ואם תסיר שקוציך אם תעביר הפסילים מפני או ולא תגוד לצאת בגולה: ב ונשבעת ואם תשבע חיייהוה באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר, ותתנהגו במשפט ובצדקה או והתברכו בו בישראל הגוים לאמר בברכתם, וישקך אלהים בישראל ובו יתהללו יאמר הנה אני מעלה בישראל:

וכהנייהם ונביאייהם: כו אמרים לעיני אבי אתה ולאבן את ילדתנו כפיפנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם ואמרו קומה והושיענו: כח ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם וישיעוך בעת רעתך פי מספר עריך הויו אלהיך יהודה: ד א אם תשוב ישראל נאם יהודה אלי תשוב ואם

תסיר שקוציך מפני ולא תגוד: ב ונשבעת חיייהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים ובו יתהללו:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקם, פי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יתְפַרֵּךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: אור ליום ב', שְׁעָה 10 בַּלַּיְלָה, ו-14 חֳלָקִים.
 ראש חֹדֶשׁ מְנַחֵם-אָב, בְּיוֹם הַשְּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

א אלה הם דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הפהנים אשר ישב בענתות
 מערי הפנים שהיא בארץ בנימין: ב אשר היה תחלת דברי יהוה אלי
 בימי ואשיהו בן אמון מלך יהודה שהוא ודורו היו צדיקים, בשלש
 עשרה שנה למלכו: ג ויהי ירמיהו נביא כל ימי ואשיהו הזאתים, בימי
 יהויקים בן ואשיהו מלך יהודה
 והחמיה נבואתו עדיהם עשתה
 עשרה שנה לצדקתו בן
 ואשיהו מלך יהודה בהם מלכותו
 בשנת אחת עשרה למלכותו עד
 גלות ירושלים בחדש החמישי
 כי אז נפל צדקתו ביד מלך בבל:
 ד ויהי דברי יהוה אלי לאמר:
 ה בטרם אצרך בבטן אפך
 ודעתך הפרתי בך שתהיה העין ומבין
 לבואה ובטרם תצא מרחם
 הקדשתיך ופניתי לך נביא
 לגוים על הגוים פלם נתתיך:
 ו ואמר אהה או לי על הפניעה
 אדני יהוה הנה לא ידעתי דבר
 לסדר דברי הנבואה בצחות הלשון
 פרינער אנכי ולא הרגלתי פה:
 ז ויאמר יהוה אלי אל תאמר
 נער אנכי אל המאן בדבר בעבור
 הנעוה פני על פל הדברים אשר
 אשליחך תלך ואת פל אשר
 אצרך תדבר: ח אל תירא
 מפניהם כי אתך אני להצילך ואם יהוה:
 ט וישלח יהוה הושט את ידו
 ויגע עלי ויאמר יהוה אלי
 הנה פה שנעתי בדי פסוד נתתי

שי למורא

ב בשלש עשרה שנה למלכו, או התחילה לשרות עליו השראת
 הנבואה. ג ויהי בימי יהויקים וגו', והיה מתנבא גם בימי יהויקים בנו
 ובימי צדקתו וכו'. ה בטרם אצרך בבטן ידעתיך, בטרם יצאתיך
 צורה בבטן אפך, נדלתיך. הקדשתיך, זמנתי אותך. ו אהה, לשון קריאה
 על הצער ועל הדאגה. לא ידעתי
 דבר, רצה לומר, דברי תוכחה. פי
 נער אנכי, פי צעיר לגוים אנכי,
 ואיך אהיה מוכיח לעמים. ט את
 ידו, את דברי נבואתו. ויגע על פי,
 והעביר את דברי הנבואה שיהיו
 מסדרים בפני. י הפקדתיך,
 שמתוך פסוד ומבגה. ולנשוש, לעקר.
 ולנתוץ, לכתת ולשבר. יא מקל
 שקר, משה מאילן שגדלים בו

הפמרה לפרשת מטות לקריאה כציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום כירמיה פרק א

א דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הפהנים
 אשר בענתות בארץ בנימין: ב אשר היה
 דברי יהוה אלי בימי ואשיהו בן אמון מלך
 יהודה בשלש עשרה שנה למלכו: ג ויהי
 ירמיהו נביא לגוים על הגוים פלם נתתיך:
 ד ויהי דברי יהוה אלי לאמר:
 ה בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא
 מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך: ו ואמר
 אהה אדני יהוה הנה לא ידעתי דבר פרינער
 אנכי: ז ויאמר יהוה אלי אל תאמר נער
 אנכי כי אתך אני להצילך ואם יהוה: ח אל
 תירא מפניהם כי אתך אני להצילך ואם יהוה:
 ט וישלח יהוה את ידו ויגע עלי ויאמר
 יהוה אלי הנה פה שנעתי בדי פסוד נתתי
 דברי פסוד: י ראה הפקדתיך מיני אותך
 היום על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ
 ולהאבד ולהרוס לבנות ולנשוש: יא ויהי
 דברי יהוה אלי לאמר מה אהיה ראה ירמיהו
 ואמר מקל שקר מאילן שגדלים בו

שי למורא

עטרת מרים

שגדלים בו שקרים אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי השקר הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות כישקד ממהר אני על־דברי לעשותו ואם פן ראית דבר הקרמו רמו על מה שעתידי להיות: יג ויהי דבר־יהוה ואלו פעם שנית לאמור מה אתה ראה במראה

שקרים. יב) שקד אני על דברי לעשותו, מתמסר ומשתדל במהירות לקדם את דברי. כמו השקד שהוא ממהר להוציא פרח לפני שאר האילנות. יג) סיר נפות, סיר מעלה רתיחה. והוא רמו על ירושלים. ופניו, פני הרתיחה, כלומר המקום שמעלה רתיחה מרבה. פרוש אחר, "ופניו", פני הסיר,

הנבואה ואמר סיר נפות קדירה מעלה רתיחה אני ראה ופניו מקום שמעלה רתיחה כופני מעבר צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון מבבל העומדת מצפון תפתח תחיה מתורת לבוא הרעה על כל־אשבי הארץ: טו כי הני קרא אשים בלבם לכל־משפחות ממלכות צפונה שיבאו נאם־יהוה וכאו ונתנו איש כסאו בשופטים היושבים על כסא המשפט, מול פתח ו שערי ירושלים ועל כל־חומותיה סביב ועל כל־ערי יהודה לשמוע טענת הפעל דין: טז ודברתי או אדבר משפטי אותם עמהם על כל־רעתם לבקש דין מאתם אשר עזבוני וקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: יז ואתה תאזר מתניד ללכת ביריות וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצנף אל־תחת אל תפחד מפניהם להחניף להם פן־אחתך לפניהם כי כשתפחד אשבור אותך לפניהם ויכולו לחזיק לך: יח ואני הנה נתתיוד נחמי כח ביד היום לעיר מבצר פער מבצר ולעמוד ברזל וכל־חומות ושלכרו ולחמות נחשת כל־שפן אם יהיו לעיר חומות נחשת וכל זה כדי שתוכל להתגבר על־כל־הארץ ביניהם למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ מחר העם: יט ונלחמו אליך מלם ולא יוכלו לך ועו כראתך אני נאם־יהוה להצילך: כ ונתתי דבר־יהוה אלי לאמור: כ הלך וקראת וקראת באוני ירושלים לאמר פה אמר יהוה זכרתי לך חסד געורוה אהבת כלולתניך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ג קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם יהוה:

שקד אני ראה: יב ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כישקד כישקד אני על־דברי לעשותו: יג ויהי דבר־יהוה ואלו שנית לאמור מה אתה ראה ואמר סיר נפות אני ראה ופניו מפני צפונה: יד ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל־אשבי הארץ: טו כי הני קרא ללבם משפחות ממלכות צפונה נאם־יהוה וכאו ונתנו איש כסאו פתח ו שערי ירושלים ועל כל־חומותיה סביב ועל כל־ערי יהודה ויעל כל־רעתי משפטי אותם על כל־רעתם אשר עזבוני וקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: יז ואתה תאזר מתניד וקמת ודברת אליהם את כל־אשר אנכי אצנף אל־תחת מפניהם פן־אחתך לפניהם: יח הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על־כל־הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: יט ונלחמו אליך ולא יוכלו לך פראתך אני נאם־יהוה להצילך: כ ונתתי דבר־יהוה אלי לאמור: כ הלך וקראת וקראת באוני ירושלים לאמר פה אמר יהוה זכרתי לך חסד געורוה אהבת כלולתניך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ג קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם יהוה:

שהעד של הסיר שממנו יוצקים, נקרא פניו מפני צפונה, מצד צפון. יד) מצפון, מצד צפון, והיא כבל, שהיא מרחות צפונית לארץ ישראל. טו) כי הנני קרא, כלומר, אשים בלבם שיבאו: משפחות ממלכות צפונה, המשפחות הם העמים, והממלכות הם המלכים. יז) תאזר מתניד, לשון זרוע, פאיש חיל. אל תחת, אל תפחד. פן אחתך לפניהם, אם תפחד מהם, אשר אותך לפניהם, ויכולו להזיקך. יח) למלכי יהודה, כנגד מלכי יהודה. יט) ונלחמו אליך, ולחמו נגדך בדברי משפט, לסתור את דברי נבואתך. להצילך, שלא ימיתוך. כ) באוני ירושלים, אל העם אשר בירושלים. זכרתי לך חסד געורוה, אף על פי שאני מביא עליך רעה בעבור מעשי הרעים, לא אכלה אותך, וגם אעניש את המציקים לך, כי זכרתי לך חסד געורוה. אהבת כלולותניך, האהבה שהיתה לי עליו בעת שהיית ככלה בזמן חפתה, כלומר בעמדת הר סיני לקבלת התורה. ג) קדש ישראל לה, נחשבים הם כמו קדש, שלא יאכלנו זר. ראשית תבואתה, המיישב שבכל תבואתו, כלומר, המבחרים שבמין האדם. כל אכליו יאשמו, כל הגוזלים ומכלים את ישראל, יהיו אשמים והרעה תבוא עליהם.

לאמר פה אמר יהוה זכרתי לך חסד געורוה אשר עשיתי עמך בימי געורוה אהבת האהבה שהיה לי עליו בעת כלולותניך שהיית ככלה בזמן חפתה בזמן תורה, גם זכור לפני שהאמנת בי לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה שאין פה זרע ורוע ואין מה לאכול: ג וזה קדש בתרומה נחשב ישראל ליהוה שלא יאכלנו זר, כי ישראל ראשית תבואתה המיישב שבכל האומות כל אכליו כל המכלים את ישראל יאשמו ארעלפי שתקדושי־ביתך הוא מביא האויב בעבור חטאם, עם כל זה רעה תבא אליהם לאומות בסוף נאם יהוה כי זכר אני לישראל חסד געורוה שהיו חסד האבות:

אֵלֵינוּ בְּחֶרֶב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שִׁבְתָּ בְּהָר הַזֶּה:
 וּפָנּוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבָאוּ הָרַ הָאֲמֹרִי וְאֶל־כָּל־
 שְׁכֵנֵי וּבְעֶרְבָה כָּהָר וּבְשִׁפְלָה וּבְגִבּוֹב וּבְחֹזֶף
 הַיָּם אֶרֶץ הַפְּנִיעוּי וְהַלְבָּנוֹן עַד־הַנְּהַר הַגָּדוֹל
 נְהַר־פָּרָת: (ישראל) הִרְאָה נְתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־
 הָאָרֶץ בָּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת
 לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם: וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעַת
 הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֲתֹכֶם:
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֲתֹכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם
 כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב: יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם
 יִסַּף עֲלֵיכֶם כְּכֶם אֱלֹף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֲתֹכֶם
 כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
 א « אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
 יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִזֶּה
 סוּף בֵּין־פָּאֵרָן וּבֵין־תְּפֵל וּלְכָן וַחֲצֹרֹת וְרִי
 זֶהב: בַּאֲחַד עֶשְׂרֵי יוֹם מִחֶרֶב דֶּרֶךְ הַר־שִׁעִיר
 עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ: וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה
 בְּעֶשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶתֹ
 אֲלֵהֶם: (לוי) וְאַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ
 הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֵת עֹוג מֶלֶךְ
 הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי: הַ בְּעֶבֶר
 הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מִזְרָח הַזֵּאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר
 אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר

המשך מעמוד לא

ילקוט לוי יצחק על התורה

וע"ד כמו שיעקב²³ ארמי מייא לגו חמרא שנתן ליצחק.
 לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רלד

23) ראה זהר חלק ג' דף קפט, א וז"ל: חנוך שהוא מטטרון (שהוא ראש הישיבה במתיבתא דרקייע) אמר (מה שכתוב בראשית כז, כה) ויבא לו יין (פירושו) דארמי מיא בהווא יין (יעקב הטיל ושפך מים באותו היין), ואי לאו דארמי ביה מיא (ואם לא הי' שופך בו מים) לא יכיל למסבל (לא הי' אפשר לסבול תוקף הדינים), ושפיר אמר חנוך מטטרון (ויפה אמר חנוך מט"ט) ובגין כך אמשיך לו בתרי טעמי (ולכך המשיך הכתוב את מלת "לו" בשני טעמים ההיינו במרכא כפולה, לרמז) דהא בתרין סטרין אחיד (כי הוא אחוז בשני צדדים). ע"ש.

ובתורה אור (פרשת וישלח) עמוד כה, ב וז"ל: וז"ש ביעקב ויבא לו יין, ופי' בוהר דארמי מיא לגו חמרא. כי יין הוא בחי' רצוא גבורות ורשפי אש ממטה למעלה, ויעקב ארמי מיא בחי' שוב, ולכן ויבא לו יין כו' הוא בתרי טעמי שהוא התכללות הרו"ש מים ויין כו' ולכן איתא דיעקב הוא שלימו דאבהו כי לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, מפני שהיה אברהם מדת החסד הפשוט בלא מויגה לכך נתפשט יותר מדאי עד שאמר לו ישמעאל כו' ויצחק היה בבחי' גבורה כו' אבל יעקב הוא שלימו דאבהו התכללות ההפכים רצוא ושוב כו', ע"ש. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן רלג. רלד. רלה.

ידוע שיצחק הוא¹⁹ בחי' גבורות, ובחי' זו הוא המתגלה ומאיר²⁰ בר"ה.

וזהו שהקריאות בתורה²¹ בר"ה הכל הוא ביצחק, כיום א' לידת יצחק, וכיום ב' עקידתו, יען כי ר"ה הוא בחי' דיצחק.

ועכ"ז לכל הדעות נולד יצחק²² בפסח, משא"כ אברהם ויעקב לדעת ר"א נולדו בתשרי, ויוסף יצא מבית האסורים בר"ה כדאיתא בראש השנה ד"י ע"ב וריש דף יא.

היינו, כי יצחק הוא בחי' גבורה, ור"ה הוא ג"כ בחי' גבורות, אם הי' נולד בר"ה הי' זה תוקף הגבורות ביותר, ולכן נולד בפסח, זמן החסדים, כדי להמתין,

19) ראה הערה 1.

20) שראש השנה הוא יום הדין — גבורה.

21) ראה שו"ע אדמו"ר חזקן סימן תקפד סעיף ז. וסימן תרא סעיף א.

22) בלקוטי לוי יצחק ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד קד מצייין גם לבראשית רבה פרשה נג סו"ו. שמו"ר פנ"ב ס"ב.

לוח זמנים לשבת פרשת מטות-מסעי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:23	19:24	20:12	20:15	19:43	19:46	10:29	10:27	09:17	09:15	08:38	08:35	05:51	05:48	באר שבע (ק)
20:27	19:19	20:15	20:18	19:49	19:52	10:27	10:25	09:15	09:13	08:34	08:32	05:47	05:43	חיפה (ק)
20:23	19:08	20:11	20:15	19:48	19:51	10:26	10:25	09:15	09:13	08:35	08:33	05:48	05:45	ירושלים (ק)
20:26	19:25	20:14	20:17	19:45	19:48	10:28	10:27	09:16	09:14	08:37	08:34	05:50	05:46	תל אביב (ק)
21:42	20:27	21:25	21:32	20:44	20:50	10:26	10:24	09:07	09:04	08:04	07:57	05:18	05:11	אוסטריה, וינה (ק)
18:07	17:07	17:55	17:51	17:26	17:22	10:47	10:48	09:56	09:57	09:17	09:18	07:29	07:32	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:35	20:23	21:19	21:25	20:40	20:46	10:31	10:29	09:13	09:10	08:14	08:08	05:26	05:20	אוקראינה, אודסה (ק)
21:15	20:00	20:58	21:05	20:17	20:23	10:01	09:58	08:42	08:38	07:39	07:32	04:53	04:46	אוקראינה, דונייצק (ק)
21:29	20:13	21:11	21:18	20:30	20:36	10:11	10:09	08:52	08:48	07:48	07:41	05:02	04:55	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
22:05	20:46	21:46	21:54	21:03	21:09	10:34	10:32	09:14	09:10	08:02	07:53	05:20	05:13	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:59	20:39	21:40	21:48	20:56	21:03	10:27	10:24	09:06	09:02	07:54	07:44	05:12	05:05	אוקראינה, קייב (ק)
21:56	20:48	21:40	21:47	21:05	21:11	10:58	10:56	09:41	09:38	08:45	08:39	05:56	05:50	איטליה, מילאנו (ק)
18:56	18:06	18:47	18:47	18:24	18:23	10:19	10:19	09:17	09:17	08:46	08:46	06:17	06:17	אקוודור, קיטו (ח)
18:46	17:49	18:35	18:31	18:07	18:03	11:18	11:19	10:25	10:27	09:48	09:49	07:54	07:58	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:26	18:23	19:14	19:09	18:42	18:37	12:15	12:16	11:25	11:27	10:44	10:45	09:02	09:06	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
21:14	20:10	21:00	21:05	20:27	20:31	10:48	10:46	09:33	09:31	08:47	08:43	05:58	05:53	ארה"ב, בולטימור (ק)
21:08	20:03	20:54	20:59	20:20	20:25	10:36	10:34	09:21	09:18	08:33	08:29	05:44	05:39	ארה"ב, ברוקלין (ק)
21:09	20:04	20:55	21:00	20:21	20:25	10:36	10:34	09:21	09:19	08:33	08:29	05:44	05:39	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
21:51	20:44	21:36	21:42	21:02	21:06	11:11	11:09	09:55	09:52	09:04	09:00	06:15	06:10	ארה"ב, דטרויט (ק)
21:00	20:04	20:49	20:52	20:21	20:24	11:10	11:09	09:59	09:57	09:21	09:19	06:35	06:32	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:41	19:42	20:29	20:33	20:00	20:03	10:38	10:36	09:26	09:23	08:45	08:42	05:57	05:53	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:50	19:55	20:39	20:41	20:12	20:14	11:12	11:11	10:03	10:01	09:27	09:25	06:42	06:40	ארה"ב, מיאמי (ק)
21:06	20:01	20:52	20:57	20:18	20:23	10:31	10:29	09:16	09:13	08:27	08:23	05:38	05:33	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:31	20:27	21:17	21:22	20:44	20:48	11:00	10:58	09:45	09:43	08:58	08:54	06:08	06:03	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
21:07	20:01	20:53	20:58	20:19	20:23	10:29	10:27	09:14	09:11	08:24	08:20	05:35	05:30	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:52	18:00	18:42	18:41	18:18	18:16	10:46	10:46	09:48	09:48	09:16	09:16	07:00	07:01	בוליביה, לה-פס (ח)
22:49	21:27	22:29	22:37	21:44	21:51	11:10	11:07	09:49	09:45	08:32	08:21	05:53	05:45	בלגיה, אנטוורפן (ק)
22:46	21:26	22:27	22:35	21:42	21:49	11:11	11:08	09:50	09:46	08:35	08:25	05:55	05:47	בלגיה, בריסל (ק)
18:16	17:26	18:06	18:04	17:45	17:42	10:24	10:25	09:28	09:28	08:55	08:55	06:46	06:48	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:05	17:11	17:55	17:53	17:30	17:27	10:12	10:12	09:15	09:16	08:42	08:43	06:33	06:35	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
22:09	20:51	21:49	21:57	21:05	21:12	10:28	10:25	09:06	09:02	07:48	07:36	05:10	05:02	בריטניה, לונדון (ק)
22:33	21:07	22:11	22:20	21:21	21:29	10:33	10:30	09:10	09:06	07:29	07:15	05:09	05:00	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:22	20:59	22:01	22:11	21:15	21:23	10:32	10:29	09:10	09:06	07:44	07:22	05:11	05:03	גרמניה, ברלין (ק)
22:24	21:05	22:06	22:14	21:22	21:29	10:55	10:52	09:34	09:30	08:23	08:15	05:41	05:34	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:12	17:24	18:02	18:00	17:43	17:40	10:26	10:27	09:31	09:32	08:57	08:58	06:52	06:54	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:53	19:00	19:43	19:45	19:18	19:19	10:34	10:33	09:26	09:25	08:53	08:51	06:12	06:10	הודו, מומבאי (ח)
19:48	18:55	19:38	19:40	19:13	19:14	10:30	10:29	09:23	09:22	08:50	08:48	06:09	06:07	הודו, פונה (ח)
21:27	20:13	21:10	21:17	20:30	20:36	10:16	10:14	08:58	08:54	07:56	07:50	05:09	05:03	הונגריה, בודפשט (ק)
21:14	20:09	21:00	21:05	20:26	20:31	10:40	10:38	09:25	09:22	08:36	08:32	05:47	05:42	טורקיה, איסטנבול (ק)
21:28	20:26	21:15	21:19	20:43	20:47	11:08	11:06	09:54	09:51	09:09	09:05	06:20	06:15	יוון, אתונה (ק)
21:46	20:33	21:29	21:36	20:49	20:55	10:38	10:36	09:19	09:16	08:19	08:13	05:32	05:26	מולדובה, קישינב (ק)

לוח זמנים לשבת פרשת מטות'מסעי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:51	18:58	19:41	19:43	19:16	19:17	10:31	10:30	09:23	09:22	08:50	08:48	06:09	06:06	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:01	16:54	17:48	17:43	17:13	17:07	11:04	11:05	10:16	10:18	09:31	09:33	07:59	08:04	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
19:37	18:41	19:26	19:29	18:59	19:01	09:54	09:52	08:44	08:42	08:07	08:04	05:21	05:18	נפאל, קטמנדו (ח)
19:49	18:58	19:40	19:40	19:16	19:16	11:09	11:09	10:06	10:06	09:36	09:35	07:06	07:05	סינגפור, סינגפור (ח)
21:50	20:25	21:29	21:38	20:42	20:49	10:02	09:59	08:40	08:36	07:16	06:59	04:42	04:34	פולין, ורשא (ק)
18:34	17:42	18:24	18:23	18:00	17:59	10:20	10:20	09:20	09:20	08:49	08:49	06:29	06:30	פרו, לימה (ח)
22:15	21:04	21:59	22:05	21:21	21:26	11:15	11:13	09:58	09:54	09:01	08:55	06:13	06:07	צרפת, ליאון (ק)
22:42	21:27	22:24	22:31	21:44	21:50	11:22	11:19	10:02	09:58	08:56	08:49	06:11	06:04	צרפת, פריז (ק)
18:46	17:55	18:37	18:37	18:13	18:14	09:59	09:59	08:56	08:55	08:25	08:24	05:52	05:51	קולומביה, בוגוטה (ח)
21:42	20:37	21:27	21:33	20:54	20:59	10:55	10:53	09:38	09:35	08:46	08:41	05:57	05:51	קנדה, טורונטו (ק)
21:27	20:18	21:11	21:18	20:35	20:40	10:29	10:27	09:12	09:09	08:16	08:10	05:27	05:21	קנדה, מונטריאול (ק)
20:38	19:38	20:26	20:30	19:56	19:59	10:30	10:29	09:18	09:16	08:36	08:33	05:48	05:44	קפריסין, לרנקה (ק)
22:33	20:59	22:08	22:19	21:15	21:24	10:18	10:15	08:54	08:49	07:03	07:02	04:49	04:40	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
22:15	20:42	21:49	22:01	20:58	21:07	09:49	09:46	08:24	08:19	06:36	06:36	04:17	04:08	רוסיה, מוסקבה (ח)
21:03	19:50	20:46	20:53	20:07	20:13	09:54	09:52	08:36	08:32	07:35	07:29	04:48	04:41	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
22:09	21:00	21:52	21:59	21:17	21:23	10:59	10:56	09:40	09:37	08:39	08:33	05:52	05:46	שוויץ, ציריך (ק)
19:23	18:31	19:13	19:14	18:49	18:50	10:16	10:16	09:10	09:09	08:38	08:37	06:00	05:59	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיזיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00587
16/07/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

